YURT
KİTAP-YAYIN

tarihi roman

TANRIDAN İNSANA, KARANLIKTAN AYDINLIĞA

SOKRATES

J. TOMAN - M. TOMANOVA

Kitap Üzerine

Akıcı bir dil ve muhteşem bir kurguyla kaleme alınmış olan biyografik roman, Yunan filozofu Sokrates'in yaşamını tüm yönleriyle gözler önüne seriyor. Büyük filozofun felsefeye kazandırdığı ebelik sanatını, yaşadığı dönemin siyasî ve kültürel tarihini aktarırken, Sokrates'e âdeta yeniden hayat verip, onu çağımızın dinleyicileriyle buluşturuyor. Felsefesi ve kendisi hakkında gelecek nesiller için geride hiçbir yazılı kaynak bırakmadığı halde, özellikle öğrencisi Platon'un eserleriyle ölümsüzleşen Sokrates, böylece yine ebelik sanatını icra ediyor ve çağdaş okuyuculara sesleniyor: "Her insanın içinde bir güneş vardır; yalnızca, aydınlatması için onu açığa çıkarmak gerekir."

Yazarlar Üzerine

Çek asıllı Josef Toman (1899-1977) ve eşi Miroslava Tomanova, Sokrates'i (1975) birlikte kaleme almışlardır. Josef Toman'ın diğer eserleri arasında "Don Juan" (1944), "Onlar Yalnızca İnsandılar" (1948) vardır. Almanca ve İngilizce kaynaklarda yazarlar hakkındaki bilgiler bunlarla sınırlı.

Tanrıdan İnsana, Karanlıktan Aydınlığa
SOKRATES
© J. Toman - M. Tomanova

Orijinal Adı
Socrates

© Yurt Kitap-Yayın, 2014

Yurt Kitap-Yayın 197 * Tarihi Romanlar Dizisi 69
ISBN 978-975-9025-13-2
Mayıs 2014, Ankara

Çeviri
Çiğdem Canan Dikmen

Kapak Tasarım
Ali İmren

(Kapak Genel Tasarım Serdar Toka)

Sözkesen Matbaacılık, Ankara
Sertifika No: 13268

Yurt Kitap-Yayın
Konur Sokak 26/6
Bakanlıklar/ANKARA
Tel: 0.312. 417 35 49
Fax: 0.312. 425 36 40
Sertifika No: 16451
e-mail: yurtkitap@yurtkitap.com
www.yurtkitap.com

TANRIDAN İNSANA, KARANLIKTAN AYDINLIĞA

SOKRATES

J. TOMAN - M. TOMANOVA

tarihi roman

Çeviren
Çiğdem Canan Dikmen

YURT
KİTAP-YAYIN

Pek çok vahşi yaratık vardır;
fakat hiçbiri insandan daha vahşi değildir.
Sophokles

İnsanların olduğu gibi,
tanrıların da ayrıcalığı
gülebilmeleridir.
Demokritos

Tanrıça Gülümsedi

Az önce uyanmıştı; narin kollarını iki yana açarak gerindi ve gözlerini heykeller, torsolar, mermer yontma taşlarla dolu avluda gezdirdi. Doğum gününün egzotik bir çiçeğin üzerindeki çiğ damlaları gibi parıldayan, aydınlık ve duru bir sabahla başladığını memnuniyetle gördü.

Derken gözleri kendisine eşlik eden küçük amcası Momos'a takıldı. Tanrı Momos hâlâ uyuyordu. Onun daima alaycı bir ifade taşıyan yüzüne, muzipçe büzülmüş dudaklarına, gür kaşlarıyla yarı kapalı gözlerine ve tek bir sözcüğü bile kaçırmamak için büyük bir merakla öne doğru bükülmüş olan kulaklarına dikkatlice baktı: Sophroniskos, amcasının yüzünü tamamlayamamıştı.

Sandalet tıkırtılarına uyanan Momos gözlerini açtı. Genç bir kadın, kucağında çiçeklerle yanlarına doğru geliyordu. Momos o anda o günün önemini hatırlayıverdi; bir tiratla tanrıçaya iyi dileklerini sunmak için ona doğru döndü. Ama genç kadın Momos'dan önce davranmıştı; dizlerinin üzerine çökmüş, tanrıçanın bacaklarına sarılarak ona tapınmaya başlamıştı.

"Ey, Artemis! Yüce Tanrıça!"

Tanrıça genç kadına gülümsedi.

"Doğum günün için sana zakkum çiçekleri getirdim, bu ballı keki de Phainarete için sunuyorum. Onun nasıl inlediğini duyuyorsun, değil mi? Yalvarırım Phainarete'nin acılarını hafiflet!"

Kadın bu yakarışının ardından aniden ayağa kalktı ve koşar adımlarla heykeltıraş Sophroniskos'un karısı Ebe Phainarete'nin

bulunduğu eve girdi. Phainarete bugün doğum yapacaktı ve komşularının yardımına ihtiyacı vardı.

"Dün kendi kendime şöyle dedim: 'Sabah tanrıçamıza iyi dileklerini sunacak ilk kişi sen olmalısın!'" diye homurdandı Momos. "Fakat bu geveze kadın bütün planlarımı alt üst etti!"

Tanrıça kar beyazı dişlerini göstererek gülümsedi.

"Sızlanmayı bırak da beni tebrik et Momos!"

"Ne büyük rezillik! Bu şişko bacaklı hilkat garibesi benden önce davrandı..."

"Yeter!" dedi tanrıça gülerek, sonra bakışlarını olağanüstü güzellikteki ince uzun bacaklarında gezdirdi. "Bunu, öfkeden tamamen unutmuş olduğun bir kutlama olarak kabul ediyorum. Seni yaşlı huysuz, seni! Senin bu zavallı kadına daha ne kadar hakaret edeceğini bir tek Zeus biliyor! Karşına çıkan hangi Olympos'lu olursa olsun azarlıyor, sonra da tüm tanrılar içinde en sevilmeyeni olduğun ve Zeus baba seni Olympos'tan atmış olduğu için yakınıp duruyorsun."

Momos yine homurdandı:

"Zeus yaşlı bir çıtkırıldım, hepsi bu! Eften püften ne bulursa, hemen her şeye güceniyor."

"Şışşt! Kabahati yalnızca onun üzerine atma! Sen yine çeneni tutmayı başaramadın. Asla hiçbir şeyden memnun olmuyor ve karşına çıkan ne olursa olsun, ya da kim olursa olsun daima eleştiriyorsun."

"Peki, ama bunun neresi yanlış?"

"Sevgili Momos amca," dedi tanrıça, "yeryüzünde olsaydın bile aklına esen her şeyi kolay kolay söyleyemezdin; bu yüzden Atina demokrasisinin olmadığı Olympos'ta başını belâya sokman çok doğal."

"Olympos'ta ne Atina demokrasisi, ne de tanrısal bir demokrasi var!" dedi Momos bağırarak. "Olympos ve demokrasi ha! Adına 'Oligarşi' diyorlar! Sırf 'despotluk' dememek için!"

Tanrıça onu uyarmak için elini kaldırdı.

"Diline hâkim ol, Momos!"

Momos, Artemis'in de en yüksek gökyüzü oligarşisine mensup olduğunu o anda hatırladı ve kendini affettirmeye çalıştı:

"Azizem, sen bir istisnasın ve erkek kardeşin Apollon da öyle. Fakat ya diğerleri? Hera, Athena, Poseidon, Ares, Afrodit..."

Artemis, her zaman kendisine eşlik eden ve aşk tanrıçasının şöhretinin daimi aleyhtarı olan mermerden yapılmış erkek karacanın boynuzunun üzerine elini koydu ve şöyle dedi:

"Diyelim ki gökyüzünden kendi isteğinle ayrıldın; bana bunun sebeplerini anlat. İnsanın yaratıcısı Prometheus'u, onun kalbini göğsünün üzerine koymadığı için azarlamışsın. İnsanın kalbi göğsünün içinde saklı durursa, hiç kimsenin içine bakamayacağını ve bu yüzden dünyada çok kötü şeyler olabileceğini söyleyerek onu tenkit etmişsin. Athena'yı, hatta Zeus'u bile kaba bir ifadeyle eleştirmişsin. Kardeşim Apollon'un bana anlattıklarına bakılırsa; Zeus'un kızı Afrodit'in güzelliğiyle alay etmişsin ve Zeus seni bu tutumun yüzünden Olympos'tan kovmuş."

"Neden onları eleştirmeyeyim ki?" diye sordu Momos şaşkınlıkla. "Nihayetinde ben hem alay tanrısıyım, hem de budalalık tanrısı! Aynen dediğin gibi oldu. Zeus bana şöyle emretti: 'Bu tanrısal varlığa dikkatlice bak! Senin gibi dur durak bilmez bir dırdırcı, kızımda ufacık dahi olsa bir kusur bulabilecek mi, hakikaten merak ediyorum.' Sessizlik oldu. 'İşte, bir fırsat!' dedim kendi kendime, 'Dur bakalım, sevgili dostum Zeus! Bedenin güzelliğinden mi, yoksa ruhun güzelliğinden mi söz ediyorsun?' Afrodit aşağılayıcı kahkahalar attı ve Zeus gürledi: 'Bırak şimdi ruhu, Momos! Ruh, budala filozoflar sayesinde Atina'da rağbet kazanıyor. Hermes'ten duyduğum kadarıyla filozofların boş lakırdıları, sanki Aiolos onları tüm dünyanın üzerine üflemiş gibi hızla yayılıyormuş. Fakat bu benim hiç hoşuma gitmiyor; bana öyle geliyor ki insanlar biz tanrılara tepeden bakmak niyetindeler. Onların fesat insanlıkları, pis kokular saçarak bize kadar ula-

şıyor. Ben bedenin güzelliğinden söz ediyorum. Bak ve fikrini söyle!' Söylediğini yaptım; kızı baştan aşağı süzdüm ve onda en ufak bir kusur bile bulamadım. Afrodit denizköpüğü gibi beyaz ve dolgun, teni ipek gibi pürüzsüz, kusursuz..."

Artemis'in dudaklarında küçümseyen bir gülümseme belirdi.

"Tenkitçilik tanrısı, ebedî kusur arayıcısı: haksızlık etmiş olduğunu şimdi anlıyor musun? Peki, Afrodit'in vücudunun orantısı nasıldı?"

Momos dudak büktü.

"Tam olarak bunun için, Afrodit'i sadece bunun için eleştirdim."

"İyi yapmışsın!" dedi Artemis ve kendini beğenmiş bir tavırla ekledi: "Paris'i yargılayan üç kişiden biri olsaydım, elmayı ondan alan kesinlikle ben olurdum."

Momos iğneleyici bir cevap verdi:

"Palavrayı bırak, küçüğüm! Sophroniskos senin resmini çizip de taşı yontmaya başladığında, ben burada yarım kalmış yüzümle uzun zamandır boş boş oturuyordum. Şunu bilmelisin ki senin güzel bacakların, pazarda çalışan on beş yaşındaki bir balık satıcısının bacakları model alınarak yapıldı. O kız Hera'nın huzurunda modellik yaptığında, bütün avlu balık koktu! Göğüslerine gelince, Sophroniskos onları on üç yaşındaki bir çiçekçi kızın göğüslerine bakarak yaptı ve sen yüzünü, kölelerin tahtırevanla buraya taşımış oldukları iffetsiz bir kadından aldın. Bilgin olsun diye söylüyorum!"

"Verdiğin bilgiler için teşekkür ediyorum!" dedi Artemis suratını asarak. "Peki, bunun bana ne zararı var? Önemli olan sonuç!" diyerek övündü kendisiyle.

O anda güneş ışınları Artemis'in üzerine bir ok bulutu gibi indi ve her ikisinin de gözlerini kamaştırdı.

"Neler oluyor?" dedi Momos ürkerek. "Yanıyorsun Artemis! Beyaz alevlerle yanıyorsun! Kızgın bir ateşsin, alev alevsin!"

Artemis büyük bir hoşnutlukla gülümsedi:

"Bu benim erkek kardeşim Phoibos Apollon. Ortak doğum günümüzü asla unutmaz. Şimdi üzerime ışık çiçekleri serpiyor."

Tanrıça, Phoibos'a bir öpücük yolladı ve ona el salladı.

Ayakkabıcı Leptinos'un karısı Melissa hızla evden dışarı çıktı ve avluyu çevreleyen alçak duvara doğru koştu.

"Noksenios, Noksenios!"

Duvarın arkasından bir erkek çocuğunun sesi duyuldu:

"Ne var, anneciğim?"

"Pazaryerine, Sophroniskos'a koş! Sundurmada mermer yontuyor. Ona hemen eve gelmesi gerektiğini söyle. Karısı ölüyor!"

Melissa geri döndü ve Artemis'in önünde diz çöktü.

"Temiz kalpli, hayırsever, yüce Artemis: Phainarete'ye merhamet et! Durumu gitgide kötüleşiyor. O, Atina'da pek çok çocuğun dünyaya gözlerini açmasına yardım etti; fakat şimdi kendi kendine yardım edemiyor. Ona sen yardım et! Yardım et, doğuranların koruyucusu!"

Melissa evden yükselen bir feryatla ayağa fırladı.

"Neden gidip ona yardım etmiyorsun?" diye homurdandı Momos. "Aslında bu tamamen senin işin; fakat yine yirminci doğum gününü kutladığın için, zavallı kadını kaderine terk ediyorsun!"

"Ne zaman ne yapmam gerektiğini bilmediğimi mi sanıyorsun? İşte yine her şeye burnunu sokuyorsun! Kimse senin için yeterince iyi değil, değil mi? Bu yüzden hiç kimse senden hoşlanmıyor. Zeus da seni Olympos'tan bu yüzden kovdu!"

"İyi ama sana söylediklerimde haksız mıyım? Oradaki kadının sana çok ihtiyacı var; sense kalkmış, iki hurmaya benzeyen ve Afrodit'in kalçaları kadar büyük olmayan poponla övünebilmek için karşımda salınıp duruyorsun."

"Kes sesini, ağzı bozuk şey!" diye bağırdı Artemis.

"Beni rahatsız eden şeyleri söylemeye de mi hakkım yok?"

"Önemli olan bunları nasıl söylediğindir, Momos. Alay ediyorsun, aşağılıyorsun. Oysa bunu alaycı sözler söylemeden, pis pis gülmeden de yapabilirdin!"

Momos kendi davranışlarını haklı gösterebilmek için:

"Sözünü ettiğin gibi, hiçbir şeyi eleştirmeyen, her şeyi sineye çekebilen birini hiç gördün mü?" diye sordu.

"Hayır" diye cevap verdi tanrıça. "Ne tanrılar, ne de insanlar arasında böyle birini görmedim. Eleştirmek kolay; keşke kötüyü gösterirken, aynı zamanda yanlış olanın nasıl düzeltilebileceğini de öğütleyebilsek! Belki bir gün bunu başarabilecek bir insan doğar. Belki de o insan, az sonra doğacak olandır..."

"Bundan şüpheliyim" dedi Momos iğneleyici ses tonuyla.

Doğum yapmakta olan kadının çaresiz haykırışları, ışıl ışıl parıldayan o aydınlık günün muhteşem sabahına isyan ediyordu.

Demos Alopeke'nin kaldırımsız sokaklarında, bir erkek çocuğunun ayaklarının altında toz bulutçukları yükseldi; çok geçmeden çocuğun ayak tabanları, pazaryerindeki taş döşeli düz kaldırımlarda patırtılar çıkararak ilerledi.

Akropolisin önünden fanfarların gürültüleri duyuluyordu. Çünkü tellal bugün, yetmiş yedinci olimpiyatın dördüncü yılında Thargelion ayının altıncı gününde, tanrıça Artemis ve tanrı Apollon'un doğum günlerinin yanı sıra, Apsephionos'un Arkhon'luğa seçildiğini duyuruyordu: "Başkomutanımız Kimon, Atina filosuyla birlikte Pamphylia'daki Eurymedon Nehri kıyısında Persleri yendi. Arkhont; metoikler ve köleler dışında prytaneiuma gelen herkesin yedirilip içirilmesini emretti."

Kalabalık, "Yaşasın Atina! Yaşasın Kimon!" bağırışlarıyla prytaneiuma akın ediyordu. Taş yontucusu ve heykeltıraş Sophroniskos, neşe içinde yardımcısı Kedron'un sırtına vurdu.

"Tellalı duyuyor musun, dostum? İşte böyle bir günde baba olacağım! Elini çabuk tut! Prytaneiumda bir lokma yemek yemek, bir yudum içki içmek için hâlâ şansımız var!"

Güneş ağır ağır yükseliyordu. Agora tıpkı bir arı kovanını andırıyor, Hephaistos'un Etna'nın dibindeki demir ocağına benziyordu: Gümbürtüler, takırtılar, bağırtılar ve kavurucu sıcak...

"Yaşasın Kimon!"

"Yaşasın!"

"Aptal olma! Bugün zafer, yarın yine hile hurda... Her zaman olduğu gibi!"

"Kapa o domuz çeneni! Girdiğin her suyu bulandırıyorsun; fakat iş tıkınmaya ve içmeye geldi mi, hemen yanımızda bitiveriyorsun! Yalan mı?"

Sophroniskos bağırarak, etraftaki tüm sesleri bastırdı:

"Ben bu mutlu saatte baba olacağım! Böylesi şerefli bir günde!"

"Kocam askerden dönüyor" dedi balık satıcısı kadın hüzünlü sesiyle.

"Döndüğünde senin bu avare Sosios'la kendisini aldattığını öğrenecek ve senin ağzına..."

"Peki ya bundan sana ne? Sen önce kendi pisliğini temizle! Üzerinden akan pislik sokaklara yayılıyor!"

Bir erkek çocuğu soluk soluğa koşarak geldi.

"Sophroniskos, hemen eve gitmen gerekiyor!"

"Ne oluyor?" diye bağırdı Sophroniskos korkuya kapılarak.

"Phainarete'nin gücü tükendi. Sana veda etmek istiyor. O ölüyor..."

Sophroniskos'un elindeki çekiç düşüverdi.

"Kedron, aletleri topla..."

Koşar adımlarla yürürken, bir yandan da karşılaştığı insanların sorularına cevap veriyordu. Herkes Ebe Phainarete'nin bugün doğum yapacağını biliyor, onu soru yağmuruna tutuyordu.

"Phainarete pek çok kadına yardım etti. Peki, şimdi ona kim yardım ediyor?"

"Şimdi kendisinin bir Phainarete'ye ihtiyacı olsa gerek!"

Günün şerefine çoktan bir tane içmiş olan kum taşıyıcı: "Haydi gel, birlikte kadeh kaldıralım!" diye bağırdı Sophroniskos'a.

"Gelemem, karım ölüyor..."

Sophroniskos yürümeye devam etti.

Komşu kadınlar, pırıl pırıl güneş ışıklarının üzerine döküldüğü Tanrıça Artemis heykelinin etrafını çevirdiler. Diz çöktüler, dövündüler, dua ettiler.

"Artemis! Eileithyia! Doğuranların koruyucusu! Phainarete'yi bırakma! O binlerce çocuğun doğumu için bize yardım etti; sen de onun çocuğuna hayat ver!"

Küçük evin içindeki çığlıklar kesildi. Uğursuz bir sessizlik oldu.

Fanfarların gürültüsü akropolisten oraya kadar ulaşıyor ve evdeki gerginliği artırıyordu. Phainarete güçlükle soluk alıyordu. Yüzü ıstırap içindeydi, rahmi kasılıyordu. Yükselen güneşin ışığında, su saatinin içindeki dehşet verici saniyeler birbiri ardına damlıyordu. Doğurmak üzere olan kadının korku dolu gözleri kapıya çevrilmişti.

O neden gelmiyordu?

Sophroniskos koşarak geldi; üzerinde "Kötülük Giremez!" yazılı avlu kapısını hızla açtı ve çınar ağaçlarının altında dağınık halde duran mermer taşlarla torsoların arasından sağa sola çarparak geçip, küçük eve girdi. Nefes nefese, yatağın kenarına diz çöktü ve alnı Phainarete'nin soğuk eline düştü.

"Seni bir kez daha görebilmek istedim Sophroniskos..."

Phainarete daha fazla konuşamadı.

Adam hüngür hüngür ağlamaya başlayınca, kadınlar onu avluya yolladılar.

Phainarete'nin vücuduna muskalar ve şifalı otlar koydular; sonra yine avludaki Artemis heykeline koştular, tanrıçanın önünde diz çöktüler, tekrar tekrar dua edip dövündüler. Gerginlik dayanılacak gibi değildi. Phainarete'nin yanında yalnızca

komşuları Melissa ve Antheia kalmış, ikisi de yatağın üzerine kapaklanmıştı.

Öğle vakti beklenen oldu. Doğurmakta olan kadının ağzından yeri göğü inleten bir çığlık koptu. Melissa bebeği kollarına aldı. Ablak suratlı, kıpkırmızı, koca kafalı bir bebekti.

Antheia kapının eşiğine koştu.

"Çocuk doğdu! Bir oğlan!"

Sevinç nidalarının sonu gelmeyecek gibiydi. Melissa'nın kocası ayakkabıcı Leptinos, avlu duvarının üzerinden atladı ve Sophroniskos'u kucakladı.

"İçmek için bir şeyler getirdim. Su katılmamış şarap! Oğlun oldu, dostum! Hem de dünyaya, Helios'un tam zirveye ulaştığı anda geldi!"

Genç anne için hediyeler getirdiler. Sophroniskos mutluluktan uçarcasına güneşe doğru haykırdı:

"Bir seferde iki can kazandım! Phainarete'yi ve oğlumu!"

Bebeği yıkadılar ve sesini duyduklarında, ona övgüler yağdırdılar.

"Ne kadar da tombik bir bebek! Nasıl da annesine benziyor!"

"Şu kocaman gözlere bakın! Alnı da pek geniş! Ya omzunun üzerindeki yuvarlak doğum lekesine ne demeli; tıpkı küçük bir ballı turta gibi görünüyor."

"Hayır, hayır, daha çok küçük bir güneşe benziyor! Evet, tıpkı güneş gibi!"

Melissa yıkanmış bebeği, babasına göstermek için avluya götürdü. Sophroniskos bebeği iki eliyle kollarının altından sıkıca tutup havaya kaldırdı; eski bir geleneğe göre, bu hareketiyle oğlunu evlatlığa kabul etmiş oldu.

Artemis bağırdı: "Haydi ava, oğlum!"

Momos söylendi: "Ne acayip fikirlerin var! Atinalı bir taş yontucunun oğlu tavşan, geyik ve yabandomuzu mu avlayacak? Böylesine budalaca bir düşünce yalnızca senin kafandan

çıkabilir. Av tanrıçasından başka kim, bir çocuğun doğumunda avı düşünebilir ki! Ha ha ha!"

Artemis, Momos'a cevabı hemen yetiştirdi:

"Fakat Momos amcacığım, yalnızca vahşi hayvanlar mı avlanır? İnsanoğlu tüm hayatı boyunca bir şeyler avlıyor. Her saat, her gün onun için av demek. Her bilgi ve küçük bir parça da olsa, her güzellik... Hatta insan, insanı bile avlıyor. Yaşam sonu olmayan bir av; bunu aklına sok!"

Kor gibi yakan öğle güneşi, yeni doğmuş bebeğin küçük kırmızı başını altın sarısı pırıltılara boğuyordu. Bebek birkaç kez gözlerini kırpıştırdı ve sonra küçük ağzını büzdü. Bu da neyin nesiydi? Tabi ya, tüm bebekler gibi ağlayacaktı! Ama öyle olmadı; bebek küçük ve dişsiz ağzını açıp gülmeye başladı.

Hayret!

Sophroniskos minik oğluna hayalet görmüş gibi baktı. Kadınlar hep bir ağızdan gevezelik etmeye başladılar:

"Seni küçük alaycı! Dünyaya gülerek geldin!"

"Her nasılsa dünyaya gelmek hoşuna gitti!"

"Beş çocuk doğurdum, beşinin de ilk işi ağlamak oldu!"

"Benim çocuklarım da doğar doğmaz yaygarayı kopardılar; hem de hepsi!"

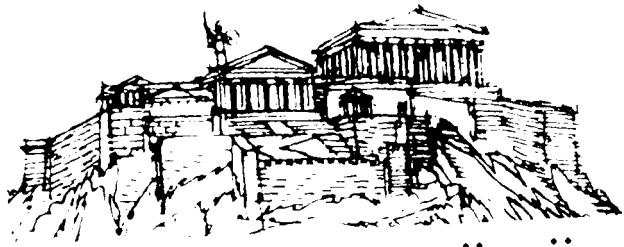
"Bu nasıl bir çocuk ki anasının karnından çıkar çıkmaz gülmeye başlıyor."

"Bu çocuk büyüyünce iyi bir alaycı olacak!"

"Ona hangi ismi vereceksin?" diye sordu ayakkabıcı Leptinos Sophroniskos'a.

"Benim babam da alaycıydı; çocuğuma onun adını koyacağım..." dedi Sophroniskos.

"Sokrates."

BİRİNCİ BÖLÜM

-1-

Ilyssos, Atina'nın duvarları boyunca kıvrıla kıvrıla uzanır, güneyden doğan sularıyla şehrin etrafını çevirir ve Kephis'e dökülür.

Ilyssos derin değildir; limanları alçak otlardan oluşan küçük yeşil düzlüklerle, dağınık çalılıklarla ve ufak kayalıklarla çevrilidir. Burada liman, küçük bir tepe oluşturur. Bu tepeciğin üzerinde bir çınar ağacı durur; ağacın altına, ahşaptan yapılmış ve çiçeklerle süslenmiş bir Pan heykeli ile küçük bir altar konmuştur. Ilyssos'un içinden geçtiği vadi; yemyeşil ve huzurlu bir düş, bir çoban idili gibidir. Öyle ki nehrin bu tarafında bir koyun sürüsünün dolaştığını ve sürünün yanında Stesikhoros Daphnis'in kamıştan yapılmış syrinksini çaldığını gören biri olsaydı, buna hiç şaşırmazdı.

Sabahın erken saatleriydi. Su hafif hafif taşlara vuruyordu. Suyun üzerinde duran ince sis bulutları usulca dağılıyordu. Doğuda, Hymettos'un üzerinde, gökyüzü gümüşî pırıltılarla aydınlanmaya başlıyordu.

Çalılıkların üzerinde, orada otlamakta olan bir eşeğin kulakları belirdi. Sokrates bir kayanın üzerinde oturuyor ve eşekle neredeyse hiç ilgilenmiyordu. Perkon kendi kendine çobanlık edebilen akıllı bir hayvandı ve böylece Sokrates, şırıl şırıl akan nehri seyredebiliyordu.

Panta rhei. Her şey akıyor, her şey gelip geçiyor; aynı nehirde asla iki kez yıkanamıyorsun.

Sokrates, Herakleitos'un keşiflerinden birini daha hatırladı. Şöyle demişti Herakleitos: "Suya atmış olduğum sarı nergisi taşıyan dalga çoktan uzaklaştı! Şimdi orada farklı ve yeni bir su var; onun peşinden yine bir başkası geliyor ve bu değişim, hiç sona ermeden böylece devam ediyor. İnsan hayatı da tıpkı bu hiç durmadan yenilenen suya benziyor: Her an, her mutluluk, her acı, her görüntü gözlerimizin önünden, her ses kulaklarımızdan, her güzel koku burun deliklerimizden geçip gidiyor. Her şey hareket ediyor. Tıpkı insan yaşadıkça, kalbinin hareket ettiği gibi..."

Nehir sanki konuşuyordu. Nehrin dalgaları güneş ışınlarıyla birleşiyor ve parıldayan su, günü selamlıyordu.

Sokrates sevgilisini bekliyor ve dalların arasından, şehre uzanan patikayı gözetliyordu. Bekleyişi fazla uzun sürmemişti.

Korinna, omzunda taşıdığı çamaşır sepetiyle, iki tarafında selvi ağaçlarının sıralandığı patikadan Sokrates'e doğru yaklaşıyordu. Sokrates onun yürüyüşünü hayranlıkla izliyordu; Korinna adımlarını öylesine yumuşak atıyordu ki sanki dans ediyordu. Sokrates, onun çalılıklara kadar yürümesini bekledi ve kız, sepetini otların üzerine koyar koymaz, çalıların arasından çıktı.

"Olduğun yerde kal, Korinna! Kımıldama!" dedi ona.

Korinna onun bu isteğini yerine getirdi. Sokrates genç kızın önünde şaşkın şaşkın duruyordu; hem kızın güzelliği, hem de bu büyüleyici sabah manzarası karşısında dilini yutmuştu.

Korinna'nın üzerinde yalnızca beyaz bir elbise vardı. Ayakları çıplaktı; güneşten yanmış pırıl pırıl yüzü, bir o kadar esmerleşmiş kolları ve bacakları, sandal ağacından oyulmuş gibiydi. Kurdeleyle toplamış olduğu siyah saçları yer yer çözülmüş, hafif hafif esen rüzgârda dalgalanıyordu. Tıpkı saçları gibi gözleri de ışıltılı, kapkara ve huzursuzdu.

"Güneş doğduğunda çoktan bir sabahı geride bıraktık" dedi

Sokrates. "Fakat sen selvi ağaçlarının çevrelediği patika boyunca yürürken, yeni bir gün doğdu."

Sokrates, Korinna'nın önünde diz çöktü; genç kızın bacaklarına sarıldı ve elbisesinin yumuşacık kumaşını sıyırarak bacaklarını öptü.

Korinna, ona doğru eğildi; parmakları delikanlının kıvırcık saçlarının lüleleri arasında kaybolurken, tamamen kendinden geçmişti. Sokrates'in her öpücüğü, kanını zehirleyen bir ısırık gibiydi; öldürmüyor, yalnızca mutluluktan kendini kaybetmesine sebep oluyordu. Genç kız güneşli bir sabahın yerine, etrafını saran karanlığı görüyordu; mis kokulu bir gece onu kucaklıyor ve tüm bedeni istemsizce kasılıyordu. Sokrates'in cazibesine kapılarak, kendini delikanlının öpücüklerine sonuna kadar teslim etti. Gözlerinin önündeki karanlık onu korkutmadı; aksine o, bu karanlığı delice arzuladı.

Fakat ne yazık ki nehrin aşağısında ve yukarısında Demos Alopekeli kadınlarla kızlar çamaşır yıkamaya başladılar; bir kaz sürüsü gibi bağırıyor, dır dır ediyor, keyiften kıkırdıyorlardı. Korinna, her ne kadar bunu yapmayı istemese de Sokrates'in kollarından sıyrıldı.

"Çamaşırlarımı yıkamak zorundayım" dedi içini çekerek. "İşim biter bitmez de eve gideceğim."

"Biliyorum ki seni burada beklediğimi bilselerdi, bir daha asla buraya tek başına gelmene izin vermezlerdi." Güldü. "Fakat sen yine de bir yolunu bulup, bana gelirdin; öyle değil mi?" diye sordu Sokrates.

"Gelirdim, evet gelirdim. Sokrates, sen herkesi kendine çekiyorsun. Neden beni de böylesine aptal bir kızı da..." Nehrin kenarına çökmüş, çamaşırlarını yıkamakta olan Korinna, bu sözleri söylerken meraklı gözlerle arkasına dönerek Sokrates'e baktı.

Sokrates genç kızın aklından geçenleri anlamıştı.

"Kendine aptal demene müsaade etmediğimi biliyorsun.

Mümkün olduğunca çabuk sana sahip olabilmekten başka bir şey düşünmeyen, o pis kokulu kumaş boyacısı Egersis'i seviyor musun?"

"Elbette sevmiyorum. Bunu nasıl sorabiliyorsun?"

"Bak, işte bu senin ne kadar zeki olduğunun kanıtı. Ne evi, ne köleleri, ne de drahmileri senin gözlerini kamaştırıyor. Sen kendini satmıyorsun, mutlu olmak istiyorsun ve bu mutluluğu yalnızca benimle bulabiliyorsun."

Korinna elindeki bir bez parçasını, su berraklaşana kadar iyice duruladı ve arkasına dönüp Sokrates'e bakma gereği duymadan şöyle dedi:

"Evet, yalnızca seninle mutlu olabiliyorum."

Sokrates, kızın kollarının soğuk suda nasıl kızardıklarını fark etti

"Sen gül parmaklı Eos kadar zarifsin ve peplosunun içinde, onun safran sarısı üstlüğünün içinde göründüğünden yüz kat daha hoş görünüyorsun."

Korinna, bu iltifat üzerine utanarak ayağa kalktı. Bir sanatçı gözüyle genç kızı süzen Sokrates, farklı bir ses tonuyla bir iltifat daha eklemeyi elbette ihmal etmedi:

"Zeus olamadığım için öyle kederliyim ki! Çünkü Zeus olsaydım, tıpkı onun yeryüzünün kızlarını farklı kılıklara bürünerek sevmiş olduğu gibi, ben de seni sevebilirdim!"

Sokrates'in "yeryüzü kızı" kıkırdayarak güldü.

"Sen en çok hangi kılığa girmek isterdin?"

"Kuğu kılığına girmek isterdim, sevgilim. Düşün ki orada yıkadığın bez parçası aslında bir kuğu. Kanatlarıyla seni tamamen kucaklıyor, sarıyor ve sen o yumuşacık sargının içinde tutsak oluyorsun. Bunu ister miydin? Yoksa bir altın yağmurunu tercih mi ederdin? Ben seni baştan ayağa öpücüklere boğardım. Benim öpücüklerimin yanında, altın damlası dediğin nedir ki! Ben senin öpülmedik ufacık bir yerini bile bırakmazdım."

"Ah, benim sevgili utanmazım" dedi Korinna neşe içinde,

âdeta inleyerek. Sonra altın yağmuru sanki çoktan yağmaya başlamış gibi, isteksizce omuzlarını silkti. Ah, ne kadar güzel olurdu; kendisini Sokrates'in aşkına tamamen teslim edebilse...

Korinna çamaşırları sepete koydu. Sokrates onu elinden tutarak ayağa kaldırdı, genç kızın kollarını boynuna doladı ve onu dudaklarından öptü.

O sırada pazara sebze götürmekte olan bir çiftçi onları gördü ve:

"Kumrular, Afrodit sizinle olsun!" diye bağırdı.

Bunun üzerine Sokrates:

"Hermes de seninle olsun ve adımlarını sıklaştırıp, gözlerini karartsın!" diye bağırarak cevap verdi çiftçiye; sonra kızı bir kez daha öptü.

Korinna çamaşır sepetini kucakladı. Etrafına bakındı.

"Perkon'un nerede?" diye sordu şaşkınlık içinde.

Eşeğin çalıların üzerinde kalan kulakları hiçbir yerde görünmüyordu. Hayvan kaybolmuştu. Ancak bu, Sokrates'i huzursuz etmedi. Başparmağını ve işaretparmağını ağzına götürüp ıslık çaldı. Hemen ardından Perkon'un sesi duyuldu: "Ai, ai!"

-2-

Sokrates, Ilyssos'ta artık tek başınaydı. Güneşi yakalamak için binlerce yeşil kolunu göğe uzatmış olan devasa bir çınarın altında duruyordu. Çınarın yanındaki altarın üzerinde tanrı Pan'ın ahşaptan yapılmış, kurtlanmış, rengi solmuş ve sol kulağıyla sağ eli eksik olan heykeli, tahtında oturuyordu. Sokrates tanrıya düşünceli düşünceli baktı.

Uzun süre onlara yağmur göndermediğinde, inek az süt verdiğinde, ya da buğday tarlalarının mahsulü kötü olduğunda, kim bilir çiftçiler sana ne çok adak adamışlardı. Fakat şimdi görüyorum ki burada duran tüm çiçeklerin ya solmuş, ya da kurumuş. İnsanlar artık seni pek düşünmüyorlar. Şuraya bak! Henüz taze olan küçük bir çiçek! Yoksa bu çiçeği buraya bir kadın mı bıraktı? Bunu bırakan kadın senin kendisine yardım edebileceğine hâlâ inanıyor mu? İnanç dağları devirir, der annem. Ama inancın kimden yana olduğunu kim bilebilir, benim ebe anneciğim!

Sokrates birkaç adım attı. Kayalığın yanındaki kuru yerde heybetli bir agav bitkisi büyümüştü. Dolgun yaprakları birer ok gibi güneşe çevrilmişti. Çınarın altındaki gölgenin, yerini göz kamaştırıcı güneş ışığına bırakacağı kesindi. Sokrates gölgeden çok güneşi seviyordu. Orada öylece durdu.

Dün Phainarete ebelik vazifesinden bitkin düşmüş, Sophroniskos mermer yontmaktan yorulmuştu; Sokrates, annesi ve babası uykuya daldıklarında kandili yakmış, Kriton'dan ödünç

almış olduğu papirüs rulosunu açmış ve gecenin geç saatlerine kadar okumuştu. Özellikle, maddenin ebedî hareketliliğini en büyük varoluş yasası olarak tanımlayan Anaksimandros çok ilgisini çekmişti.

Sokrates komşu kızı Korinna'yla buluşmadan önce, maddenin hareketliliği hakkında uzun uzun düşünmüştü; şimdi ise bu düşünceler üzerinde yeni baştan yoğunlaşıyordu.

Altında durduğu çınarın gölgesinin yavaş yavaş yer değiştirdiğini gördü. Güneş de aynı tempoyla hareket ediyordu. Güneşin aklından, gölgeyi yalnızca bir an durdurmak veya yavaşlatmak için, kendi ilerleyişini hızlandırmak geçmiyordu. Onların hareketlerinin bu tekdüzeliği içinde fevkalâde bir güç yatıyordu; bu güç huzur verirken, aynı zamanda huzursuz da ediyordu.

Anaksimandros, gölgelerin hareketlerini gözlemleyerek bir güneş saati yapmıştı. İnsanlar için zamanı ölçmek, her zaman hoşlarına gitmese bile, gereklidir. Her şeyden önce bizi israf edilen zaman sinirlendirir. Öyleyse, mümkün olduğunca zaman israfından kaçınmaya dikkat edelim!

Bu görüşe henüz varmıştı ki kendi kendine şöyle dedi: Seni haylaz! Yine muhteşem işler başardın! Pazaryerindeki insanların arasına katılınca merakının esiri oluyor, yarım gün boyunca onları sorularınla usandırıyorsun. Ancak bu arada Kriton'un evinin Perystil'i için yaptığın Silenos'un üzerinde çalışmak zorundasın. Ne vazife ama! Kim böyle bir vazifenin on yedi yılıyla övünebilir? Başka kim on yedisinde, altı yaşından beri çamur yoğurup, taş yontuyor olmakla gurur duyabilir? Seni gidi tembel seni! Bir gün mermerden hakikî sanat eserleri yapacağına kendi kendine söz verdiğinde, böylesine dönülmez bir söz vermiş olmak, seni ne çok sevindirmişti. Unutma ki Kriton'a da söz verdin; Silenos'u gününde tamamlamak zorundasın. Madem öyle; koşar adımlarla doğru eve, iş başına!

Öğütler de özeleştiriler de boşunaydı. Merak ve bilgi açlığı Sokrates'e kene gibi yapışmış, kanını fokurdatıyorlardı. Sokrates

çınarın gölgesinden bakışlarını uzaklaştırdı ve Atina yakınındaki vadinin çok tanıdık manzarasına, o ana dek hiç bakmadığı gözlerle baktı.

Yaşlı doğa gözlemcisi Anaksimandros, genç Sokrates'i bugün yine nehri, ağaçları, çayırları, otlayan koyun sürüsünü ve kaval sesini, yalnızca yaşamdan hoş bir sahne olarak görmemeye teşvik ediyordu. Sokrates, insanlara ve diğer tüm yaratıklara yaşamı mümkün kılan böylesi bir uyumun ve dengenin nereden kaynaklanmış olabileceğini düşünüyordu.

Düşünceli bakışları vadide gezinirken, nehrin karşı kıyısında öğretmenini, filozof Anaksagoras'ı gördü. İri, boyu posu yerinde, kabasakallı –ki bu filozofların nişanesidir- henüz elli yaşına gelmemiş olmasına rağmen kır saçlı bir adam... Yüzünde ciddi bir ifadeyle, ağır adımlarla Sokrates'e doğru yaklaşıyordu. İnce kumaştan yapılmış sık pilili himationu, sandaletlerine kadar uzanıyordu.

Sokrates parmaklarını ağzına soktu ve ıslık çaldı; fakat çoktan karnını doyurmuş olan eşek, efendisinin arkasında geviş getiriyor, onun çağrısına aldırmıyordu. Sokrates, Perkon'u yularından tuttu. "Bana öyle geliyor ki Pan gibi serinlikte dinlenmek ve çiçeklerin üzerinde yuvarlanmak senin de hoşuna giderdi. Acele et, tembel herif, acele et! Hemen Anaksagoras'ın yanına gitmek zorundayım; aksi halde senden çok daha büyük bir eşeğe dönüşeceğim."

Bunları söylerken hayvanı geçide doğru çekti ve onunla birlikte suya bata çıka, nehrin karşı kıyısına doğru yürüdü.

"Selam sana, aziz Anaksagoras!" diye bağırdı, henüz geçitteyken.

Anaksagoras onu selamlamak için elini kaldırdı. "Sen de benim için azizsin, Sokrates! Özellikle de bugün! Çünkü görüyorum ki yanıma gelebilmek için sabırsızlanıyorsun, aksi halde geçitten kuru ayaklarla geçebilmek için eşeğe binmeyi tercih ederdin."

"Şu işe bak!" dedi Sokrates kendi kendine hayret ederek ve gülerek ayaklarına baktı. "Bunu hiç akıl edemedim; şimdi tüm Ilyssos benden akıyor." Üzerindeki khitonunu çıkardı ve bükerek suyunu sıktı.

"Taş yontma işi sana yaradı, genç dostum!" dedi Anaksagoras, bakışlarını öğrencisinin güçlü kuvvetli vücudunda bir damat adayı gibi hoşnutlukla gezdirirken. "Nasıl bir güneş senin içindeki!"

Sokrates, suyunu sıktığı khitonunu tekrar güneş yanığı vücudunun üzerine geçirdi. Sonra Anaksimandros'tan, onun görüşlerinden söz etmeye başladı: "Son buluşmamızda dünyanın oluşumuyla ilgili araştırmalarında ne kadar ilerlediğini, onun basamak basamak gelişme gösterdiğini ve evriminin devam edeceğini söylemiştin. O gece tüm bunların Homeros'un İlyada'sından ve çok sayıda tanrının, yarı tanrılarla iblislerin oturduğu gökyüzünden, denizden, dünyadan ve yeraltı dünyasından nasıl farklılık gösterdiğini düşünmekten uyuyamadım."

"Güneş hakkındaki görüşlerimi sana söyleyecek olursam, yine korkuya kapılacak ve bu gece de uykusuz mu kalacaksın?" dedi Anaksagoras.

Sokrates, öğretmeni görüşlerini açıklamayacak olursa, bu kez de çıldırtan bir merak yüzünden uyuyamayacağını söyledi; bunun üzerine Anaksagoras ona, güneşin yanmakta olan devasa bir taştan başka bir şey olmadığını anlattı.

Sokrates sustu. Ardına dek açılmış iri gözleri parıldamaya başladı ve geniş alnında birkaç ter damlası belirdi.

"Benim güneşim bir taş mı?" diye bağırdı, acıyla karışık bir hayal kırıklığı içinde. "Ben her sabah onun huzurunda eğiliyorum! Güneş benim sevgilim! Onun sevgisi olmasaydı yaşam olmazdı! İnsanlar, hayvanlar, bitkiler olmazdı! Güneş tüm sevgililerin en sevgilisi!"

Anaksagoras ellerini genç adamın omuzlarına koydu. "Sakin ol, oğlum! Sevgiline dil uzatmadım!"

"Evet, uzattın!" dedi bir anda parlayan Sokrates.

"Güneş bir taş ise, altın saçları ve göz kamaştırıcı ışıklardan oluşan tacıyla tanrı Helios, güneş olamaz! O zaman Helios, dört çift kanatlı atın çektiği altından yapılmış arabasıyla her gün gökyüzünde seyahat de edemez."

"Güneşin çehresine ne kadar süre bakabiliyorsun?" diye sordu Anaksagoras.

Sokrates bu soruda bir tuzak olduğunu anladı, fakat yine de dürüstçe cevap verdi: "Yalnızca kısacık bir an." Bunu söyler söylemez tuzağa yakalandı.

"Öyleyse o ateşin içinde herhangi biri, bu bir tanrı olsa bile, yüzyıllar boyunca yaşayabilir mi?"

"Korkarım ki öyle biri olsaydı, çıra gibi yanardı" dedi Sokrates güçlükle duyulabilen bir ses tonuyla; hemen ardından ansızın parlayarak sert çıkıştı: "Fakat sen bu iddianla, Helios'u küle döndürmüş oluyorsun, Anaksagoras!"

"Evet, aziz dostum; ama sırf bu yüzden senin gibi güneşin huzurunda eğilmekten vazgeçmiyorum. Şunu da unutmamalısın ki biz filozofların iddiaları özünde eski mitlerden hiç farklı değil. Bizler yalnızca mısraları ve sanatsal tasvirleri, kehanetleri ve vizyonları daha yalın bir dille aktarıyoruz. Sözünü etmiş olduğun Anaksimandros, nesir yazmaya başlamış olan ilk kişidir. Arkadaşın Kriton'un babasının kitaplığından Efesli Herakleitos'un yazılarını ödünç almadın mı? Aldıysan, Herakleitos'un ebedî ateşi dünyanın hammaddesi olarak tanımladığını da kesinlikle okumuşsundur. Öyle değil mi?"

Sokrates, Anaksagoras'ın söylediklerini onayladı.

Çoğunlukla ciddi olan Anaksagoras gülümsedi. "Peki, Herakleitos tüm değişimlerin kaynağının ateş olduğunu, ateşin bir güç olduğunu iddia etmiyor mu? Hatta ateşin gücünün aklın taşıyıcısı olduğunu söylemiyor mu? Sevgili Sokrates, ben aklı insanın tüm özelliklerinin en üst derecesi olarak görüyorum. Akıl, insanların boyun eğmesi gereken o büyük tanrıdır! Daha fazla

ne istiyorsun? Güneşi, başında alevden taç taşıyan bir arabacı olarak görmediğim ve onun yanan bir taş olduğunu iddia ettiğim için, aslında ona daha fazla hürmet etmiş olmaz mıyım?"

"Belki, sevgili Anaksagoras. Fakat o zaman tüm güzelliğini yitirir" dedi Sokrates.

"Çok yanılıyorsun" diyerek, onun bu düşüncesini katı bir biçimde reddetti Anaksagoras. "Bu onun güzelliğini değiştirmez; çünkü hakikat aynı zamanda güzelliktir!"

Sokrates öfkesine gem vuramayarak, hararetle konuşmaya devam etti: "Fakat sen, sevgili öğretmenim, tanrıları Olympos'tan kovuyorsun! Ateşte yaşam mümkün değilse, buzda ve soğukta da mümkün olmaz."

"Evet, tanrıları Olympos'tan kovuyorum" dedi Anaksagoras büyük bir ciddiyetle. "Nasıl oluyor da Olympos'ta insanî ve hayvanî dürtüler, abartılı aşk maceraları yaşanabiliyor? Nasıl oluyor da tanrılar birbirlerini öldürebiliyor, biri diğerinden öç alabiliyor ve başka tanrılara, yarı tanrılara veya insanlara yardım etmek yerine, onlara zarar verebiliyorlar? İnsanlar kısıtlı insanî sınırları içinde, tanrıları kendilerine benzeyen varlıklar olarak zihinlerinde canlandırmaya başladıklarında, asla erimeyen buzlarıyla Olympos'taki yaşamın donmakla aynı anlama geldiğini de düşünmüş olmalılar. Gerçek şu ki genç dostum; onları hem havanın bulunmadığı ve bu yüzden insanın soluk almasının mümkün olmadığı yeraltından, hem de denizin derinliklerinden kovuyorum. Bazen kendimi zilzurna sarhoşların arasında tamamen ayık biri gibi hissediyorum. Bu sarhoşlar oldukça budalalar, fakat aynı zamanda suçlarını ve ahlaksızlıklarını tanrıların üstüne atabilmek için, kurnazlık edip onlara inanıyorlar."

Sokrates sustu. Bir otun sapını kemirdi ve susmaya devam etti.

Filozof ona yan gözle baktı ve: "Canını sıkan bir şeyler mi var?" diye sordu.

"Ben bir heykeltıraşım" diye cevap verdi Sokrates. "Benim

işim, senin dünyadan kovalamak istediğin tanrıları taşa oymak, ya da bronza dökmek. Belki de haklısın, fakat ben..."

"Ben sana güzelliğin hakikatle aynı şey olduğunu söyledim. Sen mermer ve madene şiir yazması gereken bir sanatçısın; maddenin ve formun şairisin. Kim senden güneşi bir buğday ekmeği olarak yansıtmanı talep edebilir ki? Neden sen de Homer gibi yapmayasın: Etrafına ışık saçan bir arabacı veya olimpiyat ateşiyle koşan bir koşucu..."

"Ah, benim aziz, zeki, yüce..." dedi Sokrates coşkuyla.

"Her zaman acelecisin, oğlum. Güzelliğin olduğu yerde, tanrılara duyulan inanç kaybolur. Ben de tam bugün bu konu hakkında yazmaya başladım."

Sokrates şaşırdı. "Tanrılara karşı bir yazı, öyle mi? Peki korkmuyor musun?"

"Kimden? Tanrılardan mı? Onlar hiç var olmadılar ki!" diye cevap verdi Anaksagoras.

"Peki ya insanlardan?"

Anaksagoras kaşlarını çattı. "Aslında insanlar korkulabilecek varlıklar. Fakat bana öyle geliyor ki; şu anda Perikles'in tedbirliliği ve otoritesi sayesinde, insanlar pek de büyük bir tehlike oluşturmuyorlar. Özellikle de benim, yani Perikles'in yakın dostu ve danışmanı için. Ayrıca tehlikeli olsalar ne fark eder! Hakikat, korku nedir bilmemeli!"

"Sen bir kahramansın Anaksagoras" dedi Sokrates büyük bir hayranlıkla.

"Yazmak kahramanlık mı?"

"Bence yazmak bazen kahramanca bir eylemdir. Hele ki yazılanları yargılayacak olanlar budalalarsa!"

Bir köprüye vardılar. İnsanlar Perikles'in dostu olan filozofu saygıyla selamlarken, yanındaki genç adama sadece gülümsediler.

"Yukarıdan, nehrin kenarındaki zeytinlikten çıktığımda, bizim yerimizde iki insan olduğunu fark ettim" dedi Anaksagoras.

Sokrates yutkundu; annesinin ona asla yalan söylememesini öğütlediğini hatırladı ve hemen itiraf etti: "Evet, orada yalnız değildim."

"Yanındaki, bana daha önce sözünü etmiş olduğun Korinna değil miydi? Çok güzel bir kız..."

"Güzel mi, dedin?" diye sordu Sokrates heyecanlanarak. "Pistias onu yeterince hoş bulmuyor, o sadece kızıla çalan sarışınlara hayranlık duyuyor. Ama ben haklıymışım! Doğru görmüşüm!"

"Böyle bir durumda daima, asıl haklı olan değil, âşık olan doğruyu görür. Peki, nehrin kenarındaki üçüncü kişi, eşek nerede?"

Sokrates o anda elini alnına götürdü.

"Olamaz! Nasıl unuttum! Sana daha fazla eşlik edemeyeceğim için beni bağışla. Perkon'u bulmak zorundayım" dedi ve alelacele nehre doğru koşturdu.

-3-

Zambak rengi Ilyssos, taşlı yatağı boyunca hızla akıyor, Sokrates'in gençlik yıllarını da beraberinde götürüyordu.

Sokrates'in Korinna ile buluşmaları seyrekleşmişti; Anaksagoras ile de nadiren buluşur olmuştu. Büyük bir hararetle Silenos'u üzerinde çalışıyordu. Sayısız gün ve haftalar boyunca... Bilinçaltı ona elini çabuk tutması gerektiğini söylüyordu. Fakat Sokrates, işini yaparken Anaksagoras'ın sözlerini bir an bile düşünmeden edemiyordu: 'Sen bir sanatçısın ve mermere şiir yazmalısın; sen maddenin ve formun şairisin. Acelenin sanata asla faydası dokunmaz.'

Sokrates önce çizimleri bitirdi; sayısız eskiz hazırladı, onları düzeltti, balçığa yeniden ve yeniden şekil verebilmek için defalarca yoğurdu.

Ta ki bir gün istediğine ulaştığına inanana dek...

Onun Silenos'u sarhoş bir ihtiyardı. Sarhoşluktan güç belâ yürüyor; adımlarını, elinden tuttuğu küçük Dionysos için endişelenerek atıyordu. Ha ha! Küçüğüm, azıcık şarap içtim, seni sallayıp duruyorum. Ha ha ha! Silenos'un sihirli pırıltılarla dolu gözleri biraz alaycı gülümsüyordu.

Alnı, tanrıların yetiştiricisine yakışır biçimde genişti. Ya o kulakları? Bir tekeninkiler kadar sivriydi!

Balçıktan modeli hazır olduğunda, Sokrates mermerin başına geçti. Ölü taşı, büyük bir gayretle hayat dolu bir ihtiyara,

Satyr'lerin başına çevirdi ve ona yaşayan bir cismanîlik verdi. Güneş doğudan batıya doğru döndüğünden, Sokrates bir ışıkta, bir gölgede kalıyordu. Damarlarındaki kan fokurduyor; sanki bütün kanı sel olup mermerin damarlarına akıyordu.

Sophroniskos'un avlusu bugün heyecanın etkisiyle sessizliğe bürünmüştü. Sokrates iskelenin üstüne çıkmış, Silenos'unun üzerinde geriye kalan son çalışmalarını yapıyordu. Sakalını fırçalıyor, alnındaki ve burnundaki pürüzleri düzeltiyor, etrafında dolaşıyor, inceliyor, ona aşağıdan bakabilmek için diz çöküyordu. Gözleri daima Silenos'un üzerinde gezinirken, elleri durmaksızın onunla meşgul oluyordu.

Heyecanın doğurduğu sessizlik, havada hareketsiz duran bir kartala benziyordu. Dostları ve akranları Sokrates'i dikkatle izledikleri için, sessizlik daha da hissedilir oluyordu. Genç Kriton, Simon, Pistias, Kyrebos, Ksandros ve Lauros oradaydı. Sokrates'in konsantrasyonunu bozmamak için soluklarını dahi tutuyorlardı. Sokrates'in soluğu ise giderek hızlanıyor, hatta bazen şiddetle burnundan soluyordu. Attığı her adımda tahtalar gıcırdıyor ve sallanıyorlardı.

Onu en dikkatli izleyen Kriton'du. Dostunun hemen yanı başında duruyordu. Kırılacak gibi görünen incecik cüssesiyle, bir hamalın arkasına bile rahatça saklanabilirdi. Az bulunan ipekten yapılmış pastel mavisi khlamysi ve üzeri işlemeli, kıymetli taş yüzüğü, onun zengin ve aristokrat bir ailenin oğlu olduğunu ele veriyordu. Geniş alınlı ince yüzünde, o sırada telaşlı bir meraka dalmış zarif çizgiler vardı. Kriton için bu heykeli iki açıdan önem taşıyordu: Babası, annesi için düşündüğü hediyeyi tam zamanında almalıydı ve canı gönülden sevdiği Sokrates, hayal kırıklığına uğramamalıydı.

Pistias uzun boylu, zayıf bir delikanlıydı; çıraklık yıllarını babası gibi maden dövme işiyle tamamlamıştı ve saygı gören bir sanatçı olduğu için, kendisinin diğerlerinden daha üstün olduğunu düşünüyordu. Ancak Sokrates'in ustalığının da hakkını veriyordu.

Geleceğin fırıncısı Kyrebos, her zaman şaka yapmaktan kendini alamazdı. Şimdi ise Sokrates'in Silenos'unu dikkatle inceliyor ve onun Silenos'un poposuna bir keçi kuyruğu yapmamış olmasına takılmaya değer mi, bilemiyordu.

Ksandros ve Lauros kardeşler, babalarıyla birlikte şehir duvarının dibine pazardan almış oldukları sebzeleri ve çiçekleri ekiyorlardı. Sokrates'le kısa süre önce agorada tanışmışlardı. Onun agorada tacirler ve satıcılarla yapmış olduğu nükteli ve neredeyse hinliğe varan sohbetleri, iki kardeşi büyülemişti. Bugün de Sokrates'in Silenos'unu yine büyülenmiş gibi seyrediyorlardı. Ksandros, tacı oluşturan asma yapraklarının biçimlerini ve dizimini dikkatle inceliyordu.

Simon diline daha fazla hâkim olamadı. Silenos'un khitonundaki pilileri işaret ederek bağırdı: "Şurada bir şey unuttun!"

Sokrates, o anda Simon'un üzerine atılıverecekmiş gibi, hızla başını çevirip ona baktı.

"Ne? Ne unutmuş olabilirim? Nerede?" diye bağırdı. "Ah, işte orada! Orada ışık istemiyorum! Heykeller, senin pırıl pırıl parlatana dek cilâladığın sandaletlere benzemez! Bir heykelin mutlaka gölgeleri olmalı!" Ardından daha ılımlı ve neredeyse düşünceli bir ifadeyle şunları ekledi: "Tıpkı senin, benim, herkesin olduğu gibi."

Simon ve Sokrates komşuydular. Simon'un babası, ayakkabıcı Leptinos'un evinin avlusu ile Sophroniskos'un evinin avlusu arasında yalnızca alçak bir duvar bulunuyordu. Simon henüz küçük bir çocukken Sokrates'i ve onun eğilimlerini, özellikle de öğrenme hırsını kendisine örnek almıştı. Sokrates bir keresinde ona: "Sen Hellas'ın en bilgili ayakkabıcısı olacaksın" demişti. Sokrates şaka mı yapmıştı, yoksa ciddi miydi; Simon bunu anlayamamıştı. Bu yüzden onun bu iğneleyici sözüne alınıp gücenmemişti.

Sokrates kısa bir süre daha Silenos'un etrafında dolaştı; hareketleri gitgide hızlanırken, gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Hey-

kelin en mahrem oyuklarından ince mermer tozunu temizledi, bir deri parçasıyla kollarını ve bacaklarını parlattı; ardından ona sarıldı ve sivri kulaklarına şöyle fısıldadı: "Haydi bakalım, benim neşeli Dionysos dostum, sağlıcakla kalalım!" Sonra İhtiyarı bırakıp gençlere döndü. "Sevgili dostum Kriton, Silenos'u babana ne zaman teslim etmemiz gerekiyor?" diye sordu, çalışmaktan bitkin düşmüş gibi görünüyordu.

"Yarın değil, ertesi gün" dedi Kriton. "Yetiştiremez misin?"

Sokrates avazı çıktığı kadar bağırdı: "Yaşasın!.. Bahsi ben kazandım!.. Silenos hemen bugün evinize gitmek üzere yola çıkabilir."

Bunun üzerine arkadaşları da: "Yaşasın!.. Yaşasın!.." diye bağırıştılar.

Sokrates iskeleden aşağı sıçrayarak atladı ve bu büyük sıçrayışla arkadaşlarına kadar ulaştı. Sonra katılırcasına gülerek sevinç içinde haykırdı: "Benim küçük horozlarım; bu bahsi kazanmış olmam ne anlama geliyor, biliyor musunuz? Kriton'un babası bana şöyle demişti: 'Karıma hediye etmek istediğim o heykeli, kararlaştırdığımız gibi, onun doğum gününden bir önceki akşam bana teslim edersen, karşılığında sana ayrıca on altı litre halis Kios şarabı vereceğim.' On altı litre, tam bir Khus! Sevincime ortak olun gençler! Çünkü bu bahsin kazancının tadına birlikte bakacağız!"

"Fazla acele etme, azizim!" diyerek onu susturdu Simon. "Önce Kriton'un babasının Silenos'u görmesi gerekiyor; ancak babası heykeli alırsa, şaraptan söz edebilirsin!"

"Haklısın!"

Kriton, babasını çağırmak ve heykeli göstermek için aceleyle uzaklaştı.

Sokrates ansızın galibiyet duygusunu yitirmeye başladı. Bir sanatçı için en kötüsü, eserinin nihaî olarak nasıl değerlendirileceğini beklemekti, bu yüzden bir şeylerle oyalanmaya karar verdi ve hızla iskeleyi kaldırmaya koyuldu. O, kaba çekiç dar-

beleriyle iskeleyi sökerken; arkadaşları sökülen parçaları uzağa taşıyarak ve Silenos'un durduğu yerin etrafındaki mermer kalıntılarını temizleyerek ona yardım ediyorlardı.

Kriton'un babası avludan içeri girdiğinde, Sokrates endişeli gözlerle Silenos'unu baştan ayağa süzüyordu. Kır saçlı, iri yarı adam bir el hareketiyle avludakileri selamladı ve Silenos'un yanına gitti. Derken bir adım geriledi ve hiç kıpırdamadan öylece durdu. Tek kelime etmeden, kaşlarını çatarak Silenos'a baktı. Sonra ağır adımlarla Silenos'un çevresinde dolaşmaya başladı, her tarafını iyice inceledi. Gözlerini ondan ayırmadan: "Bu mümkün değil! Hakikaten dans ediyor! Üstüne üstlük yaşlı dostum adamakıllı sarhoş! Onun yaşadığına yemin edebilirim!" dedi ve Sokrates'e dönerek: "Onu tek başına mı yaptın?" diye sordu. Sokrates bu soruya "Evet" cevabını verdiğinde, Kriton'un babası onu kucakladı. "Oğlum, sanatında ne kadar usta olduğunun farkında mısın, bilmiyorum. Seni tebrik ediyor ve karımı böylesine seçkin bir armağanla sevindirebileceğim için, sana teşekkür ediyorum."

Sokrates arkadaşının babasının sözlerini büyük bir dikkatle dinledi; fakat kendisine yöneltilen övgü dolu sözlerin tam ortasında aniden arkasını dönüp, ebeveynlerinin evine doğru koştu. Önce annesinin yanına gitti. Ona sarıldı ve onu mermer tozundan bembeyaz olmuş bağrına bastı, dudaklarından ve ellerinden öptü; sonra sevinçten kekeleyerek, Kriton'un babasının kendisine nasıl teşekkür ettiğini, Silenos'unun neye benzediğini anlatmaya çalıştı, fakat cümleleri bir araya getirmekte zorlandı: "Aklımı kaçıracağım! Dedi ki... Hayır, hayır! Bunu ondan duymalısın! Babam da duymalı! Peki, o nerede? Baba! Baba!"

"Neler oluyor?" diye sordu, o sırada içeri giren Sophroniskos. Fakat o henüz cümlesini bitirmemişti ki Sokrates babasına sarıldı ve onun taş yontmaktan nasır tutmuş ellerini öptü. Sonra annesiyle babasını çekiştire çekiştire, Kriton'un babasının ve Silenos'un yanına götürdü.

Kriton'un babası, Sokrates'in eserini ebeveynlerinin huzurunda bir kez daha övdü ve Sophroniskos'u, oğlunu iyi yetiştirdiği için takdir etti. Ardından öyle şeyler söyledi ki bu sözler Sokrates için tüm o övgü sözlerinden, Kios şarabından ve yaptığı iş için alacağı ücretten çok daha büyük önem taşıyordu: Kriton'un babası, Atina'nın en nüfuzlu adamı Perikles'ten Sokrates'le ilgilenmesini isteyecekti. Perikles elinden bir iş gelen ve Atina'nın muhteşem görünüşüne katkıda bulunabilecek herkesi huzuruna çağırıyor, genç insanları yeteneklerini geliştirebilmeleri için destekliyordu. Hiç şüphesiz bu, Sokrates'in de ondan bir davet bekleyebileceği anlamına geliyordu.

Sophroniskos ne düşüneceğini bilemedi. Bu yaşa kadar sıradan bir yaşam sürmüştü ve canı gönülden arzuladığı yol, şimdi oğluna açılacaktı! Biraz gergin, hatta neredeyse küskün bir ifadeyle oğluna şöyle dedi: "Benim haylaz oğlum; yeteneğini benden almış olduğunu kafana sokman gerektiğini sana her zaman söylemedim mi? Fakat sen buna ancak kurutulmuş bir zeytin kadar kıymet veriyorsun!" Ardından Kriton'un babasına jest yapmaya başladı. "Zeus'un şimşekleri üzerine yemin ederim ki böylesine kültürlü bir insanın ve bir sanat ehlinin oğlumuzu takdir etmesi, beni ve karımı pek mutlu etti. Sokrates'in Silenos'unu başarıyla tamamlayacağını, ben de kendi kendime söylemiştim; fakat senin sözün daha çok önem taşıyor. Bir baba, oğlu söz konusu olduğunda, elbette daima ondan yana oluyor. Fakat şeytan canımı alsın ki Atina'da avare avare dolaşıp olduğu yerde sayarsa ve ilgilenmemesi gereken şeylerle oyalanırsa, bunun altından nasıl kalkar bilemiyorum. Ancak gördüğüm kadarıyla bunu oğluma yasaklamak, artık benim haddime düşmüyor."

Kriton'un babası, Sokrates'in yüzünün nasıl kızardığını gördü; fakat Sophroniskos'a karşı çıkmadı. "Oğluna karşı fazlasıyla katısın, sevgili Sophroniskos ve öyle de olmalısın. Ben de Sokrates'ten şikâyetçiyim. Silenos'un ücreti için benimle pazarlık etmedi ve şimdi benden ne kadar isterse alabilir." Sokrates'e gülümsedi. "İşte bakalım, harika çocuk!"

Sokrates ne diyeceğini bilemeden omuzlarını silkti. Sophroniskos mermerin değeriyle yontma, yükleme, taşıma işini ve harcanan zamanı hesaplaması gerektiğini oğluna işaret ederek anlatmaya çalıştıysa da boşunaydı. Sokrates tek kelime söylemedi.

Kriton'un babası oradan ayrılırken, ona emeğinin karşılığı olan ücreti vereceğini ve Silenos'un ertesi sabah peristyline yerleştirilmesini istediğini söyledi. Sokrates'in ücretini ve onun bahisten elde ettiği kazancı ise hemen yollayacaktı.

Onun gidişinin ardından arkadaşları da gitmeye kalkışınca, telaşla bağırdı Sokrates: "Sizler burada kalıyorsunuz! Kutlama yapacağız! Kilerde yiyecek bir şeyler olmalı; fakat kutlamaya başlamadan önce Kiosluyu bekleyeceğiz!"

Sokrates yiyecek bir şeyler bulmak için kilere gitmeye yeltendiğinde, Sophroniskos onu kıvırcık saçlarından yakaladı ve oğlunun başını bir sağa bir sola salladı. "Sen hakikaten eşeksin! Ben olsaydım, o para çuvalının heykeli ne kadar çok beğendiğini gördüğümde, ondan bin drahmi isterdim! Ama sen sanki sarhoş gibiydin, oğlum! Fal taşı gibi açılmış gözlerinle etrafını seyretmekten başka hiçbir şey yapmadın!"

"Ama ben işimi severek yaptım" dedi Sokrates usulca.

Annesi ona gülümsedi.

"Evet, benim mermerimle!" diye avazı çıktığı kadar bağırdı Sophroniskos.

"Kriton'un babasının, bana işlenmemiş taşın ücretini de ödemeyecek kadar cimri olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Ben açıkgözlülük etmiyorum, hakkım olanı istiyorum. Ama nerde! Kazancın bizleri sevindirecek kadar bol olabilirdi. Ben yoruluyorum, annen yoruluyor; biz artık yaşlanıyoruz..." Sokrates'in gırtlağını sıktı. "Az önce evimize mühim bir para getirme şansına sahiptin; ama sen öylesine beceriksizsin ki bu şansın elinden uçup gitmesine izin verdin."

"Bağışla beni baba" dedi Sokrates. "Öylesine sevindim ki aklım başımdan gitti, ne diyeceğimi bilemedim."

Sophroniskos memnuniyetsiz bir tavırla güldü. "Komik olma! Para konusunda tek kelime etmeyi beceremedin; fakat içki ve yemek söz konusu olunca dilin çözülüverdi değil mi? Bu işle herhangi biri ilgilenemez miydi?"

Sophroniskos, çekiç ve tokmakla akropolisteki sütun başlarıyla uğraştığı gibi, Sokrates'le de daha uzun süre uğraşabilirdi. Fakat "içki ve yemek" kelimelerini telaffuz ederken, kendisinin de iştahı kabardı ve daha fazla konuşamadı. Ancak Sokrates'in ikram bekleyen arkadaşları için susmuş gibi davrandı. İçlerinden biri bu ikramla özellikle ilgilendiriyordu. O, işverenin oğlu Kriton'du ve onun yanında pintilik etmenin sırası değildi.

Sokrates ve Phainarete'nin avluda duran mermer masanın üzerine koydukları şeyler, uzaktan bakıldığında bile bir kutlama yemeğini andırmıyordu. Masada yalnızca konukların dişinin kovuğunu dolduracak, dört gözle beklenen Kios şarabı için midelerini bastıracak kadar yiyecek vardı: Pide, keçi peyniri, soğan, salamura zeytin ve kurumuş ballı kek.

Phainarete de oğluna kızmıştı. Çünkü Sokrates o gün arkadaşlarına ikramda bulunacağından zamanında söz etmemişti; böylesine fakir bir akşam yemeği, Phainarete için utanç vericiydi.

"Sen beceriksiz herifin birisin oğlum" diye söylenirken, kapkara gözleri parıldıyordu. Oğlunun mermer tozuna bulanmış kıvırcık saçlarını okşadı. "Yine de önceden haber vermemen aslında iyi oldu. Belki uğursuzluk getirirdi ve belki de şimdi sevinmek yerine yakınıyor olurduk."

Avlu kapısında tokmak sesi duyuldu. Kriton'un babasının köleleri, söz verilmiş olan Kios şarabının yanı sıra, sepet sepet meyveleri ve lezzetli yiyecekleri avluya taşıdılar. Ayrıca yanlarında bir çuval dolusu gümüş drahmi getirmeyi de ihmal etmemişlerdi. Sokrates'in parayı kölelerden sayarak alması ve tamı tamına üç bin drahmi aldığını teyit etmesi gerekti. Ardından gökyüzü yeniden aydınlandı; çünkü cömert ve esasen olduk-

ça asil olan sanat ehlinin yollamış olduğu lezzetli yiyecekler, Sophroniskos'un çok hoşuna gitmişti, hiçbir şey onu bu kadar memnun edemezdi. Sokrates'in arkadaşları da hiç duraksamadan yiyeceklerden nasiplerini aldılar. Mantarı, ıstakozu, kızarmış balığı, böreği, koyun budunu ve diğer tüm nefis yiyecekleri hızla masadan silip süpürdüler. Bu ziyafetin üzerine de şarap içtiler. Şarap çok geçmeden gençlerin başını döndürdü. İleriyi gören bir adam olan Sophroniskos, kendi kendine şöyle dedi: Karım ve ben, onlara engel olmayacağız. Bu işe yaramaz herifler dilediklerince içsinler. Ne kadar çok içerlerse, bu unutulmaz gün Sokrates'in hatıralarında o kadar derin izler bırakır. Bu büyük başarıyı, neşeli bir içki âlemi izlemeli. Onlara da bu yakışır!

-4-

"Nefis Kios şarabına ne diye su katalım ki? Bu büyük bir günah olur! Tüm şarapların en kıymetlisinin hakiki tadından kendimizi mahrum etmeyelim!" diye bağırdı Sokrates.

Gençler içtiler, şamata çıkardılar ve Miletli meşhur fahişe Aspasya'ya âşık olan Perikles'i dillerine dolayıp eğlendiler.

Perikles, meşru eşini başka bir adama vermiş ve Aspasya'yı evine almıştı. Bu hadise nükteli sözlere öylesine müsaitti ki yalnızca sivri dilli mizah ustalarından ve aristokratlardan oluşan Perikles aleyhtarları değil, Perikles'in dostları bile dillerine hâkim olamadılar.

Atina duvarlarına Perikles'e yönelik övgü sözlerinin yanı sıra, küçük düşürücü sözler de yazıldı; duvarlara kazınan bu sözlerin, tıpkı insanların ve fikirlerin birbirlerinden farklı oldukları gibi, farklı üslupları vardı.

"Dünya Hellas'ın etrafında dönüyor,
Hellas Atina'nın etrafında dönüyor,
Atina akropolisin etrafında dönüyor,
Atinalılar Perikles'in etrafında dönüyor,
Perikles Aspasya'nın etrafında dönüyor.
Demek ki;
Dünya Aspasya'nın etrafında dönüyor."

Kyrebos, demokratların uydurmuş oldukları bir sözü söyledi:

"Hiç kimsenin kıtlıktan korkması gerekmiyor, çünkü Perikles kimsenin tadına bakmak istemiyor!"

"Muhteşem! Bu tam sana göre fırıncı!"

Fırıncı güldü. "Ha ha ha! Başka duvar yazıları da var. Bir de şunu dinle:

Ey Atinalılar, söyleyin;
Daha ne kadar seyredebilir insan,
Dilenci kadının kıçının dibinden
Nasıl ayrılmadığını Perikles'in?"

Gençler çakırkeyif olmalarına rağmen, buna sinirlendiler: "Kes şunu! Bu iğrenç bir şey! Bu adî sözleri kim yazdı, Zeus bilir!"

"Ben kimin yazdığını biliyorum" diye mırıldandı Kyrebos. "Onu tam bunları yazarken yakaladım."

"Kim o?"

"Serserinin biri! Ha ha! 'Bu işten çok kazanıyor musun?' diye sordum ona ve o şöyle cevap verdi: Thukidides bana da onlara da iyi para ödüyor."

"Aristokrat beyler ağızlarının tadını çok iyi biliyorlar" dedi Simon, hemen ardından ekledi: "Sen hariç Kriton!"

Tadına doyum olmayan, fakat aynı zamanda şeytanın icadı, fesatlık dolu, su katılmamış Kios şarabı etkisini göstermeye başladı. Mermer masanın etrafını saran gençler, Aspasya'nın akıllara durgunluk veren öyküsünü gitgide daha hararetli konuşur oldular. İçlerinden biri Aspasya'nın Perikles'i güzelliğiyle baştan çıkardığını iddia etti. Bir diğeri onun bunu zekâsıyla başardığını, bir başkası ise Hellas'ın ve diğer ülkelerin önemli kişileriyle olan ilişkileri sayesinde Perikles'i tavladığını söyledi. Kriton'a göre; Perikles'in aklını başından alan, Aspasya'nın aşk sanatındaki tecrübeleriydi. "Aşk sanatındaki tecrübeler öküzgözünden de Afrodit'in pembe göğüs uçlarından da daha kıymetli oluyor.

İnanın bana dostlar; ben bunu bizzat tecrübe edecek ve buna esaslı bir biçimde ikna olacağım."

"Niçin Perikles'e çamur atıyorsunuz?" diyerek atıldı Sokrates. "Perikles Aspasya'yı seçti, çünkü o tüm bu özellikleri kendinde birleştiriyor. Aspasya muhteşem bir kadın."

Kriton ansızın başını çevirip, Silenos'a ve onun yanında duran Sokrates'e baktı. Diğer arkadaşlarının da gözleri o tarafa çevrildi.

Tüm Olympos'lular aşkına!

Simon titreyerek: "Şunu görüyor musun?" diye fısıldadı Pistias'a.

Pistias, esrarengiz bir biçimde Sokrates'in arkasında duran tuhaf görüntüyü işaret etti. Bu sırada kendini iblislerin kötü büyülerinden koruyabilmek için, işaret parmağıyla küçük parmağını havaya kaldırarak eski bir âdetten yararlandı. Çünkü Sokrates'in arkasında gördükleri şey, kötü huylu ve tanrı tanımaz bir şeydi.

Bir anda herkesin sustuğunu fark eden Sokrates, her ne kadar arkadaşlarını böylesine korkutan şeyin ne olduğunu görmeyen tek kişi olsa da yerinden kımıldamadı.

Dans eden Silenos taştan yapılmış gibi değil, canlıymış gibi görünüyordu; batmakta olan güneş ışıkları altında teni, pembe pırıltılar saçıyordu. Ayrıca genç Sokrates'in saçları gibi mermer tozuna bulanmış ve terden sırılsıklam olmuş cildi de Silenos'un cildi gibi pembe pembe parıldıyordu. Hatta genç adam öylesine hareketsiz duruyordu ki cansız gibi görünüyordu. Silenos ve Sokrates birbirlerine nasıl da benziyorlardı!

Silenos'un geniş alnı, yamyassı burnu, pörtlek gözleri... Sokrates kendi kendini yaratmıştı!

Kyrebos gülmeye başladı.

Sokrates ona: "Niye gülüyorsun?" diye sorarken, kendisinin de gülesi geldi. Fakat Kyrebos gülmekten katıldığı için konuşamadı ve eliyle Silenos'u işaret etmekle yetindi. Tüm diğer konuklar da ona katılarak, kahkahalar atmaya başladılar.

"Neler oluyor, Kriton?" diye sordu Sokrates. "Gülecek ne var?" Onun bu soruları üzerine kahkahalar daha da yükseldi. "Lanet olsun! Konuşsanıza! Dilinizi mi yuttunuz?"

Kriton eliyle Silenos'u işaret ederek: "Kendin bak ve neye güldüğümüzü kendin gör, sevgili dostum!" diye cevap verdi.

Sokrates denileni yaptı.

"Ne görmem gerekiyor?"

"Kendi suretini!" dedi Kriton.

Sokrates öfkeyle bağırdı: "Kendi suretimi mi? Her zaman sarhoş olan ve pişmiş kelle gibi sırıtan bu yaşlı keçi ben miyim? Saçmalıyorsun Kriton!"

"Hayır, saçmalamıyor. Ne dediğini çok iyi biliyor" diyerek lafa karıştı Kyrebos. "Kendi Satyr sürüsüne ancak bir pire kadar benzeyen bu yaşlı keçiyi, neden..." Gülmekten, kelimeleri bir araya getirip cümlesini tamamlayamadı. "Neden ona toynaklar yapmadın? Ha ha ha! Peki, arkasına kuyruk yapmamış olman ne anlama geliyor? Bunun sebebi kendine olan saygın, öyle değil mi?"

"Tam isabet!" diye bağırdı Kriton. "Bu Silenos eski çağlardan kalma keçi heykeli kalıntılarına benziyor. Ayrıca şimdi aklıma geldi; babam Silenos'un canlı olduğunu düşünüyor. Çünkü sen öylesin, Sokrates!"

Sokrates kıpırdamadı. Hiçbir şey söylemeden Kriton'a baktı. Yalnızca elindeki kupayı daha sıkı kavradı. Kriton, sözlerinin masanın etrafındaki herkesin neşesine neşe kattığını, fakat Sokrates'in asık suratını değiştiremediğini elbette fark etmişti. Yine de başladığı oyunu, sonu ne olursa olsun, bitirmesi gerektiğini düşündü. Eliyle önce Silenos'u, hemen ardından da Sokrates'i işaret etti. "Aslında eksiklik onda değil, sende! Asma yaprağından yapılmış, eğri büğrü duran bir tacın olsaydı, birbirinize daha çok benzerdiniz!"

Kyrebos ayağa kalktı, duvarın dibine gitti ve orada bulunan asmalardan bir sürgün koparıp, ondan güzel bir taç yaptı. Sonra

yaptığı tacı, hâlâ hareketsiz duran Sokrates'in başının üzerine koydu.

"Sen de onun gibi dans et!" dedi Kriton Sokrates'e.

Sokrates neredeyse ağzını bile açmadan, sert ve yavaş bir üslupla şöyle cevap verdi: "Bana para bayıldınız, hem de çok para! Öyleyse siz de dans edin ki hep birlikte eğlenebilelim!"

Kriton hem o anki durumun, hem de bulunduğu konumun, Sokrates'le alay ettiği için özür dilemesine müsait olmadığını düşünüyordu. Kendini beğenmiş bir tavırla: "Kötü bir hayalet gibi bakıp durma! Neden dans etmiyorsun? Haydi, benimle birlikte gül! Gül, bizimle birlikte!"

Sokrates ne güldü, ne de bir şey söyledi. Arkadaşlarının kahkahaları giderek azaldı ve nihayet duyulmaz oldu. Az önce katılırcasına gülmüş olan Kriton, büyük bir pişmanlık içinde: "Seni çok incittim. Kov beni buradan! Hatta istersen vur bana, Sokrates!" Sokrates'in önüne kadar gitti ve ona yanağını uzattı.

Sokrates kımıldamadı. Kriton, onun başının üzerindeki asma yapraklı tacı almak istedi. Fakat Sokrates öfkeyle bağırarak, ona engel oldu: "Bırak!"

Kriton hızla arkasını dönüp, bir adım geriledi ve kendini toparlamaya çalıştı; bunu neden yaptığını kendisi bile bilmiyordu.

Güneş batmıştı. Akşam kızıllığı kaybolsa da gece zifiri karanlık değildi.

Simon aniden Kriton'u dürtükledi. "Ah, benim sivri zekâlı dostum Kriton, şu Silenos'a iyice bak!" Kriton söyleneni yaptı. Silenos, damarlı beyaz mermeriyle Kriton'un gözlerini kamaştırdı.

"Heykelde dikkatini çeken hiçbir şey yok mu?" diye ısrarla sordu Simon.

"Onun hakkında anlatmış olduklarından daha fazlasını görüyorum, sen bunların farkında değil misin?"

Kriton'un dile getirmeye cesaret edemediklerini, Sokrates'e bizzat kendisinin söylemesi gerekirdi; fakat bunları Simon'a

söyleyerek, Sokrates'in de duymasını sağlamayı tercih etti: "Ne söyleyebilirim ki? Şaraba ve eğlenceye düşkün olmak kötü bir şey mi? Sokrates de şaraba düşkün. Evinin avlusunun duvarını asmalar sarmış, Gudi'de bir üzüm bağı var ve kim bilir, kilerde kaç testi şarap saklıyor." Bu sözlerin ardından Sokrates'e döndü: "Yani utanmana gerek yok, yüce heykeltıraş! Bizler Helenleriz! İçmememiz için bir sebep var mı? Zeus bile şarabı devasa yudumlarla içiyor ve onun bir yudumu tüm bir Khus'a bedel oluyor. Zavallı Ganymedes ona yeterince şarap sunabilmek için, neredeyse kendini paralıyor. Bir de tüm diğer tanrılar için ne kadar çok şarap gerekiyor, düşün!" Kriton, Sokrates'e çekinerek gülümsedi. "Sokrates, elimizde amforalarla Kallirhoe'nin kaynağına gidip su peşinde koşmamızı istediğine inanmamızı bekleme!" Bunu söylerken Sokrates'i dikkatlice süzdü ve hemen ardından: "Bugün hakikaten şarap içtin mi? Surat asıyorsun; keyfin de yerinde değil. Bakire Athena'nın huzurunda yemin ederim ki sen kesinlikle çakırkeyif değilsin! Söyleyin dostlar; içti mi? İçtiğini gördünüz mü?"

Gençler hep bir ağızdan bağırarak, Sokrates'in oradaki herkes kadar içtiğini, hatta herkesten daha çok içtiğini söylediler.

Simon ayağa kalktı ve Kriton'un üzerine yürüdü. "Sokrates bizden daha dayanıklı; anlamıyor musun?"

Kriton sinirlendi: "Sen karışma Simon! Bu bizim meselemiz."

"Dur bakalım!" dedi Simon; Kriton'un kendisini susturmasına izin veremezdi. "Bu yalnızca sizin meseleniz değil! Sokrates senin olduğu kadar, benim de dostum. Neden kavganıza karışmayacakmışım? Pekâlâ, bunu yapabilirim ve sen bana engel olamazsın! Özellikle de sen! Ben sana Silenos'a bakmanı söylemiştim. Peki, sen nereye bakıyorsun? Onun Dionysos'un elinden tuttuğunu görmüyor musun?"

Kriton zeki bir gençti ve sarhoş olduğunda, arada bir kantarın topunu kaçırdığını bal gibi biliyordu. Simon'un Dionysos'la ilgili sözleri üzerine, aradaki bağlantıyı yavaş yavaş anlamaya başlayan Kriton'un tüyleri ürperdi.

Silenos'un özünden ve onun Satyr kültünden Dionysos'un üzerine bir kıvılcım sıçramıştı; kıvılcımlarla kuşatılan tanrı Dionysos ve sadık dostu Silenos artık tören alayında el ele yürüyorlardı. Dithyrambost an müzik ve dans, şarkı ve şiir doğuyor; bu sırada kıvılcımlar güçlü bir ateşe dönüşüyordu. Bu ateşten alevlere benzeyen düşünceler, duygular, tutkulu ve coşkulu sevinç nidaları yükseliyor; tüm bunlar tiyatrolardaki binlerce insanın akıllarını ve yüreklerini tutuşturuyordu. Bu tiyatrolarda Silenos'un şerefine Satyr korosunun yanı sıra, son olarak tragedya yazarı da sahneye çıkıyordu.

Kriton utançtan kıpkırmızı oldu. "Detaylarla ilgilenmek zorunda mıyım?" diye sordu sert ve soğuk bir ses tonuyla.

"Elbette" diye cevap verdi Simon, üstüne basa basa. "Şarap söz konusu olduğunda, neden bilgelikten de söz edilemesin ki? Dionysos'un manevi babası ve sadık dostu Silenos, senin şu anda yaptığın gibi şarap yüzünden aklını yitirmedi. Aksine o, şarap sayesinde bilgeliğe ulaştı. Sokrates ve Silenos arasında bu açıdan bir benzerlik arasan, daha iyi edersin."

Sokrates, üzücü bir rüyadan nihayet uyanıvermiş gibi, ilk kez yüksek sesle gülmeye başladı: "Simon, Simon! Ne kadar iyi kalpli olduğunu biliyorum dostum. Ayrıca bunları, sizin aranızda işe yaramaz bir ayyaş gibi anılmamam için söylediğini de biliyorum. Kriton'a bana hakaret ettiği için değil, diline hâkim olamayacak kadar sarhoş olduğu için kızdım. Ben Silenos'umla nasıl böbürlendiysem, o da şakalarıyla böbürlenmek istedi. Benim hoşuma gitmeyen tek şey, onun giderek bayağılaşması ve kendini kaybetmesi oldu; çünkü hepiniz biliyorsunuz ki onu çok seviyorum! Ayrıca beni dönüştürmeye çalıştığı boynuzlu keçiye, bizzat kendisinin dönüşmüş olması da hoşuma gitmedi."

Mermer masanın etrafı yeniden neşeyle doldu. Kyrebos öyle bir kahkaha patlattı ki elinde tuttuğu kupa şiddetle sallandı ve içindeki şarap etrafa saçıldı. "Kriton boynuzlu bir keçi! Ha ha ha!"

Kriton artık ayakta durmakta güçlük çekiyordu. Sokrates Kriton'un kolunun altına girip, kendisine dayanmasını sağladı. "Sevgili Kriton, daha önce de söylediğim gibi, sen bana şeref verdin. Tıpkı baban gibisin; o bana Silenos'un karşılığını fazlasıyla ödedi ve sen de bana fazlasıyla değer verdin. Benim bir tanrı yaratmam, hele hele Dionysos kadar mükemmelini yaratmam nasıl mümkün olabilirdi! Ayrıca Silenos'u neden bu kadar iyi yapabildiğimi de biliyorsunuz, öyle değil mi? Çünkü ben onu, daha önce hiçbir heykele duymadığım kadar büyük bir sevgiyle yarattım. Size şunu itiraf etmeliyim ki; Silenos üzerinde çalışırken, sürekli olarak tanrıların mucizelerle dolu çocuğunu düşündüm. Dertleri kovan ve insanları neşeye boğan o çocuğu...

İnsanları dertlerinden uzaklaştırmayı başarabilseydim, onlara daha iyi şeyler verebilirdim. Fakat tanrısal bir gücüm olmadığına göre, böylesine büyük bir insani gücü nereden alabilirim?"

"Sen o güce zaten sahipsin, Sokrates! O güce sahipsin!" diye bağırdı Kriton ve ardından arkadaşını dudaklarından öptü. "İstediğin şeyi, ağzından çıkan her sözcükle gerçekleştiriyorsun. Sen mucizevî bir güce sahipsin. Yüreğini annenden, gücünü babandan almışsın..."

"Bugün kafamı yeterince ütüledin Kriton!" dedi Sokrates gülerek. "Bu durumda kulaklarımı tıkamamdansa, en iyisi seni evine taşımam olacak; başka çarem kalmadı. Sevgili dostlarım; sabahın üçünden beri ayakta olduğumu biliyorsunuz, değil mi?"

-5-

Helios'un kız kardeşi, gümüşî beyaz tenli Selene, iki atın çektiği arabasıyla bugünkü gökyüzü yolculuğuna henüz çıkmamıştı. Selene, erkek kardeşi kadar görevine sadık değildi. Helios her gün gökyüzünde görünse de Selene'yi her gece görmek kesinlikle mümkün değildi. O da tüm kadınlar gibi kaprisliydi. Yalnızca karanlıkta ortaya çıkmak yerine, gün ışığında da kendini gösterdiği oluyordu. Yakışıklı çoban Endymion'a olan aşkı yüzünden hastalandığı için, biraz sararıp solmuş bir halde gökyüzünde dolaşıyordu. Çünkü tanrıların sevgililerine ebedî gençlik bağışlarken, aynı zamanda onları ebedî bir uykuya yatırmak zorunda kalmaları büyük bir talihsizlikti! Ayrıca Selene, denizciler ve yaya yolculuk edenler dışında herhangi birinin geceleri yokluğunu hissedeceğini düşünerek endişelenmiyordu.

Onun geceleri ortalarda görünmemesi, yıldızları hiç kızdırmıyordu. Sürekli olarak gölgede bırakılmak kimin hoşuna giderdi ki?

Sokrates avluda duruyor, bugün için randevulaşmış olduğu Korinna'nın zeytin ağacının altında görünmesini bekliyordu. Elleri arkasındaydı ve bir elinde uzun saplı bir gül tutuyordu. Gökyüzüne bakıyor, onun canlı ve koyu maviliğinde yer yer belirmeye, parıldamaya başlayan yıldızları seyrediyordu.

"Şu hale bak!" diye düşündü Sokrates. "Gece sevgililere aittir. Buna rağmen muzip bir yıldızcık merak içinde başını uzatıyor

ve küçücük bir öpücüğü dahi kaçırmamak için, minik gözlerini ardına dek açıyor. "Korkma küçük yıldız, bugün yeterince öpücük göreceksin! Seni hayal kırıklığına uğratmayacağım!"

Korinna ayın yokluğundan şikâyetçi değildi; aksine bu durum, onun fark edilmeden evden kaçmasına yardımcı oluyordu. Kollarını ve çıplak ayaklarını zeytin ağacının gövdesine doladı. Ağacın tepesindeki yapraklar sallanmaya ve hışırdamaya başladı; ince bir dal kırılıverdi. Derken yaprakların arasında bir fısıltı duyuldu: "Buradayım!"

"Hemen geliyorum!" dedi bunun üzerine avludaki beyaz gölge. Beyaz khitonuyla Sokrates, "hemen" taşların ve mermer blokların arasından sürünerek geçip duvarın üzerine çıktı ve zeytin ağacının dallarına tutunup aşağı sarkarak, elindeki gonca gülü Korinna'ya uzattı. Gül, sarı yapraklarıyla mavi gecenin içinde parıldıyordu.

Korinna küçük burnunu çiçeğin yapraklarının içine soktu. "Ohhh!" dedi kokusunu içine çekerken. Gülün kokusu öylesine taze ve hoştu ki en meşhur Arap parfümcü bile böyle bir koku yaratmaya kalkışsa, boşuna uğraşmış olurdu. Kaldı ki parfümcü gümüş bir şişeye hapsedeceği kokunun, canlı bir çiçeğinki kadar taze olmasını nasıl bekleyebilirdi?

Zeytin ağacından hafif bir kıkırdı duyuldu. "Sokrates, sevgilim, ben bunu hak etmek için ne yaptım? Böylesi bir onura zavallı ayakkabıcı Leptinos'un kızı Korinna değil, ancak Pers kralının kızı lâyıktır."

Sokrates duvarın üzerine oturdu, Korinna'ya doğru eğildi ve şarkı söylercesine tutkulu bir sesle şöyle fısıldadı: "Eğer kralların kralı Kserkses olsaydım, sırf senin ayakların için Sardeis'ten Pasargadai'ye kadar uzanan yolu altın çinilerle döşettirirdim."

Korinna alaycı bir tavırla güldü. Fakat Sokrates aşk sözcükleri fısıldamaya devam etti:

"Benim güzel tanrıçam; eğer ben Büyük Duka Baal olsaydım, sana altın boynuzlu yüzlerce koç kurban ederdim."

Korinna gülmeyi kesti ve dikkatlice duvardan aşağı indi.

"Eğer ben Kral Sardanapollos olsaydım, sana Semiramis'in bile sahip olamadığı, asma bahçeleriyle çevrili bir saray yaptırırdım."

"Eğer ben... Eğer ben..." Korinna âşık sevgilisinin romantizmini yarıda kesti ve Sokrates'i şiirsellikten uzak, öfkeli bir laf kalabalığına boğdu: "Başka söz bilmez misin sen! Üç ay önce Ilyssos'un kıyısında bana; Zeus olsaydın, beni baştan ayağa öpücüklere boğabilmek için her şeyi değiştirebileceğini söylemiştin. O zamandan beri bir daha Ilyssos'un kıyısına gelmedin; bunun için herhangi bir özrün de yok. Orada on kez yıkanmış çamaşırları yıkıyorum; bu yüzden ellerim buruştu. Hep seni bekliyor ve ağlamaklı bir halde kendime şöyle diyorum: 'Bugün kesinlikle gelecek!' Fakat yine gelmiyorsun. Zavallı bir ayakkabıcının kızıyla buluşmak zorunda kalmamak için, sevgili Perkon'u yine aç bırakıyorsun ve ben... Ben kendimi tutamayıp, yine ağlamaya..." Korinna o anda ağlamaya başladı.

Sokrates yavaş yavaş her şeyi hatırlıyordu. Kendi kendine: "Kız haklı!" dedi. "İtiraf etmeliyim; onu affedilemez bir biçimde ihmal ettim. Fakat haklı olarak her şey... Ben kendimi de ihmal ettim, öyle değil mi?"

Sokrates Korinna'ya, Ilyssos kıyısındaki o harikulâde saatlere devam etmekten bunca zamandır kendisini neyin alıkoymuş olduğunu anlattı: Sabahları henüz gün doğarken, gökyüzü yeni yeni kızarmaya başlamışken, Perkon'la yem almaya gitmişti. Çabucak otları biçmek, iki tekerlekli el arabasına yüklemek ve hemen eve dönmek zorunda kalmıştı. Evde mermer yontmuş, Silenos'un söz verdiği zamanda hazır olabilmesi için çalışıp didinmişti.

"Biliyorum, hepsini biliyorum" dedi Korinna hıçkırıklara boğularak. "Fakat Silenos en azından on dört gündür Kriton'un peristylinde duruyor."

Sokrates paniğe kapıldı. "Evet; ama ben Silenos'u bitirir bi-

tirmez, babam beni her sabah akropoliste kendi yaptığı sütun başlarına yardım etmeye zorladı. Hiç durmadan çekiçle vururken, mermerden gereğinden fazla parça kopmamasına özen göstermek kolay bir iş değil. Ben tüm vaktimi sana aç geçirdim! Perkon açlığa dayanamazdı; fakat ben dayanmak zorundaydım. Evet, uzun süre sana aç kalmaya dayanmak zorundaydım."

Sokrates ayağa kalktı ve bir dala sımsıkı sarılmış olan Korinna'nın yanına gitti. Kendinden emin bir ifadeyle: "Ama artık daha fazla açlık çekmek istemiyorum!" dedi ve Korinna'yı çekip kollarına aldı.

"Dur!" diye bağırdı Korinna. "Bir sorum daha var! Bakalım buna cevap verebilecek misin? Beni zeytin ağacında görünce kötü kötü bakmış ve bana elinle işaret ederek, 'Sessiz ol, rahatsız etme!' demiştin."

"Benim de bir sorum var!" dedi Sokrates hiç vakit kaybetmeden. "Peki, sen neden sessiz kalmıştın? Hastalıktan mı, yoksa Silenos'u başarıyla tamamlamamı istemiş olduğun için mi?"

"Elbette Silenos'u bitirmeni istediğim için."

"Peki, nasıl yanıp tutuştuğumu da fark ettin, değil mi?"

"Fark ettim. Ama şu anda kimin için yanıp tutuştuğunu da biliyorum."

"Kimin için?" dedi Sokrates neredeyse bağırarak.

"Sen bunu benden daha iyi bilirsin. Simon bana, Perikles'in evine davet edildiğini söyledi. Hiç şüphesiz seni orada Aspasya karşılayacak ve belki de sana, yetiştirdiği en güzel kuzuyu sunacak."

Korinna kıskançlığa kapılarak söylemiş olduğu bu sözlerin doğruluğuna aslında kendisi de pek inanmıyordu. Yine de ona acı veren ithamlarda bulunarak duygularını bastırdı. "Ben kıymetli Hint ipeğinden elbiseler giyemem, dudaklarımı boyayamam, göz kapaklarımın üzerine yeşilimsi gölgeler yapamam ve kaşlarıma siyah boyalar da süremem! El ve ayak tırnaklarım için cilâ, saçlarıma serpmek ve onlara pırıltılar katmak için altın

tozu bulamam! Tıpkı fahişelerin yaptığı gibi, göğüs uçlarımın peplosumun arkasından göz alıcı renkleriyle parıldamaları için onları neyle boyayabilirim?" Bir an için sustu; sonra çektiği acı yüzünden neredeyse kendini kaybederek konuşmaya devam etti: "Ben kithara çalamam; Heksametre'yi de hüzünlü mısralar okumayı da beceremem. Ya dans edişime ne demeli! Danslarıyla erkekleri eğlendirebilen tecrübeli fahişelerinkiyle kıyaslanamaz bile..."

Sokrates kendini daha fazla tutamayarak gülmeye başladı. Sızlanıp duran Korinna'yı kollarına aldı ve kulağına usulca şunları fısıldadı: "Benim küçük budalam! Ben seni işte bu yüzden seviyorum; bir fahişe olmadığın, kesinlikle onlara benzemediğin, benim kadınım, benim Korinna'm olduğun, boyasız ve ipeksizken bile dillere destan Aspasya sürtüğünden daha güzel olduğun için seviyorum. Bana inanıyor musun?"

Korinna'nın cevap vermesini beklemesi için bir sebep yoktu! Onu öptü ve o anda genç kızın susmuş olmasından faydalanıp, sitem etti: "Peki ya Egersis ne durumda? Bunu bana söylemek istemiyor musun? Ben mermer yontmakla uğraşırken, onun senin çevrende dolandığını duydum. Seni çok ihmal etmiş olmamın bedelini bana ödetmek için, ona sarıldın mı?"

"Ondan hoşlanmıyor ve daima ondan kaçıyorum" diye cevap verdi Korinna.

"Bu kadarı yeterli değil! Ondan hoşlanmadığını, onu görmek bile istemediğini ve evinize gelmemesi gerektiğini kendisine söylemelisin. Onu kapı dışarı etmelisin! Yoksa onu seviyor musun?"

"Ben seni seviyorum!" dedi Korinna. Sonra Sokrates'e sarılıp, dudaklarını ona doğru uzattı ve öpmesini bekledi.

Sokrates onu kucakladı ve duvardan kaldırıp avluya indirdi. "Burada aşk bize çok daha güzel tatlar sunacak" dedi ve Korinna'yı, açmakta olan çiçeklerin toprağın üzerinde oluşturduğu yumuşacık örtünün üzerine yatırdı.

Bu arada Selene, iki atın çektiği arabasıyla gökyüzünde görünmüştü. Hüzünle buğulanmış bakışlarını Atina'nın üzerinde gezdiriyordu ki nihayet gözleri Sophroniskos'un avlusuna takılıverdi.

"Âşıklar!" dedi inleyerek. "Heykeltıraş Sokrates ve ayakkabıcının kızı Korinna... Sokrates nasıl da tutkulu! Dudaklarını bir an bile ondan ayırmıyor. Neredeyse onu midesine indirecek! Şu hale bak; artık kızı göremiyorum!" Selene'nin yüreği hasretle dolmuştu. "Keşke benim Endymion'um da beni böyle sevebilseydi! Hiç olmazsa bir gece böylesi bir mutluğun tadına varabilseydik!"

"Fakat hepimiz aynı kadere sahip olamayız" diye düşündü boynunu bükerek. "Endymion'a ebedî güzelliğin yanında ebedî uyku nasip oldu; bana ise sonsuz bir hasret. Güzelliği görebilmek de büyük bir zevktir. Mutluluk aynı zamanda hasreti yüreğinde taşıyabilmektir."

Ay, yeryüzünün sevişmekte olan çocuklarını gümüşî ışığıyla kucakladı.

Sokrates Korinna'nın yüzünün kızardığını gördü.

"Mutlu musun?"

"Evet... Evet."

"Eskiden güzeldin; şimdi daha da güzelsin."

-6-

Alopeke mahallesinin gençleri, Palaestra giysileri içinde Lykeion Gymnasiumu'nun koşu yolunda yürüyüş yaparken, birkaç çıplak delikanlı kumlu yolda koşuyordu. Ayaklarının altından küçük toz bulutçukları yükseliyor, çıplak vücutları yağdan parıldıyordu. Var güçleriyle koşmuyor, enerjilerini esas koşu müsabakasına saklıyorlardı.

Soluklar kesildi, derken kahkahalar patladı... Beş koşucudan ikisi yarışı aynı anda bitirmişler ve bu yüzden gülünç bir tartışmaya tutuşmuşlardı. Biri yarışı kıl payı farkla diğerinden önce bitirdiğini söylüyor, diğeri aksini iddia ediyordu. Yoksa yanılıyor muydu? Alopeke sakinlerinin söylediklerine göre; delikanlılar, eski beden eğitimi hocaları Kloibos'u ziyaret etmek için Demos Kerameikos'tan gelmişlerdi.

Sarışın bir Kerameikoslu, Kriton'a: "Bizimle yarışmayı kabul buyurur musunuz?" diye sordu. O bunu sorduğu sırada Kriton, hâlihazırda yıkanmış ve yağlanmış bir halde çınarın gölgesinde dinlenen ve bir yandan da Sokrates'i bekleyen Alopekeli delikanlıların ortasında oturuyordu. "Belki. Bilmiyorum. Sokrates gelene kadar bekleyelim" diye cevap verdi.

"Bu Sokrates de kim? Sizin beden eğitimi hocanız mı?"

Alopekeli gençler birbirlerine kaş göz işaretleri yaptılar.

"Sokrates bizim dostumuz; fakat aynı zamanda da liderimiz" dedi Kriton.

Simon güldü. "Sokrates her yerde, her zaman liderdir."

"Gücü sayesinde mi?" diye sordu Kerameikoslulardan biri.

"Gücü sayesinde."

"Cesareti sayesinde."

"Zekâsı sayesinde."

"Ve neşesi sayesinde" diye tamamladı Kyrebos. "Herkes onun sözünü dinler."

"Ah, işte orada! Khaire, Sokrates!"

Sokrates babasından, dolayısıyla da çalışmaktan kaçmıştı. Bütün yolu koşmuş ve arkadaşlarının yanına âdeta soluksuz kalarak gelmişti. "Ne kadar koşulacak? Beş tur mu, on tur mu?" dedi alelacele. Beden eğitimi hocası Kloibos pişmiş kelle gibi sırıttı. "Duydunuz mu? Sokrates çok dayanıklı! Böylesine uzun bir koşunun ardından bir av köpeği gibi soluk soluğa kalmış olmasına rağmen, tekrar koşmak istiyor!"

Herkes güldü. Sokrates, Kerameikoslu delikanlılarla tanıştırıldı ve Kriton onun kulağına bir şeyler fısıldadı. "Elbette bizim müsabakamıza katılabilirsiniz" dedi Sokrates ve rakiplerini, heykeltıraş gözleriyle inceledi. Hepsi sağlam ve gelişmiş vücutlara sahipti.

Khitonunu üzerinden çıkardı; Pistias ona çöven otu kökünden yapılmış pudrayı uzattı ve Sokrates bu pudrayla üzerindeki tozu ve teri temizledi.

Diğerleri onu seyrediyorlardı. Sokrates ne çok iri, ne de ufak tefekti; güçlü kolları ve bacakları, yapılı omuzları vardı ve bir taş yontucusunun yumruklarına sahipti.

Simon sevgi dolu gözlerle ona baktı ve kaşlarını çattı. "Ona bunu müsabakadan hemen önce söylemeli miyim? Söylersem acaba onu kızdırır ve dikkatini dağıtarak, istediği gibi koşmasına engel mi olurum? Hayır, söylemeyeceğim. Henüz vakit var" diye düşündü kendi kendine.

Sokrates temizlenip kurulandı, vücudunu yağladı ve birkaç sıçrama hareketi yaptı.

"Bana hâlâ bir cevap borçlusunuz: Ne kadar koşacağız?"

"On tur" dedi Kloibos.

Gençler koşu yolunda yan yana sıralandılar ve iyice öne doğru eğildiler. On tur bir seferde koşulacaktı.

Kloibos gonga vurdu.

Hızla koşmaya başladılar. Uzun bacaklı demirci Pistias en önde gidiyordu. Onun hemen arkasından koşan Kerameikoslu hoş sarışını, Simon ve Kriton topuk topuğa takip ediyorlardı. Sokrates beşinci sıradaydı.

Beden eğitimi hocası Sokrates'in arkasından baktı, yere tükürdü ve öfkeyle göğsünü kaşıdı. "İşe yaramaz herif! Hergele! Bu kadar şapşal olunmaz! Şu koşuşa bak; dehşet verici! Sanki canı sıkılıyormuş ve selvi ağacının altında sevgilisiyle oynaşan tanınmış bir koşucuyu gözetliyormuş gibi salınıyor. Her şeye gücü yeten Zeus; şunun topuklarının altına bir yıldırım yolla!"

O bunları düşündüğü sırada, gençler stadyumdaki üçüncü turlarını koşuyorlardı. Koşucuların ayaklarının altından etrafa kum saçılıyordu. Kyrebos ve siyah saçlı Kerameikoslu, Sokrates'i geçtiler. Sokrates şimdi yedinci sıraya düşmüştü. Beden eğitimi hocası, Sokrates koşarak önünden geçtiği sırada öfkeyle bağırdı: "Sokrates, müsabaka sırasında biraz da burnunu karıştırmak istemez misin?"

Sokrates güldü ve yüzünü beden eğitimi öğretmenine doğru dönerek, bir sokak çocuğu gibi parmağıyla burnunu karıştırmaya başladı.

Bunu yaparken de şöyle düşündü: "Beden eğitimi öğretmenime ayıp ediyorum. Hakikaten işe yaramaz herifin biriyim. Kloibos, panteriyle övünen bir firavun gibi benimle övünüyor ve herkese benim Olympia'da yarışı kazanacağımı söylüyor. Peki, ben ne yapıyorum? Madem öyle, sevgili Sokrates; babacığımın her zaman söylediği gibi, 'şimdi tüm gücünle ileri!' Ah, babacığım kendisinden kaçtığım için şu anda bana lânet ediyordur."

Sokrates artık koşuya konsantre olmuştu; önce arkasına,

sonra önünde koşan yarışmacıların topuklarına baktı ve daha hızlı koşmaya başladı.

Kyrebos'u ve siyah saçlı Kerameikosluyu geçti. Henüz vakit vardı! Altıncı tura henüz başlamışlardı. Kriton'u da geçmesi kolay olmuştu. Fakat önde giden üç yarışmacı Sokrates'i zorluyordu. Daha hızlı koşmalıydı! Sokrates ağzından nefes almaya başladı; ayakuçları yere daha da hafif basar oldu ve vücudunu iyice öne doğru eğdi. Sekizinci turda Simon'u ve Pistias'ı geçti. Fakat Kerameikoslu hoş sarışın hâlâ önündeydi. "Ha...ha!.. Bu yarış artık şeref meselesi oldu. Demos Alopeke, Demos Kerameikos'a karşı!" Son tur. Sokrates güçlükle, hırıltılar çıkararak nefes alıyor; yine de var gücüyle koşmaya devam ediyordu. Önünde koşan Kerameikoslunun ise âdeta kanatları vardı. Sokrates bütün gücünü topladı. Pentelikon sırtlarında kopan bir kasırga gibi hoş sarışının yanından uçarcasına geçti ve yarışı otuz adım farkla ondan önce bitirdi.

Kloibos Sokrates'i kucakladı, öptü, bağrına bastı, etrafında dans etti, sonra yine terden sırılsıklam olmuş yanaklarından öptü ve Hellas'ta böylesi bir şeyin daha önce hiç görülmediğini haykırdı: Bu sevimli kerata altıncı turda yedinci sıradayken burnunu karıştırıyor; sonra sağına ve soluna, önüne ve arkasına bakıp hızla koşmaya başlıyor ve... Yarışı kazanıyor!

Sokrates'e içecek bir şeyler vermek için ısrarla diretti ve pembe renkli incir suyunu Sokrates'in ağzına dayayıp, tavus kuşu gibi onun ve arkadaşlarının etrafında dolandı. Uzun süre sessizlik hüküm sürdü; sadece yüksek sesle soluk alıp verişleri duyuluyordu.

"Yarışı kazanmayı nasıl başardın?" diye sordu Pistias şaşkınlık içinde.

Sokrates usulca ona doğru döndü. "Kazanmak istedim."

"Duydunuz mu?" dedi Kriton. "-İstedim!- Hepsi bu! Sen bir strategos olacaksın Sokrates; fakat aynı zamanda demirden bir iradeye de sahip olmak zorundasın. Aksi halde adamın kafasını uçururlar."

"Strategos mu? Mümkün değil." Sokrates güldü. "Ben agorada zeytin satmak istiyorum. Etrafımda daima bir yığın insan olmak zorunda."

"-İstedim!- Bu yeterli demek!" diye tekrar etti Kyrebos; "Bunu öğretmenin Anaksagoras'tan mı öğrendin?"

"Elbette hayır" dedi Sokrates düşünceli bir tavırla. "Fakat birine bir şey öğretecek olsaydım. kuşkusuz bunu ona ben öğretirdim."

Sokrates çimenlerin üzerine boylu boyunca uzandı ve gözlerini kapadı. Diğerleri ona bakıyorlardı. Sarışın Kerameikoslu:

"Eşine az rastlanır bir delikanlı, değil mi? O bir asker olacak; tıpkı Akhilleus gibi" dedi fısıldayarak Kriton'a.

Sokrates yanı başında bir ses duydu. "Sana bir şey söylemeliyim." Yanındakinin Simon olduğunu hemen anladı; ama yine de gözlerini açmadı.

"Egersis" dedi Simon usulca.

"Ne olmuş ona?" diye sordu Sokrates donuk bir sesle.

"Egersis yine bizim yanımızdaydı."

Sokrates gözlerini açtı ve dirseklerinin üzerine dayanarak doğruldu. "Fakat Korinna onu def etti, öyle değil mi?"

Simon korkuya kapıldı. "Bunu nasıl düşünebilirsin. Korinna onu kolay kolay def edemez. Egersis Korinna'nın babasının daimi müşterisi; hem de iyi bir müşteri. Dün ona yeni çarıklar sipariş verdi ve çarıklar için en pahalı deriyi seçti. Korinna sana onu def ettiğini mi söyledi?"

Sokrates yattığı yerden tamamen doğruldu ve Korinna'nın sözlerini hatırlamaya çalıştı. "Düşünüyorum da tam olarak bunu söylemedi." Sonra boğuk bir sesle şöyle dedi: "Ama beni sevdiğini söyledi."

Simon bir elini Sokrates'in omzuna koyup kuvvetlice sıktı; bu hareketiyle arkadaşının son sözünün anlamının ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istemişti. "İşte bu kesinlikle doğru! Korinna seni sevdiğini Egersis'e de söyledi."

"Mükemmel!" diye bağırdı Sokrates. "Benim istediğim de buydu."

"Hakikaten güzel şeyler istemişsin."

"Egersis çok öfkelendi mi? Öfkesinden patladı mı? Bunu da istemiştim" dedi Sokrates keyiflenerek.

"Egersis hiç öfkelenmedi." Simon her kelimeyi üstüne basa basa söylüyordu. "Korinna'nın babasına üç kölesi olduğunu ve dördüncüsünü de satın aldığını, ayrıca boyacı dükkânını büyütmek istediğini söyleyerek övündü."

Sokrates alaycı bir tavırla:

"Oysa Egersis'in boyalarına karıştırdığı sidik Atina'yı pis pis kokutuyor" diyerek arkadaşının sözünü kesti.

"Dalga geçmeyi bırak, azizim. Egersis'in şartlarının bu kadar iyileşmiş olması, Korinna'nın babasının çok hoşuna gitti."

Sokrates yeniden lafa karıştı:

"Böylece ona çok daha pahalı çarıklar satabileceği için, değil mi?"

"Elbette bunun için değil!" dedi Simon. Hemen ardından; "Hayır, hayır... Aslında öyle" diyerek kendi kendine yanlışını düzeltti. "Fakat daha da kötüsü, Egersis'in Korinna'ya ilgi duyduğunu kızın babasına ima etmiş olması."

Bunun üzerine Sokrates patlayıverdi:

"Ne? Öyleyse aklına koyduğunu yapmak niyetinde! Yani köleleri, babasını ve çarıkları kullanarak Korinna'ya yaklaşmaya çalışıyor; öyle mi?"

"Seni ilgilendiren kısmına gelince Sokrates; Egersis'in söylediğine bakılırsa, bunu bizzat kendisi halledecekmiş" diyerek sözlerini tamamladı Simon.

Sokrates kaşlarını çatarak Simon'un gözlerinin içine baktı. "Bana bunu yarıştan sonra söyledin; çünkü öfkeleneceğimi ve Demos Alopeke'mizin şanına leke sürebileceğimi düşündün, değil mi? Sevgili dostum, öfkelenmeyeceğim. Bunu kabulleniyor, hatta buna seviniyorum. Peki, bu ne zaman gerçekleşecek?

Hangimizin diğerinin gırtlağına çökeceğini ne zaman göreceğiz?"

"Bilmiyorum." Simon çok endişeliydi. "Ama ona karşı hazırlıklı olmalısın. Unutma, o senden aşağı yukarı bir karış daha uzun."

"Daha uzun, daha zengin, daha kurnaz, daha cesur... Fakat Korinna'nın kalbini kazanan ben oldum. Öyleyse, tüm bunların ne anlamı var?"

-7-

Sokrates ve Kriton denize açılarak Atina'nın Peiraeus Limanı'na doğru yol aldılar. Sokrates'in, Mermer Adası'ndan gelen gemiciye babasından bir mesaj ulaştırması gerekiyordu ve Kriton bu yolculukta ona eşlik etmek istemişti. Peiraeus Limanı oldukça cezp ediciydi.

Deniz tüm duyguları harekete geçiriyordu. Uzaklardaki devasa dalgaların pırıltılar saçarak yükselip inişleri, Peiraeus topraklarının sarsılmaz duvarlarıyla kuşatılmış limandaki sayısız küçük dalganın ışıltısı ve sesi... Tepede ise koyu mavi bir gökyüzü parıldıyordu. Gökyüzünün altındaki deniz de koyu maviydi; fakat hiç şüphesiz denizin üzerindeki gökyüzü, denizden daha koyuydu.

Balık kokularının, erimiş ziftin, bozulmuş yağların ve insan terinin derinlemesine nüfuz ettiği pırıl pırıl sudaki tuz kokusu havayı dolduruyordu. Ticaret yollarının merkezi olan Peiraeus, zamanında tüm Akdeniz bölgesinde eşi bulunmaz bir pazardı. Peiraeus pazarında o zamanlar dünya üzerinde bilinen tüm mallar bulunur, hem insanla hem de parayla ticaret yapılırdı. Fısıltılar, bağırtılar ve kavgalar arasında hiç durmadan elden ele bir şeyler dolaşırdı.

Köleler ve liman işçileri, Attika'nın ihtiyacını karşılayamayacak kadar az olan hububatı limana indiriyor ve ihraç edilecek malları bordalara taşıyorlardı: Silahlar, madenî ürünler, seramik, lüks eşyalar ve kıymetli taşlar.

Peiraeus gemicilerin, emtia depolarının, imalâthanelerin, gemi yapım atölyelerinin oluşturduğu mahallelere ayrılıyordu. Bir de harp limanı vardı. Hanlar, meyhaneler, genelevler ve zenginlerin büyük konakları sıkışık bir halde şehri çevreliyordu. Tüm bunların yanı sıra, mağarayı andıran ve penceresi olmayan küçücük bir odanın içinde bütün bir ailenin yaşadığı, nefes almanın bile mümkün olmadığı evlerin sıralandığı dar sokaklar bulunuyordu. O evlerden sokağa doğru itilmiş mermer masanın üzerinde ise et, balık, sebze ve ekmek satılıyordu.

Cıvıl cıvıl şehrin en hareketli meydanları; Trabzonlu sarrafların, yüzlerce mana ve talantonun tamahkâr ellerde dolaştığı dükkânlarının bulunduğu meydanlardı. Şantajla alınan haraçların kandamlaları da sanki bu gümüş yığınından sızarken görülebiliyordu. Buradakiler için hayatın en büyük anlamı ve amacı haraçtı.

Sokrates babasının mesajını yerine iletmişti; şimdi Kriton'la birlikte, gemilerin kalın halatlarla sıkıca bağlanmış olduğu rıhtım boyunca yürüyordu. Bordalardan aşağıya ve aşağıdan bordalara doğru, yedi iklim dört bucaktan gelen insanlar akın ediyordu: Tayfalar ve gemilerin aristokrat sahipleri, kölelerin eşlik ettiği ipek giysili Mısırlılar, Şamlılar ve Persler, bağırışları tüm diğer sesleri bastıran ve dört bir yana dağılmış olan çalışkan Fenikeliler...

Sokrates ve Kriton ters çevrilmiş bir kayığın üzerine oturdular. Karada ve denizde akıl almaz bir hareketlilik hüküm sürüyordu. Kayıklar büyük gemilerin aralarında dolaşıyor, bağırtılar ve küfürler mevcut olan tüm dillerde karadan denize, denizden de gerisin geriye karaya yağıyordu.

Vinçler hiç durmadan gıcırdıyor, zincirler aralıksız şıngırdıyordu; köleler kendilerine verilen ritmik emirlerle önce gemilere, sonra ambarlara koşturuluyordu.

Birbirine karışmış seslerin ve gürültülerin, insanın duyularını körelten bu kargaşanın içinde zarif ve siyah bir gemi belirdi; kırmızı boyayla bezenmiş kıymetli bir sandığa benziyordu.

Suyun üzerinde yükseliyor, pruvasındaki büyük gagaburun açık denizi gösteriyor, serenlerinde alacalı yelkenler kabarıyordu. Kulakları tırmalayan düdük sesleri gemiye eşlik ediyor ve geminin iki tarafında yer alan onarlı uzun kürekler, onu bağlama limanındaki sığınağından dışarı çıkarıyordu. O, Atina'nın muhteşem Triereslerinden biriydi ve rotası Nil Nehri'nin kaynağıydı.

Sokrates'le Kriton'un hayranlık dolu bakışları şatafatlı gemiyi takip ediyordu. Okyanusun sırtında bir inci... Bu inciyi Atinalıların gururu dolduruyordu. Attika, mermer başı Atina'yla Akdeniz'de barbarların hâkimiyetine son vermişti. Hâkimiyet artık Fenikelilerin Tyros'unda değil, Atinalıların Peiraeus'undaydı. Perikles otuz yıldır Themistokles'in bu muhteşem eserini hem yönetiyor, hem de tamamlıyordu. Ekklesia yeni gemiler satın alması için Perikles'e seve seve para vermiş ve bu gemileri en iyi biçimde donatmak Atina'nın paralı asillerinin görevi olmuştu.

Dünyada Hellas'ın dışında yalnızca barbarların toprakları vardı, Helenler onlara bu ismi vermişti; Hellas'ta ise en büyük kültür merkezi Atina Cumhuriyetiydi.

Başka bir yerde yalnızca krallara, firavunlara ve onların yakın akrabalarına veya büyük dukalara sunulan olanaklar, Attika'da halkın tümüne sunuluyordu ve sadece köleler bunlardan mahrum kalıyordu. Tiyatrolar, stadyumlar... Ayrıca herkes kutlamalar sırasında ziyafetlere katılabiliyordu.

O zamanlar tüm dünyada yalnızca tek bir devlet demokrasi ile yönetiliyordu ve o yıllarda demokrasi günden güne gelişiyor ve kök salıyordu.

Kriton, hızla yolculuğuna devam etmekte olan ve uzaklarda git gide daha da küçülen trieresten nihayet gözlerini ayırdı.

Günler kısaldığı zaman deniz fenerinin gücü ve parlaklığı artar, gökyüzündeki bir kuyrukluyıldız gibi görünür. Fenerden tepelere ışık huzmeleri vurur ve bu huzmeler gemilere sığınacakları gösterir. Peiraeus en korkunç kasırgalarda bile kesinlikle sakindir. Hiçbir tehlikeye maruz kalmadan her gemi bu lima-

na yanaşıp demir atabilir; geminin büyüklüğü veya çektiği su önemli değildir.

Kriton Sokrates'i dürtükledi. "Bugün oldukça tuhafsın Sokrates. Sen ki çok şen şakrak ve gevezesindir; oysa şimdi uzaklara dalıyor ve neredeyse hiç konuşmuyorsun. Sana neler oluyor?"

"Bak işte, bunu sana söyleyebilirim. Perikles'in beni davet etmemiş olmasına gücendim. Son davetinin üzerinden üç ay geçti."

"Perikles'in işi başından aşkın. Sen de biliyorsun ki aristokratların başı Thukidides'le aralarındaki çatışma sürekli olarak kızışıyor. Babamın söylediğine göre, Perikles'in kendisi bile artık neyi önce..."

"O yüzden heykeltıraşlık sanatını hiçe sayıyor. Anlıyorum."

"Bu kesinlikle doğru değil Sokrates. Söylediğin şey uzun zaman önceydi; hakikaten... Fakat nereden bileceksin ki? Perikles'e bunu hatırlatmasını babama söyleyeceğim."

"Asla!" diye bağırdı Sokrates. "İstemiyorum! Bunu Anaksagoras'tan rica edebilirdim; ama yapmadım. Hiç kimsenin iltimasına ihtiyacım yok. Ve bu konu burada kapanmıştır dostum."

Hava kararmıştı. Gece denizin üzerine çöktü; fakat Peiraeus'ta yüzlerce ışık parıldamaya devam ediyordu. Peiraeus karanlıkta Atina'dan bile daha aydınlıktı. Peş peşe yakılan meşaleler ve kandiller geceyi aydınlatmaya başlıyordu.

Sokrates ve Kriton oturdukları yerden kalktılar ve ışığın cazibesine kapılıp, ona doğru yürüdüler. Işık onları küçük bir sokağa götürdü; sokaktaki her evin önünde ya boyalı bir kandil, ya da penise benzeyen şeyler asılıydı. Devasa büyüklükteki yeşil ve sarı kabaklar, fazlasıyla iri erguvan rengi elmalar, denizden esen hafif rüzgârın etkisiyle parıldayarak sallanıyorlardı.

Evlerin açık duran kapılarından sokağa müzik yayılıyordu; bir Aulos, ikili bir Aulos, bir syrinks, bir kithara, bir davul ve bir dansın ayak sesleri... Genelev sahibi yaşlı kadınlar delikanlıları gözlerine kestirmiş, dikkatlice süzüyorlardı ve Kriton'un

aristokratlara has giysilerini fark eder etmez, asaletinden emin olmak için, parmaklarını genç adamın ipek üstlüğünde gezdirdiler. Hürmetkâr ya da cüretkâr, mütevazı ya da işveli bir biçimde, her biri kendi tarzıyla delikanlıları genelevlere davet ettiler. Sokrates ve Kriton daha havasız evlerin bulunduğu çok daha dar sokaklara girdiler ve duvar diplerinde, merdiven önlerinde dikilip, şallarını açarak göğüslerini sergileyen yarı çıplak fahişeleri gördüler. Kriton güçlükle yutkunuyordu. Kriton'dan çok daha fazla görmüş geçirmiş, kaşarlanmış olan Sokrates'in de bu manzaradan etkilenmediği söylenemezdi. Çıplak, güçlü kuvvetli bir Tesalyalı kadın, kapılardan birinin eşiğinde bir tablo gibi hareketsizce oturuyordu. Dağınık saçlı, göğüsleri çıplak bir kız, Bakkha kadınlarına has hareketleriyle Kriton'un ilgisini çekmeyi başardı: delikanlının önünde dans etti ve bedeni onun bedenine temas eder etmez, şehvetle inledi.

Kriton kızı üzerinden itince, kız bu kez de Sokrates'e yöneldi ve Sokrates de kendisine sırt çevirince şöyle dedi: "Siz ikinizin kadına ihtiyacı yok mu? Bu senin sevgilin, değil mi?"

Sokrates ve Kriton kendilerine gelen bir teklifi reddeder etmez, peşi sıra yenisi geliyordu. Adalı olduğu anlaşılan Şamlı bir kadın, açık duran peplosunu kelebek kanatları gibi hareket ettiriyor; böylece vücudunu bir örtüp, bir açıyordu. "Haydi içeri gelin, nonoşlarım" diye bağırdı yılışarak. "Çekinmeyin, içeri gelin!"

Delikanlılar kendilerine sunulan malların yanlarından geçerek yollarına devam ettiler ve sırtlarında kalabalığın üzerlerine dikilen gözlerini hissettiler.

Duvar dibinde, bir kandilin gölgesinde, yaşlı bir kadın yatıyordu. Üzerindeki peplosun bir zamanlar açık renkli kalın bir kumaştan yapıldığı anlaşılıyordu; fakat öyle kirliydi ki artık neredeyse simsiyah olmuştu. Kriton onun yanından geçip gitmek istediyse de kadın incecik eliyle onu bacağından yakalayıverdi ve kendisinden beklenmeyen bir güçle yürümesine engel oldu.

Kadın, Kriton'un bacağını tutkuyla öpüyordu ve eli giderek

daha yukarılara uzanıyordu. "Bana hak ettiğim şeyi ver, Beyim" diyordu öperken. "Benim yapabileceklerimi burada başka hiçbir kadın yapamaz!"

Kriton çok utandı. "Ben böyle bir şey aramıyorum" dedi.

Yaşlı kadın kahkahayı bastı. "Sen genç bir kız arıyorsun; ama onların hepsi tecrübesiz. Bir de beni dene! Bak bakalım, neler yapabiliyorum!"

Kriton baldırının yaşlı kadın tarafından avuçlandığını hissetti ve bu onu kızdırdı. "Bırak beni!" diye bağırdı. "Şimdi tekmeyi basacağım!"

"Bu sana yalnızca acı verir!"

"Gidelim Kriton" dedi Sokrates.

Kriton artık korkmuyordu; kemikli parmaklardan ve salyalı dudaklardan kendini zorla kurtardı. Yaşlı kadın acı içinde inliyordu. "Beni yaraladın, kan kaybediyorum" dedi Kriton'u kandırabilmek için. "Bu acının karşılığında bana para ver!"

Kriton elini cebine soktu.

Ansızın karanlıkta beliriveren bir fahişe, Kriton'un önüne atıldı ve ağzına geleni saymaya başladı: "Bu acuzeye hiçbir şey verme! Senden sadaka dileniyor, ama kulaklarında boynuna kadar sarkan küpeler var. Yakından bak! Küpeleri altından!"

Yaşlı kadın önce hırıltılar çıkararak boğazını temizledi, ardından öfkeyle şöyle dedi: "Yiyecek ekmeğim olmasa umurumda değil. Onları kendimle birlikte mezara götüreceğim."

Kriton yaşlı kadına bir drahmi fırlattı. Gümüş para tiz bir ses çıkardı ve yaşlı kadın vücuduyla paranın üzerini örtebilmek için şimşek hızıyla atıldı.

Genç fahişe, parayı umursamadığı aşikâr olan Kriton'a döndü. "Benimle gel delikanlı! Şuradaki sarı kandili görüyor musun? Ben oraya aidim; sen de oraya aitsin. Orası Periaieus'un en şeker evidir."

Kriton ona cevap vermedi. İki delikanlı "aşkın en şeker evinin" önünden geçip yürümeye devam ettiler. Evin içinden au-

losun acıyla karışık tatlı sesi duyuluyordu. Duvarlarına büyük harflerle yazılar yazılmıştı: "En sevimli ve en genç fahişeler burada bulunur. Asil Nauarkhoslar, vergi tahsildarları ve zengin gemiciler için fahişeler..."

Fahişe evi çevreleyen duvarın dışında daha fazla durmaya cesaret edemedi; orası onun bölgesi değildi. Oflaya puflaya duvarın öbür tarafına geçti ve yeni bir kurban bulabilmek için gözlerini dört açtı.

Dar sokaklarda yalnızca Atina Deniz Birliği'ne bağlı limanlardan gelen denizciler değil, aynı zamanda doğudaki ve batıdaki barbar ülkelerden gelen denizciler de dolaşıyordu. Barbar ülkelerden gelen denizciler çok farklı giyinmişlerdi ve hepsinin kemerinde bir bıçak vardı.

Yan yana yürüyen üç Şamlı yolu tamamen kapattıkları için, Sokrates ve Kriton kısa bir süre evin duvarına yaslanmak zorunda kaldılar.

"En iyisi hangisi?" diye sordu denizcilerden biri.

"Meyhanedeki Kallipygoslu Afrodit" dedi ikincisi.

Bu kelime üçüncü denizciyi meraklandırmıştı. "Kallipygos ne anlama geliyor?" diye sordu.

"Muhteşem bir poposu olduğu anlamına geliyor" diye açıkladı ikinci denizci ve insan vücudunun sözünü ettiği kısmının büyüklüğünü göstermek için ellerini kullandı.

"Öyleyse oraya gidiyoruz" dedi kararlı bir tavırla üçüncü denizci.

Bu sırada karşılarına ince uzun bir kız çıktı. Kızın üzerinde bir Peplos vardı ve her adımında biraz daha açılıyordu. Kandillerin mavi ışığı, onun bir hayalet gibi görünmesine sebep oluyordu. Hayaletin görüntüsü denizcinin kararını anında değiştirmesine yetti; gemisiyle fırtınaya yakalanmış gibi sarsılarak, kendini evin duvarına doğru fırlattı.

Kriton ve Sokrates susuyorlardı.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu Kriton.

Sokağın üzerindeki demir bir direkten sarkan büyük ve kırmızı bir elma gördüler. Elma davetkâr bir biçimde parıldıyordu.

Kapılardan birinin perdesi açıldı ve genç, güzel bir kız sokağa çıktı. Kızın teni bakır rengiydi ve boğaların tüyleri gibi parıldayan siyah saçları, mor renkli bir saç bandıyla alnının tepesinde toplanmıştı; limon rengi peplosu baldırlarına kadar uzanıyordu.

"Bize buyurun, beyim" dedi Kriton'a sokularak. "Biz Peiraeius'taki evlerin en iyisiyiz. Sana gelince yakışıklım, hiç şüphesiz bunun için paran vardır."

Kriton Sokrates'e döndü: "Onunla gidelim mi?"

Sokrates kararsız kaldı.

"Kölen dışarıda bekleyebilir. Yoksa onun için de para ödeyecek misin?" dedi genç kız, Sokrates'i süzerek.

"Haydi gidelim!" dedi Kriton kısaca.

"Adım Ionassa" diyerek kendini tanıttı kız ve delikanlıları parıldayan elmanın altından geçirerek küçük bir bekleme odasına götürdü. Odanın içinde bir zenci, başını dizlerinin arasına sokmuş, uyuyordu.

Delikanlılar kızla birlikte zencinin etrafından dolanarak yürüdüler ve alçak döşekli, karanlık bir odaya girdiler. Genelevin sahibi asık suratlı, genç bir adamdı ve gözlerinin altında mor torbalar vardı; o sırada odanın içinde birkaç kandili yakmakla meşguldü. Müşterileri görünce ellerini göğsünde çapraz yaparak önlerinde eğildi.

"Syndaros hizmetinizdedir, beyler."

Ellerini şaklattı ve zenci bir kadın köle, elinde bir amfora dolusu şarap ve bir karıştırma kabıyla beliriverdi.

"Yoksa şarabı su karıştırılmamış mı istersin?"

Her zaman her şeyi Sokrates'e danışan Kriton, bu kez kendi kendine karar vermek istedi. "Elbette karıştırılmamış."

Syndaros masanın başına oturdu; Ionassa ortadan kayboldu. "Müzik!" diye bağırdı Syndaros.

Odanın köşesinden kıvrak flüt sesleri yayıldı.

Kriton Sokrates'e biraz çekinerek gülümsedi. "Güzel bir batakhaneye girmişiz" dedi.

"Bunların hepsi birbirine benziyor" dedi Sokrates. "Hiçbirinin Kriton'a lâyık olamayacağı ortada."

Birileri bu sözleri duymuştu. Odanın karanlığından kıkırdamalar ve fısıltılar duyuluyordu. Bu seslerin kimlere ait olduğunu tanrılar bilir; nedenine gelince, yine tanrılar bilir. Nihayet ışıklar yakıldığında bu evin "ihtişamı" kendini gösterdi: Her yer rengârenkti. Çılgın, şeytanî, şarka has renkler; pırıltılı bir kükürt sarısı, koyu bir yeşil, insanın gözlerini yuvalarından dışarı fırlatan bir kırmızı, derin denizlerin mavisi, altın sarısı üstüne siyah, gümüş üstünde kırmızı... Başlarından ayaklarına kadar ışıltılı yaldızlarla bezenmiş, flüt çalan kadınlar güzelliklerini göstermek ve sanatlarını sergilemek için karanlıktan çıktılar

O sırada Ionassa da çıkageldi; ikinci müşteri için yanında bir kız getirmişti. Kız, dudaklarında merhamet dilenir gibi çilekeş bir gülümsemeyle Sokrates'e yanaştı. "Amyklee" dedi. Hafif hafif ışıldayan parlak saçları, bu rengârenk batakhanedeki kandillerin ışığıyla yarışıyordu.

Ionassa Kriton'a kurabiye ikram etti; bu kurabiyeler onun şehvet duygularını uyandırmaya yarayacaktı. "Samos şarabında morina balığı ciğeri bir drahmi. Pahalı mı dersin? Evet, bizde fiyatlar yüksek; fakat bunun karşılığında nadir bulunan zevkler sunuyoruz. Elbette bu fiyatlar senin için hiçbir önem taşımıyor; değil mi?"

"Sen bunları kafana takma" diye karşılık verdi Kriton ağdalı bir dille.

Yiyip içtiler ve Rodos'un ağır şarabı üzerine düşen vazifeyi alışılageldiği biçimde yerine getirdi.

Yemekten sonra, iki yatağın bulunduğu küçük ve karanlık bir odaya girdiler. Şarap burada da etkisini gösteriyordu. Kızlar soyunmaya başladılar.

"Eros burada yalnızca asiller için hüküm sürer" dedi Ionassa. "Kölen burada mı kalacak?"

Sokrates dostunun "köle" kelimesini düzeltmesini ikinci kez umutla bekledi. Fakat Kriton yalnızca şöyle dedi: "O burada kalıyor!"

Ionassa Sokrates'i kolundan tuttu ve kulağına açıkça anlaşılır bir biçimde şunları fısıldadı: "Pekâlâ! Bizim yanımızda en azından güvendesin, değil mi; diğer evlerde genellikle kan gövdeyi götürüyor."

Genç fahişe bu sözlerinin ardından, ortalarda görünmeyen flütçü kadınlara bir şeyler söyledi ve kadınlar bu kez de kithara çalmaya başladılar. Ionassa, yatakların arasında kalan ufacık yerde bir Bakkha dansı sergiledi.

Kriton Ionassa'yı kollarına aldı ve onu dizlerine oturttu. Kız onu yavaş ve pişkin hareketlerle okşadı. Dünya artık Kriton'un umurunda değildi: o yalnızca kızın mis kokulu, diri vücuduyla ilgileniyordu ve o diri vücut, Kriton'un vücuduna iyice sokuluyordu.

Buna karşın Amyklee başarısızdı. Sokrates onun göğüslerini okşuyor ve onu soru yağmuruna tutuyordu. Nereden geliyordu? Kimin kızıydı? Evini ne zaman ve ne için terk etmişti? Burası hoşuna gidiyor muydu? Burada kiminle...

"Benim için hiç fark etmez; ister domuz burunlu olsun, isterse ta uzaklardan pis kokular saçan bir denizci..." diye öfkeyle cevap verdi Sokrates'e. "Usandırıcı sorular sormaktan vazgeç! Sen kendin bir kölesin; diğer insanlara hizmet etmek zorunda olmanın ne demek olduğunu bilmiyor musun?"

"Ben köle değilim" dedi Sokrates.

Amyklee aniden daha cana yakın oluverdi ve kollarını Sokrates'e dolayıp, kendisinin de köle olmadığını söyledi. Eskiden babasının bir yük gemisi vardı ve sürekli olarak bir tefeciden mal karşılığı para almıştı; sonunda alınan paraların faizleri gemiyi yutmuş ve kızın ailesini beş parasız bırakmıştı. "Tıpkı köleler gibi çalışmak zorundaydım" dedi Amyklee. "Ailem sefil oldu. Ben de öyle."

Sokrates kızın göğüslerini okşamaya devam ediyordu. "Bir koca bulamadın mı? Hoş kızsın." Amyklee elini Sokrates'in ensesine koydu. "Karnımı doyursun diye mi? Kendini besleyecek bir eşi herkes ister. Hayır, ben güzelliğimle beslenmek zorundayım. Sen olsan beni eş olarak alır mıydın? Muhtemelen evet; çünkü benimle çok ilgileniyorsun. Öyleyse beni buradan götür! Benimle evlen! Sen benim için yaratılmışçasına iyi bir koca olurdun! Senin gibi yalınayaklı bir zavallı için yerlerde bile sürünürdüm." Amyklee Sokrates'e daha da sokuldu.

Sokrates, kızın gözyaşlarının çıplak göğsüne aktığını hissetti. Bu yaşların gerçek mi, yoksa sahte mi olduklarını bilmiyordu. "Peki, neden arkadaşımı tercih etmedin de gelip benim yanıma oturdun?"

Amyklee'nin sesi biraz daha boğuklaştı. "Yalnızca Ionassa seçim yapabilir; ben bana düşene razı olurum."

Sokrates hiçbir şey söylemeden ona üç drahmi verdi; üzerindeki paranın tümü buydu. Amyklee şimşek hızıyla perdeye doğru baktı; genelevin sahibi perdenin arasından başını uzatmış, içeriyi gözetliyordu. Kız, genelevin sahibinin görebileceği şekilde Sokrates'in elini kenara itti ve cıyaklayarak: "Ne diye göğsümü çimdikliyorsun! Canım yanıyor!" dedi.

Syndaros'un başı tekrar kaybolunca, Amyklee Sokrates'e şöyle dedi: "Şimdi parayı bana ver! Çabuk! Sağ ol!"

Kız, parayı aldıktan sonra Sokrates'i ateşli bir biçimde öptü. Sokrates tahrik oldu ve kızın bütün vücudunu okşamaya başladı; sanki avuçlarının içi kızın diri kalçalarını, göğüs uçlarını ezberlemek istiyorlardı. Amyklee, Sokrates'in aşk dolu dokunuşlarının karşılığını ona ödemeyi ihmal etmedi. Bir heykeltıraşın ellerinin becerikliliği ile bir fahişeninki birleşti. Sokrates gözlerini kapattı; dokunuşların verdiği zevk böylece daha da artıyordu.

Derken duyduğu seslerle irkildi; kulağına kesik kesik konuşmalar çalınıyordu. Ionassa ve Kriton artık oturmuyorlar, uzanıyorlardı. Ionassa hâlâ, her şeyin sona ereceği anı geciktirmeye çalışıyordu.

"Sen ne kadar iyi bir delikanlısın! Saçların da avuçlarının içi de mis gibi kokuyor. Senin gibi bakımlı bir hayvancığım hiç olmadı. Seni seviyorum. Yine gelmelisin; bana gelmelisin. Geleceğine söz veriyor musun? Geleceksin, değil mi?"

Sokrates'in dirseği Amyklee'nin vücuduna çarptı. Şaşkınlık içinde Ionassa'yı dinliyor ve Kriton'un gururlu başının kızın üzerine eğilişini seyrediyordu; Kriton birdenbire gözüne bir yabancı gibi göründü.

Sokrates perdenin arasından uzanan ikinci bir baş daha gördü; bu Syndaros'un başıydı. Terden sırılsıklam olmuş saçları alnına yapışmıştı. Gözlerinin altındaki mor torbalar iyice büyümüştü. Sevişen çifti seyretmekten zevk alıyordu; derken Ionassa'ya elini çabuk tutmasını işaret etti.

Ionassa Kriton'u öptü ve: "Sana âşık oldum! Hem de seni ilk gördüğüm anda! Sen de beni seviyor musun?" dedi.

"Evet, seni seviyorum; seni seviyorum!"

"Neden yalan söylüyorsun?" diyerek konuşmalarını kesti Sokrates. "Neden bu kelimeyi yersiz yere ağzına alıyorsun? Sen hangi sevgiden söz ediyorsun?"

Ionassa sinirlendi. "Kölen ne cüretle bunları söyleyebiliyor? Sen beni seviyorsun ve ben de seni."

Sokrates, Ionassa'nın Kriton'a sarıldığını ve bir yandan da ayağıyla delikanlının üstlüğündeki para kesesini aradığını gördü. Onun Kriton'un kulağına şunları fısıldadığını da duydu: "Şimdiye kadar hiç kimse beni senin kadar büyülemedi."

"Yalan söylüyorsun" dedi Sokrates Ionassa'ya, tıpkı az önce Kriton'a kızdığı gibi.

Ionassa onun ağzının payını vermeye yeltendiyse de Kriton araya girdi: "Neden ona hakaret ediyorsun? Ne diye hiç durmadan bizimle uğraşıyorsun? Bizi rahat bırak!"

Sokrates kulaklarına inanamadı. Kriton'un sözlerinden çok, neredeyse düşmanca çıkan ses tonu tüylerini diken diken etti. Dalgın dalgın Amyklee'nin saçlarını okşadı. Amyklee ona:

Haklısın. Yalan söylüyor! Ionassa bir yıldan uzun süredir Syndaros'un sevgilisi" diye fısıldadı. Sonra daha yavaş ve biraz korkulu bir sesle şunları ekledi: "Bu yüzden istediği adamı seçebiliyor; bizim böyle bir şansımız yok."

Sokrates, Ionassa'yla Kriton'un konuşmalarını dinleyen Syndaros'un meymenetsiz suratına baktı ve "Benim sevgili dostum Kriton, böyle bir hilkat garibesiyle yarışıyor", diye düşündü.

Amyklee biraz sabırsızlanarak: "Benim üzerimde hakkın var; haydi gel!" dedi Sokrates'e.

Sokrates yine Kriton'a döndü. Ona çok kızmıştı. "Bu kızdan etkilenmekle yaptığın yanlışlığı fark edemeyecek kadar budala mısın? Seni neden baştan çıkardığını anlamıyor musun?"

"Onun hakkında konuşma. Bunu sana yasaklıyorum!" diye bağırdı Kriton, öfkeden çarpılmış yüzüyle.

Sokrates: "Senin gibi bir köseyi yanımda getirmemeliydim! Kıldan nem kapıyorsun. Gel bakalım! Buradan hemen gidiyoruz" dedi ve Kriton'un üzerine yürüdü.

Kriton masanın üzerinde duran demir kandili kaptığı gibi havaya kaldırdı. "Demek buna bir son vermeyeceksin! Bizi rahat bırakmayacaksın, öyle mi? Bunu fırlatayım mı?"

"Fırlat bakalım!"

Kriton demir kandili Sokrates'e doğru fırlattı. Sokrates kandili havada yakaladı. Fitil sönmüş ve kandilin içindeki yağ etrafa saçılmıştı.

Ionassa sırt üstü uzandı ve Kriton'u üzerine doğru çekti.

"Beni de götür" dedi Amyklee Sokrates'e.

O sırada aniden bir çığlık koptu. Bir çift esmer el Syndaros'u kenara itti ve perdeyi şiddetle aşağı doğru çekerek yırttı. Bu esmer ellerin sahibi sakallı, sarhoş bir denizciydi. Adı Drabolos'tu; Aigina'ya giden gemiyle bu tarafa gelmiş ve Afrodit Gününü para dökmekten kaçınmadığı Ionassa'yla geçirmek istemişti. Muhtemelen Ionassa'nın Syndaros'un sevgilisi olduğunu bilmi-

yordu; belki de biliyordu ve bunu önemsemiyordu. Kesin olan şu ki o buranın daimî ve kıymetli bir müşterisiydi.

Drabolos Ionassa'yı yatakta, yakışıklı bir delikanlının kollarında görünce, gözüne ok yemiş bir boğa gibi böğürmeye başladı.

Ionassa tehlikeyi çok geç fark etmiş, yine de kendisini kurtarabilmek için elinden geleni yapmıştı. Yattığı yerde yan döndü; rol gereği Kriton'a tüm gücüyle karşı koymaya başladı ve: "Boşuna yalvarma, senden hoşlanmıyorum. Bırak beni diyorum sana! Bırak, yoksa seni ısırırım!" diye bağırdı.

"Seni adî fahişe!" diye küfretti Drabolos. "Sana bunun için mi para veriyorum! Paralarımı bu süt bebesiyle harcayasın diye mi! Bugün benim günüm! Benim saatim! Şimdi çeneni kıracağım!"

Ionassa sahte mücadelesine devam etti.

"Senden ne kadar hoşlandığımı şimdi göreceksin" diye bağırdı ve Kriton'un yüzüne tükürdü.

Kriton şimdiye kadar hiç böylesi bir hakarete uğramamış, yüzü sapsarı olmuştu. O sırada Drabolos'un tokadı Ionassa'nın suratında patlayıverdi.

Kriton yataktan kalktı; fakat denizci güçlü elleriyle delikanlının boğazına yapışarak, onu boğmaya çalıştı. Kriton hırıltılar çıkarıyor, nefes alamıyor, çırpınıp duruyordu. Drabolos yine de onu bırakmıyordu. Sokrates Kriton'a yardım etmek istedi; fakat o anda genelevin sahibinin bir işaretiyle "Zenci" beliriverdi. Zenci devasa kollarıyla Kriton'u ve Sokrates'i kucaklayıp, sokağa kadar taşıdı. Orada delikanlıların kafalarını birkaç kez birbirine vurduktan sonra, onları iki uyuz kedi gibi karşıdaki duvara fırlattı.

Sokrates ve Kriton güçlükle ayağa kalkıp, şehre gidebilmek için upuzun bir duvar boyunca yokuş yukarı hızla koşmaya başladılar.

Kriton birdenbire durdu ve başını duvara yaslayıp kustu. Sokrates kendi kendine; "Dışımızdaki kir, aslında içimizdeki kir-

dir ve içimizdeki kir dışarı çıkmak ister" diye düşündü. Bu kadar sağlıklı bir midesi olmasaydı, o da kusabilirdi.

Şehre doğru yokuş yukarı ilerlemeye devam ettiler. Kriton güçlükle, yavaş yavaş yürüyebiliyordu. Sokrates ona: "Hâlâ miden bulanıyor mu?" diye sordu.

"Evet; her şeyden çok kendimden iğreniyorum. Sana nasıl öyle davranabildim! Midem bulanıyor: kendi kendimden tiksiniyorum. Beni bağışlayabilecek misin Sokrates?"

"Artık geçmişte kaldı" diye cevap verdi Sokrates.

"Sen bu iğrenç tuzağı hemen fark ettin, değil mi?"

Sokrates, Kriton'a gerçeği söylemekten çekinmedi: "Evet, çünkü senin bilmediğin bir şeyler biliyordum. Sevdiğin kız, her gece büyük bir aşkla Syndaros'un altına yatıyor."

Kriton elleriyle yüzünü örttü; nefes almasını engelleyen bulantıyı tarif edecek kelime bulamıyordu.

"Bu batakhanede bir yığın renk olduğunu fark ettin mi, Kriton?" dedi Sokrates. "Gökkuşağının tüm renkleri var; fakat bilhassa göz kamaştırıcı ve ateşli renkler... Yalnızca tek bir renk yok: Beyaz."

"Çünkü beyaz buraya ait değil" dedi Kriton.

"Haklısın" dedi Sokrates. "Ayrıca... Orada para ödediğini hatırlamıyorum."

Kriton isteksizce elini para kesesine doğru uzattı. Kese kaybolmuştu.

"Ödedim" dedi sızlanarak. "Bütün paramı çalmışlar! Aşağı yukarı otuz drahmi vardı. Fakat paramı kim almış olabilir? Fahişeler mi? Yoksa pezevenk mi?"

Sokrates gülmeye başladı. "Bugün birlikte yaşadıklarımıza sevinmelisin Kriton!" dedi.

"Buna nasıl sevinebilirim ki! O fahişenin salyaları hâlâ yanaklarımı yakıyor."

"İkimiz de sevinebiliriz."

"Niçin? Lütfen söyle."

"İnsanî ihtirasın cinsel arzuya dönüştüğü anda ortaya çıkan korkutucu gücü ikimiz de öğrenmiş olduk."

"Dehşet verici bir güç! Tiksindirici ve yenilmez... Söyle bana; bu gücü yenebilecek bir şey var mıdır?"

"Bilmiyorum Kriton; akıl ve irade bu güç karşısında fazlasıyla zayıf kalıyorlar. Belki duygu... Aşkın katıksız bir mutluluk verebilmesi için, belki de onu güzelliğin harmonisiyle yoğurmalı insan. Bilmiyorum... Bu güç öylesine büyük bir güç ki..."

-8-

"İşte sandaletlerin. Oraya yalınayak gidemezsin" dedi Phainarete. Çocuk sorgulayan gözlerle annesine baktı, fakat hiçbir karşılık vermedi. Tapınağa yalınayak gidecektim, ama bu hakikaten doğru olmaz; diye düşündü.

"Sana bir de khiton getireceğim. Yeni bir khitonun olsun da Perikles'in huzuruna bir Ephebe gibi gidebilesin diye, onu sana daha geçenlerde satın aldım."

Anne uzaklaştı ve oğul, yanında sandaletlerin durduğu döşeğine oturdu. Kahverengi küçük suyılanlarına benzeyen, üst üste yığılmış deri bağcıklara uzun uzun baktı. Eğildi ve sandaletlerin tokalarını taktı. Bırrr! Bu sandaletler ayak tabanlarına yapışıyor, topuklarını sıkıştırıyor, ayakları bunların içinde serbest kalamıyordu. Ayağa kalktı ve tepinmeye başladı.

Annesi ona beyaz bir khiton getirdi. "Sana nasıl da yakıştı, oğlum!" dedi ve çocuğu kucakladı. Athena seni korusun ve sana şans getirsin! Şimdi eşikten sağ ayağınla geç. Mutlu musun?"

"Hem de nasıl, anne! Perikles'in huzuruna gitmek herkese nasip olmaz."

Perikles'in evi sade ve mütevazı bir evdi. Aristokratların villalarıyla boy ölçüşemezdi, çünkü burada, Perikles'in bizzat kendisinin evin içine taşımış olduğu ruh zenginliği ve ikinci karısı Aspasya'nın takdire değer zevki hüküm sürüyordu. Bu evi seçkin insanlar ziyaret ediyordu; filozoflar, âlimler, mimarlar ve

sanatkârlar... Perikles onları Attika Deniz Birliği'ne bağlı tüm ülkelerden Atina'ya getirtmişti.

Devasa büyüklükteki odalardan biri Perikles'in çalışma odasıydı; Atina'nın yeni çehresi bu odada doğmuştu. Bütün masaların üstleri şehir planlarıyla kaplıydı. Burada toplanmış olan insanlar, özellikle büyük bir şehir planının üzerinde duruyorlardı. Bu planda Atina'nın dünya üzerinde eşi bulunmaz bir güzelliğe doğru seyreden yavaş gelişimi yer alıyordu. Onun etrafında hâlihazırda tamamlanmış olan ve henüz inşa edilmesi gereken mimarî eserlerin planları ve yatay kesimleri, yeni binaların çizimleri, ayrıca bu binaların iç ve dış cephelerinin süslemeleri için taslaklar duruyordu. Odanın tümü bu tür mimarî planlarla doluydu. Atina ne zaman düşlenen güzelliğiyle çevresine ışıklar saçacaktı? Bu sorunun cevabını, her gün planların üzerine eğilen başlar da bilmiyorlardı; onların tek bildiği, güzelliğin yavaş yavaş arttığıydı. Öneriler sunuyorlar, bu önerileri değiştiriyorlar, onlara yeni bir şeyler ekliyorlardı ve Perikles yeni önerinin daima daha zengin ve daha mükemmel olmasını istiyordu.

Perikles'in Atina'daki tüm değişiklikleri ellerine emanet etmiş olduğu büyük ve eşsiz yetenek Pheidias, boylu boslu bir adamdı ve kor gibi yanan kömür karası gözleri vardı. Pheidias işaretparmağını şehir planının üzerinde gezdirerek bazı arsaları gösteriyor, tapınaklarda ve bir zamanlar Persler tarafından yıkılmış olan duvarlarda adım adım ilerleyen çalışmalar hakkında Perikles'e detaylı bilgi veriyordu.

Usulca batıya doğru ilerleyen güneş, perdelerin arasından içeri sızıyor ve Pheidias'ın yüzüne vuruyordu. Yüzünde alışılmışın dışında bir gerginlik vardı. Oymalı bir koltukta oturan Aspasya, Sophokles'e doğru eğildi.

"Yüzünü görüyor musun?"

"Evet, farklı görünüyor. Yüzünde gergin bir ifade var ve işaretparmağı şehir planının üzerinde öylesine titrek hareket ediyor ki sanki Pheidias'ın ateşi çıkmış gibi" diye fısıldadı Sop-

hokles ve hemen ardından: "Yanmak her halükârda donmaktan daha iyidir" diye ekledi.

Bu arada Pheidias, ibadet yerlerindeki ve tapınaklardaki çalışmaların nasıl ilerlediğini anlatıyordu. Derken eline bir papirüs aldı ve onu açarak, boş duran masalardan birinin üzerine yaydı... Parthenon! Pheidias'ın bizzat kendisinin çizmiş olduğu yatay kesim, panoramik görünüş ve donanım taslakları!

Bakire Athena tapınağının etrafını sütunların oluşturduğu bir orman çevreliyordu. Tapınak, akropolisin tepesinde bir taç gibi duruyordu. Kırkın üzerinde muazzam sütun göğe doğru uzanıyor ve aşağıdan bakan birinin gözüne olduğundan daha uzun görünüyordu. Renkli bir çizim, tapınağı çevreleyen frize dâhil edilecek olan Panathenaia'nın hatlarını gösteriyordu. Ayrıca her iki alınlık da renkli çizilmişti; mavi, kırmızı ve sarı. Çalışma odasında sessizlik hüküm sürüyordu. Kimse Perikles'ten önce fikrini söylemeye cesaret edemiyordu.

Perikles'in bakışları oldukça ciddiydi. Kocaman ağzı kalın dudaklarıyla sıkıca kapanmıştı. İnce uzun bir yüzü ve yukarı doğru bombe yapan bir kafatası vardı. Arkasından konuşanlar bu yüzden ona "soğan kafalı" derlerdi; fakat yüzüne karşı "Olymposlu" diye hitap ederlerdi. Perikles, Pheidias'ın taslağını dikkatle ve tek kelime bile söylemeden inceledi.

Aspasya yavaş sesle Sophokles'e: "Şu tapınağa bak!" dedi. "Geçenlerde bana yeni tragedyandan yüksek sesle okumuş olduğun bir cümleyi hatırladım: Pek çok vahşi yaratık vardır; fakat hiçbiri insandan daha vahşi değildir."

Perikles'in yüzü huzursuz bir ifade aldı.

"Yüzünden yalnızca heyecan değil, şüphe de okunuyor" dedi Aspasya ona.

"Ne kadar zekisin" diye karşılık verdi Perikles, gözlerini taslaktan bir an bile ayırmadan.

"Şaşırtıcı" dedi Sophokles; hızlanan soluğu duyulabiliyordu.

Pheidias büyük bir mütevazılıkla; "Bu senin eserin" dedi Pe-

rikles'e. "Mimar Kallikrates ve Iktinos ile senin tüm dileklerine ve emirlerine harfiyen uyduk."

"Hayal ettiğimden çok daha muhteşem!"

"Böylece Atina halkı Odeion'dan sonra çok kıymetli bir mücevhere daha sahip olacak" dedi Anaksagoras.

Perikles'in dudaklarına belli belirsiz bir tebessüm yerleşti; bu tebessüm onun tabiatının ayrılmaz bir parçası olmuştu. "Dostlarım, nasıl başka türlü olabilirdi ki. Thukidides Atinalı aristokratları halka karşı birleştirmeyi kendine görev bildi. Buna karşılık ben; kitlelerin beyniyle düşünmeyi, on binlerce gözle görebilmeyi ve yaşamımı uğruna adadığım halk için çalışmayı öğrendim."

"Bu senin eserin" diye tekrarladı Pheidias, ürkek bir ses tonuyla. Perikles'in tapınak hakkında henüz hiçbir şey söylememiş olması onu üzmüştü.

Aspasya onun bu sözünü onaylarcasına başını salladı. "Evet, Perikles bu şehrin güzelliği için boş arazileri akıllıca kullanıyor. Fakat bu güzelliğin kudreti senin eserin Pheidias."

"Akıl almaz bir güzellik" dedi heyecanlanan Anaksagoras.

Sophokles de yorumunu ekledi: "Böylesi bir güzellik, insanda ona daha yakın olabilme arzusu uyandırıyor."

Perikles'in yüzündeki huzursuz ifade henüz silinmemişti. İri ve kuşkucu gözleri dur durak bilmeden taslağın, frizin ve mavi kabartmaların kırmızı zemine yerleştirilmiş olduğu kirişlerin kesitlerinde geziniyordu.

Nihayet konuşmaya başladı: "Akıl almaz bir güzellik, diyorsunuz. Evet, bu görüntü insanı yüceltiyor ve onu asilleştiriyor olmalı. Fakat güzelliği, insanı korkutacak kadar tahrik edici."

Pheidias'ın kolları dermansızca iki yanına düştü; artık Parthenon'un inşa edileceğini biliyordu. Fakat bildiği bir şey daha vardı; Atina başına bu tacı geçirmeyi başardığında, Attika Deniz Birliği'nin tüm üyelerinin nefreti ve kıskançlığı daha da büyüyecekti. Daha şimdiden Atinalıları, şehirlerine kıymetli şeyler yığan günahkâr müsrifler olmakla suçluyorlardı. Sebebi kendi

paralarıydı. Çünkü Perikles Perslerden korktuğu için değil, aksine onları istediği anda ele geçirebilmek için, birliğin parasını Delos'tan Atina'ya getirtmişti.

Perikles başını kaldırdı ve sanki Ekklesia'da binlerce Atinalıya hitap ediyormuş gibi yüksek sesle şöyle dedi: "Ne düşündüğünüzü ve huzurumda düşündüklerinizi telaffuz etmeye korktuğunuzu biliyorum. Bu yüzden bunu bizzat kendim söylüyorum: akropoliste birliğin parasına elimi serinkanlılıkla uzatacağım. Evet, bunu yapacağım. Fakat bunu yaptığım için hırsız mı olacağım? Bu parayı kendim için mi harcayacağım?"

Kölelerden biri sessizce içeri girdi ve bugün, bu saatte davet edilmiş olan Sokrates'in geldiğini Perikles'e haber verdi.

"Ona söyle, başka zaman gelsin" dedi Perikles.

Anaksagoras bir el işaretiyle haberciyi durdurdu ve Perikles'e dönerek: "Bu zavallı genç sana ne zaman gelsin? Her gün planlarının başında oturuyorsun. Zaten birkaç aydır bekliyor" dedi.

"Kim bu Sokrates?" diye sordu Aspasya. "Sanki bu ismi daha önce duymuş gibiyim."

"Genç ve yetenekli bir heykeltıraş" dedi Pheidias. "Kriton'un evinde onun yapmış olduğu Silenos'u gördüm. Mükemmel bir işçilik!"

"O bir heykeltıraş ve aynı zamanda benim öğrencim" diye ekledi Anaksagoras.

"İyi öyleyse" dedi Perikles belli belirsiz bir tebessümle. "Yani Sokrates'in ve benim öğretmenimiz aynı. Peki, aziz Anaksagoras; ya ondan da tıpkı benim gibi bir akılsız yarattıysan..."

Köleye Sokrates'i peristyle götürmesini emretti. "Orada beklesin; daha sonra onu bizimle birlikte akşam yemeğine davet edeceğim."

Köle ortadan kaybolur kaybolmaz, Aspasya az önce Perikles'i böylesine huzursuz eden şeyin ne olduğunu endişeyle sordu.

Perikles yine öfkelendi. "Sanki bilmiyorsunuz! Bana uğursuzluk getiriyorsunuz."

Bunun ne anlama geldiğini herkes biliyordu. Perikles'in batıl inançları vardı. Doğaüstü güçlerden ve tanrıların gazabından duyduğu korkuyu yenemiyordu. Tanrıların nasıl intikam aldıklarına oldukça sık şahit olmuştu.

Anaksagoras tıpkı bir hekimin hastasına yaptığı gibi, Perikles'in batıl inanışlardan kaynaklanan korkularını konuşarak ortadan kaldırabilmek için bir yığın ikna edici kelime buluyordu. Alkmeonidai soyunun bir kolu olan Perikleid sülâlesinin imansızca akıtmış olduğu kan, sürekli olarak Perikles'in gözlerinin önüne geliyordu.

Kylon yandaşlarıyla birlikte devleti ele geçirmek istediği sırada Arkhon, Alkmeonid Megakles'di. Akropoliste asilerin etrafı sarılmıştı; fakat asiler Athena sunağına kaçmayı başardılar. Eski bir inanışa göre, bu sunağa sığındıkları müddetçe güvende olacaklardı ve hiç kimse onlara dokunamayacaktı.

Megakles, Athena sunağını terk ettikleri takdirde onlara merhamet göstereceğine yemin etti. Ama asiler sunaktan dışarı çıkar çıkmaz, kutsal yeminini bozdu ve Kylon'un yandaşlarını öldürttü. Bu yüzden Megakles'in soyu ebediyen lânetlendi.

Onun soyundan gelenlerin iki yüzyıl boyunca başlarına gelen her felâket, tanrıların gazabı olarak kabul edildi ve bu lânet sayesinde Alkmeonidai soyunun düşmanları yağmacılıklarını örtbas etmekte zorlanmadılar.

"Bu yüzden ben de lânetlendim; ben de bu kanlı cinayetin ve Atina'nın tarihine sürülen bu lekenin bedelini ödemek zorundayım" dedi Perikles derin bir hüzünle.

"Seni büyük bir üzüntüyle dinliyorum Perikles. Şu anda üzerinde çalışmakta olduğum yeni Oidipus tragedyasında kimi insanların kötü kaderlerinin yanı sıra, bir insanın bizzat kendi iradesiyle gerçekleştirmiş olduğu eylemlere de yer vereceğim."

"Bunun için seni takdir ediyorum Sophokles. İnsanın, aklı

ve eylemleriyle köhneleşmiş batıl inançlara sırt çevirmesinin vakti geldi de geçiyor bile" dedi Anaksagoras. Bunu söylerken, Sophokles'in eski efsanelerdeki ve mitlerdeki beşerî kahramanı gün ışığına çıkarmak için ilham aldığı kişinin Perikles olduğunu düşünüyordu.

Sokrates peristylde bir meyve çanağının önünde oturuyordu. Küçük bir havuzun fıskiyesinden fışkıran sular ayaklarına kadar geliyor ve büyük salondan kulağına sesler çalınıyordu. Sokrates öğretmenin ne söylediğini anlayabilmek için kulak kesildi.

Anaksagoras şöyle diyordu: "Aiskhylos'un Prometheus'undaki sözü hatırlayalım lütfen: 'Tanrıların nefretine inanıyorum'. Dostlarım, ben de onlardan nefret ediyorum. Onlar her yerdeler, elleri her yere uzanıyor ve bize çobanlık etmeye kalkışıyorlar; oysaki onların güdülmeye bizden daha çok ihtiyaçları var. Tehdidin ve korkunun zehriyle havayı kirletiyorlar. Kaldı ki onlar hiçbir zaman var olmadılar!"

Perikles dostlarının kendisini kötü ruhlardan kurtarmak istediğini anlıyor; fakat kaderin gizli güçlerinin var olduklarına da kesinlikle inanıyordu.

Anaksagoras sözlerine devam etti: "Sevgili Perikles, böyle bir gücün olduğunu var sayalım; şundan eminim ki kaderin gücüyle baş edebilecek ilk kişi sen olurdun."

"Fakat nasıl ve neyle?" diye sordu Aspasya.

"Perikles, sen şehrimiz Atina'yı güzel ve heybetli bir şehir haline getiriyorsun; ancak göğün ve yerin tüm güçleriyle birlik içinde olmasaydın bunu başaramazdın. Ayrıca bu çalışmayla..." filozof bunu söylerken Parthenon'u ve şehir planını gösteriyordu; 'sadece o lâneti kaderinden silmekle kalmayacak, aynı zamanda tüm güçlerin inayetini de kazanacaksın."

"Evet, evet" dedi Aspasya; gözleri Perikles'e duyduğu aşkla parıldıyordu. "Aynen filozofun söylediği gibi olacak."

Pheidias'ın işaretparmağı Parthenon'un yatay kesitini gösteriyor ve hafifçe Athena mabedine dokunuyordu.

"Bir düş görmüştüm, aziz Perikles; sen düşümde o isyancılarla konuşmak istiyordun. Fakat birdenbire her yer öylesine aydınlanıverdi ki kelimelerle ifade edemeyeceğim kadar büyük bir şaşkınlıkla uyandım. Her gece bu düşü gördüm; ta ki bir gün, düşümde beni böylesine etkileyen şeyi çizmeye ve ona kâğıt üzerinde hayat vermeye başlayana dek."

Perikles Pheidias'ın işaret parmağının durduğu yere baktı. "Düşünde Palas Athena'yı mı gördün?"

"Evet" dedi Pheidias gizemli bir ses tonuyla. "Palas Athena her yeri aydınlatıyordu. Onun aydınlığı beynime, yüreğime, ellerime işledi... o aydınlık tümüyle ruhuma işledi."

Pheidias'ın düşünde tanrıçayı görmüş olması Perikles'i derinden etkiledi. "Bana Athena'nın tam olarak nasıl göründüğünü söyle!"

Pheidias o anda yine aynı düşü görüyormuşçasına kendinden geçerek anlatmaya başladı: "Athena tamamen fildişinden yapılmıştı, elbisesi som altındandı, gözleri pırıltılar saçan mücevherleri andırıyordu. Sol elinde altından yapılmış bir asa vardı; sağ elinde ise küçük tanrıça Nike'yi, yani zaferi tutuyordu."

"Zafer mi?" diye sordu soluğu kesilen Perikles.

"Evet, zafer... Atina için ve senin için Perikles."

Bir anda Perikles kendisini büyüleyen bu sözlerin etkisinden kurtulmayı başardı. "Dur, Pheidias! Sen beni kandırmaya mı çalışıyorsun? Bana tanrıçayı değil, hâlihazırda üzerinde çalışmakta olduğun heykeli tarif ediyorsun."

Pheidias Perikles'in itirazını hoşnutlukla karşıladı. "Evet; çizimim hakkında söyleyeceklerine şimdiden seviniyorum."

Perikles sinirlerine hâkim olmaya çalışıyordu; elbette bunda, duygularına haddinden fazla kapılmaması için onu daima uyaran Anaksagoras'ın payı vardı. Ancak Pheidias'ın son sözleri cinlerini tepesine fırlattı. "Ne diyorsun sen? Fildişinden, altından ve mücevherden yapılmış bir heykel ha? Ve bu heykel mabette duracak, öyle mi?"

"Sanırım böylesi bir güzellik ancak mabede yakışır" dedi Pheidias.

Perikles'in öfkesi giderek büyüyordu. "Güzelliğin müttefiklerimizi ve Thukidides'le aristokratlarını ne çok kışkırttığından söz ediyor olmam, senin için hiçbir anlam taşımıyor; öyle değil mi Pheidias? İktidarı elde tutmanın ne kadar zorlu bir savaş olduğundan ve demokratik yönetime ne tür darbeler indirildiğinden haberin yok mu?"

Pheidias hiçbir şey duymamış gibi dalgın dalgın şöyle dedi: "Tanrıçanın yüzü senin yüzüne benziyordu, kıymetli Aspasya. Yüzünde senin ifaden vardı; seninki gibi zekâ alâmeti geniş bir alnı, ışıltılı gözleri vardı."

"Yeter, Pheidias!" diye bağırdı Perikles. "Benim yanımda böyle konuşmana daha fazla müsaade etmem! Aspasya zeki ve güzel; fakat bu, onun zekâsından ve güzelliğinden istifade edebileceğin anlamına gelmiyor."

"Elbette, benim en kıymetlim" dedi Aspasya. "Buna müsaade etmemelisin! Pheidias'ın Hereon'unun ve tanrılardan bazılarının yüz hatlarının bizimkilere benzediğini düşündüğüm zamanlar oldu."

"Her gün yanınızda olduğum, her ikinizi de saydığım ve sevdiğim için bu çok doğal; değil mi?" diyerek kendini ve aynı zamanda gelecekteki eserini savundu Pheidias.

Perikles, Athena'nın elinde tutacağı Tanrıça Nike'nin ne büyüklükte olacağını sordu.

"Normalden daha büyük... yedi ya da sekiz ayak..."

"Öyleyse senin Athena'n devasa büyüklükte olacak" diye öfkeyle bağırdı Perikles.

"Evet, altı kat daha büyük olacak" dedi Pheidias tüm sakinliğiyle. "Daha küçük olsaydı Parthenon'un içinde büsbütün kaybolurdu."

"Sen dehşet verici bir insansın Pheidias! Sonumu mu hazırlamaya çalışıyorsun? Bu kez bunu yapmana izin vermeyeceğim!

Ayak bileklerine kadar uzanan, altı kadının vücudunu sarmaya yetecek bir elbise... hem de som altından!.. Düpedüz müsriflik bu! İsraf! Hayır, hayır Pheidias; böyle bir hata işlemeyeceğim!"

Sokrates bekliyordu. Ön avluda ve etrafı sütunlarla çevrili iç avluda duran heykellere, bronzlara, mermerlere, kaymaktaşlarına hayranlıkla bakıyordu. Eflatun ve gül kırmızısı çiçeklerle dolu rododendron demetlerinin arasında, yel değirmenin kanatları kadar büyük tüyleriyle beyaz tavus kuşları göğüslerini gere gere dolaşıyorlardı. Bu kibirli kuşların tüylerinin her birinde yeşil bir göz parıldıyordu. Uzun ince başlarında küçük taçlar vardı. Sokrates, başlarında küçük taçlar taşıyan kibirli kuşları dikkatle seyrediyordu. Kuşların arada bir attıkları çığlıklar, Sokrates'in salondaki gergin sesleri duymasını zorlaştırıyordu; oysaki o salonda Atina'nın müstakbel tacı hakkında karara varılıyordu.

Anaksagoras'ın sesini tekrar duyduğunda sevindi. Onun salonda bulunuyor olması, Sokrates'in içini biraz olsun rahatlatıyordu. Öğretmeninin sakin konuşmasının yanında diğer üçünün sesleri çok yüksek çıkıyordu.

Sokrates Pheidias'ın sesini de ayırt edebiliyordu. Akropolis'te babasıyla çalıştığı sıralarda onun emirlerini ve açıklamalarını pek çok kez duymuştu. Bu ses çekiç darbelerini, tekerlek gıcırtılarını ve mevcut olan tüm dillerdeki küfürleri bastırıp, kesin ve net bir ifadeyle kendini duyuruyor; neredeyse yalnızca emir ve heyecan tonlamalarıyla çıkıyordu. Pheidias'ın bu iki tür tonlama arasında gidip gelen sesinde sadece tonlamaların yüksekliği değişiyordu.

Sokrates Sophokles'in konuşmasını ilk kez duyuyordu. Sophokles'in sesinden, bu sesin hınca hınç dolu bir tiyatroda duyulabileceği sonucuna varmak mümkün değildi. En sıradan diyaloglarda bile, ezbere şiir okuyormuş gibiydi.

Sokrates, Perikles'in konuştuğunu duyduğunda tüyleri diken diken oldu. Perikles'in sesi tok, soğuk ve hitap sanatına yatkın bir ses olmalıydı; öyle hayal etmişti. Fakat o anda duyduğu ses,

kendisini dinleyenlere âdeta ıstırap çektiriyordu. Çünkü bu bir Alkmeonid'in sesiydi. Alkmeonidai sülâlesinin kökleri en eski zamanlara uzanıyordu. Şan ve lânet bu sülâleye bugüne dek eşlik etmişti. Sokrates Perikles'in sesinde, onun Parthenon ve Pheidias'ın Athena'sı karşısında duyduğu hayranlığı hissetmişti. Fakat sesinde yalnızca hayranlık değil, aynı zamanda tüyler ürpertici bir dehşet ifadesi vardı: Perikles sanki düşmanın eline düşmüştü.

"Hayır, hayır Pheidias; böyle bir hata işlemeyeceğim!" Perikles'in bu sert ve elbette acı verici sözünü duyduğunda, Sokrates'in de yüreği sıkıştı.

Aspasya'nın sıcak ve yumuşacık sesi, bin kişinin huzurunda konuşmadıklarının hâlâ farkına varamamış olan bu iki adamın seslerine karışıyordu. Sokrates gizlice onları dinlediği için kendini bir sunak hırsızı gibi hissediyordu. Fakat konuşulanları duymaması mümkün değildi; bu yüzden daha sonra yaptığından utanması, adamların gözlerinin içine bakmaya korkması da gerekmeyecekti.

Sokrates bilinçsizce kulak kesildi. Perikles artık kısık sesle konuşuyordu. Sokrates onun söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordu. Bir süre anlamadan dinlemeye devam etti. Fakat sonra Perikles'in sesi yükseliverdi ve içindeki öfkeyi açığa vurdu.

"Bu bir hırsızlık mı? Kim bunu iddia edebilir? Tüm Atinalılar şahidim olsun! Ortak kasadan kendim için bir drahmi bile almadım, hayatımın sonuna dek de almayacağım! Bu konuda kendi ailem bile ağızlarını açacak olsa, onları öldürürdüm. Vekilharcım aileme sadaka veriyor. Neden? Niçin? Sizler bazen şaşkınlığa kapılıyorsunuz. Şimdi size sebebini söyleyeyim. Ben halkın tarafında oldum; proleter çoğunluğu zengin azınlıktan üstün tuttum. Ben bunu fakirlerin sırtından zengin olmak için mi yaptım? Ya da Atina'ya iktidar ve şöhret getirebilecek olan gücü halka vererek, onu kendi çıkarlarım için kullanmaya mı çalıştım? Neyin peşinden gitmeliyim? Bir Perikles küçük ve bayağı hedefle-

rin peşinden gidemez. Her kim benim böyle olduğumu iddia ediyorsa, yalancıdır. Bir elma çalmanın cezası Drakon yasalarına göre ölümdür! Öyleyse söyleyin; ben ne tür bir cezayı hak etmiş olurdum?"

Sokrates, Perikles'in içindeki devasa öfkeyi hissedebiliyordu. Onun sivri dilli olduğunu söyleyenlerin ne kadar haklı olduklarına ilk kez şahit oluyordu.

"Bunun için ölüm çok yetersiz bir ceza olurdu; çünkü Atina halkına karşı işlenmiş bir suç öylesine büyük bir suçtur ki bu suçun bedelini ödetecek hiçbir yasa yoktur. Nedir halk? Gözleri, hatta yüreği bile olmayan hayalî bir kalabalık mı? Hayır, hayır. Dionysos Tiyatrosu'nda otururken halk, tek bir büyük gözde birleşmiş gözlerdir; tek bir yürekte kaynaşmış binlerce yürektir. Burnu büyük bir pinti birkaç arkadaşına ziyafet verir; patlayana kadar yedirir, şarapla doyurur ve nihayet onlara bir oyun sunar: Bir soytarı, bir kavalcı ve bir de çıplak dansçı... Konuklar büyülenir. Fakat böyle bir oyun halkın büyük gözüne ve onun büyük yüreğine kâfi gelmez. Halk binlerce insanın oturabileceği bir tiyatroya ihtiyaç duyar ve orada halkın talepleri, ziyafetteki bir konuktan bin kat daha büyüktür. Sahnede tek bir oyuncu halka yetmez; bir şarkıcı yetmez... Halk bütün bir koroyu dinlemek, ezberlenmiş sözleri duymak, koroyu ve dansları seyretmek ister. Diyaloglar içinde büyük düşüncelerin çatışmasını yaşamak ister."

Perikles gözlerini Sophokles'e dikti. "Evet, sevgili Sophokles; sen bunu çok iyi biliyorsun. Halk yalnızca birazcık gıdıklanmak istemiyor. Özgür iradenin kör talihe karşı savaşına katılmak istiyor; tutkunun ve güzelliğin fırtınasına tutulmak istiyor. Evet, halkın büyük gözü ve büyük yüreği bunu istiyor! Kan, gözyaşı, ölüm, ceza; bunların yanı sıra kahkaha ve sevinç... Halk kahramanlarıyla birlikte yaşamak istiyor; onlarla birlikte ıstırap çekmek ve zafer kazanmak istiyor. Bir olmak istiyor; güzelliğin mutlak kudretinde, mutluluk sarhoşluğunu tattıran düşüncelerin derinliklerinde kendinden geçerek. Halkı, halkın büyük gözünü

ve onun büyük yüreğini dünyadaki hiçbir birey memnun edemez; o titiz seyirciyi sadece ve sadece halkın iktidarı memnun edebilir."

Dostları Perikles'i büyülenmişçesine dinliyorlardı. Pheidias'ın gerginliği ise giderek artıyordu; Perikles'in tiyatrodan söz ederken, aslında Parthenon'u ve Athena'yı kastettiğini hissediyordu. Anaksagoras tanrılara karşı inançsızlığını Perikles'e de bulaştırmıştı. Perikles planlarını kaldırıp atacak mıydı? Ağzı açık kalan Sokrates sabırsızlıkla dinliyordu; Perikles o büyük göz ve büyük yürek için ne yapacaktı?

Perikles gözlerini Sophokles'ten ayırmadı. "Binlerce insan için inşa edilen bir tiyatro, uyuşukluğu ve üzüntüyü kovar; güçlü bir ruhtan ve bir o kadar güçlü sözcüklerden doğan bir tiyatro, binlerce insanın kültür seviyesini yükseltir. Barbarlarda olduğu gibi değildir; yani yukarıda ilahî hükümdarlar ve onun çok altında yarı hayvan, yarı insandan oluşan bir varlık yoktur. Niçin düşmanlarım beni şöhret düşkünü olmakla suçluyorlar? Bunu neden yapıyorlar? Aslında ben onların umurunda bile değilim. Onlar halkın demokrasiyi benim ellerimden almasına katlanamıyorlar. Yalnızca bununla kalmıyor, halka demokrasiyi de çok görüyorlar! Vaziyet böyle dostlarım. Fakat ben halktan ve demokrasiden vazgeçmeyeceğim!"

Perikles Anaksagoras'a bakarak: "Zayıf zamanlarımdan utanıyorum. Uzun zamandır kötü kaderden ve lânetten kendimi kurtaramamamın suçlusu bu zayıflığımdı" dedi. Sonra bakışlarını beti benzi atmış bir halde titremekte olan Pheidias'a çevirdi. "Parthenon'un büyüklüğü ve güzelliği beni çok etkiledi Pheidias. Bugün Atina halkın tümüne aittir; bu yüzden Atina'nın baş tacı Parthenon da muhteşem Athena da halkın olacaktır. Sen büyük bir sanatçısın Pheidias; büyük bir heykeltıraş, büyük bir mimarsın. Maddeye ve mekâna hâkimsin. Tüm bunlar için sana çok mana vereceğim; ne kadar paraya ihtiyaç duyduğunu söylemen yeterli. Sana mana ve talanton vereceğim. Şimdiden

biliyorum ki Ekklesia bunu seve seve onaylayacak. Ekklesia güzelliğin insanı beşerî varlığının zirvelerine taşıdığını ve insanın gözlerini kamaştıran bir şey varsa, bunun fevkalâde bir güzellik olmasının yanı sıra, tüm dünyanın güzelliği olması gerektiğini yüreğinde hissediyor."

Sokrates, Perikles'in "insanların tüm dünyanın güzelliğiyle beşerî varlıklarının zirvesine ulaşabilmeleri için, bu güzelliğin onları kuşatması gerektiği" yönündeki inancını, âdeta soluğunu tutarak dinliyordu.

"Şehrimizin itibarı için arzuladığımız bu eser, yalnızca tek bir ruhun eseri olmalı. Bu konu üzerinde uzun süre düşündüm ve senin ruhundan daha iyi bir 'yaratıcı ruh' bulamadım Pheidias."

"Aziz Perikles; hem benim adımı telaffuz etmenden korkuyor, hem de bunu arzuluyordum."

Perikles Pheidias'ın yanına giderek, onu büyük bir samimiyetle kucakladı.

"Bugünün güzelliğine sevinelim" dedi Sophokles.

"Sevgili Anaksagoras, neden susuyorsun?" diye sordu Aspasya.

"Saygıdeğer hanımefendi, şunu sormanı beklerdim: Bize tanrıların olmadığını öğrettiğin halde, neden tapınağın ve heykelin aleyhinde konuşmuyorsun?"

"Bizimle aynı fikirde değil misin?"

"Elbette sizinle aynı fikirdeyim. Ben yalnızca insanın, kendisinin yaratmış olduğu tanrılara duyduğu inancı oradan oraya taşımasına karşıyım. Fakat eski mitlerin insanları sanat eserleri yaratmaya teşvik etmesine nasıl karşı çıkabilirim ki? Özellikle de Parthenon ve Pheidias'ın Athena'sı kadar muhteşem eserler yaratılacaksa... Ebedî gençlik maskeleriyle eski tanrılar, Hellas topraklarında tıpkı birer incir ağacı, ya da zeytin ağacı gibi fışkırdılar. Pheidias'ın mermer tanrıları dünyamızın güzelleşmesine yardım edeceklerse, onların böylesine bir güzelliğe yansıyan iktidarlarına ben bile inanacağım."

"Harikulâde, aziz Anaksagoras" dedi Sophokles.

"Yaşamımız Homeros'un ve Hesiodos'un fantezilerini uyandıran mitlerle doldu ve biz tragedya yazarları da ilhamımızı bu mitlerden alıyoruz."

Sokrates artık her şeyi kelimesi kelimesine duyabiliyordu ve bir sanatçının, güneşin alev alev yanan bir taş olduğunu bilse bile, gökyüzünün masmavi hipodromunda süzülen altın arabasındaki Helios'u zihninde canlandırabileceğini düşündü. Evet, tanrılar insanların eseriydi ve sanatçıların fantezileri, yarattıkları eserlerde tanrıları somutlaştırıyordu.

Bir köle, ayaklı şamdanlarda sıra sıra asılı duran yağ lambalarını yaktığı sırada, günbatımının kızıllığı yerini karanlığa bırakıyordu. Sokrates istemeden dinlemiş olduğu adamların gözlerinin içine bakmaya korkuyordu. İtiraflarını ve inancını duymuş olduğu Perikles'in yüzüne bakmaya mecburdu ve bu, ona zor geliyordu. Sokrates telaş içinde gözlerini Anaksagoras'a çevirdi. Kendini dışlanmış olmanın verdiği duygudan kurtarmak istiyordu.

Anaksagoras gülümsedi. "Sokrates benim eski dostumdur. Sabahın erken saatlerinde Ilyssos boyunca yürüyüş yaparız ve oralarda Sokrates'in eşeği Perkon'u otlatırız. Bu esnada felsefî konulara yoğunlaştığımız için, arada bir eşeği nehrin kenarında unutur ve onsuz eve doğru yürümeye başlarız; öyle değil mi Sokrates?"

Aspasya ve Sophokles güldüler. Sokrates kızardı. Anaksagoras başıyla Sokrates'i işaret ederek: "Sonra Sokrates eşeğinin peşinden müsabakalara katılmışçasına koşar ve ben eve yalnız dönmek zorunda kalırım" dedi.

Aspasya hâlâ gülüyordu. "Böylece en azından bizim fazlasıyla ciddi bilgelerimizi keyiflendiriyorsun Sokrates. Kaldı ki Anaksagoras'la birlikte olmak hiç şüphesiz senin için bir zevktir."

"Tabi zevk almayı bilen biriysen" diye tamamladı Sophokles.

"Öyleyim" dedi Sokrates cesurca. "Ve bu akşamdan şimdiye kadar hiç almadığım kadar büyük bir zevk aldım."

"Abartmıyor musun, genç adam?" diye sordu Aspasya gülümseyerek.

"Sokrates daima abartır. Her zaman ona ölçülü olmasını öğütlemek zorunda kalırım. Fakat bugün abartmadığından eminim" dedi Anaksagoras.

Sokrates Aspasya'yı ilk kez görüyordu. Onun derin bakışlı, aslan yelesi gibi sarı pırıltılarla dolu. Asyalılara has gözlerinin içine baktı. Meraklı bakışlarını uzun süre onun üzerinde gezdirmeye cesaret edemedi. Aspasya'nın kusursuz biçimli, koyu kırmızıya boyanmış dudaklarının arasından, sumermeri beyazı dişleri parıldıyordu.

"Abartabilmek, gençliğin ya da sanatın ayrıcalığıdır. Ölçülü olma talebi de ölçülü olmak zorundadır." Aspasya bu sözleri söylerken önce Anaksagoras'a, sonra Sokrates'e doğru dönmüştü. Onun bu hareketi esnasında paha biçilmez yakutlarla süslü altın Diadem'i aniden göz kamaştırıcı ışıltılar saçmış ve tek omzunun üstünde altın bir fibulayla tutturulmuş, safran sarısı, sık pilili peplosu hafifçe dalgalanmıştı. Sokrates hareketlenen kumaşın altındaki zarif vücudu gözlerinin önüne getirebiliyordu. Güzel, cana yakın ve zeki... Perikles'i büyülemiş olmasına şaşmamalı!

Bir gonk sesi duyuldu ve hemen ardından bir şey şangırdayarak kırıldı. Aspasya gözlerini hızla, o sırada hizmet etmekte olan kadın köleye çevirdi. Köle ortadan kayboldu ve kısacık bir an sonra evin idaresinden sorumlu olan Euangelos içeri girdi. Euangelos hanımefendisine, köle Phaya'nın üzerinde tanrıça İris'in resmi bulunan kâseyi yere düşürdüğünü söyledi.

"Benim en güzel kâsem" dedi Aspasya ağlamaklı bir sesle.

"Ah, muhteşem İris" diye mırıldandı Pheidias. "Hakikaten ona yazık olmuş."

"Böylesi bir dikkatsizlik kesinlikle cezasız kalmamalı. Phaya ağır bir cezayı hak ediyor."

Sokrates, o anda gözleri parıldayan Aspasya'nın yüzüne

dikkatlice baktı. "Phaya saçlarımı büyük bir zevkle tarıyor" dedi Aspasya ve Euangelos'a baktı. "Bir ay boyunca saçlarımı taramaktan men edilecek."

Euangelos dışarı çıktı.

"Bu ceza yeterli olacak mı?" diye sordu Pheidias.

Dışarıdan kızın ağlama sesi duyuluyordu.

"Bu zalimce bir ceza! Aspasya bana, akşam yemeklerinde kendisine konuk olmamı yasaklamış olsaydı, hiç şüphesiz ben de bu kız kadar çaresiz kalırdım" dedi Sophokles.

Sokrates büyülenmiş gibi Aspasya'ya baktı. Aspasya ona gülümsedi ve başını Pheidias'a doğru çevirdi. "Sokrates'in Silenos'unu övüyordun, Pheidias. Söyle bakalım; Sokrates'e hangi işi vereceksin."

Pheidias hemen cevap veremedi. Parthenon'daki işleri hâlihazırda zihninde paylaştırmıştı. Sokrates'i yeteneğini kanıtlamış bir heykeltıraşın yanına çırak olarak vermişti; böylece genç adamın kendini nasıl geliştirdiğini bizzat takip etmişti. Peki ya şimdi ne yapacaktı? Yeteneklerini kanıtlaması için, ona hangi işi gönül rahatlığıyla verebilirdi? Yoksa ona hemen tek başına yapabileceği bir iş mi vermeliydi? Perikles Parthenon tamamlandıktan sonra yeni propylonun inşasına başlamak istiyordu. Pheidias Sokrates'e döndü. "Önce ufak tefek işler yapacaksın. Daha sonra, şayet bana işe yarar taslaklar ve balçıktan yapılmış maketler gösterebilirsen, sana büyük bir iş vereceğim."

"Yerinde bir karar Pheidias" dedi Perikles. "Genç bir insana gücünü ve kabiliyetini kanıtlayabileceği büyük bir iş vermek gerekir. Sana gelince Sokrates; sen böyle bir işi üstlenmekten hiç korkmayacak mısın?"

Sokrates kendinden emin bir dille cevap verdi: "Altı yaşımdan beri keskiyi elimden düşürmedim. Büyük bir işin sorumluluğunu üstlenebilmeyi çok isterdim."

"Güzel! Yeni propylon için mermer frize üç Erinys'in kabartmalarını yapacaksın: Allekto, Tisiphone ve Megaira" dedi Phe-

idias ve o anda Aspasya'nın gözlerindeki dehşet dolu ifadeyi fark etti.

Sokrates bir hayli gergin bir ses tonuyla âdeta bağırdı: "Erinys'ler mi? Beni bağışla, bunu yapamam. Yapmak isterdim... çok isterdim... fakat yapamam!"

"Sokrates" diye bağırdı kendini tutamayan Anaksagoras. "Pheidias'ın emrini geri çevirmeye nasıl cüret edersin?"

Sokrates kesin kararını vermişti. "O üç Erinys, paçavralar içindeki o üç yaşlı kadın, kanatları ve pençeleriyle akbabalara benziyorlar; kafalarında saç yerine birbirine dolaşmış engerek yılanları var ve kan çanağı olmuş gözleri... Hayır, ben bunu yapamam. Bağışla beni saygıdeğer Pheidias, bunu yapamam."

Pheidias çok sinirlendi ve bunu kendisine bir hakaret olarak kabul etti. "Kulaklarıma inanamıyorum! Sana hayal gücünü ve tüm sanatını gözler önüne serebileceğin bir iş verdim. Fakat sen korkağın birisin! Sen sanatçı değilsin!"

Perikles şaraba batırılmış cevizli kurabiyeyle dolu kâseyi elinin tersiyle itti.

"Bu kadarı yeter, Pheidias!" diye bağırdı. "Sokrates'in bu tavrı benim hoşuma gitti. Onun yerinde başka biri olsaydı, sanatının ehli dahi olsa, böylesi bir teklifte bulunduğun için senin önünde yerlere kadar eğilirdi. Öfkene hâkim ol, Pheidias! Bana öyle geliyor ki; bu teklifi senin gözlerinin içine baka baka reddedebilecek kadar cesarete sahip olan biri, bir sanatçının cesaretine de sahiptir."

Pheidias hâlâ öfkeliydi. "Fakat bu yeniyetme yalnızca bana değil, sana da karşı geliyor aziz Perikles. Propylonun frizine üç Erinys'in kabartmalarının yapılmasını sen istemiştin; böylece bu girişlerden geçen herkes, kan dökmemesi ve cinayet işlememesi için uyarılmış olacaktı."

"Evet" dedi Perikles. Alkmeonidlerin işlemiş oldukları cinayeti düşündü; bu cinayet ruhuna hâlâ büyük bir sıkıntı veriyordu. "Hiç kimsenin vermiş olduğu sözden caymasını, hiç kimse-

nin atalarımızdan kalan Helen ahlâkına leke sürmesini istemiyorum." Sokrates'e baktı. "Peki ya sen Sokrates; sen neden bu işi üstlenmek istemiyorsun?"

Sokrates'in gözleri Anaksagoras'ı aradı. "Erinys'ler yalnızca kan dökenleri ve yasaları çiğneyenleri kovalamazlar. Onlar masumları da kovalayıp cezalandırırlar ve bunu sadece o masumun kanı lanetlenmiş olduğu için yaparlar. Nedir lanetlenmiş kan? Sen, aziz Anaksagoras, bana bambaşka şeyler öğretiyorsun. İnsanın kaderini iyi ve kötü yönde kendisinin biçimlendirdiğini ve atalarının işlemiş olduğu suçlar yüzünden cezalandırılmaması gerektiğini senden öğrendim. Sen insanın aklını, batıl inanışlardan üstün tutuyorsun."

Aspasya gülümsedi. "Sen iyi bir öğrencisin, genç dostum. Peki, şimdi Sokrates'e ne diyeceksin, aziz Pheidias?"

"Erinys'ler Perikles'in arzusuydu; söz hakkı onundur." Pheidias bu sözüyle konu hakkında daha fazla konuşmayı reddetti.

Perikles derin bir sessizliğe büründü.

Bir kadın köle, masanın üzerindeki ciğer garnitürlü kuzu eti ve ballı çörek artıklarını temizledi. Ellerini yıkamaları için bir bakır leğenle herkesi tek tek dolaştı.

İkinci kadın köle her birinin önüne, üzerinde armutlar ve kara üzüm salkımları bulunan sehpalar koydu. Üçüncü köle ise, vazolara taze güller yerleştirdi. Güzel kokular yemek salonunu doldurdu.

Sokrates muhtemelen salondaki herkeste bırakmış olduğu kötü intibaı yok etmeye çalışırken, durumunu daha da kötüleştiriyordu. Ağzından çıkan her fikir, Perikles'in fikirleriyle çatışıyordu. "Erinys'lerden hoşlanmıyorum. Yaygaralar koparark sergiledikleri acımasızlık midemi bulandırıyor. Atina'nın en büyük gurur kaynağının ve en güzel eserinin girişine böylesine tiksindirici bir kabartma mı konmalı?"

Aspasya yanındakilerin karanlık yüzlerine şöyle bir baktı. Elindeki gonca gülle oynadı, kokusunu içine çekti ve sonra samimi bir ifadeyle Sokrates'e gülümsedi.

"Peki ya sen frizlere hangi kabartmaları yapmak isterdin, sevgili Sokrates?"

Sokrates Aspasya'nın gülümseyişine karşılık verdi ve ardından kendinden emin bir ses tonuyla: "Üç Kharit'i" dedi.

Bu cevabı hiç kimse beklemiyordu.

"Evet! Üç almak için yaratılmış canavarlar yerine, iyi kalpli Kharit'ler! Bu çok güzel olurdu!" diye bağırdı Aspasya. Orada herkes zarafet ve neşe tanrıçası Euphrosyne'yi, çiçekler açan Thalia'yı ve ışıklar saçan Aglaie'yi selamlayabilir. Perikles, sevgilim, kararını değiştirecek misin?"

Perikles hâlâ susuyordu.

"Bir şey daha sormama müsaade eder misiniz?" dedi yavaş sesle Sokrates.

Anaksagoras onu susturmaya çalıştı. "Yeterince soru sormadın mı?"

"Hayır, sevgili Anaksagoras." Perikles derin düşüncelerden uyanmıştı. "Sokrates'e mâni olmayalım. Yüreğinden geçen her şeyi söylesin. Ben onun dürüstlüğünü takdir ediyorum."

Sokrates Erinys'lere, Pheidias'a ve Perikles'e karşı son bir saldırı için cesaretini topladı. "Güneş gökyüzünde parıldıyor; akropolisin altın ve mermerden yaratılacak güzelliği de güneşe doğru ışıklar saçacak. Göğün parıltısının altında yerküredeki her ışık, yaşamın ışığına benzer. Ben Atinalıların kana bulanmış geçmişlerini değil, aydınlık ve mutluluk dolu geleceklerini gözler önüne sereceğim. El ele tutuşarak dans eden Kharit'ler; iyiliğin, çevresine ışık saçan ihtişamın ve şehrin mutluluğunun ayrılmaz bir biçimde birbirlerine bağlı olduğunun sembolü olacaklar."

Perikles Aspasya'nın elini tutup, kendine doğru çekti ve elindeki gonca gülün kokusunu ciğerlerine doldurdu. Ardından derin bir iç çekti ve sonra Aspasya'nın açıkta kalan omzuna bir öpücük kondurdu. "Sevgili Pheidias, Kharit'ler için Sokrates'e izin verecek misin?"

"Sen buna izin veriyorsan, seve seve..." dedi Pheidias.

Sokrates oradan ayrılırken, Aspasya ona: "Bizi daha sık ziyaret edersen çok memnun olurum, genç dostum" dedi.

"Çok yakında on sekizimi bitireceğim. Askerlik hizmeti beni bekliyor" diye karşılık verdi Sokrates.

"Yazık!" Aspasya bunu aklının bir köşesine yazdı. "Öyleyse iki yıl sonra görüşeceğiz."

"Evet" dedi Perikles. "İki yıl sonra yolun ilk olarak buraya düşecek."

Pheidias, "Boş zamanlarında Kharit'lerin çizimlerini hazırlayabilirsin" diyerek, Sokrates'e gereken izni verdi. Sonra tıpkı Sokrates'in babasının yaptığı gibi, genç adımın omzuna güçlü bir şaplak indirdi ve muzip bir gülümsemeyle suratını buruşturarak: "Gerçi şımarıklığın edepsizlik derecesine varıyor, ama yine de sende bir şeyler var" dedi.

Kapı bekçisi Sokrates'e yanmakta olan bir meşale getirdi. "Khaire!"

Sokrates alelacele kendini sokağa attı; fakat birkaç adım ilerledikten sonra birdenbire durdu. Neler oluyordu? Başı dönüyordu. Peki, ama neden? Şarap yüzünden mi? Yok canım! Kharit'ler yüzünden! Elbette Kharit'ler yüzünden!

Sandaletlerini ayağından çıkarıp, kemerine astı ve koşar adımlarla evinin yolunu tuttu. Çevresindeki her şey dönüyordu. Dönmeliydi! "Dön benim küçük başım, dönmek için yeterince sebebin var!"

Elindeki meşalenin alevi, hızla koşmaya başladığı için geriye doğru dalgalanıyordu. O anda sokak sanki Sokrates'in etrafında dönüyordu ve bu onun çok hoşuna gidiyordu. "Ne güzel! Her şey Perikles'in ve benim Kharit'lerimin etrafında dönüyor. Yüzyıllar boyunca bu üç güzel, propylonun üzerinde dans edecekler; yüzyıllar boyunca insanlar onlara bakıp, şöyle diyecekler: Bunlar Sokrates'in eseri!"

"Peki, babamla nasıl baş edeceğim? O bu işe ne diyecek? 'Seni dangalak seni... Şu yediğin naneye bak! Bir frize dans

eden figürler yapacakmış! Bunun için sana kim modellik yapar ki?' diyecektir, eminim."

Sokrates o anda babasıyla birlikte yürüdüğünü hayal ediyordu. "Bu çocuk oyuncağı, baba! Şimdi seyret beni! Dans eden figürleri zihnimde nasıl canlandırdığımı sana göstereyim." Meşaleyi yere sapladı ve dans edip, şarkı söylemeye başladı.

Babasının sesini duyar gibi oluyordu. "Kes şunu, işe yaramaz velet! Senin gibi bir hantal ve Kharit'ler, ha! Bu tıpkı bir tekeyle yusufçuğu karşılaştırmaya benziyor!"

"Korinna'yı avluya çağıracağım, baba" diye bağırdı Sokrates. "Üzerindeki peplosu çıkaracağım. O benim için seve seve modellik yapıp, dans edecek."

"Seni odun kafalı seni..." Babası Sokrates'in hayalinde öfkeden kuduruyordu. "Sen bu Kharit'ler işini Atina'nın menfaati için değil, o ayakkabıcının kızı için istiyorsun. Böylece onu her zaman elinde tutabilecek ve soyabileceksin!"

"Hera'nın huzurunda yemin ediyorum ki bunu asla düşünmedim, baba! Ben yalnızca şehri düşündüm; fakat senin eleştirilerin bir anda aklıma Korinna'yı getirdi. O dans ederken muhteşem görünecek."

Sokrates güçlü sesiyle şarkı söylerken, bir yandan da dans eden Euphrosyne gibi meşalenin etrafında hızla dönüyordu.

O sırada yolun kenarında, Atina'da huzurun ve düzenin nöbetçileri olan iki İskit beliriverdi.

"Burada neler oluyor?" diye öfkeyle bağırdı biri.

"Ben iyi düşüncelerin Kharit'i Euphrosyne'yim ve dans ediyorum."

Nöbetçilerden biri, meşalenin ışığı sayesinde Sokrates'i tanıdı. "Hey, şu işe bak! Bu Sokrates! Burada ne işin var?"

"Evime dönüyorum. Perikles'e şarap içmeye gitmiştim."

"Şarap içtiğin her halinden anlaşılıyor!" dedi İskit gülerek.

Sokrates meşaleyi sapladığı yerden çıkardı ve adamın üze-

rine doğru fırlattı. "Işık size armağanım olsun, beyler. Ben yolumu karanlıkta da bulurum."

Sokrates büyük haberi bir an önce ebeveynlerine ulaştırabilmek için, müsabakaya katılmışçasına hızlı koşuyordu. Fakat sevgili Korinna'sına bu büyük işte oynayacağı rolü hemen söylemek istemiyordu.

Kısa bir süre sonra avlu kapısını açtığında; yuvasının lavanta, adaçayı ve keçi sütü kokuları karşıladı onu.

-9-

Sokrates taşlık ve engebeli yol boyunca, Perkon'un çekmekte olduğu iki tekerlekli, hafif ve küçük yük arabasının yanında çıplak ayak yürüyordu. Korinna beyaz bir peplos içinde arabada oturuyordu; peplosun kuşağını kalçalarının üstünde bağlamıştı. O gün için işlerini bir kenara bırakmış olan Sokrates'in arkadaşları, arabanın arkasından yürüyorlardı. Ilyssos boyunca ilerleyerek Agrai'ye gitmek için sabahın erken saatlerinde yola çıkmışlar, sürekli olarak yokuş tırmanmak zorunda kalmışlardı. Oldukça yüksek bir dağ olan Hymettos, taşlık yola çıkana dek eteklerini önlerine sermişti. O sabah gökyüzü kehribar rengiydi. Havayı arılar ve bal kokusu dolduruyordu; bu toprakların ününü Hellas sınırları dışına kadar taşıyan da işte bu kokuydu.

Atina yakınlarında, Hymettos'un batı yamacında yer alan Gudi küçük bir köydü ve Sophroniskos'a bu köyde yaklaşık beş yüz asma kütüğünün, kırk zeytin ve birkaç incir ağacının bulunduğu ufacık bir toprak parçası atalarından miras kalmıştı.

Sokrates ve arkadaşlarının bu yolculuğunun amacı, olgunlaşmış zeytinleri ağaçlardan silkelemek ve sepetlere doldurarak eve götürmekti. Yardım eden herkes zeytinle ödüllendirilecekti ve salamura zeytinin tadına doyum olmayacağını herkes biliyordu.

Sokrates güçlü ve uzun adımlar atıyordu; hemen yanında eşeğinin toynakları keyifli tıkırtılar çıkarıyor ve iki tekerlekli ara-

ba taşlık yolda paldır küldür ilerliyordu. Sokrates bu gürültünün şiddetini biraz daha arttırmak için, Gudi köyünün güzelliğini anlatan bir methiye uydurdu ve bu uyduruk methiyeyi avazı çıktığı kadar bağırarak söylemeye başladı:

"Ey Gudi, sen ki sihirli topraklarınla
bir kır masalı kadar kadimsin.
Ey Gudi, seni kuşatan çayırlarınla
bir o kadar azizsin.
Zeytin ağaçlarının serin gölgesinde,
şırıl şırıl akan pınarlarından,
kaç zamandır içemedim
her derde deva olan suyundan;
doldurup elimdeki tasa,
senin şifalı suyundan.
O tas ki asla ayırmam yanımdan."

Simon, Kriton, Pistias ve Kyrebos, adımlarını Sokrates'in saçma sapan şarkısının ritmine uyarak atıyorlardı.

Bal kokularının arasından geçip, Sophroniskos'un Gudi'nin bir köşesinde yer alan bahçesine ulaştılar. Bahçenin üst sınırında komşunun küçük bir dükkânı vardı ve komşunun oğlu Sokrates'le aynı yaştaydı. Sokrates ve arkadaşları bahçenin girişindeki kapısı açık duran depodan, birer sepet ve zeytinleri düşürmek için birer sopa aldılar. Depodan dışarı çıktıklarında tıpkı savaşçılar gibi görünüyorlar, mızrakları ve kalkanlarıyla Hoplitlere benziyorlardı.

Derken genç Glaukios koşarak yanlarına geldi ve büyük bir sevinçle: "Nihayet buradasın, Sokrates!" diye bağırıp, Sokrates'in boynuna sarıldı. İki genç yerlerde yuvarlanıp, boğuşmaya başladılar; bu arada onlara bir de çoban köpeği katıldı ve dişlerini etlerine geçirmeden, Sokrates'le Glaukios'u ağzıyla tutmaya çalıştı. O da Sokrates'in eski dostlarından biriydi.

İki genç gülerek ve nefes nefese kalmış bir halde ayağa kalktıktan sonra, Sokrates Glaukios'u "savaşçılarıyla" tanıştırdı.

"Sevgili dostum Glaukios, şimdi seni burada yapılacak olan Truva Savaşı'nın kahramanlarıyla tanıştıracağım. Burada gördüğün kişi Agamemnon (Kriton'u gösteriyordu); kendisi Mikenlerin kralı ve Truva savaşında Akha ordusunun başkomutanıdır. Bunları bildiğinden şüphem yok. Bak, bu da onun kardeşi (Pistias'ı işaret ediyordu), Sparta kralı Menelaos. Sabah kahvaltısında, öğle ve akşam yemeklerinde sadece sirkeli karalâhana çorbası içtiği için bu kadar cılız. Truva kralı Priamos'un çapkın oğlu Paris, güzeller güzeli karısı Helena'yı kaçırdı. Kaçırılan Helena'nın Paris'e fazla karşı koymamış olmasının, elbette az önce sözünü ettiğim, ağızda pek de hoş kokular bırakmayan sirkeli çorbayla yakından alakası var; çünkü Helena aslında namuslu bir kadındı. Sevgili dostum Glaukios, şimdi beni iyi dinle; burada gördüğün (Fırıncı Kyrebos'u gösteriyordu) meşhur Akhilleus'tur. O yalnızca dillere destan topuğuyla değil, akıllara durgunluk veren cesareti ve gaddarlığıyla da ün salmıştır. İşte! (Simon'u öne doğru itti.) Akhilleus'un arkadaşı Patroklos; gaddarca vurularak öldürülmüş ve intikamı da bir o kadar gaddarca alınmıştı. Ve bu güzelliğe gelince; o uğruna kardeşkanı dökülen, Truva Savaşı'nı başlatan ve katliamı körükleyen Helena değil. Fakat dikkatli bak, dostum Glaukios! Yine de ne kadar güzel, değil mi! Bu güzellik, şimdi bizimle birlikte söndürmesi gereken bu yangını Paris'in elmasıyla çıkaran Afrodit'in ta kendisidir. Ve işte! (Sokrates eliyle kendi göğsüne vurdu.) En mükemmel savaş kahramanı, diline sahip olamayan dürüst yalancı; kralların ve onların kalkanlarını taşıyan iç oğlanların sırtlarını tek bir iğneli sözüyle yere getiren, şeytana pabucunu ters giydiren Thersites! Hepsi bu değil, Gudili dostum. (Perkon'u yularından tutup çekti.) Burada duran herhangi bir hayvan değil; aksine o, meşhur Truva atı. İçinde de... Böyle bir karnın içinde ne olabileceğini hepiniz biliyorsunuz."

Sokrates tanıştırma faslını dört bir yanını saran kahkahalarla

sona erdirdi; bir zeytin alıp, ağzına attı ve onu büyük bir zevkle yedi. "Görüyorum ki; düşmanlarımız olan buradaki binlerce zeytin, silkelenmek için yeterince olgunlaşmışlar. Bu yüzden orduların başkomutanı ve kralların kralı Agamemnon'u, hücum emrini vermeye çağırıyorum!"

Kriton neşeyle bağırdı: "Akha savaşçıları, ileri! Tüm düşmanları esir alın!"

"Bekleyin!" diye bağırdı Glaukios. "Bu uzun sürecek savaştan önce güçlenmemiz gerek!"

Arpa unundan yapılma pideler ve üç güğüm süt getirildi. Gençler yemeğin ardından ikişerli gruplar halinde düşmana karşı harekâta geçtiler; her grupta biri sopayla vurarak zeytinleri düşürüyor, diğer onları sepete dolduruyordu.

Sokrates'in Korinna'yla birlikte oldukça uzaktaki yüksek bir zeytin ağacına doğru ilerlediğini gören Kriton:

"Afrodit'in çelimsiz Thersites'le işbirliği yaptığını bu zamana kadar ne duydum, ne de gördüm. Ne diyebilirim ki... Hakikaten ilk kez görüyorum" dedi iğneleyerek.

Sokrates kendisine kuş tüyü kadar hafif gelen genç kızı, kucaklayıp havaya kaldırdı ve ağacın dallarından birinin üzerine oturttu. Korinna dalın üzerinde otururken ayaklarını sallıyor, kıkırdıyor ve bunu yaparken de Paros mermerinden bile daha beyaz olan dişlerini gösteriyordu. Sokrates genç kızın sandaletlerini çıkardı ve onun küçük ayaklarının küçücük parmaklarını tek tek öpmeye başladı. Korinna gıdıklanıyordu; öyle bir güldü ki bahçedeki tüm kuşlar utanarak sustular. Sokrates hem bir aşığın, hem de bir heykeltıraşın heyecanıyla Korinna'nın topuklarını okşuyordu. "Bu küçük topuklar kestanelere benziyorlar" dedikten sonra onları da öptü.

"Hiç çekici değiller, öyle değil mi?" diye sordu Korinna, bir çocuk saflığıyla dudak bükerek.

"İçine tek bir gül koyabileceğim uzun bir amforanın boynu kadar narinler ve burada amfora çok güzel kıvrılıyor." Kızın ince

baldırlarını nazikçe okşadı. "Dizin küçük ve bir elma kadar yuvarlak; daha yukarılarda..."

"Sokrates, kaç sepet doldurdunuz?" diye bağırdı Simon, muzip bir tavırla. Korinna ona dil çıkardı ve şöyle dedi: "Senin iki katın kadar!" Sonra süt dökmüş kedi gibi Sokrates'e baktı. "Bu benim hatam; seni baştan çıkarıyorum."

"Beni baştan çıkarmana razıyım, güzel kız. Korkma; sepetleri doldururuz. Zeytinleri daha çabuk toplamanın bir yolunu biliyorum."

Zeytin dolu bir dalın altına sepeti yerleştirdi ve dalı kuvvetlice salladı. En zoru, daha yukarıdaki dallarda bulunan zeytinleri düşürmekti. Delikanlılardan çok daha hafif olan Korinna yukarıya tırmandı. Başka türlü ulaşmanın mümkün olmadığı dallara sopayla vurarak, kolayca zeytinleri düşürüyordu. Sokrates onun her hareketini ilgiyle seyrediyordu. Genç kızın yukarı sıyrılan peplosunun altından görünen kasıklarına ve küçücük karnına hiç utanmadan, büyük bir hayranlıkla bakıyordu. Öylesine dalmıştı ki zeytinleri tamamen unuttu.

Korinna, doğanın saf ve temiz çocuğuydu. Şehirli kızlar gibi çekingen değildi. Güzel olduğunu biliyor ve Sokrates'in kendisine hayran olduğunu fark ediyordu.

"Beni beğeniyor musun, Sokrates?" diye sordu fısıldayarak.

"Elbette beğeniyorum! Hem de feci beğeniyorum!"

"Uzun bacaklarımı da beğeniyor musun?"

"Evet, dans etmek için yaratılmışçasına uzun ve güzel bacakların var."

"Hiç kimse beni görmediği zaman dans etmeyi de seviyorum."

"Asıl biri seni seyrederken dans etmelisin. Güzelliğin gözlerden ırak geçip gittiği her âna yazık. Dans edecek misin?"

"İstiyorsan, evet. Beni beğenmen çok hoşuma gidiyor. Peki, benim her şeyimi beğeniyor musun?"

"Görebildiğim her şeyini!"

"Madem beğeniyorsun, şimdi seyret beni o zaman."

Sokrates fısıltıyla: "Akşam seni baştan ayağa inceleyeceğim, değil mi?" diye sordu.

Genç kızın bunu söyleyenin yalnızca sevgilisi değil, aynı zamanda bir heykeltıraş olduğunu sezinlemedi.

"Beni incelemek mi istiyorsun? Peki, ama neden?"

"Çünkü sende sevdiğim ne varsa, hepsini daha yakından tanımak istiyorum."

"İyi öyleyse" dedi Korinna kaygısızca ve daha yükseklere tırmandı.

Sokrates gözlerini Korinna'dan bir an olsun ayırmadı; ta ki genç kız ağacın en alt dalına ulaşıp da onun kollarına atlayana ve dudaklarını dudaklarına yapıştırana dek.

Glaukios'un kız kardeşleri Gamma ve Omikron yirmi yaşlarında, hoş kızlardı; diğerleri zeytin toplarken, onlar kendileri ve konukları için akşam yemeğine et hazırlamışlardı. Kızlar incir ağacının altındaki çimenlerin üzerine bir hasır serip, sofrayı kurdular. Gençler zeytin toplama işinin ardından, sarımsakla kızartılmış kuzu etini âdeta kendilerinden geçerek yediler ve eti, bol miktarda ev yapımı şarapla bir güzel sindirdiler.

Sokrates akşam yemeğinden sonra herkesi üzüm bağına götürdü. Bağın aşağısındaki kaidenin üzerinde Dionysos'un başı bulunuyordu. Sokrates adak olarak Dionysos sunağına bir salkım üzüm ve bir avuç dolusu en güzel zeytinlerden koydu. Kızlar mis kokulu otlar yaktılar.

Sunağın önünde küçük bir çayır vardı. Orada Gamma ve Omikron, Korinna ve kendileri için kır çiçeklerinden çelenkler yaptılar ve ibadet şartlarına uyarak, Dionysos'un şerefine dans ettiler. Glaukios ise kızlara Aulos çalarak eşlik etti.

Beyaz peploslarını kırmızı kurdelelerle kalçalarının üzerinde bağlamış olan çıplak ayaklı kız kardeşler, saçlarını açık bırakmışlardı. Otların üzerinde sergiledikleri ilâhî dans, yavaş yavaş vahşi sıçrayışlara ve Bakkha kadınlarının çılgın hareketlerine dönüştü.

Dans sona erdikten ve alkışlar dindikten sonra Sokrates, herkesi şaşırtan bir şey söyledi: "Şimdi Korinna dans edecek."

Korinna ayağa kalktı, siyah saçlarını açtı ve çayırın üzerinde yerini aldı. Sokrates Glaukios'tan üç bentten oluşan melodik bir şarkı çalmasını rica etti.

Korinna çıplak ayaklarıyla küçük adımlar atarak, az önce güzel düşünden uyanmış bir Nymphe kadar zarif dans ediyordu. Çayırdaki iki turunu tamamladıktan ve üzerindeki hayran bakışları fark ettikten sonra, narin ve gelişmiş vücudunu kendinden geçerek kıvırmaya başladı. Dansın ritmi giderek daha sert ve ateşli bir hal alıyordu. Genç kızın vücudunun her kıvrımı hareketleniyor; simsiyah saçları dalgalanarak yüzünü örtüyor ve başının her hareketi, ellerine ve parmaklarına yansıyordu. Uzun ve narin bacakları ritmik adımlarla önce öne doğru ilerliyor, sonra çapraz durarak biçiminin güzelliğini gözler önüne seriyordu. Sokrates, ateşli hareketlerle dans eden kızlara âdeta yiyecekmiş gibi bakıyordu; şarkının temposu iyice hızlanınca, sadece Korinna'nın değil, diğer iki kızın da vücut ve ayak hareketleri artmıştı. Şimdi çayırda, hem de Sokrates'in tam karşısında üç kız dans etmiyor muydu?

Herakles'in okları ve topuzu aşkına! Dans eden üç kız! Ayrıca kızlardan biri diğerlerinden daha büyüleyici! İşte benim üç Kharit'im! Korinna'nın bedeninde birleşmiş üç Kharit! Bu umduğumdan çok daha iyi!

Sokrates'in o anda duyduğu heyecanın tarifi yoktu. Gözlerini bir heykeltıraş için hakikaten kutsal olan o şeyden ayıramıyordu: Form, form, form... Biri diğerlerinden farklı... Birbirlerine benziyorlar, ama aynı değiller ve hiç şüphesiz tek bir forma sahipmişçesine kusursuz bir uyum içindeler. Yaşam dolu hareketlerinde coşkulu bir sevinç, zarafet, harmoni ve sihir...

"Buldum!" diye bağırdı Sokrates ve Dionysos'un önünde diz çöküp; "Sevgili Dionysos, bugün için sana teşekkür ediyorum" dedi mutluluk sarhoşluğu içinde. Ardından Dionysos'un şerefine Dithyrambos dizelerini ezbere okumaya başladı:

"Ey Dionysos, tanrının oğlu Dionysos!
Adına övgüler yağsın!
Sen ki insanların dostusun ve ateşten doğansın.
Ey bizlere şarabı veren tanrı!
Hayat veren asmalarınla başımızın tacısın.
Sen ki üzüm suyuyla acıyı ve kederi kovan,
Endişeyi atıp, dostluğu kuransın.
Ey şarap ve neşe tanrısı! Gümbürdeyen Bromios!
Ey sarhoşluk tanrısı! Bizleri coşturan Bakhos!
Sen büyük coşkular uyandıransın.
Varlığın kutlu olsun!
Varlığın kutlu olsun!

Ey tanrı babanın tanrı oğlu Dionysos!
Huzuru yayan, barışı müjdeleyensin,
Dört bir yana sevinci taşıyan sensin.
Sen, şairlerine ilham verdiğin,
Dithyrambosların sevgilisisin.
Ey, neşenin ve sarhoşluğun övülesi tanrısı!
Varlığın kutlu olsun!
Varlığın kutlu olsun"

Dionysos'un huzurunda toplanan herkes neşe içinde bağırıyordu: "Varlığın kutlu olsun! Varlığın kutlu olsun!"

Gün sona ererken Atinalılar köylülere veda ettiler. Ağızlarına kadar dolu sepetlerin yüklendiği ve Simon'un sürdüğü küçük arabanın tekerleri, Perkon'un arkasında dönüyordu. Çabucak etkisini göstermiş olan şarabın keyiflendirdiği gençler için, eve dönüş yolculuğu oldukça eğlenceliydi.

Sokrates ve Korinna en arkada yürüyorlardı. El ele tutuşmuşlardı ve ikisinin de yanakları kıpkırmızıydı. Biri heyecandan, diğeri mutluluktan ve elbette her ikisi de aşktan kızarmıştı.

-10-

Sokrates, Sophroniskos'un küçücük evinin çatısında sırt üstü uzanıyordu. Bir papirüs kâğıdını batmakta olan güneşe doğru tutmuş, şair İbykos'un kâğıdın üzerindeki dizelerini okuyordu.

"Sadece ilkbaharda çiçek açar,
nehrin nemiyle beslenen ayva ağacı:
bâkire Nymphelerin kutsal bahçeleridir kaynağı.
Sadece ilkbaharda tomurcuklanır asma çubukları;
bağın yamacındaki gölgede
çoğalır, çiçeklenir tomurcukları.
Oysa benim için yoktur mevsimi Eros'un;
Bir kuzeyli kadar vahşidir o Trakyalı.
Kyprida'dan aşağıya yağdırdığı
Alev alev yakan yıldırımları,
Bedenimi kavuran
Korkutucu ve merhametsiz tutku
Daha küçücük bir çocukken
Tutsak ettiler ruhumu."

Simon, Sokrates'in yanına oturmuştu; şiirde geçen ve çok hoşuna giden bazı mecazlarla fikirleri, balmumuyla kaplanmış bir

tablete yazıyordu. Sokrates'in sesinin ahengi, her bir kelimeyi farklı ve duygulu vurgulayışı da bu dizelerin hakkını veriyordu.

O sırada sokaktan bir ses duyuldu: "Khaire Sokrates!"

Sokrates ve Simon ayağa fırlayıp, çatının kenarından aşağı bakarak arkadaşlarını selamladılar.

"Yukarıda ne yapıyorsunuz?" diye sordu Kyrebos. "Çatıyı mı tamir ediyorsunuz?"

"Geriye kalan son güneş ışınlarını yakalıyoruz!" diye bağırdı Sokrates. "Bekleyin, hemen aşağıya iniyoruz!"

Arkadaşları Sokrates'e asla elleri boş gelmezlerdi. Her gelişlerinde akşam yemeği için mutlaka evlerinden bir şeyler getirirlerdi. Tüm yiyecekler çamurdan yapılmış büyük bir sininin üzerine konur ve eşit porsiyonlara ayrılırdı.

Herkesin sabırsızlıkla beklediği Sokrates nihayet aşağı indi ve:

"Selam, sevgili Kriton!" dedi gür sesiyle ve hemen ardından soluk bile almadan; "Bana yine bir şeyler getirdin, değil mi?" diye sordu.

"Elbette." Kriton güldü ve içinde papirüs rulosu olan bir mahfazayı Sokrates'e doğru uzattı. "Fakat şimdi sana verecekle-rimin hepsini okuyup bitiremezsin; öyle değil mi?"

"Neden? Gözlerim ve yağ lambam ne işe yarıyor?"

"Kütüphanede ne var ne yoksa büyük bir hevesle benden daha çabuk okuyup. yutuyorsun. Seni pisboğaz seni!"

Yaşlı Kriton'un kütüphanesi!.. Genç Kriton'u geçebilmek için o kütüphanedeki tüm papirüsleri okuyup yutmak zorundayım! Sokrates bir an için Kritonların villasındaki kütüphanede olduğunu düşündü. Sandal ağacından yapılmış raflarda, çizimlerle ve renkli resimlerle dolu yüzlerce papirüs rulosu vardı. Her bir rulo keçi derisinden bir mahfazaya konmuş ve mahfazalar altın yaldızlı kaplarla kaplanmıştı; bu kapların üzerlerine ise kitabın ve yazarın adı hakkedilmişti. Kitap kapları pırıl pırıl parlıyorlar, kendilerine bakan gözleri esir ediyorlardı. Kritonların evinin en

değerli eşyaları heykeller, duvarlardaki freskler, perdeler, kıymetli malların konduğu sandıklar ve mücevherlerle dolu kutular değil; Babil, İbranî, Mısır ve Pers dillerinde yazılmış yazılardı. Ayrıca Helenlere ait yazılar da vardı; Homeros, Hesiodos, Sappho, Alkaios, Anakreon, Pindaros ve Arkhilokhos!

"Evet, ben bir pisboğazım" dedi Sokrates. "İstersem sırt üstü yatıp, ağzımla sinek avlarım. Ben her şeyi yutarım!"

"Bunu da mı?" Kriton, içinde bir Babil destanının, ölümsüzlüğün peşinde koşan Gılgameş'in destanının sarılı olduğu mahfazayı Sokrates'e uzattı.

Sokrates onu Kriton'un elinden hızla çekip aldı.

"Vicdanımı sızlatıyorsun, aziz dostum. Daima büyüyen bir iştahla bir şeyler alıyor, karşılığında ise kendimden hiçbir şey vermiyorum. Demek istediğim şu ki babamın yanında çalışırken tüm o sütun başlarını hemen hemen hiç tat almadan yapıyorum." Sokrates güldü ve arkadaşlarına, çalışırken kafasının sürekli olarak Kriton'un papirüslerden öğrendikleriyle dolu olduğunu, bu sırada sütun başlarını aklının ucundan bile geçirmediğini anlattı.

Gençler buna hiç şaşırmadılar. Zanaat ve sanat arasındaki farkı kendi tecrübelerinden biliyorlardı. Her sütun başı diğerinin aynı olmak zorundaydı; bu kolay bir iş değildi, fakat sanatsal değeri olduğu da söylenemezdi.

"Bu korkunç bir şey" dedi Kriton. "Ne kadar çok okursam, aklım o kadar çok karışıyor."

"Tuhaf" dedi gülerek Kyrebos. "İnsanlar bu yazılar yüzünden korkuya kapılabiliyor."

Sokrates Kyrebos'a dik dik baktı. "Yoksa cahil kalmanın daha iyi olduğuna mı inanıyorsun?"

"Kafa karışıklığının yarattığı korkunun da iyi tarafları var" dedi Simon, sessiz kalan Kyrebos'un yerine. "Korku seni, bu karışıklık içinde bir düzen yaratmaya zorluyor."

Kriton onaylarcasına başını salladı. "Düzen yaratmak! Bunu

söylemek kolay Simon. Şairlerin, ya da filozofların iddia ettikleri her şey birbirine o kadar aykırı ki bir insanın bu karışıklığı tek başına çözmesi mümkün değil."

Gelişigüzel örnekler sıraladı: "Anaksimenes için maddenin ilk hali havadır; Herakleitos içinse ateş. Ayrıca Herakleitos'a göre savaş bütün şeylerin babasıdır ve oluş zorunludur. Bir filozof dünyanın küre şeklinde olduğunu iddia eder; diğeri ise disk şeklinde. Kaldı ki bunların çoğu ispat edilememiş iddialardır."

Ardından Sokrates'e dönerek: "Sokrates, lütfen söyle bana: Anaksagoras Pythagoras'ı, tıpkı onu bir peygamber, keramet sahibi bir insan, hatta bir tanrı olarak kabul eden Samos Adası insanları gibi gözünde büyütmüyor mu?"

"Hayır, Kriton. Anaksagoras Pythagoras'ın yalnızca keşiflerini takdir ediyor; özellikle de geometri ve fizik kanunlarına dayananları. Fakat Pythagoras'ın mistik yönü onu çok öfkelendiriyor. Anaksagoras bir keresinde bana: 'Maddenin kâşifi ruh göçüne inanıyor! Ben bundan iki yüzyıl önce bir eşeğin bedeninde yaşamış olduğuma inanmayı reddediyorum, Sokrates. Bu sözümle senin Perkon'unu gücendirmek istemem. Yalnızca eşek olabileceğime değil, bir Pers kralı veya Nil nehrindeki bir timsah olabileceğime inanmayı da reddediyorum' dedi."

"Bunu söylemen iyi oldu Sokrates; fakat bu sözlerinle filozofların görüşlerindeki aykırılıklar için yeni bir delil daha göstermiş oldun" dedi Kriton daha da heyecanlanarak.

"Öyle olsun!" Sokrates güldü. "Öncelikle mümkün olduğunca çok şey öğrenmek zorundayız. Peki ya sonra?"

Gençler bir süre sorunun cevabını düşündüler. Neden "sonra" demişti? Bunu nereden bilebilirlerdi?

Sokrates hâlâ gülüyordu. "Siz bunu az önce bizzat kendiniz söylediniz. Simon, insanın bu karışıklık içinde nasıl olursa olsun bir düzen yaratması gerektiğini savundu. Kriton bunların ispattan çok iddia olarak kaldıklarını ve bir insanın bunu tek başına çözmesinin mümkün olmadığını söyledi. Öyleyse bu konular

üzerinde birden fazla kişinin kafa yorması gerekiyor. Biz bunun için yeterince iyi bir grup değil miyiz?"

"Bu sözlerinden çıkarmamız gereken sonuç, bizim hep birlikte bilgilenecek olmamız mı?" diye sordu sabırsızca Kriton.

"Başka ne olabilir ki? Az da olsa bunu zaten yapıyoruz; sizce de öyle değil mi?" diye cevap verdi Sokrates.

Telaşlanan Simon: "Ancak sen daima yanımızda olmalısın Sokrates" dedi.

"Sen bizim öğretmenimiz olacaksın" dediler Ksandros ve Lauros aynı anda.

Bu sözler Sokrates'i kızdırdı. "Siz aklınızı yitirmişsiniz! Ben nasıl size öğretmenlik yapabilirim? Henüz kendim bir öğrenciyim."

Kriton önce tutuk, ardından giderek daha kendinden emin bir ifadeyle konuşmaya başladı:

"Elbette hepimiz henüz öğrenme aşamasındayız. Fakat sen, sevgili Sokrates, aklımızı harekete geçiren her şeyi yaşam içinde uygulanabilir hale getirebilecek içimizdeki yegâne kişisin. Fikirlerinin her biri bir cıva damlası gibi olsa da o cıva çok işe yarıyor; öyle değil mi Simon?"

"Öyle" diyerek, Kriton'a hak verdi ayakkabıcı çırağı Simon.

Kyrebos'un bembeyaz dişleri parıldıyordu. "Evlerin üzerinde isimler veya 'Kazancımız bol olsun', 'Kanatlı Hermes'in şerefine', 'İyi talih burada oturuyor' gibi sözler yazılı. Peki, biz bu eve bir isim versek, nasıl olur? Babanın bu konu hakkında hiçbir şey bilmesine lüzum yok. Bence adı 'Sokrates'in Düşünce Okulu' olsun!"

Simon müthiş bir heyecana kapıldı. "Olağanüstü, Kyrebos! Burası hem bir okul olacak, hem de okula benzemeyecek!"

"Beni karıştırmayın! Evimize istediğiniz ismi koyun" dedi, tüm bu konuşmaları çok eğlenceli bulan Sokrates.

"Niye gülüyorsun?" diye sordu Kriton. "Biz ciddiyiz!"

"Gülmek, ciddi olmamıza engel mi?" diyerek kendini sa-

vundu Sokrates. "Bence insanın yüreği şense, ciddi konuların üstesinden daha kolay gelebilir."

Kyrebos bir parça ekmeği midesine indirdikten sonra onaylarcasına başını salladı. "Bu doğru. Gülmeyi ben de seviyorum; özellikle de fırındaki işimi bitirip, Sokrates'in ekmeğini yemek için onun yanına geldiğim zamanlarda. Oysaki onun ekmeleri benimkilerden daha sert."

"Ve şimdi, dostlarım, büyük Pythagoras'ta beni rahatsız eden şeyin ne olduğunu size söyleyeceğim. Pythagoras yanında hiç kimsenin gülmemesine ve neşeli olmamasına bilhassa özen gösteriyormuş. Şimdi söyleyin; bu nasıl bir insan ki; neşeyi, insan yaşamının dertsiz yarısını kendinden uzak tutuyor?"

Hazırcevap Kyrebos hemen lafı yetiştirdi. "Ona hayatın yalnızca ciddi yarısı kalıyor. Pythagoras'ı bizzat Zeus neşelendirsin!"

"Gerçeği söyleyebilmek için, size sunu itiraf etmek zorundayım; benim değerli öğretmenim Anaksagoras da gülmeyi pek beceremez. Evet, Perikles de gülmeyi sevmez" dedi Sokrates hüzünlenerek.

"Bakire Athena aşkına!" diye bağırdı heyecanlanan Kyrebos. "Bizden ölesiye ciddi olmamızı istemez değil mi? Yoksa bu bir Atinalının seçkin bir eğitimden geçtiğinin işareti mi?"

"Öyle olsaydı, ben tüm Atinalıların en cahili olurdum" dedi Sokrates.

"Senin şerefine ve bizim neşemize!" diye bağırdı Kyrebos. "Buna içmeliyiz!"

Tanrılara bir miktar saf şarap sundular; kendi şaraplarını ise suyla karıştırdılar ve küçük testileri ellerine aldılar.

Kyrebos: "Sokrates'in Düşünce Okulu'nun açılışına içiyorum! Bu okulda neşenin kaynağı asla kurumasın!" diyerek kutlamayı başlattı ve küçük testiler havaya kalktı.

"Sağlığa ve mutluluğa! Tanrılar yardımcımız olsun!"

Sokrates her ne kadar neşesinden bir şey kaybetmese de

yine de oldukça ciddi bir soru sordu: "Hakikaten tanrılar nereden geliyor?"

Ksandros aynı ciddiyetle ukalaca bir cevap verdi: "Uranos'tan Kronos, Kronos'tan ise Zeus doğmuştur."

Kriton Sokrates'e baktı, onun gözlerinin güldüğünü gördü ve biraz şüpheli bir ses tonuyla şöyle dedi: "Her şey mutlaka başka bir şeyden meydana gelmiş olmak zorunda ve her bir birey, başka bir bireyden."

"Kesinlikle" dedi Ksandros. "Bu sonu olmayan bir zincire benziyor. Zeus Hera'yla ve bazı yeryüzü kadınlarıyla birleşerek, meşru veya gayri meşru tanrılar ve yarı tanrılar yarattı; işte bu tanrılar ölümden sonraki yaşamlarına dek, nefes almaya başladıkları ilk andan itibaren bizimle ilgilendiler."

"Sonu olmayan bir zincire mi benziyor?" diye sordu Sokrates. "Yani yeni tanrılar mı doğuyor? Peki, Athena'ya ne diyorsun; sevgili Ksandros? Athena'nın Zeus'un kafasından doğduğu ve bakire olduğu söyleniyor. Bu durumda Athena ilerde evlenip, çocuk mu doğuracak?"

"Bilmiyorum."

Sokrates güldü. "Zeus'un baldırında taşımış olduğu Dionysos'un soyunun devam edip etmeyeceğini de bilmiyorsun."

Ksandros onun hakkında da bir fikri olmadığını itiraf etti ve yeni tanrılar doğmayacağını düşündüğünü söyledi.

Bunun üzerine Sokrates: "Fakat duydum ki çok yakın zamanda bir tanrı doğmuş; şimdi size ondan söz etmek istiyorum" dedi ve anlatmaya; "Bir zamanlar Samolksis adında Trakyalı bir köle yaşamış. Samolksis, filozof Pythagoras'ın sevgili kölesiymiş; bu sayede kendini yetiştirmek için pek çok fırsat yakalamış ve bu fırsatları değerlendirmiş. Okumayı yazmayı öğrenmiş ve efendisinden çok sayıda faydalı bilgi edinmiş. Pythagoras, tiran Polykrates'in hâkimiyeti altındaki Samos adasında yaşıyormuş ve Polykrates Pythagoras'tan düşman gemilerini batırabilmeleri için bir savaş makinesi yapmasını istemiş. Duydunuz mu? Sizce

Pythagoras o kendini beğenmiş tiranın bu isteğini yerine getirmiş mi? Asla! Samos limanına bir gemi demir atmış ve geminin o geceki rotası İtalya'nın güneyindeki Kroton'muş. Samolksis Pythagoras'ın kaçmasına yardım edince, Pythagoras kölesini azat etmiş ve yardımının karşılığı olarak ona bir kese gümüş para vermiş. Samolksis, Pythagoras'ı gemiye bindirdikten hemen sonra, azat edildiğini gösteren çuha başlığı başına takmış ve Trakya'daki köyüne geri dönmüş. Köydekiler onu sevinç nidalarıyla karşılamışlar; ancak ailesi kedere boğulmuş, çünkü onun dönüşü bir boğaz daha demekmiş. O kıtlıkta ne yapmışlar dersiniz? Sonrasını dinleyin. Günlerden bir gün Samolksis komşularının gözlerinin önünde yere yığılıp ölmüş. Ailesinin ve tüm köyün gözyaşlarıyla ağıtları eşliğinde, vasiyet etmiş olduğu yere, evin arka bahçesine gömülmüş ve onun ölümünün ardından yaşam devam etmiş. Samolksis'in toprağa verilişinin birinci yıldönümünde köylüler mezarının başından toplanmışlar ve... bir mucize olmuş! Mezar taşı havaya kalkmış ve Samolksis mezarında doğrulmuş; solgun, fakat sağ salimmiş."

"Aklın sıra bizimle eğleniyorsun Sokrates" dedi gücenerek Simon. "Bu ne saçmalık!"

Pistias: "Mümkün değil!" diye ekledi.

"Kesin sesinizi!" diyerek susturdu onları Kriton. "Bırakın da Sokrates hikâyesini bitirsin."

Sokrates yeniden söz aldı. "Bu olayın üzerinden epeyce zaman geçmiş. Samolksis bir evin bodrumunda saklanıyor, orada abisinin getirdiği yemeklerle karnını doyuruyor ve bir plan kuruyormuş. Trakyalılar o sıralarda Orpheus'un yasını tutuyorlarmış. Zeus hemşerileri Heros Orpheus'u yıldırımlarıyla çarpmış; çünkü Orpheus tanrılara, beşerî tutkuları ve kepazelikleri yakıştıracak kadar cüretkâr davranmış. Tanrı yüzünden çok saygıdeğer Heros'larını ve şarkılarıyla insanları, vahşi hayvanları, ağaçları ve hatta kayaları bile büyüleyen meşhur ozanlarını kaybetmiş olduklarına inanan Trakyalılar ateş püskürüyorlarmış. Samolksis

ölümden dirilince mezar taşının üzerine çıkıp şöyle bağırmış: 'Trakya halkı! Saygıdeğer Trakyalılar, beni dinleyin! Sizlere yeni bir tanrıyı müjdelemek için geldim!' 'Konuş!' diye bağırmış cin çarpmışa dönen Trakyalılar. 'Kimdir o?' 'Ben oyum!' demiş Samolksis. Trakyalılar buna inanmakta güçlük çekmişler, ama yine de titreyerek dinlemeye devam etmişler. Samolksis, tanrı Kronos'un kendi bedenine girmiş ve asırlar sonra yeniden dirilmiş olduğuna onları ikna etmiş. Sonra da onlara Pythagoras'ın mistik sayılarını açıklamaya başlamış: 'Bir akıldır, yedi sağlık, sekiz sevgi; on şans, saadet ve zenginliktir.' Onlara, seslerin aldıkları değerlerin titreyen bir telin uzunluğuna göre matematiksel olarak ifade edildiğini öğretmiş. Onun gizem dolu sözlerine aldanarak dinlemeye devam etmiş ve nihayet hipotenüsün karesinin her iki dik kenarın karesinin toplamına eşit olduğunu öğrenmişler."

Gülmekten kırılan delikanlılar Sokrates'in sırtını yumrukladılar. Fakat onun söylemek istediklerinin hepsi bu kadar değildi. "Âlimliğin ve mistiğin bu karışımı Samolksis'e bir tanrının ışığını kazandırdı; fakat insanlar onun tanrılığını, ancak o kendilerine vaazlar verdiğinde ve hastalıklarını iyileştirdiğinde kabul ettiler. Böylece tanrılaşan Samolksis halkın arasında fevkalâde mutlu bir yaşam sürdü ve tüm Trakya'da büyük saygı gördü."

Gençler tanrı Samolksis'e doyasıya güldükten sonra Sokrates'e, ona bu mucizeyi kimin anlattığını sordular.

Bir eliyle filozofun uzun ve dalgalı sakalını tarif etmeye çalışan Sokrates: "Anaksagoras" diye cevap verdi.

Simon düşünceli düşünceli başını salladı. "Sen bize bu hikâyeyi laf olsun diye anlatmadın, Sokrates. Ayakkabı atölyemize çok sayıda müşteri geliyor; onlardan duyduğum kadarıyla insanlar hâlâ bir kurtarıcı bekliyorlar."

Kyrebos, Simon'un sözlerini onaylarcasına başını salladı. "Ben de aynı şeyi fırıncılar konuşurken duydum. Pek çok insan bir kurtarıcının dünyaya geleceğine ve dünyayı hiç kimsenin açlık çekmeyeceği bir yer hâline getireceğine inanıyor."

Pistias da: "İnsanların böyle bir tanrı beklediğini ben de biliyorum" diyerek arkadaşlarına katıldı.

Sokrates onları sessizce dinledi. Çünkü o da biliyordu ki insanlar bekliyorlardı. Neyi bekliyorlardı? Bir kurtarıcı, bir mucize mi? Genç adamın gözleri gülüyordu. Trakyalılar düzenbaz Samolksis'e tapmış olmasalardı, Samolksis o insanlar için hayatın çilesini daha kolay çekilir hale getiremezdi. Madem öyle, insanlar neden bir kurtarıcı bekliyorlardı? Ondan yardım, her konuda yardım umuyorlardı. Öğüt ve eylem. Fakat beklemenin, hiçbir şey yapmadan beklemenin kime faydası vardı? "Mucizeler asla var olmadılar ve hiçbir zaman da var olmayacaklar. Fakat dünyayı birazcık bile olsa iyi yönde değiştirebilecek insanlar olabilir. Örneğin Perikles; karada ve denizde her şeyi harekete geçirdi ve şimdi onun emeklerinin boşa gitmediğini görüyoruz "

Delikanlılar büyük bir dikkatle Samolksis'in öyküsünü dinlerlerken, Egersis gözlerini Sokrates'ten bir an bile ayırmamıştı. Çünkü Korinna'nın Gudi'de Sokrates'le birlikte olduğunu ona yetiştirmişlerdi. Bir hayli ağır olan şarabın içine batırdığı pidelerle enerji toplamış ve daha yoldayken, bugün Sokrates'i çürük bir incir gibi nasıl ezeceğini hayal etmeye başlamıştı. Egersis böylesi hayaller kurabilecek bir delikanlıydı. Çünkü ağzı, burnu, omuzları ve göğsü, kısacası vücudunun her yeri iri ve genişti. O adımını attığında ayağının altındaki toprak inlerdi.

"Onu ezeceğim! Ezeceğim!"

Egersis, Sophroniskos'un evinin avlusuna girip de arkadaşlarının etrafında çember oluşturduğu Sokrates'i görünce, içinden bu sözleri çok daha kararlı bir ifadeyle tekrar etti ve sert bir tavırla Sokrates'e: "Hey sen, benimle dışarı gel! Seninle yüz yüze konuşmak istiyorum" diye emretti.

Sokrates'in yüzünde ve sesinde hoş bir şaşkınlık ifadesi belirdi.

"Ah, Egersis! Burada kal! Kimseden saklayacak bir şeyimiz yok! Bak, bunlar benim iyi dostlarım; senin de onlardan biri ol-

mak istediğinden eminim. Benim dostum ol. Canım benim; adımı dostlarımdan bile daha sık andığını çok iyi biliyorum. Kaldı ki senin ağzında yalnızca adım değil, bana büyük şeref veren methiyeler de düşmüyor. Seni gördüğüme memnun oldum, boyacım!"

"Ben de seni gördüğüme ne kadar memnunum, bilemezsin" dedi Egersis, kocaman ağzından çıkan boğuk sesiyle.

"Size söylemedim mi?" diye sordu hararetle Sokrates. "O büyük bir boya ustası! Aklı sıra sözleriyle beni 'hatırı sayılır bir delikanlı olarak' bir güzel boyadığından şüphem yok. Yazık ki ben o sözleri duyamıyorum!"

"Hiç üzülme, duyarsın! Sen haddini çoktan aştın; çünkü sen Korinna'yı benden çalmaya çalışan hırsızın tekisin."

Simon, biri öfkeli, diğeri ise alaycı iki dövüş horozunun arasına girdi.

"Çalmak da ne demek?" diye çıkıştı Egersis'e. "Sokrates kız kardeşimi çocukluğundan beri tanıyor ve onu çok seviyor."

Egersis kendinden emin bir ifadeyle aniden parladı: "Olabilir, fakat Korinna benim olacak!"

"Palavra atıyor" dedi iyice ciddileşen Simon ve Sokrates'e döndü. "Korinna onu sevmiyor. Bunu bana kendisi söyledi!"

Koca devin kaşları çatılıverdi. "Benim de Korinna'dan öğrendiğim bazı şeyler var. Bu taş yontucu çırağı Korinna'nın başını döndürüyor; fakat çulsuzun biri. Ona taştan bir yataktan başka ne verebilir ki!"

"Korinna'nın hangimizi seveceğini ne senin döşeğin, ne de benim taşım belirleyebilir. O kararı kendisi verecek" diye bağırdı Sokrates.

"Yanılıyorsun canım; kararı ben vereceğim." Egersis geniş göğsü kabartana kadar böbürlendi. "Seni bir civciv gibi önüme katacak ve işini bitireceğim."

Sokrates: "O kadar kolay olacak mı, göreceğiz!" diye cevap verdi soğukkanlılıkla. "Seni alt etmeyi başaramazsam, Korin-

na'yı bir mendil gibi kullanabilirsin. Onu bir boya teknesine batırırsın ve sonra sıkıp, gölge yerde kurumaya bırakırsın. Böylece Korinna tam istediğin gibi olur: cilveli, itaatkâr ve şeker gibi."

Zeytin ağacı rüzgâra tutulmuş gibi sallanmaya başladı.

"Hiç komik değil!" dedi kızarak, kız kardeşine laf söyletmek istemeyen Simon. "O senin gibi kibirli bir budalanın kendisini boya teknesine batırmasına kesinlikle müsaade etmez!"

Egersis önce Sokrates'e mi, yoksa Simon'a mı laf yetiştirsin, bilemiyordu. Kaldı ki Simon'un susmaya niyeti yoktu.

"Korinna'yı aşağılama! O senden daha zekidir! Korinna öğrenim görüyor!"

"Öğrenim mi? Sen yalana şerbetlisin!"

Simon, Sokrates'i ve diğer arkadaşlarını işaret etti. "Biz hepimiz ona öğrenim veriyoruz. Biz burada aklına gelebilecek her şeyi tartışırken, o da bizi dinliyor."

Korinna önündeki zeytin dallarını dikkatlice çekip, aşağı atladı.

Sokrates zeytin ağacına bakıyordu. "Diğer konuların yanı sıra, Atina'da kadınların konumu hakkındaki tartışmalarımızı da dinliyor."

"Anlıyorum" dedi burnundan soluyan Egersis. "Hakkınızda pek çok şey anlatılıyor. Saçma sapan şeylerle uğraşıyorsunuz. Siz delisiniz; Korinna'yı da delirtmek istiyorsunuz. Bu yüzden, sizi dinleyip aklını tamamen kaçırırsa hiç şaşırmayacağım."

"Peki, senden neler dinliyor?" diye sordu Sokrates. "Yoksa ona, boyalı kumaşlarınla ne kadar para kazandığını mı anlatıyorsun? Dört köle sana az geldiği için, Korinna'yı beşinci kölen yapmak niyetinde değilsindir umarım. Beni iyi dinle Egersis; benimle boy ölçüşebilecek bir rakip olabilmen için sana bir öğüt vermek istiyorum. Sen kumaşları boyuyorsun, ben heykelleri; yani zanaatta birbirimizden aşağı kalır yanımız yok. Fakat sen, bizim gibi dünyayı tanıyabilmek için emek sarf etmiyorsun ve

bence bu, Korinna için çok şey ifade ediyor. Sözümü dinle ve bize katıl! Varlığınla bizi onurlandır!"

"Öğretilerin için sana mı geleyim?" diye bağıran Egersis alaycı alaycı güldü. "Sen delirdin mi? Ben buraya sana ders vermeye geldim. Tıpkı eşelemeyi öğrenmesi gereken bir domuz kadar muhtaçsın buna." Boyacı tehditkâr bir tavırla Sokrates'in üzerine yürüdü.

Sokrates ayağa kalktı. Zeytin ağacında telaşlı hışırtılar duyuldu ve delikanlılar donakaldılar. Korkudan ne yapacağını şaşıran Sokrates, avlu duvarına doğru geriledi. Bundan cesaret alan Egersis, yumruklarını sıkıp Sokrates'in üstüne çullandı. O anda Sokrates boğuk bir sesle şöyle dedi: "Oldukça yüksek sesle düşünüyorsun. Senin dilinden anlıyorum; yumrukların çenemi patlatmak niyetindeler. Yalnız, sevgili boyacım..."

Sokrates birdenbire kollarını düşmanına dolayıp, onun iri gövdesini iyice sıkıverdi. "Benim evimde derslere katılmak istemiyorsan, önce birbirimizden ayrılmamız gerekecek!"

Bu sözünün ardından selvi boylu boyacıyı havaya kaldırdı ve bir fasulye çuvalı gibi duvarın üzerinden sokağa fırlattı. Önce bir çatırtı, ardından ahlamalar ve inlemeler duyuldu.

Sophroniskos'un küçük evinde kahkahalar yankılanırken ve zeytin ağacından beyaz bir siluet kıkırdayarak hızla inerken, Egersis olduğu yere çöktü ve kendi kendini yemeye başladı. İki eli şakaklarında düşünüyordu. Son söz henüz söylenmemişti. "Bekle! Göreceksin! Kendim için Korinna'yı öyle bir boyayacağım ki aynen benim isteğim gibi olacak!"

-11-

Akşam Selene diğer akşamlarda olduğu kadar solgun değildi. Kızıl pırıltılar saçan altınları, sanki Gudi'de Dionysos'a sunulmuş o üzüm salkımından içlerine bir damla kan kırmızısı şarap düşmüşçesine baştan çıkarıcıydı.

Ağustosböceklerinin şarkılarının da baştan çıkarmada Selene'nin altınlarından aşağı kalır yanları yoktu. Yoksa o şaraptan böceklerin kanlarına küçücük bir damla mı karışmıştı? Aşklarını şarkılarla dile getirmek istercesine kendilerinden geçerek cır cır ötmelerinin sebebi bu muydu?

Sokrates bekliyor, pür dikkat karanlığı dinliyordu. Sıcacık gece gizlice, ağır ağır yaklaşıyordu. O ne zaman gelecekti?

Nihayet avludan beyaz bir siluetin geçtiğini gördü. Ona doğru koştu.

Genç kız Sokrates'i öptü.

"Beni beğeniyor musun?" diye sordu merak içinde Sokrates.

"Evet!"

"Peki ya yamyassı burnumu da beğeniyor musun?"

"Sana yakışıyor. Atina'daki tüm erkekler aynı dümdüz burna sahip olsalardı, çok sıkıcı olurdu. Ben oldum olası farklı, her şeyden önce neşeli olanlardan hoşlanırım. Senin yüzün daima neşeli, tıpkı kendin ve heykellerin gibi."

Sokrates genç kızın saçlarını, yanaklarını, omuzlarını okşadı.

"Küçüklüğümden beri ne zaman doğuma gidecek olsa annemin sepetini ben taşırım. Gittiğim yerlerde ne pisliklere, ne açlıklara şahit oldum; ne ağlamalar, sızlanmalar duydum. Öyle ki insanlar kendi gözyaşları içinde boğulmak ister gibiydiler. Oysa gülmeli, bir şeyler için sevinmeliydiler! O insanların korkularını taşlara nasıl kazırdım?"

Selene, Korinna'yı fark etti ve onu, kırmızıya çalan altın sarısı ışığıyla alelacele aydınlatmaya başladı.

Sokrates sevgilisine büyülenmiş gibi bakıyordu. "Teşekkürler Selene! Muhteşem parıltılarınla bana ışık tutuyorsun. İşte şimdi sevgilimi bir heykeltıraşın gözleriyle görebiliyorum."

"Dur bir dakika! Sen ne yaptığını sanıyorsun?"

"Peplosunu çıkarmalıyız. İşte böyle! Omzun yuvarlak ve küçücük göğsünle sanki yirmi iki değil, on iki yaşında gibisin." Sokrates bir eliyle genç kızın küçük göğsünü avuçladı; Korinna usulca güldü ve sanki bundan rahatsız olmuş gibi: "Yapma!" dedi.

"Küçük, fakat sıcacık pırıltılar saçan bir mermer kadar sert. Göbekçiğin ne fazlasıyla büyük, ne de fazlasıyla küçük; baldırların ince uzun ve fevkalâde güzel." Genç kızı tutarak arkasına döndürdü. "Mükemmel bir popo! Şimdi sana anlatacağım şeyi dikkatle dinle. Perikles'in huzuruna çağırıldığımda, propylonun ana kapısının üzerindeki mermere bir friz yapmakla görevlendirildim. Bu frizin üzerine üç Kharit'in kabartmalarını yapmam gerekiyor. Solda Aglaie, sağda Thalia ve ortada Euphrosyne... üçü de dans ediyor."

Korinna, peplosuyla göğsünü örttü; zarafet, güzellik ve neşe tanrıçalarını kıskanmalı mıydı, bilemiyordu. Nihayet kıskançlığını dışa vurabileceği bir kelime aramaya başlamıştı ki Sokrates'in kendisini Gudi'de hem ağacın üzerinde, hem de dans ederken dikkatlice izlemiş ve üç Kharit'i kendisinin birer kopyası olarak yaratmaya karar vermiş olduğunu öğrendi.

Dehşete düşen genç kız neredeyse küçük dilini yutacaktı. "Benim kopyam mı? Ben bir Kharit mi olacağım?"

"Hayır, benim güzel sevgilim; sen bir değil, üç ayrı Kharit'ten her biri olacaksın!"

"Peki, bunu nasıl yapacaksın?"

"Sen Aglaie olarak dans ederken profilden görüneceksin; Thalia olarak yüzün ve bedenin biraz daha öne doğru dönük olacak. Mesela şöyle..." Konuşurken bir yandan da genç kızı döndürdü. "Euphrosyne olarak ise tamamen önden görüneceksin. Ne dersin, benim üçüzüm?"

Korinna fal taşı gibi açılmış gözlerle Sokrates'e bakıyordu. Hepsini sırasıyla gözlerinin önüne getirmeye çalışıyordu. "Üçü de bana benzeyecek, değil mi?"

"Elbette. Hemen çizimleri yapacak ve eskizleri hazırlamaya başlayacağım."

Korinna öyle bir sevinç çığlığı attı ki Sokrates genç kızın ağzını eliyle kapamak zorunda kaldı. Biraz sakinleşince; "Propylonun ana kapısının üzerindeki üç figür de ben olacağım. Ben... yani ben meşhur olacağım" dedi genç kız. Fakat hemen ardından korkuya kapıldı. "Beni herkes tanıyacak! Zeus'un yıldırımları aşkına! Bu yüzden babam beni bir güzel pataklayacak!"

"Korkma; hiç kimse seni tanımayacak. Çünkü ben sana farklı bir saç modeli ve uzun bir burun yapacağım. Üç Kharit'in de sen olduğunu, yalnızca ikimiz bileceğiz. Dans eden Kharitler akropolise tırmanan herkesi sıcak bir merhabayla karşılayacaklar."

Korinna, Sokrates'in boynuna atılıverdi. "Canım sevgilim! Güzellik, mutluluk ve neşe; üçü de senin Korinna'n olacak! Sarıl bana! Seni seviyorum."

Sokrates'i uzun uzun, büyük bir tutkuyla öptü. İki genç avlunun arka tarafına geçtiler ve Korinna zakkum ağaçlarının arasında sevgilisini kollarına aldı.

Ağustosböceklerinin şarkısı sevgililerin damarlarında coşan kanın sesini bastırıyordu. Zakkum ağaçları dallarını onların üzerine seriyor ve usul usul hışırdıyorlardı.

"Nihayet eve döndüğün iyi oldu kızım" dedi Momos Artemis'e.

"Biraz dünyada dolaşıp, orada neler olup bittiğini görmem gerekiyordu. Afrodit gibi dünyadan habersiz yaşamak istemiyorum. Gerçi sürekli olarak yollara düşüyor; fakat onun amacı bir şeyler görebilmek değil, yalnızca erkekleri tavlayabilmek."

"Peki, sen neler gördün?"

"Dağlar, ovalar ve ırmaklar, çiçekler ve devedikenleri, zenginlik ve fakirlik, sevinç ve üzüntü. Fakat kendimi hiçbir yerde Arkadia'da olduğum kadar mutlu hissetmedim; bu yüzden işte yine bu köşede, senin yanındayım."

"İltifatın için teşekkürler, sütun bacaklı güzelim. Anasının karnından çıkar çıkmaz keyifle gülmeye başlayan çocuktan ne haber?"

"Ondan hoşlanıyorum Momos; o ateş gibi bir delikanlı."

"Ve şimdi o kızla beraber, değil mi?"

"Niye gönüllerince yaşamasınlar ki! Yaşamın bir parçası bu! Sonsuz bir haz içinde nasıl inlediklerini duymuyor musun?"

Hymettos'un ardındaki Helios daha yeni yeni gözlerini ovuşturmaya başlamıştı ki evden Phainarete'nin bağırtısı duyuldu: "Sokrates, kalkma vakti!"

"Tamam!" diye cevap verdi Sokrates, her gün olduğu gibi. Elbette annesi bu cevabın nereden geldiğini fark etmedi. Korinna çabucak peplosunu giydi ve Sokrates'e sarıldı. "Muhteşemdi!" Uzun bir öpücüğün ardından duvarın arkasında gözden kayboldu.

Sokrates babasının evine doğru yürüdü ve mermer bloklarının arasında durdu. Pırıl pırıl bir gün doğuyordu.

Annesi evden dışarı çıktı. "Hey! Bugün tam vaktinde kalkmışsın evlat! Hayrola?"

"Sanki bir şey beni buraya çağırdı. Sanırım benim mucizevî Artemis'im."

Artemis'in önünde eğildi ve sonra hiç kıpırdamadan öylece durup, düşündü. İlk önce neyle ilgilenmesi gerekiyordu? Yıldız-

ların nasıl var olduklarıyla ve nereden geldikleriyle mi? Yıldızların parıldamalarının asıl sebebi neydi? Selene ayı kayık yapmış, nereye gidiyordu? Peki, dünya nelerden oluşuyordu? Ya dünyanın sonu neredeydi? Aşkın en güzel yanı neydi? Ruh mu, yoksa beden mi aşk için öncelikliydi? Düşünülmesi gereken öyle çok şey vardı ki...

"Evlat! Tüm tanrılar aşkına! Neden orada öyle duruyorsun? Haydi git! Önce keçilere su içir, sonra eşeği otlat! Bana ocak için odun getir ve eve su taşı! Baban için keskiyi bilemeyi de unutma!"

Sokrates güldü; annesine koştu ve onu öpüp kucaklayarak havaya kaldırdı. "Anneciğim, artık neyle ilgilenmem gerektiğini biliyorum. İlk önce keçilere su içirecek, sonra eşeği otlatacağım; senin için odun ve su getirecek, sonra babamın keskisini bileyecek ve ancak ondan sonra yıldızlarla ilgileneceğim!"

-12-

Köle soluk soluğa çıkageldi. "Fırıncının karısı Eukolia doğurmak üzere; Phainarete'yi yardıma çağırıyor."

Annesi Sokrates'ten kendisiyle gelmesini istedi. İkisi birlikte yola düşmüşlerdi ki Phainarete kızarak oğluna çıkıştı: "Yine yalınayak yürüyorsun! Çok yakında bir Ephebe olacak, Atina'nın yurttaşlık listesine kaydolacaksın ve sanki sana sandalet alacak gücümüz yokmuş gibi, ele güne karşı hâlâ yalınayak dolaşıyorsun."

"Tabanlarım var ya!"

Sokrates'in annesi hoş bir üstlük giymiş, saçlarını topuz yapmıştı ve bu saç modeli yaşına rağmen Phainarete'ye pek yakışıyordu. Sabahtan beri üzerindeki khitonu çıkarmadan çalışmış olan yalınayaklı oğlan, onun oğlu değilmiş gibi görünüyordu. Atina sokaklarından geçerken, evlerinden çok sokaklarda yaşayan pek çok insan Phainarete'yi selamladı. Tezgâhlarını güneşin altından gölgeye henüz çekmişlerdi.

"Phainarete, bak!" Genç bir kadın kucağındaki bebeği gösteriyordu. "Üç ay önce onu doğurmama yardım etmiştin. Doğduğunda bir kozalaktan daha büyük değildi; ona bir de şimdi bak!"

"Artemis onu kutsasın!"

Orada Phainarete'yi tanıyan pek çok çocuk vardı. Çocuklar ona doğru koştular ve neşeyle etrafını sardılar.

"Phainarete, Phainarete;
Loğusalıkta devadır her derde.
Çocukları vardır yüzlerce;
Kimseyi düşürmez bu hayrete.
Esenlikle kal, daima iyiliğinle
Phainarete, Phainarete!"

Çocukların incecik sesleri, Phainarete ve oğlu yürüyüp giderlerken hâlâ arkalarından duyuluyordu.

"İyi şanslar! Geri döndüğünde bize mutlaka gel!"

Doğumun gerçekleşeceği eve vardıklarında, evin işlerinden sorumlu olan kadın, Sokrates'i peristyle götürüp bir koltuğa oturttu ve kölelerden birine ballı kek, üzüm ve incir getirmesini emretti. Ardından Phainarete'yi acı dolu inlemelerle yankılanan yatak odasına götürdü.

Phainarete'nin kollarına aldığı yeni doğmuş bebekle birlikte dışarı çıkması uzun sürdü. "Bir oğlan! Küçük bir kavun kadar şeker bir oğlan!" Yeni yıkanmış bebeği küçük, süslü bir sepete koydu.

Sokrates'e: "Ona dikkat et!" dedi ve bebeğin ebeveynlerinin yanına geri döndü. Sokrates ağlamakta olan bebeği büyük bir ilgiyle izliyordu.

Bir yavrucak daha! Kırmızı, buruş buruş ve çaresiz! Sen bir canlıdan başka bir şey değilsin. Gencecik ruhun henüz bomboş; ne iyiliği ne de kötülüğü biliyor. Ancak aklın çalışmaya başladığında, kafan da kazan gibi kaynamaya başlayacak. Ben bunu iyi bilirim. Bana aynen öyle oldu. Görüyor musun; şu ana kadar hiçbir şey yoktu ve birden sen ortaya çıktın! Tıpkı benim gibi Atina'nın müstakbel yurttaşı! Ama benim yurttaş olmama çok az kaldı. Sen şimdilik, bir strategos ya da olimpiyatlarda dört at koşturan bir arabacı gibi görünmüyorsun. Fakat unutma ki henüz gerçekleşmemiş olan, hâlâ gerçekleşebilir demektir.

Ne diye hiç durmadan sızlanıp duruyorsun? Şışşt, şışşşt! Yaşamdan korkmana gerek yok, kurtçuk! Biliyorum, bu pek

mühim bir şey değil; sen bu dünya kalabalığının içine atıldın ve hiçbir şey anlamıyorsun; ne yapacağın hakkında hiçbir fikrin olmadığı gibi, nerede olduğunu da bilmiyorsun. Sen hakikaten zavallı, küçük bir kart horozsun! Etrafındaki insanlara, var olan her şeye karşı savunmasızsın.

Sokrates sineklerin vızıltılarını duydu; sinekler bebeğin minik ve hassas yüzüne konmasınlar diye, ellerini sert bir hareketle sağa sola salladı.

Kendini bir sinekten bile koruyamazsın.

Phainarete geri döndü; hem memnun, hem de biraz iş yorgunuydu. Bebeğin annesinin sağlığı yerindeydi. "Ah, benim küçüğüm ağlıyor mu? Hep böyledir bu afacanlar." Bebeği usulca sallayıp sakinleştirebilmek için kucağına aldı. "Her yeni doğan ağlar. Bir tek sen doğar doğmaz gülmüştün."

"Peki, neden gülmüştüm?" diye sordu Sokrates.

"Nasıl bilebilirim ki" diye cevap verdi annesi gülerek. "Muhtemelen dünyaya gelmiş olduğuna sevindiğinden."

Sokrates annesine ve kucağındaki bebeğe baktı. Eminim ki beni de böyle sallamıştır. "Anneciğim, dünyada olmaktan gerçekten çok memnunum. Yalnızca zaman zaman hayrete düşüyorum; bizden önce doğmuş ve bizden sonra doğacak olan bu kadar çok insanın arasında, hem de böyle bir ülkede, sizin oğlunuz olarak benim de doğmuş olmam ne tuhaf bir tesadüf! İyilik dolu bir yıldızın altında dünyaya gelmiş olduğumu anlayamamam için aptal olmam gerekirdi."

Phainarete bebeği kollarına alınca, uzun peplosu vücuduna daha da yakışmış; yanakları al al olmuştu.

Kendini tutamayan Sokrates: "Gel, seni bir öpeyim" diye bağırdı.

Phainarete nazlanarak; "Uzak dur, seni küçük budala!" dedi ve gülümsedi. "Bak, artık ağlamıyor. Böyle iyisin, küçüğüm. Az sonra babacığın gelecek ve seninle birlikte tüm sunakları ziyaret edecek. Işık senin minicik gözlerini rahatsız etti, değil mi? Ayrıca kendini o sepette terk edilmiş hissettin."

"Anneciğim; hiç konuşamasalar bile, bunun gibi kurtçukların ne istediklerini hemen anlıyorsun."

Phainarete bebekten gözünü bir an bile ayırmıyordu. "Böyle bir yavrucağın konuşmasına hiç gerek yok; ne istediği kolayca anlaşılıyor. Çünkü oldukça sıradan ve doğal şeyler istiyor. Onun dışarıdaki hayata adım atması oldukça uzun sürüyor. Bu küçücük insancık tıpkı bir umuda benziyor. Bazen kader umudumuzu tamamen gerçekleştiriyor; fakat bazen suya düşürdüğü de oluyor."

"Kader mi?" diye sordu usulca Sokrates.

Sokrates babasının yapmış olduğu heykelleri önce uzaktan, sonra dikkatlice yakından inceliyordu; tanrılar ve tanrıçalar, Heros'lar ve kutsal kabul edilen kişiler, Aiskhylos'un büstleri, başaktan yapılmış tacıyla Demeter...

Biz tuhaf bir aileyiz; annem canlı insanların dünyaya getirilmesine yardımcı oluyor ve babam taştan insanlar yaratıyor. Annemin doğmasına yardım etmiş olduğu şu küçük insancık, çaresiz bir halde ait olduğu dünyaya teslim ediliyor. Sızlanıp ağlamaktan, meme emmekten başka hiçbir şey yapamıyor.

Babam yetişkin insanlar ve tanrılar yaratıyor. Fakat onlara yalnızca tek bir hareket, bir bakış, bir ifade verebiliyor. Onun heykelleri kaskatı ve değişmez bir güzelliğe sahip. Ayrıca bir dans perisi veya bir disk atıcı söz konusuysa, huzur ve semaî bir hareket bu tür heykellerin ayrılmaz bir parçası oluyor. Şüphesiz heykeller canlı insanları yansıtıyorlar; fakat onların yaşamsal varoluşlarını değil. Onlar sadece belli bir anın tasvirini oluşturuyorlar. İnsan babamın ellerinde taşa dönüşüyor ve bir daha asla kıpırdayamıyor. Taş, taş kalıyor.

Annemin doğumuna yardım etmiş olduğu beşerî yavrucak da tıpkı bir mermer kadar iktidarsız. Annem küçük ve henüz konuşamayan canlıların gözlerini dünyaya açmasına yardımcı oluyor; babamsa taştan devler yaratıyor. En iyi işi hangisi yapıyor? Her ikisi de çalışkan. Annem iyi bir iş yapıyor; çünkü bir

çocuğun doğumu güzel bir şey. Babamın işi güzellik; yani o da iyi bir iş yapıyor. Yine de onun işinde eksik olan bir şeyler var. Bir yanda yeni doğmuş bir bebek, diğer yanda taştan bir heykel... Aralarında bir fark var; insan büyüyor ve onunla birlikte duyguları, dürtüleri, tutkuları, düşünceleri ve eylemleri de büyüyüp gelişiyor.

Anaksagoras tanrıları inkâr ediyor. Fakat tanrılar olmasaydı, insanlar tek başlarına kalırdı. Peki, insanlar dayanaklarını kaybetseler, beşikten mezara kadar attıkları her adımda kendilerini yöneten tanrıların ardına artık sığınamaz olsalar, ne yaparlar? Kendi kendileriyle baş başa kalsalar nasıl yaşarlar? İnsanlar için tanrılar "güven" anlamına geliyor. Anaksagoras tanrıları insanlardan alıyor; peki ama onlara tanrıların yerini tutabilecek ne veriyor?

Hava çoktan kararmıştı; fakat Sokrates derin düşüncelere dalmış, hâlâ hiç kıpırdamadan öylece dikiliyordu.

Tanrılar gerçekten yoklarsa, tüm bu küçük yavrucaklara ne olacak? Bu dünyada ayaklarının üzerinde durabilmeleri için birinin onlara yardım etmesi gerekir.

"Bu konuda haklısın, Sokrates!"

Sokrates olduğu yerde sıçradı ve merak içinde etrafına bakındı. "Bunu kim söyledi? Yoksa sen mi, tanrıçam? Evet, evet... Adım hâlâ dudaklarından okunuyor. Samimiyetine sığınıyorum; lütfen söyle bana, onlara yardım etmek için bir şeyler yapabilir miyim?"

Hafif bir rüzgâr Sokrates'in alnını serinletti. Ona cevap veren Artemis değil, yumuşacık bir iç ses oldu: Güzelliğin iyilik, iyiliğinse güzellik olduğunun idrakine vardığında ve bu ikisini yüreğinde birleştirerek Kalokagathia'ya ulaştığında; ancak o zaman, ne yapılması gerektiğini biliyor olacaksın.

Simon duvarın üzerinden arkadaşına bakıyordu. "Sokrates, yine neyin peşindesin?"

"Kendim için önemli bir kelime buldum. Sana da söylemek istiyorum; Kalokagathia!"

-13-

Sokrates on sekiz yaşına basmış ve Demos Alopeke'de, babasının da mensubu olduğu Atina Yurttaşlık Listesi'ne kaydedilmişti. O artık bir Ephebe'ydi.

Ancak Sokrates, Ephebe olmadan önce, törende mecburi olarak edilmesi gereken şu yemini etmeyi reddetmişti:

"Kutsanmış silahları daima gözüm gibi sakınacağım ve savaşta arkadaşımı asla yarı yolda bırakmayacağım. Bizim için kutsal ve kıymetli olan ne varsa, diğerleriyle omuz omza savunacağım. Yurdumun gücüne ve şerefine asla leke sürmeyecek, aksine ona daha fazla güç ve şeref getireceğim. Hükümete ve hâlihazırda mevcut olan yasalar ile halk tarafından tanınacak olan yeni yasalara, canı gönülden itaat edeceğim. Herhangi biri yasaları ihlal edecek veya onlara itaat etmeyi reddedecek olursa. buna göz yummayacak ve diğerleriyle bir olup, yasaları savunacağım. Babalarımızın inançlarını da koruyacağım. Tanrılar şahidim olsun!"

Bizim için kutsal ve kıymetli olan ne varsa, savunacağım; yurdumun gücüne ve şerefine asla leke sürmeyecek, aksine ona daha fazla güç ve şeref getireceğim. Bugünden itibaren atmış yaşıma kadar askerlik hizmetini yerine getirmekle görevlendirilmiş bulunuyorum. Bu yemini tutmak zorunda kalacak ve gerektiğinde vatan için savaşacağım.

Bir gün gerekecekti. Atina Cumhuriyeti daimî olarak birile-

riyle savaş halindeydi. Savunuyor ve saldırıyordu. Sokrates'in doğduğu gün Pamphylien'da, Eurymedon nehri kıyısında Persleri yenerek gücüne güç, şerefine şeref katmıştı. On üç yıl sonra ise Aigina ve Boiotia'yı fethetmişti. Fakat gücü ve şerefi Mısırla yaptığı savaşta ayaklar altına alınmış, Atina Nil deltasında filosunun büyük bir kısmını kaybetmişti. Sokrates bu yenilgiye şahit olduğunda, yüreği intikam duygularıyla dolmuştu; o zamanlar yalnızca on beş yaşındaydı.

Atinalılar yine de cesaretlerini yitirmemiş ve Perikles'in tavsiyeleri üzerine yeni savaş gemileri inşa etmişlerdi. Yeni gemiler hem daha sağlamdı, hem de sayıları eskilerinden çok daha fazlaydı. Çünkü düşmanları Persler ve Spartalılar, Atina Cumhuriyeti'nin dört bir yanını sarmışlardı. Derken Atina ile ittifak hâlinde olan şehirler de demokrasiden ayrılmayı ve tek başlı yönetime geri dönmeyi denediler.

Bu gerginliğin tek suçlusu Attika Deniz Birliği'nin başı olan ve tüm üyelerini düşmana karşı koruyan Atina değildi. Bunda, üyeleri korumak için elini ortak kasaya fazlasıyla uzatan zeki yöneticinin de payı vardı. Atina giderek zenginleştiği, güzelleştiği ve güçlendiği için, birliğin üyeleri Atina'ya düşman oldular ve kendilerini, denizin bu mağrur tacının eşit haklara sahip müttefikleri gibi değil, daha çok köleleri gibi hissettiklerini açığa vurmaktan kaçınmıyorlardı.

Uzaktaki ve yakındaki, eski ve yeni düşmanların sayıca çok olmaları yüzünden Atina, hem karada hem de denizde silahsızlanmaya müsaade etmiyor; ayrıca elindeki silahlarla yetinmeye de razı olmuyordu.

Ordu ve orduyla bağlantılı olan her şey çok ciddiye alınıyordu. Muharebeden yenik çıkmış olan ordu komutanları çok ağır, hafifseyemeyecekleri kadar katı cezalara çarptırılıyor, hatta ölümle cezalandırılıyorlardı.

Ephebe'lerin eğitimi de oldukça katıydı. Kol hizasında yürüyüş sırasına giriyor ve küçük birlikler halinde Peiraeus'taki My-

nikhia Kalesi'ne doğru uygun adım ilerliyorlardı. Orada acemi er olarak hizmet veriyor, temel eğitimlerini alıyorlardı. Sokrates, baştan ayağa silahlandırılmış piyade birliğine seçilmişti. Piyadeler ordunun çekirdeğini oluşturuyor ve öncelikle karada savaşıyorlardı; fakat bir deniz muharebesi söz konusu olduğunda, bu piyadelerin denizde savaştıkları da oluyordu. Korunmak için; üzerinde uzunca bir horozibiği bulunan miğferler, bakırdan yapılmış zırhlar, meşin kaplı ahşap kalkanlar ve baldır kemikleri için bakır koruyucular kullanıyorlardı. Taarruz içinse cirit atma alıştırmaları, iki yanı keskin kılıçla ve hançerle savaş tatbikatı yapıyorlardı.

Pek çok genç için fazlasıyla yorucu olan, hatta dayanılmaz bir işkence olan askerlik hizmeti Sokrates'i güçlendirip, daha dayanıklı hâle getiriyordu. O her türlü güçlüğe, her türlü eziyete, sıcağa ve soğuğa, açlığa ve yorgunluğa katlanıyordu. Her konuda kendini kanıtlıyordu. Beden terbiyesi, koşu, uzak mesafeden atış ve hedef vurma alanlarında birliğindeki en başarılı askerdi; göğüs göğse ikili mücadele tatbikatlarında da zafer daima Sokrates'in oluyordu. Attika boyunca yapılan uygun adım yürüyüşler, askerlerin çoğunu yere yıkacak kadar yorucu olsalar dahi, yüksek sesle söylenen marşlar ve gümbürtüleri ta uzaklardan duyulan trompetler Sokrates'in bu yürüyüşlerden zevk almasına katkıda bulunuyordu. Sokrates çektiği eziyeti düşünmüyor; Aigileia'nın, Anaphlystos'un, en sonunda Sunion'un ve denizin, ufukta göründüğü anı hayal ediyordu. O deniz ki vatanı dostlarıyla ve düşmanlarıyla birleştiriyordu.

Denizin yollarını saymak olanaksızdır; çünkü deniz, geçen her geminin ardından yeniden durulur ve gemilerin geride bıraktıkları tüm izleri siler. Bütün bu yollar tek bir yolda, sonsuz genişlikte bir seyelanda birleşerek akar.

Sokrates askerliğinin ikinci yılında Phyle sınır kalesine terfi edildi. O askerlik günlerinin son zamanlarını yaşarken, Atinalılar Kypros Salamis'te Perslere karşı denizde kazandıkları zaferi kut-

luyorlardı. Perikles Halk Meclisinin tüm dikkatini bir savaş filosu oluşturulmaya yöneltmesini tavsiye etmişti. Salamis zaferi, onun ne kadar doğru bir tavsiyede bulunmuş olduğunu kanıtlıyordu.

Sokrates memleketine döndüğünde, Yunanlılarla Perslerin savaşı sona ermişti. Atina'nın daha da güzelleşip, zenginleşebileceği ve gücüne güç katabileceği barış dolu, mutlu günler başlamıştı.

Sokrates bir an önce ailesini ve Korinna'yı kucaklayabilmek için evine doğru mutluluktan uçarcasına ilerliyordu. Nihayet Demos Alopeke'deki o daracık sokağa ulaştı. Tuhaf! İnsanlar onu görünce yollarını değiştiriyor, selamına karşılık vermiyorlardı.

Burada neler oluyor? Yoksa yabancısı olduğum bir şehre mi geldim?

Tedirgin ve telaşlı adımlarla yoluna devam etti.

Avlu kapısının tokmağını ısrarla vuruyordu. Fakat nafile! Kapıyı açmaya kimseler gelmiyordu. Evin etrafında dolaştı ve duvara tırmanıp, avluya atladı. Keçilerin melemelerini ve Perkon'un sesini duyunca içi rahatladı. Hemen koşup evin kapısını açtı. Ev bomboştu.

Avluya geri döndüğünde ayakkabıcının karısı Melissa'yı orada buldu. Melissa elindeki süt dolu güğüm Sokrates'e doğru uzattı. Sütün yeni sağıldığı belliydi; hâlâ köpüklü ve sıcaktı.

"Sizin keçilerinizin sütü" dedi Melissa, güğümü Sokrates'e verirken.

"Tam da canım süt çekmişti. Gel bakalım, tatlı süt; böylesine uzun bir ayrılığın ardından kendi avlumuzda yeniden bir şeyler içebilmek istiyorum." Güğümü başına dikip, içindeki sütü son damlasına kadar içti.

Melissa, Sokrates sütü bitirene dek bekledi. Sonra ona sarıldı ve delikanlının yüreğini paramparça eden bir feryatla hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Sokrates korktu. Kötü bir şeyler olmuş olmalıydı. Elini Melissa'nın omzuna koydu; "Konuş! Haydi konuş, Melissa!"

"Mynikhia'da bulunduğun sırada haberci sana hiçbir şey söylemedi mi?"

"Hayır; ben orada değil, Phyle'deydim."

Sokrates'in başına gelmiş olan talihsizliği, gözyaşları içinde ve zorlanarak söyledi: Sophroniskos ve Phainarete ölümcül bir ateşli hastalığa yenik düşmüşlerdi.

Sokrates kalakaldı; o anda ne kendi varlığını, ne de Melissa'yı algılayabiliyordu. Ancak uzunca bir süre geçtikten sonra; "Peki sizler nasılsınız?" diye sordu. Bunu sorarken sanki orada değildi.

Melissa bakışlarını, avlu duvarının ardında yükselen zeytin ağacıyla evine doğru çevirdi. Sonra çabucak, bir an bile duraksamadan, hepsinin iyi olduklarını söyledi. Korinna bir yıldır Egersis'in karısıydı ve bir çocuğu vardı.

Babam, annem, Korinna...

Sokrates yapayalnızdı.

-14-

Sokrates'in almış olduğu yaranın acısı bir an bile dinmek bilmiyordu. Bu yara ona pek çok yönden acı veriyordu. Aşkta her kayıp, haddizatında bir yaraydı. Hemen hemen tüm Atinalılar gibi, Sokrates de acı ve sevinç karşısında olağanüstü hassastı.

Hasat zamanı Gudi'de mutluluktan âdeta sarhoş olmuştu; şimdi ise mutsuzluğu bir o kadar derindi. Sanki yaşamıyordu. Evde ve avluda bir o yana, bir bu yana amaçsızca dolaşıp duruyordu; yalınayaktı ve hep aynı khitonu giyiyordu. Oysaki o khitonun şimdiye dek en az yedi kez yıkanmış olması gerekirdi. Uzayan sakalına aldırmıyor, Melissa'nın onun için eve bırakmış olduğu yemeklere elini bile sürmüyordu.

Melissa, Sokrates'i tekrar ziyaret ettiğinde tenceredeki süt ekşimiş, pideleri fareler kemirmişti. Komşu kadın, yardım etmesi için oğlunu çağırdı; ana oğul, Sokrates'i yeniden hayata döndürebilmek için didinip durdular. Fakat Sokrates sadece kısacık bir an için boş gözlerle onlara bakıyor, sonra başını çeviriyordu. Peki ya söylediklerini duyuyor muydu? Cevap vermiyor, tek kelime dahi etmiyordu.

"Annenle baban ya seni böyle görselerdi? Bu halin onları mutlu etmezdi Sokrates. Hiç rahat vermiyorsun ki mezarlarında huzur içinde yatsınlar. Haydi bir şeyler ye! Zeus'un yıldırımları aşkına; bir şey söyle! Yalınayak yürümekten de vazgeç! Söyle-

sene; sana neler oluyor? Dilini mi yuttun?" Melissa kızgınlıkla oradan uzaklaştı.

Simon pes etmedi. "Dün Anaksagoras, Ilyssos'un kenarında bana, senin kendisini ne zaman ziyaret edeceğini sordu. Ona ne söylememi istersin?" Sokrates yine bir şey söylemedi; sadece sustu. Simon eline bir pide aldı, pidenin bir parçasını ısırarak kopardı ve onu küçük parçacıklara ayırıp. her bir parçayı tek tek Sokrates'in ağzına tıkıştırdı. Sokrates bir şeyler yediğinin farkında mıydı? Simon bu sorunun cevabını bilmiyordu. Yine de ilerleme kaydettiklerine seviniyordu. Şüphesiz bugün Sokrates'e sandalet giydirmeyi de başaracaktı.

Sokrates avluda, heykellerin ve taş bloklarının arasında bilinçsizce dolaşıp duruyordu. Babasının çekici yerde duruyordu; arsız lavanta çiçeklerinin arasında âdeta kaybolmuştu. Onu yerden alıp dikkatlice baktı ve sanki ruhunu yitirmiş gibi yürüyerek yeniden eve girdi. Yıkanmadan yatıp, huzursuz bir uykuya daldı. Sabah Simon geldi; annesinin yerine süt ve pide getirdi. Bir gün önce yaptığı gibi Sokrates'e pide yedirdi.

Bir ısırık senin için, bir ısırık benim için.

Bu sırada hiç durmadan konuşuyor, Sokrates'in söylediklerini duymaması ihtimalini hiç umursamıyordu.

"Korinna, Egersis'i istemedi. Ağladı ve köydeki büyükannesinin yanına kaçtı. Haydi ye! Babası onu kelimenin tam anlamıyla saçından sürükleyerek geri getirdi. Korinna hiç durmadan, defalarca; 'Ben Sokrates'i seviyorum' dedi. Şu sütten biraz daha iç! Onu unutmak zorundasın. Bak; annem sana temiz bir khiton yolladı, ben de senin için yeni sandaletler yaptım. Sence ayağına olacaklar mı? Durma, dene!" Sokrates ilk kez konuşmaya başladı. "İnsanoğlu her şeyden vazgeçebilir; yaşamak için sandaletlere değil, çok az şeye ihtiyacı var. Yine de onları giyeceğim; çünkü seni severim Simon."

"Peki, Perikles'e gidecek misin? O zamanlar ne söylediğini hatırlıyor musun? Askerden döndüğünde..."

"Hayır, bir daha asla taş yontmayacağım."

Simon korkuya kapıldı. "Ne? Ne dedin sen? Bir daha asla mı? Ama neden?"

Sokrates sedirin üzerinde duran çekice baktı.

"Babam olmadan bu işten nasıl zevk alabilirim. Avludaki bu taş bloklar hiç durmadan bana, onun artık hayatta olmadığını hatırlatıyorlar."

"Peki, ne yapacaksın?"

"Bilmiyorum" dedi ve sustu.

Simon hemen konuyu değiştirdi. "Bizim çocuklarla konuşmak istemiyor musun? Her gün seni soruyorlar."

Sokrates ona cevap vermedi ve Simon işinin başına döndü. Sokrates neredeyse tüm gün yattığı yerden kıpırdamadı.

Akşam olunca Simon yine yiyecek getirdi. Sokrates'in karnını doyurduktan sonra; "Benimle gel, sana bir şey göstereceğim" dedi ve onu avluya götürdü. Bütün arkadaşları avlu duvarının üzerinde pervaza sıralanmış güvercinler gibi yan yana oturmuşlardı. Hiçbiri tek kelime etmiyor, sessizce Sokrates'e bakıyorlardı. Sokrates onlara arkasını döndü; gözleri dolu dolu olmuştu.

Simon yanına gitti ve fısıltıyla: "Ağlıyor musun, Sokrates?" diye sordu.

Sokrates bir an için sustu; ardından Simon'a avazı çıktığı kadar bağırdı: "Seni budala! Ne zırvalıyorsun!" Sonra koşarak eve girdi.

Ertesi gün Simon'la birlikte uzun süre annesiyle babasının mezarının başında durdu. İkisi de sessizce mezara bakıyorlardı.

"Onlar için mermerden bir mezar taşı yapmalısın" dedi Simon usulca.

"Bu zalim kader tüylerimi diken diken ediyor" dedi Sokrates. "Annem ve babam ölmek zorunda mıydılar? Babam iyi ve dürüst bir insandı. Onun çekiç darbelerinin sesi hâlâ kulaklarımdan gitmiyor. Tüm yaşamı boyunca hiç durmadan çalıştı. Peki ya annem? Binlerce çocuğun dünyaya gelmesine yardım etti;

onu seven binlerce çocuk vardı ve o, hayatının baharında bu dünyadan ayrılmak zorunda kaldı. Sebebi neydi? O bu cezayı hak edecek ne yaptı?"

Mezarın üzerindeki nergisler yeni açmıştı.

"Bu çiçekleri kim sulamış olabilir?"

"Bilmiyorum. Buraya annenin yardım etmiş olduğu pek çok kadın geliyor; kadınlar mezarın bakımıyla ilgilenip. çiçekler ve yemek dolu kâseler getiriyorlar."

Annem pek çok insanın anılarında maharetli bir ebe olarak kaldı; babam heykellerin, rölyeflerin ve bir parça güzelliğin yaratıcısı... Her ikisi de bu şehir için ellerinden geleni yaptılar. Peki ya ben bu şehre ne verebiliyorum?

Mezarlıktan döndüğünde kendini yatağına bırakıverdi; içi içini kemiriyordu.

Ne yapacağımı biliyorum. Panjurları kapatıp kapıyı kilitleyecek ve kendimi buraya canlı canlı gömeceğim.

"Bunu yapma!"

Sokrates'in gözleri fal taşı gibi açıldı. Dehşet içinde etrafına bakındı. Kim konuşmuştu? Kim ona "Bunu yapma!" demişti? Sokrates bu iki kelimeyi net bir biçimde duymuştu. Kendince bu sese kafa tuttu. "Evet, evet! Evden çıkmayacağım. Kendimi buraya kapatacağım! Burada ölmek istiyorum!" diye bağırdı büyük bir hararetle.

"Bunu yapma!" dedi ses, emredercesine.

Sokrates yatağında iyice büzüldü ve ancak sabaha karşı uykuya dalabildi.

Gençler, Sokrates'in evinin önünde duruyor ve onun kendilerini çağırmasını bekliyorlardı. "Başına gelen onca kötü şeyden sonra, eskiden olduğu gibi yaygaralar koparark duvarın üzerinden avluya atlayamayız" dedi Kriton. Diğerleri ona hak verdiler.

Sokrates'in kendini tamamen bırakmış olduğunu; çıplak ayaklarıyla evde ve avluda bir hayalet kadar sessiz dolaştığını

Simon'dan öğrenmişlerdi. Bu yüzden onun ayak seslerini değil, sesini duymayı bekliyorlardı.

Ansızın Sokrates karşılarında beliriverdi. Eskiden içinin aydınlığı dışına vurmuş gibi görünen yüzü grileşmiş, bıyığının ve sakalının çevrelediği dudaklarına acı dolu bir ifade yerleşmiş, yanaklarındaki kan çekilmişti; gözlerindeki bakış, bir zamanlar olduğu gibi sıcacık ve zekâ pırıltılarıyla dolu değildi.

"İçeri gelin" dedi güçlükle duyulabilen bir sesle ve arkadaşları önünden geçip içeri girerlerken onları tek tek, sessizce kucakladı.

Gençler, iki yıl önce olduğu gibi, taş blokların üzerlerine oturdular. Orada değişen çok az şey vardı; birkaç mermer bloğu eksilmiş, taşları işlemiş olan eller yitip gitmişti. Bir zamanlar bu evin ruhunu tutuşturmuş olan kıvılcım da artık yoktu; oysaki etrafına kıvılcımlar saçan o kişi karşılarında oturuyordu. Eskisi gibi güçlü değil, aksine oldukça bitkin görünüyordu; orada kamburu çıkmış bir halde oturuyor ve mermer blokların arasından fışkırmış olan arsız otları koparıyordu.

Arkadaşları birbirlerine en son yaşadıkları hâdiseleri anlatıyorlardı. Sokrates ise donuk bakışlarını mermer bloklardan bir an bile ayırmıyor, onların konuşmalarını sanki çok uzaklardan dinliyordu. Çevresinde olup biten her şeyin üzerine bir sis çökmüştü. Bu sis bir sitem bulutunu, bir çekirge sürüsünü andırıyor ve onu hayata döndürecek ne varsa, hepsini yutuyordu.

İşinde babama yardım etmem gerekirken, neden ondan kaçtım? Son günlerimizde deli gibi davranarak annemle babamı korkutmak zorunda mıydım?

Kriton, arkadaşının dirseğine dokundu. "Bizi duyuyor musun, Sokrates?"

Sokrates sessizce başını salladı; etrafını saran bulutun dağılmaya hiç niyeti yoktu.

Onları nasıl da korkuttum. Benden ne köy olurdu, ne de kasaba; ben onların başına her zaman, sadece dert olurdum.

Uçacakmış gibi kanatlanan ve nihayet yere çakılıp kalan vicdansız, nankör bir evlat...

"Yaraların tüylerimizi ürpertiyor; ama yine de onlarla yaşamaya alışmana yardım etmek istiyoruz" dedi Kriton.

"Acını paylaşıyoruz" diye ekledi Pistias.

"Hepimiz" dedi Kyrebos.

"Sen bizi hiç duymuyorsun" dedi Kriton sertleşen bir ses tonuyla.

Ve endişeli yüzlerle bana nasihatlerde bulundular: Kendini işine ver, sürekli olarak boş şeylere kapılmaktan vazgeç. Gençliğin verdiği coşkunluğun da bir sınırı olmalı. Ah, anneciğim, biliyorum; ölçülü olmak, her konuda ölçülü olmak... Sophrosyne... Babacığım, gün geçtikçe güçsüz düştüğün için bana ne çok ihtiyacın vardı. Fakat bana en çok hastalığınız sırasında ihtiyaç duymuş olmalısınız!

"Teşekkürler Simon; annene de teşekkürler" dedi Sokrates fısıltıyı andıran bir sesle. Ailesine, evine ve şimdi de kendisine baktıkları için komşularına ilk kez teşekkür ediyordu.

Simon'un bu teşekkür karşısında verdiği cevabı da duymadı, kendi kendine işkence etmeye devam etti.

Neden Korinna'ya "Beni bekle!" demeyi beceremedim? Onu, Egersis'in leş gibi kokan boya teknesine kendi elleriyle batıran ben olmadım mı?

Kriton sesindeki öfkeyi artık bastıramıyordu.

"Acını paylaşıyoruz; burada bulunan herkes acını paylaşıyor. Hani sen içimizde en güçlü olandın. Hâlâ öyle misin? Sen, Sokrates, asla hiç kimseden kuvvetçe aşağı kalmadın. Yalnızca şöyle diyordun: 'İstiyorum!" ve istediğin şey gerçekleşiyordu. Fakat şimdi öyle görünüyor ki sanki sen o çok tanıdık 'İstiyorum! Yaşamak istiyorum!' sözlerini telaffuz etmekte güçlük çekiyorsun. Kederin senden bile daha güçlü, seni tamamen değiştirmiş. Bizim de içimizde uyandırmış ve kuvvetlendirmiş olduğun senin o ölçülülüğün, senin Sophrosyne'n bu mu?"

O ana kadar gözlerini taş bloktan hiç ayırmamış olan Sokrates, o anda başını kaldırdı ve şaşkınlık içinde Kriton'a baktı.

"Ben mi uyandırıp kuvvetlendirdim?"

"Ne söylediğini duydunuz mu?" diye bağırdı Kriton. "Bir de soruyor! Söylemiş ve yapmış olduklarının artık bilincinde değil! Bunu neden inkâr ediyorsun? Dün bize öğretmiş olduklarının, bugün hiçbir geçerliliği yok mu?"

"Bana kızma Kriton" dedi Sokrates usulca. "Sizin içinizde bir şeyler uyandırmış ya da kuvvetlendirmiş miydim, hakikaten artık bilemiyorum. Şu anda ben kendim, içimde iyiliği uyandıracak birine muhtacım."

Sokrates'in bu sözleri arkadaşlarını hayrete düşürdü. Sokrates onların şaşkınlığına aldırmadan konuşmaya devam etti: "Annem bana ölçülü olmamı sık sık nasihat ederdi. Bu söz onun dudaklarından döküldüğünde kulağa çok hoş gelirdi; bu yüzden o günlerde bilinçsizce size ölçülülüğü aşılamaya çalıştım. Fakat ben pek ölçülü olamadım. Peiraeus'taki meyhaneleri unuttun mu, Kriton?"

Beti benzi atmış olan Kriton kaşlarını çattı. "Unuttum ve bir daha asla hatırlamak istemiyorum. Fakat sen, Sokrates, unutmaman gereken bir şeyleri unuttun! Perikles'e ve Pheidias'a vermiş olduğun söz ne olacak?"

"Ah! Kharit'lerden mi söz ediyorsun?" Sokrates "Kharit'ler" kelimesini öyle uzatarak söylemişti ki sanki gözlerinin önüne o anda üç mutluluk tanrıçasının yerine, öç tanrıçaları Erinys'ler gelmişti.

"Evet, Kharit'ler." Kriton, Sokrates'e gülümsedi. "Onları hatırlayabildiğine sevindim." Ardından Sokrates'e, Pheidias'ın bir yıldır Atina'daki tüm yapı işlerini yönetmekte olduğunu söyledi. Kriton'un anlattığına göre; akropolise sürekli olarak mermer getiriliyor, her yer fıkır fıkır insan kaynıyordu. Her gün orada yerli ve yabancı pek çok zanaatçı, mermerci ve sanatçı çalışıyordu. Kriton "yabancı" kelimesini özellikle vurgulamıştı. "Pheidias ba-

bama şöyle dedi: 'Sokrates ortalarda görünmüyor. Muhtemelen buradaki işi artık önemsemiyor.'"

"Hakikaten hiçbir şey umurumda değil!" diye sertçe çıkıştı Sokrates. "Şimdi istesem de Kharit'leri yapamazdım!"

"Niçin?" diye sordu Simon. "Yoksa senin 'İstiyorum!' sözün seni terk mi etti? Kriton haklı. Sen artık eski Sokrates değilsin."

Kriton, Sokrates dışında herkese anlamlı anlamlı baktı. "Sokrates artık hiçbir şeyle ilgilenmiyor; tıpkı şu mermer gibi taşlaşmış. Onun hâlâ bir Atinalı olduğu söylenebilir mi?"

"Ne dedin sen?" Sokrates öfkeyle bağırmaya başladı. "Bana, ha? Kriton, sen!.."

"Gerçeği yüzüne söylemekten başka bir şey yapmadım!" dedi, sert bir ifadeyle Kriton. Sonra diğerlerine döndü. "Gidelim! Rahatsız etmek istemeyiz. Madem şimdi onun meşhur 'İstiyorum!' sözü, bu evde yalnızlığıyla ve çaresizliğiyle baş başa kalmak istediği anlamına geliyor; öyleyse bırakalım kalsın! Haydi arkadaşlar, gidelim!"

Emir almış gibi hepsi birden Sokrates'i yalnız bırakmak için ayaklandılar. Bir tek Simon bir an için duraksadı; sonra o da arkadaşlarının peşine takıldı.

Sokrates dört bir yana dağılmış mermer blokların, heykellerin ve torsoların, taştan uzuvların ve başların ortasında ayağa kalktı. Uzun süre, bu taştan keşmekeşte tutsak olmuş gibi kıpırdamadan durdu. Güneş ağır ağır batıyordu; fakat Sokrates için hava sanki giderek daha çok aydınlanıyordu. Taş bloklar beyaz pırıltılar saçıyor, gökyüzü duvarın üzerinden şehre doğru ışık salıyordu.

Aniden taş bloklardan birinin üzerine zıpladı. Bir bloktan diğerine atlıyor, avlunun üzerinde âdeta uçuyordu. Derken sokağa açılan kapıyı hızla açtı ve bağırdı: "Kriton, Simon, Kyrebos!"

Sonra hayretler içinde kalakaldı. Kriton, Simon, Kyrebos, Pistias, Ksandros ve Lauros duvara yaslanmış, öylece duruyorlardı. Fal taşı gibi açılmış gözleriyle onlara baktı; neler olup bit-

tiğine bir anlam veremiyordu. Nihayet Kriton'un gülen gözlerini gördüğünde her şeyi anladı ve ağzına geleni saymaya başladı: "Maskaralar! Şaklabanlar! Demek beni kendime getirmeye çalışıyordunuz! Süt içebilmesi için burnunu süte batırdığınız bir kedi yavrusu gibi; öyle mi? Tüm bedenim zangır zangır titredi diye, benimle alay ediyorsun; değil mi Kriton?"

"Nasıl başardık ama! Bugün kendi kendimize aynen şöyle dedik: 'İstiyoruz!'" Kriton'un gülmekten ağzı kulaklarına varıyordu; diğerleri de kahkahalarla ona katıldılar.

Sokrates şimşekler çakan gözleriyle arkadaşlarının karşısında dikiliyordu. "İt sürüsü! Serseriler! İşe yaramaz herifler! Sokrates artık eski Sokrates değil, ha? Atinalı değil, öyle mi? Kulaklarım sağır değil. Gece sanki biri bana seslenmiş gibi geldi. Aynı ses, az önce konuşuyordu, bana kendimi buraya gömmemi yasakladı."

Sokrates'in gözleri parıldıyor, yüzüne yavaş yavaş kan geliyordu ve rahatlamış gibi görünüyordu. Peki ya sesi? Sesi yine melodik, güzel ve tınılı, hatta neredeyse Zeus'un yıldırımları kadar güçlü, ateşli ve etkileyiciydi. "Mektepli bir çocuk gibi kulağıma ne yapmam gerektiğini fısıldamak zorunda mısınız? Tüm iblisler aşkına! Bana seslenenin kim olduğunu çok iyi biliyorum; o benim Atina'm!"

Kriton pişmiş kelle gibi sırıttı ve masum bir yüz ifadesi takınarak şöyle dedi: "Bu yüzden seni burada, ona hep birlikte gidebilmek için bekledik."

"Madem öyle, ne diye dikilip duruyoruz. Haydi, nihayet Atina'mı selamlayabileceğim yere gidelim!"

Sokrates aniden kahkahayı patlattı. "Benim gibi ağ atmaya bayılan birini nihayet ağınıza düşürdünüz."

Hep birlikte güle oynaya oradan ayrıldılar.

"Hey, Sokrates!" diye bağırdı Pistias. "Kapıyı sürgülemeyecek misin?"

"Niye? Benim evime hırsız girmez. Kaldı ki zaman beklemez!"

Birinci Ara Bölüm

Aradan yirmi beş yıl geçmişti. Kırk beş yaşındaki Sokrates, Korinna'yı unutmuş ve Demos Kerameikoslu çömlekçinin küçük kızı Ksanthippe'ye âşık olmuştu.

Kapı ısrarla çalındı: Sokrates çalışma odama girdi.

"Haber vermeden geldim: çünkü girişte seni ziyaretimden haberdar edebilecek bir köle yoktu. Ayrıca kızgınım."

Son sözünü duymamış gibi yaptım ve bana büyük şeref veren bu ziyaretini büyük bir memnuniyetle karşıladım.

Fakat ihtiyar beyefendi benim memnuniyet dolu sözlerime hiç kulak asmadı ve açtı ağzını, yumdu gözünü: "Geride bıraktığımız tüm o yüzyıllar içinde, bir insan hakkında benim hakkımda olduğu kadar çok yazı yazıldığı nadiren görülmüştür. Biri kalkıp beni alkışa tutuyor, bir diğeri sanki bir komedyenmişim gibi ıslık çalıp tepiniyor. Biri övüyor, öteki lanetliyor. Cehennem köpeği aşkına! Kendim hakkında asla tek bir sözcük bile yazmamışsam, benimle ilgili her şeyi nereden öğrenebilirsin ki?"

"Beni ziyaret etmenden işte bu yüzden çok büyük bir memnuniyet duyuyorum."

"Dur bakalım! Hakkımda bir roman yazmak istediğini öğrendiğim zaman, romanın ne olduğunu sordum ve duydum ki yazar kendi düşüncelerine göre..."

"Tam olarak öyle değil" diyerek duyduklarının doğru olmadığını anlatmayı denedim; ama Sokrates ağzımı açmama fırsat vermedi.

"...o zaman kendi kendime şöyle dedim: Duyduklarının doğruluğundan emin olmak için git ve onunla konuş."

"Bunun beni ne kadar mutlu ettiğini tahmin edemezsin!"

"Fakat öncelikle sana haddini bildirmem gerek. Hakikaten çok kızgınım."

"Seni kızdıran nedir, saygıdeğer Sokrates?"

"Senin kendi kendine konuştuğunu duydum."

"Affedersin, bu korkunç bir alışkanlık."

"Benim de böyle bir alışkanlığım vardı. Her neyse, konumuza gelelim: Atina'mın beni çağırdığı ve benim arkadaşlarımın başını çekerek, agoraya doğru koştuğum yere kadar yazmış olduklarını kabul ediyorum. Fakat ikinci bölümün hemen başında yanılgıya düşmüşsün; yazdığına bakılırsa, ben Korinna'yı unutmuşum! Seni ukala dümbelek! Bunu da nereden çıkardın? Düpedüz uydurdun! Korinna benim ilk gerçek aşkımdı ve insan ilk aşkını asla unutmaz. Onun beni heykeltıraşlıktan soğutmuş ve benden yaşama sevincimi alıp götürmüş olduğu doğru. Propylonun frizine Kharit'lerin kabartmalarını yapacağıma söz vermiştim; bu sözün ağırlığı altında ezildim. Fakat zaman Gordias düğümünü bile çözüyor; bunun için bir kılıca ihtiyacım yok. Korinna kendisini beşinci köle olarak çarkına bağlayan o pis kokulu boyacıya değil, bana aitti; şu anda bile bunu hissedebiliyorum. O benim için bir tanrıçaydı; hatta bir değil, cazibesinin doruklarına ulaşmış olduğu o günlerde bir bedende birleşmiş üç tanrıçaydı. Sonsuza dek de hatıralarımda öyle kalacak."

"Propylona yapmış olduğun kabartmalardaki kadının Korinna olduğuna şüphe yok."

"Elbette Korinna! Askerden döndükten sonra o kabartmaları yapmamın ne kadar zaman aldığını bilemezsin. Pheidias; 'Evet, evet, çok güzel' diyerek çizimlerimi takdir etti. Bunu duymak hoşuma gitti; çünkü o çizimleri ellerimden çok yüreğimle yapmıştım. Ama bu takdirin hemen ardından bana, frizlerin yapımı için henüz erken olduğunu söyledi ve tazının tilkiyi kovaladığı gibi beni oradan oraya koşturmaya başladı."

Sokrates oturduğu sandalyeden kalktı ve çalışma odamın içinde bir ördek gibi paytak paytak yürüyerek dolaştı. Çıplak ayakları bedeninin ağırlığı yüzünden parkelerin üzerinde şap şap sesler çıkarıyor, uzun üstlüğü yerlere sürünüyordu. Bu sırada ay çekirdeği çitliyor ve çekirdek kabuklarını pencerenin önünde duran saksıya atıyordu. Pörtlek gözleriyle bana baktı.

"Pheidias'ın beni nasıl oraya buraya koşturduğunu görmeliydin. 'Heykeltıraş olmak istiyorsan, işinin hakkını vermelisin! Sıradan bir taş yontucu değil, bir sanatçı olmalısın!' diyordu. Hiç durmadan taşlarla uğraşıp durmak, benim için büyük bir eziyetti ve bu eziyete vesile olan öyle çok şey vardı ki Atina'da gökyüzüne doğru mermer tozu bulutları yükseliyordu!"

"Hangi vesileleri kastediyorsun, Sokrates?"

"Cehennem köpeği aşkına! Hatırlasana: Kypros Salamis'te Perslere karşı zafer kazanmıştık; Pers Savaşı sona ermiş, ansızın barış hâsıl olmuştu. Bunun Atina için ne anlama geldiğini düşünebiliyor musun? Denizin, adaların ve limanların, ticaretin, kısacası zenginliğin hâkimiyeti!"

Sokrates odama girmeden az önce zor bir sorunu çözmeye uğraşıyordum; bu yirmi yıl içinde yalnızca Sokrates'in değil, aynı zamanda Hellas'ın ve Atina'nın başına gelenleri okuyucularıma nasıl aktaracaktım? İşte şimdi Sokrates'in bana yönelttiği soru da buydu. O yıllarda vuku bulan olayların sebeplerini okuyucularıma aktarabilmek için onun anlattıklarından, yani en güvenilir kaynaktan, doğrudan doğruya kahramanımın sözlerinden yararlanabileceğimi fark ettim.

Bu yüzden Sokrates'ten o yıllarda gerçekleşen, kendisine göre en önemli olayı bana anlatmasını rica ettim.

Temiz kalpli filozof amacıma ulaşmamda bana hiç zorluk çıkarmadı. O çıtır çıtır çekirdek çitlerken, ben kıvılcımlar saçan kalemimle yazıyordum.

"Perikles'in, aristokratların başı Thukidides'e karşı verdiği mücadele bir ostrakismus ile sona erdi ve Thukidides burada alınan

kararla on yıllığına Atina'dan sürüldü. Demokrasi, aristokrasiye karşı zafer kazanmıştı. Solon'un demokratik kanun esasını ortaya koymuş olduğunu bildiğinden şüphem yok. Bu bizim dünyamız için âdeta bir vahiydi. Kleisthenes bu evi inşa etmişti; Perikles onu genişletiyor, güzelleştiriyor ve göz alıcı bir biçimde süslüyordu."

"Başlangıçta elbette çok sayıda muhalefetle karşılaştı" diye hatırlattım.

"Tabi ki! O günlerde yaşanan çalkantıları, dünmüş gibi hatırlıyorum. Perikles zenginlerin servetlerinin bir kısmına el koyup, halkın alt tabakalarına güç ve para verdiğinde, öfkelerinden kudurdukları için zenginleri ayıplamak mümkün müydü? Değildi. Başını sallıyorsun; haklısın." Sokrates bana, Perikles'in zenginle fakir arasındaki uçurumu nasıl kapatmaya çalıştığını anlattı. Perikles proleterleri destekleyerek Atina'nın ekonomik, askeri ve politik iktidarını güçlendiriyordu.

Tiyatroların ücretsiz olması halkın ufkunu genişletti, bilgisini arttırdı, moralini düzeltti ve yüreğinde Atina aşkını uyandırdı. Savaşmanın bedeli, bağış ya da insaniyet gibi görünen her şey aslında toplumun tümü için, Polis için ilerleme anlamına geliyor ve Polis'te yaşayan insanlar için daha yüksek bir seviyeyi ifade ediyordu.

"Sence aristokratları en çok kızdıran şey ne oldu; para kaybı mı, yoksa güç ve nüfuz kaybı mı?"

"Bence her ikisi de aristokratları eşit ölçüde öfkelendirdi" dedim.

Sokrates kahkahayı patlattı. "Şüphesiz bu ikisinin onlarda yarattığı öfke eşit ölçüde değildi. Onları en çok öfkelendiren halk parlamentosu Ekklesia oldu. Perikles Ekklesia'yı siyasi iktidarın en yüce organı haline getirdi. Ekklesia ayda dört kez Pnyks'te toplanıyor ve orada halk, oylama yoluyla önemli meseleler hakkında karara varıyordu. Pnyks zenginlerin korkulu rüyasıydı. Çünkü orada zenginlerin mal varlıklarını ve o zamana kadarki nüfuzlarını etkileyecek kararlar da alınıyordu. Perikles yalnızca alenî bir biçim-

de kendisine muhalefet eden aristokratlardan değil, aynı zamanda onlardan çok daha tehlikeli ve sinsi bir düşmandan da sakınmak zorundaydı. Tüm Atina'yı boydan boya dolaşsan, şüpheli hiçbir şey görmezsin; fakat şu anda, şu ya da bu villada, dokuz ya da on bir adam kafa kafaya veriyorlar. Zengin aristokratlar orada elebaşlarının huzurunda buluşuyor ve demokrasiyi çökertip, yeniden iktidara gelebilmek için mümkün olan her şeyi yapacaklarına dair gizli bir ant içiyorlar. Onlar komplocu bir topluluk; hiç kimse kaç kişi olduklarını bilmiyor."

"Peki, Perikles onlardan korkmadı mı?" diye sordum hayretler içinde.

"Bunu sana söyleyemem. Belki evet, belki de hayır; fakat sorunun cevabı ne olursa olsun, Perikles onlar yüzünden endişeye kapılmadı." Sokrates kelini sıvazladı. "Perikles'in bir özelliği vardı, aslında buna bir tutku da diyebilirdik: O tehlikeyi severdi. Halka bir şeyler vermek ve üst tabakayı hiçe saymak bu iblisler yüzünden tehlikeliydi."

"Yaptırdığı binalar için harcamış olduğu binlerce talanton konusunda ne diyorsun? Ekklesia bu harcamaları onayladı mı? Perikles'in kendi projesi için gereken parayı Attika Deniz Birliği'ne üye ülkelerin ortak kasadaki hisselerinden aldığını düşünürsek, bu da tehlikeliydi. Yoksa yanılıyor muyum?"

"Hayır, yanılmıyorsun. Bunun tehlikeli bir mesele olduğunun Ekklesia da farkındaydı. Fakat şunu unutma ki Perikles hem büyük bir devlet adamı, hem de etkili bir konuşmacıydı. Tasarıları için Ekklesia'yı kazanmasının nedeni Atina'nın giderek güzelleşmesi değil, Atina halkının bu binalardan yarar görmüş olmasıydı. Atina'nın güzelliği arttıkça, içinde yaşayanların refahı da artıyordu. Böylece Perikles halkın oylarını kazandı ve bu oylarda halkın coşkusu vardı."

Sokrates Perikles'in tüm şehri, tüm ülkeyi, hatta adalarıyla birlikte denizi bile nasıl değiştirdiğini büyük bir heyecanla anlatıyordu; Perikles her şeyi harekete geçirmişti. Halk Meclisinin huzuruna

her seferinde yeni bir öneriyle çıkıyordu: Boylu boyunca duvarlar örülmeli, Peiraeus daha sağlam bir liman haline getirilmeli, trierelerin sayıları arttırılmalı, hiç durmadan yeni yapılar inşa edilmeliydi! Soğan kafalı Olymposlu, sanatı ve felsefeyi her şeyin üzerinde tutsa da Sokrates'in bana anlattıklarına bakılırsa, kesinlikle bir hayalperest değildi. Perikles ayaklarını yere sağlam basıyordu ve her zaman tek düşündüğü Atina'yı ve tüm Attika'yı ekonomik yönden güçlendirebilmekti.

Sokrates koltuğa oturdu, çıplak ayaklarını rahatça uzattı ve anlatmaya devam etti: "Yalnızca Parthenon'un inşasının bile her şeyi nasıl harekete geçirdiğini bir düşünsene; Pentelikon'dan mermer çıkarmak, çıkarılan mermeri yüklenip akropolise kadar taşımak, onu işlemek, sonra sıradan ağaç kütükleri ile Lübnan'dan nadide çam ağaçları. Afrika'dan ise fildişi ve altın getirtmek gerekiyordu. Perikles hem karada hem de denizde halka iş verdi; tüm zanaatkârlara, demircilere, mermercilere, heykeltıraşlara, boyacılara, dokumacılara ve daha kim bilir kimlere! Perikles, elleri olan ve bir şeyler yapabilen herkesle ilgilendi. Ülkenin tümünden yararlandı ve ondan aldıklarını ona geri verdi." Sokrates ayağa kalkıp, iri ve güçlü ellerini bana doğru uzattı. "İşte bu ellerle ben, olağanüstü bir eserin yaratılmasına katkıda bulundum; gücümün yettiği ne varsa yaptım. Bunu da yaz; çünkü ben bununla gurur duyuyorum!"

Yaşlı filozofun söyledikleri beni hayrete düşürdü ve hayranlık içinde ağzımdan şu sözcükler dökülüverdi: "Bu Perikles hakikaten büyük adammış!"

"Kesinlikle öyleydi; fakat aynı zamanda tüm Alkmeonidler gibi hırslı ve şöhret düşkünüydü. Sophrosyne'yi unuttu. Yani ölçülülüğü. Anlıyorsun, değil mi?" Sokrates o güzelim gümbürtülü kahkahasını patlattı. "Sophrosyne önemli bir halk bilgisidir. Fakat hangi birimiz onu sayısız kez hiçe saymamıştır ki? Mesela sen! Sen onu hiçe saymadın mı?" diyerek çıkıştı bana.

Ben de güldüm ve şöyle karşılık verdim: "Tabi ki saygıdeğer Sokrates. Neredeyse attığım her adımda Sophrosyne'yi ihlal ettim. Ama yaşım..."

"Hiçbir şey söyleme" dedi bıyık altından gülerek. "Ben senden yirmi dört asır daha yaşlıyım."

İkimiz de katıla katıla güldük. Ardından Sokrates, haftanın belirli bir gününde hiç aksatmadan Aspasya'nın düzenlediği toplantılara gitmiş olduğunu anlattı; bu toplantılara o zamanın önemli sanatçıları ve filozofları katılırdı. Sokrates Euripides'le de orada tanışmış, büyük dostlukları böyle başlamıştı. Anaksagoras'la görüşmeye devam ediyordu. Bir gün filozofun ona Ilyssos'un kıyısında tanrılar hakkında söylemiş olduğu sözleri not aldı. Notlarının bir bölümünün nüshaları gizlice elden ele dolaştı. Tanrıça Athena'nın ana tapınağı Parthenon o günlerde inşa edilmişti ve yine o günlerde ateizmi ele alan yasa inançsızları ölümle cezalandırıyordu. Tüm bunlara rağmen ateizm, nüshalar sayesinde dört bir yana yayılıyordu.

"Peki, Kharit'lerinize ne oldu, üstadım?" Farkında olmadan ona "siz" diye hitap etmiştim.

"Benimle nasıl böyle konuşursun!" diye bağırdı bana. "Karşında kaç tane Sokrates oturuyor? Siz kuzeylilerin âdetleri böyle demek! Her neyse. Özür dilemene gerek yok. Kharit'leri sormuştun, değil mi? Bir gün onları yapacağıma dair umudumu çoktan yitirmiştim. Ayrıca insanlarla sohbet etme ve onların, bizzat idrakine varamadan içlerinde taşıdıkları şeyleri oldukları gibi görebilmelerine yardım etme tutkumun Pheidias'ı kızdırmasından da korkuyordum.

Meselâ; bir keresinde iki kardeş bir mozaik üzerinde birlikte çalışıyor ve yevmiye konusunda bir türlü anlaşamıyorlardı. Büyük olan bağırıyordu: 'Sen bir hırsızsın!' Küçük olan öfkeyle haykırıyordu: 'Ben hırsız değilim!' Derken iki kardeş birbirlerine girdiler. Kavga sona erdiğinde birinin parmağı, diğerinin ise burnu kırılmıştı. Şimdi söyle bana, sevgili dostum; insan buna seyirci kalabilir mi?"

"Bu söz konusu olanın nasıl bir 'insan' olduğuna bağlı! Bir Sokrates kesinlikle seyirci kalamaz" diye cevap verdim.

"Beni iyi tanıyorsun." Güldü. "Aralarına girdim. İlk önce para için kavga eden iki kardeşi ayırdım; aksi halde birbirlerini öyle hırpalayacaklardı ki ikisinin de tek bir Obol daha kazanabilecek halleri kalmayacaktı. Sonra sorularımla, doğurmakta olan bir kadının rahmine uzanan bir ebe kadar derinlere inerek, beyinlerine girdim. Büyük olanın yevmiyesini kardeşiyle paylaşması gerektiği halde, paranın büyük kısmını almış olduğunu öğrendim. Küçük olana, abisinin aynı işte çalışarak hak ettiği kadar çok paraya sahip olmak istediği için, ondan para aşırmış olduğunu itiraf ettirdim. Büyük olan kalabalık bir aileyi doyurmak zorunda olduğunu söyleyerek kendini savundu; küçük olan ise bir aile kurmak istiyordu.

Derken o iki kardeşle mermercilerin, mozaik döşeyicilerin, kölelerin ve çalıştırılmak için başka yerlerden getirtilen işçilerin sorunları üzerine sohbet etmeye başladık. Çok geçmeden etrafımızda büyük bir kalabalık toplandı. Böylece ortaya, izleyicileri olan ve iki kardeşin başrolleri oynadığı doğaçlama bir tiyatro oyunu çıkarmış oldum. Kardeşler birbirleriyle büyük bir nezaket içinde konuşmaya başladılar; birbirlerine karşı davranışları şefkatliydi ve katıksız bir kardeş sevgisiyle doluydu. Büyük olan, kardeşinin nihayet bir aile kurabilmesi için drahmilerini ona geri verdi. Küçük olan aldığı drahmileri abisine iade etti; böylece ağabey ailesinin karnını doyurabilecekti. Kardeşi kardeşe öldürtebilecek kadar korkunç bir trajedi, tanrılar için bir komediye dönüştü ve bu olayı görüp duyan herkes, eserime katıla katıla güldü. Kahkahalar Pheidias'ın da kulağına gitmişti. 'Burada neler oluyor, gençler?' dedi Pheidias. 'Neden çalışmıyorsunuz? Sizin neyiniz var? Ah, şimdi anlıyorum... Yine şu Sokrates!'

Pheidias'a az önce bir kardeş katlini önlemiş olduğumu anlatmayı başaramadım. Hiç kimsenin kılına zarar gelmemiş olması, ona olanları açıklamamı zorlaştırıyordu; ne söylesem boşunaydı.

Alenen ebelik sanatımı sergilediğim tiyatro oyunlarım yüzünden pek çok kez Pheidias'ın beni oradan kovmasından korktum; ama o bunu yapmadı. Pheidias benim içimde hâlâ Kharit'lerin müstakbel yaratıcısını görüyordu."

Sokrates bir an için duraksayarak yutkundu; ardından anlatmaya devam etti: "Propylonun yapımına başladıklarında ve Pheidias bana 'Al sana üç mermer plaka; Kharit'leri bunlara oy!' dediğinde otuzumu çoktan aşmıştım.

Kharit'leri başarıyla tamamlayıp, onları Propylonun orta kapısının üzerindeki frize yerleştirdim. Pheidias eserimi görmesi için Perikles'i çağırttı. Perikles dostları ve danışmanlarıyla birlikte geldi. Ben de Simon aracılığıyla Korinna'ya haber göndermiş, onu davet etmiştim. Anında hükümdarın etrafını sarıveren kalabalığın içinde o da var mıydı, bilmiyorum. Zannetmiyorum; çünkü Simon, kardeşinin karnı burnunda olduğu için bana görünmek istemediğini söylemişti. Korinna'nın bir de kızı vardı; tıpkı annesinin bir zamanlar olduğu kadar hoş ve zarifti. Böylece Egersis'in karısı değil, benim Korinna'm Propylonun tepesinde taht kurdu; orada binlerce insanı, dans eden üç tanrıça kılığında kendine hayran bırakabiliyordu.

Kharit'lerin ardından yine yapmam gereken her şeyi yaptım; fakat ne yazık ki Pheidias'la artık neredeyse hiç geçinemiyordum. Derken yaşamım an be an parçalanmaya başladı."

O içten gülümseyişiyle bana baktı: "Sebebini biliyorsun, öyle değil mi?"

"Evet, biliyorum. Biz Çeklerin eski yazılarında birinde şöyle der: 'Ruh ve beden çatışması'..."

"Cehennem köpeği aşkına! İşte bu! Çok iyi ifade edilmiş! Benim içinse bunu şu şekilde ifade etmek gerekirdi: 'Taş ve insan çatışması.'"

Gülümsedi. "İyi buluş, dostum! Şimdi söyle bana; aşağıdaki Stoa polikile'de ya da senin deyiminle sütunlu avluda tam da o anda birkaç sofistin konuştuklarını, Atina'da defalarca kez bulunmuş olan Protagoras veya Gorgias'ın da orada bulunduklarını bile bile, akropolisin tepesinde mermer yontmaya daha ne kadar dayanabilirdim? Gidip onları dinleyemez miydim? Geçmişte babamla 'mermer ve keski' üzerine ve bir de onun benim öğrenme hırsıma

vermiş olduğu adla 'avarelik' üzerine polemik konuşmalar yaptığımı hatırlıyorsundur. O sıralarda öğrenme hırsım daha da artmıştı. Yeni bir felsefe ortaya çıkmıştı! Gözlerimi dört açtım ve kulaklarımı sabık yol arkadaşım Perkon'unkiler kadar uzattım. Perkon'un Atina'da benim yüzümden bakımsız kalarak hastalanmasını istemediğim için, onu Gudi'deki komşumuza vermeyi tercih etmiştim.

Tıpkı Anaksagoras gibi az önce sözünü ettiğim bu iki sofist de tanrı inancını reddediyorlardı. Beni onlara çeken de bu oldu. Kaldı ki onlar bilgeliğin öğretmenleriydi! Herkesi bilgilendirmek ve eğitmek için geliyorlardı. Cehennem köpeği aşkına! Anlıyor musun, insanoğlu? Herkesi! Ben de bunu istemiş, bunu hayal etmiştim. Tüm araştırma ve incelemeleri sadece maddeye, kâinata ve atomlara dayandırmaktan vazgeçmişler; nihayet insanı da düşünmeye başlamışlardı! Sevinç nidaları attım ve öyle heyecanlıydım ki 'İnsan her şeyin ölçüsüdür' diyen Protagoras'ı destekleyebilirdim."

Sokrates güldü. "Elbette o zamanlar genç sofistlerin beyazı siyaha boyadıklarını ve tıpkı Protagoras'ın bu meşhur sözünde olduğu gibi, her iddiaya hem pozitif hem de negatif manalar yüklediklerini fark edemedim. Her neyse; bu konuyu kapatalım. Düşün ki eski dostlarım ve çok sayıda yeni dostum, bunlara daha genç olanlar da dâhil, kendilerini 'Sokrates'in Öğrencileri' olarak adlandırmaktan vazgeçmediler. Beni evimden alır ve bana agoraya kadar eşlik ederlerdi; orada her zaman çok sayıda yurttaş fikirlerimi dinlemek için beni beklerdi. Genellikle sütunlu avluya bakan merdivenlerde dururlardı; avluda kithara çalan soytarılar sahneye çıkar ve genç kızlar, titrek bir elin kâğıdın üzerine yazdığı harfler gibi dans edip dururlardı. Dansçılar göz alıcı güzellikte, özenle seçilmiş kızlardı. Soytarıları bile büyülemiş olmaları, mucize değildi. Ben avluya adımımı attığımda insanlar beni alkışa tutarlardı ve ben gelince soytarılar öteberilerini toplayıp gidebilirlerdi. 'Bak, Sokrates! Ne güzel! Yine bize eğlence çıktı!'"

Göz ucuyla bana baktı. "Bana pek bir şüpheli bakıyorsun, genç dostum! Aha! Eminim ki şöyle düşünüyorsun: _Sokrates'in nesi

eğlenceli olabilir?_ İnsanları eğlendirmeyi amaçlamamış olsam da o günler hakikaten eğlenceliydi. Seyircilerden herhangi birini seçip, insanı zekiymiş gibi gösteren ve aptallığını gizleyen o maskeyi yüzünden bizzat kendisi çıkarana dek benimle tartışması için tahrik ediyordum. Bu şekilde onu, maskesinin düşmesinden benim sorumlu olduğum düşüncesinden uzaklaştırıyordum. 'Vay canına, Sokrates insanın büyük bir gayretle saklamaya çalıştığı ne varsa söylettiriyor! Ha ha! Kimi istersen onu seç; yeter ki benden uzak dur.' Benden de bir şeyler öğrenebileceklerini insanları güldürürken anladım. Ben seçtiğim kişiyi karşıma alıp taşlamaya başladığımda, sadece seyretmekle yetinenler hiç durmadan kıkır kıkır gülüyorlardı. İnsanlara farklı sorunlara yönelik öğütler verdiğimi daha önce söylemiştim. Yalnızca mesleki ve resmî sorunlarla ilgili değil, ailevî sorunlarla ilgili öğütler de verirdim; meselâ, burnundan soluyan bir adamla kıskanç karısı arasındaki kavganın sona ermesine yardım ettim ve daha neler yaptım, tanrılar bilir. Elimden geldiğince onlara akıl verdim; ciddi ya da komik ve her zaman ücretsiz!.. Hayır, hayır; her zaman değil! Çünkü arada bir bana öğütlerimin karşılığını tekme tokatla ödediler. Ne diye saklayayım ki! Bir keresinde pazarcı kadınlardan biri, bir kova dolusu bozuk balık kokulu bulaşık suyunu başımdan aşağı döküverdi. Banyo yapmış kadar oldum. Yazıklar olsun! Fakat zannetme ki tüm bunların iyi yanları da yok değildi. Bugün adamın birine bir öğüt verir ve öğüdüm için ondan küfür yerdim; hatta elinden gelse beni tekmelerdi. Fakat adam evine gittiğinde, ona vermiş olduğum öğüde uyardı. O zaman her şeyin yoluna girdiğini görürdü! Ertesi gün herkesin huzurunda kurtarıcısı olduğumu söyleyerek beni överdi. Sana şu kadarını söyleyebilirim ki; insanlar benden çirkin bir tabirle 'çokbilmiş', hatta 'aylak' diye söz etseler de beni gördüklerine memnun olurlardı. Ayrıca bu lakapların önüne daima bir 'bizim' eklerlerdi: 'bizim çokbilmiş, bizim aylak'. Bir gün bir zeytinci bana, Atina'yı bensiz kesinlikle düşünemediğini söyledi. Ben agoraya inmek istiyordum; Pheidias ise beni akropolisin tepesinde görmek istiyordu.

Bu bana acı veriyordu. Anlıyorsun, değil mi? Uzun sözün kısası; bu duygu beni heykeltıraşlıktan uzaklaştırıp, kanlı canlı bir insan haline getiriyordu."

"Biliyorum" dedim. "Her yerde tanınır ve sevilir olmuştun; gittiğin her yerde güler yüzle karşılanıyordun. İnsanların yolunu nasıl gözlediklerini, nihayet seni görecekleri anı nasıl sabırsızlıkla beklediklerini gözümde canlandırabiliyorum."

Alaycı bir gülüşle sözümü kesti. "Bambaşka bir beden... Artık güçlü kuvvetli bir delikanlı değil, sakallı ve pörtlek gözlü bir yağ tulumu; bir dudağı yerde, bir dudağı gökte ve kel kafası! Ha ha ha!"

"Fakat Alkibiades'in Kallikles'e senin için söylemiş olduğu gibi, hâlâ cazibeli ve karşı konulmazsın." Nihayet ben de onu şaşırtmayı başarabilmiştim; buna sevinerek güldüm.

"O günler harikulade günlerdi. Bizden sonra gelenler o döneme 'Altın Çağ' adını verdiler ve tamamen haklıydılar. O zamanlar toprak her şey için çok verimliydi; zeytin ve buğday için olduğu kadar sanat, bilim ve bilimsel araştırmalar için de verimliydi. Her şey meyve veriyordu ve bu meyveler Hesperid'lerin bahçelerindeki altın elmalar kadar göz alıcıydı. Perikles istediği her şeyi elde etti: Atina kendi Hellas'ını inşa etti. O zamanlar dünyanın kültür merkezi Atina'ydı. Umutlar gerçekleşiyordu."

Sokrates içini çekti. "Fakat olgunlaşma çağımız, oligarşi yanlılarının pislik yuvalarından dört bir yana yayılan kezzap yüzünden için için yanmaya başladı. Perikles'in gücü yerinde olduğu sürece, bu gizli strategoslar ona yaklaşmaya cesaret edemediler; ancak Perikles yaşlanıp kuvvetten düştüğünde, ilk hedefleri onun en yakın dostları oldu ve böylece Perikles'i en hassas noktasından vurdular."

Sokrates sustu. Sorularımı yanıtsız bırakıyordu. Gözlerini boşluğa dikmiş, kıpırdamadan duruyordu. Huzursuz olmuştum; ama sonra, günlerce ve gecelerce böylece dalıp gidişinin Sokrates'in eski bir alışkanlığı olduğunu hatırladım.

Hiç şüphesiz o anda anılarında Perikles'in trajik sonu canlanıyordu. Sokrates'in bu halinin sabaha kadar sürmemesini umu-

yordum. Çünkü onunla Atina'nın ve elbette Sokrates'in kaderinde belirleyici olan olaylar hakkında konuşursak, her şeyi büyük bir şevkle anlatmaya başlayacağını düşünmüş ve böyle olmasını çok istemiştim.

O anda Sokrates gülümseyerek tekrar bana döndü.

"Bir gün Perikles'in yanında oturuyordum; yanımızda Aspasya'dan başka kimse yoktu. Benim sorum üzerine Perikles, Pontos Eukseinos'a yaptığı çıkarmayı anlatmaya başladı. Ansızın on beş yaşlarında bir erkek çocuğu hıçkıra hıçkıra ağlayarak Perikles'in ayaklarına kapandı. Yüzü ağlamaktan şişmiş, gözleri kızarmıştı; üzerindeki khiton gözyaşlarıyla sırılsıklam olmuştu. Perikles sözünü yarıda kesti ve endişe içinde delikanlıya neler olup bittiğini sordu. Fakat delikanlı alev alev yanan bir ateşin ortasında kalmış gibi feryat ediyor, bağıra bağıra ağlıyordu."

"Kimdi bu delikanlı?" diye sordum merakıma yenilerek.

"Alkibiades. Az önce sözünü etmiş olduğun kişi."

"Perikles'in yeğeni ve Alkmeonidai soyunun büyük umudu" dedim.

Sokrates başını sallayarak söylediklerimi doğruladı ve Perikles'le Aspasya'nın neler olup bittiğini öğrenebilmek için büyük bir telaş içinde delikanlıyı nasıl soru yağmuruna tuttuklarını anlatmaya devam etti. Bu sırada delikanlı bağırıyor, haykırıyor, hırsından yerlerde tepiniyor ve bir türlü sakinleşmek bilmiyordu. Bunun üzerine Sokrates de onunla ilgilenmeye başladı. Ona, bir erkeğin en büyük erdemlerinden birinin Sophrosyne olduğunu bilip bilmediğini sordu. Alkibiades Sokrates'e çıkışarak cevap verdi: "Elbette biliyorum. Artık ağlamamamı istiyorsun. Fakat o öylesine sevimli ve güzel ki... Yanına gidiyorum; ensesini okşuyor, onu öpüyorum. Ama o başını kaldırmıyor; hüzünlü gözlerini bana çevirmekten başka bir şey yapmıyor."

"Aspasya söz konusu olanın Alkibiades'in sevgili tayı olduğunu anladı. 'Yoksa Onyks'in hasta mı?' diye sordu Alkibiades'e acıyarak.

'Evet, o hasta, hasta...' diye feryat etti delikanlı.

'Çok üzgünüm, oğlum.' Aspasya Alkibiades'i teselli edebilmek için ona sarılmak istedi. Fakat Alkibiades ondan kaçtı ve giderek büyüyen bir çaresizlikle ağlamaya başladı.

Delikanlının elini avucumun içine aldım ve onu öyle sıkı tuttum ki Alkibiades elini elimden çekemedi. 'Yoksa ağlayarak tayını iyileştirebileceğini mi sanıyorsun?' Öfkeyle yüzüme baktı; ama yine de söylediklerimi duymazlıktan gelmiyordu. 'Bir zamanlar bir sıpayı çok sevdim' diye konuşmaya devam ettim. 'Adı Perkon'du. Perkon bir gün hastalandı ve ben onu kendim iyileştirdim. Senin tayını iyileştirmeyi de deneyeceğim. Bunu yapmamı ister misin?'

Eskiden Perikles'in evinde karşılaştığımızda Alkibiades beni hiç umursamazdı. Fakat o anda aniden rahatlayıverdi; ağlamayı kesmişti. Gözyaşları dindiğinde, onun seyretmeye doyum olmayacak kadar güzel bir erkek çocuğu olduğunu fark etmemek mümkün değildi. Olağanüstü güzelliğine leke sürebilecek en ufak bir kusuru yoktu. Sevimli yüzünü çevreleyen gür ve kıvırcık saçları vardı; gözleri yıldızlar kadar parlaktı ve boyu bir kavağınki kadar uzundu. Sayısız güzel oğlanın bulunduğu ülkemizde bile, kendisini gören gözler için tam bir ziyafetti.

Beni kelimden çıplak ayaklarıma kadar dikkatlice süzdü. Derken gözleri parıldamaya başladı ve önümde diz çöküverdi. Dizlerime sarılmış bağırıyordu: 'Evet sen, sen Sokrates, sen benim Onyks'imi kurtaracaksın! Haydi gel! Çabuk gel; seni ona götüreyim!'

'Dur bir dakika! Önce sana bir şey sormak zorundayım.'

'Haydi sor, hemen sor!'

'Onyks'ine kim yem veriyor?'

'Köle Durta; o bir Trakyalı. Tayları sever.'

'Başka kimse vermiyor mu?'

Utana sıkıla cevap verdi: 'Bazen ben de veriyorum. Dün akşam ona...'

'Söyle; ona ne verdin?'

'Tatlı şaraba batırılmış küçük pideler verdim. Onlara bayılır. Ne çok yedi, bir bilsen!'

Güldüm. 'Bu kadarı yeterli; şimdi anlıyorum. Korkma, tayın ölmeyecek. Evime döndüğümde Perikles bana bir köle gönderecek kadar nazik davranacak ve ben de gönderdiği köleyle çeşit çeşit baharatlar yollayacağım.' Aspasya'ya döndüm: 'Bir kazan dolusu su kaynatılıp, içine baharatlardan birer tutam atılacak ve demlenmeye bırakıldıktan sonra, tayın su içtiği kaba konacak.' Ardından delikanlıya şöyle dedim: 'Üç gün boyunca günde üç kez bu karışımı içecek. O üç gün boyunca hiçbir şey yememesi gerekiyor. Böylece sağlığına tekrar kavuşacak!'"

Sokrates sessizce bu olayın hatırasına dalıp giderken gülümsedi. Ona bakarken gözlerimin önüne, diz çökerek Silenos'un ayaklarına kapanmış güzel ve nazlı bir erkek çocuğu geldi; o kaprisli ve uçarı çocuk, Sokrates'in dizlerine sarılmış öpüyordu. O ikisinin, aralarındaki tüm zıtlıklara rağmen — ki bu zıtlıklar dilin büyüsüyle kendilerini ele veriyordu - birbirlerine nasıl yakınlık duyduklarını hissettim ve olağandışı güzellikte bir dostluğun tüm talihsizlikleri aşarak nasıl sürdüğünü gördüm.

O anda yaşanmış olan her şeyi zihnimde canlandırabiliyordum. Perikles her ikisini de dikkatlice gözlemliyordu; ansızın büyük bir duygu seline kapılan Alkibiades özellikle dikkatini çekiyordu. O sırada Sokrates'in, Alkibiades'in tayıyla ilgilenmesinin dışında, o iki insan arasında kökleri çok daha derinlere inen bir yakınlaşma olduğunu hemen hissetti. Perikles, Anaksagoras'ın Sokrates'i ne çok takdir ettiğini, Atina halkının ona ne kadar çok saygı duyduğunu ve onu ne çok sevdiğini düşündü. Anladı ki Alkibiades, Sokrates'in sahip olduğu özelliklerden mahrumdu: Alçakgönüllülük, ölçülülük ve sebat. Kendi kendine şöyle dedi: Belki de Sokrates dengeli kişiliğiyle bu oğlana gereken eğitimi verebilecek yegâne kişi.

Sokrates şu sözleri söylerken gülümsüyordu: "Perikles birdenbire bana döndü ve şöyle dedi; 'Aziz Sokrates, Alkibiades'i eğitmek ister miydin?' Ürpererek cevap verdim: 'Onu eğitmek mi? Ben mi? Buna nasıl cüret edebilirim ki? Tek bildiğim, hiçbir şey bilmediğim. Ama belki Anaksagoras...'

'Anaksagoras yaşlı; bu çocuk onu çok yorar. Hakikaten hiçbir şey bilmediğine mi inanıyorsun? Sanmam, yalnızca alçakgönüllülük ediyorsun. Fakat bu söylediğine katılmıyor ve sana başka bir şey öneriyorum: Onun arkadaşı olmak ister misin?' Bir an bile duraksamadan; 'Çok isterim' dedim. 'Harika!' Alkibiades boynuma atladı ve bana sımsıkı sarıldı. 'Bunu ben de istiyorum!' Gerçekten de o andan itibaren Alkibiades peşimi hiç bırakmadı. Beni evine davet ediyordu; birlikte yemek yiyor, sohbet ediyorduk. Artık bensiz hiçbir şey yapmak istemiyordu. 'Yanımda olduğun zaman kendimi iyi hissediyorum' diyordu. 'Sen olmayınca kötü ruhlar beni hemen ele geçiriveriyorlar.'"

Sokrates asırlar öncesine dalarak gülümsedi. İnsan ruhunu daima daha yüksek bir kademeye yüceltebilme hasretiyle yanıp tutuştuğu, o güzel ve kabına sığmayan insanoğlunun dostluğunu kazandığı o günleri hiç şüphesiz yüreğinin gözüyle yeniden görebiliyordu.

Sokrates anlatmaya devam etti: "Alkibiades büyüdükçe dış görünüşü ve delice fikirleriyle herkesi daha çok büyülüyordu. Pek çok yetişkin erkek ve çok sayıda delikanlı ona yakın olabilmek için can atıyordu. Peşinden koşturuyor, övgüler yağdırıyor, sevgilerini dile getiriyorlardı. Kimileri de kulağına, şanının ve gücünün Perikles'i bile aşacağını fısıldıyordu. Fakat o herkesi geri çeviriyor, hiç kimsenin onu öpmesine ya da ona dokunmasına müsaade etmiyordu. Hatta varlıklı bir sepici olan ve yıllar sonra Atina'nın başına geçen Anytos'u dahi geri çevirdi.

Fakat Alkibiades beni her zaman yanında görmek isterdi. Kendisinin üstün niteliklerini ne dile getirmeme ne de methetmeme izin verir, daima kötü huylarıyla savaşmamı arzu ederdi. Bir gün bana şöyle dedi: 'Sevgili Sokrates, sen benim için en iyi olanı yapıyorsun. Eline bir tımar alıp, tüm kötü huylarımı tıpkı bir köpekten pire ayıklar gibi sabırla ayıklıyorsun. Bu yüzden peşinden koşmaktan başka bir şey yapmıyorsam, şaşırma. Bu pireler beni çok kötü ısırıyorlar.'"

Sokrates o günü hatırlarken gülüyordu. "Benim oldukça sık dişli bir tımarım vardı."

"Alkibiades'in şöhretinin bir kısmını seninle olan ilişkisine borçlu olduğunu söylüyorlar" dedim.

Sokrates surat astı. "Ben hiçbir şeyi tek yönlü olarak değerlendirmem. Alkibiades eskiden çok saygı gören Alkmeonidai sülâlesine mensup oluşuyla, etkin kişiliğiyle ve başına buyrukluğuyla benim şöhretime de şöhret katıyordu."

Gözleri yeniden parıldamaya başladı. Kendi kendine gülümsedi. "Ne zannediyorsun! Ben Atinalıların gözünde en az Alkibiades kadar acayiptim. Ketenden bir khitonla onun üzerine geçirdiği kahverengi himationdan başka bir şey giymeyen, bir dilenci kadar az şeye gereksinim duyan ve pazardaki sıradan halktan tut da aristokratların 'en büyük arzuları baş strategos rütbesine erişebilmek olan' zengin oğullarına varana dek, herkes için iyiyi ve güzeli dileyen yalınayaklı bir sakallı! Dostlarıma karşı ne kadar açık yürekli olmaya çalıştıysam, sana karşı da öyle olmak isterim; yabancı."

"Bunu senden özellikle rica ediyorum."

"Öyleyse dinle! Alkibiades'in çok geçmeden vefalı bir sevgiye dönüşen bağımlılığı, o zamanlar benim için büyük bir sevinç ve onur kaynağıydı. Fakat Alkibiades'e neredeyse akıllarını yitirecek kadar âşık olan ve onun tarafından reddedilen hayranları, Alkibiades'in bana olan sevgisi yüzünden benden ölesiye nefret ettiler."

"Değerli Sokrates, şu Anytos'un yaşamının sonuna dek senden nefret etmiş olduğundan eminim" diyerek sözünü kestim.

"Hem benim yaşamımın, hem de kendi yaşamının sonuna dek" diye ekledi Sokrates. "Fakat şimdi bunları düşünmek istemiyorum."

"Saygıdeğer konuğum, biz yine Alkibiades'ten söz edelim. Birbirlerinden böylesine farklı, Atinalılar için bu kadar cezp edici ve kendi alanlarında bir o kadar sivrilmiş olan iki insanı birbirine bağlayan şeyin ne olduğunu anlat bana."

Sokrates anlatmaya devam etti: "Sophrosyne mi? Hayır; ba-

şarısızlık üstüne başarısızlık... Her ne kadar bunu yapabilmeyi istesem de ben Sophrosyne'ye asla riayet etmedim. Uğursuz Poteidaia seferi sırasında Alkibiades'le birlikte bir çadırda yatmak ve savaşta onu korumak zorunda kaldım. Alkibiades'in kendisine arkadaş olarak asil kan taşımayan birini seçmiş olması, bazılarını çok şaşırttı. Yine de kötü bir seçim yapmamış olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Savaş sırasında düşmanla omuz omuza çarpıştığımız sırada, Alkibiades içine şeytan girmişçesine dövüşüyordu; derken yaralandı ve yere yığıldı." Sokrates âdeta soluk almadan konuşuyordu. "Onu korumak için önüne atıldım ve o sırada bizden çok daha üstün durumda olan düşmanlarımızla savaştım. Kılıçlar havada uçuşuyordu."

"Senin Alkibiades'i savaş meydanından uzaklaştırmayı başardığını söylüyorlar."

"O kargaşada ölüp gitmesi için, onu orada öylece terk edebilir miydim?" diye sordu sert bir ses tonuyla.

"Yiğitliğinin karşılığında hak ettiğin zafer tacından da onun menfaati için vazgeçmişsin" dedim; bunun doğru olup olmadığını bir de Sokrates'ten duymak istiyordum.

"Bunu yapmamam için ne gibi bir sebep olabilirdi ki?"Bu sorum onu biraz şaşırtmıştı. "O zafer tacının bana hiçbir faydası olmazdı. Onunla ne yapabilirdim ki? Ayrıca zafer tacı Atina için ikinci bir Perikles olacak şekilde yetiştirdiğim Alkibiades'e hem daha çok yakışıyordu, hem de o bu tacı taşımakla yükümlüydü."

Sokrates sustu.

Ona dikkatlice baktım. Beti benzi atmıştı; kaşlarını çatmış, sanki içten içe yıkılmıştı. Endişelenerek ayağa fırladım.

"Kendini iyi hissetmiyor musun?"

"Hayır, hayır, iyiyim. Yalnızca bazı şeyleri hatırladıkça hayrete düşüyorum. Delikanlılık çağımdan başlayıp elden ayaktan düşecek kadar ihtiyarlayana dek yaptığım her iyilik için, neden bu kadar ağır bir bedel ödemek zorunda kaldım? Bu hep böyle midir; yoksa yalnızca Atinalılar mı bu kadar nankör?"

"Bence yalnızca onlar değil" dedim.

Bu düşüncemi destekleyen ayrıntıları sormadı; Atinalılardan söz etmeye devam etti ve sanki ben sözlerine itiraz etmişim gibi, ansızın hararetle bağırmaya başladı:

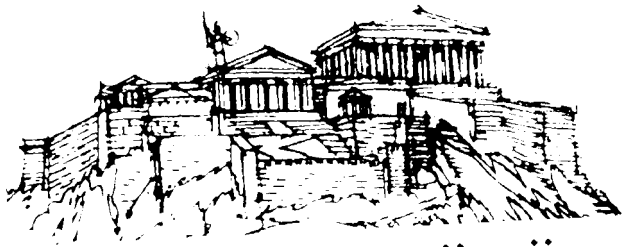
"Atina ve kendim için savaş meydanından genç Alkibiades'le birlikte kimi kaçırdığımı o zamanlar nasıl sezinleyebilirdim ki? Söylesene, nasıl? Nasıl? Ah, benim yeni dostum; atalarımız ve tanrılarımızla ilgili mucizeler dolu hikâyeler anlatılıyor; fakat biz o zamanlar Perikles'in 'altın çağını' yaşıyorduk ve onun hemen ardından biz de mucizelerle dolu olaylara şahit olduk."

Sokrates birdenbire tedirgin oldu ve ayağa kalktı.

"Bana öyle geliyor ki saat oldukça geç oldu."

Saate baktım. "Evet, sabah olmak üzere..."

"Güneşi selamlamaya gitmeliyim" dedi; tekrar görüşeceğimizi anlatmak istercesine başını sallayarak bana içten bir veda etti ve uzaklaştı.

İKİNCİ BÖLÜM

-1-

Perikles'in "Altın Çağı" Atina'nın dört bir yanında haset, kıskançlık, düşmanlık ve öfke uyandırıyordu.

Parthenon'a adımını atan ve orada Pheidias'ın altın, fildişi ve kıymetli taşlardan yapılmış muhteşem Athena'sını gören her müttefikin soluğu kesiliyor, büyük bir kıskançlığa kapılarak kendi kendine şöyle soruyordu: Neden bizim böyle bir Parthenon'umuz, baştan ayağa altından yapılmış böyle bir tanrıçamız yok? Biz de bunun gibi bir dünya harikasına sahip olmalıyız!

Perikles tüm bu ihtişam için gereken parayı nereden alıyor? Bizden! Birliğin kasasından! Fakat harcamaları bize bildirmiyor. Atina bize bunun için teminat veriyor mu? Daha neler! Şu anda kimseyle savaşmak durumunda değiliz; barış halindeyiz. Persler in artık bize karşı saldırı düzenleyebilecek hiçbir şeyleri kalmadı; Spartalılarla ise otuz yıllık bir barış anlaşmamız var. Ayrıca kulağıma gelenlere bakılırsa, Perikles barışı daha da pekiştirebilmek için her yıl onlara on gümüş talanton yolluyormuş.

Atina filosunun Peiraeus Limanı'ndan çıkışının harikulâde bir manzara oluşturduğu şüphesiz. Yelkenleri rüzgârdan çok gururla kabaran yüz mükemmel Trieres... Peki, ama onlara ihtiyacımız var mı? Tek yaptıkları içimizde korku uyandırmak ve Atina'nın hâkimiyetinden kurtulmak için yapılan her denemeyi oldukça sert bir biçimde cezalandırmak. Thasos, Perikles'e karşı ayaklandığında Perikles'in ne yaptığını hâlâ dün gibi hatırlıyoruz.

Tüm dünyada Hellas'ı Atina temsil edecekmiş, öyle mi? Bunun bize ne faydası var? Atina güneşin altında arsızca uzanırken, biz daha çok gölgeye sinmek zorunda kalacağız!

Bu tür düşünceler Atina'nın müttefiklerini harekete geçirdi ve tüm müttefikler bunları konuşur oldular.

Fakat harcanandan çok daha fazla paranın dahi ortaya böylesi bir güzellik çıkaramayacağını hiç kimse düşünmedi. Oysaki bu güzelliğin esas kaynağı insan ruhu, insanın yaratıcılığı ve Atina'ya duyulan coşkun sevgiydi. Ayrıca birliğe mensup devletlerden gelerek şehre yerleşip, ortaya koydukları eserlerle sivrilenler de kıskanç müttefikleri mutlu etmeye yetmiyordu.

Bu seyelânın önüne set çekmek mümkün değildi. Bir bina, bir heykel, bir resim uğruna kazanılan savaşı bir diğeri izliyordu. Yapılan her işten bir yenisi doğuyor: bir mimari eser tamamlanır tamamlanmaz, bir sonrakine başlanıyordu. Akropolisin ihtişamı Parthenon'un etrafında harabelere izin vermiyordu.

Attika'daki diğer şehirler tavırlarını ortaya koymaya çoktan başlamış; Attika Deniz Birliği'ne bağlı şehir devletlerinin kıskançlığı ve muhalefeti, artık durdurulması mümkün olmayan ikinci bir seyelâna dönüşmüştü. Perikles hâlihazırda yetmişine merdiven dayamıştı. Artık çevresinde olup bitenleri doğru dürüst görmüyor, konuşulanları pek duymuyordu. Körleşmiş, duyarsızlaşmıştı. Bu seyelân Perikles'i de önüne katmıştı; birliğin ortak kasasından alarak Atina'ya ve Atinalılara harcamış olduğu para hak ettikleri miktardan çok daha fazlaydı. Fakat Perikles bunların farkına vardığında artık çok geçti.

Memnuniyetsizliği ve sağda solda ansızın alevlenen isyanları zorbalıkla bastırıyordu. Ticarette ilerleme kaydedilirken, denizcilik gurur duyulacak kadar gelişmişti ve Atina günden güne daha da güzelleşiyordu. Perikles'in tedirgin olması için ne gibi bir sebep olabilirdi? Her şeyi Atina'nın refahı için yapmıyor muydu? En güçlü otorite Atinalılar değil miydi? Öyleyse Perikles'in müttefiklerin öfkelerinden kaynaklanan boş sözlerinden korkmasının ne anlamı vardı?

Aristokrat Sparta'nın Atina demokrasisiyle ihtilâfı yıllarca sürdü. Perikles buna alışmıştı; her ne kadar Spartalılar çocukluklarından itibaren katı ve planlı bir biçimde askerlik eğitiminden geçiriliyor olsalar da Sparta artık demokrasiyle baş edemeyecek hale geldiğinden Atina demokrasisinin ülkenin daimi kalkınmasına katkıda bulunması daha kolaydı.

Saldırsınlar bakalım! Savaş filolarımız onların tüm limanlarını zapt edecek ve ağır silahlı birliklerimiz gemilerden atlayarak hücuma geçecek.

Perikles'in hayalleri gerçek olmuştu; ancak bu gerçek hiç durmadan eskilerinden çok daha abartılı yeni hayaller doğuruyordu.

Fakat Atina'nın – aslında Perikles'in, demokrasinin ve onun olumlu getirilerinin – düşmanları, saldırıya geçmek için zamanın uygun olduğunu keşfetmişlerdi. Saldırıya geçtiler.

Peki, ama ansızın patlak veren savaşın sebebi neydi? Biz bu savaşın dışında değildik. İlk önce biz Atina'yı içten içe sarsacaktık...

Spartalı aristokratlar, Attika Deniz Birliği'ne mensup diğer aristokratlarla ve oligarşi yanlılarıyla bağlarını güçlendirdiler. Birliğin üyelerini otonomide diretmeleri için kışkırttılar. Demokratik Atina'ya tabi olmamanın ve aristokrasiyi iktidara getirmenin daha iyi olacağına onları ikna ettiler.

Spartalılar Atina'da bile oligarşi yanlıları ve onların yaltakçıları arasında müttefikler buldular. Hatta Ekklesia'nın bir kısmı temelinden sarsılmaya başladı. Perikles'e ve elbette demokrasiye alenen saldırmaları şimdilik mümkün olmadığı için, Ekklesia'nın beyinlerini yıkadıkları kısmını kullanarak Perikles'in en yakın dostlarını ele geçirmeye koyuldular.

Perikles yaşlı ve güçsüz. En yakın dostlarını kaybettiğinde, onu devirmek çok daha kolay olacak. Düşündüler – yaptılar.

Aspasya'yı fuhşa tahrik ve ateistlikle itham ettiler. Pheidias'ı fildişi, kaymaktaşı ve altından yapılacak heykeller için ayrıl-

mış olan altını çalmakla suçladılar. Yazılarında tanrıların varlığını inkâr ettiği ve bu şekilde tüm Atina'da, tüm Attika'da, hatta tüm Hellas'ta ateistliği yaygın hale getirdiği için Anaksagoras hakkında suç duyurusunda bulundular.

Felâketler birbirini izledi.

En fenası da Anaksagoras'ın başına geldi. O zamana kadar aleyhine kullanılanlar yalnızca çenesi düşükler, dedikoducular, yalancı ve satın alınmış şahitlerdi. Fakat şimdi kendi yazıları birinci elden delil teşkil ediyordu.

Geceydi. Kapının tokmağı şiddetle vuruldu. Sokrates evden çıkarak dışarı koştu ve duvarın üzerinden etrafı görebilmek için bir taşın üzerine zıpladı. Perikles'in kölelerinden biri avlunun dışında duruyordu. "Uzun bir yolculuğa hazırlanman ve mümkün olduğu kadar çabuk Perikles'e gitmen gerekiyor" diye fısıldadı köle.

Perikles hâlihazırda Sokrates'i bekliyordu. Onu Anaksagoras'ın odasına götürdü. Anaksagoras bir sandalyeye oturmuş, seyahatlerde giyilen türden uzun bir üstlüğe sarınmıştı. Hemen yanında, küçük bir kandilin titrek ışığında Aspasya oturuyordu. Alkibiades filozofun arkasında, ayakta duruyordu. Perikles, Sokrates'e döndü ve içini çekerek şöyle dedi: "Aziz dostumuz Anaksagoras bugün ateistlik suçundan dava edildi. Aspasya'yı savunabilmek için ne çok gözyaşı, ne çok dil döktüm. Fakat bu kez ne söylesem fayda etmedi. Anaksagoras yarın Heliaia tarafından yargılanacak. Hemen kaçması gerekiyor. Senden ricam..."

Sokrates, Perikles'in ricasını dile getirmesine gerek duymadı. "Anaksagoras'ı güverteye kadar götüreceğim."

"Teşekkürler. Alkibiades size eşlik edecek."

"Güzel!" dedi Sokrates. "Yola çıkıyoruz."

Vedalaştılar. Anaksagoras'ı bir eşeğe bindirdiler; eşeğin yularını bir köle tutuyordu. Alkibiades meşaleyi taşıyordu.

Kaçış başladı.

Şehirden çıkmak hiç kolay değildi. Kapıdaki muhafız onları durdurdu ve yanlarına iki muhafız daha geldi. Alkibiades onlara, hasta büyükbabasını köye götürdüğünü söyledi. Sokrates yolda başlarına kötü bir şey gelmemesi için büyükbabayla torununa eşlik ediyordu. Alkibiades muhafızlara kapıyı açmaları için paranın yanı sıra, şarapla dolu kıymetli bir amfora verdi. Muhafızlar bundan çok memnun oldular; ancak içlerinden biri Anaksagoras'ın etrafında dolaşmaya başladı. Anaksagoras örtüye sarmış olduğu birkaç papirüs rulosuyla birlikte bir mahfazanın üzerinde oturuyordu. O ruloları görmüş olsalardı, onun kim olduğunu hemen anlarlardı. Bu da Anaksagoras'ın firar ettiğine dair delil teşkil ederdi ve böylece Anaksagoras suçunu bizzat itiraf etmiş sayılırdı. Sokrates şöhretini ve halkın kendisine duyduğu sevgiyi kullanmaya karar verdi. Meşalenin ışığına iyice yanaştı ve şöyle dedi: "Cehennem köpeği aşkına! Atina'nın savaşçıları, beni tanımadınız mı?"

"Hey, bu Sokrates" diye bağırdı muhafızların başı. "Yolunuza devam edebilirsiniz, saygıdeğer Sokrates!"

Alkibiades pazarcıların diliyle konuşmaya başladı: "O Kios şarabını sağlığımıza içecek olursanız, şu gördüğünüz zavallı ihtiyara buraya gelmekle ne kadar iyi ettiğini göstererek onu çok mutlu edersiniz. O iyi kalpli ve tanrılardan korkan bir insandır. Sağlığına kavuşur kavuşmaz, sizin için on iki büyük tanrıya koca bir öküz kurban edeceğinden eminim."

Bu sözlerinin ardından Diokharos Kapısı'ndan gülerek yürüyüp geçti. Askerler gitmelerine izin verdiler ve hiç vakit kaybetmeden su katılmamış şarabı başlarına diktiler; naraları zifiri karanlık çöktüğünde bile hâlâ duyuluyordu.

Brauron'a varınca bir kayığa binip, Anaksagoras'ı ve onun papirüs rulolarını denize açılmaya hazırlanan bir geminin güvertesine götürdüler. Sabah vakti ufuktaki sis bulutu gemiyi tümüyle yutana dek ardından baktılar.

Firari kısa bir süre sonra Lampsakos'ta öldüğünde, meza-

rının başına konan taşın üstünde şöyle yazıyordu: "Ruhunu en yüce hakikate taşımış olan büyük Anaksagoras burada yatıyor."

Zekice bir öngörüyle Atina'ya dönerken başka bir kapıdan, Sunior Kapısı'ndan geçtiler. Tüm şehir ayaklanmıştı. Herkes agoraya koşuyordu.

Taş döşeli büyük meydanın ortasında bir odun yığını vardı ve çevresinde silahlı İskitler duruyordu. Köleler kucak dolusu kâğıt ruloları getirdiler ve onları odun yığının üzerine koydular.

"Burada neler oluyor hemşerim?" diye sordular odun yığının etrafında duranlara.

Aldıkları cevap şu oldu: "Bunlar Anaksagoras'ın tanrılar hakkındaki yazıları. Anaksagoras ellerinden kaçtı; fakat şimdi burada alenen yakılacak."

Alevler yükseldiğinde ve agoranın üzerini duman kapladığında, Sokrates'le Alkibiades'in başlarından aşağı kaynar sular döküldü. Bu insanların istedikleri Anaksagoras'ın düşüncelerini yok etmek, onun ruhunu yakmaktı!

Güçlükle konuşabilen Sokrates'in ağzından öyle bir kelime çıktı ki Helenler bu kelimeyi sadece yabancılar ve yarı cahil halk için kullanırlardı: "Barbarlar, durun!"

Ateşin başındaki silahlı nöbetçiler bu şekilde haykıranın kim olduğunu bulamadılar.

Kısa bir süre sessizlik oldu; ateşte yanmakta olan odunların çıtırtısı her yerden çok net duyulabiliyordu. O ateş ki Anaksagoras'ı yok edecekti.

O anda iyimser Sokrates, ilk kez Atina'nın geleceğinin kapkara bulutlarla gölgelenmiş olduğunu gördü.

-2-

Aydınlık gecelerde Atina'nın sokaklarında yalnızca nöbetçiler ve sarhoşlar dolaşırken, sıcak gecelerde insanlar hiç olmazsa denizden esen rüzgârla bir parça serinleyebilmek için damlarda yatarken, bunaltıcı gecelerde Peloponessos'tan gelen bulutlar gökyüzünde gezinirken, kara gecelerde ay ve yıldızlar yeryüzünü unuturken ve yalnızca Parthenon'un önündeki ateş ışık verirken, Perikles evinin peristylinde yapayalnız oturuyordu.

Aspasya yatmaya gitti ve Perikles'in üzerine kasvetli bir yalnızlık çöktü.

Düşmanlar deliklerinden çıkan büyük sıçanlar gibi sürünüyorlar; miğferlerinin inik duran yüz siperlerinin ardında tanınmıyor ve saldırıyorlar.

"Neden bana böyle saldırıyorlar?" diye sordu Perikles bir gün Sokrates'e.

"Bir ömür boyunca şehrimiz için neler neler yaptım. Bu bir suç mu?"

"Başkalarının yaptıklarından daha fazlasını yapmak bir yana dursun, bildiklerinden daha fazlasını bilmek de suçtur."

"Kriterler böyle mi, Sokrates?"

"Evet, bizler hâlâ bu kadar küçüğüz, sevgili Perikles."

Perikles gerçekleri bir türlü kabullenemiyordu; Anaksagoras'ı kaybetmişti ve Aspasya duvarlara yazılan iğrenç sözlerle dillere düşmüş, komedyalarda 'Miletli sabık fahişe' sözüyle

damgalanarak yerden yere vurulmuştu. Aspasya'nın bugün bile hâlâ randevuculuk yaptığı ve Perikles'in dostları için ziyafetlere genç kızlar getirdiği söyleniyordu. Pheidias'ın kesinlikle hak etmediği halde hırsızlıkla suçlanmış olması da Perikles'e derin acılar veriyordu.

Siyasî aleyhtarlarını düşündü: Ne istediğinizi biliyorum. Ruhunuzu okuyorum, alçaklar. İlk önce dostlarımın beni koruyan güçlü surlarını yıkmak, sonra da Sparta ile ittifaka vararak Atina'nın taş surlarını yerle bir etmek niyetindesiniz.

Bu sıkıntılı düşünceler esnasında Perikles'in gözünün önüne gitgide sıklaşan aralıklarla, Demokrat Partinin her geçen gün halkın sempatisini biraz daha kazanan lideri ve zengin sepici Kleon'un yüzü geliyordu. "Atina'nın artık yaşlanmış, mükemmel bir strategosa değil; daha genç birine, Kleon'a ihtiyacı var" diyorlardı. Tüm bu sözler dostları sayesinde Perikles'in kulağına geliyordu.

Artık ihtiyarlamış olan Perikles himationu sırtına geçirdi. Korkudan titriyor, sanki Erinys'lerin kanat çırpışlarını duyuyordu. Yoksa çok eskide kalmış, kendisinin ortak olmadığı bir suçun intikamını mı alacaklardı?

Bu iç karartıcı dakikalar onun fetih düşkünlüğünü kıramadı; tam aksine onda yeni arzular uyandırdı. Hırsının, şan ve şeref düşkünlüğünün içinde yaktığı ateşi körükledi.

Perikles, Atina'nın askerî gücünü arttırdı ve kendi nüfuzunu genişletti. Diğer bazı Helen şehirlerini de boyunduruğu altına alarak, demokratik rejimi hayata geçirdiği koloniler kurdu. Aristokratlarla kozlarını sertçe ve acımasızca paylaşıyordu.

Sokrates onun planlarını endişeyle izlerken, Sparta Perikles'in her hareketini takip ediyordu. İki büyük güç... Onlar da Greklerdi, diğerleri de. Buna rağmen birbirlerine ölesiye düşman olmuşlardı. Çünkü Atina'da demokrasi, Sparta'da ise iki ayrı sülâleden veraset yoluyla tahta çıkmış olan iki kral hüküm sürüyordu.

Artık Spartalıların kini ve nefreti, Perikles'in taarruzlarını geciktirebilmek için her yıl gizlice Sparta'ya yolladığı sayısız talanton'la da dindirilebilecek gibi değildi.

Attika Deniz Birliği'ne mensup, kışkırtılmış oligarşi yanlılarının desteğiyle Spartalılar savaş hazırlıklarına başladılar.

Halk Meclisi galeyan içindeydi. Savaş karşıtları çoğunluğu oluşturuyordu. Fakat Perikles Atina'nın gücüne inanıyordu.

"Sparta'nın elinde bizimki kadar dolu bir kasa var mı? Denizlerin hâkimi biz miyiz, yoksa Spartalılar mı? Dünyadaki tüm büyük ticaret limanlarında Sparta mı hüküm sürüyor, biz mi?"

Fakat Perikles'in dostları da ondan yana değildi; "Sparta'nın bizimki kadar savunmasız, kolayca geçilebilen ve yara alabilen bir hinterlandı var mı?" Perikles'in duymak istediği elbette bu değildi. Savaşın alevlerini ansızın yükselten kıvılcımı kibri yüzünden âdeta hoşnutlukla karşıladı.

Perikles'in artan nüfuzunun Atina'ya verdiği mutluluk kısa sürdü. Korinthoslular soyguncu Atina'ya saldırması için Sparta'yı kışkırttı. Sparta Perikles'i savaşla tehdit etti; fakat aynı zamanda barış önerisinde bulundu. Barış için iki şartı vardı: İlk olarak Perikles dâhil tüm Alkmeonidler Atina'dan sürülecekti; çünkü onlara göre bu lânetli sülâle bütün Hellas'a uğursuzluk getiriyordu. İkinci olarak Atinalılar, tüm Attika Deniz Birliği üyelerine bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini geri verecekti.

Pnyks'te halkı temsil eden Ekklesia'da tüyler ürpertici kahkahalar koptu. "Acaba Spartalılar bu nazik tekliflerinin karşılığında armağan olarak, tüm hazineleriyle birlikte akropolisi kabul ederler mi?"

Fakat Ekklesia'nın tümü gülmedi. Barışın hasretini çeken Attikalı çitçilerin temsilcileri gülecek halde değillerdi; sayısız Atina yurttaşı da gülmedi, çünkü Sparta'nın sunduğu bu iki şartın ağırlığı yüreklerine korku salmıştı.

Yine zifiri karanlık, sıcak ve boğucu bir geceydi. Perikles Aspasya'yı yanına çağırdı; titreyerek ona sarıldı ve içindeki sıkıntıyı

dile getirirken söylediği sözlerle Aspasya'yı dehşete düşürdü: "-Atina'ya yararından çok zararın dokunuyor, Perikles!- Bu çirkin sözü, her zamanki gibi Ekklesia'dan eve doğru yürürken bir duvarın üstünde gördüm."

Ekklesia, Sparta'nın şartlarını kabul edecek miydi? Perikles'i Atina'dan sürecekler miydi? Attika Deniz Birliği'nin dağılmasına ve böylece demokrasinin yok olmaya yüz tutmasına izin verecekler miydi?

Ekklesia bir kraterin içindeki lavlar gibi için için kaynamaya başladı; sonunda Sparta'nın arsızca ortaya koyduğu şartları reddetti.

Sparta'nın bu karara cevabı şimşek gibi geldi; Sparta savaş ilan etti.

Atina filosu harekete geçti; Peloponessos limanlarını kuşattı ve taşlarla doldurarak kapattı. Sparta Kralı Arkhidamos ağır silahlı erleriyle iki kez Attika'ya girdi. Arkhidamos'un askerleri meyve bahçelerini ve Atina'nın gururu olan zeytinlikleri yerle bir ettiler; köyleri ve çiftlikleri yağmalayıp yaktılar.

Çitçiler köleleriyle birlikte yağmacılardan, yangından ve katillerden kaçarak Atina duvarlarının ardına sığındılar. Bu duvarlar onları mızraklardan, kılıçlardan ve ateşten koruyordu; fakat yeni bir düşman köy halkının akın ettiği Atina'ya ve Peiraeus'a sinsice süzülüyor, halk çığlık çığlığa bağırıyordu: 'Athena, şehrin koruyucusu, buna nasıl göz yumarsın!' Duvarlar, hisarlar ve silahlar onu durduramıyordu. Bu düşman hummaydı. Karahumma!

Atina korkak bir karınca sürüsünü andırıyordu. Gündüz ve gece, Atina'nın her köşesinde insanlar yere yığılıyor, acıdan kıvranıyor, inim inim inliyor ve feryatlar ediyorlardı.

Atina filosu Khalkidike'den geri çekilmek zorundaydı; çünkü humma denizciler arasında da baş göstermişti. Yalnızca Poteidaia önlerinde bir kara ordusu kaldı. Sokrates yaralı Alkibiades'i Atina'ya götürüyordu.

Sokrates onu evine bıraktıktan sonra kendi evinin yolunu

tuttu. Avlu kapısı açıktı ve avluda tanımadığı birkaç adam vardı; kimisi oturuyor, kimisi de ayakta duruyordu. Adamlar Sokrates'in selamına karşılık vermeden ve hiçbir şey söylemeden yüzlerinde kaskatı bir ifadeyle ona dik dik baktılar. Sokrates evine girdi. Evin içi yabancılarla doluydu.

Kara kuru, kambur bir adam sertçe: "Burada ne işin var?" diye sordu Sokrates'e.

Sokrates kahkahayı patlatıverdi.

"Asıl sizin burada ne işiniz var, sayın beyefendi? Burası benim evim."

"Sen Sokrates misin?" diye sordu yabancı, bu kez az da olsa samimi bir ifadeyle. "Bize senden söz etmişlerdi. Artık başımızı sokacak bir çatımız yok."

Bu ne bir ricaydı, ne de bir meydan okuyuş; sadece bir dert yanıştı. Sokrates evin içindeki kalabalığa dikkatlice baktı; içeride çocukları ve akrabalarıyla birlikte iki aile olmalıydı. Eve şöyle bir göz attı.

"Üst katı boşaltın. Orada ben kalacağım; evin kalanını tümüyle size bırakıyorum."

İnsanlar minnettarlıklarını dile getirerek Sokrates'e teşekkürler ettiler ve onun önünde eğildiler.

"İçinizde hasta olan var mı?"

"Şimdiye kadar hiçbirimiz hastalanmadık."

"Peki, avludakiler orada ne yapıyor?"

"Onlar odunlukta ve kilerde kalıyorlar. Hallerinden memnunlar."

"Hallerinden memnunlar" diye içinden tekrarladı Sokrates; tüyleri diken diken oldu. Eşyalarını üst kata koydu; bıraktığı yerde bulduğu eski khitonunu ve himationunu aldı. Onları çalmamışlardı; henüz çalmamışlardı.

Sokrates şehirde yürümeye başladı. Akropolisin bembeyaz görüntüsüyle etrafına ışık saçan ihtişamı altında Atina, böceklerin doluştuğu kokuşmuş bir et yığını gibi duruyordu. Adımları-

nın onu götürdüğü her yerde çocuklarıyla birlikte şehre sığınmış olan aileler yatıyordu. Tapınaklar, stoalar, merdivenler, Moira heykellerinin arası, çöplüklerin üstü, her yer, ama her yer onlarla doluydu. Pek çoğu hâlihazırda hummaya yakalanmıştı; yüksek ateş yüzünden hayaller görüyor, Kallirhoe'lerin küçük havuzlarının etrafında bir kap su için saç saça baş başa dövüşüyorlardı. Hastalar Kallirhoe'lerin ayaklarına kapanıyor, böylece en azından nemli taşları yalayabiliyorlardı. Beyaz şehrin taş döşeli sokakları kararmış cesetlerle örtülmüştü. Cesetleri ortadan kaldırıp yakanların sayısı oldukça azdı; çünkü insanların çoğu hummanın kendisine bulaşmasından, kararmış bir cesede dönüşmekten ölesiye korkuyordu. Havanın sıcaklığı cesetlerin hızla çürümesine sebep oluyordu. Şehrin dört bir yanından gelen ceset kokusu, defne ve selvi ağaçlarının o güzelim kokularını bastırıyordu.

Ölüm korkusu hem sağlıklı, hem de hasta insanlarda şiddetli bir yaşama arzusu, her nerede ve nasıl olursa olsun, son bir yaşamsal haz için karşı konulmaz bir hırs uyandırıyordu.

Parlak yıldızlarla dolu bir geceydi. Sokrates düşüncelere dalmış, öylece duruyordu. Devlet kölelerinin ağızlarını ve burunlarını örterek bir zenginin evinden cesetleri nasıl çıkardıklarını, orada bulunan diğer insanların evin boşaltılmasını nasıl sabırsızlıkla beklediklerini gördü. Son olarak çıkarılan cesedin üzerinde altın işlemeli bir örtü vardı.

İlk gelen yağmacılar hiç vakit kaybetmeden eve girdiler. Bir çığlık koptu. Çığlık bir adama mı, yoksa bir kadına mı aitti? Cinayet miydi, yoksa tecavüz mü? Biri daha mı ölmüştü? Derken sessizlik oldu ve kapıda sabırsızlıkla bekleyen, insan kılığına girmiş sırtlanlar evin içine akın ettiler; çaldılar, gasp ettiler, yağmaladılar. Ganimet için vahşice dövüşmeye başladılar.

Şehrin nöbetçileri neredeydi? Ölmekte olan bir şehirde nöbetçiye ne gerek vardı? Geçen zaman içinde onlar da sırtlana dönüşmemiş miydi?

Sokrates'in ayaklarının dibinde, vücutları hastalığın neden olduğu lekelerle kaplı olan insanlar yatıyordu. Bu insanlar tanrı-

lara dua etmiyor, Attika'nın ve şehrin başına bu tüyler ürpertici talihsizliği getirmiş olduğuna inandıkları Perikles'e lânetler yağdırıyorlardı.

Hymettos'taki parlak ışık güneşin doğuşunu müjdeledi. Sokrates onu selamladı. "Hoş geldin kurtarıcı, hoş geldin ışık kaynağı! Atina'ya yardım et! Burada binlerce insan ıstırap içinde kıvranıyor ve Thanatos ağıyla onları bir bir yakalıyor. Ateşinle bizi bu kara belâdan kurtar!"

Düşmanlar Perikles'in etrafını sarıyorlardı. Yurdun tümü ateş içindeydi ve can çekişiyordu; mutluluğu ansızın ıstıraba dönüşmüş, yaşamın huzurundan ayrılarak ölümün kaosuna saplandığı bu dehşet verici sıçrayışla ölümcül bir yara almıştı.

Aspasya inanmadığı halde evdeki Zeus sunağında gizlice adaklar adadı. "Yıldırımların hükümdarı, Perikles'e merhamet et! Onun da Alkmeonidai sülâlesinin üzerindeki lânetin kurbanı olmasına izin verme!"

Sonra yüzüstü toprağa kapaklanıp ağlamaya başladı.

Bu adak törenin ardından Perikles'in yanına gitti ve ondan, henüz vakit varken Atina'yı kendisiyle birlikte terk etmesini istedi; böylece her ikisi de hummadan kurtulacaktı.

Perikles uzun süre hiçbir şey söylemeden ona baktı.

"Hizmetçilerini yanına al ve bizim iyiliğimiz için buradan git. Ben Atina'yı terk edemem."

Aynı gün Aspasya Perikles'in evini terk etti.

Derken humma, Perikles'in düşmanlarına katıldı. İki oğlunu ve kız kardeşini ele geçirdi. Perikles ikinci oğlunu gömerken, humma onu çoktan ele geçirmişti. Bir bastona dayanmış, oğlunun mezarının başında duruyor ve yas tutanların yanına yaklaşmasına, hastalığı kendilerine de bulaştırmalarına izin vermiyordu. Ağıt yakanların acı dolu seslerini gözleri kapalı dinliyor, gözkapaklarının altından hayatında ilk kez yaşlar fışkırıyordu. Perikles'i bir sedyenin üzerinde mezarlıktan çıkarıp evine götürdüklerinde, bir daha kalkmamak üzere yatağına yattı. Huzursuz-

ca bir o yana bir bu yana dönüyor, bilinci sanrılarla kararıyordu. Hâlâ uzaklardan gelen, çaresizce ağlayan tekdüze bir ses duyuyordu; sanki kendi yüreği ağlıyordu.

Azat edilmiş bir köle olarak Perikles'e yıllarca büyük bir sadakatle hizmet etmiş olan vekilharcı Euangelos, onu terk etmeyen tek kişiydi. Euangelos, bir zamanlar Perikles'in seçkin konukları arasına katılmış hekimleri bulmaya çalıştı. Fakat nafileydi. Hekimler uzun zaman önce şehri terk etmişlerdi.

Perikles'e kendisi baktı. Göğsüne soğuk kompresler yapıyor, odasında günlük yakıyordu. Euangelos neredeyse hiç uyumuyordu. Perikles'in odasının bir köşesinde başını bekliyor, fısıldayarak tanrılarla konuşuyor, dua ediyor ve kadere boyun eğerek Perikles için Thanatos'a yakarıyordu.

Ateş nöbetleri kısa bir süre için dindi. Sanki gözlerini kararan şey kaybolmuştu; Perikles hizmetkârı Euangelos'a böyle söyledi. Kelimeler dudaklarından güçlükle dökülüyordu.

"Odada başka biri var mı?"

"Hayır, efendim; yalnızca sen ve ben varız."

"Neden sen de diğerleriyle birlikte gitmedin, Euangelos?"

Sessizlik...

"Haydi söyle, neden gitmedin?"

"Sen beni kölelikten azat ettin; bana özgürlüğümü verdin."

"Ve sen bu özgürlüğü kullanmadın." Perikles güçlükle ve azarlarcasına konuşuyordu. "Burada kaldın."

Euangelos duygularını bastırmaya çalışıyordu. Efendisinin sesi ona yitmekte olan bir soluk gibi geliyordu. Fısıldadı: "Seve seve kaldım."

"Şu işe bak. Demek minnettarlık henüz ölmedi" dedi Perikles duygulanarak. "Azat edilmiş bir kölenin minnettarlığı... Peki, Atinalılara ne oldu? Şehirdeki hasta kalabalık beni hâlâ seviyor mu?"

'Ölü kalabalık' diye düşündü Euangelos; ölüler ne nefreti ne de sevgiyi bilirlerdi.

"Hastaların sayısı artık eskisi kadar çok değil" dedi. "Sen, tüm insanlar içinde en kıymetlisi, geriye kalan son hastalardan birisin. Humma şehri terk etti."

Perikles'in kabuk bağlamış, morarmış dudaklarında hafif bir gülümse belirdi.

"İzin verirsen, kompresini değiştireceğim" dedi Euangelos ve yatağın üzerine eğildi.

"Hayır, dostum. Bana dokunma. Artık hummayla savaşma; o eserini bende tamamlayacak."

Euangelos itiraz etti: "Hastalıkla hiç kimsenin etmediği kadar uzun süre mücadele ettin. Biraz daha dayan; sağlığına tekrar kavuşacaksın."

"Kimin için? Ne için?" Perikles'in sesi zayıfladı, giderek kuvvetten düştü. "Atinalılar için ben çoktan öldüm. Ben bu şehre verebileceğim her şeyi verdim. Karşılığında yaşayan Perikles'e minnettarlık duymadılar; bunun için ölümümden sonrasını beklemek zorundayım. Bana biraz su verir misin?"

Perikles komaya girdi ve bir daha asla uyanmadı.

-3-

"Phokionos ve karısı Leonida'ya, Phokionos'un Atina'daki amcası Leptinos'tan selam olsun. Sağlığınızın yerinde olduğunu ve iyi olduğunuzu öğrenmek beni mutlu etti. Phokionos; kendisi aracılığıyla bana yaşadığınıza dair bir işaret yollamış olduğunuz haberci, senin tüm isteklerini bana iletti. Sana beş yıl önce ödünç vermiş olduğum parayı geri ödeyemediğin için endişelenme. Ben tefeci değil, senin sevgili amcanım; bu yüzden bana un ve yağ ile ödeyeceğin faizleri kabul ediyorum.

Anladığım kadarıyla benden aldığın parayı idareli kullandın. Çünkü Spartalıların yaptığı yıkımın ardından yeniden bir ev kurabilmek, tarlalarla bahçeleri düzene sokabilmek ve böylece mahsul alabilmek için harcamalarını kısmak zorundaydın.

Paranın acelesi yok. Savaştan sonra bir zanaatkârın ihtiyaç duyduğu en önemli şey o değil. Biz ayakkabıcıları bilirsin. Bir şey isteyecek olsam, yirmi iyi kalfa isterdim. Ben artık fazla çalışamıyorum; fakat Simon çok çalışıyor. Çalışırken derin düşüncelere dalıyor, kafası daima yeni fikirlerle meşgul oluyor ve hiç durmadan oraya buraya bir şeyler karalıyor. Fakat bunlara rağmen işini iyi yapıyor. Madem öyle; niçin onu bundan men edeyim ki? Bunamış babalar bile kırkına dayanmış oğullarını hâlâ eğitmeye, bir alanda yetiştirmeye uğraşıyorlar; fakat bizde durum tam tersi: Simon beni, yaşlı babasını eğitiyor. Komşu-

muz Sokrates'ten birkaç şey öğrenmiş. Elbette seni bunlardan hemen haberdar edeceğim. Atina'da hâlâ ne çok köylünün yaşadığına inanamayacaksın.

Pek çoğu harap olmuş köylerine artık geri dönmüyorlar. Bu hiç şaşırtıcı değil. Sevgili Phokionos, sen Atina'dan uzakta yaşıyorsun; burada hiç kimse yarın ne olacağını ve yarın hâlâ hayatta olup olmayacağını bilmiyor. Lakedaimonlular Hoplitleri bize karşı tekrar kışkırttıklarında ne olacak? Silahları öyle bir patlıyor ki... Zavallı bir köylü onların karşısına neyle çıksın? Savaş meydanında düşmanları zeytinlerle ya da bir koyun sürüsüyle mi karşılasın? Bu o yağmacıları daha da şevklendirirdi ve kan gövdeyi götürürdü. Savaşın başında Atina'ya sığınan pek çok çiftçi ve köle bunları düşünerek bugüne dek burada kaldılar. Yarınları belirsiz, yalnızca bugünü yaşıyorlar; yine de şehir duvarları onları koruyor. Duvarların bir kafes gibi etraflarını kuşattığının artık farkında bile değiller.

Bazen, tarlada çalışmaktan iğrendikleri için burada haşaratlar gibi miskin miskin dolaşmayı ve aylaklıktan sıkılmayı tercih ettiklerini düşünüyorum; bazen de böyle düşünerek onlara haksızlık ediyormuşum gibi geliyor. Şüphesiz her şeye bir kez daha en başından başlamak can sıkıcı ve oldukça zahmetli bir iş; fakat bence hem kendileri, hem de başkaları için bu zahmete değerdi.

Gelelim Sokrates'e... Ona selamlarını iletmemi istemiştin. İstediğini yaptım ve o da sizlere selam yolladı. Spartalılar yüzünden Atina'ya kaçıp, onun evinde kalmıştınız. O zamanlar size karşı ne kadar iyi davrandığını hâlâ unutamadığını biliyorum.

Haklısın; o aslında iyi bir insan. Fakat giderek tuhaflaşıyor. Kendine de evine de hiç bakmıyor, dışarıda yalınayak dolaşıyor ve hâlâ evlenmedi. Şehirde dolaşan dedikoduya göre, kendisinden yaşça çok küçük bir seramik satıcısının peşinden ayrılmıyormuş. Kendi hayatından çok başkalarıyla ilgileniyor. İlk önce Simon'un da aralarında bulunduğu gençlerden oluşan bir top-

luluğu lakırdıya boğdu; şimdi ise tüm Atinalıları sözleriyle aydınlatmak istiyormuş. Bunda hiçbir kötülük yok, biliyorum; fakat herkes kendine sakladığı düşüncelerin, özellikle de asla başkalarının bilmesini istemediği ahlaksız düşüncelerin, alenen dile getirilmesinden hoşlanmıyor. İnsanlarla bu kadar çok ilgilendiği için Sokrates'in dostları ve düşmanları, yağmurdan sonra boy gösteren mantarlar gibi hızla artıyor.

Yolladığın haberci, savaşın gırtlağınıza kadar nasıl dayandığını ve senin barış hasretiyle ne çok yanıp tutuştuğunu anlattı bana. Benim burada daha çok şey duyduğumu ve bu konuda daha fazla bilgim olması gerektiğini düşündüğün için, savaşın ne zaman sona ereceğini soruyorsun. İnan bana sevgili yeğenim, sen orada Delphoi kehanetine bizden daha yakınsın; bizler burada savaşın sonu hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.

Kimi zaman Simon'la birlikte içinde bulunduğumuz durum üzerine kafa patlatıyorum. Perikles'in ölümünden bu yana her şey daha kötüye gidiyor gibi görünüyor. Biliyorum; seni daha çok ağaçlarının kaç sepet zeytin vereceği ve yılda kaç koyun kırpabileceğin ilgilendiriyor. Fakat şimdi sana yazdıklarım, endişe içinde sorduğun 'huzur dolu günleri bir daha ne zaman görebileceğimiz' sorusunun yanıtını oluşturuyor. Kleon o günleri bize gösterecek mi, bilmiyorum. Lesbos'ta Mytilene, Attika Deniz Birliği'nden ayrılmaya kalkıştığında Kleon'un nasıl davrandığını hatırla.

Aristokrat ya da demokrat demeden, tüm Mytilenelileri kılıçtan geçirip köklerini kurutmaya niyetlendi. Bu soykırım planı gerçekleştirilemedi; fakat öldürülen binlerce Mytileneli, yıkılan hisarlar ve paramparça edilen gemiler çok şey açıklıyor, değil mi? Perikles'in ölümünün ardından bunu yapmayı hiç düşünmediğimiz halde Kleon'u seçmiş olmamız, belki seni şaşırtıyordur. Biliyorsun ki hummadan sonra zor zamanlar geçirdik. O günlerde 'Bizi bu acılardan kim kurtaracak?' diye sorduk kendi kendimize. Kleon! Halk Meclisinde nasıl konuştuğunu dinleme-

liydin! Konuşmuyor, âdeta kükrüyordu. Öyle büyük sıkıntılar içindeydik ki bu konuşma hepimizi etkilemeyi başarmıştı. Herkes oyunu ona verdi. Verdiğimiz oylarla Kleon bize günümüzü gösterdi!

Ah, o demagog! Aklını yitirmiş gibiydi. Sparta bize barış önerisinde bulunduğunda, bu öneriyi kabul etmeyi, yenilgiyi kabul etmekle eşdeğer gören Kleon barışı reddetti. Sparta büsbütün mağlup olup, tamamen sindirilmeden savaşmaktan vazgeçmeyeceğini gururlanarak söyledi. Fakat şimdi Sparta varlığımızı tehdit ettiği için, Kleon bütün suçu Atina halkının üzerine atıyor. Halkımızın yeterince iradeli ve mücadeleci olmadığını söylüyor. Kurnaz tilki!

Şimdi Aristophanes de Kleon'la uğraşıyor. 'Atlılar' adlı komedyasında onu öyle bir aşağılamış ki Kleon bir köpeğin önüne kemik atacak olsa, o bile yüzüne bakmaz. Senin de bildiğin gibi, Perikles öldüğünden beri sözcükler artık özgür değil; bence Kleon, Aristophanes'in başını zehirli diliyle birlikte uçurtacak.

Aristophanes'in ne kadar ileri gittiğini anlayabilmen için, sana komedyasından iki kısa bölüm yolluyorum.

'...İkimizin de bir efendisi var;
Ateşli, çılgın ve hırçın,
Yaşlı ve aksi Pnyks'li Demos.*
Yarı sağır züppe.
Efendimiz daha geçen gün kurulan pazardan
Kendisine yeni bir uşak satın aldı.
Uşağın adı Paphlagonias;
*Anasının gözü, düzenbaz ve riyakâr bir sepici**!'*

Okumaya devam et; şimdi okuyacaklarına inanamayacaksın.

---

* *Burada Demos , Atina halkını temsil ediyor.*
** *Burada sepici Kleon kastediliyor.*

'Seni rezil, ağzı bozuk yaygaracı!
Arsızlığa varan hırsın bütün köyleri,
Meydanları, tüm geçitleri, her bir yazıyı sardı;
Mahkemeler hırsınla doldu!
Seni kötü kalpli batakçı,
Şehirdeki her şeyi arsızca deşeleyip, birbirine kattın.
Yaygaralarıyla tüm Atina'yı sağır eden,
Kayalardan geçitleri gözetleyip
Ton balıkları gibi pusuya yatan da sen değil misin?'

Sevgili Phokionos, içinde bulunduğumuz durumun karışıklığı yüzünden savaşın gidişatı hakkında sana bir şey söylememin mümkün olmadığını anlaman için bunun yeterli olacağını sanıyorum. Kleon'un bizi ne yöne sürükleyeceğini, kim daha şimdiden söyleyebilir ki...

Umarım sen, Leonida ve çocuklar iyi olursunuz. Demeter lütfünü sizden esirgemesin ve sevgili tanrımız Pan, evinizi ve sürülerinizi daima gözetsin!"

-4-

"Hey, Glaukios! Glaukios! Beni duyuyor musun?"

"Nasıl duymam! Sesin ta Sunion'dan duyuluyor, Sokrates. Bağırma, geldim!" Glaukios hâlâ yakışıklı ve kuvvetliydi. "Demek köyümüze tekrar teşrif ettin, Sokrates! Hoş geldin. Tüm Gudi ve hepsinden önce servetçiğin seni sevgiyle kucaklıyor."

Her ikisi de "servetçik" kelimesine katıla katıla güldüler ve dostça birbirlerinin omuzlarına vurdular.

"Süt ve pide ister misim?"

"Hayır, sağ ol" dedi Sokrates. "Güneş, Keos'un üzerinde görünene dek istemem."

Tepeyi aşıp bağa gittiler.

"Biz şehirde sadece toz ve lağım kokusu soluyoruz."

"Bir de Kleon'un deri atölyesinden gelen mide bulandırıcı kokuyu soluyorsunuz, değil mi?"

"Cehennem köpeği aşkına, evet!" diye öfkeyle bağırdı Sokrates. "Kokudan boğuluyoruz."

Her ikisi de ellerine birer çapa alıp bağı bellemeye başladılar. Sokrates, hasat zamanı kendisini yalnız bırakmayan Glaukios gibi yetenekli bir yardımcı bulmuş olduğu için çok mutluydu. Glaukios, Sokrates için çocuklarıyla birlikte bağa bakıyor, üzüm ve zeytin topluyordu. Sonra topladıklarından şarap, yağ ve salamura yapıyordu. Sokrates için Atina'ya zeytinyağı, salamura

zeytin ve iyi mayalanmış şarap götürüyor, hatta mahsulün kalanı için aldığı drahmileri bile onunla paylaşıyordu.

Sokrates bağda çalışmak için sık sık Gudi'ye gidiyor, bundan büyük bir zevk alıyordu.

"Tıpkı Antaios gibiyim, dostum Glaukios. Gücümü koruyabilmek için ellerim ve ayaklarımla toprak anaya sımsıkı tutunmak zorundayım."

Yerden bir avuç dolusu toprak aldı; toprağı avucunun içinde ufaladı ve parmaklarının arasından akıp gidişini seyretti. "Bazen başıma dikenli bir taçtan çok daha can yakıcı iğneler batırsa da buradaki hayatımdan her zaman memnuniyet duyuyorum. Atina'daki ahlak çöküntüsünü Gudi'de unutabiliyorum. Atina'nın sokaklarını gölgeler bürümüşken, ben elimde bir çapayla sabah güneşinin tadını çıkarabiliyorum. İşimi bitirdikten sonra seninle ve çocuklarınla birlikte oturup, bir testi şarap içebiliyorum. Bu benim kanımı kaynatıyor; dağlardan gelen rüzgâr beni kuşatan tüm karanlık düşünceleri önüne katarak uzaklaştırıyor ve ben yine minicik ağzıyla dünyaya gülerek gelmiş olan o eski ışık arayıcısı oluveriyorum."

Glaukios babasının Atina'daki arkadaşına birkaç kırba mayalanmış şarap ve salamura zeytin götürmek için eşeğini dehlerken, Sokrates büyük bir neşeyle küçük arabanın yanına yanaştı ve şarkı söylemeye başladı:

"Düşüverdim yüksek otların içine günün birinde,
Güzeller güzeli Eros'tu beni yıkan yere.
Şimdi ihtirasla kızarana dek yanaklarım,
Yelpazeliyor yanaklarımı Eros, aşk tanrım.
Ah, sevimli çocuk, haydi gel bana;
Gözlerim aşkından âmâ!"

Bu arada arkadaşları ve öğrencileri her zaman olduğu gibi Sokrates'in evinin avlusundaki mermer masanın etrafında toplan-

mışlardı. Simon, Kriton, Kritias ve iki delikanlı: Antisthenes ile Euthydemos.

Alkibiades'i ve Gudi'den dönmesi gereken Sokrates'i bekliyorlardı. Alkibiades siyasete soyunmuştu ve o sırada hâlâ meclisteydi. Mermer masanın etrafında toplanan herkes, her zaman olduğu gibi yanında yiyecek bir şeyler getirmişti; Simon onları eşit porsiyonlara ayırarak dağıttı. Ancak Kriton her seferinde öyle çok yiyecek getiriyordu ki yalnızca Sokrates'in akşam yemeğine değil, ertesi gün tüm öğünlere de yetiyordu.

Tiz bir ses duyuldu sokakta: "Darion, hop!"

Muhteşem görünüşüyle safkan bir köpek, bir ok gibi duvarın üzerinden uçtu. Sevinç içinde havlayarak orada bulunanları selamladı. Derken avlu kapısında Alkibiades göründü. Üzerinde gök mavisi bir khiton ve altın sarısı lotus çiçekleriyle bezenmiş beyaz bir khlamys vardı.

Alkibiades'in güzelliği karşısında hepsi soluğunu tuttu; bir tek Kritias kıskançlığını saklayabilmek ve umursamaz görünebilmek için şekilden şekle girdi. Fakat kıskançlık onu içten içe kemirmekten hiç vazgeçmiyordu: Alkibiades insanları kendine hayran bırakmak için aklına esen her şeyi yapabilir. Etrafına kur yapmaktan kendini alamayan şu Alkibiades'i ve o pasaklı Sokrates'i gözünüzün önüne getirin! Ha ha; bu ikisini bir arada görmek Atinalıları nasıl da hayrete düşürüyor! Fakat ben Alkibiades'in daima Sokrates'in yanında dolaşmasının sebebini biliyorum. Bu uçarı çapkının, debdebeye düşkün bu hovardanın niyeti; Perikles'in yeğeni ve muhtemelen onun strategosluk görevini devralacak kişi olduğu halde (ki Ekklesia'da oyların çoğunu onun alacağına da şüphe yok) tevazuun, adaletin ve bilgeliğin timsali olan Sokrates'i öz babası ya da abisi gibi gördüğünü Atinalılara göstermek. Ey, Atina'nın neferleri; siz şaşırmaya devam edin! Dışarıdan bir çıtkırıldım gibi görünebilirim; fakat tıpkı öğretmenim gibi benim de içimde adalet timsali bir adam var. Size önderlik ederek, ben de onun gibi olacağım. Şu el hareketlerine

bakın; ancak bir pezevenk kadar işveli! Benim yanımda tıpkı bir sıçan gibi görünüyor.

"Sokrates nerede?" diye sordu Alkibiades.

"Gudi'de" diyerek sert bir dille cevap verdi Kritias. "Orada bağını çapalıyor. Keşke sen de onunla gitseydin."

"Fena fikir değil!" Güzel delikanlı gülümsedi. "Alkibiades elinde bir çapayla bağda!.. Sizce bu bana yakışır mıydı?"

"Senin gibi bir kendini beğenmişe ne yakışmaz ki!" dedi Kritias alay ederek; bir yandan da Alkibiades'in güzelliğine hayran olan genç Euthydemos'un, onun baldırını okşayışını seyrediyordu. Nasıl da kendinden geçiyordu! Alkibiades zarif bir hareketle Euthydemos'un elini baldırından çekti ve avluda sabırsızca bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

"Sokrates, Aristophanes'in 'Atlılar' adlı komedyası hakkında nasıl bir yorum yapacak, çok merak ediyorum. Tiyatroda insanlar etrafını öyle bir sarmıştı ki onunla konuşmayı başaramadım."

Euthydemos, Alkibiades'in jestiyle reddedildiğini anladığı için kırılmıştı. Kritias ona sarılıp yanına oturttu ve delikanlının saçlarını, yanaklarını okşamaya başladı. Delikanlıyı şefkatle bağrına bastığında, ansızın içinde Euthydemos'a karşı ateşli arzular uyandı. Derken avluda, sokaktan geçmekte olan bir arabanın gürültüsü ve ona eşlik eden bir şarkı duyuldu.

"Sokrates!"

Simon avlu kapısını açtı. Sokrates'in arkasından Glaukios eşeğiyle birlikte avluya girdi.

Arkadaşlarının ve öğrencilerinin coşkun tezahüratlarla yaptıkları karşılama hiç ummadıkları kadar çabuk sona erdi; çünkü Sokrates, Glaukios'la birlikte şarapları içeri taşımak zorundaydı. İşini bitirdikten sonra beklenen akşam yemeği için bir kırba açtı.

Simon ve Antisthenes ona yardım ettiler. Kuyudan su taşıdılar, karıştırma kabını getirdiler ve karışımı şarap testilerine boşalttılar. Ardından kadehlerini doldurdular. Glaukios, Gudi'ye dönmek için çoktan yola çıkmıştı.

"Hey, arkadaşlar!" diye bağırdı Sokrates ve nihayet herkes masanın etrafında yerini alınca kadehini kaldırdı. "Toprak, bizim kadim anamız, sizlere Gudi'den selamlarını yolluyor!" Ansızın gözleri Alkibiades'e takıldı. "Fakat... fakat senin neden suratın asık, canım? Canını sıkan bir şey mi var?"

"Evet, Sokrates, tam üstüne bastın. Canım sıkkın. Aristophanes, Kleon'a saldırıyor. Bunun demokrasimize yönelik bir saldırı olduğunu düşünüyorum. Onun burnunu sokmadığı hiçbir şey yok. Duyduğum kadarıyla senin hakkında da bir komedya yazıyormuş, Sokrates" dedi Alkibiades.

"Bu zahmete değer mi?" Sokrates gülümsedi. "Hiç sanmam. Ama yine de 'Atlılar' seyircileri ve sonunda onu baş tacı eden jüriyi neden bu kadar çok etkiledi, hakikaten bilmek istiyorum. Sizin bu konudaki fikriniz ne?"

Alkibiades tartışmayı başlattı. "Kleon çok şey istiyor; fakat bildiği ve yapabildiği çok az şey var. Ona kalsaydı tüm Peloponessos'u zapt etmek isterdi; lafa gelince ordu komutasından çok iyi anlıyor. Şu anda sayısız kölesiyle yalnızca bir tabakhaneye değil, Attika Deniz Birliği'nin tümüne hükmediyor. Birlik günden güne parçalanıyor ve süregelen küçük çatışmalar nihayetinde bizleri büyük bir savaşa sürüklüyor. Fakat Kleon, o sefil strategos, harp sevk ve idaresinde büyük önem taşıyan hinterlandın güvenliği üzerinde hiç durmuyor."

"Hinterlandın güvenliğinin hangi açıdan sağlanması gerektiğini düşünüyorsun?" diye sordu Sokrates.

"Ekonomik ve elbette etik açıdan sağlanmalı."

Sokrates, Alkibiades'in bu sözünü takdir ettiğini ona gülümseyerek gösterdi. "Mükemmel! Etik kelimesini duyduğuma sevindim. Fakat bugünkü Atina için etiğin ne önemi var ki!"

Asık suratlı delikanlı Antisthenes büyük bir heyecanla söz aldı: "Atina bir dilenciye döndü. Zavallı şehrimizin heybetinden başka neredeyse değer verdiğimiz hiçbir şeyi kalmadı. İnsanlar bir lokma için hâlâ kavga ediyorlar; humma salgınının üzerinden

hâlihazırda beş yıl geçmiş olmasına rağmen, ahlaki çöküntü dört bir yanı sardı. Atina'nın akropolisten esen rüzgârla tüm dünyaya yayılan yüce ruhu, bir açgözlülük ve çürümüşlük kasırgasıyla uzaklara savruldu."

Kriton elini Alkibiades'in omzuna koydu. "Ah, Antisthenes, bu kadar kötümser olma! Kötümserliğinin sebebi, belki de kötü bir zamanda doğmuş olmandır. Atina'nın en iyi zamanlarını yaşamış olan bizler, o günlerin geri geleceğine inanıyoruz. Bunun için gerekli olan tek şey barış. Savaş insanları kahpeleştiriyor."

Alkibiades yumruğuyla masaya vurdu ve: "Bu yalnızca bir savaş değil, Kriton. Kötü idare edilen ve sonu gelmeyen bir savaş! Bunun suçlusu ise Kleon!" diye bağırdı.

Çınar ağacının altındaki masada kısa bir süre için sessizlik oldu.

Sonunda konuşmaya başlayan ilk kişi yine Sokrates oldu. "Atina halkı daha iyi bir lideri hak ediyor. İnsanlar Aristophanes'in Atlılar'ını alkışlarken; aslında seslerini yeni bir lidere, yeni bir ev sahibine ve bir strategosa duyurmaya çalışıyorlar."

Her zamanki gibi Simon akşam yemeği esnasında avluda dolaşıp duruyordu. Ansızın ayağı, mermer blokların arasındaki sarmaşıkların üzerini kapladığı bir şeye takıldı. Onu yerden alıp şöyle bir baktı; bu paslanmış bir keskiydi. Bu keskinin bir zamanlar kime ait olduğunu hatırlar hatırlamaz, çabucak onu saklamanın yollarını aramaya başladı; fakat bunun için geç kalmış, Sokrates'in dikkatini çoktan o yöne çekmişti.

"Ne buldun, Simon?"

"Ah, bir keski; tamamen paslanmış ve sanırım bu babanın..."

"Bekle! Göster onu bana!"

Simon duraksayarak konuşurken, herkes şaşkınlık içinde ona bakıyordu. Simon'un yüzünde ürkek bir ifade vardı.

"Sana söyledim... tamamen paslanmış... artık hiçbir işe..."

"Onu bana ver!"

Simon istemeye istemeye keskiyi Sokrates'e uzattı. Sokrates onu alıp dikkatlice inceledi.

"Neden yalan söylüyorsun, Simon? Üzerinde benim işaretimi görmüyor musun? O işaretin anlamını bildiğinden eminim. Bu benim keskim."

Sokrates keskiyi elinde birkaç kez evirip çevirdikten sonra, onu bir ok gibi duvarın dibindeki moloz yığının üzerine fırlattı.

"Sen, Kriton, beni kötümser olmakla suçluyorsun. Siz yaşlıların en iyi zamanların geri geleceğine inandığınızı iddia ediyorsun. Ne münasebetle! O günleri bizzat yaşamış olan Sokrates bile buna inanmıyor!" dedi Antisthenes.

"İnanmıyor muyum?" diye sordu Sokrates şaşkınlıkla.

"Hem de hiç! Yeni bir propylon inşa edeceklerine inanmıyorsun. Keskinin yeni Kharit'ler için kullanılabileceğine de inanmıyorsun" diye cevap verdi Antisthenes.

Bunun üzerine Sokrates şöyle dedi: "Burada birlikte oturduğumuz süre boyunca ben size bir şey öğretemedim; aksine sizler bana bir şeyler öğrettiniz. Görüyorum ki yalnızca Antisthenes değil, hepiniz keskiyi işe yaramaz bir şeymiş gibi fırlatmış olmama şaşırdınız. Burada Kleon'dan, savaşın insanları kahpeleştirdiğinden söz ettiniz. Peki, sizce Kleon ne yapıyor? Atina'nın ve müttefiklerimizin şu andaki durumunun farkında değil mi? Elbette farkında; ama bu durumu nasıl değiştirebileceğini bilmiyor. Bu yüzden etrafına bağırıp çağırıyor. Tüm bu sıkıntıları gücü yettiğince haykırmak istiyor. Bulabildiği tek yol, şiddetin yolu. Ona başkaldıran herkesi ortadan kaldırmaktan, herkese pes dedirtmekten, vurup kırmaktan başka çare bulamıyor. Her şey için yalnızca tek bir çözümü var: Savaş. Fakat savaş halkın ıstırabını dindirmiyor. Çare olmuyor, hiçbir şeyi iyileştirmiyor. Sizler savaşın insanları kahpeleştirdiğini söylediniz. Düşünün; kahpelerden tekrar insanlar yaratabilmek daha iyi olmaz mıydı?"

Öyle bir sessizlik oldu ki tırtılların kemirmiş olduğu bir çınar yaprağının o sırada yere düştüğünü duyabildiler.

"Evet, keskiyi kaldırıp attım. Yıllardır heykellere elimi sürmüyorum. Bu günlerde yeni bir propylon inşa edilmeyecek; bu da doğru. Sizler de benden ölüler için mezar taşları yapmamı istemeyeceksiniz, değil mi? Hayır, hayır! Ben yaşayanlarla ilgilenmek istiyorum."

-5-

Sokrates genç insanlarla egzersiz yapabilmek ve konuşabilmek için her hafta Dipylon kapısı tarafındaki Gymnasion Akademos'a gidiyordu. Bu kez sokağa çıktığında gökyüzü olimpiyat ateşi kadar aydınlıktı; ılık havayı deniz kokusu ve arıların çok sevdiği çiçeklerin mis kokuları dolduruyordu.

Sokrates taş döşeli yolda salına salına yürürken, çıplak ayakları, ağın içinde karşılıklı zıplayan iki ringa balığı gibi şap şap sesler çıkarıyordu.

Eridanos yolunu kesince, Kerameikos'un onu her zaman aynı manzarayla karşılayan dar sokaklarına girdi. Ana caddenin kenarındaki küçücük bir yerde çömlekçi Nakteros, yere sermiş olduğu halının üzerinde eserlerini sergiliyor ve genç bir kız onları satıyordu.

Sokrates onlara yaklaştığı sırada o küçücük yer güneş ışıklarıyla dolup taşıyordu. Karşısına çıkan cezp edici manzaradan gözlerini ayıramadı. Ortada çok sayıda güzel biçimli kulplu amfora, göbekli Oinokhoe'ler ve birkaç şarap karıştırma kabı vardı. Halının üzerine, Kalathos'ların ve ince uzun yağ Lekythos'larının arasına konmuş sıradan çanak çömlekler de büyük sanatsal değer taşıyordu: Testiler, güğümler ve kâseler... Koyu kırmızı ya da siyah renkli geometrik şekillerle, çiçeklerle ve hayvan figürleriyle bezenmiş seramiklerin oluşturduğu bu turuncuya çalan kahverengi ormanın ortasında olağanüstü güzellikte canlı bir

amfora duruyordu: Bu zarif genç kızın siyah pırıltılar saçan gür saçları; onun küçük, hayat dolu ve esmer yüzünü çevreliyordu. Kusursuz bir vücudu vardı. Ellerini beline koymuştu; bu haliyle tıpkı kulplu bir amforaya benziyordu. Mükemmel biçimli, rengârenk seramikleri şefkatli gözlerle süzüyor ve doğululara has bir sabırla alıcıları bekliyordu.

Sokrates hayran bakışlarını uzun süre genç kızdan ayırmadı. Genç kız bunu fark edip etmediğine dair herhangi bir işaret vermiyordu. Fakat o da dikkatlice Sokrates'i inceliyordu. Daha küçük bir çocukken çömleklerin üzerindeki erkek figürlerini incelemiş ve orada gördüğü gibi bir Heros'la evlenebilmeyi dilemişti; o zamanlar niçin bir koca istediği konusunda en ufak bir fikri yoktu.

Puslu düşlerden, zamanla berrak bir arzu doğdu ve her hafta sokağın güneşli tarafında bir adam öylece durur oldu. Genç kız bunun sebebinin kendisi olduğunu hemen anlamıştı. Adam her zaman kısa ve sıradan bir beyaz khiton, onun üzerine kolsuz, uzun ve kahverengi bir himation giyiyordu. Himationu daima arkada toplanmış oluyordu. Adam güneşten yanmıştı, kısa boyluydu ve kabasakalı olmasaydı, kız onun otuz beşten yukarı olduğunu tahmin edemezdi. Genç kız, bu adamın İason, Akhilleus ya da Odysseus ile hiçbir benzerliği olmadığını düşündü; ayrıca tanrısal Silenos'a da hiç benzemiyordu. En güzel yanı bakışlarıydı; bu bakışlar birini kolaylıkla büyüleyebilirdi. Bu bakışlar bir yılanın kurbanının kanını donduran bakışları değildi; berraklığı ve neşesiyle insanı hemen samimi ve neşeli olmaya zorluyordu.

Genç kız ellerini beline dayamış, bir Orpheus bozmasının çaldığı lirin ritminde hafifçe salınıyordu; Sokrates gözlerini kızdan ayıramıyordu. Genç kız çalgıcıya bakmıyor, lirin melodisini hafifçe mırıldanarak Sokrates'e gülümsüyordu.

'Yeterince baktın!' diye düşündü Sokrates. Tam ilk adımı atmaya karar vermişti ki -şu işe bak!- bir yabancı malların önünde dikiliverdi ve onu diğer seyir meraklıları izledi. Derken her yer çocuklarla doldu ve bir anda tüm o çanak çömleğin, güğümlerin,

testilerin ve vazoların etrafında kulakları sağır eden bir gürültü yankılanmaya başladı. Çok geçmeden o alışveriş hastalarının ve meraklıların çığlıklarını genç, fakat aynı zamanda hükmedici bir kız sesi bastırdı; bu seste güven ve kararlılık vardı.

Sokrates genç ve cazibeli pazarcı kadın tarafından büyülenmiş gibiydi. Karşısına çıkan o güzel görüntüye âdeta yiyecekmiş gibi bakıyordu. Ona karşı koymuyor. onun kendisini derinden etkilemesine müsaade ediyordu.

Hayret verecek kadar kuvvetli bir çene! Küçük, fakat uzun bir dil! Cazibeli satıcıyı biraz daha yakından görebilmek için, tüyü bitmemiş delikanlı ince uzun Lekytos'lardan birini çoktan eline aldı bile.

"Onu hemen yerine koy! Böylesi senin kirli pençelerin için daha hayırlı olur; arsız velet! Ey, tanrılar; yoksa buna sesinizi çıkarmayacak mısınız?"

Sokrates bıyık altından gülümsedi. Yeter ki sen sessiz kalma, dilli güzel!

"Senin gibileri iyi tanırım! En güzel mallarımı elleyip kirletirken bön bön bana bakıp, beni de elleyebileceğinizi düşünürsünüz. Öyle yağma yok! Yeter! Sus, seni hergele! Ben kafana bir çanak fırlatmadan buradan kaybolmanın çaresine bak!"

Muhteşem bir Attika kadını, diye düşündü sevinerek Sokrates. Gorgias'a ders vermeli. Ne hoş bir aksan! Tiyatroda sadece erkeklerin rol alabilmeleri hakikaten üzücü!

Kerameikoslu gençler tüysüz delikanlıyla alay ettiler, fakat o pes etmedi. Yalnızca birkaç adım geriledi; çünkü serginin önüne brokar üstlüklü bir yabancı, yabancının hemen arkasından da bir köle geçti.

"Nakteros'a, Atina'daki en güzel seramiklerin en meşhur dükkânına hoş geldiniz efendim. Sizi bize tanrılar getirdi. Seçiminizi itinalı yapın; çünkü buradaki her parça muhteşemdir."

Sokrates'in onu alkışlamasına şaşmamalı. Bu kızı dinlemek büyük bir zevk!

"Masanı süslemek için boyalı bir yağ amforası mı istedin? Ey, Efendi, böyle bir sanat eseri sadece bende var; başka hiçbir yerde bulamazsın. Söyle bana, hangi stilde olsun? Siyah figürlü mü, kırmızı figürlü mü? Yoksa Polygnotos stilinde karışık renkli mi olsun? Peki ya çizimler? Mitolojik sahneleri mi, spordan ya da hayattan alınmış sahneleri mi tercih edersin? Ah, anlıyorum. Sen turuncu çamur üzerine simsiyah cilayla mistik bir olayın resmedildiği Attika seramiğini arıyorsun, değil mi? Hayır mı? Tamam. Öyleyse kesinlikle kırmızı figürlülerden istiyorsun. Nadide bir parça! Bak, aradığın şey burada, Efendi! Bu amfora elbette siyah stilde olanlardan daha pahalı; ama güzelliğinin ve mükemmelliğinin yanında bunun lafı olmaz. Ona vurduğumda çıkan muhteşem sesi duyuyor musun? Eh, ne de olsa o da babamın fırınından çıkıyor. Ne kadar mı ediyor? İki yüz drahmi. Çok mu? Ey, Efendi, başka yere gitsen böyle bir parça için üç yüz drahmiden aşağı ödemezdin. Tabi böyle bir amfora başka yerde varsa. Yüz seksene ne dersin?"

Genç kız o anda zenginlerden birinin tahtırevanının yanlarına kadar taşınmış olduğunu fark etti ve pazarlığını çabucak sona erdirdi. "Hatırın için, bir defaya mahsus bu fiyata veriyorum. Memleketin Şam'a hediyem olsun. Evet, elbette Şamlı olduğun yüzünden okunuyor; daha görür görmez hareketlerinden anladım. Paketleyeyim mi? Tanrı korusun! Çuhadan kayar düşer; sonra bu şaheserden geriye yalnızca kırık parçalar kalır. Köleye söyle, onu dikkatli taşısın."

Yüz seksen drahmiyi aldı. Bir an önce tahtırevanla ilgilenebilmek için yabancıyı nazikçe, fakat aynı zamanda bir kraliçe kadar gururlu selamladı. Tahtırevandan yas giysileri içinde genç bir kadın indi. Kadını iki köle izledi.

Satıcı kız saygıyla başını eğdi ve kadın kendisine bir şey söyleyene kadar bekledi.

"Annem öldü ve ben onun mezarına kıymetli bir sunu götürmek istiyorum."

"Olağanüstü güzellikte birkaç yağ testisiyle yardımcı olabilirim."

Kız zarif bir hareketle eğildi ve kaplardan birini aldı.

Genç kadın, kabı dikkatle incelerken, bir yandan da yakınlarında duran Sokrates'e bakıyordu. Samimi bir tavırla başını eğerek onu selamladı. Sokrates de kadını tanır tanımaz selam verdi.

"Sen hakikaten cazibeli bir kızsın" dedi kadın genç kıza. "Babam abartmamış." Gülümsedi. "Babam tragedya yazarı Sophokles."

"Beni tanıyor mu?" Genç kız şaşırmıştı.

"Sen meşhur çömlekçi Nakteros'un kızı Ksanthippe'sin, öyle değil mi?"

"Evet, benim. Fakat babanızı hatırlayamıyorum..."

"Güzelliğini arkadaşlarından birinden duymuş olması da mümkün" dedi kadın, Sokrates'e kaçamak bir bakış atarak. "Beyaz zemin üzerinde Kharon'un mavimtırak resmi bulunan şu yağ testisinin fiyatı nedir?"

"Onu üstat Prygos bizzat boyadı. Fiyatı iki yüz elli drahmi."

Genç kadın daha yakından inceleyebilmek için muntazam biçimli testiyi eline aldı.

"Hakikaten güzel. Logeiros ve sen, Agranos, onu dikkatlice tahtırevana taşıyın. Sana gelince Ksanthippe; bol şans!"

Kadın tekrar gülümsedi ve sonra tahtırevana bindi. Oradan ayrılırken Sokrates'i bir el hareketiyle selamladı. O ana kadar boş boş duran delikanlılar tahtırevanın peşinden koşturdular.

Sokrates genç kızla kadının konuşmalarını duymuştu. Evet, doğruydu; daha geçenlerde Sophokles'e Ksanthippe'nin cazibesinden söz etmişti. Bir erkek ne kadar yaşlanırsa o kadar deneyimli oluyor; fakat cesareti de bir o kadar azalıyor. Sokrates artık bu bocalamaya daha fazla dayanamaz, bir dilenci gibi orada öylece duramazdı.

Genç kızın yanına gitti ve ona: "Bu rengârenk şaheserlerin zarif kraliçesi; izin ver de güzelliğin karşısında eğileyim" dedi.

"Seni bana getiren tesadüfe ben de teşekkür borçluyum. Yoksa 'iradene' mi demeliyim?"

"Fakat seni hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyorum küçük çocuğum; çünkü ben hiçbir şey satın almak istemiyorum."

Sokrates'in bu sözleriyle birlikte Ksanthippe'nin yüzüne samimi bir gülüş yerleşti; kızın gülüşü de tıpkı bu esnada görünüveren dişleri kadar pırıltılı ve güzeldi.

"Ben de bir şeyler satın almak için geldiğini hakikaten düşünmemiştim, Sokrates."

Sokrates kızın kendisini tanımış olmasına şaşırmadı; onu bütün Atina tanırdı. Fakat genç kızın Sokrates'i çok iyi tanıdığı az sonra ortaya çıkacaktı.

"Peki, neden geldin?"

"Söyledim ya; güzelliğin karşısında eğilmek için geldim."

Genç kız başını öyle bir salladı ki siyah bukleleri havada uçuştu.

"Bence benimle sohbet edebilmek için geldin."

Bunun üzerine ikisi de güldüler. Şakayla karışık bu sözünü Sokrates'in sevinçle karşıladığını gören Ksanthippe, aynı üslupla konuşmaya devam etti: "Hiç şüphesiz kendimi çok zeki sandığımı açığa vurmamı istiyorsun; sonra da diyalektiğinle bana aslında ne kadar aptal olduğumu kanıtlamak niyetindesin."

Sokrates genç kıza hayran kalmıştı; onun cezp edici gülüşünün tadını çıkarmaya devam edebilmek için, bu eğlenceli sohbeti sona erdirmek istemiyordu.

"Hiç 'Phainarete' adını duydun mu?"

"Annenin adını kim bilmez ki?"

"Annem ebeydi; belki senin dünyaya gelmene de yardımcı olmuştur" dedi Sokrates.

"Belki değil, kesinlikle. Bunu bana annem söyledi."

"Doğurtuculuk, ebelik sanatı bana annemden miras kaldı. Düşüncelerini dünyanın ışığına çıkardığım için bazı insanlara korku salıyorum; şayet düşünceleri varsa tabii." Sokrates'in yü-

zünde üzgün bir ifade belirdi. "Bazen bir insanın kafasında sonsuz bir boşluktan başka hiçbir şey bulamadığım da oluyor. İşte bu bilgiyi o insanla paylaştığım zaman benden hoşlanmıyor."

"Peki, bu seni şaşırtıyor mu?" diye sordu Ksanthippe. "Zavallı herif en mahrem şeylerini bir örtünün altına saklıyor, sense o örtüyü arsızca aralıyorsun. Fakat örtünün altından harmoninin ve Sokrates Kalokagathia'sının ölümsüz sözleri yerine yalnızca biraz duman çıkıyor. Bana öyle baktığında ben de korkuya kapılıyorum..."

"Korkun çok yersiz. Sen aptal değilsin, sevgili Ksanthippe" dedi Sokrates, çok ikna edici bir ifadeyle. "Sen benden daha cahil değilsin."

Ksanthippe'nin sesi biraz sertleşti. "Neden benimle alay ediyorsun? Ben hiç eğitim görmedim."

"Yanılıyorsun aşkım. Belki benimkinin farklı bir üslubu var; fakat her ikimiz de iyi birer insan sarrafıyız."

Sokrates onun şaşkın yüzüne baktı; kızın hafifçe aralanmış dudaklarından tek kelime çıkmadı. "Sana kendimle ilgili bir sır vereceğim; bu sırrı öğrendiğinde, bir daha seninle alay ettiğimi düşünmeyeceksin. Aksine her ikimizin de aslında hâlâ birer öğrenci olduğumuzu bileceksin."

Ksanthippe bir adım geriledi, bu sırada çıplak ayağıyla bir yağdanlığa çarptı. Yağdanlık düşecekmiş gibi sallanmaya başlayınca, genç kız korkudan çığlık attı.

"Korkma, kırılmadı" dedi onu sakinleştirmek isteyen Sokrates.

"Fakat ben onu kırabilirdim! Neden bana böyle tuhaf şeyler söylüyorsun? Seni hiç dinlememeliydim" dedi Ksanthippe ve hem kendisinden hem de Sokrates'ten dolayı duyduğu şaşkınlıkla başını iki yana salladı. Hemen ardından, Sokrates'in sözlerine karşılık vermesine fırsat tanımadan, emretti: "Söyle bakalım; bana kendin hakkında vermek istediğin sır neymiş? Anlat!"

Sokrates güldü. "Kitaplardan da tahsil görmüş insanlardan

da çok şey öğrendim; fakat bildiklerimin çoğunu pazardaki sıradan insanlar öğretti bana. Ayrıca pazarda öğreneceklerim henüz bitmedi. Bugün senden de bir şeyler öğrendim Ksanthippe."

"Ne, yani ben senin öğretmenin miyim?" Ksanthippe gülmeye başladı. "Ne büyük başarı!"

"Bazen hakikaten bir şeyler yapmayı başarıyorum; örneğin, şu anda senin karşında duruyorum. Yıllardır Atina sokaklarında dolaşıp duruyor, oradan oraya sürünüyorum. Bana şunu söylemesi gereken ilk kişi sen olmalısın: 'Bu safsatalarınla daha nereye kadar gideceksin, Sokrates! Nihayet buna bir son vermeyecek misin? Yoksa beni hiçe mi sayacaksın?'"

"Son sözünle kimi kastediyorsun?" diye sordu Ksanthippe. "Beni mi?"

"Hayır, güzel kız, aşkı kastediyorum; dünyanın tüm akılsızlıkları içinde en harikulade olanını... Sen bana hiç durmadan bir yerden başka bir yere gitmenin iyi bir şey olduğunu, fakat arada bir olduğun yerde durmanın daha da iyi olduğunu gösterdin; özellikle de âşıkken. Beni büyüledin, Ksanthippe" dedi Sokrates.

"Her hafta bir gün olsun bu sokağa gelmeni ve orada öylece durup bana bakmanı bekliyorum; sanki sen..."

"Seni görmekten daha güzel hiçbir şey yok" dedi, itiraflarına devam ederek Sokrates.

"Bunu bana bizzat sen söylediğin için mutluyum."

"Ben yanındayken neden mutlu olmaktan söz ettiğini sorabilir miyim?"

Genç kız cevap vermedi. Sokrates parmaklarını bir amforanın ağzında gezdirirken, berrak gözleri biraz nemlendi.

"Neden mi? Sen içimde hoş bir duygu uyandırıyorsun; bunun ne olduğunu bilmiyorum, fakat beni çok mutlu ediyor."

Sokrates'in uzun himationuyla bir şeyleri devirmeden boyalı çömleklerin üzerinden atlaması gerekti. Genç kızı kollarına aldı ve onu ihtirasla öptü.

-6-

"Bugün yine sonsuza dek bekleyeceğiz" diye homurdandı Antisthenes.

Kriton pişmiş kelle gibi sırıttı. "Evin efendisi yine bir yerlere takılmış olmalı."

Simon da homurdandı: "Bir zamanlar ayakkabıcı taburesinde bir kıza tutulmuştu; şimdi ise çömlekçi çarkındakine tutuldu."

Biraz uzakta, bir mermer bloğunun üzerinde Kritias küçük ve sevimli Euthydemos'la birlikte oturuyordu. Onu ürkütmemek için nazikçe bağrına basıyor ve kulağına onun için yazmış olduğu aşk şiirlerini fısıldıyordu.

"O kızı tanıyor musun, Kriton?" diye sordu Antisthenes. "Öğretmenimiz efsanevî Sophrosyne'sini tamamen unutabildiğine. hatta her şeyden çok sevdiği sohbetlerimizi ihmal edebildiğine göre, bu kız gökyüzünde bir yıldız olmalı."

"Eminim ki bu Ksanthippe'nin ağzı çok iyi laf yapıyordur. Elbette pazarcı bir kadın için hiç de hayret verici bir özellik değil. Sessiz bir kız olsaydı, Sokrates'in ilgisini çekmezdi. Ayrıca olağanüstü güzel bir kız olmalı. Tartışmaya lüzum bırakmayan gerçek şu ki Sokrates'in güzelliğe karşı büyük bir zaafı var" dedi Kriton.

"Sanırım öyle" dedi o anda avlu kapısında beliren ev sahibi, üstüne basa basa. "Ah, benim sabırsız halkım; Eridanos boyunca yaptığım yürüyüşü hesaba katınca, burayla Dyplos Ka-

pısı arasındaki yolu gidip gelmek ne kadar vakit alıyor, bilmiyor musunuz?"

"Hey!" diye bağırdı Kriton zafer kazanmış edasıyla. "Nihayet itiraf etti. Duydunuz değil mi? Eridanos boyunca yürüyüş yapmış. Acaba kiminle?"

Sokrates büyük bir mutlulukla gülümseyerek hayallere daldı. "Ksanthippe'yle, Hippe'cikle, benim kara tayımla."

"Ona bu kadar âşık mısın?" diye sordu Antisthenes şaşırarak.

"Kusursuz bir erkek hiçbir şeyi yarım yapmamalı. Ayrıca bana öyle geliyor ki Eros beni tanrısal bir esrimeye düşürdü" dedi Sokrates.

Hiçbiri buna gülmedi: sadece Antisthenes şunu söyledi. "Peki, bu senin Sophrosyne öğretinle nasıl bağdaşıyor?"

"İnsanın Sophrosyne'ye ne zaman riayet etmesi gerektiği ve ona ne zaman karşı gelmek zorunda olduğu, tıpkı astrologların söyledikleri gibi, yıldızlarda yazılı." Sokrates gülümsedi.

"Bunu nereden anlayabiliriz?" diye sordu, o sırada Euthydemos'un ensesini okşamakta olan Kritias.

Sokrates kendi kendine şöyle dedi: 'Bu soruyu sorabilecek tek kişi sensin!' Yine de ona cevap verdi: "Aşkın tarzından, Kritias. Aşk bedensel ve ruhsal doyumu arzular. Ruhsal doyum yoksa o gerçek aşk değildir. Pek küçük olmasına rağmen büyük tanrı Eros, asırlardır hem bir delikanlı hem de bir ihtiyardır. Eros insanların yüreklerinde tutuşturduğu tanrısal arzunun, kendisini ruhların harmonisine ulaştıran asil sevgi olarak açığa vurmasını ister."

"Bu yaşlı bir âşık için de geçerli mi?" diye sordu muzipçe Kritias.

"Neden olmasın" diye hemen cevap verdi Simon. "Yaşlı âşık daha bilgedir, daha deneyimlidir; ayrıca âşık olduğu insanda derin duygular uyandırmayı bilir. Sokrates'e bakın! Güzelliğin yarattığı coşkunluğun ve Eros'un armağan ettiği yaşamın

yalnızca gençlere tanınan bir ayrıcalık olmadığını ona bakarak görebilirsiniz."

"Ve âşık bir erkeği ruhların uyumuna ulaştıran delikanlılar değil, tıpkı benim Ksanthippe'm gibi dişi ve güzel varlıklardır. Erkeğin yeri kadının yanıdır, başka bir erkeğin değil" dedi Sokrates. Kritias'ı soru sorduğuna bin pişman ederek.

Kritias öfkeyle Sokrates'e baktı ve kendince, onun ağzının payını verdi: "Herkes kendinde olanla övünür ve buna hakkı vardır."

"Yavaş yavaş yola çıkalım" dedi Sokrates. Kritias'a tek kelime daha etmeye tenezzül etmedi. "Öğle vakti olmadan üç saat önce Hippias agoraya gelecek. Onu bekletmemeliyiz."

Tam o sırada kapı itilerek açıldı ve avluya köylü kıyafetleri içinde genç bir kız girdi; kızın başında eşarp bağlıydı. En yakınındaki mermer bloğuna yaslanıp soluklandı. Genç kıza yardım etmek için herkes ona doğru koştu. Sokrates, kızın koşarcasına yürümekten alev alev yanan yüzünü okşadı.

"Hoş geldin, aziz Eukleides. Yolculuğun iyi geçti mi?"

Sokrates'in öğrencisi Eukleides, Megara'dan geliyordu. Megaralıların, Attika'nın taşına ve toprağına adım atmaları yasaklanmıştı; cezası ölümdü. Bu yüzden Eukleides öğretmenin yanına ancak geceleri kadın kılığına girerek, gizlice gelebiliyordu.

"Teşekkürler, Sokrates. Megara'dan gece yarısı ayrıldım. Eleusis'e varana kadar işler hep tıkırında gitti ve gün doğarken Attika topraklarına ayak bastığımda, sepetiyle alelacele pazarın yolunu tutan genç bir kız gibi kırıta kırıta koşturdum."

"Birine rastladın mı?" diye sordu Kriton.

"Tanrının tek bir kuluna dahi rastlamadım. Her zaman tenha yollardan yürüyorum ve sabaha karşı hep pazarcıların arasına karışıyorum."

"İçimizde en büyük fedakârlığı sen yapıyorsun; ayda kim bilir kaç kez yüz atmış Stadium aşıp buraya geliyorsun. Sana nasıl teşekkür edebilirim ki Eukleides!"

"Senin her sözün benim için bir ödüldür, Sokrates" dedi içtenlikle Eukleides. Ardından üzerindeki köylü kızı kostümünü çıkarıp attı; khitonunu bu kostümün içine giymişti.

Euthydemos, Sokrates'e dönerek: "Hippias çok usta bir konuşmacı olmalı" dedi.

"Evet, neden?"

"Ben... Ben düşündüm ki..."

Sokrates'in bıyık altından gülümseyişi tüm yüzüne yayıldı.

"Öyle berrak gözlerin var ki Euthydemos, insan kolaylıkla içlerini okuyabiliyor."

"Sen gözlerimin içinde ne okuyorsun?"

"Dile getirmeye çekindiğin şeyi: 'Korkmuyor musun, Sokrates?' Görüyorsun ya, okuyabiliyorum. Bak, kızarmaya başladın bile!"

Bu arada Kriton patlayıverdi: "Sen deli misin, Euthydemos? Sokrates ve korkmak ha?"

Sokrates'in tek bir el hareketi onu susturdu. "Hippias hakkında bildiklerimiz bize onunla kolay kolay baş edemeyeceğimizi gösteriyor. Pek çok bilim dalıyla ilgilenen ve bunun da ötesinde mükemmel bir konuşmacı olan bir muhalifi asla küçümsememeli. Hakikaten bu kadar özellik size az mı geliyor?"

"Onunla diyalog kurmak için, onun 'Daha marifetli ol!' sözü yeterli değil mi?" dedi Antisthenes.

"Yoksa Atina agorasında onun marifetlerini görmek mi istiyorsun?" diye sordu Eukleides.

"İstediğim bu değil; fakat düşünceler, fikirler..." diyerek yanıtladı Antisthenes.

"İnsanla meşgul olmalıyız" dedi Sokrates düşünceli düşünceli.

"Sofistler de böyle düşünüyor" diyerek öne atıldı, ansızın aklına Protagoras'ın bir sözü gelen Kritias. "Peki, ya sonra, üstat?"

Sokrates büyük bir ilgiyle Kritias'ın yüzüne baktı ve düşün-

celi bir ifadeyle şöyle dedi: "Sonra insanın nasıl ve kimin tarafından eğitilmesi gerektiği ele alınmalıdır."

Nihayet yola çıktılar. Sokrates her yerde saygıyla ve neşeyle karşılanıyordu. Daha önce halkın huzurunda ağızlarını yokladığı ve içlerinde gizledikleri gerçek, fakat aynı zamanda hain düşünceleri açığa çıkardığı insanlar da incinmiş gururlarını düşünmeyi bir kenara bırakıp, onu yürekten selamlıyorlardı.

Sokrates öğrencileriyle birlikte büyük ve küçük tacirlerin tezgâhlarının arasında dolaşıyordu. Satıcıların dört bir yandan gelen çığırtıları kulaklarını tırmalıyordu.

"Alın, baylar bayanlar, alın! En iyi, en ucuz ringa balıkları bende! Yok pahasına! Bana gelin! Gelin, baylar bayanlar!"

"Khaire, Sokrates!"

"Neşen eksik olmasın Dionysos! Senin de Fermak! İşler nasıl gidiyor?"

"Hey, Sokrates! Senin için taze incirlerim var. Bir güzel sözün için hediyem olsun!"

Sokrates tohum satan pazarcı kadının yanında durdu. Hemen hemen her gün bu kadından ay çekirdeği alırdı; fakat kadın hiçbir zaman para almaz, ay çekirdeğini Sokrates'e duyduğu saygının bir ifadesi olarak ona hediye ederdi.

"Senin kadar iyi bir insandan nasıl para alabilirim ki? İstediğin kadar al. Şu yazının karşılığında sana olan borcumu ödüyorum. Şuraya bir bak!"

Bir tahtanın üzerinde hoyrat, fakat itinalı harflerle şöyle yazıyordu: "Sokrates benden alışveriş ediyor!"

Yanlarında bulunan herkes güldü. Sokrates de bıyık altından gülümsedi.

"Thiona, en azından şunu eklemeliydin: 'Yan cebine atıveriyor'..."

"Daha neler! Duyan da seni hırsız zanneder!"

"Doğrusu pek de yanlış sayılmaz" dedi yan tezgâhtaki zeytin satıcısı, fesatlıktan uzak bir imada bulunarak. "Mesela benim ruhumu bedenimden çaldı."

Sokrates'in kendisini hiç dikkate almadığını fark edince, çabucak ekleyiverdi: "Beni köşeye sıkıştırıp karımı dövdüğümü itiraf ettirtti. Ama artık bunu yapmıyorum, Sokrates."

Arkadaşları Pistias'ın satış yaptığı dükkâna vardılar. Pistias artık bağımsız çalışıyordu; bakır, gümüş ve altını döverek takılar yapıp satıyordu. Tezgâhı pazarın hemen kenarında duruyordu; böylece kölelerin şaşaalı güzellikleri ya da fahişeleri taşıdıkları tahtırevanlar, tezgâhın yanında durabiliyordu.

Pistias, Sokrates'e yayvan yayvan gülümseyerek baktı ve kendisiyle övünmeye başladı: "Zengin Mentinos bana Mısır tarzında altın bir kolye siparişi verdi. Ağır ve görkemli bir parça... Bil bakalım, kimin için? Sen kızı çok iyi tanıyorsun." Ardından fısıldayarak şöyle dedi: "Fahişe Theodate için. Kız ölçü aldırmak için buraya kendisi geldi. Bu işten sekiz yüz drahmi kazanabilirim. Ne dersin, Sokrates?"

"Mentinos senin yerinde olsaydı, hiç şüphesiz bunun için bin sekiz yüz drahmi isterdi. Sen de öyle yap; o yeterince zengin." Sokrates güldü.

"Güzel." Pistias ellerini ovuşturdu. "Şimdi malları içeri taşıyıp, dükkânı kapatacağım. Sen o dünya vatandaşının iki ayağını bir pabuca sokarken orada olup, seni dinlemek istiyorum. Ha ha ha!"

"Tabi o benim iki ayağımı bir pabuca sokmazsa, sevgili Pistias. Müsaitsen akşamları bana gel!"

"İsterdim, fakat karım..."

"Aha!" dedi Sokrates gülerek. "Karın dizginleri sıkı tutuyor, öyle mi? O kadar pısırık olma!"

"Sen de evlenmek istiyormuşsun; doğru mu?"

"Demek sen de biliyorsun Pistias."

"Pazarda herkes her şeyi bilir!" Sokrates'e doğru eğildi ve şöyle fısıldadı: "İstikamet Kerameikos, güzel Ksanthippe; değil mi?"

-7-

Sokrates ve arkadaşları Stoa polikile'ye girdiler. Polygnotos'un Marathon'da Savaş tablosunun önünde bir grup sofistin ve diğerlerinden daha genç olmasına rağmen tüm Yunan şehirlerinde çoktandır tanınan Elisli Hippias'ı bekleyen hayranlarının toplanmış olduklarını gördüler.

Sokrates ve Hippias arasındaki çekişme oraya başka söylevcileri de çekmişti: En yaşlı logographos öğretmenlerinden biri olan, değerli demokrat Syrakusalı Lysias ve Antiphon gibi. Antiphon mahkeme konuşmalarını kaleme alırdı ve cinayet davalarında uzmandı; bir oligarşi yanlısı olmasının yanı sıra, Sokrates'in sarsılmaz aleyhtarıydı.

Antiphon yandaşlarıyla birlikte sofistlerin tam karşılarında duruyordu. İnsanlar hiç durmadan itişip kakışıyorlardı.

Sokrates gülmeye başladı. "Tıpkı savaş meydanındaki iki ordu gibi. Arka plandaki savaş tablosu size ilham veriyor olmalı."

"Marathon geçmişte kaldı. Bizi yalnızca gelecek ilgilendiriyor" dedi Kriton.

Yalnızca stoaya uzanan merdivenlerin üzerleri değil, merdiven altları da yurttaşlardan oluşan büyük bir kalabalıkla dolmuştu; kalabalığın arasında çok sayıda pazarcı da toplanmıştı. Herkes orada bir şeyler olacağını biliyordu.

Stoanın diğer ucunda ince uzun, genç bir adam belirdi;

adımlarını toprak sahiplerine has bir edayla uçarcasına atıyor, giderek yaklaşıyordu. Kabasakalı bu genç adamı oldukça ağırbaşlı gösteriyordu. Uzun, plili bir khiton giymişti. Altın işlemeli khitonunun üzerindeki Mısır motifleri, hep aynı sırayla birbirini takip ediyordu; piramitler, sfenksler ve hurma ağaçları... Bu şatafatlı khiton topuklarına kadar uzanıyor, yakut rengi bir khlamys giysisinin ihtişamını tamamlıyordu. İtinayla kıvrılmış saçlarına gümüşten yapılmış bir defne ağacı dalı tutturmuştu. Adamın her yanı bizzat kendisinin yapmış olduğu altın takılarla doluydu. Elinde abanoz ağacından yapılmış, altın tutamaçlı bir asa tutuyordu. Hem seçkin bir takı zevki, hem de gösteriş düşkünlüğü olduğunu sergiliyordu.

Sokrates sıradan giysisi ve yalınayaklarıyla orada öylece duruyordu. Güneş yanığı teni ve tıknaz yapısıyla Attikalı bir çiftçiye benziyordu.

Kalabalık iki filozofu çılgınca alkışlayarak selamladı. Antiphon aralarına yeni katılan seçkin konuğu karşılamak için telaşa kapıldıysa da bu seçkin konuk bir an bile duraksamadan Sokrates'e doğru ilerledi ve onu saygıyla selamladı.

"Ben bilgelik öğretmeni Elisli Hippias."

"Bunu görmemek mümkün değil" dedi Sokrates. "Ben de bilgelik âşığı Sokrates."

Hippias Sokrates'i kelinden yalınayaklarına kadar süzdü. "Bu sözünün doğruluğunu da görmemek mümkün değil."

Sofistler birbirlerine gülümsediler. İlk vuruş...

Sokrates yine de sakin ve nazikçe konuşmaya devam etti: "Aramıza hoş geldin, çok gezmiş görmüş olan Hippias. Atina kapılarını sayısız insana açsa da yüreğini yalnızca çok az insana açar. Başka hiçbir yere uğramadan, doğruca Elis'ten mi geldin?"

"Son zamanlarda memleketim Elis'i pek nadir gördüm. Çoğunlukla, hayran olduğum Sparta'daydım. Ayrıca Syrakusa, Agrigentum ve Mısır'da da bulundum. Sardeis'i, Rodos'u, Halikarnassos'u, Miletos'u, Samos'u, Ephesos'u ve son olarak da Tesalya-Larissa'yı ziyaret ettim; buraya Larissa'dan geliyorum."

Hippias yolculuğu esnasında uğradığı yerlerden söz ederken, amacının yalnızca çalım satmak olduğunu da beceriksizce gözler önüne sermişti.

"Ben de seyahate çıktım" dedi Sokrates. "Gudi'deydim."

Stoanın merdivenlerinde kahkahalar koptu.

Sofistlerden biri yalnızca Hippias'ın duyabileceği bir sesle ona ufak bir açıklama yaptı: "Atina yakınlarında bir köy."

"Orada arazin mi var?" diye sordu Hippias.

"Evet, ufacık bir arazim var. Beş yüz ruh..." diye cevap verdi, her bir asma çubuğunu bir ruh olarak gören Sokrates.

"Hatırı sayılır bir servetmiş. Bana senin fakir olduğunu söylemişlerdi, Sokrates."

"Seni kandırmışlar: ben çok zenginim."

Sokrates şaşkın bakışlara hedef oldu.

"Beş yüz asma çubuğum var; ayrıca başımı sokacak bir çatım ve dört bir yanda çok sayıda sadık dostum var." Dostlarından söz ederken, alkış tufanının koptuğu pazaryerini işaret ediyordu.

"Nihayet tanışabildiğimize çok memnun oldum. Seninle konuşmaya can atıyordum Sokrates; çünkü şöhretin denizimizin ötesindeki topraklara ulaştı. Senin hakkında şaşırtıcı şeyler duydum; fakat hepsinden önemlisi bilgeliğin çok takdir ediliyor."

"Abartıyorsun, saygıdeğer Hippias. Kim bilge olduğunu iddia edebilir ki! Kaldı ki senin öğretine göre, her şeyden şüphe etmek gerekiyor; öyleyse bilgeliğin varlığından da şüphe etmek gerek."

"Ben bundan asla şüphe etmedim; bizzat kendim bilgeliğin öğreticilerinden biriyim."

"Soru şöyle: Bilgelik nedir?" dedi Sokrates, Hippias'ın son sözünü dikkate almayarak.

Hippias sinirlendi. "Tabi ya, uyguladığın metodu duydum; insanların düşüncelerine belirli bir yön veriyor, daha sonra onların fikirlerini ve bu fikirlerin özünü dile getirmelerini sağlıyor,

böylece her insan için geçerli olan kavramları meydana çıkarıyorsun."

Sokrates gülümsedi. "Evet, Maieutike 'zihinleri doğurtma' prensibi! Sana annemin ebe olduğunu söylemediler mi? Annem çocukların dünyanın ışığına ulaşmalarına yardım ediyordu; bense insanların düşüncelerini günışığına çıkarmalarına yardım ediyorum. İnsanların fikirlerini bizzat kendilerinden duymam, onlar için o fikirleri benim dile getirmemden daha büyük önem taşıyor."

"Ben başka bir metot izliyorum: Söz sanatı çerçevesinde eğitici bir konuşma ve ardından sert bir çekişme" dedi, Sokrates'in metoduna muhalefet eden Hippias.

Sokrates hoşnutsuzlukla başını salladı. "Bu metodu benim üzerimde uygulama. Ben diyaloglara alışığım. Peki, bu sana uyar mı?"

"İstediğin gibi olsun, Sokrates."

"Üzerinde konuşabileceğimiz bir konu seç, Hippias."

"İnsanın eğitimi hakkında konuşalım; her ikimizi de ilgilendiren bir konu. Mesela ben matematik, astronomi, gramer, müzik, edebiyat, tanrılar ve yarı tanrılar soyu, fizik ve retorik dersleri veriyorum."

"Bu ne rezalet!" diye bağırdı Sokrates. "Tüm bilimlere hâkim olan bir âlimle ben nasıl çene yarıştırabilirim? Ben ki insan ruhundan başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen bir cahilim!"

Sokrates'in yakınması kendi menfaatine oldu. Hippias bunu hemen fark etti. Dinleyicilerle arasına biraz daha mesafe koyabilmek için bir adım geriledi; sonra asasını Antiphon'a verdi ve elleriyle jestler yaparak, cafcaflı bir dille konuşmaya başladı: "Kim hükmediyor gök kubbedeki yıldızlara; güneşe kim hükmediyor? Olympos'taki tanrılar, diyorlar. Fakat ben o tanrılardan birini bile görmedim; kimse bana bir tanrı gösteremedi. Dünya üzerinde esrarengiz bir iradeye bağlı olarak pek çok şey gerçekleşiyor ve bizler bu irade hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. İçinizde bu gize-

mi çözebilecek biri var mı? Susuyorsunuz! İnsanın yollarını kim belirliyor dersiniz? İnsan, başına bir iş gelmeden hangi yoldan yürümek zorunda olduğunu kendisi biliyor." Dinleyicilerden biri alkışladı. Hippias alkışın geldiği yöne doğru baktı ve hafifçe öne doğru eğilerek alkışın sahibini selamladı. Sonra konuşmaya devam etti: "Bir kuşun kanatlarını sıkıca bağlayacak olursak, kuş uçamaz ve aciz kalarak, sefil bir halde yolun tozu içinde çırpınmaya başlar. Senin deyiminle, Sokrates; insan ruhu varlığının en yüce tepelerine ulaşmalıysa, insanın kanatlarını bağlayıp onu yere seren nedir!"

"Hakkımda bildiklerinle beni şaşırtıyorsun Hippias" dedi Sokrates mazlum bir ifadeyle.

"Yurttaşların ruhları için ne diyorsun? Yasa insanların başında gaddar bir hükümdardır ve onların özgürlüklerini ihlal eder. Ayrıca değişkenliği yüzünden yalnızca belli bir zaman diliminde önem taşır. Yasa insanların yalnızca düşüncelerini değil, eylemlerini de kısıtlar; insanların özgürlüklerini sınırlar. Oysaki özgürlük, Aiskhylos'un söylediği gibi, insanın en kıymetli varlığıdır."

Kuvvetli bir alkış Hippias'ın konuşmasını yarıda kesti. Bu oldukça cüretkâr ve çarpıcı bir konuşmaydı. Hippias Protagoras'ın "İnsan her şeyin ölçüsüdür" tezinden yola çıkmıştı; fakat bu tezi daha da ilerilere, her insan için kayıtsız şartsız özgürlük talebine kadar götürmüştü.

Hippias böyle bir konuyu tamamen tesadüfî olarak mı seçmişti? Elbette, hayır! O günlerde Atina halkının içinde bulunduğu ruh halini çok iyi biliyordu; ifade özgürlüğünden ve çıkar yollardan söz ederek dinleyicilerin takdirini kazanabileceğinden emindi.

"Birey özgürlük hakkına sahiptir!" Bir dönem alevlenmiş, sonra yine yalnızca için için yanmaya devam etmiş, fakat asla son bulmamış ebedi bir savaş sırasında dile getirilen bir talep!

O günlerde Atinalılar hayvansal güdülerini ve mal mülk heveslerini tatmin etmeye çok meyilliydiler. "Sınırlanmamış öz-

gürlük!" Ne kadar güzel bir söz; nasıl da kolay çıkıyor ağızdan! Kulağa ne kadar muhteşem geliyor! İnsanın içinde kanatlarını ağırlaştıran ne varsa tümüyle hafifleten, ona vahşete uzanan bir hareket serbestîliği hakkı olduğunu gösteren cüretkâr sloganlar ve vaatlerle bir isyancıyı bastırmak, tam da şu anda öylesine kolay ki. Bunun için insanın içinde, bu zaman kadar atalardan altsoylara miras kalan ilkel özgürlüğe yönelik şiddetli arzuyu uyandırmak yeterli.

Fakat bu bağımsızlık arzusu kimin için ve niçin bu kadar önemli? Sokrates yalnızca Hippias'ın konuşmasını değil, aynı zamanda onun bu sözlerle kimlere ve hangi döneme hitap ettiğini düşünüyordu.

Kalabalık Hippias'ı coşkulu nidalarıyla destekliyordu. Sokrates'in öğrencileri ise, büyük bir sükûnet içinde ay çekirdeği çitleyen öğretmenlerinden gözlerini bir an bile ayırmıyorlardı.

Alkışlar dindiğinde yalınayaklı Sokrates Hippias'a yaklaştı. "Sana hayranım, Hippias ve söz sanatın karşısında eğiliyorum. Hitaben muhteşemdi. Jestlerin zarif, yumuşak ve kesinlikle dokunaklıydı; daima sözcüklerin vurgularına bağlı oldukları için etkileyici ve anlamlıydı."

Hippias kendinden emin bir ifadeyle etrafına, oligarşi yanlısı dostlarına bakıyordu. Elbette Sokrates'i tanıyanlar gergin bir bekleyişten kendilerini alamıyorlardı. Övgü kısmı geride kalmıştı: peki şimdi ne gelecekti?

Sokrates nazik üslubunu korumuştu; fakat daha sonra sözlerine biraz alaycı bir ses tonuyla devam etti: "Şairane benzetmeler ve özenle seçilmiş sözcüklerle süslü hitabende beni en çok etkileyen; Protagoras'ın bilgece söylediği 'İnsan her şeyin ölçüsüdür' sözünü, insanlar için kayıtsız şartsız özgürlük talebine kadar götürebilmen oldu. Sen Elysion'u yeryüzüne indirdin! Saygıdeğer Hippias, tezini çözümlememe izin verir misin?"

"Neden olmasın! Elbette sorgulayabilirsin, aziz Sokrates."

"İznin için teşekkür ediyorum. Bu tezi senin üzerinde çö-

zümlemek niyetinde olduğumu anlamış olmalısın" dedi Sokrates. Yüzünde tek bir kas bile hareket etmese de gözleri gülmeye başladı.

"Başka kimin üzerinde olacaktı ki" diye karşılık verdi, kendine güvenen Hippias. "Şimdiye kadar beni dinleyen herkes sözlerimi detaylıca analiz ettiler ve onların alkışları beni daima çok mutlu etti. Bunu senden neden esirgeyeyim ki? Bu benim için büyük bir mutluluk olacak."

"Öyleyse konuşmana birlikte ışık tutalım. Yasa insanların başında gaddar bir hükümdardır, dedin; öyle değil mi?"

"Aynen öyle."

"Senin görüşüne göre, yasaları yaratmış olması mümkün olan doğaüstü güçler yok; doğru anlamış mıyım?" diye sordu Sokrates.

"Beni tamamen doğru anlamışsın."

"Öyleyse yasa insandan başka hiçbir varlık tarafından yaratılmış olamaz" dedi, bu çıkarıma varan Sokrates. "Sen de bana katılıyor musun, saygıdeğer Hippias?"

"Elbette. Bu söylediğin yalnızca benim iddiamın altını çiziyor" diye cevap verdi tok bir sesle Hippias.

"Peki, insanlar neden yasaları oluşturuyorlar? Böylece yaşamları daha iyi ya da daha kötü olacağı için mi?"

"Kimi zaman daha iyi, kimi zamansa daha kötü." Hippias destekleyici mırıltıları kendisine kadar ulaşan dinleyicileri eliyle işaret etti.

"Aksini iddia etmiyorum" dedi Sokrates, Hippias'ı şaşırtarak. "İzin verirsen, mevcut olmamaları halinde insanın yaşamının kesinlikle daha iyiye gideceğine şüphe bırakmayan yasaları gözden geçirelim."

Hippias Sokrates'in bu teklifini bir an bile duraksamadan kabul etti. Şundan emindi; Sokrates belirli bir yasa üzerinde ne kadar yoğunlaşırsa, onu alt etmek o kadar kolay olacaktı.

Sokrates o ana kadar olduğundan daha rahat bir duruşa geçti ve sonra Solon'un, hususî arazi sahibi asillerin akıl almaz servetlerinin önünü kesmiş, ticareti ve zanaatı desteklemiş olduğu yasalar ile reformlardan söz etmeye başladı.

"Solon için tüm talihsizliklerin ve kaderin tüm darbelerinin suçlusu sadece ve sadece açgözlü arazi sahipleri, Eupatrid'lerdi. Onlar kölelerinin emeğini sömürerek semiriyorlar. Sınırlanmamış özgürlük yalnızca onlara yarıyor. Sözlerinden öyle anlaşılıyor ki aziz konuğum, sanki zenginlere 'Rahatınızı bozmadan, zahmetsizce yağmalamaya devam edin dostlarım!' diyerek iyi dileklerini sunuyorsun."

Dinleyiciler zaten bir süredir galeyan içindeydiler; fakat artık kaynayan kazan taşıyordu. Sofistler söyleniyor, ayaklarını yere vuruyorlardı. Antiphon protesto etmek için kollarını sallıyordu.

"Hippias bunu söylemedi!"

Konuşmacılara daha yakın olabilmek için itişip kakışan topluluğun içinden biri şöyle bağırdı: "Evet, bunu söylemedi; fakat sözlerinden anlaşılan buydu."

Nihayet tüm stoa bağırışlarıyla yankılanana dek coşkulu sesler birbirini kovaladı.

"Yaşasın Sokrates! Yaşasın Sokrates!"

Sokrates giderek artan tezahüratı bir gülümsemeyle dindirdi. Ardından hiçbir takının süslemediği elini Hippias'a doğru uzattı.

"Bugün seninle ilk kez bir araya geldik, aziz Hippias. Fakat senin tüm Yunan şehirlerinde dile getirdiğin bilgeliğinin ünü buraya senden önce ulaştı. Şimdi burada herkesin huzurunda, bugüne dek hiçbir bilgelik öğretmeninin insanların doğal hakları lehine ve ortaya konmuş yapay haklar aleyhine senin kadar aleni bir biçimde konuşmadığını söyleyecek olursam, sana haksızlık etmiş olur muyum?"

"Bununla gurur duyuyorum, Sokrates" diye bağırdı Hippias. "Her insan doğanın kendisine vermiş olduğu hakkı talep eder."

Sokrates bu diyalogun nasıl ilerleyeceği konusunda bir fikri yokmuş gibi yaparak, şöyle sordu: "Tarihle ilgileniyor musun?"

"Elbette!" dedi Hippias üstüne basa basa. "Tarih benim öğretmenim olmasaydı, ben nasıl öğretmen olabilirdim?"

"Bunu duyduğuma sevindim. Madem öyle, her zaman yalnızca zenginlerin ve güç sahiplerinin her konuda hak iddia etmiş ve bu hakları diğer insanlardan esirgemiş olduklarını tarihten öğrenmiş olmalısın. Bu yüzden benim sana bunu söylememe hiç lüzum yok."

"Ben..." Hippias, khlamysini abartılı bir hareketle geriye doğru savurarak, sırtına geçirdi. "Ben doğal hakları tüm insanların hakkı olarak kabul ederim!" Hippias bu sözü oldukça ateşli ve dokunaklı bir ses tonuyla söyledi.

Sokrates o ana kadar koruduğu sakin ses tonunu hiç değiştirmeden konuşmaya devam etti: "Söze gelince, evet; buna katılıyorum. Fakat sen bu sözünü eyleme dökmüyorsun! Solon güç sahiplerinin diğer insanların sırtından geçinip, gitgide zenginleşmek için kullandıkları sınırsız özgürlüklerini yasalarla sınırladı; bunu biliyorsundur. Bu yasalar insanların yararına mıdır, yoksa zararına mıdır; aziz Hippias?"

"Zaten bildiğin bir şeyi neden soruyorsun?" diye karşılık verdi, asabileşen Hippias.

"Sebebi oldukça basit" dedi Sokrates. "Her tez içinde bir parça kendi antitezini gizler ve her antitezin içinde bir parça tez bulunur. Dünyayı gezmiş biri olarak bunu daha iyi bir biçimde açıklamama yardımcı olabilirsin sanırım."

Kendini beğenmiş Hippias, Sokrates'ten daha üstün olduğunu göstermek istedi.

"Bir parçacık antitez tezin tümünü çürütemeyeceği gibi, bir tezin de kusursuz bir antiteze dönüştürülmesi mümkün değildir."

"Mükemmel, Hippias!" diye bağırdı Sokrates samimi bir tonla. Öyleyse sen de benim görüşümü paylaşıyor olmalısın;

yasa bazı insanlara yarar sağlarken, bazılarına zarar veriyor. Elbette bizim demokratik yasalarımızın pek çok insanın menfaatine işlediğini ve oldukça az sayıda insana zarar verdiğini göz ardı etmemek gerek. Fakat..." Sokrates sakalını sıvazladı. "Sen, Hippias, hafızam beni yanıltmıyorsa, doğal hakları her bir bireyin hakkı olarak kabul ettiğini söyledin."

"Bunu inkâr edemem. Görüyorsun ki burada benim güçlü hafızama tanık olan pek çok kişi var; dolayısıyla hafızamın gücünü de inkâr edemem." Hippias kendinden emin bir tavırla gülümsedi ve Solon'un elejisinden ezbere bir bent okumaya başladı: "Ve onları; burada, yanı başımızda insana yakışmayan kölelik boyunduruğu altında ter dökenleri, efendilerinin huzurunda tir tir titreyenleri ben kurtardım. Onları kurtarmamda bana yasanın gücü, zoru hakla birleştiren fevkalade güç yardım etti ve ben tüm vaatlerimi yerine getirdim." Hippias hâlâ gülümsüyordu. "Sen, aziz Sokrates, daha önce 'zor' kelimesini duydun mu?" Cevap beklemeden kalabalığa döndü. "İçinizden herhangi biri 'zor' kelimesiyle daha önce karşılaştı mı?"

"Biz bu kelimeyi duyduk!" diye bağırdı izleyiciler. "Konuşmana devam et, Hippias!"

Hippias veda etmek istercesine halkın huzurunda eğildi.

"Söylenecek daha fazla söz yok. Solon başarılı bir biçimde hakkı zorla birleştirdi. İşte sizler bugün hâlâ bu zorun içinde yaşıyor, onun boyunduruğu altına giriyor ve bunu canı gönülden yapmasanız da ona hürmet ediyorsunuz. Deniz Birliği'nizin tüm şehirleri bana bu söylediklerimin doğru olduğunu kanıtladı."

Kalabalık itişip kakışarak konuşmacılara biraz daha yaklaştı.

"Bu diyalog için teşekkür ediyorum" dedi Sokrates. "Fakat biz bu diyaloga son vermeden önce, izninle bir sorum daha olacak. Az önce kendin söyledin; Peloponessos'taki memleketin Elis'i pek nadiren ziyaret ediyorsun ve sınırsız özgürlüğün insanın doğal hakkı olduğunu tüm yunan şehirlerinde ve Attika Deniz Birliği'ne bağlı tüm adalarda dile getiriyorsun. Bunun sebebi

nedir, aziz Hippias? Yoksa sizin yasalarınızın, buyruklarınızın ve törelerinizin müsamahasızlığı hoşuna gitmiyor da; senin gibi insanların başına vuran ifade özgürlüğünü, böyle bir özgürlüğün bulunduğu ülkemizde aramayı mı tercih ediyorsun? Yoksa bu kadar özgürlük sana az geliyor da; yasalara isyan etmemiz için bizi yönlendirmek ve bizi barbarlıkla tiranlığın hüküm sürdüğü çağlara geri yollamak mı istiyorsun? Birileri sana bunun karşılığında bir bedel mi ödeyecek? Sen bilgelik öğretmenisin; geçimini işinle mi sağlıyorsun?"

Hippias bu hakaretin içinde yarattığı öfkeyi bastırdı ve kararlı bir tavırla cevap verdi: "İşimle."

"Yaptığım her şey benim için boynumun borcudur" dedi Sokrates.

"Dış görünüşün zaten bunu ele veriyor; yalınayaklar, artık giyilemeyecek hale gelmiş bir khiton ve yağ içinde bir himation." Hippias pis pis güldü.

"Dinle dostum! Beni bir yanılgıya düşmekten kurtarmanı diliyorum. Yoksa senin ülkende hiç kanun yok mu; tüm insanlar arzularını özgürce yerine getirebiliyorlar mı? Ve sana gelince, zavallı şaşkın; yoksa böylesi bir özgürlükten kaçıp, mümkün olduğunca başkalarının arzuları tarafından lime lime edilmemek için bizim ülkemize mi geldin?"

Kalabalık kahkahalarla güldü ve Sokrates'i büyük bir coşkuyla alkışladı. Hippias göğsünü kabarttı ve burnunu havaya dikti.

Sokrates soru sormaya devam etti: "Neden bizzat kaçtığın şeyleri, buraya gelerek bize tavsiye ediyorsun?"

"Bizim ülkemizde de yasalar hüküm sürer." Hippias konuşmasında söylememeyi tercih ettiği şeyleri dile getirdi. "Fakat ülkemizde yasalar olmasaydı dahi, korkup kaçmazdım; ben kendimi daha güçlü birinden korkmam gerektiğini düşünecek kadar zayıf bulmuyorum. Kendimi savunabilecek yetiye sahibim ve... Eğer bilmek istediğin buysa; isteyebileceğim her şeye fazlasıyla sahibim! Canım nereye isterse, oraya seyahat edebilirim; gö-

rüşlerim, zanaatım ve yaratıcılığımla tamamen bağımsızım. Ve herkesin benim kadar bağımsız olmasını arzu ederdim; çünkü bağımsızlığın ne kadar olağanüstü bir haz verdiğini biliyorum."

Sokrates Hippias'a elini uzattı. "Ah, lütfen; bu dilek için buradaki küçük topluluk adına sana teşekkür etmeme izin ver. 'Küçük topluluk' dedim, çünkü burada yalnızca birkaç yüz insan görebiliyorum. Oysaki biz kendi meselelerimiz hakkında karar vermek üzere bir araya toplandığımız zaman, altı bin insanı selamlamaya alışkınız. Fakat sen yine de teşekkürümüzü iyi niyetimizin ifadesi olarak kabul et."

Hippias sustu. Sokrates ona iyice yaklaştı; işlemeli iğnelerine, bileziklerine, tokalarına ve yüzüklerine dokunarak, şöyle sordu: "Bunların hepsi altından mı?"

"Saf altından" dedi Hippias böbürlenerek. "Altını bizzat ben işledim; ayrıca üzerlerindeki taşlar da hakiki. Bu benim öğrencilerime kazandırdığım bilgeliğin ödülüdür."

Sessizliğin içinde tok bir ses yankılandı:

"Hey! Bu gördüğüm şatafat da neyin nesi?"

Derken kalabalığın içinden bir adam, göğsünün üzerinde tuttuğu bronz kalkanla diğerlerini itip kakarak öne doğru çıktı. Hippias'ın yanına kadar gitti ve yüzünde oldukça resmî bir ifadeyle Hippias'ın altın işlemeli ipek giysisini, altın takılarını ve kıymetli taşlarını inceledi. Hippias tiksinti içinde ondan uzaklaşmaya çalışınca, adam homurdanarak şöyle dedi:

"Ben denetçi Astynomos'um; halk tarafından aşırı gösterişe müdahale etmekle görevlendirildim. Bu altın; bu da altın! Bunun cezası oldukça yüksek olacak. Adın ne senin?"

O anda Sokrates denetçinin omzuna yapışıverdi.

"Acele etme, dostum."

"Khaire, Sokrates. Yoksa bu gösteriş meraklısını savunacak mısın?"

"Bu şahıs Elisli sofist Hippias. Atina'ya benimle birazcık çene çalabilmek için geldi. Yabancı olduğu için bizim kurallarımızı bilmiyor. Bu yüzden onu resmî vazifenden muaf tutmalısın."

Astynomos ne bulduysa takıp takıştırmış olan yabancıyı bir kez daha baştan ayağa süzdükten sonra şöyle dedi: "Sokrates; mademki sen ona kefil oluyorsun, resmi bir ceza uygulamaktan vazgeçiyorum. Khaire!"

Denetçi kalabalığın arasına geri döndü ve merak içinde bundan sonra olacakları izlemeye başladı.

"Dişe dokunur tanıdıkların var. Bana arka çıktığın için teşekkür ediyorum."

"Ben yalnızca bir konuğa karşı nasıl davranılması gerekiyorsa, öyle davrandım. Ayrıca daha fazlasını yapmak niyetimdeyim. Saygıdeğer Hippias, sana bir veda armağanı vermek istiyorum." Sokrates bıyık altından gülümsedi. "Sana, tüm insanlardan daha özgür olmayı nasıl başardığımın sırrını verseydim. kim bilir ne derdin. Hiç şüphesiz gittiğin yerde bu karşılaşmamız hakkında bir şeyler anlatırdın: 'İyi insanlar; sizin yanınıza gelmeden önce Sokrates bana ne sır verdi, bilmek ister misiniz?'"

"Konuş lütfen! Armağanını kabul etmeye hazırım" dedi, hâlâ hoşnut kalacağı bir şey duymayı umut eden Hippias.

"Gözlerinizin önüne getirin" dedi Sokrates, Hippias'ı taklit ederek. "O yalınayaklı, tuhaf, pejmürde kılıklı herif, kendisini dünyanın en özgür insanı zannediyor; çünkü o – neredeyse gülmekten boğulacağım – çünkü o arzularının esiri olmadığına inanıyor ve Atinalılara şanlı şöhretli atalarından miras kalmış olan yasalara da bu yüzden boyun eğiyor. Ayrıca Sokrates yasaların iyi şeyler olduklarını düşündüğü için, Atinalıların yasalarının da iyi olduklarından şüphe duymuyor. Bu yasalara gelince... Sokrates'in burnu 'iyi' söz konusu olduğunda hakikaten iyi koku alıyor. Sokrates yasalara boyun eğiyor, çünkü bu onu daha da özgür kılıyor; ha ha ha!"

"Bunda gülünecek hiçbir şey yok" dedi Hippias suratını asarak.

Sokrates; "Henüz bitmedi saygıdeğer dostlarım" diyerek Hippias adına konuşmaya devam etti: "Onu, sözde dünyada-

ki en özgür insan kılan şey, hemen hemen hiçbir şeye ihtiyaç duymadan yaşamayı bilmesi. Yaşamak için yalnızca yiyeceğe ve giysiye gereksinim duyuyor; ha ha ha!"

"Aziz Sokrates, izninle bu armağanını reddediyorum" dedi Hippias. "Bana beklediğimden çok daha fazlasını verdin. Niçin yalınayak dolaştığını ve neden bu kadar pejmürde giyindiğini şimdi çok iyi anlıyorum. Sen fakirliği bir erdem olarak görüyorsun."

Sokakta yürüyen genç ve iri yapılı bir adam onlara doğru yaklaşıyordu. Adamın simsiyah lülelerinin üzerinde koyu kırmızı güllerden yapılmış bir taç parıldıyordu. Üstünde erguvan rengi, ipek bir üstlük vardı. Adamın yüzü kızarmış, gözleri biraz buğulanmıştı. Az önce bir ziyafetten kalkmış olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildi.

Hippias orada bulunan herkesin Sokrates'i nasıl alt edeceğini duyabilmesi için; "Sen bedava ders veriyorsun değil mi, benim biçare dostum Sokrates?" diyerek yüksek bir ses tonuyla sözlerine devam etti. "Sen bilgeliğinin kıymetini bilmiyorsun. Böyle davranarak öğrencilerinin ve dinleyicilerinin bilgeliğinin kıymetini takdir etmelerini nasıl bekleyebilirsin? Bu perişan görüntünle bir dilenciye benzemeye çalıştığın ortada; ama unutma ki dilencilere bırak bir drahmiyi, bir Obol dahi vermezler. Bir dilenci başka bir dilenciye yardım edemez. Kaldı ki zenginler budala değildir. Senin 'Tek bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdir' sözün için sana para ödemezler."

İri yapılı genç adam adımlarını hızlandırdı ve zarif hareketlerle kalabalığı yararak öne doğru ilerledi. Adamın ayaklarında hafif sandaletler vardı ve bu sandaletlerin çaprazlama bağlanmış bağcıkları dizlerine kadar uzanıyordu. Mat ipekten yapılmış sık plili, süt beyazı khitonu kısaydı; fakat erguvan rengi üstlüğü öyle uzundu ki kuyruklu bir kadın elbisesi gibi yerleri süpürüyordu. Genç adamın yanında asil ırktan oldukça iri bir köpek koşuyordu. Adam ve köpek bir anda tüm bakışları üzerlerine çekti. Euthydemos hayranlıkla iç geçirdi.

Genç adam Hippias'ın o sırada Sokrates'e hakaret ettiğini duydu. Hızla sofistlerin yanına gitti ve köpeğine emir verdi: "Darion, otur!"

Hayvan dişlerini göstererek orada öylece otururken, oldukça ürkütücü görünüyordu.

Adam Sokrates'e dönerek şöyle dedi: "Onu parçalamasını ister misin?"

"Tanrılar korusun, Alkibiades! Biz yalnızca birazcık atışıyorduk; sırf bu yüzden aramızdaki en nazik insanı Darion'un dişlerine teslim edemezsin!"

O anda kalabalık, kahkahayı patlatıverdi. Sokrates de katıla katıla gülüyordu: "Şu işe bak, ortada diş geçirilecek kimse kalmamış!"

Hakikaten Hippias nehirde yitip giden bir su damlası gibi ortadan kayboluvermişti.

-8-

Alkibiades, Sokrates'in yanına gitti ve onun önünde yerlere kadar eğildi. Kulağa çok hoş gelen melodik sesi hayranlık ve sevgi doluydu. Evet, sesi kulağa çok hoş geliyordu; çünkü 'S' harfini üstüne basarak ıslıklamadan, yumuşak telaffuz ediyordu.

"Sevgili Sokrates! Helios'un altın arabasıyla Atina'nın üzerinde gezinişi bile, sana her bakışımda gördüğüm manzara kadar göz alıcı değil benim için!"

Etrafında bulunan herkes bu genç ve yakışıklı adama gülümsüyor, onu büyük bir hoşnutlukla dinliyordu. İçlerinde bir tek kuzeni Kritias, Euthydemos'un Alkibiades'in hiç olmazsa üstlüğüne dokunabilmek nasıl çabalayıp durduğunu dargın bakışlarla seyrediyordu.

Euthydemos, Alkibiades'in üstlüğüne dokunmayı başardığında gözleri mutluluktan parıldadı.

Burada bulunan herkes bu burnu büyük herifi seviyor; Sokrates, halk ve bir de benim Euthydemos'um... Ama hiç kimse beni sevmiyor, dedi Kritias kendi kendine.

Alkibiades coşkulu bir sevinç gösterisi sergiledi.

"Nihayet seni tekrar gördüm; aziz dostum Sokrates!"

Sokrates ona doğru döndü ve alaycı bir ifadeyle şöyle dedi: "Hakikaten! Nasıl oldu da bugün birbirimizi tekrar görebildik! Saçlarına yine güllerden yapılmış bir taç takmışsın. Bir içki âleminden geliyorsun! Bütün bir ay boyunca bana rastlamamak için

elinden geleni yaptın ve zevkusefa içinde yaşadın. Şu gördüğüm neyin nesi, söyler misin? Kim senin Darion'unu bu hale getirdi? Kim bu hayvanın kuyruğunu kesti?"

"Onun bu hali beni de çok üzüyor. Kuyruk onda muhteşem duruyordu."

"Seni riyakâr!" diye öfkeyle bağırdı Kritias. "O hayvanın kuyruğunu kesenin sen olduğunu herkes biliyor!"

"Bu kesinlikle doğru olamaz!" dedi Sokrates.

Alkibiades yüzünde pişmanlık dolu bir ifadeyle Sokrates'e baktı. "Ne yazık ki doğru! Zayıf bir anımda, bir içki âleminin ardından... Karım Hipparete bana engel olmaya çalıştı. Ağladı... Hakikaten çok kötü bir şey yaptım ve bunu yaptığıma çok pişmanım."

"Bu kadar kıymetli bir hayvana bunu nasıl yaparsın! Sana tamı tamına yetmiş manaya mal olduğunu bana kendin söylemiştin!" diye bağırdı Kritias.

"Hera aşkına!" dedi sinirlenen Sokrates. "Atina'daki ve Gudi'deki tüm varlığımı toplasan bunun onda biri etmez!"

"Sen yanımda yoktun Sokrates; olsaydın buna engel olurdun."

"Bütün Atina bu hayvanı böylesine çirkinleştirmiş olduğun için seni kınıyor" dedi Kritias.

"Benim istediğim de tam olarak buydu" diye karşılık verdi Alkibiades. "Atinalılar yaptığım bu haylazlığı dillerine dolayıp, daha fena şeyleri konuşmayı bırakacaklardı."

"Senin hakkında konuşabilecekleri bundan daha fena şeyler mi var?" diye sordu dehşete düşen Sokrates.

"Zeus şahidimdir ki evet!"

Sokrates'in yüzü birden asılıverdi. "Bu yüzden uzun süre benden saklandın, öyle değil mi?"

Alkibiades büyük bir pişmanlık içinde, utancından Sokrates'in gözüne görünmek istemediğini söyledi. Fahişelerin fettanlıklarına, sarhoşluğa ve zevkusefaya yenik düşmüştü. Sokrates Alkibiades'e hakikaten utandığı için mi, yoksa rahatsız

edilmeden zevk peşinde koşturmaya devam edebilmek için mi kendisinden kaçtığını sorduğunda; Alkibiades oldukça ateşli sözlerle karşılık verdi:

"Tüm neferler içinde en bilgesi ve en yiğidi, sen Poteidaia'da hayatımı kurtarmamış ve beni savaş meydanından sırtında taşıyarak uzaklaştırmamış olsaydın; şu anda Perikles'in gölgesiyle birlikte yeraltında dolaşıyor olurdum. Senden rica ediyorum Sokrates; hayatımı bir kez daha kurtar. Aksi halde bu kokuşmuşluk içinde çürüyüp gideceğim. Ben kendi kendimi kontrol edemiyorum; peşimi bırakmayan zaaflarım karşısında fazlasıyla zayıfım..."

"Yüreğime acı salıyorsun, dostum."

"Ey, Sokrates, üstadım! Sen bilgesin!" Sokrates'in itirazlarına aldırış etmedi ve duygularının esiri olarak konuşmaya devam etti: "Ricamı geri çevirme! Senin içinde öyle bir güç var ki her şeyin üstesinden gelebilir, beni zaaflarımdan koruyabilirsin. Ah, Sokrates! Savaş meydanında bir çadırın içinde seninle birlikte uyuduğum, seninle aynı yemeği paylaştığım, seninle omuz omuza düşmana karşı savaştığım ve senden insanın sahip olması gereken iyi özellikleri öğrendiğim o günleri yeniden yaşayabilmeyi öyle çok isterdim ki! Sana nasıl saygı duyuyorum bir bilsen aziz dostum! Sen benim kurtarıcımsın!"

"Yeter!" diye bağırdı Sokrates kaşlarını çatarak. Abartıyorsun ve biliyorsun ki ben bundan hiç hoşlanmıyorum."

Alkibiades kendini kaybetmiş bir halde bağırmaya başladı: "Senin yanında kalmak istiyorum, Sokrates. Sana yakın olduğum zaman daha iyi bir insan oluyorum. Senden uzak kalırsam kötü iblisler beni ele geçiriveriyorlar. Ve ben, sevgili Sokrates; ben hakikaten bundan mutluluk duyabilecek, ya da kendim için bunu arzulayabilecek kadar kötü bir insan değilim! Zeus şahidim olsun ki kötü bir şey yaptığım zaman mutsuz oluyorum! Ve sen, sevgili Sokrates; azarla beni, sözlerinin gücüyle ez beni, ya da vur bana, kıçıma tekmeyi yapıştır!"

"Kes artık, Alkibiades! Hiçbir şeyde ölçülü davranamıyor-

sun; ne zaaflarında ne de pişmanlıklarında... Ben sana insanın en güzel erdemlerinden birinin Sophrosyne olduğunu; ölçülülük, doğru ölçüyü kavrayabilmek olduğunu yüz kez söylemedim mi? Sophrosyne tüm diğer erdemlerin koşuludur; o olmadan rüzgâra tutulmuş bir yaprak gibi oradan oraya savrulup durursun."

Fakat Alkibiades susmadı. "Sokrates erdemlerden söz etmeye başladığında, bu bana tanrıların bir lütfü gibi gelir. Tüm Atinalı gençler onun sözlerini dinlemeli."

"Elbette! Böylece hem kendi içlerinde hem de senin içinde saklı kalan sağlıksız düşünceleri bizzat teşhis edebilirler, öyle değil mi?" diye sordu Sokrates.

"Sen insanların yalnızca kötü düşüncelerini değil, kötü eylemlerini de gün ışığına çıkarıyorsun. Tıpkı bir falcı, bir kâhin gibisin." Alkibiades iyice kendinden geçiyor, daha da coşuyordu. "Seni her şeyden çok seviyoruz, Sokrates. Sen bizim babamızsın! Sen ölümsüz tanrıların sesisin!"

Sonra yine kendi kendini aşağılamaya başladı. "Ben sensiz ne yapardım! Bir tek sen, Kaplan, ayaklarına kapanmamam için beni zapt edebilecek kadar güçlüsün. Bir daha asla senden uzaklara gitmeyeceğim. Bundan böyle senin yanında sıradan ve doğal bir yaşam süreceğim."

Alkibiades omuzlarını örten erguvan rengi nadide ipekten yapılmış üstlüğü çekip çıkardı ve onu stoanın merdivenlerinden aşağıya, pazaryerindeki kalabalığa doğru fırlattı. Üstlük havada ansızın parıldayıveren kızıl bir alev gibi süzüldü ve yere düştü; o yere düşer düşmez, insanlar onun için birbirlerine girdiler ve onu paramparça ettiler. Çünkü herkes doğunun bu paha biçilmez kumaşından kendisi için bir parça yırtıp alabilmek istiyordu.

Yüreği fesatlıkla dolan Kritias kuzenine şöyle dedi: "Köpeğini de aşağıya atmak istemez misin?"

Alkibiades, Kritias'ın gözlerinin içine dik dik baktı. "Elbette hayır. Ben onu, sürekli olarak etrafına fesatlık saçan bazı insanlardan daha çok seviyorum."

Sokrates, Alkibiades'in paha biçilmez üstlüğünden vazgeçtiğini görünce onun değiştiğine inandı ve bu değişim onu mutlu etti. O anda aklına ressam Agatharkhos geldi. Alkibiades, Agatharkhos'u evine kapatmış, zavallı ressam evinin tüm duvarlarını fresklerle doldurana dek onu serbest bırakmamaya karar vermişti. Sokrates, ressama ne olduğunu merak etti ve Alkibiades'e onu serbest bırakıp bırakmadığını sordu. Bunun üzerine Alkibiades ressamın hâlâ evinde esir olduğunu itiraf etti.

"Bu nasıl bir alçaklık, nasıl bir zorbalık! Bir de bana değişmek için çaba gösterdiğine dair neredeyse yemin ediyorsun!"

"Onu serbest bırakacağım, Sokrates. İşini bitirmesine çok az kaldı. O ressam, benim için bütün evi güzelleştiriyor. Hipparete onun sanatına hayranlık duyuyor. Gitmesine izin verseydim ve o kendi isteğiyle işinin başına geçseydi, şimdi olduğu kadar büyük bir ustalıkla resim yapamazdı. Yanılıyorsam, sen söyle! Agatharkhos dört duvar arasında kapalı olduğu için, o duvarları güzelim manzaralarla ve insanlarla dolduruyor; böylece kendini onların arasındaymış gibi hissediyor. Hakikaten çok güzel resimler yapıyor."

Kritias da dâhil, herkes güldü.

Şu Alkibiades'in arsızlıkları, kaprisleri ve kepazelikleri hiç bitmiyor. Bir de devletin bir numaralı adamı olacak, diye düşündü Kritias. Sonra Sokrates'e döndü:

"Aziz Sokrates, bilgin ve yeteneğinle ordu komutasına ve politikaya yönelmeyi neden düşünmüyorsun?"

"Sevgili Kritias; bunlarla ilgileniyor olsaydım, muhtemelen bilgimi de yeteneğimi de bu yönde kullanırdım. Fakat o zaman tek başıma kalırdım. Ben Atina'nın menfaati için mümkün olduğunca çok sayıda insanın hükmetme sanatıyla ilgilenmesini sağlamaya çalışıyorum. Bu yüzden politikaya değil, sizlere yöneliyorum. Sizin içinizde teklikten çokluğa ulaşıyorum. Ayrıca sizleri iyi dostluklar kurabilmeniz için diğer insanlara yönlendiriyorum."

Acaba Sokrates, Kritias'ın Euthydemos'un büyük bir aşkla

gülümsediği Alkibiades'e nasıl nefretle baktığını görmüş müydü?

"Bunu yapmamın bir diğer nedeni de erdemli bir yaşam sürebilmek için birbirinize yardım etmenizi ve doğanın armağanlarından faydalanmanızı sağlayabilmek."

Stoanın yakınlarında iki sofist bozuntusu, kolay ve hızlı bir biçimde başarıya, güce ve refaha ulaşmak için kendilerince atılması gereken ilk adımı gırtlaklarını parçalarcasına haykırıyorlardı.

"Kazanç tüm insanların amacıdır! Kazanç çağımız yurttaşlarının amacıdır!" diye bağırıyorlardı.

"Kazanç insanın avuçlarını dolduran gümüş sikkelerle kendini gösterir" dedi Sokrates. "Fakat avuçları sikkelerle dolu bir insanın içi nasıl görünür? O insanın içinde fakirlik ve boşluk hüküm sürer; çünkü gerçek zenginlik kendini yalnızca eğitimle, bilgelikle ve Arete'yle ifade eder."

O anda kulak tırmalayıcı bir kahkaha yükseldi. Atinalı bir çolak olan avare Anopheles paçavralara sarınmış, birbirinden güzel mermer sütunların bulunduğu stoanın tam ortasında dikiliyor ve tiz bir sesle gülüyordu. Bir yandan da yüzünde bir ifadeyle Sokrates'e bakıyordu.

"Sen bulutların arasında yaşıyorsun, Sokrates. Halka bakarken onların midelerini görmüyorsun. Oradaki o iki adam doğruyu söylüyor. İnsanlar sadece sivri biber gibi, bıçak ucunu andıran bir bilgeliğe ulaşmak ve bunun peşi sıra, mümkün olduğunca çabuk para kazanmanın yollarını kendilerine öğütleyecek büyük bir parça kurnazlığa sahip olmak istiyorlar. Erdem nedir, baylar bayanlar? Erdemin bize ne faydası var, bana bunu söyleyebilir misiniz? Erdem insanın karnını doyurmuyor. Tam aksine, insanoğlu erdemlerinin karşılığını açlıkla, fakirlikle, kimi zaman da gururla ödüyor. Ha ha ha! Haksız mıyım, sivri akıllı Sokrates?"

"Haklısın, Anopheles. Sen de sofistler kadar haklısın."

Sokrates gülümsedi.

Anopheles bağırdı: "Yaşa, bilge Sokrates!"

-9-

Çömlekçi Perphines beşinci çocuğunun, küçük oğlunun doğum gününü kutluyordu. Varlıklı bir adamdı, büyük bir evi vardı; bu yüzden oğlunun doğum gününün şerefine testilerce şarabın yanı sıra mükemmel bir ziyafet hazırlatarak, arkadaşlarını evine davet etmişti. Ksanthippe'nin babası Nakteros da konukları arasındaydı.

Ziyafet bol şamatalı ve keyifli geçiyordu; çünkü Perphines'in oğullarından biri oldukça iyi aulos çalıyordu. Aulosun tınısı ortama uyum sağlasa da sağlamasa da çömlekçilerin sohbetlerine karışıyordu.

Dört bir yandan gelen eşek şakalarının hedefi Nakteros'tu.

"Dostum; eline kırbacı alıp, büyük kızının sırtında bir bir saydırmalısın!"

Nakteros şaşırdı. "Neden böyle bir şey yapayım ki? Kendim için Ksantha'mdan daha iyi bir kız evlat dileyemezdim."

Perphines yüzünde yarı ciddi, yarı muzip bir ifadeyle Nakteros'a şöyle dedi: "Doğruya doğru; tüm Kerameikos'ta çanak çömlek satma işini en iyi senin kız yapıyor."

Nakteros'un komşularından biri bu söz üzerine sinirlendi: "Sen hakikaten kızınla övünebilirsin, Nakteros. Fakat kızın tüm müşterileri kendi tezgâhına çekerken, bana avucumu yalamak düşüyor!"

"Yalnızca sana mı, dostum?" Perphines işaret parmağıyla

bir daire çizerek masanın etrafındakileri gösterdi. "O kurnaz şey hepimize zarar veriyor. Fakat sen bir an önce kırbacı eline almazsan, becerikli satıcını kaybedeceksin Nakteros. Elbette biz buna hiç üzülmeyiz."

Çömlekçiler hep bir ağızdan güldüler ve Nakteros'u iğnelemeye devam ettiler.

"Bu kız Hermes'i sihirli değneğiyle peşine düşürecek kadar güzel."

"Bana öyle geliyor ki kızın çoktan abayı yakmış. Bundan böyle mallarımızın üzerlerinde toz birikmeyecek; o tozlar senin çömleklerinin üzerine konacak, Nakteros!"

Nakteros hâlâ tüm bu sözlerin bu tür aile kutlamalarına has şakalar olduklarına inanıyordu.

"Ne diye başımın etini yiyip duruyorsunuz? İşkembenizi tıka basa doldurdunuz, sünger gibi şarap içtiniz ve şimdi de benimle uğraşarak kendinize eğlence arıyorsunuz, değil mi?"

"Mademki kendimize yalnızca eğlence aradığımızı düşünüyorsun, öyleyse sen de bizimle birlikte gül!"

"Sizi akıl kumkumaları, ben sizin içinizi okuyorum! Kendi kendinize şöyle dediniz: 'Şu Nakteros'la biraz kafa bulalım! Şaka yoluyla da olsa, biz onu kolayca nasıl kızdıracağımızı biliriz!' Fakat benim bugün kızmaya hiç niyetim yok." Nakteros bu sözleri söylerken çoktan öfkeye kapılmıştı. "Korkmanıza lüzum yok, sevgili dostlarım! Ksantha benim sağ kolum!" Fırıldak gibi dönen gözlerinde tüyler ürpertici bir ifade vardı. "Hanginiz kızımı kaybedeceğim gibi tuhaf bir fikre kapıldı? Yoksa sen mi, Perphines?"

"Babalar kızlarını neden kaybederler? Sen de bir zamanlar bir babanın elinden kızını almadın mı?" dedi ve Nakteros'u en zayıf noktasından vurdu Perphines.

Nakteros'un kızının aşk hayatı hakkında hiçbir fikri yoktu. Ama bunu arkadaşlarına belli etmedi ve sanki her şeyi biliyormuş gibi konuşmaya başladı: "Söyle bakalım, sevgili dostum Perphines; bu telaşının sebebi ne? Yoksa oğlun Ksanthippe ile

evlenmek için sabırsızlanıyor mu? O süt bebesine erkeklikten nasibini almak için daha birkaç yıl beklemesi gerektiğini söylemelisin!"

"Süt bebesi, ha!" diyerek, yaygarayı kopardı Perphines.

"Öyle değil mi?" dedi galeyana gelen Nakteros. "İstersen tekrar edeyim; süt bebesi!"

O anda kopan bir kahkaha tufanı Nakteros'u susturmayı başardı.

"Duymadık demeyin! Sokrates'e süt bebesi dedi!"

Nakteros'un gözleri, boğazına balık kılçığı takılmış bir köpeğin gözleri gibi yuvalarından fırlayıverdi.

"Ne? Siz ne saçmalıyorsunuz? Hangi Sokrates?"

"Atinalı Sokrates. Bildiğim kadarıyla burada yalnızca bir Sokrates var." Perphines gülmekten kıvranıyordu. "Şimdi çatlayacağım! Sokrates, Ksanthippe'nin müstakbel kocası! Fakat gelinin babasının bundan haberi yok!"

"Müstakbel koca" sözü Nakteros için bardağı taşıran son damla oldu. Nakteros masaya şiddetli bir yumruk indirdi ve hızla ayağa fırlayıp, çömlekçi dostlarının kahkahaları arasında evinin yolunu tuttu.

Öfkeli baba, daha evinin kapısına varır varmaz yaygarayı kopardı: "Kalkın! Çabuk kalkın! Çıkın yataklarınızdan! Ah, sizi bacaksızlar; leş gibi uyumayı bırakıp hemen buraya gelin! Kadın, nihayet kalktın mı? Ksanthippe, buraya gel!"

Nakteros'un karısı şaşkına dönmüş bir halde yatakta doğruluverdi. Kaşı gözü birbirine karışmış bir halde neredeyse ayakta uyuyan Ksanthippe ise, kırış kırış peplosu ve yalınayaklarıyla babasının huzuruna çıktı.

Nakteros öfkesini adamakıllı kusabilmek için bir süre ağzına geleni saydı ve tüm tanrıların huzurunda bu kalleş ve fesatlık dolu dünyaya lânet etti. Sonra gök gürlemesini andıran bir sesle kızına: "Seni utanmaz arlanmaz şey, seni! Sokrates diye birini tanıyor musun? Söyle!" dedi.

"Onu nasıl tanımam! Sokrates'i Atina'daki herkes tanır."

"Ya sen, kadın? Onu sen de tanıyor musun?" diye sordu Nakteros; içinde bulunduğu ruh halini vurgulamak istercesine yumruklarını beline dayadı.

"Tabi ki tanıyorum. Onu pazarda oldukça sık görüyorum."

"Tabi ya! Pazarda ve sokaklarda bir avare gibi dolaşıp duruyor, çalışmıyor, saçma sapan laflar ediyor ve benim kızımın peşinden koşturuyor."

Elbette Nakteros'un kızı, babasına karşı gelmeye cesaret edemediği çocukluk yıllarını geride bırakalı uzun zaman olmuştu. Sert bir dille babasının sözünü kesti: "Babacığım; ben daima senin eğitimli bir insan olduğuna inandım. Bu yüzden ne sana, ne de Sokrates'e yakışmayan sözler söylememelisin!"

"Ne tür sözler?"

"Az önce onun çalışmadığını ve yalnızca ortalıkta dolaşıp, lak lak ettiğini söyledin!"

"Peki, bu doğru değil mi?"

"Hayır, değil. Sokrates insanlarla, onlara bir şeyler öğretebilmek için konuşuyor."

Nakteros'un gözleri fal taşı gibi açılıverdi. "İnsanlara ne öğretiyor?"

"Düşünmeyi" dedi Ksanthippe sakin bir ifadeyle.

Düşünmek!

Düşünmenin öğretilmesi Nakteros'un aklının eremeyeceği bir şeydi.

"Bunda öğretecek ne var? Düpedüz saçmalık!" diyerek çıkıştı kızına.

Nakteros'un karısı, baba kız arasındaki tartışmanın gidişatını takip edemiyordu. Asıl sorulması gereken soruyu sorarak, bu tartışmaya bir son vermeye çalıştı: "Peki, senin bu Sokrates'le ilişkin nedir, Ksantha?"

Ksanthippe adeta şarkı söyleyerek cevap verdi: "Ben Sokrates'le evleneceğim!"

"Ne? Sokrates seninle evlenmek mi istiyor?" Annesinin yüzü bembeyaz oldu.

"Ve ben de onunla... Biz her şeyi konuştuk."

"Bensiz, öyle mi?" diye bağırdı Nakteros.

"Evet, sensiz de oluyormuş baba."

Ksanthippe'nin ebeveynlerinin yatak odasında kara bulutlar gezindi ve gök gürlemeye başladı.

Babası: "Onun hiçbir şeyi yok."

Ksanthippe: "Bana sahip olacak."

Babası: "Fahişelere gidiyor."

Ksanthippe: "Artık gitmeyecek."

Babası: "Çalışmıyor."

Ksanthippe: "Ben onun çalışmasını sağlayacağım."

Babası: "Sadece konuşup duruyor."

Ksanthippe: "Konuşmayı ben de seviyorum; böylece onunla diyalog kurabiliyoruz."

Annesi: "Düzenli yemek yemiyor; sadece ay çekirdeğiyle besleniyor."

Ksanthippe: "Ben onun için yemek pişireceğim."

Annesi: "Tüm gününü agorada ve gymnasiumlarda geçiriyor."

Ksanthippe: "Evlenince evden çıkmayacak."

Annesi: "Bütün serseriler gibi dolaşıyor; içki âlemlerine gidip, nutuklar atıyor."

Ksanthippe: "Ben ona evimizde çilingir sofrası kuracak ve onun bana nutuk atmasına da izin vereceğim."

Babası: "Söylenenlere bakılırsa, Sokrates insanları tamamen değiştirmek istiyor."

Ksanthippe: "Ben onu değiştireceğim!"

Derken Ksanthippe'nin annesi tehlikeli bir soru sordu: "Peki, yaşamınızı neyle sağlayacaksınız?"

Sokrates'in yaşam koşullarını bilen Hellas'taki diğer tüm kızlar bu soru karşısında dehşete kapılırdı. Fakat Ksanthippe... Eh, ne de olsa o Ksanthippe'ydi!

Genç kız büyük bir coşkuyla, âdeta soluk almadan konuş-

maya başladı: "Siz kızınızın en önemli şeyi düşünmeyeceğini mi sandınız? Düşünün; bütün o boyalı çömleklerle benden nasıl bir ev kadını olurdu? İlk olarak bir drahoma, hem de babamın birkaç kez söz vermiş olduğu gibi, güzel bir drahoma alacağım. Bekle biraz, babacığım! Bir şey söyleme! Şimdi söz sırası bende! Bunu söylememe bile lüzum yok; elbette biz drahomayı çarçur etmeyeceğiz. Geçimimizi sağlayabilmek için ihtiyacımız olan şeyleri satın alacağız; bir eşek, bir keçi, minik servetimize yakışan şeyler..." (Başka zaman oldukça yalın bir dille konuşan Ksanthippe, bu kez ebeveynlerinin gözlerini boyamak için biraz abartılı konuşmaktan kaçınmadı.) "Bunun ne tür bir servetçik olduğunu merak ediyorsunuz, değil mi? Sokrates'in Hymettos'un eteklerindeki Gudi köyünde küçük bir arazisi var. Onunla birlikte Gudi'ye gidip gördüm. Orada bir üzüm bağı, bir zeytinliği, birkaç incir ağacı ve daha bir sürü şeyi var. Söylediğim gibi, minik bir servet işte! Sokrates arazisinin hakkını vererek işbaşına geçtiğinde, Demeter yardımcım olsun! O zaman vereceği mahsule inanmakta güçlük çekeceksiniz..."

Ksanthippe soluklanmak zorunda kalınca, babası bu fırsatı hemen değerlendirdi: "Fakat mahsul alabilmek için, üzüm bağında ve bahçede mutlaka birilerinin çalışması gerekir."

"Sokrates ve ben zaten çalışacağız."

Ebeveynlerinin tüm itirazları, binlerce yıldır ayakta kalmış bir kayaya çarpan dalgalar gibi, Ksanthippe'nin sarsılmaz iradesiyle karşı karşıya kalıyordu. Elbette dalgalar kayaya her çarpışlarında kırılıyordu.

"Sokrates senden yirmi yaş büyük. Çoktan kelleşti bile!"

"Bir gün olsun sandalet giymedi!"

"Tıpkı bir dilenci gibi, şu hayırperver Kriton'a sığınarak karnını doyuruyor!"

"Heykeltıraşlık sayesinde biraz para kazanabilirdi; ama onu da bıraktı."

"Birkaç delikanlıya ders veriyor ve bunun karşılığında onlardan bir Obol dahi almıyor! Duyuyor musun Ksantha? Almıyor!"

"Yeter artık!" diye bağırdı, bu tartışmanın daha ileri gitmesinin bir anlamı olmadığını sezinleyen Ksanthippe. "Sokrates zenginlerin oğullarına da ders veriyor."

Babası ve annesi büyük bir merakla kızlarının yüzüne baktılar.

Ksanthippe her ne kadar sözünde durup duramayacağını bilmese de ebeveynlerine şunu söylemekten çekinmedi: "Ben onun öğrencilerinden para almasını sağlayacağım..."

Genç kızın ebeveynleri sustular. Sokrates'in en zengin öğrencilerinin yüzleri gözlerinin önüne geldi. Alkibiades, Kritias, Kriton, Kharmides... Tüm Atina onları tanıyordu.

Ksanthippe gecenin bir yarısı yapılan bu konuşmaya son verdi.

"Sokrates ve ben o kadar çok para kazanacağız ki o parayla ne yapacağımızı bilemeyeceğiz. İyi geceler!"

Arkasını döndü ve yatmaya gitti.

Nakteros yatağa girmek için soyunurken, karısı ona şöyle dedi: "Aslında kızımız beni hiç şaşırtmıyor. Geçenlerde balık almak için pazara gittim. Bil bakalım orada kimi gördüm? Sokrates'i! Ayakları çıplak olmasına rağmen tıpkı bir kral gibi yürüyordu. İnsanlar nasıl da peşinden koşturuyorlardı! Derken halkla konuşmaya başladı; ne hakkında konuştuğunu bilmiyorum, fakat sözleri insanları güldürüp ağlatacak kadar dokunaklı ve komikti. Sokrates insanlar üzerinde büyük bir nüfuza sahip, Nakteros. İnan bana, bu böyle."

Kadın ışığı söndürdü ve hadiselerle dolu bir günün yorgunluğuyla çoktan uyumuş olan kocasının yanına uzandı.

Ansızın Ksanthippe büyük bir heyecanla odaya girdi ve mutluluktan uçarcasına bağırdı: "Anne, baba! En önemli şeyi henüz bilmiyorsunuz; ben meşhur olacağım!"

-10-

Zengin Kallias'ın evindeki bilgi şöleni Sokrates'in evlilik kararı sayesinde oldukça renkli geçiyordu. Yemek masasındaki davetliler sevgi üzerine sohbetler ediyorlardı. Kadınlara duyulan aşk, erkeklerin oğlanlara duyduğu 'uygunsuz aşktan' üstün tutularak yüceltiliyordu.

"Senin kadın sevgisine bu kadar büyük bir hayranlık duymanın tek sebebi, genç ve hoş bir kıza âşık olmuş olmandır; Sokrates. Bu kız senden on beş yaş genç olmalı."

"Yirmi" diyerek Kallias'ın yanlışını düzeltti Sokrates.

Sokrates'in ezeli muhalifi olmasının yanı sıra hem bir sofist, hem de Gorgias'ın öğrencisi olan Antiphon: "Fakat dili yaşına göre fazlasıyla kocamış olmalı" dedi zehrini akıtarak.

"Ksanthippe'nin sivri diliyle Sokrates'i alt edebilen Atina'daki yegâne insan olmasının sebebi bu. Sokrates'in o kadar üzerine gitti ki onun kendisiyle evlenmek istemesini sağlamayı başardı" diyerek Kallias da filozofa katıldı.

Geleceğin henüz yetişmekte olan tragedya yazarı, genç Agathonos: "Hiç şüphesiz Sokrates nişanlısını okuluna öğrenci olarak kabul edemez; çünkü bunu yapacak olursa, Ksanthippe onun konuşmasına asla fırsat vermez" diye ekledi.

Ve bu yavan espriler böylece devam etti:

"Ne manzara ama! Büyük filozof o küçük sandaletlerin altında!"

"Sokrates'e annesinden miras almış olduğu Maieutike sanatı, bu konuda tamamen başarısızlığa uğruyor. Ksanthippe'nin ruhundan bir Phöniks değil, sadece çenesi düşük bir karga havalanıyor."

"Onun meşhur diyalektiği Ksanthippe'de bir kez olsun başarı sağlamadı."

Yalnızca iki öğrenci. Kriton ve Kritias. Sokrates'i savunmaya çalışıyorlardı. Alkibiades ise ağır gümüş kadehlere öylesine derin dalmıştı ki bu zevzeklerin ağızlarını kapatması mümkün değildi. Sokrates, Antiphon gibi aşağılayıcı espriler yapanları da hiçbir kötü niyet beslemeden yalnızca şakalaşanları da gülümseyerek dinliyor; söylenenlere sesini çıkarmıyordu. Tadına vara vara nefis Kios şarabından içiyor, gözlerini yere dikmiş, gülümsüyordu. Nihayet alaycıların hevesi kırıldığında, hepsi birden Sokrates'in vereceği yanıtı beklemeye başladı.

Sokrates tercihini savunmaya gerek görmedi ve şöyle dedi: "Bugüne dek gece vakti bir bilgi şöleninden ya da bir içki âleminden evime döndüğümde, beni sadece yalnızlık ve sessizlik karşılıyordu. Dilim şaraptan uyuşmuş oluyordu; fakat zifiri karanlık kadar sessiz mi kalmalıydım? Bu böyle devam edemezdi. Daima yalnız olmak iyi bir şey değil. Ben o kadar yalnız kaldım ki kendimi terk edilmiş hissetmemek için kendi kendime konuşmaya başladım. Ya evim? Hakikaten hâli yürekler acısı! Evimin her köşesi sessiz, her köşesi boş ve hüzünlü... Müsaade edin de evleneyim! Ah, cehennem köpeği Kerberos aşkına! İnanın bana, o zaman her şey bambaşka olacak! Geceleri eve geç gideceğim. Geç, diyorum! Diğer tüm kadınlar muhtemelen beni bu yüzden terk ederlerdi. Ksanthippe öyle bir kadın değil; benim Hippe'ciğim, benim sevimli tayım, tüm kadınlar için örnek gösterilebilecek bir kadın! Olacakları gözümde canlandırabiliyorum; Ksanthippe beni bekleyecek, gerekirse bütün gece... Ben eve varmadan, henüz uzaktayken ayak seslerimi tanıyacak; ben henüz uzaktayken, ince ve neşeli sesi beni selamlayacak. Sesi

nasıl çınlarsa çınlasın, beni gönlümü okşayan sözlere boğacak. O sessiz boşluk bir ses cümbüşüne dönüşecek ve o cümbüşte her kelime yaşayan yankısını bulacak. Ksanthippe'nin sesi..."

"Çanak çömlek şangırtısını andıracak!" diyerek laf attı Antiphon.

Fakat Sokrates onu duymadı.

"Ksanthippe'nin sesi bir bülbülün ötüşü, kutsal ağustosböceklerinin şarkısı olacak. Antiphon, dünyada bir eşi daha olmayan bu küçük kadının sesindeki mükemmelliği ve tazeliği duyabilseydi, kıskançlıktan beti benzi atardı. Yalnızca çok az sayıda insan, kutsal bir esrimeye onun kadar derin dalabilir. Neşe tanrısı Dionysos benim Ksanthippe'mi tanısaydı, onun o melodik sesinden etkilenir ve onu şarkılar söyleyen Mainades alayının en başına geçirirdi. Tüm konuşmacılar ondan bir şeyler öğrenebilirlerdi. Cehennem köpeği aşkına! Bir konuşmacı söyleyeceklerini özenle seçer, sözcükleri eveleyip geveler, tekrar tekrar aynı şeyleri söyler, elleriyle ve ayaklarıyla konuşmasını destekler, hitap kürsüsünde âdeta bir dans sergiler. Ya Ksanthippe? O tıpkı Artemis gibi dimdik ayakta durur; güzel bacaklarından birini diğerinden biraz daha öne doğru uzatır ve sağ eliyle zarif jestler yaparken, sol elini kalçasına yaslar. Derken küçücük ağzını açar ve o ağzını açar açmaz, sözcükler tıpkı bir ok bulutu gibi müşterilerini, ebeveynlerini ya da beni delip geçer; sözcükler o daha ağzını açtığı anda Persli süvariler gibi peşimize düşer.

Ah, inananın bana sevgili dostlarım; bazıları ondan bir şeyler öğrenebilirdi. Ksanthippe'nin dilinin olağanüstü zenginliğini araştırabilir, onun o muhteşem, yerinde ve kesintisiz konuşma üslubunu benimseyebilir, kuvvetli vurgulamalarını ve daha pek çok özelliğini öğrenebilirlerdi. Mesela; randevumuza tam vaktinde gitmediğim zaman, doğadan ve ruhlar âleminden esinlenerek, benim için ne kadar isabetli benzetmeler yapabildiğini duymalıydınız.

Kaldı ki o benim ruhumu okuyor! Ben bile kendimi, onun beni tanıdığı kadar iyi tanımıyorum."

Kritias gürültüye dönüşen neşeli ses cümbüşünde sesini duyurmaya çalışarak, bağırdı: "Oysaki senin meşhur 'Kendini bil!' sözün Delphoi kehanetiyle bağdaşıyor!"

Yemek masasını çevreleyenlerin kahkahaları daha da yükseldi. "Ah, sizi gülünç alaycılar!" diye bağırdı Sokrates. "Benimle neden bu kadar çok uğraştığınızı biliyorum: Ksanthippe benim karım olacağı için beni kıskanıyorsunuz! Antiphon ve çiçeği burnunda sofistlerle yapacağım münazaralar için evimde Ksanthippe ile birlikte mükemmel alıştırmalar yapabileceğimi bildiğinizden beni kıskanıyorsunuz. Fakat beni her şeyden çok Hippe'ciğim için, benim kabına sığmayan ve zapt edilemeyen küçük kısrağım için kıskanıyorsunuz. Unutmayın ki ben o küçük kısrağımın küçücük dişleri ve toynaklarına rağmen onunla yürümeye, tıkır gitmeye ve dörtnala koşmaya dayanabilir, onunla geçinebilirsem; isyankâr ve sıklıkla dizginsiz atlar gibi hareket eden Atinalılara da kesinlikle dayanabilirim."

Yine kahkahalar patladı ve Sokrates konuşmasına biraz ara vermek zorunda kaldı. Bu arayı kadehini boşaltmak ve köleye, onu tekrar doldurmasını işaret etmek için kullandı. Sonra başının üzerindeki, gülerden yapılmış tacı çıkardı ve onu havaya kaldırdı.

"İşte, tüm güllerin en güzellerini sana ithaf ediyorum; benim narin ve beyaz dirsekli, sivri dilli gelinim! Şunu aklınıza kazıyın, aziz dostlarım; Ksanthippe'nin ünü bugün tüm Atina'yı sardı ve Attika sınırlarını çoktan aştı. Peki ya sizin karılarınız ve sevgilileriniz? Ben sizlerin nasıl kadınlara sahip olduğunuzu bilmiyorum! Sizin olduklarını söyleyebileceğiniz ahmak kadınlar varsa bile, adlarını hiç duymadım. Diyelim ki Ksanthippe benim dişime göre değil; aklımın çoktan başımda olduğu şu yıllarda, neden onu kendime eş olarak alayım ki? Antiphon, benim kara gölgem; başka zaman çok iyi çalışan kafanı kullan ve sen söyle, neden? Geceleri evime geç döndüğümde sizler gibi gizlice, parmak uçlarımda yürüyerek yatağıma süzülmek zorunda

kalmayacağıma daha şimdiden öyle çok seviniyorum ki. Ben sizin gibi bir sır küpü ve bir ödlek olmayacağım; aksine sarayıma trampet sesleri ve fanfar gürültüleri arasında, savaş meydanına akın eden barbarlardan daha şanlı ve şöhretli döneceğim."

Yükselen kahkahalara eşlik eden çılgınca bir alkış koptu.

Pheidias'ın baykuş gözlü Athena'sının sarı yakuttan yapılmış gözbebekleri akropolisin tepesinden aşağıya, ağustosböceklerinin oluşturduğu kümeciğe bakıyordu. Fakat aşağıda, Atina sokaklarında görülen, evlerine doğru yalpalayarak ilerleyen küçük bir kalabalıktan başka bir şey değildi; köleler yalpalayanlara omuz vermiş, meraklılar etraflarını çevrelemişti. Onlar zengin Kallias'ın yemek davetinden evlerine dönen saygıdeğer beyefendilerdi.

Günler sonra, baykuş gözlü Athena'nın sarı yakuttan yapılmış gözbebekleri, akropolisin tepesinden aşağıya bakıyor ve yine bir ağustosböceği kümeciği görüyordu; kümecik bu kez Kerameikos'tan Demos Alopeke'ye doğru ağır ağır ilerliyordu.

Onlar da ağustosböceği değil, düğün davetlileriydi; düğün alayı Sokrates'in karısı Ksanthippe'yi damadın evine uğurluyordu.

-11-

Dionysos Tiyatrosu tıka basa doldu. Aristophanes için büyük gün gelmişti; "Bulutlar" adlı komedyası, Kratinos'un "Şişeler" adlı komedyasıyla yarışacaktı. Önceki yıl "Atlılar" ile Kleon'a yaptığı saldırılarla tüm Atina'yı coşturup mest eden, genç ve esprili Aristophanes'in, yaşlı ayyaş Kratinos'un ve onun dangıl dungul komikliğinin hakkından geleceğine neredeyse hiç şüphe yoktu.

Kleon ve Arkhont, şehrin hükümdarları, yerlerini aldılar. Dionysos rahibi şeref konuğu olarak yerine oturtuldu. Euripides de oradaydı. Tertipçiler gözleriyle Sokrates'i arıyorlar, fakat onu göremiyorlardı; çünkü Sokrates en üst sırada iki büklüm olmuş, oturuyordu. Sokrates'in öğrencileri kendilerine sahnenin yanında bir yer aramaya koyulmuşlardı. Ksanthippe ise bu komedyanın kocasıyla ilgili olduğunu duyar duymaz, her şeyi bir kenara bırakmış ve büyük giriş kapısı kapatılmadan hemen önce tiyatroya gelmişti.

Bir gonk sesi duyuldu ve komedyanın olay örgüsü yavaş yavaş gözler önüne serilmeye başladı.

Strepsiades adlı yaşlı vatandaşın Pheidippides adında bir oğlu var; oğlunun zevkusefayla geçen yaşamı yüzünden adamcağız borç içinde yüzüyor. Strepsiades, agorada dolaşırken duymuş; zayıflığı güce, adaletsizliği adalete dönüştürme yetisine sahip olan ve "sofistler" adıyla bilinen bilgeler varmış. İhtiyar

adam bunun üzerine bilgelerin "Filozoflar Kulübü"nün yolunu tutuyor. Kaçamaklı sözlerle alacaklılarını başından savmayı becerebilmek için, bilgelerin sanatını öğrenmek istiyor. Fakat "Düşünce Okulu"nun kapıları yalnızca aydınlanmışlara açık. Beti benzi atmış, yüzleri çökmüş öğrencilerinin etrafını çevrelediği üstat, bir hamakta sallanıyor ve güneşi keşfetme arzusuyla yanıp tutuşuyor.

Komedya nükteli başlıyor; seyirciler iyi vakit geçiriyorlar ve gülüyorlar. Aristophanes, daha önce "Atlılar" adlı komedyasında olduğu gibi, zaman zaman sahnede başında bir zafer tacıyla görülüyor.

Bilge, Strepsiades'i filozof okuluna kabul etmek ve bir ritüelle onu aydınlanmış bir kişi yapabilmek için hamağından aşağıya, yeryüzüne iniyor. Derken bilgeyi oynayan oyuncu, tıka basa dolu tiyatrodaki seyircilere yüzünü dönüyor; yüzünde Sokrates'in maskesi var!

Kalabalık bir an için şaşkınlığa düşüyor. Sokrates!.. Bir sofist mi? Hemen ardından tiyatroda fırtına gibi esen bir kahkaha yükseliyor. Anlaşıldığı üzere; bu komedya gülmeyi çok seven, tuhaf Sokrates'i konu alıyor ve Sokrates'in kendisinden çok Silenos'a benzeyen maske, neşesini tüm seyircilere taşıyor.

Komedya şöyle devam ediyor: Sofistlerin boş ve sudan bilgeliği, bulutların oluşturduğu bir koroyla sembolize edilerek yansıtılıyor; tanrıların krallığı olan bu bulutlar saygınlıklarıyla o zamana kadar süregelen tanrı inancının yerini tutuyor. Yeni bir moda, yeni bir bilgelik olan sofizm aslında her şeyin yerini tutabiliyor.

Gülme sesleri anında kesiliveriyor. Çünkü tanrı inancına gülmek; hem yazar, hem Sokrates, hem de seyirciler için tehlike arz ediyor. Fakat komedya komedyadır; yaşamın kendisi değildir. Öyleyse neden buna gülmemeli? Bizzat Perikles; şenliklerin ve oyunların insan ruhunun çeşitli tesirlerle canlanması, miskinliğinden ve bezginliğinden kurtulması için düzenlendiğini söylemişti.

Strepsiades'in öğrenmek için fazlasıyla yetersiz olduğu ve iyi terbiye almamış oğlu Pheidippides'i kendisinin yerine "Düşünce Okulu"na yollamak zorunda kaldığı ortaya çıkınca; seyircilerin keyfi tekrar yerine geliyor ve tiyatronun devasa Cavea'sında neşeli, yer yer de düşmanca ve şeytanî kahkahalar yankılanıyor.

Kleon düşünceli bir halde kaşlarını çattı. Kendi kendine bugünü geçmişle kıyaslıyordu. Daha bir yıl önce Aristophanes Sokrates'e sert bir biçimde sataştı; oysa şimdi ona karşı oldukça iyi niyetliymiş gibi görünüyor. Bunun sebebi ne? Halk arasında çok sevildiği için Sokrates'e sataşmaya korktu mu? Aristophanes genellikle korkaklık etmezdi. Benden korkmuyorsa, başka kimden ve neden korkabilir ki? Onun düşüncesine göre ben bir vahşiyim ve yaygaracıyım; fakat kendisi benden çok daha vahşi. Ayrıca oyuncuları ve tüm korosuyla halkı yuhalayarak susturuyor!

Kleon görüş mesafesini değiştirerek, dikkatini biraz daha toparlayabilmek için önce öne doğru eğildi, sonra yine sırtını dikleştirdi. Sahnedeki Sokrates'in iğneli bir sözle kendisini yaralayıp yaralamayacağını hâlâ merak ediyor; gergin bir halde bekliyordu. Sonunda beklediği oldu.

Pheidippides babasının zıttı. Sofistlerin "kayıtsız şartsız özgürlük" öğretisini büyük bir heyecanla kapıveriyor. Pheidippides gerekli olan retorik hileleri hemen öğreniyor ve yaşlı Strepsiades oğlunun bilgilerinden cesaret alarak, alacaklılarını def ediyor. Sanatsal görüşler üzerine yapılan bir tartışma yüzünden - oğul Euripides'e hayranken, baba Aiskhylos'u beğeniyor - Strepsiades ve Pheidippides arasında yumruk yumruğa bir kavga başlıyor. Yaşlı babasına vurarak, onu yaralayan Pheidippides; yeni sofistik görüşe göre, oğlun babasına ve hatta annesine vurma hakkı olduğunu Strepsiades'e gösteriyor.

Islıklar, tepinmeler, bağrışmalar... Gürültü sözlerini yuttuğu için, oyuncular oyunlarını yarıda kesmek zorunda kaldılar. Atina

halkı "tuhaf yalınayaklısını" koruma altına alıyordu. Halk, Sokrates'e böylesine haksız bir yakıştırma yapılmış olmasına katlanamıyordu.

Dört bir yandan Aristophanes'e hakaretler yağıyordu: "Seni acemi çaylak; bu bizim Sokrates'imiz değil!", "Biz bu hilkat garibesini istemiyoruz!", "Kes artık! Bundan böyle sahnede hiç kimse ağzını açmayacak!" ve ıslıkların ardı arkası kesilmiyordu.

Sokrates'in öğrencileri öfkeden kendilerini kaybetmişlerdi. Onlar da ıslık çalarak Aristophanes'i yuhalıyorlardı. Nasıl olurdu da Sokrates'lerine böyle çamur atabilirdi? Sokrates tüm öğrencilerinin daha iyi olmalarını istiyor, onları bu tür kötülüklere sevk etmiyordu.

Islıklar, tepinmeler ve binlerce ağızdan çıkan bağrışmalar, büyük bir fırtına gibi tüm tiyatroyu sarsıyordu. Aristophanes'in yüzü bembeyaz oldu. İçten içe yıkıldı ve bu fırtınayı sona erdirmemeleri için tanrılara dua etti; çünkü Sokrates'in daha fazla hakarete uğramasını istemiyordu.

O anda en ön sırada oturmakta olan Kleon ve Basileus ayağa kalktılar ve tek bir el hareketiyle halkı sükûnete davet ettiler.

On yedi bin seyirci söylene söylene sakinleşti. Sessizlik oldu ve komedya devam etti.

Oyuncular oyunu çabucak bitirebilmek için, rollerini telaş içinde oynadılar; çünkü artık bu oyundan kendileri de memnun değillerdi.

Öz oğlundan dayak yiyen yaşlı Strepsiades, öyle büyük bir öfkeye kapıldı ki evlâdını öz babasına karşı kışkırtmış olan tanrıtanımaz Sokrates'in Düşünce Okulu'nu hırsından ateşe verdi.

Seyirciler öfkelenmişlerdi. Sokrates'in öğrencileri Alkibiades, Simon, Kriton, Antisthenes boğazlarını yırtarcasına bağırıyorlardı. Sofistler de küplere binmişlerdi. Çünkü Aristophanes, Sokrates karakteriyle aslında sofistleri gülünç duruma düşürmüştü.

Aristophanes'i çürük yumurta ve elma yağmuruna tuttular.

Seyirciler kıyameti koparırken, hiç beklenmedik bir şey oldu: Biri, oturma alanlarının arasında kalan ortadaki merdivenlerde yavaş adımlarla, basamak basamak aşağı inmekte olan Sokrates'i işaret ediyordu. Kalabalık bir anda gözlerini onun üzerine çevirdi. Giderek hayranlık dolu sevinç nidalarına dönüşen muazzam bir alkış tufanı Sokrates'i selamladı.

Antiphon, Sokrates'i görmemişti: yıkılmış bir halde olduğu yere çökmüş olan Aristophanes'e doğru eğilerek şöyle dedi: "Bunu duyuyor musun? Sevinç nidaları! Zafer senin!"

Antiphon bunu söyler söylemez, her ikisi de kalabalığın niçin böyle sevinç içinde bağırdığını anladılar. Sokrates yüzünde sıcak ve hoş bir gülümsemeyle basamaklardan inmeye devam ediyor, bir yandan da alkışlıyordu. Elbette onun alkışları adına leke sürmüş olan Aristophanes için değil, bu karalayıcı komedyayı ayıplamış olan halk içindi.

Oyun tümüyle başarısızlığa uğramıştı.

Sokrates öğrencilerinin ve dostu Euripides'in kendisini beklediği en ön sıraya nihayet ulaşmıştı. Aristophanes de onlara oldukça yaklaşmıştı.

Sokrates önce onun yanına gitti ve alaycı bir tavırla onu, başarılı bir başarısızlığa uğrayan komik oyunu için tebrik etti. Ancak Sokrates bu oyunu kolayca hazmedebilen yegâne kişiydi.

Alkibiades üçüncü sıradan ön sıraya doğru zıpladı ve kontrolsüz bir öfkeyle Aristophanes'in üzerine doğru atıldı: "Ne kadar boktan bir komedya! Bunun için Sokrates'ten başkasını bulamadın mı?" Sokrates ona susmasını işaret etse de bu hiçbir işe yaramadı. Sözcükler Alkibiades'in ağzından patır patır dökülüyordu. "Senin oldukça başarılı bir aşçı olduğun söyleniyor, Aristophanes. Bugün de salçanın içine çeşit çeşit baharatları hünerle karıştırmışsın; peki sos nerede kaldı? Dibini mi tutturdun? Kendini bir kahraman gibi görüyorsun, öyle değil mi? Yoksa sofistlerin muhalifi Sokrates'i hiçbir geçerliliği olmayan, eften püften bir sebeple onların mürşitlerinden biri yapmak niyetinde misin? Sözümü kesme, sevgili Sokrates; gerçekleri söylüyorum!"

Aristophanes sakinliğini korudu. "Ben bir komedya yazarıyım; niyetim insanları eğlendirmek. Ayrıca yalnızca budala bir insan bir komedyayı senin kadar ciddiye alabilir ya da trajik bulabilir, Alkibiades."

"Bir komedya, diyorsun; fakat insanlar bu oyunun içinde..."

"Atina'nın gururu olan neferleri görüyorlar" dedi Aristophanes hızla sözünü keserek. "Kleon, Sokrates ve bir de Euripides. Benim eserim onlara yalnızca daha fazla şöhret kazandıracak."

"Sen onları gülünç duruma düşürdün! Adlarına leke sürdün!" diye bağırdı Alkibiades.

Sokrates hafifçe Alkibiades'e doğru eğildi ve şöyle dedi: "O bugün kendi kendini gülünç duruma düşürdü. Takdir edilmeyi bekliyordu. Fakat eline ne geçti? Gerçek şu ki yurttaşların desteğini kazanamadın, Aristophanes. İşte, bak! Khlamysinin üzerinde hâlâ çürük yumurta lekeleri var. İzin ver de üstlüğüm kenarıyla onları sileyim. Zaten eski bir paçavra; başka işe yaramaz."

Sokrates'in üstlüğünün her dokunuşu ve onun her sözü Aristophanes için yüzüne inen bir tokat gibiydi. Oradan çabucak uzaklaşmak istiyordu; fakat Sokrates onu sıkıca tutuyordu. Bu yüzden bir yere kıpırdayamadı.

O sırada Euripides söz aldı: "Benim görüşüme göre sahnede yalnızca halkı eğitebilecek kişiler konuşmalıdır. Fakat sen, Aristophanes; gençler için hakiki bir eğitimci olan Sokrates'i bir yüzkarası olarak göstermeye çalışıyorsun. Neden? Neden senin komedyan böylesi çarpıtmalarla dolu ve neden iğnelerini belirli bir tipteki insanlara doğrultuyor?"

"Belirli bir tip mi?" dedi Aristophanes ürkerek.

"Komedyalarında can ciğer olduğun insanların tiplemelerine asla yer vermiyorsun. Ayrıca alenen ortada olan şu ki sizler genç insanların babalarından daha iyi ve daha eğitimli olmalarını istemiyorsunuz. Örneğin, Sokrates'le benim gibi insanları görmeye bile katlanamıyorsunuz. Bizler insanların daha iyiye ulaşabileceklerine, köklü bir eğitim sayesinde namuslu ve top-

luma faydalı yurttaşlar olabileceklerine inanıyoruz; sizse bunu bilmeye bile dayanamıyorsunuz.

Sen gerçekleri çarptırdın! Hem de bunu kasıtlı olarak yaptın! Bilerek ve isteyerek oyuncuların şunu yansıtmalarını istedin; Sokrates oğulları babalarına karşı kışkırtıyor ve gençlerin ahlakını bozuyor. Artık tüm babalar Sokrates'e karşı büyük bir öfke duyacaklar."

"Hepsi değil!" dedi o sırada yakınlarında duran ve Demokrat Parti liderlerinden biri olan sepici Anytos. "Senin komedyanı izledikten sonra oğlumu Sokrates'e yollamaya karar verdim, Aristophanes. Sataştığın insanlar arasında ben de vardım, sevgili dostum!"

Aristophanes sataşmalarıyla, demokratları ve onların dostlarını birbirlerine daha da yaklaştırmış olduğunu anladı. İyice gerildi ve kendince Sokrates'e komedyasındakinden çok daha şiddetli bir darbe indirdi: "Fakat Sokrates açıkça tüm Atina'ya, oğulların babalarından daha ileri olmaları gerektiğini söylüyor."

Sokrates; Euripides, Anytos ve Alkibiades'in kendisini daha fazla savunmalarına müsaade etmedi. Neşeyle bağırarak şöyle dedi: "Neden olmasın? İnsanoğlu geriye mi gitmeli? Atinalı babalar oğullarının kendilerinden daha eğitimli, daha görgülü ve daha faydalı birer insan olmalarını istemiyorlarsa, ben o evlatlar için kendi öz babalarından daha iyi bir babayım demektir."

Henüz tiyatroyu terk etmemiş olanlar coşkuyla alkışladılar. Fakat Euripides endişe için kaşlarını çatmıştı.

Aristophanes gülmeye başladı.

"Oğulların babalarını hor görerek, onlara tepeden bakmalarını istiyorsun diye; Atinalı babaların seni takdir edeceklerine hakikaten inanabiliyor musun, Sokrates?" Aristophanes böylece Sokrates'in sözlerine sofistik üslupla farklı bir anlam yüklemişti.

Sokrates en önde yer alan taş sıralardan birine oturdu ve ay çekirdeklerini çitlemeye başladı; bu sırada diğer herkes ayakta duruyor ve gözle görülür biçimde ona tepeden bakıyordu.

Mamafih kelimelerin gücü hususî bir mevzudur. Sokrates yavaş konuşuyordu; dili sade ve etkiliydi.

"Şayet Atinalı babalar sadece geçmişte ve şu anda mevcut olanı kabul edip, bildiklerinden şaşmayacak ve hiçbir yeniliğe göz yummayacaklarsa; beni karşılarına almaları, benim için bir şeref olur. Fakat onların oğullarını sevmek, daha büyük değilse de benim için aynı derecede büyük bir şereftir."

Sokrates'in etrafını çevreleyen genç erkekler hayranlıkla ona başlarını salladılar.

"Oğulların nefret etmesindense, babaların benden nefret etmesini tercih ederim. Kaldı ki Atina'nın geleceğini gözlerimin önüne getirdiğimde, şuna kesinlikle inanıyorum; insanlar daima daha iyiye doğru ilerleyecekler. Bense bunun için bütün gücümle çabalayacağım."

Sokrates'in öğrencilerinin öğretmenlerini onurlandırmak için attıkları sevinç nidalarına, Euripides ve Anytos'un, ayrıca tribünlerdeki bazı dinleyiciler ile sahnenin altındaki soyunma odasından çıkmış olan maskesiz oyuncuların alkış sesleri karışıyordu. Sokrates'i canlandırmış olan oyuncu da alkışlıyordu.

Aristophanes öfkesinden kuduruyordu ve gözleri kan çanağına dönmüştü. Başkalarını iğnelemeyi ne kadar seviyorsa, iğnelenmeye bir o kadar az katlanabiliyordu ve onunla konuşurken son sözü söyleyenin çekeceği vardı.

Sokrates ayağa kalktı ve etrafına neşe saçan bir gülümsemeyle kollarını iki yana açtı. "Atinalılar bugün bana, beni ne kadar çok sevdiklerini gösterdiler! Görüyor musun, görüyor musun, Aristophanes! Oysaki bugün senin için büyük bir gün olacaktı."

-12-

Yeni evlilerin müşterek yaşamı, Ksanthippe'nin hayal etmiş olduğundan farklı şekilleniyordu. Evinin geçimini Sokrates'le birlikte değil, tek başına üstlenmek zorundaydı.

Ebeveynlerinden almış olduğu drahomayla bir eşek satın aldı; Sokrates'in eşek için yaptığı tek şey ona Perkon'un adını vermek oldu. Ksanthippe bir de keçi satın aldı; Sokrates yeni sağılmış sütü kana kana içiyordu. Ksanthippe bahçede sebze yetiştiriyordu; Sokrates peynirin yanında sarımsak ve soğan yiyordu.

Ayrıca Ksanthippe bir şeylerin üstesinden tek başına gelemeyecek olursa, yardım istemek için komşulara gidiyordu. Simon uzun zamandır evliydi ve çocukları çoktan büyümüşlerdi; Ksanthippe'nin yardıma ihtiyacı olduğu zaman, çocuklarını ona yolluyordu.

Simon, Sokrates'e müteşekkirdi; ondan o kadar çok şey öğrenmişti ki iyilik ve güzellik üzerine bir yazı yazmayı başarabilmişti. Çocukları Ksanthippe'ye yardım ettiklerinde, öğretmeninin bu iyiliğinin karşılığını ödeyebildiğini düşünüyordu.

Fakat bu yardım aslında sözü edilemeyecek kadar ufak bir yardımdı. Genç kadın karınlarını doyuracak bir şeyler bulabilmek ve Kriton'a fazla yük olmamak için, sabahın erken saatlerinden geç saatlere kadar canını dişine takarak çalışıyordu. Ksanthippe Gudi'deki bakımsız kalmış üzüm bağını çekip çeviriyordu; Sok-

rates dostlarıyla yaptığı sohbetlerin ardından bir yudum şarap daha içebilmenin keyfini çıkarıyordu. Ksanthippe hem ağaçları sallıyor, hem de zeytinleri sepetlere dolduruyordu; Sokrates salamura zeytini daha çok seviyordu.

Ksanthippe bununla gurur duyuyor, Sokrates bu yüzden ona hayran kalıyordu; ev ekonomisinde eşi bulunmaz bir kadındı. Ve günler böylece birbirini kovalıyordu. Ksanthippe ilk önce ne yana koşturması gerektiğini pek bilemediği için, işlerini kendi kendine nasıl hafifletebileceğini düşünüyordu.

Bugün çamaşır yıkamak istiyordu. Ayak parmaklarının üzerinde dikildi ve duvarın üzerinden bakarak, Simon'a seslendi. Simon, Ksanthippe'nin ne istediğini bile sormadı; hemen oğlunu ona yolladı. Delikanlı Ksanthippe'nin bir kireçtaşı bloğunu kuyunun yanına kadar yuvarlamasına yardım etti; böylece genç kadın çamaşır teknesini bunun üzerine koyabilecekti.

Ksanthippe çamaşır yıkıyordu; saçlarına iki kalın örgü yapmıştı. Baştan ayağa ıslanmış; ince kumaştan peplosu vücuduna yapışmıştı. Dizleri çamur içindeydi; çünkü sabah erkenden kalkıp, sebze bahçesine marul dikmişti.

Sokrates avluya geldi; Ksanthippe'yi öptü ve kendisi için bir pide, birkaç tane de incir aldı. Sonra masanın kenarına oturdu. Genç karısına şaşkın şaşkın baktı; Ksanthippe'nin örgülerini, omuzlarının üzerinde zıplayıp duran iki şişko yılana benzetti. Çalışırken eğlenebildiği için onu takdir etti; eğleniyor olmalıydı, çünkü bir yandan şarkı söylüyordu. Derken Sokrates'in gözleri çamaşır teknesinin altındaki taş bloğa takılıverdi ve genç adam kendini gülmekten alamadı. "Ne hoş bir manzara!"

"Neye gülüyorsun?" diye sordu Ksanthippe ve kocasına doğru döndü.

Islak peplosunda göğüs uçları iyice belirginleşmişti ve küçücük göbeğinin altında bir karartı görünüyordu. Yoksa Sokrates buna mı gülüyordu?

Hayır, hayır. Sokrates bu soruyu yanıtlamakta geç kalmadı:

"Çamaşır sepetini bir tanrının başının üstüne koymuş olduğunun farkında mısın?"

"Ne?" Ksanthippe taş bloğa dikkatlice baktı. "Ne tanrısı? Bu tamamen sıradan bir taş!"

"Ona daha dikkatli bak! Taşın kuyuya dönük olan tarafına bak. O taştan gecenin oğlu, alay tanrısı Momos hayat bulacaktı. Bu bir büst olacaktı. Fakat babam büstü tamamlayamadı. Bu yüzden büstün üzerinde ben çalışmaya başladım; fakat ben de Momos'u taşından kurtarmayı başaramadım. Biz ikimiz birbirimize bağlıyız. Herhangi bir büyüyle değil, bizim ortak hevesimiz olan alaycılıkla."

Ksanthippe, üzerlerinde tanrıların resimleri olan seramik eşyaları daha küçük bir çocukken satmaya başlamıştı. Bu yüzden onların yaşamlarını ve kaderlerini biliyordu. Tanrılara büyük bir saygı duyuyor ve onlardan korkuyordu. "Onun üzerine çamur sıçrattım." Tanrının yüzünü çabucak temizleyiverdi. "Neden onu tamamlamadın?"

"Yapmam gereken başka bir iş vardı; daha önemliydi. Evet, daha önemli... Sonra bir karar vermek zorunda kaldım; ya heykeller, ya da insanlar üzerinde çalışacaktım. Kararımı verdikten sonra Momos'u unuttum."

"Şimdi anlıyorum; Momos bu yüzden Aristophanes'in kulağına senin hakkında bir komedya yazmasını fısıldayarak, onu büyüledi!"

"Sen bu komedya hakkında neler biliyorsun, Hippe'ciğim?" diye sordu Sokrates şaşkınlıkla.

Ksanthippe yıkadığı çamaşırlardan birini havaya kaldırarak güneşe doğru çevirdi ve üzerinde ufacık dahi olsa bir leke kalmış mı diye dikkatlice baktı. "Örneğin; senin komedyada bir hamağa uzanıp, bulutları yukarıdan seyretmiş olduğunu biliyorum. Bahçede keçimizi kaşağılarken, senin güneşin huzurunda nasıl eğildiğini her görüşümde, aklıma hep bu komedya geliyor. Seni küçük bahçemizin üzerinde süzülürken hayal ediyorum; bense hemen altında tarha sarımsak dikiyorum."

"Sen o komedyayı seyrettin mi?" diye sordu Sokrates. Ksanthippe başını sallayarak olumlu cevap verince, Sokrates karısına çıkışıverdi: "Neden bunu benden gizledin?" Karısı çamaşır teknesinin üzerine iyice eğildi ve çamaşırları çitiledi; sonra siyah örgülerini geriye doğru atıp, bu soruya bir açıklama bulmaya çalıştı: "Nedenini söylemek zor. Oradakiler çok yapmacık konuşuyorlardı; söyledikleri bazı şeyler gerçek, bazıları ise yalandı ve bazı şeyler insanları güldürebilirken, bazıları kızdıracak türdendi. Tiyatrodan çıktığımda, şu sivrisinek kılıklı Anopheles küçük bir kalabalığın etrafında vızıldıyordu. Benim senin karın olduğumu bilmiyordu; bu yüzden 'Sokrates bir tanrıtanımaz; Sokrates gençlerimizi bozuyor' diye vızıldamaktan çekinmedi."

"Peki ya oradakiler bunun üzerine ne yaptılar?"

"Herkes o parazitten tiksinerek uzaklaştı.

"İyi de neden bunu bana hemen o gün söylemedin? Oysa her zaman bana olup biten her şeyi anlatırsın." Sokrates hakikaten şaşırmıştı.

"Çünkü sen o akşam tiyatrodan eve geldiğinde, neden bilmem, sıkıntılı görünüyordun ve ben bu yüzden..."

"Yoksa sen, hakikaten gençlerin ahlakını bozduğuma ve bu yüzden bu komedyanın canımı sıktığına mı inanıyorsun?"

"Hayır, hayır! Böyle bir şeye nasıl inanabilirim ki. Arkadaşlarınla nasıl konuştuğunu biliyorum. Sesin o kadar yüksek çıkıyor ki içerideki odadan, kilerden, bahçenin dışından, hatta sokaktan duyulabiliyor." Sonra sesini alçaltarak şöyle dedi: "Fakat senin tanrılara inandığını yeminle söyleyemem. Bir keresinde Euripides'in öne sürmüş olduğu kötü bir iddiadan söz etmiştin: Şayet tanrılar kızdıklarında ve içleri fesatlıkla dolduğunda intikam almak için haince şeyler yapabiliyorlarsa, onlar tanrı olamazlar; demişti Euripides."

"Ve ben onun bu fikrine katılmıştım, değil mi?" diyerek karısının sözünü kesti Sokrates. "Açıkça şöyle demiştim: Tanrılar yoktur."

Ksanthippe dehşete kapılarak, eliyle Sokrates'in ağzını kapattı.

"Ne diyorsun sen! Tanrılar yok mu? Hepimizin annesi Hera aşkına! Kes artık gülmeyi, tamam mı? Senin de söylediğin gibi, gülmek bize tanrıların bir armağanıdır; fakat şimdi gülmenin hiç sırası değil! Hemen şimdi bu tanrıyı daha uygun bir yere taşımama yardım edeceksin. Şuraya, ılgın ağacının altına!"

Ksanthippe çamaşır teknesini tutmaya çalışıyordu: Sokrates onu çamaşır teknesiyle birlikte usulca kenara itti ve ağır taşı kucaklayıp, ılgın ağacının altına taşıdı. Ksanthippe birkaç gelincik kopardı ve onları bir buket haline getirdi; sonra bir amfora aldı ve onu suyla doldurdu. Tüm bunları Momos'u onurlandırmak için yaptı.

Sokrates pidesini kıtlıktan çıkmışçasına yedi, incirleri midesine indirdi ve üzerine bir küçük testi şarap içti. Ellerini birbirine sürerek temizledi, Ksanthippe'nin yanına gitti ve sevgi dolu bir öpücükle ona veda etti.

"Yine nereye gidiyorsun?" diye sordu Ksanthippe suratını asarak. "Yine şehirde aylak aylak dolaşmaya gidiyorsun, değil mi?"

"Evet, Hippe'ciğim."

"İstirahat etmeye hiç niyetin yok mu?"

"Bugün olmaz. İnsanların arasında olmak zorundayım."

"Ne zaman insanların arasında olmak zorunda değilsin ki!" diye söylendi Ksanthippe.

Sokrates gittikten sonra, büyük ve parıltılı çiçeklerle bezeli amforayı aldı ve onu Momos'un büstünün önüne koydu. Ardından tanrının önünde çömelerek yere oturdu; sanki tapınmak için Momos'un huzurunda diz çökmüş gibiydi. Derken alçak ve dokunaklı bir ses tonuyla Momos'la konuşmaya başladı: "Bağışla beni, Momos! Senin bu taşın içinde olduğundan kesinlikle haberim yoktu. Ama endişelenme; ben her şeyi yoluna sokacağım. Şu andan itibaren her an seni düşüneceğim. Benim aylak

kocama kızma. O takıntılı. Atina'daki her insanla konuşmak zorunda olduğu fikrine saplanıp kaldı. Bir gün olsun bir köleyle, pazarcılardan biriyle, bir ayakkabıcıyla ya da bir hizmetçi kızla, hatta bir Arkhon veya bir halk lideriyle konuşamamış olsa, bana yaşamının bir gününü kaybetmiş olduğunu söylüyor ve çok mutsuz oluyor. Sokrates için günler gerçekte olduklarından otuz kat daha uzun olmalılardı ki böylece gördüğü her insanla çene çalabilsin. O her zaman çok güzel konuşuyor. Biliyor musun, insanlar onu severek dinliyor. Ben bile bazen ateşin üzerindeki süt taşana kadar onu dinliyorum. O her zaman yeni bir şeyler bulmaktan hoşlanıyor. Bana öyle geliyor ki Sokrates hiç durmadan bir şeyler arıyor. Onunla yaşamak benim için hiç kolay değil. Ayrıca ben onu çok kıskanıyorum! Fakat o buna yalnızca gülüp geçiyor ve bana şöyle diyor: 'Hera da Zeus'u kıskanmıyor mu? Bizim büyük tanrıçamız da huysuz ve inatçı değil mi?'

Bunun üzerine ben: 'Sen de tıpkı Zeus gibi bir zampara değil misin?' diyorum.

'Şimdi anlıyor musun, sevgilim; beşeri varoluşun güzel yanı budur' diyor. 'Fakat kusursuz bir güzellik kesinlikle sıkıcı olurdu. Bizim büyük Zeus bile hiç durmadan kadınların peşinden koşturuyor; ama ben evlendiğimiz günden beri senden başka kadın tanımadım!'

Yaptıklarını yüzüne vuruyorum: 'Bu gece uykunda neler söyledin, biliyor musun?' 'Bilmiyorum, ama öğrenebilmeyi çok isterdim' diyor. Onun sesini taklit ederek, gece söylediği sözü aynen söylüyorum. 'Güzel, fakat ulaşılmaz!' 'Bu tür sözler gizli kalmış yaraları açığa çıkarabilirler. Söyle bakalım, seni sadakatsiz; bu güzel ve ulaşılmaz olan kim, ha?' Biliyor musun, sonuçta ortaya ne çıktı? Sokrates kahkahalarla güldü ve bana şöyle dedi: 'Sırrımı açıklayacak, güzel ve ulaşılmaz olanın kim olduğunu sana söyleyeceğim. O insanın mükemmelliğidir!' Sonra yine gülmeye başladı. 'Her şeye gülüyorsun!' diyorum ona. 'Sen tam bir alaycısın! Uykunda bile gülüyorsun!' Bana ne cevap verdi dersin Momos; 'Yalnızca vicdanı rahat olan güler!'"

Ksanthippe kabaca yontulmuş kesme taşı okşadı ve Momos'un yarısı hâlâ taşın içinde saklı duran yüzüne bakabilmek için iyice eğilip, şöyle dedi: "Her neyse, sana çamur sıçrattığım için beni bağışla ve her şey için kocamı da bağışla. Ben onu hakikaten seviyorum."

Ksanthippe ayağa kalktı ve ayak parmaklarının üzerinde dikilerek, duvarın gerisine doğru seslendi: "Simon! Simon!" Simon çağrısına karşılık verince, ona şunu sordu: "Sokrates'in bugün eve döndükten hemen sonra, neden yine ahalinin arasına karışmak için gitmek zorunda kaldığını biliyor musun?"

Simon elinde o sırada tamir etmekte olduğu sandaletle birlikte kapıda beliriverdi. "Eminim ki şu Brasidas yüzünden gitmiştir. Brasidas yine Spartalılarıyla birlikte bize karşı harekete geçiyormuş."

"Kutsal bakire Athena!" diye haykırdı Ksanthippe.

"Korkmana gerek yok. Atina'ya doğru değil; müttefikimiz olan kuzeydeki oldukça uzak şehirlere doğru ilerliyor."

"Fakat ne olursa olsun, bu bizi de ilgilendiriyor; öyle değil mi?"

"Evet, bizi de ilgilendiriyor" diyerek başını salladı Simon ve sonra yine kayboldu.

-13-

Simon yanılmıştı.

Brasidas büyük bir hızla Tesalya'dan geçerek kuzeye, Khalkidike üzerinden Atina kolonilerinden biri olan Amphipolis şehrine ilerliyor, şehri kuşatıyordu.

Kleon, mürettebatını Atina Hoplitlerinin oluşturduğu filonun başına geçip, Amphipolis'in yardımına koştu ve Spartalıların yakınlarında kamp kurdu.

"Tıpkı bir zamanlar Poteidaia'da olduğu gibi" diye fısıldadı Sokrates'e, duygulanan Alkibiades. "İkimiz bir çadırdayız, yemeğimizi paylaşıyoruz, her zaman beraberiz, serbest olduğumuz saatlerde de savaş meydanında da daima yan yanayız, biricik dostum Sokrates."

Savaş başladığında mızraklar paramparça oldu, kılıçlar şakırdadı ve kan, Attikalıların ve Spartalıların kanı, oluk oluk aktı. Daha çok Attikalı kanı döküldü; çünkü Atinalılar savaşı kaybettiler. Her iki tarafın kumandanları, Kleon ve Brasidas, bu savaşta hayata veda ettiler.

Sokrates ve Alkibiades şanslıydılar; onlar evlerine, güçten düşmüş ve barışa hasret kalmış olan Atina'ya geri döndüler. Barışa Attikalı çiftçiler de Spartalılar da hasret kalmıştı ve böylece, barışı para kesesi sayesinde çoktan karşılamış olan, barışın yaşlı müjdecisi Nikias sahneye çıktı.

Nikias, Atina'nın Sparta ile elli yıllık bir barış anlaşması im-

zalaması için, Ekklesia'yı harekete geçirmeyi başardı. Bu kadar uzun süreli bir barış anlaşmasına nasıl güvenilebilirdi! Artık Sparta ile barış imzalanmıştı; fakat Ekklesia'da barış hüküm sürmüyordu.

Kleon'un ölümünün ardından radikal-demokratların başına, halkın menfaati için Nikias'la zorlu bir mücadele veren Alkibiades getirildi.

Alkibiades, Sokrates'le birlikte durum değerlendirmesi yapıyordu. Her zaman olduğu gibi bir mermer bloğunun üzerinde oturuyordu. Sokrates onun etrafında bir o yana bir bu yana yürüyor, ay çekirdeği çitliyordu.

"Elli yıllık, dokunaklı barış anlaşması gözlerimizin önüne perde çekiyor olmalı. Yeni doğmuş bir bebek bile bu barışa inanmazdı!" dedi sinirlenen Alkibiades. "Barış çitçiler için bir ökse çubuğu, hinterlant içinse bir tuzak. 'Huzurlu uyuyun, Attikalılar!' Barış elli yıl için garanti altına alındı ve bu arada –on manasına bahse gireriz! – Sparta, Atina'ya düzenleyeceği yeni saldırıyı daha bugünden planlamaya başladı! Nikias rahat ve huzurlu; 'Barış barıştır, anlaşma anlaşmadır; yurttaşlar, siz huzur içinde yan gelip yatmaya devam edin' diyor. Fakat bir sabah tüm Attika Sparta'nın Hoplitleri tarafından kuşatılmış olacak!"

Sokrates başını sallayarak Alkibiades'in söylediklerini onayladı. "Kaldı ki işlerini iyi yapıyorlar. Oldum olası Sparta'nın askerlerinin disiplinine ve azmine hayran kalmışımdır."

Nikias ve çok sayıda aristokrat, aylar boyunca Atinalıları Sparta ve Atina arasında kardeşçe bir ittifakın hayaliyle uyuttular.

"Bizim demokratlarımızla yüzyıllardır aristokrat olan Spartalılar arasında nasıl olur da kardeşçe bir ittifaktan söz edilebilir!" diye öfkeyle bağırdı Alkibiades. "Şüphesiz, bununla Sparta'nın ve Atina'nın aristokratları arasındaki ittifakı kastediyorlar!"

Halk, her ne kadar yavaş olsa da giderek artan bir çoğunlukla Alkibiades'in yanında yer alıyordu. Onun, amcası Perikles'in

izinden gittiği söyleniyordu. Perikles de her zaman Sparta'nın amansız düşmanı olmuştu.

"Yalnızca Atina değil, tüm müttefiklerimiz tehdit altında. Devletimizin ekonomik gücü ve filosu da tehdit altında. Yurdumuzu korumak için güçlü bir orduya ve iyi silahlandırılmış bir filoya ihtiyacımız var; Atina'nın neferleri!"

Alkibiades'in ateşli çağrısı başarıya ulaştı. Yüzlerce Ekklesia üyesi oylarını ondan yana kullandı.

Fakat Nikias da boş durmuyor ve ona muhalefet ediyordu: "Güçlükle elde edilmiş bu paha biçilmez barışın kıymetini bilmiyor musunuz? Kendinizi yeni bir savaşa sürüklemek niyetinde misiniz? Savaştan nasibimizi yeterince almadık mı?"

Bir yurttaş öfkeyle bağırdı: "Aristokratlar Atina'yı Sparta'ya satmak istiyorlar! Peki, bunu başardıklarında ne olacak? Spartalılar biz demokratları, hepimizi öldürecekler; ya da bizi kendilerine köle yapacaklar!"

Ekklesia'da sanki gök gürlüyordu. Alkibiades en büyük hedefine uzanan yolda ilk adımını attı: Gün kararlaştırıldı; o gün Ekklesia Atina için on yeni strategos seçecekti.

-14-

Akşam yemeğinden sonra Kriton'un villasından çıkarlarken; "Ne dersiniz, Atina'nın güzellerinden birini ziyaret edelim mi?" diye sordu Antisthenes ve hemen ardından şunu ekledi: "Theodate, yeni neslin tanıdığı en güzel ve en kültürlü fahişelerden biri olmalı."

Alkibiades meraklı gözlerle Sokrates'e baktı.

"-Olmalı- hiç güven vermeyen bir kelime" dedi Sokrates. "Güzelliği yalnızca kulaktan duymak yetmez. Ben güzelliği daima yakından incelemek isterim. Bizi ona götür, Alkibiades; sen yolu iyi biliyorsun."

Alkibiades kapıdaki nöbetçilere, Sokrates ve arkadaşlarının Theodate'nin güzelliğini gözleriyle görmek istediklerini anlattı. Nöbetçiler Sokrates'in adını duyar duymaz, onları derhal geniş bir salona götürdüler; salonun açık duran kapılarından bir bahçeye çıkılıyordu ve bahçenin üzerinde yıldızlarla dolu gökyüzü sere serpe uzanmıştı. Zemini ve duvarları kıymetli halılarla gösterişli bir biçimde döşenmiş olan salonu taze ve güzel kokular dolduruyordu. Küçük bir masada genç ve soluk yüzlü bir adam oturuyor, hemen arkasında duran kadın kölenin doldurmakta olduğu kadehi tutuyordu.

Genç adam konuklara adını söyledi ve kendini Peiraeus'ta tefecilik yapmış bir Trabzonlu olarak tanıttı.

Bir kitharadan yükselen yumuşacık tınılar artık duyulmaz

oldu; Theodate konuklarını selamlamak için şaşaalı koltuğundan kalktı.

"Bu nazik karşılamanız için teşekkür ediyoruz" dedi Alkibiades ve Theodate'nin önünde yerlere kadar eğildi. "Küçük kızın bize hoş geldiniz demeyecek mi?"

"Timandra şu anda Ephesos'ta; fakat on dördüncü doğum gününü annesinin yanında kutlayabilmek için çok yakında geri dönecek" diye cevap verdi Theodate.

Sokrates genç ve güzel anneyi, onun fildişi rengi tenini ve yüksekçe bir topuz yapmış olduğu kızıl pırıltılar saçan saçlarını dikkatlice inceledi. Theodate'nin buğulu gözleri akik rengi bademlere benziyordu; iri, şehvetli ve dolgun dudakları vardı.

"Bize eşlik eder misin?"

"Elbette. Hemen şimdi kızımdan birkaç istekte bulunacağım."

"Farkında mısın; daha yeni geldik ve sen şimdiden ruhumu sevinçle dolduruyorsun" dedi Sokrates hakikaten sevinerek. Theodate bunu nasıl başarmış olduğunu sorunca, şöyle cevap verdi: "Çünkü sen kölelerini insan yerine koyuyor ve onlardan 'kızlarım' diye söz ediyorsun."

Theodate, Sokrates'e gülümsedi. "Kızlarımı seviyorum. Bağışlayın, kısa bir süre için sizleri yalnız bırakacağım."

Theodate uzaklaştı. Sokrates'in hayranlık dolu bakışları hiç şüphesiz bu kadının, onun bedeninin ve adımlarının kusursuz güzelliğinin farkındaydı. O bakışlarda, sanatsal coşkunluğunun alevlendirdiği ateş hâlâ için için yanıyordu.

Fahişe, kadın kölelere konuklarını güllerle taçlandırmalarını ve çeşit çeşit ızgaralarla tatlıların yanında soğultulmuş şarap getirmelerini emretmişti. Şimdi ise üzerinde uzun ve kenarları zarif işlemelerle süslü bir peplosla geri dönüyordu; peplosunun üzerinde menekşe rengi bir üstlük vardı. Giysilerinin kumaşları sanki havadan ve güzel kokulardan dokunmuş gibi görünüyorlardı; her ikisi de o kadar şeffaftı ki Theodate'nin yuvarlak omuzları

ve kusursuz biçimli göğüsleri rahatça görülebiliyordu. İncecik kumaş göğüslerinin altından bir kuşakla bağlanmış, böylece bu muhteşem kadın vücudunun baştan çıkarıcı hatları daha da vurgulanmıştı.

Theodate, o sırada hayranlığını neredeyse haykıran Sokrates'ten gözlerini bir an bile ayırmıyordu.

"Gözlerim senden başkasını görmeseydi, bu tamamen anlaşılır bir durum olurdu; fakat senin de bana bakıyor olman hakikaten hayret verici, Theodate."

"Senin hakkında çok şey duydum Sokrates ve seninle tanışabilmeyi çok arzu ediyordum. Sen içeri girdiğin an, bu salon sanki daha da aydınlanmış gibi geldi bana."

"Benim, aslında hepimizin, senin çatın altında bulunuyor olmamızın sebebi, göz kamaştırıcı güzelliğini takdir edebilmektir."

Takdir ve hayranlık dolu sözlerin birbirini kovaladığı bir yarış başladı. Antisthenes, genç Trabzonluyu sıkıştırıp durmaktan vazgeçti ve hayran hayran Theodate'yi seyretmeye başladı; onun güzelliğini bir tek Kypros'lu ve Knidos'lu Afrodit'in gölgede bırakabileceğini düşündü.

"Cehennem köpeği aşkına; o bir Afrodit!" dedi Sokrates yavaş sesle. O anda Trabzonlunun aklına Afrodit Anadyomene geldi; güzel tanrıça, tıpkı Theodate'nin aslında hiçbir şeyi örtmeyen peplosuna sarındığı gibi, dünyaya gelmesini saylayan denizköpüklerine sarınmıştı.

Bu hiç de kötü bir benzetme değil, diye düşündü Antisthenes ve daha da abartarak, Theodate'nin güzelliğini bir nilüferin, bir gelincik tomurcuğunun güzelliğiyle ve Parnassos'un tepesindeki parıltılarla kıyaslamaya başladı.

Sokrates sustu.

Theodate söylenenleri adeta zoraki bir gülümsemeyle dinliyor, bir yandan da merak içinde filozofa bakıyordu. Sokrates'in ne söyleyeceğini Alkibiades de merak ediyordu. Fakat Sokrates

o sırada etin ve diğer ızgaraların tadına bakmayı tercih ediyordu. Karnını doyurduktan sonra parmaklarını gümüş bir kâsenin içine daldırarak temizledi ve sonra onları bir mendille silerek kuruladı. Nihayet sakalını da temizledikten sonra, şöyle dedi: "Tanrısal Theodate, aslında benim de güzelliğini methetmem gerekirdi. Senin güzelliğin benim iliğime kadar işledi, beni güneşin doğuşu kadar büyüledi; buna rağmen senden güzelliğini methetmeme müsaade etmemeni rica ediyorum."

"Niçin müsaade etmemeliyim, Sokrates?"

"İnsanın ruhu ansızın kızgınlık ve ıstırapla dolduğunda, güzelliğin bize sunduğu o büyük sevinçten söz etmek zordur."

"Istırap mı? Ansızın mı? Seni böyle bir ıstıraba sürükleyen şeyin burada, benim yanımda başına geldiğini mi söylemek istiyorsun?"

"Evet, güzel kadın."

"Tüm tanrılar aşkına! Evimin nesi senin canını sıktı?"

"Evin değil, bizzat sen..."

Theodate dehşete kapılarak ayağa fırladı ve Sokrates'e elini uzattı. "Peki, ama nasıl? Ah, çok üzgünüm!"

O anda Sokrates büyük bir telaşla Theodate'ye şöyle dedi: "Lütfen şimdi durduğun gibi kal, kıpırdama; duruşunu ve bu şaşkın ifadeni bozma!" Sonra diğerlerine döndü. "Görüyor musunuz? Ani bir hareketle çözülüveren bakır rengi saçlar, göğün kapıları gibi kanatlanmış kaşlar ve sihirli oklar gibi yaralayan kirpikler; fakat açtıkları aşk yaraları. Hoş bir kavisle genişleyerek, uyluğun beyaz sütunlarına dönüşen baldırlar ve üst gövdeyle elmacıklarının asil kemeri, dolgun kalçaların üzerinde sıkı bir kuşak. İnce ve uzun boynun üzerinde, arzudan insanı öldürebilecek bir ağız taşıyan baş. İnsanın sahip olduğu beş duyudan yalnızca birini kullanarak yapabileceğim değerlendirmenin tümü bu kadar."

Theodate; "Ah, ne hoş bir methiye!" diyerek kendinden geçti ve baygın baygın Sokrates'e baktı. "Fakat az önce sana ıstırap verdiğimi söylüyordun!"

"Ah, evet" dedi Sokrates. Ardından her iki elini havada hareket ettirerek; omuzları, kolları, kalçaları ve bacaklarıyla bir kadın vücudunun hatlarını çizdi. Ardından "Ve ben heykeltıraşlığı bırakacak kadar deliyim!" diye yakındı.

"Hiç kimse sana bundan daha güzel bir kompliman yapamazdı, Theodate" dedi Antisthenes.

"Ben bu komplimanı daha da güzelleştireceğim. Hemen hemen her gün Sokrates'le beraberim ve şu ana dek, seni gördüğü ana dek, heykeltıraşlığı bırakmış olmaktan yakındığını bir kez olsun duymadım Theodate" dedi Alkibiades.

Theodate, Sokrates'in önünde diz çöktü ve güzel başını onun dizlerine yasladı. "Sokrates, benim konuğum olduğun için ne kadar mutlu olduğumu tahmin edemezsin. Bir heykel yapman için sana modellik yapamayacağım; bunun beni ne kadar mutsuz ettiğini de bilemezsin."

Sokrates usulca Theodate'nin saçlarını okşadı. "En iyi ressamlarımız senin resmini yapıyorlar ve bu benim ıstırabımı hafifletiyor."

Antisthenes bakışlarını Sokrates'e çevirdi. "Peki, Theodate'nin hatırı için, keskiyi ve çekici yeniden eline almayı düşünmez miydin?"

Sokrates başını iki yana salladı. "İtiraf etmeliyim ki bu benim için olağanüstü cazibeli bir iş olurdu. Belki bu sanatı henüz unutmamışımdır. Hayır, kesinlikle unutmamışımdır. Kaldı ki Theodate, göz açıp kapayıncaya dek bana tüm yeteneklerimi geri verebilirdi."

"Öyleyse sana engel olan nedir?" diye sordu Theodate usulca.

"Şu sıralar samanlıkta iğne arıyor olmam." Sokrates gülümsedi. "İnsanla meşgul oluyorum ve onu daha iyiye ulaştırabilmek istiyorum; fakat sofistler oldukça nahoş bir biçimde bunu yapmama engel olmaya çalışıyorlar."

"Biliyorum. Buna bizzat şahit oldum" dedi Theodate içini

çekerek. "Genç sofistlerin insanların ruhları üzerinde kötü bir etkileri var. Hiç durmadan konuşuyorlar ve insanların kafalarını bulandırıp, onları emin oldukları konularda bile şüpheye düşürüyorlar."

"Vahşi domuzlar gibi ne bulurlarsa eşeliyorlar" diye söylendi Antisthenes. "Eski zamanlarda hüküm süren Khaos'u geri getirmeye çalışıyorlar. Hiç şüphesiz kendilerini en çok Khaos içinde iyi hissederlerdi. Halkın yönetimine son, yasalara son, topluluk içinde bir yaşamı gerekli kılan her türlü düzene son! Sofistler dik başlılığı savunuyorlar; çünkü dik başlı olmak, bireye hiçbir şeyle ve hiç kimseyle ilgilenmeme, yalnızca bireysel çıkarlarını gözetme hakkı tanıyor." Antisthenes, Theodate'ye süt dökmüş kedi gibi baktı. "Senin güzelliğini methettik; peki, şimdi elimize ne geçti?"

Theodate başını iki yana salladı. "Şu anda benim dış görünüşümden çok daha önemli konulardan konuşuyoruz." Sonra Sokrates'in gözlerinin içine baktı ve şöyle dedi: "Sofistlerin halka alenen, nasıl açıkgöz birer egoist olabileceklerini pervasızca öğretiyor olmaları beni şaşırtıyor."

Sokrates hazin bir kahkaha attı. "Sofistlerin öğütleriyle, hızla bir şeyler getiren ve mümkün olduğunca çok şeyi beraberinde alıp götüren her şeyin cazibesine kapılan insanların zayıflıkları bizi şaşırtabilir mi?"

Theodate tiksintiyle ürperdi. "Sofistlerin gevezelikleriyle insanlar üzerinde böylesine hâkimiyet kurmaları korkunç bir şey."

Sokrates onun bu sözünü onaylayarak başını salladı. "Evet, söz büyük bir güçtür; fakat yalnızca onlarınki değil. Bu yüzden bana ve arkadaşlarıma şu sıralar çok büyük vazifeler düşüyor."

Theodate belli belirsiz bir el hareketiyle Alkibiades'i işaret etti. "Sokrates, sen insanları asilleştiriyorsun; tıpkı Suriyeli bahçıvanların yabani meyvelere yaptıkları gibi. Onlar ağaçları aşılıyor ve en iyi meyve türlerini yetiştirebilmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar."

Genç ve zengin Trabzonlu, bu sohbeti büyük bir hoşnutsuzlukla dinliyordu. Ne de olsa oraya iyi vakit geçirmek için gelmişti ve artık sabredecek hali kalmamıştı; çünkü bu beklenmedik ziyaret giderek uzuyordu. Saatler gece yarısını çoktan geçmişti ve Trabzonlu içinde bulunduğu duruma daha fazla katlanamadı.

"Çok geç oldu. Bu yüzden Theodate'nin bugün hangimizi ağırlamak istediğine karar verme zamanı geldi!"

Elinde tuttuğu para kesesiyle Theodate'ye davetkâr bir bakış attı; fahişenin kesedeki paraların şıngırtısına karşı koyamayacağından emindi.

Theodate uzun uzun konuklarına baktı ve düşünüyormuş gibi yaptı. "Ben oldukça paragöz, hatta paraya aç bir kadınım ve bunu asla ama asla inkâr etmem." Ardından genç tefeciye baktı. Tefecinin göğsü gururla kabarıyordu; çünkü Theodate'nin bu sözleriyle, kazananın kendisi olduğunu hissediyordu.

"Tam da bugün inanılmaz bir doyumsuzluk dalgasına kapıldım. Bu yüzden kendinde iki erkeği birleştirebilen bir erkek arzularsam, beni yadırgamamalısınız dostlarım."

"Bu da ne demek oluyor? Daha açık konuş!"

Theodate ayağa kalktı. "Bir sanatçıyı bir filozofla birleştirebilen bir erkek" dedi ve Sokrates'in önünde yerlere kadar eğildi.

Herkes çok şaşırmıştı. Tefeci para kesesini eski yerine koydu ve hızla oradan kayboldu.

Alkibiades, kendisinin ve Antisthenes'in iyi vakit geçirebilmek için genç kadın kölelerin aralarına katılmak istediklerini söyledi. İkisi birlikte bahçeye çıktılar ve orada sessizce, Sokrates'in Theodate ile aşkın tadına nasıl vardığını ve kendilerine her zaman çok hararetli bir biçimde önerdiği perhizi nasıl gerçekleştirdiğini seyrederek, eğlenmeyi kararlaştırdılar.

Theodate salonu gün gibi aydınlatan yağ lambalarını söndürdü. Sonra içeriyi loş bir ışıkla dolduran küçük, turuncu bir kandil yaktı; ateşin üstüne birkaç Arap tütsüsü koydu ve bir kucak dolusu minder getirdi. İçeride insanın aklını başından alacak kadar hoş bir hava vardı.

"Bir fahişenin tuzağına düştün" dedi Theodate usulca. "Aslında gitmen daha iyi olmaz mıydı? Duydum ki kısa bir süre önce evlenmişsin."

Sokrates gülümsedi. "Karımı çok seviyorum; fakat buna rağmen, hatta sırf bu yüzden bu tuzaktan kaçmam için bir sebep göremiyorum."

"Ksanthippe olağanüstü güzel bir kadın olmalı..."

"Bu doğru; ama onun güzelliği seninkine benzemiyor. O başka türlü bir güzel."

"Çok kıskanç olduğundan eminim. Kıskanç, değil mi?"

"Doğru tahmin ettin."

"Böyle bir erkek söz konusuyken, bunu tahmin etmek hiç zor değil."

Sokrates güldü. "Fakat kıskançlığı beni şaşırtıyor. Ksanthippe'yi severken, Theodate'ye hayranlık duymam bana tamamen normal geliyor. Yoksa değil mi?"

"Sanırım öyle. Fakat ben seni mutlu edemedim. Ben sende yalnızca, insanlara duyduğun sevgi yüzünden onlara taşla biçim kazandırmaktan vazgeçmiş olmanın ıstırabını uyandırdım. Fakat şu anda yapmakta olduğun şey de sanattır."

Sokrates güzel fahişenin saçlarını okşadı, elini onun ensesine koydu ve bu dokunuşun verdiği hazzın tadını çıkardı.

"Benim yanımdayken seni cendereye koyan bu ıstıraptan kendini kurtar. Bunu senden ısrarla rica ediyorum, Sokrates! Bugün benim için kutlu bir gün. Sana acı veren düşünceleri aklından çıkar ve herkese üstüne basa basa öğütlediğin gibi, neşeli ol!"

Sokrates, Theodate'yi öptü ve ardından: "Dostlarım ve ben içeri girdiğimizde, senin kithara çaldığını duydum..." dedi.

Theodate, Sokrates'in ayaklarının dibinde duran minderin üzerine oturdu. Bakır rengi saçları turuncu ışıkta pırıltılar saçıyordu. Gözlerini Sokrates'ten bir an bile ayırmadan, kitharanın yumuşacık sesi eşliğinde, şair Arkhilokhos'un mısralarını söylemeye başladı.

"Böylece, aşka duyduğum hasret
Ruhumun derinliklerine daldı;
Gecenin karanlığıyla gözlerime perde çekip,
Aklımı başımdan tamamen aldı."

Sokrates müziği ve şarkıları seviyordu. Theodate'yi dinlerken sessizce gülümsüyordu.

"Söylediğin şarkının dalgaları beni de seninle birlikte sürüklüyor ve bu, dile getiremeyeceğim kadar güzel bir şey." Theodate'yi kendine doğru çekti. "İnsanın içindeki duygulara hitap etmeyi ne kadar da iyi biliyorsun, aşkım" dedi hayranlıkla.

Theodate'nin güzelliğinin sebep olduğu kışkırtıcı duygulara karşı koymak için kendini zorluyordu. Fakat güzel kadının göğüslerini, baldırlarını ve edep yerini okşarken, içinde bulunduğu tehlikenin büyümesine engel olamadı.

Alkibiades ve Antisthenes zakkum ağacının dalları arasından gizlice onları seyrediyor ve gördüklerine inanamıyorlardı.

"Bu açlığa ve susuzluğa, sıcağa ve soğuğa katlanmaktan daha zor" diye fısıldadı Alkibiades.

Antisthenes derin derin iç çekti. "Sokrates hakikaten çok güçlü bir insan; istediği her şeyi gerçekleştirebiliyor."

Gökyüzü dağların üzerinde hafif hafif aydınlanmaya başladı. Küçük turuncu kandil bir süre daha titrek alevlerle yandı; derken içindeki yağ tükeniverdi. Bu loşlukta yüzler çok daha gizemli, çok daha tutkulu görünüyordu. Theodate ateşli bir öpüşle Sokrates'e veda etti.

"Sevgilim, bugün kadın ve erkek arasında farklı, yürekten bir ilişki olabileceğini bizzat deneyimledim. Bu zamana kadar hiç böyle bir ilişki yaşamamıştım. Bu, senin her zaman iddia ettiğin şeyi kanıtlıyor: esrimenin sadece tek bir yolu yoktur; aksine yüzlerce, hatta belki de binlerce yolu vardır. Sen insanın içinde bu esrimeyi uyandırmayı başarıyordun."

"Ve sen, Theodate; bana tüm arzularımı geri verebilecek ve

onları dindirebilecek, eşine ender rastlanan bir kabiliyete sahipsin."

"Senden bir şey rica edebilir miyim, Sokrates?"

"Edebilir miyim, ne demek!"

"Çok geçmeden yine gel!"

Sokrates, Theodate'yi öpücüklere boğdu. "Bundan mutluluk duyarım."

Sokrates gidince; Alkibiades kollarını ardına dek açarak, zakkum ağaçlarının arkasından çıktı.

Fakat Theodate, Alkibiades'e bugün kendisinden hiçbir şey istememesini söyledi.

-15-

Sokrates, Theodate'den ayrıldıktan sonra evinin yolunu tuttu. Sabahın erken saatleriydi; Hymettos'un zirvesi aydınlanmış, şafak kızıllığı gökyüzünü boyamaya başlamıştı.

Sokrates kendini bundan daha iyi hissedemezdi. Şarap onu canlandırmıştı; canı dans etmek istiyordu. Bir yandan yürüyor, bir yandan da yavaş sesle Theodate'nin şarkısını söylüyordu.

"Böylece, aşka duyduğum hasret
Ruhumun derinliklerine daldı;
Gecenin karanlığıyla gözlerime perde çekip,
Aklımı başımdan tamamen aldı."

Çıplak ayak tabanları taş sokaklara pat pat vururken, Ksanthippe'yi düşünüyor, onu kucaklayacağı için şimdiden seviniyordu. Peki, bu kez onu nerede bulacaktı? Ksanthippe önceki gün bir granit bloğunun üstünde bacaklarını göğsüne çekerek oturmuş, kollarını dizlerine dolamıştı. Sokakta giydiği giysiler henüz üzerindeydi; sadece saçlarını çözmüştü. Sokrates'in, karısının gönlünü alıp onu kucaklayabilmesi oldukça uzun sürmüştü. Endişeyle avlunun kapısını açarken, "Bugün gönlünü almayı nasıl başaracağım?" diye sordu kendi kendine.

Gözleri avluda Ksanthippe'yi aradı; fakat karısı orada değildi. Her zaman olduğu gibi Sokrates'i avluda beklememişti.

Sokrates ağır adımlarla küçük yuvalarına doğru ilerledi; o anda kapı hızla açıldı ve Ksanthippe elinde bir güğümüyle dışarı çıktı.

Sokrates büyük bir şaşkınlık içinde öylece kalakaldı. Ksanthippe küçük dişlerini göstererek, onu içten bir gülümsemeyle karşıladı. "Hayrola, niye bu kadar erken geldin? Ben de şimdi süt sağmaya gidiyordum. Bu saatte eve dönmene sebep olacak kadar kötü bir gün mü geçirdin?"

Ksanthippe'nin sevecenliği Sokrates'i şaşırttı. O, bir fırtınaya tutulmaya kendini hazırlamıştı; böylesine sıcak bir karşılama beklemiyordu. Güçlükle kendini toparlayıp: "İyi uyuyabildin mi, Hippeciğim?" diye sordu.

"Sorduğun için teşekkür ederim; çok çok iyi uyudum. Burası olağanüstü huzurluydu; kimse horlamadı, kıkırdamadı ya da uykusunda konuşmadı."

Diyalogların büyük ustası köşeye sıkışmıştı. Elinden geldiğince kendini bu zor durumdan kurtarmaya çalıştı. "Her hangi bir yerde geceleyeceksem, senin beni beklemeden yatmaya gitmen daha iyi olur. Ayrıca hamamdan yeni çıkmış kadar hoş görünüyorsun."

"Hayır, yanılıyorsun! Hem bu ne biçim bir iltifat!" Ksanthippe elindeki güğümü yere bıraktı ve yumruklarını kalçalarına dayadı.

"Sen bütün gece gözünü bile kırpmamış olduğun için, şimdi bir güzel uyuyacaksın ve ben bütün gün eşek gibi çalışacağım. Her şeyi gören Athena şahidim ki bunun tek sebebi o uğursuz sohbetlerin! Evden çıkar çıkmaz hemen birinin yakasına yapışıveriyor ve adamın aklını allak bullak ediyorsun. Seni dilli düdük seni; işin gücün çene çalmak! Sen boş kafalının birisin; dibi delik küçük bir testi, ağzı dar bir güğüm gibi..."

Sokrates karısının bu ağır sözlerine aldırmadan, ona iltifat etmeye devam ediyordu: "Bak işte, haklıymışım aşkım! Tüm söylevciler dilimizin zenginliğini senden öğrenebilirlerdi. Ey, benim neşelenmeyi bilen Attikalı kadınım; sen ki Kerameikos'un gurur kaynağısın! Senin o küçük, cazibeli dudaklarından dökülen sözler müzik gibi geliyor kulağıma."

Ksanthippe, Sokrates'in konuyu değiştirmesine izin vermedi. "Haklısın. Peki, söyle bakalım, khitonuna ne yaptın? Hera aşkına! Her yeri şarap lekeleriyle dolu!"

"Kriton'un evindeki bilgi şöleninde dökülmüş olmalı."

O anda Ksanthippe avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı: "Ah, evet; kesinlikle öyledir! Ne güzel! Ben burada bu taşların arasına hapsoluyorum; etrafımdaki her şey dilsiz ve sen gidip, bilmem nerelerde koca göbeğini büyütüyorsun! Pastaları ve deniz mahsullerini tıkıştırıp, şarap içiyorsun. Evet, ben senin o mideye neler indirebileceğini çok iyi biliyorum. Şarabı içince keyfin yerine geliyor. Sus ve sözümü bitirmemi bekle! Sen daha uzaktayken duydum; bir şarkı mırıldanıyordun. Fakat az sonra benim yanımda olacağına sevindiğinden değil; orada tadına varmış olduğun her ne varsa, onların hatıralarıyla neşelendiğin için!"

Sokrates kolunu şefkatle karısının omuzlarına doladı. "Biliyorum, Hippe'ciğim. Ben, seni her seferinde yalnız bıraktığım için, işe yaramaz herifin biriyim. Fakat elimden hiçbir şey gelmiyor; erkeklerin oluşturduğu bir topluluğa kadınların katılmalarının uygunsuz olacağını sen de biliyorsun. Biz de tam bugün Kriton'un evinde; karılarımızı kafesteki tavuklar gibi evde hapis bırakarak, onlara ne kadar haksızlık ettiğimiz konuştuk. Ben daha bugün, kız çocuklara erkek çocuklarla aynı eğitimi alma hakkı tanınması ve onlara, felsefi konuşmaların yapıldığı toplantılara katılabilmeleri için izin verilmesi önerisinde bulunmayı düşünüyordum. Yalnızca eğitim kadınların konumunu daha iyi bir hale getirebilir. Böylece bilgileri ve becerileriyle yalnızca bazı fahişeler değil, diğer kadınlar da erkeklerle arkadaşlık edebilirler. Erkeklerin arasına karışıp, fikirlerini söyleyebilir, dans edebilir, şarkı söyleyebilir ya da sanat icra edebilirler. Toplum bu sayede değişecektir, azizim!"

Ksanthippe, Sokrates'in kolunun altından sıyrıldı ve ortalığı velveleye verdi: "Neden bana bunları anlatıyorsun? Niyetin beni

daha fazla kızdırabilmek mi? Bırakayım da Gudi'deki asma çubukları kurusun, evimiz her daim pis kalsın ve keçiler ahırlarında gebersinler mi? O zaman küçük bir güğüm dolusu süt dahi bulamazsın. Demek sen şehirde avare avare dolaşırken, ben okula gidecek ve kendimi eğiteceğim!"

Sonra birdenbire sustu ve kocasının khitonunu iyice kokladı. "Parfüm! Sen bir fahişenin yanındaydın!" Sesi giderek çatallaştı. "Ah, seni rezil şey! Demek senin bilgeliğin bu kadar! İnsanlarla sohbet etmeye gittiğini söyleyip, tüm gece boyunca parfüme bulanmış bir fahişeyle gönül eğlendiriyorsun!"

Bu sözleri söylerken hıçkırıklarını tutamıyor ve tırnaklarıyla kocasının omuzlarını adeta kazıyordu.

"Evet, bir fahişenin yanındaydım Hippeciğim. Ben ve arkadaşlarım, dün gece Theodate'nin evindeydik. Fakat ben onunla gönül eğlendirmedim. Birlikte yemek yedik, içki içtik ve sohbet ettik. Theodate son derece eğitimli bir kadın. Fakat Attikalı kadınların en güzeli ve en tatlısı sensin. Theodate'ye seni ne kadar çok sevdiğimi anlattım."

Ksanthippe her ağzını açışında, Sokrates onu öperek susturdu ve bu şekilde karısını yatıştırarak eve taşıdı.

Momos, kendini beğenmiş Artemis'in onu sürekli yalnız bırakmasına ve Arkadia'da oradan oraya sürtüp durmasına gücenmiş; karı kocanın konuşmalarını büyük bir ilgiyle dinlemişti. Huysuz ihtiyar, Sokrates daha dünyaya geldiği anda ondan hoşlanmıştı. Aslında onun küçük karısından, karısının avluda uçuşan simsiyah saçlarından ve küçük birer ateşi andıran gözlerinden daha çok hoşlanıyordu. Bunun bir sebebi de Ksanthippe'nin ona çiçek getirmiş olmasıydı. Peki, ama bu kadın biraz fazla konuşmuyor muydu? Lanet olası bir tanrıça olmasındansa, pabuç kadar dili olması daha iyiydi!

-16-

Büyük çınarın altında üç adam oturuyordu: Sokrates, Alkibiades ve Kritias. Dördüncü henüz ortalarda görünmüyordu.

"Bırakın, şekerleme yapalım; bırakın, cesetler gibi uyuyalım! Nikias bize bunu tavsiye ediyor. Peki, Atina'yı kim iyileştirecek? Uyuyanlar mı?" diye sordu Alkibiades.

"Nikias, Atina'nın iyileştirilmek zorunda olduğunu görmüyor. Fakat Atina halkı, denizciler, zanaatkârlar ve tacirler; kısacası herkes bunu görüyor" dedi Sokrates. "Seni Halk Meclisinde konuşurken dinliyorum; halkın senin sözlerini nasıl algıladığını da dinliyorum. Halk, bir ordu komutanı olarak sana ve senin bu ülkeyi kalkındırabilecek yeteneklerine inanıyor. Bu yüzden seni seviyorlar, Alkibiades."

Kritias: "Bu durumda seni neyin beklediğini tahmin edebiliyorsundur" diye ekledi.

Alkibiades bir yabanarısını kovalamaya çalışırcasına, ellerini havada sallamaya başladı. "Hayır, hayır; Halk Meclisinden çıkarılıp, devletin başındaki adam rütbesiyle evime yollanmadan önce, bu konu hakkında hiçbir şey duymak istemiyorum."

Yersiz kıskançlığı Kritias'ın içini kemirmeye devam ediyordu: Nihayetinde ben de Perikles'in yeğeni ve Sokrates'in öğrencisiyim; hiçbir konuda kuzenimden daha beceriksiz değilim. Ben bir şairim. Fakat Alkibiades bir kartal gibi havalanırken, ben yere yapışıp kalıyorum.

Kritias nefret dolu bir ses tonuyla şöyle dedi: "Alkibiades, ben insanların seni sevmelerinin en büyük sebebinin, dikkat çekici giysilerinle biraz daha ön plana çıkardığın güzelliğin olduğunu düşünüyorum."

"Ah, sevgili Kritias; benim yerimde olabilseydin, bir insanın dış görünüşü sayesinde erkekler ve kadınlar arasında rağbet görmesinin ne kadar rahatsızlık verici, hatta mide bulandırıcı bir şey olduğunu anlardın" diye karşılık verdi Alkibiades.

"Fakat sen, sana duydukları ilgiden hiç hoşlanmasan bile, herkese samimi davranmıyor musun?"

Alkibiades başını salladı. "Doğru söylüyorsun. İnsanlara kolay kolay kötü davranamıyorum; kavgacı ve alaycı değilim. Fakat biri beni öfkelendirecek olursa, onu öyle bir pataklarım ki kim olduğunu bile unutur. Yine de ertesi sabah soluğu onun yanında alır, önünde çırıl çıplak soyunur ve ondan beni kırbaçlamasını isterim."

Sokrates susuyor, hiçbir şey söylemiyordu. Şaraba batırarak ıslatmış olduğu parmağıyla masanın üzerine oku ve yayıyla Eros'un resmini çiziyordu. Alkibiades'in şakaklarındaki damarların dışarı fırlamış olduklarını fark etti. Benim sevgili dostum Alkibiades, böyle bir insan olmayı nasıl başarıyor? Bazen etrafına etobur bir hayvan gibi bakıyor, sonra yine masum bir kuzucuğa dönüşüveriyor.

"Ben kendi karımla bir kez olsun kavga edemedim. Karım beni seviyor. Diyor ki beni aklını yitirecek kadar..."

"Ya! Demek bu yüzden seni terk edip, abisinin evine kaçmış" dedi şeytanca zehrini akıtan Kritias.

"Evet" dedi Alkibiades. "Ondan başka bir kadına gözümün ucuyla dahi bakamam ve tıpkı kendisi gibi, benim de eşime duyduğum aşk yüzünden deli divane olmam için elinden geleni yapıyor." Sokrates'e döndü: "Sokrates, sen söyle azizim; karımın bana Theodate'ye ya da başka bir fahişeye gitmemi yasaklaması olacak şey mi? Biz erkekler neden fahişelere gideriz? Çünkü evde bulamadığımızı, onların yanında buluruz."

Sonra kendi düşüncelerini açıklamaya başladı; kadın yalnızca yatılacak bir av olmamalı, aynı zamanda erkeğe arkadaşlık da etmeliydi; bir erkeğin erkek arkadaşıyla konuşabileceği her şey hakkında fikir sahibi olmalıydı. "Bir fahişenin yanında, ev sahibinin insanı ızgaralar, pastalar, şarap ve bazen de kanlı canlı etle tıka basa doyurduğu bir ziyafette olduğundan çok daha iyi ve farklı gözlemler yapılabiliyor. Böyle bir ziyafette berbat bir içki sofrası, kaba şakalar ve maskaralıklar eksik olmuyor; derken mantıklı bir söz evirilip çevrilerek, maskaralık sanatının zirvesine çıkarılıveriyor. Buna karşılık fahişelerin yanında insan..."

"Kes artık, Alkibiades!" diye bağırdı Sokrates. "Bu tür konuşmalar yaparak, ne elde etmeye çalışıyorsun?"

"Seçme özgürlüğü hakkımı savunuyorum! Fakat benim kıskanç Hipparetem, bana duyduğu delice aşk yüzünden benim gardiyanım olmaya hakkı olduğunu zannediyor!"

"Alkibiades delilikten söz ediyor!" dedi Kritias onunla alay ederek. "Fakat yalnızca başka biri söz konusuysa!"

"Alkibiades, Hipparete'nin sana olan aşkının nesini delice buluyorsun?" diye sordu Sokrates.

Genç adam bu soru üstüne iki büklüm oldu, yüzü ıstırap dolu bir ifade aldı. "O gerçekten deli. Hipparete, Arkhont'a bir boşanma dilekçesi vermiş ve benim bugün duruşma için mahkemede bulunmam gerekiyor."

Duydukları Sokrates'i hayrete düşürdü. "Ve sen burada, bizim yanımızda öylece oturup, kendini savunmaya gitmiyorsun; öyle mi?"

"Ben kendimi burada, senin huzurunda savunuyorum, Sokrates. Karımın ne tür bir bela olduğunu öğrenmeni istiyorum."

"Bela mı?"

"Evet, sevgili Sokrates. Beni bir köpek yavrusu gibi ayaklarına kapanmaya ve her gün ona ateşli aşk yeminleri etmeye mecbur edebilmek için mahkemeye başvuruyorsa, buna delilik denmez mi? Fakat Hipparete bunu hâkime söylemeyecek. Be-

nim ne kadar kötü olduğumu, bu yüzden tehdit ve baskı altında tutulmam gerektiğini yüzlerce kez söyleyecek. Buna düpedüz zulüm denir! Sen bizi kim bilir kaç kez aşkın zulmüne karşı uyarmıştın, öyle değil mi Sokrates?"

Sokrates ona cevap vermek yerine, sorusuna soruyla karşılık verdi: "Bundan karını artık sevmediğin sonucunu çıkarabilir miyiz, Alkibiades?"

Mübaşir bitkin ve bezgin bir halde kapıda göründü ve Alkibiades'e, Arkhont'un emrini iletti; genç adam, hemen şimdi mahkemenin huzuruna çıkmak zorundaydı. "Eşin, yasanın emrettiği gibi, boşanma dilekçesini şahsen mahkemeye sundu. Şu anda o ve hâkim, duruşmaya katılmanı sabırsızlanarak bekliyorlar."

Bu nahoş haberi getiren adam, Alkibiades'in sinirden kıpkırmızı olmuş yüzüne baktı ve korku içinde arkasını dönüp yürüdü.

"Dur, dostum!" diye bağırarak onu geri döndürdü Alkibiades. "Mahkemedekilere söyle; gelmeyeceğim. Hâlâ ne bekliyorsun? Tekrar mı söyleyeyim?"

"Seni evinde ziyaret etmiştim; o günün üzerinden çok bir uzun zaman geçti. Keşke mahkemenin huzuruna çıkmak zorunda olmasaydın; fakat bu önemli bir konu. Biraz acele etsen iyi olur" dedi mübaşir kekeleyerek.

"Sen acele edecek ve Arkhont'a cevabımı ileteceksin; aksi halde bu testiyi kafanda kıracağım!" diye bağırdı Alkibiades.

Sokrates öğrencisine ayıplayarak baktı. "Bütün bir devleti idare etmek istiyorsan, yasalara kusursuz bir biçimde itaat etmelisin!"

Alkibiades karşılık vermedi; o sırada mahkeme habercisini prytaneiuma kadar kovaladığını hayal ediyordu: Şimdi Demos Alopeke'den çıktı, şehir merkezine doğru ilerliyor, Melite'de yürüyor...

Bu arada Hipparete uzun süren bekleyiş ve dayanılmaz gerginlik yüzünden bayılmıştı. Su getirip, şakaklarını serinlettiler;

hâkim Hipparete'ye tüm o teselli edici sözleri boş yere söylemişti. Ona dil dökmekten yorulmuş ve kendisi teselli edilecek hale gelmişti; Alkibiades'in mahkemeye geleceğine artık inanmıyordu. Ayrıca Alkibiades'in çok yakında şehrin başına geçeceğini de biliyordu. Musibet bir Arkhont, nasıl olurdu da ona karısıyla barışmasını emredebilirdi.

Sokrates ve Kritias, Alkibiades'ten yasaya itaat etmesini ve mahkemeye gitmesini istemişlerdi. Fakat o; ne Sokrates'in ciddi, ne de Kritias'ın fesat isteğine hâlâ bir karşılık vermemişti. Dans etmeye başladı; khlamysini omuzlarının üzerine atıp, onu bir iğneyle tutturdu ve içeridekilere veda etmek için her iki elini neşeyle sallayıp, kapıdan çıkana dek dans etti.

Alkibiades avludan çıktıktan hemen sonra, Kritias şöyle dedi: "O dehşet verici bir insan. Hipparete'den boşanması henüz kesinleşmedi ve o şimdiden bu boşanmayı fahişelerle birlikte kutlamaya koşuyor."

Mahkeme habercisi içeri girdi ve soluk soluğa, Alkibiades'i mahkemeye getirmeyi başaramadığını söyledi. "Beni kapı dışarı etti!"

"Peki, sen ne yaptın?" diye öfkeyle bağırdı Arkhon.

"Beni kafamda bir testi kırmakla tehdit etti; kendimi oradan ancak kaçarak kurtarabildim."

Hipparete acı bir feryadın ardından çaresizlik içinde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. "Ah, ben ne kadar bahtsızım! Alkibiades gelmiyor! O artık beni sevmiyor!" Küçücük ellerini yumruk yapıp, birbirine öyle bir vurdu ki altın bilezik şıkırdadı. "Ah, ben neden boşanmaya kalkıştım ki! Bu fikri aklıma hangi kötü iblis soktu?" Hipparete, hâkimin önünde diz çöktü ve ellerini kavuşturarak ona doğru uzattı. "Ben tüm tanrılar tarafından terkedilmiş biriyim. Boşanma dilekçesiyle Alkibiades'e yalnızca gözdağı vermek istemiştim! Böylece sevgili karısına ve onun için doğurmuş olduğum iki oğlunun annesine karşı ne kadar saygısızca

davrandığını anlayacağını umut etmiştim. Alkibiades'in daha iyi bir koca olacağını ve zevkusefa içinde geçen yaşamına, sonu gelmeyen hır güre bir son vereceğini umut etmiştim."

"Tüm kalbimle şunu söyleyebilirim ki çok üzgünüm; fakat dilekçen hâlihazırda mahkemeye sunuldu. O dilekçe kanıtlarla dolu, bu yüzden boşanma talebini kabul etmekten başka yapabileceğimiz hiçbir şey yok, kıymetli Hipparete" dedi hâkim üzülerek.

Hipparete kesilmiş bir ağaç gibi yere yıkılıverdi; yerlerde yuvarlandı, ıstırapla inledi, ağladı ve çaresizlik içinde bağırdı: "Öyleyse öldürün beni! Çünkü artık yaşamak istemiyorum! Bu şekilde yaşamaya devam edemem!"

O anda Alkibiades içeri girdi.

"Orada ne yapıyorsun sevgilim?" diye soran sesi Hipparete'nin kulaklarında çınladı. "Niyetin yeraltına, Hades'e gitmek mi? Benim yanımda, yuvamızda, Elysion'dayken, bu ne kadar budalaca bir dilek!"

Hipparete henüz neler olduğunu anlamamış, Arkhon ağzını açıp bir şeyler söyleme fırsatını henüz bulamamıştı ki Alkibiades karısını kucakladı ve onunla birlikte hâkimin yanından ayrılarak agoraya doğru yürümeye başladı.

İşleri güçleri agorada boş boş durmak olan kalabalıktan sesler yükseldi:

"Hey! Ahali! Şuraya bakın; bu Alkibiades'in ta kendisi!"

"Kucağında ne taşıdığı şey de ne öyle?"

Kalabalık Alkibiades'in etrafını sardı.

"Zeus aşkına; kucağındaki karısı Hipparete!"

Hipparete karşı koymaya çalışıyor, kıvranıyor, ayaklarıyla tekmeler savuruyor, başını delirmiş gibi sağa sola sallıyor, bağırıyordu. Fakat tüm bu çırpınışları Hipparete'yi kocasının kollarından kurtarmaya yetmiyordu. Alkibiades karısıyla birlikte şehirde ilerliyor; üzerindeki khlamys ve karısının açılmış olan saçları peşleri sıra havada uçuşuyordu. Hipparete'nin yırtmaçlı peplosu

açık duruyor; böylece onu gören herkes, güzel beyaz bacaklarını hayranlıkla seyredebiliyordu.

Kahkahalar ve sevinç nidaları yol boyunca karı kocaya eşlik ediyordu.

"Alkibiades kendi karısını kaçırıyor!"

Arkalarından koşan meraklı ve alaycı kalabalık, yıldırım hızıyla büyüyordu.

"Babayiğit adam şu Alkibiades!"

"Bravo sana, Alkibiades!"

"Erkek dediğin böyle davranır!"

Hipparete çırpınarak kurtulmaya çalışmasının hiçbir işe yaramadığını anlayınca, iki eliyle kocasının gırtlağına yapışıverdi; Alkibiades ise eve varana kadar, karısını tekrar tekrar öptü

Atina sevinç nidaları atıyordu. Atina gülüyordu. Atina bir seferlik bir oyuna sahne olmuştu.

Hipparete'nin kaçırıldığı haberi hızla şehirde dolaştı. Bu haber çınarın altında oturmakta olan Sokrates'e ve Kritias'a da ulaştı.

Sokrates keyfinden gülüyordu. Gülmekten birbiriyle ilgisiz şeyler söylüyordu. "Şu çapkın çocuğun oynadığı oyuna bak! Yine başardı köftehor! 'Mahkeme beni alakadar etmez! Canın cehenneme, Arkhon! Ve senin de canın cehenneme, Hipparete! Sen beni seviyorsun, ben seni seviyorum ve bu yüzden bir damadın gelinini taşıdığı gibi, seni kucaklayıp buradan götürüyorum. Her şey yine cicim aylarımızdaki gibi olacak!'"

"Bu muhteşem bir oyun; gülmemek mümkün değil" dedi Kritias. "Yine de aziz Sokrates, başka bir sebeple aslında içinden gülmek gelmiyor; değil mi?"

"Bak, bak! Ağzımdan laf almaya mı çalışıyorsun? Sana sanatımı kâfi derecede öğretmiş miyim?" Sokrates güldü.

"Bana düşündüğünden çok daha fazlasını öğrettin. Fakat zihinleri doğurtma sanatını yerli yersiz senin üzerinde uygulamayı, aklımdan bile geçirmem. Alkibiades'le kan bağım olduğu

için, onun becerikliliği ve kurnazlığı beni sevindiriyor; senin de böyle hissettiğini düşünüyorum. Bugüne dek, yıkılmış aile hayatıyla namuslu Atinalıların antipatisini kazanmak için elinden gelen her şeyi yaptı. Fakat bugün Hipparete'yi kaçırarak, onların kalplerinde yine taht kurdu. Bu, seçimlerden önce ustaca planlanmış bir hamleydi."

Sokrates, Kritias'ı düşünceli düşünceli dinlemişti; şöyle dedi: "Onun için seviniyorum."

"Bunu tüm ahalinin önünde yapmış olması, bu düşüncemi destekliyor" dedi Kritias suratını asarak. "Kaldı ki biz bunun sonunun nereye varacağını biliyoruz. Ahali, öğrencinin her başarılı eylemini için seni de Alkibiades'in öğretmenini de takdir ediyor, Sokrates."

"Yani onun her başarısız eylemi için beni de karalayacaklarını söylemek istiyorsun."

"Alkibiades senin karalanmana nasıl sebep olabilir ki? Örnek bir öğrenci gibi sana itaat ediyor. Senin sözlerin ve onun eylemleri bir. Bunun böyle olduğunu yakın zamanda gördük. Sen yoksulları hor gördükleri için aristokratları ayıpladın ve müstakbel strategosumuz, senin düşünceni desteklediğini ve aristokratların 'yoksulluk kokuyor' sözünü yadırgadığını göstermek için sofralar kurdurdu ve aç olan herkesi evine davet etti; dilenciler, savaşın yetim kalmış çocuklar, her hangi bir işte çalışacak durumda olmayan tek kollu ve tek bacaklı sakatlar... Onlarla yemek yedi, onlarla şarkı söyledi; onların banyo yapmamış ve güzel kokular sürünmemiş olmaları, Alkibiades'in umurunda bile olmadı. Kısacası; Alkibiades halkın sevgisini ve desteğini kazanmanın yollarını çok iyi biliyor."

Sokrates gözlerini fal taşı gibi açarak Kritias'a baktı. "İmalarını anlayacak halde değilim, sevgili Kritias. Söyle bana; bu sözlerinle Alkibiades'i takdir etmeye mi yoksa karalamaya mı çalışıyorsun?"

Duvarın arkasından, bastırılmaya çalışıldığı anlaşılan bir kah-

kaha yükseldi. Kritias donakaldı; fakat kahkahanın ardından ortalık yine sessizliğe bürününce rahatladı.

Ancak Kritias'ın bilmediği bir şey vardı. Simon sık sık yaptığı gibi, yine duvarın arkasında oturuyor ve Sokrates'in bazı sözlerini not alıyordu.

Kritias başarılı bir şaşkınlık numarasıyla: "Alkibiades'i karalamak için bir sebep var mı? O sıra dışı bir insan; herkesin kalbini kazanmayı, herkesi büyülemeyi başarıyor" dedi ve yılışarak konuşmaya devam etti: "Tıpkı senin gibi, Sokrates. Sadece kötü bir insan, onun uçkuru yüzünden Heliaia'nın huzuruna çıkmak zorunda kaldığını iddia edebilirdi; sen de böyle düşünmüyor musun? Fakat ne sen ne de ben kötüyüz. Hatta sen onun en başına buyruk davranışları için bile oldukça ılımlı sözler buluyor ve o davranışları onun fevriliğinin birer ifadesi olarak kabul ediyorsun; senin sözünü dinlemeye alışmış olan insanlar da senin fikrine katılıyorlar. Fakat endişeliyim; çünkü eskiden bir delikanlıya yakıştırılan şey, bugün bir erkeğe ve bir strategosa yakıştırılmayacaktır."

"Bu endişeni paylaşıyorum, sevgili Kritias. Korkarım ki Alkibiades strategos olmak için fazlasıyla genç. 'Erkek' dedin. Elbette; o şu anda otuz bir yaşında. Fakat onun içinde hâlâ, birilerine sığınma ihtiyacı duyan bir çocuk ve safça bir oyunbazlık var. Ona dikkatlice bak; gözlerindeki huzurlu bakışı ve yüzündeki sevimli çizgileri hemen fark edeceksin."

Kritias dudaklarını öyle bir ısırmıştı ki dudaklarından küçük bir damla kan sızıverdi. "Neden bana öyle dik dik bakıyorsun, Sokrates?"

Sokrates bir an için ellerini havaya kaldırdı ve sonra yine mermer masanın üzerine bırakıverdi. "Alkibiades'i düşünüyorum ve sana, ondan söz ettiğin için bakıyorum."

"Ve benim huzurlu, sevimli bir yüzüm olmadığını görüyorsun" dedi Kritias meydan okuyarak. "Evet, kabul et! Hiçbir şeyden korkma! Gerçeği söyle! Ben herkese itici geliyorum. Şu

tüysüz Euthydemos bile beni sevmiyor. Ne samimiyet, ne de nezaket gösteriyor bana. Benim için hiçbir şey, hiçbir şey yapmıyor. Tüm Atina'da benden hoşlanan tek bir insan bile yok; çünkü o göz kamaştırıcı Alkibiades her zaman yoluma çıkıyor."

Sokrates karşısında duran adamın kendisine ne kadar yabancı ve uzak olduğunu o anda anlamıştı; bu adam keyfini büsbütün kaçırıyordu.

"Bizim bunu değiştirmemiz mümkün değil, sevgili Kritias; çünkü bu, insanın karakteriyle ilgili bir sorun" diyerek sebebini açıklamaya çalıştı Sokrates. "Ezelden beridir insanlar, yüzünden sevgi ve samimiyet okunan bir insana baktıklarında, o insana karşı kuvvetli bir çekim hissederler."

"Yani nefret ve samimiyetsizlik okunan bir yüze bakmazlar."

"Neden bu kadar acımasız sözler söylüyorsun?"

"Bunlar yalnızca senin sözlerini tamamlayan sözler."

Sokrates bu nefretin yalnızca Alkibiades'e değil, kendisine de yönelmiş olduğunu hemen anladı. Bu adam kendisinden yalnızca şu anda değil, çok uzun zamandır nefret ediyor olmalıydı. Sokrates, nefreti yalnızca yüreğinde değil, aynı zamanda dudaklarında taşıyan bir insanın yanı başında olmaktan elbette memnun değildi.

"İçkileri tamamen unuttuk" dedi Sokrates konuğuna ve kupaları yeni baştan doldurdu. "Bak Kritias," dedi yumuşacık bir ses tonuyla, "ben her ikinize de hiç istisnasız aynı şeyleri öğrettim."

"Hayır!" diye bağırdı Kritias. "Ona her zaman daha çok şey öğrettin!"

"O benden, senin öğrendiğinden daha fazlasını öğrendi. Muhtemelen, diğer insanların sevgisini kazanabilme yeteneği de bunların içinde."

Sokrates şarapla dilini ıslattı ve biraz şapırdattı. "Bugün hiç durmadan siyasetten ve insanın insana, erkeğin kadına, sevgililerin birbirlerine karşı duyduğu sevgiden konuştuk. Alkibia-

des'in tüm Atina tarafından sevildiğini söylemek, abartı olurdu." Sokrates'in sesi giderek kısıldı. "Ondan ölesiye nefret eden pek çok insan var. Buna rağmen Alkibiades o insanlardan hiç birine sataşmaz. Oysa sen Euthydemos'un senden hoşlanmadığını anladığın halde, tıpkı bir domuzun taşa sürtünerek kaşındığı gibi, fırsatını bulur bulmaz ona yanaşıyor ve kavga çıkarmak için kaşınıyorsun."

Kritias bir an için öylece kalakaldı. Masanın kenarına sıkıca tutundu; gözleri kan çanağına dönmüştü. Derken gergin dudaklarından öfkeli ve nefret dolu sözler dökülüverdi: "Nihayet açık konuştun, Sokrates! Bana karşı, diğer öğrencilerine karşı hissettiklerinden daha farklı duygular beslediğinin uzun zamandır farkındaydım. Özellikle de Alkibiades'e karşı..."

Sokrates buna itiraz etmek için bir şeyler söylemeye çalıştıysa da Kritias çok daha sert bir ses tonuyla konuşmaya devam etti: "Bırak da sözümü bitireyim! Alkibiades'e karşı hissettiklerinde kalmıştık. Sen de ona âşıksın. Sus! Bu yüzden onu, içimizde en genç olanını, el üstünde tuttun ve onu, aslında benim oturuyor olmam gereken yere oturttun!"

"Onu el üstünde tuttuğumu inkâr etmiyorum, sevgili Kritias. Fakat oturtmak mı? Bunu ancak bir zorba söyleyebilir! Şimdi sen susacaksın! Kim bilir, belki bir gün sen de strategos olursun. Umuyorum ki o zaman şiddete, sadece ve sadece kelimelerle başvurursun. Bu herkesin hayrına olur." Sokrates güçlükle nefes alıyordu. "Umarım gelecekte, hanginizin yurda en çok faydası dokunacağını görebilirim."

"Bu zamana kadar pek çok kez bir kâhin gibi konuştun" dedi Kritias. "Yoksa benim geleceğimi ve Alkibiades'inkini yeterince net göremiyor musun?"

Sokrates ayağa kalktı. "Gelecekte güzelliğin ve bahtın mucizeleri gizlidir. Bu mucizelerin yaratıcıları; hayal güçleri, cesur fikirleri ve şairane tasvir yetenekleriyle mucizelere hükmedebilecek insanlar olacaktır."

Kritias da ayağa kalktı. "Peki, içimizde şair olan ben değil miyim?" Büyük bir kibirle kapıya doğru yürüdü. Kapının önüne gelince durdu ve Sokrates'e doğru döndü. "Madem beni bir domuz gibi görüyorsun, artık senin yanında olmamın bir anlamı yok. Şimdilik her ikimizin de birbirimize söyleyebileceğimiz hiçbir şey kalmadı."

Kritias gözden kaybolunca. Simon'un bir parça karışmış olan kafası duvarın üzerinde görünüverdi.

"Yine gizlice kulak kabarttın, değil mi?" diye sordu Sokrates azarlayarak. "Evet, mi? Peki, tüm bu duyduklarına ne diyorsun?"

"Her ikisi de birbirinin aynı; aynı ateşlilik, aynı inatçılık ve aynı dik başlılık."

"Bu neşelendirici sözlerin için sana teşekkür ediyorum, en sevgili Simon¨ dedi Sokrates tüm alaycılığıyla.

-17-

Yunanistan'ın eşsiz gökyüzü, peygamberçiçeği kadar mavi... Eşsiz, çünkü göğün ışığı mümkün olabilecek en duru aydınlığa sahip. Tanrılardan oluşan halkıyla dünyada bir eşi daha yok Olympos'un. Gelin görün ki bir limana sinen berbat balık kokuları gibi, insan kokuları siniyor Olympos'a. Delphoi'nin geleceği gören eşsiz kâhini de Yunanistan'da! Ve her nereden duyulursa duyulsun, Yunan dilinin ahengi aynı.

Fakat bu ülke ne müşterek bir düşüncede, ne de müşterek bir amaçta birleşiyor.

Sınıf ve iktidar kavgaları, savaşlara sebep olacak kadar ciddileşiyor ve yine mızraklarla, keskin kılıçlarla bir neticeye bağlanıyor. Fakir düşmüş, harap olmuş ülke yeni savaşlarla zenginleşmeye çalışıyor. Elbette müdafaa savaşları da büyük bir hızla yağmalama savaşlarına dönüşüyor.

Hellas'ın her yerinde, kan ve can kaybına sebep olan anlaşmazlıklar birdenbire alevlenivériyor. Hal böyleyken, Nikias'ın barışına kim inanabilir? Barış Attikalı toprak sahiplerine, çiftçilere ve kölelerini büyük paralar karşılığında kiralayan köle tacirlerine hizmet ediyor; sözü de ne demek oluyor? Peki, ya diğer yurttaşlar? Bizler ne durumdayız?

Nikias hiç güven vermeyen bir savaş molası uğruna, tüm delikanlılarımızı ve genç kızlarımızı amansız birer savaşçı haline getirmekten vazgeçmeyen herkese elini uzatıyor ve bir de on-

lara. Helot'lar karşılarına dikildiğinde Atina'nın kendilerine yardım edeceğine dair söz veriyor. Biz Atinalılar bu hastalıklı, bu istirahata muhtaç bunağı nasıl destekleyebiliriz ki?

Biz devletin başında aptal ve hilekâr bir bunak değil; aksine oyuna gelmeyen, komşu silahlandığında silahlanan, cesur bir adam istiyoruz.

Kim bu genç adam? Yalnızca tek bir cevap var:

Kleinias'ın oğlu.
Perikles'in yeğeni.
Sokrates'in öğrencisi.
Alkibiades!

Atinalıları o ehlileşmiş yırtıcı hayvan değil, bu genç adam yönetecek. Kıvrak, çevik, yürekli... Güzelliği insanın soluğunu kesiyor. Şehrin gururu, halkın umudu, bahtın çocuğu sınırsız seviliyor.

"Kader bu zamana dek hiç kimseye fiziksel üstünlüklerle böylesine zengin armağanlar sunmadı ve hiç kimseyi Alkibiades kadar kifayete boğmadı" deniyordu ilerleyen zamanlarda Alkibiades için ve zaman, artık onun lehine ilerliyordu. Alkibiades, büyük bir şeref bahşedilerek, strategos seçildi ve görevinin başına yerleştirildi.

O, Sokrates'in yetiştirmiş olduğu Alkibiades'ti. Tüm Atina artık onunla da mutlu olamazsa, bir daha asla mutlu olamazdı.

"Her kim bugün günbatımından önce dostça bir ziyarette bulunmak için evime gelmek isterse, kapım ona açık olacak." Alkibiades tellallarla duyurduğu bu sözüyle Atinalıları bir ziyafete davet etti.

Kalabalık bahçe duvarının dibinde itişip kakışıyor, kapının açılmasını beklemekte güçlük çekiyordu. Anopheles birkaç kişinin sırtına basarak, duvarın üzerine tırmandı ve oradan, ziyafet için nasıl bir hazırlık yapılmış olduğunu görmeye çalıştı.

"Olymposlu tanrılar aşkına!" dedi yüksek sesle. "Bu manzara gözlerimi kamaştırıyor!"

Duvarın arkasında açlıktan kıvranan kalabalıktan yakarışlar yükseldi.

"Anlat! Orada ne görüyorsun!"

Bir deri bir kemik kalmış, uzun boylu bir adam Anopheles'in bacağına yapışarak, onu aşağı doğru çekti. "İn aşağı, işe yaramaz herif! Yoksa yukarıda gördüğün tüm o yemeklerin yerine bir dilenci yumruğunun tadına bakmayı tercih mi edersin?"

"Şu karasineği yere yapıştır!"

"Sakin olun, yurttaşlar! Size her şeyi anlatacağım" dedi Anopheles telaşla. Gözlerini güneş ışınlarına karşı eliyle koruyarak içeriye baktı ve heyecandan coşarak bağırdı: "Bize hayat veren Helios aşkına! İçimizde aşkı uyandıran işveli Afrodit aşkına! Sürülerimize çobanlık eden büyük Pan aşkına!"

"Şu anda bir altarın önünde durmuyorsun, aptal herif! Ne gördüğünü söyle artık!"

"Ey, Dionysos! Ey bereket ve şarap tanrısı!" diyerek tanrılara seslenmeye devam etti.

Kalabalıktan biri bir taş almak için yere eğildi ve Anopheles duvarın üzerinden hızla kayboluverdi.

"Sefil herif! Hilekâr asalak! Biz burada açlıktan geberiyoruz!"

"Gözü kör mü bu herifin?"

"Açlıktan geberdiğimiz yetmiyormuş gibi, içeride neler olduğunu da bilmiyoruz!"

"Ama ben biliyorum!" dedi, babasının duvarın üzerine kadar kaldırmış olduğu çocuk. "Bahçenin içi, bir köşeye odun yığan ve şişlere sığır budu, domuz yavrusu, kaz ve kuzu geçiren kölelerle dolu. Kadın köleler ağzına kadar ringa balığı salatasıyla ve lezzetli yiyeceklerle dolu kaplar, ayrıca armut, incir, fındık dolu sepetler getiriyor, omuzlarının üzerinde amforalar taşıyorlar ve bu kölelerin ardı arkası kesilmiyor." Küçük çocuk ansızın bağırmaya başladı: "Hey, yanıyor! Yanıyor! Tüm bahçe alevler içinde!"

Duvarın üzerinden duman yükseldi; köleler tüm odunları tutuşturmuş ve kızartılacak olan etleri ateşin üzerinde çevirmeye başlamışlardı. Odun, yağ ve kızarmış et kokusu etrafa yayılıyor; sabırsızlıkla bekleyenlerin iştahını kabartıyordu. Çaresiz bağırtılar yükseldi: "Az önce kapıyı açtılar ve biz içeriye giremiyoruz!"

"Biz de içeriye gireceğiz!"

Duvarın üzerine tırmanmış olan birkaç cesur adam, çoktan soluğu bahçede almışlardı. İtişip kakışan kalabalık girişi kapatıyor, insanlar çaresizce bağırıyor ve içeri girmek için adeta birbirlerini eziyorlardı. Köleler girişi iyice daraltıp, yalnızca bahçenin alabileceği sayıda aç insanın içeriye girmesine izin verdiler. Sonra kapıyı büyük uğraşlar vererek kapattılar. Oysaki Elysion o kapının arkasındaydı; çünkü Alkibiades cömert, hatta fazlasıyla eli açık bir insandı.

Fakat kapının önünde kıyamet kopuyordu. Yumruklar kapının demir levhalarını dövüyordu; çünkü Alkibiades hiç şüphesiz tüm Atina'yı doyurabilirdi! Alkibiades'in istediği her şeyi yapmaya gücü yeterdi! O anda Alkibiades duvarın gerisinde kalanların düşüncelerini okuyacak olsaydı, boruları çaldırır ve tellalları duvarın üzerine çıkartıp, şunları söyletirdi: "Atina halkı! Hepinize yetecek kadar yiyecek ve içecek var! İçinizden hiç kimsenin, açlığı ve susuzluğu giderilmeden, eve gitmek zorunda kalmayacağından emin olabilirsiniz. Yalnızca biraz daha sabredin, yurttaşlarım!"

Ziyafete katılmayı başaranlar en güzel lokmaları, şişte kızartılmış ciğeri, balık salatasını midelerine indirebilmek için içeride saç saça baş başa dövüşüyor, kâselerde ne bulurlarsa avuçlaya avuçlaya yiyorlardı; mezeler, sebzeler, nohut ezmesi...

Alkibiades'in evinde tüm perdeler ardına dek açıktı; kadın ve erkek köleler ellerindeki kaplarla oradan oraya koşturuyor, şarap dolu amforalar, karıştırma kapları ve su testileri taşıyorlardı. Bu ziyafeti sona erdirme zamanı gelmişti; fakat Alkibiades henüz bunun için bir işaret vermemişti. Etrafı dostlarından olu-

şan bir kalabalıkla çevriliydi; Demokrat Parti liderlerinden biri olan zengin sepici Anytos, Euripides ve Kriton, kuzeni Kritias, Sokrates'in öğrencileri Aristippos, Antisthenes, Euthydemos, Simon ve diğerleri oradaydı. Fakat Sokrates'in kendisi yoktu.

Alkibiades'in huzursuzluğu giderek büyük bir iç sıkıntısına dönüşüyor ve o bu duygunun üstesinden güçlükle gelebiliyordu. Sokrates neden gelmiyordu? Yoksa gelmek istemiyor muydu? Alkibiades konuklarının övgü dolu sözlerini dinliyor, fakat onlara cevap vermekte zorlanıyor ve tekrar tekrar başını çevirip, girişe bakıyordu.

İşte geliyordu! Ayakları çıplaktı, beyaz khitonunun üzerinde kahverengi himationu vardı.

Sokrates gülümsedi. Tüm ziyafet salonu onun bu gülümsemesiyle ansızın aydınlanıverdi; Agatharkhos'un duvardaki çiçek freskleri de içerideki taze çiçekler de insanların giysileri ve yüzleri de aydınlandı.

Alkibiades ayağa fırladı. Bir sehpa devrildi; mozaik zeminde gümüş ve altın şıngırtıları duyuldu. Alkibiades, Sokrates'e doğru koştu ve onun önünde yerlere kadar eğilerek, büyük bir heyecanla şöyle bağırdı: "Bakın, aziz dostlarım, Atina'nın gerçek strategosu burada! Benim eşi benzeri bulunmaz dostum Sokrates; aslında Ekklesia'da o konuşmayı yapan sendin. Çünkü ben her ne söylediysem, sadece ve sadece sana borçluyum. Zafer senin, benim değil."

Konuklar çılgınca alkışlıyor, sevinç dolu bağırışlar yükseliyordu.

"Yaşa Alkibiades! Yaşa onun yaratıcısı Sokrates!"

Sokrates orada öylece duruyordu; Alkibiades'in sözleri onu duygulandırmış, fakat aynı zamanda mahcup da etmişti.

"Her şeyi sana borçluyum" dedi Alkibiades yine kendinden geçerek.

"Yeter! Yeter evladım!" Sokrates, Alkibiades'in sözünü kesti. "Buradan gitmemi mi istiyorsun? Beni buradan kovmayı mı planlamıştın?"

Alkibiades, Sokrates'e sarılıp öptü. "Sana gözlerden ırak bir yerde teşekkür etmeliydim; değil mi? Hayır! Atinalılara Alkibiadeslerini kimin armağan etmiş olduğunu herkes duymalı! Aziz Sokrates, bugün gururla göğsümü kabartıp, öğretmenimi unutsaydım; senin öğrencin olduğumu nasıl söyleyebilirdim?"

Sonra Sokrates'i kuşağından tuttu ve onu konukların oluşturduğu kalabalığın arasından geçirip, masaya götürdü. Ondan, masada kendisinin yanında oturmasını rica etti.

"Bunu inkâr edemem; benim yanımdan ayrılan herkesin, gelirken olduğundan daha zengin olması için uğraş veriyorum" dedi Sokrates. "Fakat ben hiçbir şeyi tek başıma başarmış değilim. En büyük uğraşı bizzat öğrencinin vermesi gerekiyor. Bazen sırlarla dolu tanrıça Tykhe'nin de işimize karıştığı ve bereket boynuzuyla insanları şansa boğduğu oluyor. Bazen de buna, aziz dostum Euripides'in söylediği gibi, coşku ve tutku sebep oluyor."

"Kesinlikle öyle" dedi Euripides. "Tutkunun insanın kaderinde güçlü bir etkisi oluyor. Fakat tesadüflerin yarattıkları tesirleri ve biz insanlara daha doğar doğmaz verilmiş olanı inkâr etmek istemiyorum."

Alkibiades baş hizmetçisine bir el işareti yaptı; yalınayaklı köleler sıcak ve soğuk yiyecekleri masaya taşımak için hızla sağa sola koşturmaya başladılar. Peristylden hafif hafif kithara tıngırtıları duyuluyordu.

Kritias, yüksek vazolardaki çiçeklerin arasından bakarak, uzakta bir masada Alkibiades'in Sokrates'e bizzat nasıl hizmet ettiğini fal taşı gibi açılmış gözlerle seyrediyordu. Alkibiades masada duran kapların içinden Sokrates için en taze ve en lezzetli yiyecekleri özenle seçiyordu; kavurma, tavuk eti ve kırmızı etle doldurulmuş börekler, bademli tavuk butları... Bu sevgi dolu manzara Kritias'ın ruhuna acı veriyor ve onu tuhaf düşüncelere sevk ediyordu.

Spartalılar zaman zaman Helotlara, yani kölelerine karşı "kut-

sal savaş" ilan ediyorlardı; düzenledikleri av partilerinde sanki vahşi birer hayvanmış gibi onların peşine düşüyor, aralarından en güçlü olanları yakalayıp öldürüyorlardı. Yüksek sazlıklarla kaplı Eurotas'ın limanlarında yaşayan, boyunduruğa vurulmuş bu Helotlar kimdi ki zaten! Birer hayvan! Kritias gözlerini kapadı. Orada, masa başında oturan herkese karşı "kutsal savaş" ilan edilmeliydi! Bu hayvanların arasından en iyilerini ayıklamak için, gerçek bir sürek avı yapmak gerekirdi!

Bunun hayaliyle keyiflenen Kritias, Alkibiades'in etrafında pervane olduğu Sokrates'e dik dik bakmaktan vazgeçti. Bir ördek budunu dişlemeye başladı. Büyük bir aşkla Alkibiades'i seyreden Euthydemos'tan da vazgeçmişti. Eskiden her fırsatta Euthydemos'un yanında oturan Kritias, bugün masanın öbür ucuna oturmuştu ve onun yüzüne bile bakmıyordu. Ama neden? Euthydemos ona ne yapmıştı? Euthydemos birdenbire kendini terk edilmiş hissetti. Kritias'ın ruhunu okşayan fısıltılarını, onun dokunuşlarını, kendisi için yazmış olduğu aşk dolu mısralarını özlüyordu.

Herkes tıka basa doymuştu ve hiç kimsenin yumurta sarısı ve marulla doldurulmuş ardıçkuşunun tadına bakacak hali kalmamıştı. Yalnızca fındıklı ve bademli çöreklerden bir parçacık alıp, ağır şarapla birlikte mideye indiriveriyorlardı.

Alkibiades kollarını ardına dek açtı ve Sokrates'e şöyle dedi: "Söyle bana, benim en kıymetlim; senin öğretilerinle geçen tüm bu yıllar için sana nasıl teşekkür edebilirim?"

"Benim öğretilerimle mi?" diye sordu Sokrates kızarak.

Genç adam, elini kalbinin üzerine koydu. "Senden yalnızca almış olmaya ve aldıklarımın karşılığını sana ödeyememeye katlanamam. Ne istediğini söyle bana. Burada resmen..."

"Yıllar önce bana olan borcunu nasıl ödeyeceğini sorduğunda, sana ne cevap vermiştim; hatırlamıyor musun?"

"Elbette hatırlıyorum" dedi Alkibiades. "Benden çok yüksek bir bedel talep edeceğini söylemiştin."

"Sen de bunun üzerine bu sözümü hafife alan bir hareketle bedel ödemeyi reddetmiş ve büyük bir gururla: 'Sokrates senin ücretsiz ders verdiğini duymuştum; ama para benim için hiç önemli değil. Bana kalan yüklüce bir miras var ve sana istediğin kadar para vereceğim' demiştin."

"Sense buna kahkahalarla gülmüş ve şöyle demiştin: 'Dur bakalım, genç adam! Ben derslerimi ücretsiz veririm ve bu senin için de böyle olacak, sevgili Alkibiades'"

"Ama sen buna şiddetle karşı çıkmıştın." Sokrates yine gülmekten kendini alamadı.

"Fakat ben derslerimin karşılığında bana bir ücret ödemene müsaade etseydim, sen birine bir şeyler borçlu olma duygusunu asla tadamazdın."

"Peki, bu duyguyu bugün hâlâ içimde taşımak zorunda mıyım? Yoksa bu duygudan asla kurtulamamamı mı istiyorsun?" diye sordu gücenerek Alkibiades.

"Sevgili Alkibiades, senden yıllar önce isteyebileceğimden daha azını mı istememi umut ediyorsun?"

Konuklar şaşkındı. Yaşamak için bu kadar az şeye ihtiyaç duyan bir insanın, zengin Alkibiades'ten ne isteyebileceğini bir türlü tahmin edemiyorlardı.

"O zamanlar Alkibiades'ten ne istemeyi düşünmüştün?" diye sordu Euripides ansızın Sokrates'e.

"Hiç şüphesiz sadece sevgi" dedi Kritias küçümseyici bir tavırla.

"Elbette Kritias" diye karşılık verdi Sokrates. "Ben öğrencilerimden paradan daha fazlasını isterim. Ben onlardan benim kendilerine öğrettiğim gibi yaşamalarını isterim." Sokrates bakışlarını şaşkın şaşkın kendisini dinleyen Alkibiades'e çevirdi. "Sen o zamanlar bana, isteğimi yerine getireceğine söz vermiştin."

"Evet, söz vermiştim; fakat ben bunu sırf alçakgönüllülüğünden söylediğini düşünmüştüm. Bugün nihayet sana yüksek bir bedel ödeyebilecek, büyük bir armağan verebileceğim."

"Ben de senden bunu bekliyorum. Burada seninle ve hepinizle Atina hakkında konuşacağım. Bu şehre duyduğum aşk yüzünden, senin için harcamış olduğum günleri saymıyorum Alkibiades ve bunun için para almak beni utandırırdı. Alçakgönüllülük mü demiştin? Aksine, ben çok kibirliyim; çünkü ben senin, Atina'mızı her zaman benim onu sevdiğim kadar sevmeni ve tüm sadakatinle ona hizmet etmeni istiyorum."

Alkibiades'in gözleri parıldamaya başladı ve sesi hafifçe titredi. "Sen olağanüstü bir adamsın, Sokrates! Atina'nın en iyi oğlu sensin! Atinamıza duyduğun sevgi için ve bu sevgiyi benim yüreğime de ekmiş olduğun için, sana sonsuz teşekkür borçluyum." Duygularına hâkim olmaya çalışıyordu; güçlü bir ses tonuyla, sanki oradaki herkesin önünde yemin etmek ister gibi, konuşmaya devam etti. "Yaşadığım sürece Atina ya tüm kalbimle ve sadakatimle hizmet edeceğim!"

Derinden gelen, ateşli bir duygu masanın etrafını saran adamların içlerine işleyiverdi. Hepsi birden ayağa kalktılar ve Alkibiades'in şerefine defalarca kadeh kaldırdılar.

Göz kamaştırıcı peploslara sarınmış kadın köleler güllerden yapılmış taçları dağıttılar. Alkibiades kızlardan birinin elinden bir taç aldı; sonra tacı öptü ve onu Sokrates'in başının üzerine yerleştirdi.

Sokrates o gün ilk taç takacak kişinin Alkibiades olması gerektiğini düşündüğü için, ona engel olmak isterken, Alkibiades onun bu çabasına sadece güldü ve şöyle dedi: "Hayır, hayır! Ben senin yanında yalnızca şımarık ve haşarı bir delikanlı, hercai bir insanım. Senin erdemli karakterinin yüceliğine ve uyumuna asla ulaşamayacağım; asla senin gibi, iyiliği ve güzelliği kendimde birleştiremeyeceğim."

"Bu şekilde beni, erdemlerini göklere çıkartmaya teşvik etmeye mi çalışıyorsun?" diye sordu Sokrates.

"Kesinlikle hayır! Bana düşen, erdemlerimi eylemlerimle kanıtlamaktır" diye bağırdı Alkibiades.

Yeni ve büyük bir hayranlık dalgası salonu boydan boya geçti ve gümüş kadehler yine birbirlerine çarparak şıngırdadı.

Alkibiades, Sokrates'in başına güllerden yapılmış tacı taktığı anda, Kritias'ın salonu terk ettiğini hiç kimse fark etmemişti.

Alkibiades'in bahçesinde sıra sıra alevler yükseliyordu: bu alevler gökyüzünde birleşerek, gül renginde tek bir ışık oluşturuyorlardı. Kalın iplerle ağaçların arasına asılmış olan şamdanlar, yağ lambaları devasa bahçeyi aydınlatıyor ve güzelleştiriyordu. Ateş çıtır çıtır yanıyordu; çünkü şişlere hiç durmadan yeni et parçaları, bütün halinde koyunlar ve domuz eti geçiriliyordu. Yüzlerce meşale karanlığın içinde titreyerek yanarken, kıvılcımları etrafa saçılıyordu ve elbette bu kıvılcımlar, tüm o defne, zakkum ve limon ağaçlarının gölgesiyle başa çıkmayı başaramıyorlardı.

"Alın! Doyurun karnınızı! Haydi yiyin!" diye bağırdı bir köle. İyice kızarmış koyunu şişten çekti ve onu insanlara dağıttı. "Ama parmaklarınızı ve ağızlarınız yakmayın!"

Ateşin etrafını çevreleyenlerin sesleri duyuluyordu:

"Ah, ne muhteşem bir tat; tıpkı ambrosia gibi!"

"Fakat nektar nerede kaldı? Amforalarla nektar getirin!"

İçlerinde en kurnaz olanları tüm koyun butlarını yanlarına alarak, arkadaşlarıyla birlikte rahat bir ziyafet çekebilmek için çalılıkların arasına gidiyorlardı. Ne de olsa meşalelerin aydınlattığı yerlerde biri gelip, ganimetlerini ellerinden kolayca çekip alabilirdi.

Gecenin geç saatlerinde göbekler şişmiş ve şarap kanları ısıtmıştı; böylece neşeliler daha da neşelenmiş, gevezeler daha çok konuşur olmuştu.

Özgür yurttaşlardan biri: "Bana öyle geliyor ki" diyerek arkadaşıyla konuşmaya başladı; "hayatımız boyunca Atina'da hiç böyle bir strategosa sahip olmadık ve ben onun için bu yemekten vazgeçebilirdim. Alkibiades Olympos'un üzerinde ay gibi yükselecek. Bizi şımartıp..."

"Hakikaten öyle görünüyor." Arkadaşı, üzerinden yağ damlayan gevrek bir et parçasını çiğniyor; bir yandan da zihninde, her ay bir bayramın yer aldığı ve bu bayramlarım hep bir ziyafetle bağlantılı olduğu Yunan takvimini gözden geçiriyordu. "Bunun bereketli Panathenaialar, köylerde kutlanan büyük Dionysos bayramları ve Eleusis ile Salamis'teki bayramlar için ne ifade edeceği şimdiden anlaşılıyor. Sağlığımız yerinde olsun, yeter. Apollon'un yeryüzündeki ikizi işkembelerimiz için çoktan endişelenmeye başlamıştır."

"Evet, evet. O harman sıçanı Nikias'ın aklı fikri kölelerden oluşan servetinde; fakat içerideki şu keskin bakışlı delikanlı tüm Attika'yı, bütün birliği, tüm dünyayı ve denizleri görebiliyor. Hâlihazırda bizler uykudayız; ama o bizi uyandıracak ve bu cerahat bağlamış, kokuşmaya yüz tutmuş dünyada esaslı bir temizlik yapacak. Göreceksin!"

"Buna inanıyorum" dedi umut dolu bir ses. Yurttaşlardan biri çimenlerin üstünde sırt üstü yatıyor; şarabın tadını çıkarabilmek için ağzından epeyce yukarıda tuttuğu ağır amforadan dilinin üzerine damlalar akıtıyordu.

Kapının önünde beklemek zorunda kalanlar da Alkibiades'e övgüler yağdırıyorlardı; çünkü köleler lezzetli yiyeceklerle dolu sepetleri duvarın üzerinden onlara uzatıyorlardı. Böylece onlar da bahçedeki Elysion'dan nasiplerini alıyorlardı.

Etrafı en samimi arkadaşlarıyla sarılı olan yeni strategosun şarap içtiği ve hem saçlarında, hem de ellerinde mersin ağacı dalları bulunan zarif kızların kıvrak danslarını seyrettiği odaya, kölelerden biri dağ gibi bir adam getirdi. Dümenci Antiokhos, strategosla önemli bir konuda görüşmek istemişti.

Bu denizcinin yüzü Alkibiades'e tanıdık gelmişti; savaş meydanlarında komutanlara ve savaşçılara ait o kadar çok yüz görmüştü ki! Antiokhos kendini tanıtırken şöyle dedi: "Ben yıllar önce agorada üstlüğünden kaçmış olan evcil bıldırcınını yakalamıştım."

Bu olay uzun zaman önce, muhtaçlar için bağış toplandığı gün olmuştu. Alkibiades oldukça yüksek miktarda bir bağış yapınca, agoradaki insanlar öyle çok şamata yapmışlardı ki Alkibiades sevinçli bir telaşa kapılıp, üstlüğünün altında taşıdığı bıldırcınını göğsüne bastırmayı unutup elinden kaçırmıştı.

Alkibiades arkadaşlarına döndü. "Sevgili dostlarım, ne kadar büyük konuşmuşum, bir bilseniz! Bu gördüğünüz adamdan bıldırcınımı yakalamasını istemiştim ve bunun karşılığında ona, bir gün strategos olursam, onu triereslerimin kaptanı yapacağıma söz vermiştim."

Kithara ve davul seslerinin ardı arkası gelmiyor; müziğin ritmine uyarak, yavaşça salınan dansçı kızlar da durmak bilmiyordu. Kahkahalar tüm salonda yankılanıyordu.

Antiokhos mahcup olmuştu. "Fakat ben buraya, bana vermiş olduğun söz yüzünden gelmedim, saygıdeğer Alkibiades. Ben yalnızca buradaki eğlence için, senin şeref gününde eğlenebilmek için geldim. O sözü verirken, yalnızca şaka yapmış olduğunda da eminim."

Alkibiades birdenbire ciddileşti. "Elbette şaka yapmıştım. Fakat sen bugün buraya, vermiş olduğum sözü bana hatırlatmak için geldin. Yalan söyleme! Ancak bana güvenmiş olduğun için, şu anda seni gemilerimin kumandanı ilan ediyorum."

"Beni çok mutlu ettin!" diye bağırdı Antiokhos coşkuyla.

"Sen de beni mutlu etmiştin" diye karşılık verdi Alkibiades. "Bana inanan adamların kıymetini takdir ederim ve denizde iki katı, savaş meydanında ise üç katı takdir ederim." Ayağa kalktı. "Ayrıca Hellas'ta sadece tek bir kişinin dahi olsa, 'Alkibiades yalnızca şaka yapmış olsa da verdiği sözde durmuyor' demesine katlanamazdım."

Lambalardaki yağ tükenmiş, ateşler sönmüştü. Yüksek kül tepeciklerinden sıcaklık yayılıyordu. Erkeklerin, oğlanların ve kadın kölelerin yarı çıplak bedenleri, ocak başındaymış gibi terliyordu.

Elbette fahişelerin bedenleri de onlara eşlik ediyordu; çünkü bu kutlamaların sonunda onlar için de iyi şeyler düşünülür. Kimi yakalarsan, senindir. Şarap suyla karıştırılsa bile zihinleri bulandırır ve şehvani arzuları uyandırır. Hayvansal çiftleşme dürtüsü, ağaç dallarının ve çalılıkların arasından kara bir rüzgâr gibi hızla eserek geçer. Sperm ve ter kokuları, çiçeklerin ve aromatik yağların güzel kokularına karışır.

Çıplak baldırlar. inlemeler. görünmeyenin görünmeyene ve meçhulün meçhule sahte aşk yeminleri...

Bahçelerde artık müzik sesi duyulmuyordu; yalnızca tek bir ses, yerin derinliklerinden gelen iptidai ses, karagözlü geceden damardaki kan gibi geçiyordu.

Kritias. Antiphon'la birlikte peristylin kemer yolunda oturuyordu. Sofist Antiphon, Kritias'ın Sokrates'ten ayrılmış olduğuna inanamıyordu. Sarhoş sarhoş şöyle mırıldandı. "Peki, şimdi kime gideceksin?"

"Kesinlikle senden çok uzaklara değil, sevgili Antiphon. Senin izinden gittiğin kişiye katılacağım. Gorgias'a... Senin öğretmenine..." dedi Kritias ve mermer sedirden kalktı. Fakat o anda yalnızca Sokrates ve Alkibiades'ten değil, tüm demokratlardan ayrılmış olacağının farkına vardı. Bu sadece bir ayrılık mıydı? Zannetmem. Arkadaşlarım beni Hetairialarına oldukça sık davet ederlerdi. Şimdi de ediyorlar. Fakat oraya gidip, oligarşinin üzerine ve demokrasinin çöküşü üzerine ant içmek kesinlikle hafife alınacak şey değil. Hâlâ bunu ertelemenin ne anlamı var? Uzun zamandır demokratların sözleri gücüme gidiyordu; sıradan insanlarla birlikte yaşamanın, seçkin insanlarla yaşamaktan daha iyi olduğunu söylüyorlardı. Kritias sinsice güldü. Sen, tatlı Alkibiades ve sen, tonton dede Sokrates! Ah, neler planladığımı bir bilseydiniz! Henüz bunu öğrenmemiş olmanız ne büyük şans!"

Kritias bahçeden ayrılmak üzere kapıya doğru ilerlerken, gümüşi ay ışığında Euthydemos ile karşılaştı. Euthydemos ona büyük bir içtenlikle gülümsüyordu.

Şuraya bak, işte domuzun sürtünerek kaşındığı taş; diye düşündü Kritias.

Euthydemos ona sitem ediyordu: "Bugün neden benden bucak bucak kaçıyorsun, sevgili Kritias? Seni özledim."

"Çok geç! Bizim paylaşabileceğimiz hiçbir şey kalmadı artık!"

Euthydemos ona doğru atıldı. "Hayır, hayır! Böyle şeyler söyleme, sevgilim! Ben seni hakikaten seviyorum."

"Çekil!" diye öfkeyle bağırdı Kritias. Euthydemos hasretle kollarını ona doğru uzattı; fakat Kritias onu öyle bir itti ki Euthydemos fıskiyeli havuzun kenarına sert bir biçimde çarpıp, yere düştü ve her yanı kan içinde kaldı.

Kritias, hıçkıra hıçkıra ağlayan genç adama bir kez bile başını çevirip bakmadan, koşar adımlarla kapıdan çıkıp gitti.

Bahçeden villanın içine hoş bir serinlik ve bu serinlikle birlikte bir gölge süzülüverdi. Gölge salonun içinde usulca hareket ediyordu. Masalardan birinin üzerinde ağır bir altın kâse vardı ve kâsenin içinde hâlâ birkaç kestane duruyordu. Gölgenin meçhul sahibi, kestaneleri ağzına attı ve kâseyi büyükçe bir çuvalın içine koydu. Bu çuval dilenciler pide ve yemek artıkları için yanlarında taşıdıkları çuvallara benziyordu. Sonra kâseyi çuvala koyarken kendisini hiç kimsenin görmemiş olduğundan emin olmak istedi. Kısa bir süre, bir ağacın gölgesi gibi kıpırdamadan durdu ve dikkatlice etrafına bakındı.

O akşam kapıdan içeri girmeyi başarmış olan herkes, şarabın etkisiyle sızıp kalmıştı. Ana kapıya rahatça ulaşabilirdi. Gölge yavaş yavaş, bir ağaçtan diğerine uzanan dolambaçlı bir yol çizerek, ardına dek açık duran kapıya doğru ilerliyordu. Ansızın, üzerinde ipekten bir khlamys olan genç bir adam güçlü adımlarla kapıya yaklaştı.

"Seni saygıyla selamlamama müsaade edecek misin?" diye sordu gölge genç adama.

"Elbette. Sen de mi gidiyorsun?"

"Evet, gitmek üzereydim" dedi gölge yavaş sesle. Genç adamın sesinde bir ahenksizlik olmasına rağmen, eğitimli biri olduğu kesindi. "Ben bir dilenciyim." Gölge güldü ve o gülerken, sapsarı dişlerinin arasındaki iki boşluk meydana çıktı. Bu boşluklarla birlikte dar ve uzun yüzü bir kurdun yüzünü andırıyordu. Ben bir dilenciyim, ama dilencilerin arasında yaşamaktan hoşlanmıyorum; onların yanında kendimi yalnız hissediyorum."

"Kritias karşısındaki adama büyük bir ilgiyle baktı. "Bu çok ilginç! Ben de kendimi burada yapayalnız ve yabancı hissediyordum."

"Oradakilerin yanında mı?" Dilenci bu soruyu sorarken, evi gösterdi ve "oradakiler" kelimesini çok saygılı bir ifadeyle telaffuz etti. "Fakat sen de onlardan birisin, saygıdeğer Kritias."

Kritias, bu tedirgin edici adamın kendisine adıyla hitap ettiğini duymamış gibi yaptı ve şöyle sordu: "Peki, sen kimlerdensin?"

"Ben kendimi yardımıma ihtiyacı olan insanlara ait görüyorum, saygıdeğer efendim."

Kritias zavallı adamla birlikte bahçeden çıktı.

"Sen birine nasıl yardım edebilirsin ki?"

"Benim adım Anopheles, efendim."

"Demek öyle" dedi Kritias. "Seni tanıyorum."

"Bir gün senin de benim yardımıma ihtiyacın olabilir, saygıdeğer Kritias" dedi Anopheles.

Kritias ona dikkatlice baktı; fakat hiçbir şey söylemedi.

"İhtiyacın olursa, beni çağırman yeter, çok saygıdeğer efendim. O zaman nereye ait olduğumu görürsün."

Kritias ona altın bir Dareikos fırlattı. Anopheles onu havada kaptı ve çuvalının içine attı; böylece birbirine çarpan iki altının şıkırtısı duyuldu. Kritias bu sesi duyunca gülümsedi.

-18-

Kapının önünde bekleyen köleler, Kritias'ı görünce yanmakta olan ateşte iki meşale tutuşturdular ve efendilerinin arkasından yürümeye başladılar.

"Evinize gidebilirsiniz. Ben yalnız yürüyeceğim" dedi Kritias.

"Karanlıkta mı, efendim?" diye sordu, hâlâ kapının önünde duran Anopheles.

Kritias güldü. "Korkmam gereken biri mi var?" dedi ve yürümeye devam etti. Yol ağzına gelince hızla Kydathenaion mahallesine doğru saptı.

Ayın hali de tıpkı Kritias'ın ruh hali gibiydi. Arada bir kara bulutların ardına saklanıyor, sonra yine aydınlık yüzüyle etrafına ışık saçıyordu. Derken Kritias tereddütlerinden sıyrıldı. O artık kararını vermişti.

Küçük bir kapının önünde durdu; bu büyük bir villanın bahçe kapısıydı. Yavaşça kapıyı tıklattı. Kapı göz açıp kapayıncaya kadar açılmıştı ve yaşlı bir köle karşısında duruyordu.

"İçerdekiler hâlâ oturuyorlar mı?" dedi Kritias villayı işaret ederek.

"Sen kimsin?"

Kritias kölenin elinden meşaleyi aldı ve yüzünü gösterdi.

Köle rahatlayarak: "Ah, evet efendim; seni tanıyorum. Bugüne dek bize hep diğer girişten gelirdin. Geldiğini haber vere-

yim" dedi ve oradan uzaklaştı. Adamın çıplak ayakları, hışırdayan çimenlerin arasından geçerek ilerliyordu.

Yalnızca iki kandilin yandığı, oldukça büyük olan odanın içi loştu. Duvarlar boyunca divanlar sıralanmıştı; divanların yanında üzerlerin baharatlı ve tatlı yiyeceklerle dolu kapların, bir amfora şarabın ve bir kadehin özenle konmuş olduğu sehpalar vardı. Bu odada ne kadın ne de erkek köle görmek mümkündü. Tuhaf bir misafirperverlik anlayışı hâkimdi. Her konuk kendi kendine hizmet etmek zorundaydı; çünkü hiç kimse herhangi biri tarafından rahatsız edilmek istemiyordu. Burada iyi bir aydınlatmaya gerek duyulmuyordu; hiçbir şey yazılmıyordu ve insan her şeyi aklında tutmak zorundaydı. Kapıdaki, ev sahibinin denemek için azat etmiş olduğu bir adamdı. Güvenilir biriydi, çünkü sağırdı.

Eski köle içeri girdi. Odayı boylu boyunca geçerek en baştaki divana doğru ilerledi. Atinalı bir demagog olan ev sahibi Peisandros o divanda uzanıyordu. Köle ona, Kritias'ın dışarıda beklediğini haber verdi.

"Nihayet!" Peisandros güldü; ne kadar sevindiği sesinden anlaşılıyordu.

"Fakat neden bugün geldi?" dedi Antiphon şaşırarak.

"Bugün Alkibiades'in evindeki kutlama yemeğinde bir şeyler olmuş olmalı" dedi Theramenes.

"Konuğu içeri al" diye emretti Peisandros köleye.

Kritias içeri girdiğinde, onu sevinçli bir merhabayla karşıladılar. Oligarşi yanlıları birer birer Kritias'ı kucaklayıp, öptü.

Peisandros bir işaretle konuğunu yanına çağırdı. Gülümsedi. "Sen beni..." Hemen sözünü düzeltiverdi. "Sen bizi ziyaret eder miydin? Hem de böyle bir günde! Bize ne getirdin, aziz Kritias?"

Kritias biraz gerilerek cevap verdi: "Hiçbir şey. Sadece kendimi getirdim."

Sevinç nidaları ve bağırışlar birbirine karıştı: "Bu hiçbir şey mi?" "Bizim için ne muhteşem bir armağan!" "Bu kadar alçakgönüllü olma, aziz Kritias!"

Kritias mimikleri ve sözleriyle alçakgönüllülüğünü ortaya koyuyordu; bunu yapmayı sofistlerin yanında öğrenmişti. "Sizin yanınıza, aranıza katılabilmek için geldim."

Şaşkın bağırışlar nihayet sona erdikten sonra, Antiphon şöyle dedi: "Kuzenin strategosluğa ve Atina demokrasinin liderliğine seçildi. Böyle bir zamanda bize gelmeden önce, bunu esaslı bir biçimde düşündün mü?"

"Evet." Peisandros, Antiphon sorusunu destekleyerek başını salladı. "Kaldı ki Sokrates'in talebesi işini iyi yapıyor. Öyle görünüyor ki biz hedeflerimize ulaşabilmek daha çok bekleyeceğiz."

Kritias'ın dudaklarına hafif bir gülümseme yerleşti. "Ben de Sokrates'in talebesiydim. Size tam olarak, hedeflerimize ulaşabilmek için uzun süre beklemek zorunda kalmayalım, diye geldim."

"Aklından neler geçiyor?" dedi Theramenes şaşkınlıkla.

Kritias kendinden emin bir sesle şöyle dedi: "Ant içmek istiyorum!"

"Zeus aşkına! Sana kardeşimize inanır gibi inanıyoruz" diye bağırdı Peisandros coşkuyla. "Demokrasinin çöküşü üzerine ant içmek, Hetairiamızın tüm üyelerinin vazifesidir. Fakat seninki, sevgili Kritias, merasimle yapılmalı. Bir hafta içinde yapsak, sana uygun olur mu? Bunu söylemen yeterli!"

"Az önce de söylediğim gibi, beni de Sokrates yetiştirdi. Sanırım. Alkibiades ondan en kıymetli dersi almamış. Buna karşılık ben, Sokrates'ten alınabilecek en önemli dersi aldım; Sophrosyne'yi, hiçbir şeyi aceleye getirmeme sanatını öğrendim" diyerek cevap verdi Kritias.

"Alkibiades önemli bir adam; davamızı bugüne dek hiç kimsenin başaramadığı kadar tehlikeye atıyor" dedi Peisandros ve "hiç kimsenin" kısmını özellikle vurguladı.

Kritias gülümseyerek; "Alkibiades en çok kendini tehlikeye atıyor. Meşhur kuzenimi elbette tanıyorum. Alkibiades bir insanı mutlu edebilecek, bir Atinalıya tüm kalbiyle arzuladığı şerefi kazandırabilecek olan her şeye sahip. Fakat..." dedi ve sonra

yüksek sesle gülerek; "Fakat tanrılar tüm bunları bir insana değil, yırtıcı bir hayvana bağışladılar. Ancak insanların içinde - ki bu daima böyle olmuştur - tamamen doğal bir arzu gizleniyor: Yırtıcı hayvanları avlama arzusu" diye ekledi.

Theramenes onaylayarak başını salladı. "Alkibiades yaşamıyor; yaşamdan kayıp gidiyor. Soru şu; nereye doğru?"

Kritias, Peisandros'un kandilin ışığıyla hafifçe aydınlanmış olan yüzüne baktı. "Ey, periler; duyun beni! O insanın yoluna bir yön verebileceğine, tanrılara inanır gibi inanıyor."

Peisandros onu alkışladı. "Yalnızca bir şairi değil, aynı zamanda bir düşünürü alkışlıyorum. Büyük planlar yapmalı ve yalnızca fantezinin tasavvur edebileceği bu megaloman teşebbüsün gelişimini durdurmalıyız."

"Sen de bir şairsin, Peisandros" dedi sofist Antiphon dalkavukluk ederek. "Cinayet davalarında uzman olsam bile, ben sadece sıradan bir mahkeme sözcüsüyüm; yine de seni kendime örnek alma küstahlığını göstereceğim, azizlerin azizi. İlk kandamlası yere düşmeden, bu meselenin gidişatına kökten bir çözüm bulunmasına ve sorunun ortadan tamamen kaldırılmasına yardımcı olmak istiyorum."

Peisandros, Antiphon'a değil, Kritias'a bakıyordu. "Öyleyse, yalnızca kendisini değil, Sokrates'in Sophrosyne'sini de getirmiş olan Kritias'ı selamlıyoruz. Hem zamanın hem de olayların gelişiminin değerini kavrayabilmek, ölçüleri ölçülülük içinde kullanabilmek, sabırla ve asla yorulmak bilmeden, bulutsuz gökyüzünden şimşeklerin yağacağı ana kendini hazırlayabilmek... Tüm bunlar her birimizi için en önemli ilkeler olmalı."

"Mükemmel, saygıdeğer Peisandros" diye bağırdı Antiphon büyük bir hayranlıkla. "İşte bu akıllıların tanrısı Hermes'e bir yudum şarap sunmaya değer!"

Kadehler havaya kalktı. Altın kadehlerin üzerindeki işaretler, oligarşi yanlılarının çevirdikleri dalavereler gibi şifreliydi.

"Alkibiades ziyafette nelerden söz etti" diye sordu Peisandros, Kritias'tan bir şeyler öğrenebilmek için.

"Kayda değer hiçbir şeyden söz etmedi; yalnızca halka duyduğu sevgiyi dile getirdi."

Konuklar Alkibiades'in sevgisini tatbiki açıdan değerlendirmeye başladılar. "Bir radikal-demokrat olarak, Atina'nın eski gücünü ve şanını büyük mücadelelerle yeniden elde etmeye çalışacak" dedi Theramenes ve Antiphon bunun üzerine şöyle bir soru sordu: "Perikles'in izinden mi gidecek?"

"Hayır, Alkibiades Perikles'ten daha ileri gidecek; tüm Hellas'ta demokrasiyi kuracak ve Atina'yı demokrasinin başkenti yapacak" diye bağırdı Kritias.

"Hayır, hayır ve yine hayır! Bunlar bir megalomanın boş hayallerinden başka bir şey değil." Theramenes geleceğe dair yapılan bu tahminleri reddetti; söylenenlerin gerçekleşeceğine inanmadığı için değil, aksine inandığı için.

"Perikles de bir megalomandı ve hayal ettiği her şeyi başardı" dedi Peisandros.

"Perikles'in başardıklarını, Alkibiades asla başaramayacak!" dedi Antiphon, sözlerinin kesinlikle gerçekleşeceğinden emin bir ifadeyle.

"Peki, neden başaramayacak?" diye sordu, bu sohbetin durgunlaşmasını istemeyen Peisandros. "Ya bu hayaller Hellas'taki demokratların ve kölelerin hoşlarına giderse? O zaman tüm kapılar Alkibiades'e açılacaktır. Belki savaşı da kazanır."

"Fakat bu durumda hedeflerimize asla ulaşamayız!" diye bağırdılar Antiphon ve Theramenes.

Kritias kollarını havaya kaldırdı ve sonra yavaşça aşağı indirdi. "Artık bulutlardan inip, ayaklarımızı yere basalım; hayalleri bir kenara bırakıp, gerçeklere dönelim, sevgili dostlarım. Çünkü bir hayal ne kadar cesur olursa, bir o kadar kolay yok olup gider."

Sessizlik oldu. Derken Peisandros şöyle dedi: "Kendiliğinden mi yok olur?"

Bu soruyu bir süre için yine sessizlik izledi; sonra Kritias sessizliği böldü: "Elbette yok olmasına katkıda bulunmak da gerekir."

Yağ lambalarındaki alevler iyice yükselmiş, hatta daha da parlamış gibi görünüyorlardı. Peisandros büyük sözler söylemeye hazırlanıyordu. Bademli çörekten bir ısırık aldı. Ama lokması boğazında kaldı ve öğürmeye başladı. Yüzü önce kızardı, sonra morardı; alnındaki damarlar kabardı.

Dehşete kapılan arkadaşları divanlarından kalktılar ve ona yardım etmek için telaşla koşturdular. Başucuna dikilmiş, ne olduğunu soruyorlardı. Peisandros öksürerek kendini kurtarmaya çalışıyordu. Nihayet lokmayı dışarı tükürmeyi başardı. Elleriyle yüzünü ovuşturdu ve aslında bunu isteyerek yapmış gibi bir tavır takınarak, şöyle dedi: "Alkibiades'in Atina'ya duyduğu sevgiden tüm Hellas'taki, anakaradaki ve adalardaki bütün akrabalarımız haberdar edilmeli; çünkü onun bu sevgisi, Alkibiades'in askerleriyle birlikte gittiği her yere demokrasiyi de götüreceği anlamına geliyor. Fakat sosyetenin başını çekenler içinde, kim yaşamın halk yönetimiyle zehir edilmesine müsaade eder ki? Demokrasi hayranları onlara şehrin kapılarını açtıklarında, oligarşi yanlıları o kapıları onların suratlarına kapatmak zorundadır!"

"Çok doğru söylüyorsun, benim ileriyi gören dostum Peisandros" dedi Antiphon övgüyle.

"Bugün burada toplanan herkes, sen de sevgili dostum Antiphon, hep birlikte bir yolculuğa çıkacağız" dedi, hâlâ hafif hafif öksürmekte olan Peisandros. "Ne zaman ve nereye gideceğimize hemen yarın karar vereceğiz."

Hepsi birden kabul ettiklerini göstermek için, avuç içlerini Peisandros'a doğru çevirerek ellerini havaya kaldırdılar.

"Öyleyse artık hiçbir şey için endişelenmemize gerek yok" dedi, yüksek sesle düşünen Theramenes. "Savaş o kadar kolay patlak veremeyecek."

"İyi bir komutan yarın gelecek tehlikeyi dünden görür" dedi Kritias pis pis sırıtarak.

Bir süre sessiz kalıp, sulu şeftaliler yiyerek enerji topladılar. Derken Theramenes aklından geçeni söyleyiverdi: "Alkibiades ürkütücü bir güç."

"O zavallı bir budala" dedi Kritias, Alkibiades'e acıyormuş gibi. "Atina'yı refah içindeki günlerine yeniden ulaştırabilmek için, fazlasıyla zayıf. Şehrimiz yüzlerce yükün altında ezilirken, bunu nasıl başarabilir ki; dilenciler, serseriler, doymak bilmeyenler..."

Diğerlerinin tutamadıkları kahkahalarına o da katıldı. "Kleon kesesine elini daldırmış ve bu aylaklara iki yerine. üç Obol ödemeyi başarmıştı. Bu dilenciler çok yakında dördüncü Obol içinde yaygarayı koparmaya başlayacaklar; bunu sabırsızlıkla bekliyorum. Fakat benim zavallı kuzenim, filoyu büyütmek ve daha iyi silahlara sahip olmak isterken, dördüncü Obol'u nereden bulabilir ki! Şimdiden buna nasıl kafa patlattığını görür gibi oluyorum."

Peisandros katıla katıla güldü. "Biz iktidara geldiğimizde. böyle endişeler duymamız gerekmeyecek. İlk olarak bu bitli tembellere yapılan lüzumsuz Obol ödemelerini keseceğiz; sevgili dostumuz Antiphon, para almamanın kendileri için çok daha iyi olduğunu onların kafalarına sokacak."

Kahkaha tufanı yağ lambalarının alevlerini öyle bir titretti ki neredeyse söndürecekti.

Theramenes güçlükle soluklandı. "Elbette! Bunu, bizim her şeyi bilen sofistimizden başka kim daha iyi becerebilir ki!"

Dışarıdaki neşeli gürültüler ve meşalelerin ışıkları pencerelerden geçerek odanın içine sızıyordu. İçeridekiler dışarıdakilerin Alkibiades'in adını söylediklerini duyunca, kalabalığın kendilerini taşlamaya geldiğini sandılar.

"Sefil halk kutlamalardan çıkmış, evine dönüyor; kendilerine atılan tüm kemikleri kemirmiş olduklarından şüphem yok" dedi Aspetos tiksinerek. "Biliyor musunuz, saygıdeğer dostlarım; savaşı reddetmek neden çok akıllıcadır? Çünkü savaşta çok sayıda köle düşman tarafına geçer."

Peisandros'un gözlerinde alaycı bir ifade belirdi. "Ben de nihayet ağzını açıp, bir şeyler söylemeni bekliyordum; sevgili dostum Aspetos. Kölelerden oluşan sürünü, madenlerdeki iş-

lerde çalıştırılmaları için oldukça yüksek paralar karşılığında kiraya veriyorsun ve bu yüzden elli kölenin kaçtığını düşünmek bile istemiyorsun!"

"Onları bedava mı verecektim? Yoksa sen öyle mi yapıyorsun?" diyerek kendini savundu Aspetos. Dışarıdan bakıldığında oldukça sakin görünüyordu; fakat içten içe kuduruyordu: Seni kahrolası şişko! Sen her elini attığın yerden para koparmayı hepimizden çok daha iyi bilirsin. Henüz tahta oturmadık, fakat sen daha şimdiden kendini firavun ilan ettin ve hepimizin senin önünde yerlere kadar eğilmemizi bekliyorsun.

Peisandros, Aspetos'un aklından neler geçtiğini biliyordu. "Kızma bana, aziz dostum; sadece şaka yaptım. Fakat bu konuda ciddi ciddi konuşmak istiyorsan, lütfen buyur! Uzun süre savaş çıkmayacak ve Atina, Nikias'ın hayal ettiği gibi, elli yıl beklemiş su kadar pis kokacak olabilir; ama sayıları azalsa da köleler daima var olacaklar. Bu konuşan makineler pek dayanıklı değiller, gıcırtılar çıkarıyorlar ve artık işe yaramazlar. Ancak kazanacağımız bir savaş, bize sürülerce yeni köle getirecek. Yine istemediğimiz kadar çok kölemiz olacak; fakat planlarımız da suya düşecek. Sen bu planlara sadık değil misin, Aspetos?"

"Ben mi? Ölene kadar!" dedi ant içerek Aspetos.

"Sohbetinize karışacağım ve senin fikirlerine karşı çıkma cüretini göstereceğim için beni bağışla, aziz dostum Peisandros" dedi Antiphon. "Davamız için olabilecek en kötü şey kazanılan bir savaş olurdu; en iyi şeyse kaybedilen bir savaş. Bu bize şöyle bir olanak sağlardı..."

Peisandros sert bir tavırla Aspetos'un sözünü kesti: "Yeter, Aspetos! Bu konuda tek kelime daha etme!"

Antiphon usulca Peisandros'a doğru eğildi. "Söyle, dostum; bu şekilde hepimizin hayatını tehlikeye atmıyor muyuz?"

Fakat Peisandros iyimser bir ifadeyle ona gülümsedi. "Sparta'nın bizden haberi var ve beklenen gün uzak değil."

İkinci Ara Bölüm

Toplulukta bir aslan olmaması,
Olmasından her zaman daha iyidir;
Çünkü bir aslan besleyecek olursan,
Bir gün ona boyun eğmek zorunda kalırsın!
Aristophanes

Sokrates keyifle odamdan içeri girdiğinde, Alkibiades'in bahçesindeki ziyafetin ve içki sofrasının sonunu yazıyordum.

"Gördüğüm kadarıyla keyfiniz yerinde" dedim.

Sokrates yine çıkıştı bana: "Benimle hep, sanki iki ya da üç kişiymişim gibi konuşuyorsun. Bu oldukça tuhaf bir üslup! Her neyse; sana komik bir şey anlatmaya geldim."

Koltuklardan birine oturdu, çıplak ayaklarını rahatça uzattı ve anlatmaya başladı: "Yedi çift at yetiştirdi. Kolayca tahmin edebileceğin gibi, elbette diğer Eupatrid'ler de bunu yapabilirlerdi. Ama ne muhteşem atlardı! Bir keresinde atlarıyla araba yarışlarında üç ödülün üçünü de kazanmıştı."

"Affedersin, ama kimden söz ediyorsun?" diye sordum.

Kaşlarını çattı. "Kimden mi? Bunu nasıl sorabiliyorsun! Elbette Alkibiades'ten. Böyle bir zamanda başka kimden söz edilebilirdi ki?"

"Mesela senden, Sokrates!"

"Evet" dedi bana hak vererek. "Çünkü Alkibiades benim en gözde öğrencimdi ve oğlum da o sıralarda doğdu."

"Lamprokles" dedim alelacele, bunu bildiğimi göstermek istiyordum

"Doğru. Peki, Lamprokles kelimesinin nereden geldiğini de biliyor musun? Hayır mı? Bu isim iki kelimeden oluşuyor: 'Lampas' meşale, 'lampros' ise güzel anlamına geliyor." Güldü. "Meşale benim hoşuma gidiyordu, Ksanthippe ise 'güzel' olsun istiyordu; böylece bu isimde birleştik. Hakikaten sevimli bir oğlandı. Güzelliğini ve konuşkanlığını annesinden almıştı ve benden... Benden ne almıştı ki? Yemin ederim ki hiçbir şey! Olsa olsa, her daim şehirde aylak aylak dolaşma arzusu... Elbette benim, insanların düşüncelerini günışığına çıkarma ve kendimi insan ruhunun yaratıcısı ve iyileştiricisi olarak gösterme tutkum ona geçmemişti."

"Yüzyıllar boyunca insanlar sana hürmet ettiler ve bugün senden hâlâ saygıyla söz ediyorlar; bunu hafife almamalısın" diyerek sözlerine itiraz ettim.

"Buna hakkım var" Yaramaz çocuklar gibi gülümsedi; sonra yine oğlundan söz etmeye devam etti: "Böyle bir çocuğa sahip olmak muhteşem bir şey; o bizim küçük evimize hayat getirdi. Ksanthippe anne olunca, kuluçkaya yatan bir tavuğa dönüştü ve o dönemde gürültülü tartışmalar hiç eksik olmadı. Ksanthippe artık evde, onunla birlikte daha çok vakit geçirmemi umuyordu. Fakat sen de biliyorsun ki benim modelaj işim için yetişkin materyallere ihtiyacım vardı. İnsanların arasında olmak zorundaydım; çünkü Atina'da ahlak hızla çöküyordu ve binlerce insan için, binlerce iyileştirici gerekiyordu. Sözün kısası, her Atinalı bir Sokrates olmalı ve hatta eline bir kırbaç almalıydı. Ancak etik, hür ve iyi bir irade olmadan, dayak zoruyla verildiğinde hiçbir işe yaramaz ve bu yüzden, sevgili dostum, aslında tüm çabalar boşa. Her neyse; tam olarak öyle değildi... Sadece espri yaptım. Dostlarım, başka bir deyişle öğrencilerim, beni çok mutlu ettiler. Elbette aramızdan ayrılan

Kritias hariç. Onlar kendilerini bilmeyi ve diğer insanlara da bunu aşılayabilmeyi öğrendiler; böylece, insanı temel alan bilginin, hayal etmiş olduğum kadar yayılmasına katkıda bulundular. Benim gururum olan Alkibiades'e gelince, o çoktan Perikles'in yerini almıştı. Sık sık bana fikir danışıyor ve çoklukla fikirlerimi benimsiyordu; fikirlerimiz yalnızca tek bir noktada çatışıyordu."

Sokrates kaşlarını çattı, sonra yumruğunu büyük bir öfkeyle masaya indirdi. "Bir strategos olarak bile, insanın boş yere ikna etmeye çalıştığı bir eşek kadar inatçı ve dengesizdi."

Fakat bu sözlerinin hemen ardından gülmeye başladı. Onu güldürenin çok gerilerde kalmış, ama aynı zamanda çok güzel bir anı olduğunu sezinledim.

"Niçin böylesine içten güldüğünü öğrenebilir miyim?"

"Tabii ki" diye karşılık verdi; hâlâ gülüyordu. "Bilirsin, hoş bir hatıra... O zamanlar Lamprokles üç ya da dört yaşındaydı. Mızmızlanıp duruyor, onun için ahşaptan küçük bir hayvan yapmamı istiyordu. İstediğini yapabilmek için akasya ağacından kesilmiş, kadın göğsü kadar beyaz, yontmaya elverişli bir odun parçası buldum ve hemen işe koyuldum. Oldukça hızlıydım; çünkü bunun için gerekli olan her şeye sahiptim. 'Babacığım, bu ne olacak?' diye sordu. 'Küçük bir köpek' dedim. Lamprokles sevincinden alkışladı. 'Küçük bir köpek! Küçük bir köpeğim olacak!' Hayvanı tamamladığımda onu aldı ve annesine göstermek için sevincinden çığlıklar atarak eve koştu. O sırada oğlanın 'hav hav'. Ksanthippe'nin ise 'ai ai' sesleri çıkardığını duydum. Üstüne üstlük Ksanthippe gülüyordu. Onun güldüğünü pek nadiren duymuştum. Avluya, yanıma geldiğinde ağzı, dişleri, gözleri, her şeyi, ama her şeyi gülüyordu. 'Ona bir köpek yapacağına söz vermiştin; şuna bak, bu kesinlikle bir eşek!'

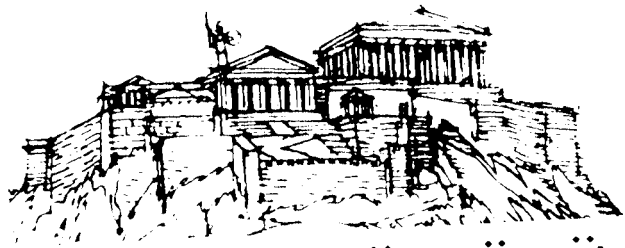
Ben de yaşlı bir eşektim ve ben de katıla katıla gülmeye başladım; çünkü o odun parçasını yontarken, oğlum için yapmam gereken köpek yerine, inatçı bir eşek olan Alkibiades'i düşünmüştüm."

Gülmekten kendimi alamadım.

"Bakıyorum, eğleniyorsun. Fakat artık git de yat, küçük oğlum."

Güldüm. "Sanırım bana küçük oğlum diyebileceğin kadar genç değilim artık, Sokrates."

"Yine de benden iki bin beş yüz yıl daha gençsin."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

-1-

Sokrates'in dostu ve öğrencisi Khairephon, hiç kimseye bir şey söylemeden Delphoi'nin yolunu tuttu. Orada Pythia'ya, Hellas'ta Sokrates'ten daha bilge biri olup olmadığını sordu. Rahibe, tanrı Apollon namına ona cevap verdi: "İnsanlardan hiç biri Sokrates'ten daha bağımsız, daha adil ve daha bilge değil."

Khairephon sevinç çığlıkları atarak Sokrates'e koştu. Sokrates o sırada evinin önündeki taş sedire sırt üstü uzanmış, derin düşüncelere dalmıştı. Khairephon ona bu haberi verdiğinde, şöyle dedi: "Sevgili Khairephon, seni sevdiğimi bilirsin; fakat yalnızca aptal insanlar böyle şeylere inanırlar. Boş ver bu saçmalıkları!" Sonra ona sırtını döndü.

Khairephon şaşkınlıkla başını sallarken, 'Ne yapalım, aslında bunu bekliyordum. İşte Arete'nin ta kendisi! Şimdi bir de buna alçakgönüllülüğü ekledi! Fakat yok öyle yağma; çok yakında bunu tüm şehir duyacak' diye geçirdi içinden.

Khairephon'un düşündüğü şeyin gerçekleşmesi uzun sürmedi ve Atina'nın yarısı evlerinden dışarı fırladı. Apollon kâhinin sözü, tüm şehri boydan boya kat etmişti. Sokrates'in düşmanları öfkelerinden kudururken, dostları seviniyordu.

Haber Alkibiades'e ulaştığında, o bu haberin kendisine de kazanç sağlayacağını hemen anlamıştı. Mademki Sokrates tüm Hellas'taki en bilge adamdı; onun en iyi öğrencisi olan Alki-

biades, Atinalıların eski düşünü gerçekleştirmeyi ve Sicilya'yı boyunduruk altına almayı düşünerek, aptallık ediyor olamazdı.

Atina'da sefaletten yakınan yeterince insan vardı. Perikles'in ölümünden beri devletin kasası neredeyse hep boştu. Doğal olarak herkes birliğin durumunun iyiye gitmesini istiyordu. Fakat bunun için savaşırlar mıydı? Kaç kişi savaşmak istiyordu? Peki, Apollon kâhininin uğurlu sözü ne işe yarayabilirdi?

Tüm kararsızları, ödlekleri ve endişelileri ikna etmemize yardımcı olacaktı.

Alkibiades atına atlayıp, Demos Alopeke'ye gitti. Sokrates'in evinin önündeki duvarın dibinde beygirini dizginledi ve oradan, o sırada şekerleme yapmakta olan Sokrates'e seslendi: "Haberin var mı? Khairephon sana uğradı mı?"

Sokrates, yattığı yerde Alkibiades'ten tarafa dönerek homurdandı: "Uğradı!"

"Athena'nın baykuşları aşkına!" diye bağırdı Alkibiades. "Ve sen hâlâ yatıyorsun, öyle mi? Haydi, kalk! Bunu kutlamalıyız!"

Sokrates homurdanmaya devam etti: "Rüyamda görsem inanmazdım!"

Ksanthippe her şeyi duymuştu. Hızla avluya koştu. "Gitmene gerek yoksa, gidersin; hakikaten gitmen gerekiyorsa, o zaman da gitmek istemezsin!" Sonra Alkibiades'e seslendi: "İçeri gel, sevgili Alkibiades. Endişelenme; Sokrates şimdi kalkıp, seninle gelecek." Kocasını omzundan tutup, sarstı. "Haydi kalk! Üzerine temiz bir khiton giy ve seçkin konuğumuzu daha fazla bekletme!"

Alkibiades bu arada avluya girmişti. "Sözlerin için sağ ol, sevgili Ksanthippe. Bugün senin bilge kocanla birlikte güzel bir kutlama yapacağız. Yarın ve ondan sonraki tüm günlerde, seninle ve Lamprokles'le kutlarız. Lamprokles! Tatlım! En çok ne seversin?"

Küçük çocuk hemen cevabı yetiştirdi: "Fındıklı kurabiye, ballı kek, şeftali, incir..." Annesinin peplosuna yapıştı. "Başka ne seviyordum ben?"

"Bu kadarı yeter!"

Alkibiades güldü. "Zavallı çocuk, sen aç kalmışsın. Fakat baban bunun üstesinden gelir; Dionysos armağanları alacak."

Sokrates kutlamanın cazibesine karşı koyabilirdi; fakat şarap için aynı şey söylenemezdi. Böylece Sokrates ve Alkibiades yola çıktılar.

"Beni nereye götürüyorsun? Theodate'ye mi?"

"Evet, azizim. Yoksa sana göre değil mi?"

"Aksine; bu iyi bir fikir!"

Gidecekleri yer çok uzak değildi. Düz damın üzerinde ayaklı şamdanların yandığı villaya hızla yaklaşıyorlardı. Evden yükselen kadın sesleri uzaktan bile duyuluyordu.

Alkibiades evin önünde durdu ve Anakreon'un mısralarını ezbere okumaya başladı:

Kara toprak içiyor,
Böylece ağaçlar da içiyor;
Deniz nehirleri içiyor,
Güneş denizleri,
Hatta ay güneşi...
Ey, dostlarım! Söyleyin;
Derdiniz nedir sizin?
İçmeyi bana yasaklamak mı?

Damda neşeli bir çığlık duyuldu: "Alkibiades burada!" Evin içi hareketlendi. Köle kadınların çıplak ayaklarının sesleri mozaiklerden yükselirken, villanın girişi açılıvermişti.

Alkibiades ve Sokrates dama çıktılar. Merdivende onları Theodate karşıladı. Üzerinde beyaz, bol plili, incecik bir peplos vardı. Gecenin serinliğinden korunmak için kavuniçi bir üstlüğü omuzlarına almıştı. Alkibiades dar basamaklardan yukarı çıkan ilk kişi olmasına rağmen, Theodate ondan önce Sokrates'i kucakladı. Her ikisini de dudaklarından öptü. Sonra onları biraz

daha ileri götürdü. Minderlerle kaplı bir halının üzerinde, gümüşi ay ışığıyla yıkanmış bir genç kız doğruldu. O da konukları selamladı. Gözlerine inanamıyordu. Alkibiades ve onun erkeksi güzelliği hakkında çok şey duymuştu; fakat gerçek onun tüm hayallerini aşıyordu. Timandra çarpılmış gibiydi.

"Bugün şehirde neler oluyor, anlatın" dedi Theodate. "Meşaleler sokaklarda ateş dilli yılanlar gibi parıldıyor. Sevinç nidaları atan, şarkılar söyleyen ve bağıran velvelecilerin oluşturduğu alaylar sarıyor her yanı."

"O velveleciler benim dostlarım." Alkibiades gülümsedi. "Onlar evime konuk oldular ve şimdi, Khairephon'un Delphoi'den, doğrudan doğruya Apollon'dan getirmiş olduğu eşsiz haberi yaymak için bütün şehri dolaşıyorlar."

"Yeter!" dedi Sokrates sert bir ifadeyle.

"Apollon'un huzurunda yemin ederim ki bu haberi başkalarına iletmekten vazgeçmeyeceğim. Delphoili tanrı şöyle demiş: Hellas'ta Sokrates'ten daha bilge bir insan yoktur."

Theodate mutluluktan ağlamaya başladı ve Sokrates'e sarıldı. O anda genç kız yanlarına geldi ve sevimli bir utangaçlıkla şöyle dedi: "Henüz beni tanımadığın halde, benim de seni yürekten kutlamama izin verir misin?"

Sokrates genç kıza sarıldı ve onu yanaklarından öptü. Sonra kızın gözlerinin içine baktı. "Tanımadığımı mı sanıyordun?" diye sordu ve Theodate'ye dönerek, onun yüzünü dikkatle inceledi.

Theodate ellerini dolunaya doğru kaldırmıştı. "Ey, gümüşî parıltısıyla dünyamızı güzelleştiren Selene! Eminim ki bu adamın yalnızca bilge değil, aynı zamanda 'her şeyi bilen' olduğunu, sen de biliyorsun."

Sokrates güldü. "Bu çekici genç kızın, senin kızın olabileceğini tahmin etmek için, her şeyi bilen biri olmak kesinlikle gerekmiyor."

"Evet, Timandra benim küçük kızım" dedi Theodate alçakgönüllülükle. "Bugün onun on dördüncü doğum gününü kutluyoruz."

Konuklar önce tanrılara adaklar sundular, ardından genç kızın şerefine kadeh kaldırdılar.

"Kharitler senin büyünü kıskanmasın ve onun yıllar içinde daha da artmasına izin versinler!" diyerek, genç kıza iyi dileklerini sundu Sokrates.

Alkibiades uzun süre genç kızın akik rengi muhteşem gözlerine baktı; o gözlerin derinliklerinde altın sarısı kıvılcımlar görüyordu. "Tanrılar sana dilediğin her şeyi versin!" Timandra da gözlerini Alkibiades'ten alamıyordu.

Nihayet sessizlik hüküm sürüyordu; şehrin onlara kadar ulaşan gürültüsü dinmişti. Terasta yanan küçük ateşler sönmüştü. Ateşin üzerine otlar konmuştu; bu otların güzel kokuları, bahçeden yükselen adaçayı kokularını bastırıyordu. Derken ağustosböceklerinin şarkısı duyuldu.

Theodate kakmalı bir dolaptan bir yazı çıkardı ve onu Alkibiades'e uzattı. "Bu mektubu bir arkadaşımdan aldım; lütfen onu bizim için yüksek sesle oku."

Alkibiades şamdanlara yaklaştı ve Philostratos'un aşk mektubunu okumaya başladı:

"Bir nehirde susuzluğumuzu giderir gibi, kana kana içiyoruz seni; bir gülü alır gibi, alıyoruz seni ellerimize. Utanma, ulaşılabilir olmaktan; aksine gurur duy kendinle, bu kadar çok insan seni arzuladığı için. Çünkü su da herkes için vardır; ateş de ait değildir tek bir insana ve güneş tüm insanlığın tanrıçasıdır. Senin evin güzelliğin tapınağıdır ve kim kapısından içeri girerse, asil olur. Her kim senin evinde başına bir taç takacak olursa, kutsanmış olur; ona verdiğin armağan, tanrılardan gelen bir armağan gibidir. Senin olanlardan, sana sadık kalanlardan mutluluğu esirgeme ki onların methiyeleri sana daima eşlik etsin.*"

"Ne kadar çekici bir sesin var, Alkibiades" dedi Timandra buğulu bir sesle.

"Senin her şeyin çekici Timandra" diye karşılık verdi Alkibiades.

Theodate genç kızın elbisesini omzundan çekerek, aşağı doğru sıyırdı; böylece kızın küçük diri göğsü gözler önüne serildi.

"Haydi, dokunun!" dedi Theodate erkeklere.

Sokrates genç kızın küçük ve sevimli göğsünü avuçlarken, hayranlık içinde şöyle dedi: "Kötümser Momos bile bu kızda en ufak bir kusur bulamazdı."

Theodate, Alkibiades'e döndü; fakat Alkibiades kıpırdamıyordu.

"Buna cüret etmeyeceğim..."

"Teşekkür ederim" dedi genç kız, fısıltıyı andıran bir sesle.

Sokrates bu kısacık sahneyi derin düşüncelere dalarak seyretmişti: Bu onun tanıdığı Alkibiades miydi?

Devasa Pers halısının her bir köşesinde duran şamdanlar, altın sarısı ışıklarını geceye yolluyorlardı; gecenin içinde bu ışıklar, gümüşi ay ışığıyla hoş ve yeşilimsi bir beyazda birleşiyorlardı. Bu beyazlıkta Theodate'nin mücevherleri ise altından çok buza benziyordu.

Timandra'nın boynundaki ve bileklerindeki midye kabukları, opal kadar parlak kıvılcımlar saçıyordu.

Alkibiades yalnızca Timandra'yı görebileceği şekilde uzanmıştı. Sokrates genç kıza şöyle dedi: "Sen, benim çekici kızım; büyüleyici fiziğinle gözlerimize çoktan ziyafet çektin. Fakat bu gözler, bu kusursuz bedenin dans ettiğini görebilmeyi ne çok arzu ederlerdi, bir bilsen."

Genç kız annesine baktı; Theodate başını sallayarak dans etmesini onayladı. Timandra ipek sandaletlerini çıkardı. "Yalınayak dans edeceğim."

Mumların aydınlattığı yere doğru ilerledi; mum ışığı, sumermeri kadar beyaz ayaklarını, ince bileklerini ve sevimli ayak parmaklarını hoş bir biçimde aydınlatıyordu.

Theodate, kitharasıyla Demeter rahibelerinin tapınak dansını çalmaya başladı.

Müziğe eşlik eden Timandra zarif adımlardan, kol hareketlerinden ve tanrıçanın önünde diz çöküşlerden oluşan bir dans sergiliyordu. Henüz çocuk sayılacak kadar genç olan Timandra'nın büyük bir ciddiyetle Demeter'in görünmez altarının önünde yaptığı hareketlerde, insanı derinden etkileyen bir şeyler vardı.

Tapınak dansını sona erdirirken, annesiyle bakışarak anlaştı ve orayı terk etti. Az sonra geri döndüğünde çıplak bedenini sadece bir tül örtüyordu. Alkibiades için dans etmeye başladı. Tül arada bir açılarak genç kızın büyüleyici vücudunu çırılçıplak bırakıyor, sonra yine gizleyiveriyordu; dans eden kızın etrafında ürkek bir kuş gibi uçuşuyor, onun hafif pırıltılar saçan teninin ve dalgalanan simsiyah saçlarının etrafında süzülüyordu. Timandra'nın yüreğindeki ateş, o erişkin ve tecrübeli adamı yavaş yavaş sarıyordu. İhtiyar şeytan Eros her ikisini de okuyla yaralamıştı. Birbirlerinden başka hiçbir şey görmüyorlardı. İlahi tutku, ilahi sarhoşluk! Timandra artık bir Demeter rahibesi değil; oynak kalça hareketleriyle Dionysos alayından kopmuş sarhoş bir Bakkha kadını, asırlardan beridir kökleşmiş güdülerin genç kızları erişkin ve arzu dolu kadınlar haline getirdiği gecelerin şehvetine dalmış bir genç kızdı.

"Bu çıplak ayakları erkeğine ve bu alev alev yanan yüreği erkeğinin yüreğine kavuşturan, iyi bir tanrı olmalı" dedi Theodate.

Gümüş bacaklı kız, Alkibiades'in hemen önünde dans ediyordu. Işıklar sanki bu beyaz vücudun pırıltılı zarafeti karşısında sönük kaldıklarını hissediyor, daha fazla etraflarını aydınlatmak istemiyorlardı.

Alkibiades bu vücuda yiyecekmiş gibi bakıyor, göğsü hızla inip kalkıyor, hafif aralık duran ağzıyla kesik kesik soluk alıyor ve soluğu giderek hızlanıyordu. Bu arada dansın ritmi de hızlanıyor; yüksek bir ton, dur durak bilmeden notaların vahşi coşkunluğuna karışıyordu. Theodate'nin kitharası baştan çıkarıcı, sert ve isyankâr tınılar çıkarıyor, adeta gümbürdüyordu; sanki damarlarındaki kan coşuyordu.

Dans eden genç kızın hareketleri gitgide vahşileşiyordu; içlerinden birini seçip, kollarını gülerek ona doğru açıyor ve sonra hızla ondan kaçıyordu. Çıplak baldırlarını açarak, karnına kadar gösteriyor; ardından yine sarhoş olmuş ve kendini tamamen kaybetmiş gibi dönüp duruyordu.

"Sapsarı oldun Theodate" diye fısıldadı Sokrates.

"Ah, evet; fakat şimdi geçer Sokrates."

"Başını göğsüme yaslamak ister misin?"

"Ah, elbette; çok isterim. Senin kalbin de çok hızlı atıyor Sokrates."

"Sana, bunun şaraptan ve gecenin mis kokularından kaynakladığını söylememe gerek var mı?"

"Benim küçüğüm, küçük Nymphem, tatlı kızım... Alkibiades'le onun arasında ne var?"

"Kirpiklerindeki ve yanaklarındaki yaşları sileyim. Sen ağlıyorsun, Theodate."

"Sevdiği insanı kaybeden biri gibi..."

"Ağlama, üzülme artık; onunla pek çok güzel gün geçirdin."

"Evet, haklısın. Fakat tüm yaratıklar doyumsuzdur; ister insan, ister hayvan olsunlar..." Ansızın büyük bir içtenlikle şöyle dedi: "Ama o benim kızım, benim tek çocuğum. Tykhe onun yanında olsun!"

Timandra, Alkibiades'e doğru ilerleyerek dans ediyordu ki bir anda onun açık duran kollarına atılıverdi. Artık tüm şuhluğunu yitirmiş ve Alkibiades'in kollarında beyaz ışıktan yapılmış bir heykel gibi kıpırtısız kalmıştı.

Alkibiades'in bu olağanüstü güzellik karşısında dizlerinin bağı çözülmüştü.

Sokrates, Theodate'nin elini sımsıkı tuttu. "Size söylüyorum, benim kıymetlilerim; sevmek bir ıstırap değildir, aksine sevmemek ıstıraptır."

Şehirden onlara kadar ulaşan gürültü yine artmıştı. Bu gürültü Theodate'ye, Pythia'nın kehanetini hatırlattı. "Tüm Atina

senin bilgeliğini kutluyor, Sokrates. Fakat biz burada sevgili kızımın doğum gününü kutluyoruz. Bu beni biraz üzüyor" dedi hüzünle.

"Sevgili Theodate; bilgeliğim için, bu güzel ve bilisiz geceden daha güzel bir kutlama hayal edebileceğimi mi zannediyorsun yoksa?" diye karşılık verdi Sokrates gülümseyerek.

-2-

Salamis Adası'nın güneyi, bir elin açık duran parmaklarına benzer. Bu parmaklardan birinde Euripides'in arazisi bulunuyordu. Denize uzanan bir yamacın altında ise geniş ve aydınlık bir mağara gizleniyordu: Euripides yazılarını bu mağarada yazmaktan hoşlanıyordu.

Sokrates yazarın arzusu üzerine onun çalışmalarını değerlendirmek için sık sık oraya gidiyor; her gidişinde Euripides köleye, mağaranın üzerinde yer alan kaya çıkıntısındaki küçük çamlığa bir sehpa ve iki sandalye taşımasını emrediyordu.

Güneşli bir gün olmasına rağmen Euripides, sandalyesine oturmadan önce, koyun yününden yapılmış oldukça büyük bir seyahat üstlüğünü üzerine almıştı. Sokrates'in gözleri bir Silenos'un gözleri gibi parıldıyordu. "Yine bizi bu kaya çıkıntısına oturttun!"

"Bu tam sana göre" diye karşılık verdi Euripides, sonra rüzgârın bugün hangi yönden estiğini anlamaya çalıştı.

"Ama sen mağarana gömülmeyi tercih edersin" dedi Sokrates, ona takılmayı sürdürerek. "Burada ıstırap çekiyormuş gibi görünüyorsun."

Euripides sırtını rüzgâra vererek oturdu ve çıplak bacaklarını üstlüğün içine çekerek, topladı. "Gördüğün gibi, tüm olumsuzlukların üstesinden geldim."

"Cehennem köpeği aşkına! Hangi olumsuzluklardan söz

ediyorsun? Denizin, gemilerin ve şu dağın üzerindeki süt lekesi gibi beyaz koyun sürelerinin oluşturduğu bu muhteşem manzara dışında, beni burada rahatsız eden hiçbir şey yok."

"Burada bizi ne rahatsız edebilir ki! Denizden gelen rüzgâr ne kadar güzel uğulduyor; farkında değil misin? Çobanların ıslıkları, koyun melemeleri, köpek havlamaları, kölelerimin zeytinlikten gelen laklakları ve kıkırtıları, arıların vızıltıları..."

Sokrates, Euripides'in sözünü bitirmesine müsaade etmedi. Gülerek şöyle dedi: "Dehşet verici! Kelebeklerin kanat sesleri, çınar yapraklarının hışırtısı... Sen de duymuyor musun? Otların arasındaki böceklerin yavaş yavaş ilerleyişini, insanın gözlerini yuvalarından fırlatan renkleriyle gelincik çiçeklerini ve onların üzerlerindeki yabanarılarının çiçek özlerini emişini görmüyor musun? İnsan seninle ciddi bir sohbet edemez; çünkü çobanların ve meyve toplayıcıların sürekli olarak sohbetimizi bölüyor."

Her ikisi de güldüler. Sonra yazar şöyle dedi: "Senden de bu beklenirdi; seni filozof bozması! Sürekli olarak birilerini iğnelemeden duramıyorsun. Fakat ben tragedyalarımı yazarken, hiçbir şeyin ve hiç kimsenin beni rahatsız edememesi için, bir mağarada saklanmaya mecburum."

Euripides, çam dallarının arasından sızan bunaltıcı güneşten kaçabilmek için sandalyesini biraz yana doğru çekti. "Yalnızca orada, sessizliğin içinde, yağmurun, rüzgârın, güneşin ve seslerin ulaşamadığı yerde, bir tek orada Medeia, Herakles, Hippolytos ve Phaidra bana görünüyorlar; onların sızlanmalarını, yakınmalarını, beddualarını, intikam çığlıklarını ve aşk dolu kalplerinin çarpıntılarını yalnızca o mağarada net bir biçimde duyabiliyorum."

"Bağışla beni, aziz Euripides." Sokrates büyük bir içtenlikle yazarın elini sıktı. "Sadece seni denemek istedim. Benimle yukarıda oturarak buraya katlanmanın tek sebebinin, seninle birlikte mağaraya, kahramanlarının yanına gitmemi istememen olduğundan uzun zamandır şüpheleniyordum. Eminim ki mağaraya

girersem, hemen onlarla sohbete girişmemden korkuyorsun. Ancak bu tam bir tragedya olurdu!"

"Sana tüm kapılar açık dostum. Haydi, aşağı inelim!" diye karşılık verdi Euripides.

"Kesinlikle olmaz. Beni bilirsin, dostum; benim hiçbir şeye saygım yoktur. Mağarada seni bekleyen tragedya kahramanların da alaylarımdan nasiplerini alıp, tabanları yağlayabilirler. Sonra onları nasıl yakalarsın?"

Euripides güldü; aslında Sokrates'in teklifini kabul etmemesine sevinmişti. "Madem kahramanlarıma karşı bu kadar ince düşüncelisin, burada kalma fikrini elbette kabul ediyor ve sana bunun için teşekkür ediyorum."

"Dikkat!" diye bağırdı Sokrates birdenbire. "Kıpırdama ve sakın telaşlanma!"

Euripides buna rağmen ayağa kalkmaya çalıştı; fakat bacakları üstlüğün içinde zincire vurulmuş gibiydi ve bu yüzden Sokrates'e itaat etmek zorunda kaldı. Sokrates'in korku dolu gözlerine aynı korkuyla baktı.

"Hâlâ içinde; sakın kıpırdama!" dedi Sokrates ve ellerini usulca Euripides'in kabasakalına yaklaştırdı; bir arı yazarın sakalının içine takılıp kalmıştı. Euripides'in vücudu zangır zangır titriyordu ve yüzü bembeyaz olmuştu.

Sokrates; "Gel buraya, benim altın sarısı küçüğüm; haydi gel, çık dışarı" diyerek, arıyı dikkatlice kanatlarından tuttu ve Euripides'in sakalından çıkarıp, uçup gitmesine izin verdi.

"Sanırım hayatımı kurtardın" diye inledi, korkusunu üzerinden henüz atamamış olan Euripides.

Sokrates güldü. "Seninkini değil, arınınkini kurtardım. Sen sadece çenene bir iğne yemekten kurtuldun, o kadar."

"Ah, demek öyle!" Euripides yere tükürdü. "O zaman bu vahşileşmiş doğayı biraz daha takdir edeyim!"

Küçük arı bu arada kendisine bir çiçek bulmuştu. Euripides abartılı korkusunu yenip, keyifli ruh haline tekrar kavuştu.

"Benim tüm yazarlar içinde en trajiği olduğumu söylüyorlar. Dostum, sence fikirlerini değiştirmek için bir komedi yazmalı mıyım?"

"Aristophanes'in bize yaptıklarını burnundan getirebilmek için mi? Bu hoşuma giderdi. Evet, sana bir komedya yazmanı kesinlikle tavsiye ediyorum."

"Hangi şaraptan içmek istersin?" diye sordu Euripides bu arada.

"Beyaz. Sende her zaman iyi beyaz şarap bulunur; hemen hemen sarı yakut rengidir." Sokrates gülmeye başladı. "Fakat bizde her komedyanın, kostümünden deriden yapılmış devasa bir fallus fırlayan ve sonra bu fallusla müstehcen hareketler yapıp, bir yandan da hareketlerinden daha müstehcen sözler söyleyen utanmaz bir soytarıyla sahnelendiğini düşündüğümde; senin ince ruhunun buna dayanabileceğinden şüphe duyuyorum, tüm tragedya yazarlarının en trajiği."

Euripides de gülmeye başladı. "Ah, saçmalama. Herkes haddini bilmeli. Bunlar bereket tanrısı için ve bizim gibi akıllı insanları neşelendirmek için yapılan şeyler. Sevgili Sokrates, sen de kabul etmelisin ki böyle bir hınzır tüm tiyatroyu kısacık bir süre için güldürebiliyor. Hatta ben o hınzıra gıpta ediyorum."

"Bunlara ben de gülüyorum" diye karşılık verdi Sokrates. "Fakat yine de tüm tiyatroyu yaygaracılığa değil, düşünmeye sevk eden tragedyaları daha çok beğeniyorum."

Altın sarısı şarabın birkaç damlasını tanrılar için toprağa serptiler ve sonra ilk yudumlarını aldılar. Sokrates'in yüzüne renk geldi, keyifle ağzını şapırdatarak şöyle dedi: "Sevgili dostum Euripides, demek sana tüm yazarların en trajiği diyorlar! Bu çok büyük bir yanılgı! Buna göre ben de tüm filozofların en trajiği olmalıyım. Sence öyle miyim?"

"Sen mi, azizim? Ah, daha neler! Sen insanları güldürüyorsun, kıvılcımlar saçıyorsun, onlarla atışıyor, onları okşuyorsun... Sen insanları uyandırabilmek ve onların daha iyi olmalarını sağlayabilmek için her şeyi yapıyorsun."

"Medeia'nın yürekler acısı sözleriyle de olsa, aynı şeyi sen de yapıyorsun Euripides. Sen nasıl tüm yazarların en trajiği olabilirsin?" Sokrates kollarını dalgalı denize doğru uzattı. "Başkalarını iyi ve ahlaklı olmaya sevk edebilen biri, yalnızca neşeli bir insan olabilir. İnsanın içindeki neşe gülüşüyle ölçülmez; neşeli duyguları ve eylemleriyle ölçülür. Sen neşeli bir şeytansın Euripides" dedi Sokrates, kendisi de neşelenerek. "Talihsizlik tacını seyircilerin sıralarına fırlatıyorsun. Bazen bunun karşılığında sana bir zafer tacı fırlatıyorlar, bazen de onları dehşete düşürüyorsun ve bu yüzden seni yuhalıyorlar." Sokrates kendisine gümüş bir testiden şarap doldurdu. "Şarapların Kalliasınkilerden daha iyi." Elinin tersiyle sakalını sildi. "Fakat Atinalıların huzurunda bazı suçlar işliyorsun." Tek tek parmaklarını sayarak Euripides'in suçlarını sıralıyor, bir yandan da gülünç bir halde gözlerini döndürüyordu. "Cehennem köpeği aşkına! Sen hükümdarların keyfi hareketlerine karşı çıkıyorsun. Haksız yasalara meydan okuyorsun. Sen oligarşiye, tiranlığa ve monarşiye muhalefet ediyorsun. Kaldı ki senin Sparta'ya bu kadar sert bir biçimde saldırman herkesin hoşuna gitmiyor. Bazı yazarlar senin yeniliklerin yüzünden hasetlerinden çatlıyor. Sen mitleri değiştiriyor, oyunlarınla onları aşağılıyorsun; tanrıları sahneye çıkarıyor ve onları insanlaştırıyorsun. Ayrıca senin yarı tanrıların, tüm zaaflarıyla tam bir insana dönüştüler. Bu şekilde davranarak, yalnızca tanrılarla değil, insanlarla da aranı bozuyorsun."

"Herkül'ün topuzu aşkına, doğru söylüyorsun!" dedi Euripides şaşkınlıkla.

"Bu yalnızca başlangıçtı" dedi Sokrates. "Şimdi beni iyi dinle. Sen kadın haklarını savunuyor ve onları erkeklere karşı kışkırtıyorsun. Böylece gerçek bir erkek olan, ya da olmayan, tüm erkekleri de karşına almış oluyorsun."

Euripides gülümsedi. "Fakat kadınlar da bana karşı. Benim arkamdan konuşup, iki mutsuz evlilik geçirdiğim için bir kadın düşmanı olduğumu söylüyorlar."

"Peki, senin kaderin önemini küçümsemene ne demeli?" diye devam etti Sokrates. "Azizim, yoksa insanları kendi eylemlerinden tamamen sorumlu tutman ve onların, her şeyin suçunu Ananke'nin ya da Moiraların üstüne atabilme imkânlarını ellerinden alman, hoşlarına mı gidiyor sanıyorsun?"

"İnsanların bundan kesinlikle hoşlanmadıklarının farkındayım. Fakat kaderin onların kötü eylemlerinden sorumlu olmadığını, bu eylemlerinin tek suçlusunun kendileri olduğunu neden kavrayamıyorlar; anlamıyorum." Euripides yine gülümsedi. "Beni korkutamazsın. En iyisi içelim."

"Ah, benim saygıdeğer yazarım. Henüz söyleyeceklerim bitmedi. Yapmış olduğun ve 'Troyalı Kadınlar' oyununda yapmaya devam ettiğin en kötü şeyi sona saklamıştım."

Euripides alnını kırıştırdı. "İyi, haydi bana bir darbe daha indir!"

"En kötüsünü dinle öyleyse: Sen kölelerden, insanlardan söz eder gibi söz ediyorsun! Daha da fenası; kölelerin özgür olmadıklarını ima ediyorsun! Senin görüşüne göre; bir köle, ahlaki açıdan hür bir yurttaştan daha üstünmüş. Dehşet verici! Sen sahnede bir filozofsun! Utan kendinden! Sen Anaksagoras'ın öğrencisi, Sokrates'in dostusun! Bunun için üç katı utan kendinden!"

"Yeter! Yeter! Yeter!" diye inledi Euripides yalvararak. "Ben mahvoldum; ben bittim artık. Fakat benim tüm suçlarıma kendinin de ortak olduğunu biliyorsun, değil mi Sokrates?"

Sokrates ciddi bir yüz ifadesi takınmaya çalıştı. Fakat yüzü gözü öyle bir çarpıldı ki Euripides kahkahalara boğuldu.

"Tüm cehennem köpekleri aşkına! Nihayet bunu yürekten söylemeyi başardın! Senin şerefine, yaşlı delikanlı!" Sokrates iyice neşelendi ve kadehini havaya kaldırdı. "Böylece Hades bizim için daha çekilir olacak ve Tartaros'ta da günahlarımız için o kadar uzun süre susuzluk çekmek zorunda kalmayacağız. Yağmurdan sonra bitiveren mantarlar gibi dört bir yanı saran müşterek günahlarımıza içelim!"

Euripides de kadehini kaldırdı. "Buna yalnızca içilmez, sarhoş olunur, aziz Sokrates. Seni yaşlı sinsi! Bana yazmayı bıraktırmaya çalıştığından zaten şüphelenmiştim."

"Nasıl böyle bir şey yapabilirim ki?" diye bağırdı gücenen Sokrates. "Yolda alacalı bir ineğe tosladığımı düşünmüş olduğundan eminim." Nasıl neşelendiği yüzünden okunuyordu. "Kaldı ki ben gençlik yıllarımdan beri alaycıyım."

Ardından yine "Troyalı Kadınlar"a döndüler. Euripides yazdıklarını yüksek sesle okudu.

Sokrates kısa bir süre sessiz kaldı ve ardından: "Ne düşündüğümü bilmek istiyor musun?" diye sordu. "En etkileyici sahne, oğlu Astyanaks'ın yenik düşen Troya'nın surlarından aşağı atılacağı anda Andromakhe'nin ortaya çıktığı sahne. Troya kraliçesi Hekabe'nin, sevgili kızı Kassandra'yı köle olarak Agamemnon'a bırakmak zorunda kaldığı sahne de çok etkileyici. Kral Menelaos ve şuh karısı Helena arasındaki tartışmayı bir kez daha dinleyebilmeyi çok isterim."

"Güzel."

"Peki, sonunu nasıl bağlayacaksın? Bunun için de bir şeyler düşünmüş müydün?" dedi Sokrates.

Euripides ister istemez, bir zamanlar güçlü Troya'nın bulunduğu kuzeydoğuya baktı. "Muhtemelen şöyle olacak: Yenik düşen Troya yanıyor. Yunanlı askerler tutukladıkları kadınları ve kızları, onları köle tacirlerine götürecek olan gemilere bindiriyorlar. Acı dolu feryatlar, yalvararak göğe uzanmış eller, yangının kızıl ışığı... Tüyler ürpertici, devasa bir alev denizi, kadınların ve çocukların ıstırabı... Masumlara ve zavallılara savaşı getiren dehşet verici nefret..."

"Mükemmel, Euripides! Bu çok hoşuma gitti; savaşa karşı esaslı bir söz!"

"Bir dahaki gelişinde bunları yazmış olacağım."

Ayağa kalktılar ve birlikte araziye doğru yürümeye başladılar.

"Yalnız, Atina halkı bu tragedyayı yuhalayacak. Ben Helenleri Troya önlerinde barbarlar gibi gösterdim. Oyun savaşa tümüyle karşı çıkıyor; oysaki gördüğüm kadarıyla Atina yeni bir savaş için silahlanmaya hazırlanıyor" dedi Euripides hüzünlenerek.

"Bu konuda yanılıyorsun. Şu anda bir savaş düşünülmüyor..."

Zeytinlikte yürüyorlardı. "Zeytinler sulanmaya başlıyorlar" dedi Sokrates; sanki zeytinlere bakarak, zamanı ölçmeye çalışıyordu.

"Alkibiades için korkuyor musun?" diye sordu yazar endişeyle.

"Evet, onun için korkuyorum" dedi Sokrates ve sonra sustu.

Güneş gümüşi pırıltılarla batıyordu. Kısa bir süre sonra arazideki tepede bulunan ağaçların ve çalıların üzerine çiğ düştü. Tepeden, çobanlara sürülerini otlaklarına götürmeleri için öküz boynuzuyla işaret verildi.

"Herhalde bu akşam Pan'a bu güzel gün için adak sunarsın, arazi sahibi" dedi Sokrates ve bir gülümsemeyle şunları ekledi: "Kurutulmuş incirleri dostun Sokrates için sakla. Pan için başka bir adak da bulunur."

Euripides gülerek karşılık verdi. "Senin için bir tanrıyı bile gücendirebilirim." Tepeden inerek araziye geri döndüler. Sokrates orada dostunu kucakladı ve onu ağır ağır limana götürecek olan, iki katırın çektiği küçük arabaya bindi.

-3-

Alkibiades strategos olarak da tuhaf bir yaşam sürmekten çekinmiyordu. "Kaçık mirasyedi" ve "zevk adamı" lakaplarının ona faydası bile dokunuyordu: çünkü bu lakaplara kanan düşmanları ondan korkmuyorlardı. Sadece Nikias, Alkibiades'ten hâlâ korkuyordu. Alkibiades onu bir kez mağlup etmişti; Ekklesia'da da her zaman onun gölgesinde kalıyordu.

Nikias yandaşlarını uyardı: "Onu çok iyi tanırım. Onun ordu komutanı olmasına henüz çocukken karar verildi. Şimdi o çocuk öyle bir şeref budalasına dönüştü ki Atina tarihinde bir eşini daha görmedi. Atlar, gemiler, silahlar, laf dalaşı... Her şeyde galip gelmeye mecbur. İkinci olmak mı? Hayır, ölmeyi tercih eder. Size söylüyorum; neşeli kadeh arkadaşı maskesinin altında bir ejder gizleniyor."

Onu dinleyen ciddiyetle başlarını salladılar. "Seni rahatsız eden nedir, saygıdeğer Nikias? Alkibiades bizim aleyhimize bir şeyler mi planlıyor?"

"Sevgili dostlarım" dedi Nikias endişeyle. "Niyetiniz benimle alay etmek mi? O, her an bizim ve barışsever halkın aleyhine döndürülebilecek, her ne isterse planlayabilir." Nikias, Alkibiades'ten kaynaklanan tehlikeyi daha yaklaşmadan hissediyordu. "Bu yılan, anakaradaki ve adalardaki mevcut tüm şehirleri ve limanları avucunun içi gibi biliyor. Hatta son zamanlarda genellikle denizde dolaşıyor; kimi zaman doğuda, kimi zaman batıda.

Neden dersiniz? Atina ona dar mı geliyor? Sırf iyi vakit geçirmek için mi Akdeniz'de geziniyor? Yoksa Atina'daki sevgililerinden bıktığı için, oralarda yeni bir sevgili mi arıyor?" Nikias alaycılığı bir kenara bırakıp, uyarıcı bir ses tonuyla sözlerine devam etti: "İnanın bana dostlarım! Onun şaşaalı, yüzen sarayı bir eğlence gemisi değil. O savaş için hazırlanan bir keşif gemisi!"

Nikias'ı bu kadar çok korkutan Alkibiades hakikaten sayısız limanı ve şehri ziyaret ediyordu. Bir şehirde kısa bir süre kalırken, bir diğerinde ise uzun süre konaklıyordu. Fakat hiçbir yere Atina'nın başındaki adam olarak adımını atmıyor; ziyafetlere, içki sofralarına ve başka türlü eğlencelere davet edilen, barışçıl ve gezgin bir müttefik gibi davranıyordu.

Sebep neydi?.. Her yerde durumun nasıl olduğunu, nasıl bir ruh halinin hüküm sürdüğünü, şehirlerin Atina demokrasisine ya da oligarşiye açık olup olmadıklarını, Atinalılara ve müttefik şehirlere karşı ne tür duygular beslendiğini, diğer devletlerle ilişkilerin nasıl geliştiğini öğrenmek istiyordu. İkinci bir sebep daha vardı: Dost kazanmak istiyordu. Bunun için Sokrates'in yanında iyi bir eğitimden geçmişti. Fakat yalnızca öğrenmek ona yetmiyordu. Orada nasıl dost edinebileceğini ve insanların kalbini nasıl kazanabileceğini kanlı canlı örneklerle öğrenmişti: Eğer birine elini uzatırsan, onu kendinden uzaklaştırırsın. İlk elini uzatan kişinin, kalbini kazanmak istediğin kişi olmasına gayret et. Zorla hiç kimseyi dostun olmaya ve seni sevmeye ikna edemezsin; bunun için sihirli bir formül de yoktur. Yapmacık komplimanlarla foyan çabucak açığa çıkar. İyiliğini içtenliğinle göster! Her zaman sabırlı ve cana yakın ol. Kendi kendinin efendisi olmayı öğren! Daima yardımsever ol!

Alkibiades farklı sınıflara mensup ve farklı karakterlere sahip insanlarla, denizcilerle ve savaşçılarla dostluklar kurabilmeyi kesinlikle iyi biliyordu; daha şimdiden binlerce dost, ona hürmet ederek, sadık hayranı olan binlerce insan kazanmıştı.

Onun Perikles'ten bile daha meşhur olabileceği söyleniyordu. Fakat böyle bir şöhrete nasıl ulaşabilirdi? Perikles zamanında

pek çok Atinalının Sicilya'nın fethini hayal ettiklerini hatırladı. Bu onların en büyük arzusuydu. Atina'nın bunun için yeterince güçlü olup olmadığını ve Sicilya'da kendisine hangi güçlerin karşı koyabileceğini uzun uzun düşündü. Tüm bunları gözden geçirdi ve nihayet şunu söyleyebildi: "Evet! Ben bu düşü gerçekleştireceğim! Binlerce adamımla sefere çıkacak, Syrakusa ve tüm Sicilya'yı fethedeceğim; ondan sonra Sparta bile benim karşımda tir tir titreyecek!"

Hetairialarda durum şöyle değerlendiriliyordu: Alkibiades zafer kazanacak olursa, artık onu durdurmak mümkün olmayacak; hiç durmadan seferlere çıkıp, Hellas'a hükmedecek ve gittiği her yere insanlık dışı radikal-demokrasisini de götürecek. O zaman bizlere ne olacak? Demokrasiyi ortadan kaldıracağımıza yemin ediyor ve ant içiyoruz; fakat o bizi ortadan kaldıracak.

Halk Meclisi çalkalanıyordu; ama Alkibiades çalkantıları oldukça büyük miktarlarda hububat, et, meyve, altın, bakır, kükürt ve sayısız köleyle yatıştırıyordu. Ayrıca Atinalıların Perikles'in eserini büyütecek durumda olmadıklarını, aksine en sonunda onu yok edeceklerini yüzlerini vurarak, onları utandırıyordu.

Sicilya'nın fethinden yana olan yalnızca Halk Meclisi değildi; pazardaki ruh hali de fırtınanın dövdüğü deniz gibi kabarıyor, dalgalanıyor ve duruluyordu. Barış temsilcileri oraya propagandacılarını yollar olmuştu.

Sicilya'nın fethi hayali giderek daha netleşiyor ve vazgeçilmez oluyordu. Bu hayal ne askerlere ne de sivillere huzur vermiyor; onları cezp ediyor, tahrik ediyordu. Attika'dan on kat daha büyük bir ülke! Orada bizim hükmümüz geçecek! Ne ganimet ama! Asla tükenmeyecek bir zenginlik kaynağı! Alkibiades bunu onlara uzun uzadıya anlatırken, Atinalılar onun başından aşağı altın yağdırabilmeyi ne çok isterlerdi. Gökyüzünün güneşi Phoibos Apollon'du; yeryüzünün güneşi ise Alkibiades.

"Sicilya bizimdir!" Atina bu tür sloganlarla savaşa gebe kalıyordu. Tebeşirler, kömürler ve boyalarla duvarlara yazılar yazılıyordu: "Sicilya seferinde bol şans!, Kutlu ol, Alkibiades!"

Sicilya haritası Palaestra'ların kumlarına ve evler boyunca uzanan, kurumuş çamur yollara çiziliyordu. Agora büyük ve kızdırılmış bir arı sürüsünü andırıyordu. Fetih yanlıları ve karşıtları, sert bir biçimde birbirlerine giriyorlardı.

"Geceleri Theodate'nin kızı Timandra'ya giderken, öyle çok koku sürünüyor ki bütün sokaklar Alkibiades kokuyor."

"Ne olmuş yani! Alkibiades kendisi güzel kokarken, şüphesiz bizim de güzel kokmamızı istiyor. O bizi sefaletten kurtaracak. Sakın sen kirli para kokuyor olmayasın, laklakçı?"

Konuşması için iyi para ödenen laklakçı alay etmeye başladı: "Ne diye sinirleniyorsun, küçük dostum! İşin cefasını biz çektik, sefasını siz sürüyorsunuz."

"O pis herif Nikias, seferi engellemek için elinden geleni yapıyor."

"O neyi niye yaptığını iyi bilir."

Yanlarında duran küçük bir kalabalık fena halde öfkelendi. "Bok herif! Hergele! Yoksa sen mi dolduracaksın boş kasalarımızı? Sen de başka bir halta yaramayan cartanın tekisin!"

Diğerleri coşkulu sözler savurdular. "Sicilya seferi bize ve yurdun tümüne uğur getirecek."

Laklakçı usulca geri çekildi ve aklınca kendini korumak için, kalabalığın arasına karıştı. Sonra yine it gibi ürüdü: "Belki uğursuzluk getirir; belli mi olur!"

Bu lafın üzerine birkaç sille yedikten sonra, bir daha görünmemek üzere, kalabalığın içinde gözden kayboldu. Fakat geride huzursuzluk ve endişe bıraktı. İnsanlar yeterince birlik oluşturamadıklarını düşünmeye başladılar: Biri dehliyor, öbürü "Çüş!" diye bağırıyordu. Bu şekilde savaşa girmek mümkün değildi.

Derken biri şöyle dedi: "Nikias'ın Alkibiades'e yardım etmesi gerektiğini söylüyorlar. Tüm bunların arkasında biri mi var?"

"Görünüşe göre evet. Argos söz konusu olduğunda Nikias, Alkibiades'e yardım etmemişti; şimdi de etmeyecek. Görünen o ki biri böyle olmasını istiyor."

"Hainlik bu!"

Neşeli bir ses yükseldi: "Sadece harekete geçmemiz yeterli; ondan sonra her şeyi avucumuzda bilelim. Sicilya'da, oraya demokrasiyi yerleştirmemizi canı gönülden arzulayan bir yığın insan var. Tiranlar ona gına getirttiler. O insanlar bizi güler yüzle karşılayacak ve kapıları açacaklar."

Kadınlar, pazarcıların tezgâhlarının etrafını yabanarıları gibi çevirdiler ve hızla tükenen malları alabilmek için vızır vızır koşturdular: çünkü aldıkları malları yarın ya da ertesi gün beş katı fiyatına satabileceklerdi. O zamana kadar pazar alışverişlerinde geçerli olan para oboldu; fakat artık bu paraya hemen hemen hiçbir şey alınamıyordu. Kaldı ki sabit fiyatların ve ağırlıkların teftişiyle ilgilenmeleri gereken müfettişler, neyin ne olacağı kestirilemeyen o günlerde pazarcılarla kavgaya tutuşmak istemiyorlardı. Nihayetinde bir müfettiş de karnını doyurmak zorundaydı ve bu yüzden, şöyle bir sahneye tanık olduğunda kesinlikle görmezden geliyordu: Bir kadın, küçük bir çuval fasulye için artık gümüş paralar ödemek zorunda olduğunu duyunca hayrete düştü. Pazarcı kadına şöyle dedi: "Şaşırma, kadın! Elimizde hiçbir şey kalmadı ve hiçbir şey de olmayacak." Elbette hâlihazırda bir tesellisi de vardı. "Sicilya bizim olduğunda ve pazarlarımız yine tepeleme dolduğunda, sen yine malların taze olup olmadıklarına bakabileceksin ve biz üstüne para vereceğiz." Kadın, acaba bu utanmaz kazıklamaya karşı yardım isteyebileceği biri var mı, diye etrafına bakındı. Fakat müfettiş çoktan sırra kadem basmıştı. O sırada hiçbir şey duymamış ve görmemiş olduğu için, daha sonra pazarcıdan rahatlıkla bir şeyler satın alabilecekti. Bu böyle bir zamanda iyi bir pazarlık aracıydı.

Büyük Stoa'nın duvarlarında Akdeniz ülkelerinin devasa bir haritası gözler önüne seriliyordu. Haritada her devlet farklı bir renkle gösteriliyordu. İnsanlar haritanın önünde itişip kakışıyordu. Derken biri: "Şu Sicilya nerede?" diye bağırdı.

"Bilmiyor musun, beyinsiz? İşte burada!"

"Neden sarıya boyanmış?"

"Elbette kükürt, hububat ve altın olduğu için."

"Ey, Athena! Bunlar ihtiyacımız olan hazineler!" diyerek sevinç nidaları attı soruyu soran adam ve haritada kırmızıya boyanmış olan Syrakusa'yı aradı. Syrakusa sanki alevler içindeydi.

"Biz de zaten orayı bu yüzden işgal ediyoruz, eşek kafalı!"

"Henüz işgal etmiyoruz, henüz düş gerçekleşmedi, henüz..."

"Henüz seni bekliyorlar, sivri akıllı! Sen nihayet emir vereceksin, savaşın başlayabilmesi için onay vereceksin diye bekliyorlar!"

"Öyle olsaydı bile, ben onay vermezdim. Bana kalırsa, hiç iyi şeyler olmuyor!"

"Bak sen! Nedenmiş o?"

"Çünkü savaşta yine Atinalıların kanı akacak; hem de en iyilerinin!"

"Seninkinin akmayacağı kesin. Bu yüzden sakin ol!"

Bazıları buna güldüler, bazıları ise öfkelendiler.

"Eskiden senin gibi korkak tavukları taşlarlardı; bunu bilmiyor musun?"

"Bu uyuz haine bir temiz sopa çekin!"

Genç adam, ruh gibi bir anda kayboluverdi. Kötümserliğinin tohumlarını agoranın diğer tarafına ekmeye gitmişti; çünkü her yer beyinlerinin yıkanmasına müsaade eden insanlarla, her yer her duyduğuna körü körüne itimat eden insan müsveddeleriyle doluydu.

Kadın sesleri duyuluyordu: "Ama çok uzak! Sicilya çok uzak! Çok uzun süre birbirimizi göremeyeceğiz!"

"Geride kalanlar da olacak; onlar seninle ilgilenirler."

"Bu Sicilya nasıl bir yer? Orada ateş püskürten, devasa bir dağ olduğunu duymuştum. Dağdan çıkan alevler gökyüzüne ulaşıyormuş."

-4-

Sokrates eve döndü. Daha avlu kapısındayken Ksanthippe'ye seslendi: "Hippeciğim, hayatım, akşam yemeğine geldim!"

O sırada askercilik oynayan Lamprokles'i öptü Lamprokles yaprakları koparılmış bir ağaç dalını var gücüyle sağa sola sallıyor ve çıplak ayaklarıyla avluda tepinip duruyordu. Sokrates ellerini yıkadı, çınarın altındaki mermer masanın başına keyifle oturdu ve akşam yemeğini beklemeye başladı.

Ksanthippe evden çıkıp avluya geldiğinde, Sokrates ona şaşkınlıkla baktı. Ksanthippe kocasını öpmedi; oysa her zaman öperdi. Sokrates bütün gün eve uğramamış olduğu halde, sitem dolu sözler söylemiyordu. Ayrıca Sokrates yiyecek hiçbir şey getirmemişti. Ksanthippe boş elleriyle masaya, kocasının tam karşısına oturdu. Gün içinde bir şeyler olmuş olmalı, diye düşündü Sokrates.

"Anlat bakalım, Hippeciğim; haydi, yüreğinden geçenleri anlat ve sonra bize akşam yemeğini getir. Çok acıktık, değil mi Lamprokles?"

"Seninle biraz sohbet etmek istiyorum."

"Ne, sen mi? Cehennem köpeği aşkına! Sohbet etmekten hoşlanırım; özellikle de evimde. Fakat bunu daha sonra yapamaz mıyız?"

"Hayır, yapamayız!"

Sokrates içini çekti ve elini cebine sokup, birkaç ay çekirdeği çıkardı. "İyi, konuş öyleyse azizem; ben hazırım."

Ksanthippe simsiyah gözlerini, kocasının gözlerine dikti ve şöyle dedi: "Sokrates şöyle der: 'Hiçbir şeye ihtiyaç duymamak tanrılara mahsustur. Mümkün olan en az şeye sahip olmak da tanrılara mahsustur; çünkü her ikisi de mükemmelliğe uzanan yoldur.' Doğru ve biz bugün, hemen şimdi tanrılara dönüşmeye mecburuz."

Sokrates onun ne ima etmek istediğini anlamadı, ama meseleyi alaya aldı.

"Demek öyle! Bu hoşuma gider. Söyle bakalım, hangi tanrıça olmak istiyorsun? O kadar çok tanrı içinden kendin için hangisini seçeceksin?"

"Ben bir süre daha düşüneceğim. Önce sen seç, Sokrates."

"Ben mi? Biliyor musun, bunu hiç düşünmemiştim. Tanrılar içinde en iyisi hangisi? Yo, olmaz! Bu şekilde karar veremem. En iyi hayatı süren tanrı hangisi? Şimdi oldu! Cevap tamamen ortada: Zeus! Zeus'un şahsi bir sakisi bile var; Ganymedes ve dar kalçalı Hebe işini Ganymedes'e havale ediyor. Güzel ölümlüler, attığı her adımda Zeus'un etrafını sarıveriyorlar; çünkü o birinci sınıf bir hovarda. Bu yüzden, Hippeciğim, ben Zeus'u seçiyorum."

Ksanthippe gülümsedi; gözlerinde muzip bir ifade vardı. "Şu işe bak! Babacığımız kendisi için Olympos'un en büyük pisboğazını seçiyor. Ey, tanrılar; beni cezalandırmayın! Kimse böylesine perhizli bir bilgeden bunu beklemezdi. Ben Sokrates'in öğretisini senden çok daha iyi biliyorum."

"Neymiş Sokrates'in öğretisi, sevgilim?"

"Gereksinimlerini ne kadar kısıtlarsan, o kadar tanrısal olursun; öyle değil mi? Bu yüzden ben Ekho'yu seçiyorum."

Sokrates çok şaşırmıştı. "Ekho'yu mu? Yankı Nymphe'sini mi? Peki, ama neden o?"

"Her şeyden önce çok konuşkan; tıpkı benim gibi. İkincisi: Hiçbir yankının bir şeyler yediğini duydun mu?"

"Herkes benimle eğleniyor" dedi Sokrates biraz gücenerek. "Yemek yemek yerine konuşmak zorunda mıyız?"

"Evet, sevgilim. Şimdi seyahat himationunu üzerine geçir ve Olympos'un yolunu tut!"

"Orada ne işim var?"

"Kendini akşam yemeğine davet ettireceksin; ne de olsa sen ziyafetlere alışıksın. Ben Lamprokles'le birlikte Stoa'nın yanındaki duvarın dibinde duracağım. Belki orada akşam yemeği için bir şeyler dilenebiliriz."

"Cehennem köpeği aşkına!" Sokrates oldukça sinirlenmişti. "Neler saçmalıyorsun?"

Ksanthippe buz gibi bir ifadeyle Sokrates'e gelir gider hesabı yapmaya başladı: "Zeytin satışından elimize ne geçti? Birkaç drahmi. Onlarla da un almıştık. Zeytinlerin kalanını ezdirdik; çıkan yağı kullandık. Bu arada sen Gudi'den gelen şarabı arkadaşlarınla birlikte içip bitirdin. Sağmış olduğum iki güğüm keçi sütüne ise Lamprokles'in ihtiyacı var."

"Anlıyorum, fakat bunu bana neden..." Sokrates bir şeyler söylemeye çalışıyordu ki karısı hemen sözünü kesti.

"Savaş yaklaşıyor. Pazarda panik hüküm sürüyor; pazarcıların ellerinde satabilecekleri hiçbir şey kalmadı ve bundan sonra da hiçbir şey olmayacak. Elbette her şey el altından satılıyor ve onlar için gümüş paralar ödemek gerekiyor. Ama bizim bir obolumuz bile yok. Sofistler... Sus şimdi; sana bir şey sordum mu? Sofistlerin bir öğrenciden aldıkları para, ayda elli drahmi'yi buluyor. Senin çok öğrencin var, değil mi? Hem de seçkin ailelere mensuplar, değil mi? Ama sen onlardan bir obol dahi almıyorsun! Bir balıkçının balık avladığı gibi, insanları oltana geçiriveriyorsun. Buna rağmen o balıkların pullarından faydalanamıyorsun. Sus! Kendini savunmak için neler diyeceğini biliyorum. 'Fakat Hippeciğim! Ben drahmilerle değil, insanlarla ilgileniyorum! Ancak insan talihinden ve başına gelen her şeyden bizzat kendisi sorumludur.' Peki, herkesin talihiyle ilgilenmenin sana

ne yararı oluyor? Hah! Cevabını duyar gibi oluyorum: 'Elbette bunun karşılığında bir mükâfat alıyorum, hem de çok büyük bir mükâfat; sonsuz bir mutluluk.' Ne güzel; öyleyse izin ver de ben ve oğlun o mutluluktan bir parça ısırıp koparabilelim! Ne? Bunu yapamaz mısın? Şimdi hapı yuttun, benim sevgili bilgem! 'Neyimiz eksik, benim sevimli tayım? Ben sana sahibim, sen de bana ve bizim annesi kadar hoş, babası kadar aptal olacak olan bir oğlumuz var' diyeceksin, biliyorum."

Sokrates gülümsedi. "Aynen öyle, sevgilim" diye karşılık verdi.

"Antiphon senin yüzüne karşı ne kadar ahmak bir insan olduğunu söylememiş miydi? Bir kölenin bile senin yanında olmaya tahammül edemeyeceği bir yaşam sürüyorsun! Öyle şeyler yiyorsun ki daha berbatları zor bulunur. Yine de sana tahammül etmeliyim, öyle mi? Yoksa Lamprokles ve ben de doğru dürüst bir yemek yemek yerine şu çekirdekleri mi çitlemeliyiz? Fakat sen arada ziyafetlere gidiyorsun! Hah! Sana gelen yemek davetlerinin ardı arkası kesilmiyor. Bu yüzden bilgeliğinin karşılığında ne diye para isteyeceksin ki? Senin paraya ihtiyacın yok! Yanılıyor muyum; yoksa hiç kimse sana bilgeliğinin karşılığında bir şeyler vermek istemiyor mu?"

"Bana bunun için bir şeyler verselerdi, iyi birer budala olurlardı; ancak ben herkese akıllı olmayı öğütlüyorum" dedi Sokrates espri yapmaya çalışarak.

Ksanthippe, Sokrates'in bu vurdumduymazlığına daha fazla dayanamadı; biraz öfkesinden, biraz da üzüntüsünden, insanın yüreğini paramparça eden hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Neler olduğunu anlayamayan Lamprokles bağıra bağıra ağlayarak annesine eşlik etti.

Sokrates masadan kalktı; taş sedire, karısının yanına oturdu ve Ksanthippe'nin karşı koyuşlarına aldırış etmeden, onu dizlerine yatırdı. Karısının gözyaşlarını sildi ve onun nemli yanaklarını öptü. "Ah, küçük tayım; vahşice dörtnala koşmaktan vazgeç. Bu

yaptığın muhteşem bir monologdu. Hayır, öyleydi; hakikaten, tüm samimiyetimle söylüyorum. Yine ağlamaya başlama. Seni küçük budala; neden tüm bunları bana daha önce söylemedin?"

Ksanthippe hüngür hüngür ağlıyor, bir yandan da bağırıyordu: "Bunu kendin anlamak zorundaydın. Ben sana bir şey söylediğim zaman, beni dinlemiyorsun; aklın bambaşka yerlerde." Öfkeyle sesini yükseltti. "Senin aklın her zaman başka yerde ve ben her şeyin üstesinden tek başıma gelmeye mecburum."

"Her şey yoluna girecek, küçüğüm. Dün Kriton bana, pazarda durumun giderek kötüleştiğini ve bir şeye ihtiyacımız olursa, mutlaka kendisine gitmemi söyledi. Biliyorsun, Hymettos'un eteklerinde iki arazisi var."

Ksanthippe yaşlı gözlerinin ardından merakla Sokrates'e baktı ve şüphe içinde: "Gerçeği söyle bana; hiç kimseden bir şey kabul etmezken, nasıl oluyor da Kriton'un sana yardım etmesine müsaade edebiliyorsun?" diye sordu.

"Kriton bana para vermiyor! Yiyecekler yalnızca birer armağan; para ya da sadaka değil. Haydi Lamprokles, bin atına!"

Oğlan göz açıp kapayıncaya kadar Sokrates'in sırtına çıktı ve küçük bacaklarını babasının omuzlarına attı.

Sokrates bağırdı: "Deh!" ve dörtnala koşup, kapıdan dışarı çıktı.

Ksanthippe hâlâ nemli olan gözleriyle arkalarından baktı ve sevgi dolu bir sesle şöyle fısıldadı: "Ne kadar kaçık bir kocam var!"

Kriton, Sokrates'i her zaman olduğu gibi dostça karşıladı. Lamprokles'in kıvırcık saçlarını okşadı. Çocuğu bir kadın köleye emanet etti ve ona, Lamprokles'e evdeki tüm tatlılardan vermesini emretti.

Sokrates'le baş başa kaldığında ve ondan, Ksanthippe'nin pide yapabilmesi için evde bir avuç arpa unu dahi kalmadığını öğrendiğinde, kısa bir süre için onu yalnız bıraktı ve köleleri-

nin yanına gidip, yiyecek, şarap ve yağ dolu bir sepeti hemen Ksanthippe'ye götürmelerini emretti.

"Mesele halloldu" dedi Kriton, dostunun yanına geri döndüğünde.

Bu gibi meseleler her seferinde Sokrates'in keyfini kaçırıyordu ve Kriton her seferinde Sokrates'e, tüm bunları ona karşılık beklemeden, canı gönülden verdiğini tekrar tekrar söylemek zorunda kalıyordu. Fakat bu kez Kriton, Sokrates'in boynunun bükük kaldığını görünce, onu kütüphanesine götürdü.

"Görüyorum ki bana hiçbir şey borçlu olmadığını sürekli olarak söylesem de bu artık sana yetmiyor. Oysaki borçlu olan benim. Gel, aziz Sokrates; birlikte bir şeylere göz gezdirelim." Kütüphaneye girdiler. Kriton, onu papirüs rulolarının mahfazalarını mühürleyen altın güneşlerin nasıl parıldadıklarını görebileceği bir yere oturttu. Sonra ona tüm mahfazaları tek tek gösterdi. "Lütfen üzerlerindeki yazıları bana yüksek sesle oku."

Sokrates okumaya başladı: "Kriton, 'Yararlık Üzerine'; Kriton , 'Güzellik ve İyilik Üzerine'; Kriton, 'Bedensel ve Ruhsal Aşk Üzerine'; Kriton, 'Adalet Üzerine'." Sokrates okumayı kesti. Şaşkın şakın Kriton'a baktı. "Pek çok yazı yazdığını biliyordum; fakat bu kadar çok olabileceklerini hiç düşünmemiştim."

Kriton yazılarını mühürleyen, altından yapılmış küçük güneşlere dokundu. "Üzerlerindeki yazılar tamamen yazılması gereken şeyler değil. Çünkü bu mahfazaların içindekiler yalnızca benim düşüncelerim değil, herkesten önce sana ait olan düşünceler, Sokrates. Yoksa seni kullanan ve senin için parmağını dahi oynatmayan bir palavracı olmamı mı istiyorsun? Ben hiç durmadan senden, paranın satın alamayacağı armağanlar alıyorum. Bunların karşılığında sana bu ufak tefek şeyleri vermemeli miydim? Kendim tıka basa yiyip, arkadaşlarıma yedirip içirip, en iyi dostumu karısı ve çocuğuyla birlikte açlığa mı terk etmeliydim? Beni ne zannediyorsun?"

Sokrates kaşlarını çattı ve Kriton'a susmasını işaret etti; ama

o susmadı: "Sen zengin bir adamsın Sokrates; bense bir dilenciyim. Gerçek ortada. Yağın, unun, kurutulmuş meyvelerin ve tüm bunların ne değeri var? Bana zengin topraklar miras kaldı; ben bunu hak etmek için ne yaptım? Atinalıların şerefli ve onurlu bir biçimde şehirlerine faydalı olmaları gerekmiyor muydu? Biz bunu daha gençlik yıllarımızda dile getirmiyor muyduk? İşte, görüyorsun! Utanıyorsun ve senden aldığım, aslında çaldığım tüm bu şeyler için benim de utanmamı bekliyorsun. Kabul etsen de etmesen de mesele bundan ibaret. Neden her seferinde bana mutluluğu çok görüp, bunu her ikimiz için de acıklı bir sahneye dönüştürüyorsun?"

"Fakat aynı zamanda acıklı bir sahne değil mi?" diye çıkıştı Sokrates dostuna. "En azından ben böyle hissediyorum."

"Öyleyse hissettiklerin doğru değil!" dedi Kriton biraz sinirlenerek. "Sen kendi kıymetini neredeyse hiç bilmiyorsun; bunun sebebi de bu. Fakat bırak da hiç olmazsa başkaları kıymeti bilsin. Bana da engel olma."

"Cehennem köpeği aşkına! Sevgili dostum Kriton, artık fazla oluyorsun!" diye homurdandı Sokrates.

"Nihayet sana fikrimi söylememin zamanı gelmişti. İlk kez karşılaştığın bir insana çok mütevazı, fakat aynı zamanda insanlar için çok önemli fikirler sunuyorsun; bunu şimdiye kadar hiç kimse yapmadı. Sen söyle; şimdiye kadar herhangi biri insanlarla senin ilgilendiğin gibi ilgilendi mi? Sen yıllardır insan ruhunu aşılıyorsun. İnsanın birçok yaratıcısı var ve sen de bunlardan birisin."

"Kerberos aşkına! Lütfen bu kadar büyük laflar etme!" diyerek Kriton'un sözlerine karşı çıktı Sokrates. "Bana işkence ediyorsun, Kriton."

Kriton gülümsedi. "Ne, ne dedin? Aristophanes seni patakladığında sessiz kalıyorsun; fakat benim sana iyilik etmeme katlanamıyorsun, öyle mi?"

"Katlanabilmek için kendimi çok zorluyorum, dostum."

Kriton alaycı bir tavırla güldü. "Dinle, azizim! Sana yardım etmeseydim, ailenin karnını doyurabilmek için para kazanmaya mecbur kalırdın; kimseyle diyalog kuramazdın ve sana göstermiş olduğum şu küçük altın güneşler de olmazdı. Gözlerini döndürüp durma! Sinirlenme. Yoksa senin sayende biraz kazanç sağladığım için, benden neşeni ve saygını esirgiyor musun?"

Sokrates'in asık yüzü ansızın düzeliverdi. "Ben sinirli değilim, sevgili Kriton."

"Nihayet!" diye bağırdı Kriton neşelenerek ve sonra üstüne basa basa şöyle dedi: "Ben bir şeylere sahip olduğum sürece, sen ve ailen açlık çekmek zorunda kalmayacaksınız. İleride neler olacağını, bekleyip göreceğiz. Bir gün Atina'nın yalnızca serserileri, işe yaramazları ve budalaları değil, aynı zamanda Kritonları olduğunu keşfederlerse, o zaman bana öfkelenebilirsin."

Sokrates, Kriton'un papirüs rulolarındaki diğer yazıları okuyabilmek için, tekrar altın mühürlerin üzerine eğildi ve gülümsedi. "Burada; 'Sokrates Kriton'a kindar davacıların haksız suçlamaları karşısında kendini nasıl koruması gerektiğini öğretiyor."

Kriton da ona gülümsedi. "Görüyor musun, azizim; ben olmasaydım, senin çok kıymetli tavsiyelerin birer sır olarak kalacaklardı."

Sokrates başını ansızın rulolardan kaldırdı ve öfkeyle homurdandı: "Cehennem köpeği aşkına! Namuslu bir yurttaşa çamur atmak, yapılabilecek en kârlı, fakat aynı zamanda en mide bulandırıcı iş! Bu parayla tutulmuş çamurcuyu, köpeğin kurtları koyun sürüsünden uzak tuttuğu gibi, senden uzak tutması için, her seferinde Arkhedemos'u kim, nereden bulup getirecek?"

Sokrates ve Kriton kütüphaneden çıktılar. Kriton kütüphaneye açılan perdeyi kapatmadan önce; "Peki, sen neden kendi düşüncelerini yazmıyorsun, sevgili Sokrates?" diye sordu.

"Bana sürekli olarak bu soruyu soruyorsun!"

"Sen de bana cevap vermekten daima kaçınıyorsun."

Sokrates pilileri düzleştirilmiş ve üzerine Odysseus'un ma-

ceralarından bazı sahnelerin işlenmiş olduğu perdeyi bir an bile tereddüt etmeden kapattı. "Cevabı bu kumaşın üstünde görebiliyorsun! Altın işlemeleriyle çok uzun zaman önce olmuş olayları anlatıyor. Ben kolay kolay yazamam. Anlatmam gerek. Benim yüz yüze yapılan canlı diyaloglara ihtiyacım var; gerekirse sert bir tartışmaya, farklı yönlerden bakmaya, her şeyin birbiriyle çatıştığını ve kudurmuş gibi köpürdüğünü görmeye ihtiyacım var. Tüm bu hareketlilik içinde yazmak için nasıl zaman yaratabilirim? Bunu yalnızca başkaları yapabilir. Sizin, bunu benim için yapıyor olmanız beni çok mutlu ediyor; özellikle de senin, Kriton."

Köleler, Ksanthippe'ye yiyecek ve içecekleri götürmek için çoktan gitmişlerdi. Birkaç büyük şarap amforası, daha küçük yağ amforaları ve lezzetli yiyeceklerle dolu büyük ve ağır bir sepet...

Ksanthippe sepeti telaşla boşaltmaya başladı. Hmmm! Un, bezelye, fasulye, buğday unu, kızarmış koyun budu, eşek derisiyle ağızları kapatılmış küçük testiler, içleri balla ve salamura zeytinle doldurulmuş, kurutulmuş incirler ve üzümler, bolca ceviz ve... Sepetin dibindeki de neyin nesi? Hera aşkına, onun tüm oğulları ve kızları aşkına! drahmi dolu bir kesecik! Eminim ki Sokrates'in bundan haberi yoktur ve bilmesi de gerekmiyor. O lüzumsuz bu keseyi eline geçirecek olsa hemen koşup, onu Kriton'a geri verirdi! Bu yüzden çabucak, bulamayacağı bir yere saklamalıyım! İşte böyle ve diğer iyi şeyler kilere ve mahzene... Şimdi yemek hazırlama zamanı! Neden yalnızca Kallias'ın ya da başkalarının evinde ziyafet olsun ki? Neden bir kez de Sokrates'in evinde olmasın?

Ksanthippe yemek hazırlarken neşe içinde şarkı söylüyordu.

Sokrates, Lamprokles'le birlikte geri döndüğünde, Ksanthippe becerebildiği kadar sevecen davranarak, kocasını öptü ve çınarın altında masayı kurarken, övgü dolu bir ses tonuyla şöyle dedi: "Sen hakikaten büyük bir bilgesin Sokrates, sevgilim."

Aynı anda bir Hoplit bölüğü madenî zırhlarıyla agorada uygun adım yürüyorlardı. Hoplitler, yüzlerce gözü ve ayağıyla kalabalığı yararak ilerleyen, demirden yaratılmış tuhaf bir sürüngen gibi görünüyordu. Demir takırdıyor, ritmik adımlar taş kaldırımları dövüyor, trampetler gümbürdüyordu.

Bölük büyük bir coşkuyla karşılanıyordu. Önemli bir mesaj iletiyordu: Halk Meclisi, Sicilya seferini onaylamıştı.

Alkibiades meclisten çıktı. El sallıyor, kıpkırmızı olmuş yüzünde beyaz dişleri parıldıyordu.

"Khaire, Alkibiades!" nidalarına tiz bir sesle karşılık veriyordu: "Khaire, dostlarım! Khaire, silah arkadaşlarım!"

Oligarşi yanlılarının kardeşliği hiçbirine süngüsünü düşürtmüyordu. Demokratların liderinin şanına şan katmasına ve böylece partisinin güçlenmesine elbette göz yummayacağız! Onun Syrakusa'daki oligarşi yanlılarına, velinimetlerimize, bizim gizli müttefiklerimize saldırmasına ve böylece bizi zayıflatmasına göz yummayacağız! Doğrudan doğruya Alkibiades'i ortadan kaldırmayı başaramadık, diyelim. O zaman kullanabileceğimiz başka silahlar da var. Bu silahlar doğru kullanıldıklarında, Alkibiades'in sadık ve ona yürekten bağlı askerleri ile tayfalardan daha çok işe yarayacaklar!

-5-

Güneş, akşam kızıllığının yakıcı sıcağıyla batıyordu. Elmas kolyenin pırıltıları da kızıla dönüşüyordu. Timandra çok güzeldi; aşk onu daha da güzelleştiriyordu. Dolgun dudakları arada bir hafifçe titriyor, iri gözleri hüzünlü bakıyordu; muhteşem saçlarının güzelim kokusu, puslu akşamlarda görünen incecik bir perde gibi, terasın üzerinde duruyordu.

Theodate âşıkları baş başa bırakmıştı. İki sevgili minderlerin üzerinde oturuyorlardı. Veda etme zamanı gelmiş, her ikisini de susturmuştu.

Alkibiades dönüşünü düşünüyordu. "Atina'da kalacak mısın, Timandra? Doğup büyümüş olduğun Ephesos'u özlemeyecek misin?"

"Hayır, Ephesos artık benim yurdum değil. Sen neredeysen, benim yurdum orası: sevgili Alkibiades."

"Daima böyle olacak mı?"

"Yaşadığım sürece, daima böyle olacak."

Alkibiades, Timandra'nın ellerini ve bileklerini öptü. "Seni ilk gördüğümde o kadar hassas ve narindin ki henüz bir çocuk olduğunu düşündüm. Fakat aynı zamanda öylesine büyüleyiciydin ki henüz bir kız çocuğu olman bana keder verdi."

"Annem için geldiğini düşündüm ve bunu düşünmek yüreğimi acıya boğdu."

"Ancak dans etmeye başladığında, senin çoktan bir kadın

olduğunu ve bunun seni mutlu ettiğini gördüm." Alkibiades Timandra'nın incecik parmaklarının her birini tek tek okşuyordu.

"Peki, senin gözlerin annemi değil, sadece beni mi görüyordu?"

"Evet; sen gözlerimin önünde ansızın değişiverdiğinde ve beni kendine âşık edip, baştan çıkardığında... Akıl çelen tanrıça Peitho, büyük ihtimalle daha beşikteyken bile kadınların başucunda bekliyor."

Alkibiades genç kızın göğüs uçlarını öpüyor; genç kız ona sarılıyor, siyah lülelerini parmaklarına doluyordu.

"O gün Sokrates'in ne dediğini hatırlıyor musun?" diye sordu Alkibiades.

"Sevmek bir ıstırap değildir, aksine sevmemek ıstıraptır" diye karşılık verdi Timandra.

"Sevmekten ve aynı zamanda sevilmekten daha büyük bir mutluluk yok."

"Şimdi benden ayağa kalkmamı istesen, düşüp bayılabilirim. Bu aşk mı, sevgilim?"

"Evet, bu aşk küçüğüm. Kader bana bir zenginlik, böylesine muazzam bir zenginlik bahşetti. Bazen kendi kendime, bunun iyi bir şey olup olmadığını soruyorum."

"Senin altın kaplamalı bir zırh giydiğini duydum; üzerinde okuyla birlikte Eros'un resmi varmış. Ayrıca duydum ki her kim seni bu altın zırhın ve onun üzerine giydiğin erguvan rengi üstlüğünle görürse, yüreği aşk ateşiyle yanmaya başlarmış; kadın ya da erkek olması bunu değiştirmezmiş. Fakat sen beni, ışıltılı gözlerin ve büyüleyici sesinle tamamen kendine bağladın."

Alkibiades, Timandra'nın başını usulca mindere yasladı ve onu öptü. Theodate sessiz adımlarla yanlarına geldi; ayaklı şamdanlara doğru ilerledi ve tüm ışıkları söndürdü.

Kırmızı bir ay yükseliyordu. Timandra ayın rengini fark ettiğinde, içini çekerek: "Bir an önce geri dönmenden, yanımda olmandan başka hiçbir şey istemiyorum!" dedi.

"Ya hiç geri dönmezsem, Timandra?"

"Syrakusa'yı ele geçirdikten hemen sonra, Arethusa'nın eğreltiotları ve papirüsler arasından fışkıran kaynaklarını mutlaka ziyaret et. Bir daha geri dönmeyecek olursan, Büyük Ana'dan beni de tıpkı Nymphe Arethusa gibi bir kaynağa dönüştürmesi için yalvaracağım. Ama geri döneceksin."

Timandra ayağa kalktı ve içindeki çanakta kömürlerin kor halinde yandığı bir kakkabe getirdi. Kömürler alev alev yanmaya başlayana dek üfledi ve alevlerin içine bir parça güzel kokulu reçine attı.

Ardından güçlükle duyulabilen bir sesle ve Alkibiades'in anlayamadığı, fakat yemini andıran sözlerle Büyük Ana Kybele'ye seslendi. Ona Alkibiades'in aşkı ve hayatı için dua etti. Onun yurduna zaferle dönmesine izin vermesi için tanrıçaya yalvardı. İçindeki korkuyu haykırmamak için dudaklarını kanatana kadar ısırdı. Alkibiades bunu fark etti ve ayağa kalktı. "Ateş sana ne söylüyor?"

Timandra ateşi temiz suyla söndürdü. Ellerinin titrememesi ve sesinin kendisine itaat etmesi için içinde büyük bir mücadele veriyordu. "Kötü bir şey söylemiyor, sevgilim! Sana olan büyük aşkım benimle birlikte toprağa gömülecek. Sana şükran borçluyum, Büyük Ana!"

Sonra küçük elleri, hayvan figürlerinin daire oluşturacak biçimde üzerine işlenmiş olduğu gümüş muskanın üstünde sihirli bir işaret yaptılar. Bu işaretin ardından Timandra muskayı Alkibiades'in boynuna astı. Alkibiades onun parmağına bir yüzük taktı; bu yüzüğün üstünde deniz mavisi bir taş vardı.

Dolunay kusursuz parlaklığıyla etrafı aydınlatıyordu. Onun beyaz ışığında Alkibiades, evinin önündeki taş sedirde uzanmakta olan Sokrates'i hemen tanıdı. "Sokrates, uyuyor musun?" diye fısıldadı.

"Hayır. Ne istiyorsun?"

Alkibiades üzerindeki ipek üstlüğü çıkardı ve onu katlayıp, Sokrates'in başının altına koymaya çalıştı. Sokrates üstlüğü tutan eli öfkeyle iterek uzaklaştırdı ve yine aynı şeyi sordu: "Benden ne istiyorsun?"

"Sana veda etmeye geldim."

"Veda etmene gerek yok. Git, yeter!"

"Senin hayır duaların olmadan mı, Sokrates? Bizi birbirimize bağlayan bir sevgi sözü duyamadan mı?"

"Sevgi bizi birbirimize bağlamıyor artık."

"Savaşa senin kucaklayışın, senin öpücüğün olmadan mı gideyim?"

"Haksız bir dava uğruna savaşmaya gidiyorsun" dedi Sokrates, Alkibiades'in sözünü keserek. "Bir komutanın sadece ve sadece haklı bir dava için savaşması gerektiğini sana boşuna mı öğrettim?"

Alkibiades'in yüreği öfkeyle doldu. "Bence bu çok haklı bir dava! Segesta, Syrakusa'nın desteklediği Selinus tarafından işgal edilecek. Segesta bizden yardım istedi. Yardım istedi, diyorum sana!"

Sokrates sedirden kalktı. "Seni yalancı; zavallı Segesta için ne kadar üzüldüğünü biliyorum!" O da öfkeliydi. "Nasıl yardım edeceğini de biliyorum; Syrakusa iştahını kabartıyor..."

Alkibiades sertçe çıkıştı: "Halk Meclisi bu seferin gerekli olduğuna karar verdi; bu da mı yalan?"

"Çünkü sen onları sözlerinle kandırdın, çünkü sen genç budalaları Halk Meclisi'ne soktun. Gözünü kan bürümüş manyaklar ve yağmalamaktan, çapulculuk etmekten başka bir şey düşünmeyen açgözlü tayfalar... Fakat bu yaptıkların tüm Atinalıların hoşuna gitmiyor!"

"Ben de tüm Atinalılardan hoşlanmıyorum. Sırf bu yüzden böylesine zafer vaat eden bir seferden vazgeçmem mi gerekiyor?" dedi Alkibiades alaycı bir tavırla. "Hiç benim korktuğumu gördün mü? Özellikle de senin, cesaretimden şüphe etmen mümkün değil Sokrates."

"Eğer iyi bir strategossan, Atina'yı düşün. Sen Perikles kadar meşhur olmak istiyorsun. Unutma ki Perikles barış zamanında gerçekleştirdiği eylemlerle meşhur oldu; seferlerle değil. Fakat sen, sen şöhret merakın yüzünden savaş çıkarıyorsun. Sen, öğrencim!"

Alkibiades, Sokrates'in son sözünü duymazdan geldi ve abartılı sözlere başvurmadan, kendini savunmaya başladı.

"Syrakusalılar hadlerini bilmiyorlar. Yavaş yavaş, fakat emin adımlarla Hindistan'dan İberya'ya kadar, Atina'nın tüm dünyadaki hâkimiyet alanını küçültüyorlar. Eğer şerefli bir strategos olmak istiyorsam, despot Syrakusa'ya haddini bildirmek benim vazifemdir."

"Yine yalan söylüyorsun!" diye gürledi Sokrates. "Sen Syrakusa'yı Afrika seferi için üs olarak görüyorsun. Niyetin önce Afrika'daki Karthago'yu, ardından da tüm Peloponessos'u boyunduruğun altına almak. Şan ve şeref düşkünlüğün yüzünden tüm Hellas'a hâkim olmak istiyorsun!" Ardından büyük bir üzüntüyle şöyle dedi: "Sana ne öğrettiysem, boşunaymış."

Alkibiades'i daha da öfkelendiren Sokrates'in azarlayıcı sözleri değil, son sözündeki acı dolu ses tonu oldu. Kendisini hakarete uğramış ve aşağılanmış hissetti. "Ben bir Atina strategosuyum. Atina'ya neyin faydası dokunacaksa, onu yapıyorum. Beni azarlamana müsaade edemem, çünkü artık küçük bir çocuk değilim. Peki, ya sen neden böyle davranıyorsun? Dur söyleme, biliyorum! Çünkü akacak kandan korkuyorsun."

Sokrates'in sesi yine katılaştı. "Evet, bundan korkuyorum. İnsanlarının kanlarının oluk oluk aktığı üç savaş gördüm. Bir daha asla buna şahit olmak istemiyorum! Zorbalığa başvurup, cinayet mi işleyeceksin? Utan kendinden!"

Alkibiades aşağılayıcı bir biçimde güldü. "Sen sedirinde şekerleme yapmaya devam et; ne de olsa artık fazlasıyla yaşlısın!"

Bu arada Sokrates tekrar taş sedirinin üzerine uzanmıştı. Alkibiades'e tek kelime daha söylemeye tenezzül etmedi.

Dışarıdaki kavga yüzünden uyanmış olan küçük Lamprokles koşarak evden çıktı. Doğruca, çok sevdiği Alkibiades'in yanına gitti. "Bak, ne kadar büyük bir cevizim var. Haydi onu benim için kır!"

Alkibiades çocuğu kucaklayıp havaya kaldırdı ve onu yanaklarından öptü.

Sokrates yattığı yerden, oğluna emredercesine bağırdı: "Lamprokles, ondan uzak dur! Hemen eve dön!"

Gururlu Alkibiades tokat yemiş gibi kısa bir süre öylece kalakaldı. Sonra tek kelime daha etmeden avlu kapısından çıktı ve atına atladı.

Sokrates sedirden kalktı, kapıya doğru koştu ve bağırdı: "Alkibiades! Dur! Ben yalnızca..."

Fakat nal sesleri çoktan uzaklaşmıştı.

-6-

Atina devasa bir kristali andırıyor, gökkuşağının tüm renklerini yansıtıyordu ve Atinalılar, Sicilya seferini tıpkı gökkuşağının renkleri gibi farklı farklı değerlendiriyorlardı.

Ekklesia bu sefer için üç komutan seçmişti: "Alkibiades, Nikias ve Lamakhos. Başkomutanlık yetkisi verilmiş olan Alkibiades, bu seçimden hoşnut değildi. Gerçi Lamakhos, Alkibiades'in sefer planını onayladığını söylüyor ve Nikias'ın itirazlarına rağmen dilediği gibi hareket edebilmesi için ona yardım ediyordu. Lamakhos tecrübeli ve yiğit bir komutandı; buna rağmen hırçın ve aceleci Alkibiades'in gözünde yeterince atak ve azimli değildi.

Neden bu sefere Nikias'ın da katılmasını istemişler ve onu Alkibiades'e zorla kabul ettirmişlerdi? Nikias Alkibiades'in bu savaşı kazanmasına mı, yoksa kaybetmesine mi yardım edecekti? O bu teşebbüse karşıydı; nasıl olurdu da şevkle savaşabilirdi? Tüm Hoplitler şevk duymadan iyi bir savaşçı olunamayacağını bilir; Ekklesia bunu bilmiyor muydu?

Bu ebedi barış vaizi, Alkibiades'in zaferi için onun en amansız düşmanlarına karşı parmağını kıpırdatır mıydı? Nikias'ı ordunun başına getirmiş olanların amaçları neydi? Peki, ya Nikias hangi hedeflerin peşindeydi? Yoksa bu seferi başarısızlığa uğratmayı mı planlıyordu? Alkibiades kendisine pusu kuran tehlikenin kokusunu alıyordu. Tez elden harekete geçmeli ve mümkün olduğu kadar çabuk yola çıkmalıydı!

Gıda maddelerinin ve askerlerin Peiraeus Limanı'nda gemilere yüklenişini bizzat denetliyor; hesaplıyor, sayıyor, ölçüyor, askerlere ve halka nutuklar atıyor, neredeyse hiç uyumuyordu. Yüz elli trieres yüklendi. Gemiler binlerce adam taşıyordu. Argos ve Mantineia şehirleri kendi rızalarıyla sefere katıldılar. Bu, Alkibiades'in şevkini artırdı.

Ancak seferle ilgili kehanetler hiç hoş değildi. Şüpheci Alkibiades bunda düşmanlarının parmağı olduğunu düşündü. Acaba Delphoi'deki Apollon rahibeleri kötü bir kehanette bulunmak için kaç para alıyorlardı? Ve kimden alıyorlardı? "Askerler! Şevkimiz ve gücümüz, kararlılığımız ve azmimiz... Bunlar bizim inandığımız kehanetlerdir!"

Çeşit çeşit silahlarla donatılmış askerlerin oluşturduğu kalabalık, Alkibiades'i coşkuyla alkışladı. Böylece Alkibiades uğursuz kehanetlere rağmen filosunu harekete geçirmişti.

Son hazırlıklar, vedalaşmalar... Fakat aynı gece Atina'da, sokak köşelerinde ve yurttaşların evlerinin önünde, tanrı Hermes'in büstünün olduğu altarlar harap edilmiş ve yıkılmıştı. Kim tüm şehirdeki kutsal Hermelere el uzatmaya cesaret eden; diye soruyorlardı insanlar sabahın köründen beri kendi kendilerine. Acaba bunu yapanlar, sıcak ilişkiler içinde oldukları Syrakusa'ya yönelik bir baskını başarısızlığa uğratmak isteyen Korinthoslular mıydı? Demokratların aleyhtarları mıydı? Yoksa bu sadece içki âleminden çıkmış bir sarhoşun işi miydi?

Hayır, hayır! Bu Alkibiades'in işiydi! Bu suçlamanın nereden kaynaklandığını hiç kimse bilmiyordu; sanki gökten inmiş gibiydi. Yoksa oligarşi yanlılarının inlerinden birinden mi çıkmıştı? Fakat hangisinden? Hepsinde de şimşeklerin tanrısı Zeus'un huzurunda demokrasinin çökertileceğine ant içilirdi. Kutsal Hermelere leke sürülmesinin Alkibiades'in işi olduğu, ilk önce hangi ağızdan çıkmıştı?

Fakat Alkibiades böyle bir şeyi neden yapmış olabilir; diye soruyorlardı insanlar kendi kendilerine.

Dört bir yandan yayılan fısıltılar aynı cevabı söylüyordu: Alkibiades memleketini, haşarılıklarını düşündüğü kadar düşünmüyor. O adam olmaz bir bozguncu. Filo denize açılmadan hemen önce şunun yaptığı rezalete bak! Fakat şahitler nerede; diye soruyorlardı insanlar kendi kendilerine.

Sokrates her sabah olduğu gibi güneşi selamlıyordu: "Selam sana, altın dost! Hoş geldin! Haydi uyan; silkelenerek sabah kızıllığından göğe yüksel, sevgili kız kardeş! Hayat veren ışığını yağdır üzerimize! Sen bizim ocağımız, bizim ısıtan sobamız, sen bizim yolumuzu aydınlatan meşalemizsin!"

Sokrates güneşi istediği gibi selamlayamamıştı. Duvarın arkasından, gece olan olaylardan söz eden gergin sesler duyuluyordu. Beddualaların, çığlıkların ve küfürlerin ardı arkası kesilmiyordu. Tam o sırada Simon ve Kriton da duvarın arkasına kadar gelmişlerdi. Sokrates'e, Alkibiades ve arkadaşlarının tanrılara hakaret sayılan bu suçu işlemekle suçlandıklarını anlattılar.

Sokrates taş bloklardan birinin üzerinde duruyordu. Zindeydi, yalınayaktı ve sakalı hâlâ darmadağınıktı. İçine sığmayan öfkesiyle bir Titan'ı andırıyordu. Alkibiades'e yapılan haksızlığın öfkesi, acısı ve şaşkınlığıyla âdeta gürlüyordu: "Bu da neyin nesi? Siz ne diyorsunuz? Bu nasıl mümkün olabilir ki? Memleketinin şanına şan, gücüne güç katmak için yanıp tutuşan bir insan, bir filo komutanı bunu yapabilir mi?" Sokrates'in sesi yeri göğü inletiyordu. "Aklı büyük bir savaş planıyla meşgul olan bir insan bunu yapar mı? Filo denize açılmadan birkaç saat önce kafasından geçen bin bir düşünceyle neredeyse patlayacak hale gelmişken, eline bir topuz ya da bir demir parçası alıp, Hermeleri yıkmak ve Helenlerin en çok hürmet ettikleri tanrıya zarar vermek için bir sokak çocuğu gibi Atina sokaklarında koşturur mu? Kim böyle bir yalana inanır?"

Kriton, Sokrates'e büyük bir merakla baktı. "Fakat sen kendin bu seferi lanetlemiş ve Alkibiades'i bundan vazgeçirmeye çalışmıştın!"

Sokrates taş bloğun üzerinden atladı ve avlunun içinde hızlı hızlı volta atmaya başladı. Ay çekirdeklerini çitliyordu. Fakat sinirinden de ne yaptığının farkında değildi; çekirdekleri atıyor, kabukları yiyordu. "Evet, ben bu seferi lanetledim; Alkibiades'i bu budalaca maceraya atılmaması için uyardım. Bu maceranın Sicilya'da sona ermeyeceğini; önce Karthago'ya ve en sonunda Sparta'ya kadar süreceğini söyledim. Alkibiades'in aklın almayacağı kadar çok kan dökülmesine sebep olabileceğinden korktum. Fakat bu sefere karşı çıkan başka insanlar da var ve onlar, Alkibiades'in Sicilya'da zafer kazanmasını istemiyorlar. Çünkü onun, bu zamana Sicilya'da hüküm süren tiranlığa son vermesinden, oraya halk yönetimini yerleştirmesinden ve bu yüzden Atina demokrasisinin de güçlenmesinden kokuyorlar. Kehanetlere inanmayın, hayaletlere inanmayın, aziz dostlarım! Aklınıza inanın! Kim Sicilya seferinin başarısızlığa uğramasından şahsi çıkar sağlayabilir; kendi kendinize bunu sorun. Çünkü suçlu odur!"

Sefer durdurulmuştu. Alkibiades'in Heliaia'nın huzurunda sorguya çekilmesi gerekiyordu.

Diğer taraftan Argos ve Mantineia'dan gelen ağır silahlı binlerce savaşçı, yalnızca Alkibiades'e bağlılıkları nedeniyle Syrakusa seferine katıldıklarını ve ona zarar gelecek olursa, anında bu seferden çekileceklerini açıkladılar.

Alkibiades sinirden kendini kaybetmiş, bağırıyordu; hemen bir tahkikat yapılmalıydı.

Fakat şu işe bakın! Arkhont tahkikat yapılmasını istemiyordu.

Ancak halk gerçeği öğrenmeye kararlıydı. Öfkeli halkı yumuşatacak yetenekli konuşmacılar çabucak ortaya çıktı.

"Gerçeği öğrenmeniz için filonun denize açılması ertelendi; bunun için liyakatli komutan alıkonuldu!"

İyice düşünüldükten ve durum gözden geçirildikten sonra

karar verildi: "Bırakın denize açılsın; şans onun yanında olsun. Savaş kazanılırsa, yaptıklarının hesabını vermesi için onu tekrar mahkemeye çıkarabiliriz."

Alkibiades kendisine pis bir oyun oynanmış olduğunu tahmin edebiliyordu; fakat bu oyunun nasıl gelişeceğini bilemiyordu ve hararetli bir biçimde kendini savundu. "Böylesi iddiaların, suçlamaların hedefi olduğum halde, muazzam bir filonun başında savaşa yollanıyor olmam beni korkutuyor. İçimi şüpheyle dolduruyor! Kendimi bu suçlamalardan aklamadan gidersem, ölüme gideceğim. Ama masum olduğum ortaya çıkarsa ki kesinlikle çıkacak, ancak o zaman içimizdeki hain iftiracılardan en ufak bir korku duymadan düşmanın hakkından gelebileceğim."

Fakat bu sözleri, riyakârların sağır kulaklarına söylemişti. Ona, bir an önce komutanları Nikias ve Lamakhos'la birlikte denize açılmasını emrettiler. Alkibiades kendisini uzaklara, savaşa yollayan güçlerle başa çıkmasının henüz mümkün olmadığını o anda anladı. Peiraeus Limanı'nda, devletin en kıdemli memurları eşliğinde gemiye doğru ilerlerken, gözlerinde şimşekler çakıyordu. "Ben dönene kadar bekleyin!"

Sokrates, Alkibiades'in verilen emre itaat ettiğini duyunca, var gücüyle Peiraeus'taki savaş limanına koştu. "Suçlamalardan aklanmadan denize açılmamalı! Açılmamalı! Hayır, açılmamalı!" diye haykırıyordu.

Nihayet, meraklıların akın ettiği rıhtımda durduğunda, denizin üstünün trieresslerle neredeyse tamamen örtülü olduğunu gördü. Yüzlerce... Yüzlerce direk, yelken ve seren...

Bu gücün haşmetiydi; insanın sahip olduğu kudretin, fakat aynı zamanda korkunun haşmeti!

Binlerce savaşçıyla dolu gemiler peş peşe harekete geçiyordu. Sokrates komutanın gemisinin nerede durduğunu sordu. İlk önce denize açılan o olmuştu. Ümitsizlik içinde orada öylece kalakaldı ve trieresslerin arkalarından uzun uzun baktı.

Sevgili dostum Alkibiades! Bu seferin başkomutanı! Ve arkasında böylesine tüyler ürpertici bir dava bırakıyor!

Sokrates hâlâ bağırıyordu. Oysaki denizdeki bir geminin ardından boş yere bağırdığını, denizin tüm sesleri yuttuğunu biliyor olmalıydı. "Suçlamalardan aklanmadan denize açılmamalı! Açılmamalı!"

Kalabalıktan biri ona bakarak güldü. "Ne saçmalıyorsun, ihtiyar! Alkibiades bu savaştan zaferle dönerse, mahkeme falan olmayacak! Yalnızca zafer şenlikleri olacak!"

Sokrates tüm trieresler demir alana ve uzun kürekleri dalgaları dövene kadar, orada sessizce durdu. Son gemi de ufukta kaybolana kadar, kıpırdamadan durdu.

"Böyle olsun istemedim! Hakikaten böyle olsun istemedim! Şimdi, tüm kalbimle onun zaferle dönmesini dilemekten başka hiçbir şey gelmiyor elimden. O adam kesinlikle haklıydı; Alkibiades zafer kazanırsa, hiç kimse onu haksız yere suçlamaya cesaret edemeyecekti."

Sokrates kollarını açarak denize doğru uzattı. "Bol şans! Yüzünün akıyla dön, oğlum!"

-7-

Alkibiades, Arkhont'un huzurunda kendini savunamadan denize açılmıştı. Artık onun "zaferle" dönmesini beklemekten başka yapılabilecek hiçbir şey yoktu.

Oligarşi yanlılarının Hetairia'sı her gün gizli toplantılar yapıyordu. Hermeler planı suya düşerse, Alkibiades'i başka neyle karalayabilirlerdi? Uzun süre, yeterince ağır ve etkili olabilecek herhangi bir şey bulamadılar. Nihayet günün birinde Kritias, düşünceli düşünceli şunu söyleyene dek: "Eleusis Mysterlerine ne dersiniz?"

Komplocuların tüyleri diken diken oldu. "Mysterler mi? Ama bu..."

Hiç kimse "ölüm" kelimesini yüksek sesle söylemeye cesaret edemedi. Kritias ellerini havaya kaldırdı. "Ben hiçbir şey söylemedim. Sadece bir olasılıktan söz ettim. Tanrılar korusun! O benim akrabam; anlıyor musunuz? Az önce duymuş olduğunuz şeyi unutun."

"Akrabalık ilişkilerinin burada hiçbir geçerliliği olamaz, sevgili Kritias. Alkibiades'i incitmek istemediğin için, elbette sana saygı duyuyoruz" dediler riyakârca. "Fakat onu tuzağa düşürmekten başka bir olasılık yok gibi görünüyor. Ve nihayetinde sen de ant içmiştin. Yoksa yeminini..."

"Hayır, hayır!" diye bağırdı Kritias. "Sizin vereceğiniz karara uyacağım!"

Mutluluktan havalara uçarak hemen bir karara vardılar. "Tabiî ki Mysterler! Bir kâfirin bu sefere zafer değil, felaket getireceğini herkes bilir. Haydi, iş başına!"

Diller büyük bir şevkle harekete geçtiler; vaatlerde bulunuyor, paradan söz ediyor, tehdit ediyorlardı. Gümüş drahmiler parıltılarıyla büyülüyordu. Komplocular şahitler arıyorlar ve yalanları, fakat aynı zamanda çürütülemeyecek gerçekleri ortalığa yayacak olan çamurcuları sokaklara salıyorlardı.

Sefer daha başında başarısızlığa uğradı. Vaktinden önce koparılan "Atina tüm Sicilya'yı boyunduruk altına alacak" yaygarası, Sicilya'ya Atinalı askerlerden önce ulaşmıştı. Sicilyalılar şehirlerinin kapılarını Atinalıların yüzlerine kapatmış, kendilerini müdafaa etmek için amansız bir savaş veriyorlardı.

Atinalılar sayısız kayıp verilen mücadelelerin ardından ancak Zankle ve Katane'yi ele geçirebildiler.

Arkhont, hızlı Trieres "Salamis"i Alkibiades'in peşinden yolladı.

Atinalı haberciler onun çadırına girdiklerinde, Alkibiades haritanın önünde duruyordu.

Habercileri görünce şaşırdı. "Siz kimsiniz? Ne istiyorsunuz? Nasıl oluyor da içeriye iznim olmadan girebiliyorsunuz? Nöbetçiler!"

"Nöbetçileri çağırmanın sana faydası olmaz, Alkibiades. Onları tutukladık; tıpkı şu anda seni Arkhon Eponymos ve Atina halkı adına tutuklayacağımız gibi. Bize verilen emir şöyle: 'Alkibiades derhal devletin yollamış olduğu gemiye binecek, Atina'ya dönecek ve mahkemeye çıkacak!'"

Alkibiades bir an için taş kesilmiş gibi olduğu yerde kalakaldı. Fakat sonra bağırıp çağırmaya başladı: "Siz aklınızı mı kaçırdınız? Savaşı başlattım, her şeyi hesapladım; şimdi binlerce savaşçıyı burada böylece bırakıp gitmemi mi bekliyorsunuz? Söyler misin, burası bensiz ne hale gelir?"

"Salamis"in komutanı Alkibiades'in söylediklerine aldırış etmeden; "Resmi emri duymadın mı?" diye sordu.

Alkibiades'in eli o anda kısa kılıcına uzanıverdi.

"Silahını bana ver!"

Alkibiades dişlerini sıkarak, büyük bir tereddütle kılıcını geminin komutanına uzattı. Haberciler onu "Salamis"e götürdüler.

Gemiye giderken karşılaştıkları savaşçılar, telaş içinde bağırıyorlardı:

"Burada neler oluyor?"

"Neden bu adamları götürüyorsun, Alkibiades?"

Alkibiades acısını gizlemeye çalışarak gülümsedi. "Ben onları götürmüyorum; onlar beni götürüyorlar. Atina'ya kısa bir ziyaret yapmak zorundayım. Birkaç gün içinde tekrar aranızda olurum. Yürekli olun, gençler!" dedi ve hemen ardından adımlarını hızlandırdı.

Gemide en iyi kamaraya yerleştirilmiş; ona "tam hareket serbestîsi" tanınmıştı. Alkibiades güvertede kıpırdamadan duruyordu. Sicilya kıyılarının giderek uzaklaştığını gördüğünde, parmaklarını korkuluklara geçirip, öyle bir sıkmıştı ki parmakları bembeyaz olmuştu.

Bir kampana, yemek zamanının geldiğini haber verdi. Alkibiades kamarasına gitti; orada onu ordövrlerle birlikte genç bir tayfa bekliyordu.

Alkibiades yemeğini yemeye başladı. Tayfa onun yanında ayakta duruyor, uzaklaşmıyordu. Kızgın kızgın tayfaya baktı.

"Yemek yerken başımda nöbet tutmak için emir mi aldın?"

"Hayır, efendim. İzin verirsen, seninle konuşmak istiyorum."

"Konuş, oğlum!"

"İki erkek kardeşim senin ordunda Hoplit olarak hizmet veriyorlar. Biz hepimiz seni çok severiz."

Alkibiades usulca yemeğini yiyor, bir yandan da genç tayfayı dikkatlice süzüyordu. Hoş bir delikanlıydı; yüzü güneşten esmerleşmişti ve gözlerinde çocuksu bir masumiyet vardı.

Tayfaya gülümsedi. "Ne güzel! Yanıma otur ve konuşmaya devam et."

Tayfa ona ürkek ürkek baktı. "Oturayım mı? Hayır, hayır. Sadece beni dinleyin yeter." Sonra sesini alçalttı. "Seni Atina'ya niçin götürdüklerini biliyor musun?"

"Evet, mahkemede sorguya çekileceğim."

"Peki, neden sorguya çekileceğini biliyor musun?"

"Elbette. Birkaç hain seferimize engel olabilmek için Atina'daki Hermeleri harap etti. Bu suçu benim üzerime atmaya çalışıyorlar."

"Senin üzerine çok daha kötü bir suç atmaya çalışıyorlar, Alkibiades. Bu suçun tek bir cezası var; ölüm" diye fısıldadı tayfa. "Seni, evinde Eleusis Mysterlerini kutlamakla suçluyorlar."

Alkibiades öyle büyük bir hızla ayağa fırladı ki yemek kapları yere yuvarlandı; alnındaki damarlar patlayacakmış gibi atıyordu. "O zaman savaşı kaybederiz! Bu savaşı yalnızca ben kazanabilirim!"

"Bağırmayın, efendim. Seni duyabilirler."

"Bana hançerini ver, oğlum" diye emretti tayfaya.

"Sana hançerimden daha iyi bir şey verceğim." Tayfa, Alkibiades'in kulağına doğru eğilerek fısıldadı: "Thurioi'de tanıdığın biri var mı?"

"Evet, elbette var. O şehrin kurulmasını, Atinalıların oraya yerleştirilmesini amcam Perikles sağladı. Orada yaşayan pek çok kişi tanıyorum."

"Çok iyi. Yarın, akşama doğru hem gemiye su almak, hem de kürekçilerin biraz dinlenmelerini sağlayabilmek için, bir gün bir gece Thurioi'de demir atacağız. Orada üzerindeki kıyafetleri değiştirdikten sonra, seni karaya çıkarabilirim."

İyi, ama bu ne işe yarayacak; diye düşündü Alkibiades. Sonra birdenbire umutlandı ve tok bir sesle şöyle dedi: "Güzel, oğlum! Her şeyi hazırla! Sana teşekkür ediyorum."

-8-

Thurioi'de Perikles'in yeğenine sahip çıkan insanlar vardı. Alkibiades'in kaderine üzülerek, onu sakladılar ve onun üzerine titrediler.

Alkibiades olup bitenlere bir anlam veremiyordu. Daha dün bir strategos, iyi silahlandırılmış büyük bir ordunun komutanı, tüm Sicilya seferinin bütün yetkilerini elinde tutan adamdı. Oysa bugün... Bugün ümitsiz bir kazazede, bir kaçak, bir sığınmacı, zavallı bir dilenci gibi kıyıya, güneşin altına atılmıştı.

Şöhretin zirvesinden sefilliğin ve rezilliğin dibine vurmak, onda dayanma gücünü azaltan derin bir yara açmıştı ve uzaklarda onu bekleyen çok daha derin bir uçurum vardı. "Salamis" yurda Alkibiades'siz dönünce, Atinalılar onu gıyaben yargıladılar ve tanrılara karşı suç işlediği gerekçesiyle, onun zehir içirilerek öldürülmesine karar verdiler. Alkibiades'in atalarından kendisine miras kalan servetine el konuldu. Tüm rahiplere ve rahibelere onu lanetlemeleri emredildi. Bir tek rahibe Theano bu emre uymadı ve rahibelerin işinin lanetlemek değil, kutsamak olduğunu söyledi.

Bu haberler Thurioi'ye ulaştığında Alkibiades yatağına âdeta gömüldü. Yemek yemeyi reddetti, hayal âlemine daldı ve geçmişi düşünmeye başladı.

Yıllar önceydi. O zamanlar Alkibiades henüz çok gençti. Bir gün bin kişilik bir dinî alaya katılmıştı; alay, Atina'dan Eleusis'e

uzanan kutsanmış yol boyunca ilerleyecekti. Perikles eski harabelerin üstüne yeni "Eleusis kültü" merkezleri kurdurtmuştu. Alkibiades ise onun yeğeni olarak, bu merkezleri görebilmeyi çok istemişti. Bastıramadığı merakı onu, gizli seremonilere katılmaya teşvik etmişti; kült merkezlerini seremoniler sırasında görecekti.

Alayın başında uzun beyaz giysiler içinde, başlarında sarmaşıklardan yapılmış taçlar taşıyan rahipler ve kutsanmış kişiler yürüyordu; en önde ise tanrı Dionysos'un resmi taşınıyordu. Bazılarının ellerinde meşaleler, bazılarının ellerinde ise başak demetleri vardı. Alay hep bir ağızdan, kutsal kabul edilen şarkılar söylüyordu. İnsanlar bereket, sonsuz neşe ve şarap tanrısının adını sevinçle haykırıyorlardı: "Dionysos! Bakkhos! Dionysos! Bakkhos!" Alay Eleusis'e, Demeter'in kutsal topraklarına, ancak karanlık çöktükten sonra ulaşabildi. Tüm kutsanmışlar ve tanrının gizemine ermiş olanlar, deniz suyuyla yıkanıp arındılar. Ardından ellerine yanan meşaleler aldılar ve sahildeki çayırların üzerinde kendilerinden geçerek hızla dönmeye, çılgınca dans etmeye başladılar.

Çayırın üzerinde yüzlerce meşale alev alev yanarak, ortalığı aydınlatırken kutsanmamış birinin, arsız bir yabancının, Alkibiades'in de aralarında dans ettiğini kim görebilirdi ki.

Öküz boynuzlarıyla verilen işaret üzerine, alaya katılanlar meşalelerini söndürdüler; sonra gecenin karanlığından çıkıp, altı kapıdan geçtiler ve kare şeklindeki devasa Telesterion'a girdiler. Alkibiades de gizlice içeri girdi. Dev sütun sıralarının arasında kalan tapınak bölümünde ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Karanlık gerilimi artırıyor, huşuyla karışık bir ürperti uyandırıyordu.

Perdeler açıldı. Fenerlerin gün gibi aydınlattığı kutsal mekânın ortasında bir sahne vardı. Orada olup biten her şey Hierophant'ın, yani başrahibin idaresindeydi. Hierophant erguvan renkli, şaşaalı bir üstlüğe bürünmüştü ve kıvırcık saçları bir kral tacıyla çevrelenmişti. Sahnede sergilenen çok eski bir mitostu.

Koro, tanrıça Demeter'in güzel kızı Kore'yi nasıl aradığını gözler önüne seriyordu.

Zavallı anne yeryüzünde oradan oraya dolaşıp durur; fakat kızının ardından boş yere seslenip, feryat eder. Büyük acılar çeken Demeter yeryüzünden bereketini esirger. En sonunda kızını aramaktan bitkin düşüp, Eleosis'te Keleos'un evine gidene dek, hiçbir şey yemez.

Yeryüzüne ekinleri bağışlayan ve çalışkan insanlara tasasız bir hayat armağan eden Bereket Tanrıçası Demeter, artık hiç huzur bulamaz.

Sallanıp duran bir gölge gibi, sahnede oradan oraya sürüklenir ve acı dolu yakarışları dinmek bilmez. Sesi ne bir insan sesine benzer, ne de bir tanrıçanın sesine; terkedilmiş bir dünyanın, dipsiz bir uçurumundan yükselen çığlık gibidir. Yürekler acısı bir feryat seyircileri sarsar.

Alkibiades'in bütün vücudu zangır zangır titriyordu.

Koro, tanrıça Demeter'in çektiği ıstırap karşısında ağlarken; Demeter o sırada Keleos'un evinde kalmaktadır ve yeraltı dünyasının efsanevî girişine artık uzak değildir.

Fakat Helios her şeyi görür. Hades'in Nymphelerle dans eden Kore'yi yeraltına nasıl kaçırdığını da görmüştür; talihsiz anneye acır ve ona kızının kaderini anlatır. Demeter ümitsizliğe kapılarak yıkılır. Acıdan, açlıktan ve yorgunluktan çökmüştür; tamamen yitmekte olan, belli belirsiz bir karaltı gibidir. Yaşadığına dair tek işaret, ıstırap dolu gözyaşlarıdır.

Keleos'un evindeki hizmetçi lambe haz dolu çiftleşme zamanının ve tüm canlıların bereketliliğinin anılarıyla Demeter'i biraz neşelendirir ve onu güldürerek, içinde yeniden yaşama hevesi uyandırır.

Derken sahnede, ölülerin gölgeleriyle yeraltı dünyası görülür. Zeus'un emri üzerine Hades'in karısı, Demeter ve Zeus'un kızı Kore, yeryüzüne geri döner.

Tüm zarafetiyle yeraltı dünyasından yukarı çıkar; başında

çiçeklerden yapılmış bir taç vardır ve ona koronun şarkısıyla, müziğin nağmeleri eşlik eder. Uzun süren kışın ardından yeryüzüne yeniden bahar gelir. Yaşam Kore için tazeleniverir. Artık ölüm yoktur, yalnızca ölümsüzlük vardır. Sahneden güzel kokulu dumanların oluşturduğu bulutçuklar yükselir. Alev alev yanan meşalelerin arasından Zeus ortaya çıkar ve Demeter'i kucaklar; karı kocanın törensel kavuşma sahnesidir bu. Kadının döllenmesi, üç kez sürülmüş toprağa bereket getirecek; böylece toprak insanlara iyi mahsuller verecektir.

Alkibiades bu sahneyi hatırladığında ürperdi. Fakat anıları, onun yakasını bırakmamak için direniyorlardı.

Telesterion, aulos ve kithara sesleriyle inliyordu; doğmakta olan yeni günün ışığı pencereden içeri hafif hafif sızıyordu.

Ölüm yok; sadece ölümsüzlük var.

Alkibiades, Telesterion'daki o günden sonra Mysterlerin üzerinde bırakmış oldukları derin etkiden kurtulamadı. Toprağın karşı konulmaz gücünün, onun ebedi ölümünün ve yeniden dirilişinin yarattığı sarsıcı duyguyu tekrar tekrar hissedebilmek için, senelerce bu Mysterleri kendi evinde cesurca sahneletti. Myster'ler esnasında evine, seçkin dostlarından yalnızca birkaçını davet ediyordu. Sokrates'ten korktuğu için hiçbir zaman ondan konuğu olmasını istemedi; çünkü onun buna karşı çıkacağını biliyordu. Dostlarına, ağızlarını kapalı tutacaklarına dair yemin ettiriyordu. Yeminlerin ardından seremoni başlıyordu. Alkibiades başrahibi, başındaki kral tacıyla Hierophant'ı canlandırıyor; arkadaşı ise ikinci rahip, meşale taşıyıcısı Dadukos oluyordu.

Alkibiades'in evinin iç açıcı havası, Demeter'in güzelliği ve "tanrıya karışanların" karışık içeceklerinin yerini alan su katılmamış şarap, çok geçmeden Myster'lerin kutsal seremonilerine leke sürüyordu. Demeter'in güzelliğinden başı dönen sarhoş Alkibiades, erguvan rengi uzun Hierophant giysisini üzerinden fırlatıp atıyor, bir anda Zeus oluveriyor ve dostlarının şaşkın ba-

kışları arasında, Atinalı güzel fahişelerden birinin canlandırdığı bereket tanrıçasıyla oynaşmaya başlıyordu.

Sözde "tanrıya karışanlar" sessiz kalma yeminlerini uzun süre tuttular. Fakat en sonunda içlerinden biri bu yemini bozdu.

Alkibiades o hainin üzerine çullanıverecekmiş gibi, yattığı yerden öfkeyle fırladı. Daracık odanın içinde sağa sola koşturdu; sonra birdenbire perdenin önünde durdu. O kişinin kendisini neden ispiyonlamış olduğunu artık biliyordu. Bizzat Alkibiades'e zarar vermek değil, Sicilya seferini başarısızlığa uğratmak istiyordu. Demokratların yerine oligarşi yanlılarını iktidara getirebilmek için, Alkibiades'i suçluyordu.

Ne hale geldim? Hâlâ inanamıyorum, fakat gerçek ortada: Ben bir inanç suçlusuyum. Sahip olduğum her şeyi elimden aldılar. Beni yurdumdan, evimden, servetimden ettiler. Beni sevdiğim tüm insanlardan ayırdılar! Hipparetem, iki küçük oğlum bensiz ne yapacaklar? Acaba Hipparete çocuklarımızla birlikte erkek kardeşine kaçmayı başarabildi mi? Ölüm cezasına çarptırılan bir adamın karısının ve çocuklarının yüzüne şimdi tüm kapılar kapanmayacak mı? Alkibiades yumruklarını şakaklarına dayadı; şakaklarındaki dışarı fırlamış damarlar hızla atıyordu. Küçük Timandra'ma ne olacak? Acaba hâlâ beni düşünüyor mu?

Beni düşünme! Bunu istemiyorum! Ben dışlanmış biriyim, bir kaçağım! Alkibiades'in içi öfkeyle doldu. Artık kendine hâkim olamıyordu: avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı: "Neden beni lanetliyorsunuz? Neden beni yargıladınız? Kimse bunun sebebinin Demeter ve Kore olduğunu iddia ederek, bana yalan söylemesin! Gerçek sebep şu ki ben Perikles'in istediği şeyin aynısın istedim!" Fakat bu aynı şey değildi. Perikles, Atina'da bir ittifak oluşturmak ve müttefikleriyle bir olup düşmanlarını püskürtebilmek için, tüm Helenlerin kendi çağrısı üzerine temsilcilerini Atina'ya yollamalarını sağlamamıştı. Perikles'in tüm Helenlerin gönüllü ittifakıyla ulaşmaya çalıştığı şeyi, Alkibiades onlara zor kullanarak dahi olsa kabul ettirmek niyetindeydi. Bu

sırada başvurduğu çarelerde de seçici değildi. Fakat bunu hayatının en büyük amacı gibi gösteriyordu: "Tüm Helenler için mutluluğu 'tek, büyük ve yenilmez' bir Hellas'ta; insanın yalnızca hayal edebileceği güzellikte bir şehrin, tüm şehirlerin en güzeli olan Atina'nın önderliğinde birleşmelerinde gördüm! Bu düşünce beni heyecanlandırıyor! Bundan başka bir şey düşünemiyorum! Ancak seferimin başarısızlıkla sonuçlanmasının kimlerin işine geleceğini de biliyorum."

Alkibiades ıstırap veren hayallerden ve tahminlerden kendini alamıyordu. Atina'nın kapılarından ölüm mahkûmunun yerine, onun düşünceleri giriyordu: Siz oligarşi yanlıları, demokrasiye karşı duyduğunuz körü körüne nefretle bir cinayet komplosu kurdunuz

Alkibiades, oligarşi yanlılarının Hetairialarıyla gençliğinde tanışmıştı. Oligarşi yanlıları, Hetairialarda baş başa verip, demokrasiyi nasıl çökertebileceklerini konuşurlardı. İktidara gelebilmek ve halkın büyük zorluklarla elde ettiği her şeyi ortadan kaldırabilmek için, her türlü çareye başvurarak, demokrasinin temel dayanaklarını yıkacaklarına ant içerlerdi.

Nasıl olmuştu da tüm bu başına gelenlerden hiçbir şekilde haberi olmamıştı! Pek çok oligarşi yanlısıyla, hepsinden önemlisi doğuştan asil olan aristokratlarla kan bağı vardı. Ayrıca bir strategos olarak çok sayıda plutokratla temas halindeydi. Oligarşi yanlılarının Hetairialarına kazık çakmış sofistlerle de yeterince tecrübe edinmiş ve küçük çatışmaları tatlıya bağlamıştı.

Daha sonraları ortaya çıkan sofistler birer filozof olarak, ne bir Protagoras, ne bir Gorgias, ne de bir Hippias ile aynı kefeye konacak durumdaydılar. Kendilerini halktan üstün görüyorlardı; siyasi serüvenciler oldular. Asıl sofistlerden yalnızca, halk egemenliğine darbe vurmaya uygun gördükleri şeyleri devraldılar. Sıradan halkın sadece arsız, bayağı ve budala insanlardan oluştuğunu söyleyerek, halkı aşağıladılar. Buna karşılık oligarşi yanlılarını, tek tek bağımsız kişilerden oluşan bu dar tabakayı

methettiler ve onların devlet yönetimi için en uygun adamlar olduklarını söylediler. Alkibiades Atina'da yaşamış olduğu zamanla kıyasla, her şeyi daha net görebiliyordu. Başına gelen talihsizlik, onun geçmişi farklı bir gözle görebilmesini sağlıyordu ve o geçmiş, Alkibiades'in içine korku salıyordu.

Gençlik yıllarından beri, oligarşi yanlılarının neler düşündüklerini çok iyi biliyordu; onların Hetairialarının ne kadar kötü şeyler yapabileceklerine daha küçük bir çocukken şahit olmuştu. Olup bitenleri hâlâ dün gibi hatırlıyordu. Perikles güçten düşmüştü; Spartalılar ayaklanarak Attika'yı istila etmiş, büyük yıkımlara sebep olmuşlardı. Bunun üzerine Peloponessos Savaşı başlamıştı. İşte böyle bir zamanda Hetairia'lar, tıpkı akbabalar gibi, neredeyse yetmiş yaşındaki Perikles'in başına üşüşmüşlerdi.

Oligarşi yanlıları bir savaşın yenilgiyle sonuçlamasını, amaçlarını gerçekleştirmek için kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak görüyorlar. Şu anda da yenilmemizi istiyorlar. Bu yüzden sıra bana geldi. Tek dertleri, Atina'nın Syrakusa'daki zaferine ve elbette demokrasinin zaferine engel olabilmek! Pythia'nın Sicilya seferi ile ilgili o uğursuz kehanetinin nedeni de bu! Oligarşi yanlılarının kolu uzun; Sparta'ya kadar uzandığına göre, neden Delphoi'ye de uzanmasın!

Ben bu kehanetin beni korkutmasına izin vermediğim ve askerlerle denizcilerden destek gördüğüm için, bizzat beni yok etmek istiyorlar! "Alkibiades Hermelere leke sürüyor!" Ah, Atina'da böyle fısıltılar dolaştığını Lamakhos bana neden daha önce değil de hâlihazırda biz Sicilya'ya yaklaşmışken anlattı? Herme'lerin başına gelenlerde hiç şüphesiz Kritias'ın da parmağı var! Lamakhos, Kritias'la kavga edebileceğimden ve seferin gerçekleşmeme ihtimalinden neden korktu? Önce tüm bu iktidar meraklılarının çevirdikleri dolapları gözler önüne sermeli, ondan sonra denize açılmalıydım! Böyle olmak zorundaydı! Evimde Eleusis Mysterlerinin kutsiyetini bozduğuma dair yapı-

lan ihbarda da Kritias'ın kesinlikle parmağı var. Uzun zamandır Mysterlerden haberi vardı. Fakat sessiz kaldı; çünkü ağzını açmak için uygun anı bekliyordu. Bunu yaparken her zaman olduğu gibi başkalarını öne sürdü ve bununla hiçbir ilgisi yokmuş gibi, kendisi arka planda kaldı.

Alkibiades acı, öfke ve intikam hırsı içinde kıvranıyordu. Bu yüzden hastalanmıştı; inliyor, ağlıyor, bağırıyordu: "Bekleyin! Benim için hazırlamış olduğunuz o zehir dolu kadehi henüz başıma dikmedim! Beni zehirleyerek ortadan kaldırmaya çalışan, beni yargılayan, onlara yardım eden ve ayrıca buna engel olmamış olan herkesten intikam alacağıma yemin ediyorum! İntikam, tüm Atina! Bana olan minnettarlığınızı kanıtladığınız için önünüzde eğiliyorum! Zeus'un tüm yıldırımları aşkına! Ben de size olan minnettarlığımı kanıtlayacağım! Göreceksiniz! Ahmaklar, kıt akıllılar! Atina'nın hâkimiyet alanı her geçen gün biraz daha daralıyor. Oysa ben... Duyuyor musunuz? Ben tüm Hellas'ı, hatta daha da fazlasını ayaklarınızın altına sermek istedim! Ah, işte yine o düş! Tüm düşlere lanet olsun!"

Bu arada Sicilya'daki askerler ve denizciler, sevgili komutanları Alkibiades'in yokluğunda cesaretlerini yitirdiler; Nikias'ın kararsızlıklarla dolu savaş komutası, onların içindeki ölümüne savaşma hevesinden geriye kalan o ufacık kıvılcımı da söndürdü.

"Bakın! Bakın!" diye bağırdı zavallı Alkibiades. "Bana ne yaptınız? Elinde zehir dolu bir kadeh tutan korkunç bir hayalete mi dönüşmemi istiyorsunuz? Ben öyle bir hayalet olmak istemiyorum! Ben yüreğinde zehir taşıyan bir hayalet olacağım. Kadehi çoktan boşalttım!"

Thurioi'de Alkibiades'in bakımıyla ilgilenen insanlar, onu göğsünde hiç durmadan kanayan bir yarayla buldular. Gözleri donuklaşmış, kan çanağına dönmüştü: dudakları solmuş, neredeyse bembeyaz olmuştu.

Ölüyor: diye fısıldadılar birbirlerine. Bir hekim getirin!

Fakat Alkibiades, Thurioi'yi çoktan gizlice terk etmişti. Daha sonra öğrendiler ki kendisine hizmet sözü vermiş olduğu Sparta Kralı Agis, Alkibiades'i krallığına kabul etmişti.

Sparta intikam hırsıyla hastalanmış bir Alkibiades'i nasıl istemez! Bizzat Atinalılar tarafından ağır yaralanmış bu adamdan başka kim... kim Atinalılarda daha derin yaralar açabilir ki! Bu Atinalılar böylesine cesur bir komutandan vazgeçerek. ne kadar düşüncesizce hareket ediyorlar; hem de bu kadar büyük bir orduyu komuta ettiği ve Syrakusa'nın olmuş armut gibi eline düşeceği bir zamanda. Aklından geçen bu düşünceler kralın hoşuna gitti; tıpkı kraliçenin ve tüm Spartalıların hoşuna gittiği gibi.

Sicilya seferinde ardı ardına talihsizlikler yaşanıyordu: en sonunda sefer, büyük bir felaketle sona erdi. Nikias bu seferi dikkatsiz ve hevessiz komuta etmişti. Savaş uzuyor, Atinalıların zafer umutlarını birer birer yıkıyordu. Üstüne üstlük, tüm yaşamı boyunca Nikias'ı korkutan uğursuz bir güç, kuşatma altındaki Atinalılara karşı cephe alıyordu: Köleler! Zifiri karanlık bir gecede kürek başındaki tüm köleler Atina gemilerinden firar etmişler; böylece Atinalıların muhteşem filosu, artık mücadele edemeyecek hale gelmişti. Nikias umutsuz bir duruma düşmüş olduğunu anlamıştı. Syrakusalıların kara ordusuyla baş edemezdi.

Fakat başlarına gelen felaketler bu kadarla da kalmadı! Spartalılar Syrakusa'ya yardıma koştular. Hızla ilerleyerek Himera'dan çıkıp, Sicilya'dan geçtiler ve Atinalıların iç bölgelerine kadar girdiler. Sicilyalılar da karşı taarruza geçtiler. Dört bir yandan kuşatılmış ve büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olan Atinalılar, boşu boşuna kuşatmayı yarma teşebbüsünde bulunduktan sonra, kayıtsız şartsız teslim oldular.

Nikias tutuklanarak idam edildi. Yedi bin Atinalı savaşçı içinden hâlâ hayatta kalmayı başarmış olanlar, yakalandılar ve köle olarak madenlerdeki ağır işlerde çalışmaya yollandılar.

Spartalılar, içinde yanan intikam ateşi daha da alevlenmiş

olan Alkibiades'e, Atina'nın mahvı için istediği her şeyi verdiler. Alkibiades savaşçılarıyla birlikte Atina'nın en hassas bölgesine, Dekeleia kasabası yakınlarına doğru ilerledi; o bölgeye yerleşti ve Attika'ya yönelik saldırılarını oradan yürüttü.

Sokrates, Simon'un karşısında iki büklüm bir halde oturuyor; çaresiz sesi küçük atölyeyi dolduruyordu. Simon sandalet yapıyor, başını bir an bile işinden kaldırmadan Sokrates'i dinliyordu.

"Simon, sen de benim öğrencimsin! Ölümden kaçış ve intikama kaçış arasında çok büyük bir fark olduğunu kesinlikle bilirsin. Kaldı ki o doğup büyüdüğü şehri, hepimizi hedef alıyor!"

"Evet" dedi Simon büyük bir ciddiyetle. "Bu kadar küçük bir taş yuvarlanır ve her zaman daha büyük, çok daha büyük taşları harekete geçirir; ta ki koca bir kayayı kendisiyle birlikte sürükleyene dek."

Sokrates iplerden birini koparmak için, parmağını canına yakacak kadar kesene dek uğraştı ve sonra söylenmeye devam etti: "Birlikte yemek yemiş olduğum, aynı çadırda uyumuş olduğum bir insan! Benim en yetenekli öğrencim!"

Bu aşamada Simon deriyi parmaklarının arasında yoğuruyor, yumuşatıyor ve ona sandaletler için gerekli olan biçimi veriyordu.

Sokrates geçliğinden beri onun fikirlerini bir yerlere not eden, mütevazı ve işine sadık öğrencisinin kısacık kesilmiş saçlarına baktı. Alkibiades'le karşılaştırıldığında, zihinsel çalışmalar ona ne kadar zor geliyordu! Fakat buna karşın ne kadar dürüst ve iyi bir insandı! Nasıl da sade bir yaşam sürüyordu!

Sokrates, ona içtenlikle gülümsedi. "Simon, bazen sana gıpta ediyorum. Burada huzur içinde oturuyor ve insanlara sandaletler yaparak, iyi bir iş yapıyorsun; benim gibi sıkıntıların yok."

"Bu konuda yanılıyorsun, aziz Sokrates! Benim işimde her şeyden önce hammadde sıkıntısı oluyor. Ben de iyi ve iyi sayılabilecek deriler alıyorum; kötü deriden iyi sandaletler yapamam.

Fakat yumuşak ve sağlam, en iyi cinsten bir köselem varsa, senin için bir ömür boyu dayanıklılığını koruyacak sandaletler hazırlayabilirim. Bu açıdan işimiz birbirine benziyor. Senin eğitim verdiğin öğrenciler de başlangıçta yalnızca birer hammadde oluyorlar; öyle değil mi? Şimdi anlıyor musun? Yoksa sen kötü bir malzemeden harikalar yaratabiliyor musun? Bak, Sokrates; bu yalnızca işindeki ustalığından kaynaklanan bir sorun değil, aynı zamanda üzerinde çalıştığın malzemeyle ilgili bir sorun. Senin işinde de aynen böyle."

"Yalnız şunu unutuyorsun, sevgili dostum; sen derinin adi olduğunu hemen fark ediyor ve o deriden sandalet dikmiyorsun. Fakat ben malzememin adi olduğunu nasıl anlayacağım? İnsan sandalet derisi değil ki. Önemli olan onun derisinin altında ne gizlediği; ne yazık ki bu anında fark edilemiyor."

"Kesinlikle haklısın; böyle bir tehlike mevcut. Ama yine de senin, iyi malzemen çok, talebelerinle gurur duyabilirsin."

"Evet" diye karşılık verdi Sokrates; fakat yüzündeki mutsuz ifade silinmedi. "Evet, iyi öğrencilerim var ve onlar aynı zamanda benim mutluluğum. Yine de tek bir kötü öğrenci bu mutluluğu bozmaya yetiyor. Alkibiades'in bir zamanlar nasıl bir öğrenci olduğunu sen de biliyorsun. Hepinizin içinde en yeteneklisiniz, en becerikliniz oydu. Zamanla daha bilge, daha ağırbaşlı olacağına her zaman inandım. Onu çok sevdim, tıpkı öz..." Sokrates cümlesini tamamlayamadı. Sustu.

Simon başını işinden kaldırdı. "Ağlıyorsun, değil mi Sokrates?" diye sordu çekinerek. "Annenle baban öldüğünden beri ağladığını görmemiştim."

Sokrates boynu bükük, öylece oturuyordu. "Benim tüm Hellas'taki en bilge adam olduğumu söylüyorlar. Tanrılara hakaret etmek istemem; ama bu düpedüz yalan. Simon, her insanın olduğu gibi benim de aptalca hayallerim var."

"Kendine işkence etme azizim; tüm bu talihsizliklerde..." Simon, sanki sandaletler söylemek istediği şeyi tüm şehre ya-

yabilirlermiş gibi, atölyenin içine bakındı ve sonra fısıltıyı andıran bir sesle şöyle dedi: "Alkibiades'in intikam hırsıyla yanıp tutuşmasında ve Sicilya'daki felakette suçun büyük kısmı bizzat Atinalılara ait! Sözleriyle ve akla gelebilecek her türlü kötülükle bu suça iştirak etmiş olan kaç halk düşmanı, hain ve hokkabaz olduğunu saymak bile mümkün değil."

Sokrates içini çekti. "Sevgili Simon, başka zaman hep beni neşelendiren şeyler söylüyorsun; fakat şu anda idrak etmemi sağladığın şey, bana Alkibiades'in ihanetinin verdiği kadar büyük bir acı veriyor."

Üçüncü Ara Bölüm

"Alkibiades'in olağanüstü bir uyum yeteneği vardı; insanların gönüllerini okşayarak, kalplerini kazanma ve onların suyuna gitme konusunda yetenekliydi. Hatta bu konuda bir bukalemundan bile daha becerikliydi. Sparta'da tam manasıyla Spartalılara özgü bir yaşam sürdü: Saçlarını uzattı ve sakal bıraktı, soğuk suda yıkandı, arpa unundan yapılmış pideler yedi, tahıl çorbası içti ve kalın ketenden giysiler giydi. Öyle ki Spartalılar, bir zamanlar bu adamın güzel kokulu kremler sürünmüş ve ipek giysiler giymiş, evinde özel aşçısı olmuş olabileceğine inanamadılar; hatta anlatılanların yalan olduğundan şüphelendiler."

Sokrates susuyor, hiçbir şey söylemiyordu; bu yüzden yazdıklarımı yüksek sesle okumaya devam ettim:

"Alkibiades, Sparta'da bedensel egzersizlere çok özen gösterdi; sade bir hayat sürdü ve yüzünde daima ciddi bir ifade vardı. Fakat İonia'da hayat dolu, eğlenme meraklısı, havaî bir adam oldu. Trakya'da ise ayyaştı, cesur bir at binicisiydi. Persli Satrap Tissaphernes'in yanında bulunduğu sıralarda, beceriklilik ve atılganlıkta Persleri gölgede bıraktı."

Okumayı bitirince meraklı gözlerle Sokrates'e baktım. Düşüncelere dalmış, öylece oturuyordu; gözleri çok uzaklara bakıyordu. Çoğu zaman neşesinin ve açık yürekliliğinin sevimlileştirdiği

yüzünde, bu kez kızgınlıkla karışık acıklı bir ifade vardı. Yüzüme bakmadan konuşmaya başladı: "Tüm bunlara nasıl katlandığımı bilmek istiyor musun? Dışarıdan bakıldığında her zamanki gibi yaşıyordum ve bir tamircinin yırtık sandaletleri yamadığı gibi, insanların küçük ruhlarını iyileştiriyordum. Fakat ben kendim ruhen paramparça olmuştum. İnsanlar mutlu olmak istiyorlardı; fakat sevinç nidaları savaşın dehşeti içinde yitip gidiyordu. Mutluluk nedir ki? Böylesine korkunç bir yara aldıktan sonra, Alkibiades'in bana ve aynı zamanda kendisine reva görmüş olduğu dayanılmaz acılardan sonra, ben mutluluğu nerede bulabilirdim?"

Bana baktı; gözlerinde şimşekler çakıyordu. "Cehennem köpeği aşkına! Onu defetmeli miydim; yoksa yine sevgiyle kabul mü etmeliydim?" Sokrates bana doğru eğildi ve âdeta soluğu kesilerek şöyle dedi: "Onunla yaşadığım tüm o yıllar boyunca, onun hakkında ne düşünmem gerektiğini bilemedim. Bugün bile bilmiyorum. Alkibiades hem iyiydi, hem de kötü; Attika'ya zarar verdi ve sonra ona yine faydası oldu. Sadıktı ve aynı zamanda sadakatsizdi. Ne yapacağı belli değildi. İnsanlar Alkibiades'ten bahsederken, her zaman dile getirdikleri tek şey onun ölçüsüzlüğü oluyor; asla bir nebze ölçülülükten söz etmiyorlar. Fakat ben sana hep Alkibiades'i anlatıyorum; artık kendim hakkında bir şeyler anlatacağım. Sokrates'in öğrencisi Alkibiades, düşman Spartalıların tarafına geçti ve ülkesine korkunç acılar verdi!

Alkibiades uzaktaydı, ama ben yakındaydım. Bu yüzden onun yaptıklarının cezasını ben çekmek zorunda kaldım. Dostlarım bile bana karşı biraz soğuk davranmaya başladılar. Peki, ya düşmanlarım? Sürekli olarak demokrasi aleyhine dalavereler çeviren, Hetairia'lara bağlı gizli cemiyetler ne yaptılar? Bütün bu olanlar, onların ekmeğine yağ sürdü. Doğruca benim üzerime gelmediler; ama beni ezebilmek için Alkibiades'i kullandılar. Bana çarptıkları lafların her biri bir taş ya da bir sopa olsaydı, inan bana, bende ölümcül yaralar açarlardı.

Derken her şey değişiverdi. Alkibiades, Atina'nın menfaati için büyük çabalar göstermeye başladı. İonia adalarındaki filosunu Sparta'da zafere götürdü ve yüzünün akıyla geri döndü. Bu kimin aklına gelirdi! Bunun üzerine nasıl bir şamata koptu, görmeliydin! Peki, Alkibiades'in Halk Meclisinin huzurunda yaptığı konuşmanın hemen ardından bana koşmuş ve dizlerime kapanarak, benden af dilemiş olduğu dedikoduları etrafta dolaşınca ne oldu dersin?

'Öğretmeni Sokrates, Alkibiades'ten daha suçlu! Alkibiades'in ahlakını o bozdu! Halkın umudu Alkibiades'i kötü yola düşürdü!' sözleriyle o zamana kadar hiç durmadan aleyhimde konuşmuş olan Lykon ve her daim gevezelik eden satılmış Peisandros çabucak dillerini yutuverdiler. Fakat Alkibiades, her ne kadar inzivaya çekilmese de o günlerde mutlu değildi. Karısı Hipparete o dönmeden yıllar önce ölmüştü. Benim onunla ilişkim de artık eskisi gibi değildi. Atina'da güvenebileceği hiç kimse kalmamıştı. Yalnızca Timandra'nın yanında kendini iyi hissediyordu."

Sokrates hafifçe gülümsedi; ancak sadece gözleriydi gülümseyen. Sonra şöyle dedi:

"Daha sonra Alkibiades'in düşmanları bir kez daha ona çamur atmayı ve onu memleketinden kovmayı başardıklarında —onun buna fırsat vermemiş olduğunu kesinlikle iddia etmiyorum— yine eşekarıları gibi iğnelerini bana çevirdiler."

"Bana öyle geliyor ki sen düşmanlarını her zaman hafife aldın, Sokrates. Sana da zarar verebileceklerini hiç düşünmedin mi?"

"Onlar için bana zarar vermelerini gerektirecek kadar önemli olduğumu hiç düşünmedim."

"Gördüğüm kadarıyla büyüklüğünün zayıf tarafları da var. Bu ne saflık, nasıl bir kendini küçümseme! Sen işte bu özelliklerin yüzünden tüm hainler, tüm egoistler, yalancılar ve açgözlüler için büyük bir tehlike, güçlü bir düşmandın."

Sokrates gülümsedi. "Hem de ağır silahlı bir düşman."

"Çok doğru." Ben de gülümsedim. Fakat o anda şunu düşün-

düm; burada ruhsal güç hilekârlıkla, gerçeğin ikna gücü gümüşünkiyle, erdemin gücü hırsınkiyle savaşıyordu. Ciddileştim. "Bir insan ne kadar güçlüyse, o kadar çok düşmanı olur."

"Ama dostları da olur, sevgili dostum. Mükemmel bir harmoni için insanın her ikisine de ihtiyacı var. Dostlar da tıpkı düşmanlar gibi insanı güçlü kılar."

O anda Sokrates'in dostlarını düşünmeye başladım. Kriton, komşusu Simon, Antisthenes ve Megaralı Eukleides ona sadık kalmışlardı. Genç Apollodoros ve elbette Ksenophon da Sokrates'in dostlarındandı.

Sokrates sanki ne düşündüğümü anlamış gibi, ansızın şöyle dedi: "Dostlarımı ve düşmanlarımı iyi tanıyorsun; iftiracıların ve sinsi çamurcuların her türlüsüyle karşı karşıya kaldığımı da biliyorsun. Aristophanes, dediğini duyar gibi oluyorum. Evet, haklısın. Platon'un yazılarında okumuş olduğun için, Aristophanes'in 'Bulutlar' adlı oyunuyla benim tüm iyi özelliklerimi kötüye dönüştürmüş olan ilk kişi olduğundan da haberin var. Şu Aristophanes tuhaf bir insan! Asilzadelerin Demos'unda, Kydathenaion'da büyüdü; ama onlardan biri değildi. Yine de bana öyle geliyor ki demokratlar aleyhine bir söz söylenecek olduğunda, en keskin dil onunki oluyordu. O delikanlı ne kadar espriliyse, bir o kadar küstah, saldırgan, kaba ve saygısızdı. Bu konuda üstüne yoktu. Gülünç duruma düşürmediği hemen hemen hiç kimse kalmadı."

"Yıllar sonra 'Kurbağalar' adlı eserinde senden hıncını aldı" dedim.

"Ah, o iğneli sözleri mi kastediyorsun?" Kahkahayı patlattı. "Aristophanes'in o oyunda beni dostum Euripides'le bir araya getirmiş olmasından memnuniyet duydum." Sokrates birkaç kez derin derin soluk alıp verdi. "Ancak Euripides'i ölümünden çok kısa bir süre sonra gülünç duruma düşürmüş olması beni üzdü."

Helenlerin, ölülerin yaşayan dünyayla esrarengiz bir bağlantıları olduğuna inandıklarını, ayrıca bir Atina yasasının ölülerin

şerefine ve haysiyetine leke sürmeyi yasakladığını hatırladım; bu yüzden Sokrates'in kızgınlığının sebebini anlamakta zorlanmadım.

Ellerini büyük bir hararetle havada salladı. "Aristophanes... Kimden geldiğine bile aldırış etmeden yeni olan her şeye zalimce saldıran, eskinin ateşli savunucusu!" Bana sert bir bakış attı. "Fakat sanma ki ben mükemmelim; benim için Aristophanes, muhtemelen bugün sizlerin düşündüğünüzden daha büyük bir canavar. Gerçi 'Bulutlar' adlı komedyasında kahramanları alkışladım ve o oyun sanki beni hiç kızdırmamış gibi davrandım. Fakat aslında öfkeden kuduruyordum. Cehennem köpeği aşkına! Bir düşünsene! Ben sofistlerle kanlı bıçaklıyım! Sen de biliyorsun ki onların sonu gelmez şüpheciliği, daimî kötümserliği ve benim iyimserliğim, birbirleriyle ancak ateş ve su kadar bağdaşabilir. Ama Aristophanes beni, bu acayip fikirleri olan adamların başıymışım gibi gösteriyor!"

Bundan nasıl bir sonuç çıkarılabilir? Bu oyunu benim çıplak ayaklarım ve kel başımla bulutların arasında nasıl süzüldüğümü göstererek, gülmeye pek meraklı olan halkı sadece neşelendirebilmek için mi yazdı; yoksa Atinalılara yeni Perikles'ler ve Anaksagoras'lar yetiştirmeyi düşündüğüm için beni ayıplamak mı istedi? Biliyorsun, onun da meziyetleri vardı; tüm Atina'ya bir ip cambazı gibi tepeden bakıp, her şeyi olduğu gibi yazabilirdi."

"Peki, insanlarla ilişkileri nasıldı? Düşüncelerini onlarla paylaşır mıydı?"

"Bu soruna net bir cevap veremem." Güldü. "O düşüncelerini herkesten önce komedyalarıyla paylaşırdı."

Sokrates ezberinden bir şey okumaya başladı. Belki kelimesi kelimesine aynıydı, belki de değildi; fakat bu sözlerle Atina halkına hitap edenin, 'Atlılar' adlı komedyanın yazarı olduğunu hemen anladım:

"Ey, Demos! Güç ve ihtişam içinde parıldıyorsun;
öyle ki tüm ölümlülerin senden, yüce efendilerinden,
ödleri patlıyor.
Fakat baştakilerin kolayca peşlerine takılıyorsun;
Dalkavukluklara seve seve teslim oluyor,
hayallere kapılıyorsun.
Biri tatlı dille bir şey söyleyecek olsa,
ağzın açık onu dinliyorsun.
Senin aklın havada, bulutların arasında."

Sokrates bana baktı. "Şimdi işin içinden çık bakalım! Aristophanes kime ne söylemek istiyor, kendin bul; o zamanlar bize, şimdi ise size..."

Sokrates bir an için sustu, sonra usulca konuşmaya devam etti: "O günler benim için çok zor günlerdi; belki bir gün sana yine gelir ve o günleri anlatırım."

Anılarının onu hüzünlendirmiş olabileceğini düşünüyordum; fakat yanılıyordum, çünkü Sokrates'in gözleri parıldıyordu.

"Düşün ki azizim, o zamanlar oldukça yaşlıydım ve yavaş yavaş hayata duyduğum inancı yitirmeye başlamıştım; ama böyle bir zamanda Toprak Ana Gaia'nın o olgun ve sarışın meyvesi Myrto birdenbire beni hayata döndürüverdi."

Sanki sözlerine bir şeyler daha eklemek ister gibiydi; belki de Myrto'yla ilgili anılarını anlatırken, onu rahatsız etmemi söylemek istiyordu. Sesimi çıkarmadan onu dinlemeye devam ettim.

"Aslında beni hayata döndüren yalnızca o değildi. O günlerde bana üç öğrenci bahşedildi: Myrto, Ksenophon ve Platon. Platon benim yeni ve büyük umudumdu; yaşamın nasıl daha iyiye ulaştırılabileceğini benimle birlikte etraflıca düşünebilen genç bir adamdı. Tragedya yazmayı bıraktı; oysaki bu alanda dikkat çekecek kadar yetenekliydi."

Bir şey eklemekte sakınca görmedim: "Tıpkı bir zamanlar senin heykeltıraşlık sanatında olduğun gibi."

"Çok doğru; aynen öyleydi." Başını salladı. "Ancak Platon gençken bile benden daha ağırbaşlıydı. Düşün ki Platon kökleri çok eskilere dayanan bir sülaleden geliyordu; hatta Alkmeonidlerle akrabaydı. O Kritias'ın yeğeniydi! Aynı sülalenin evlatları birbirinden ne kadar farklı; Perikles, Alkibiades, Kritias, Platon! Daimonion'um beni asla onlardan koruyamadı!"

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

-1-

Trakya Khersonesos'u ayıların, kurtların, vahşi atların, kabadayı delikanlıların ve güzel kızların memleketidir. İşin tuhaf tarafı; aynı zamanda Dionysos Dithyramboslarının, Orpheus Lyr'inin, bakir ormanların ve müziğin memleketidir.

Trakya Khersonesos'u, Samothrake Denizi ile Hellespontos Boğazı arasında saplanıp kalmış bir kılıca benzer. Geniş ve engebeli yabanıl arazinin üzerinde, neredeyse her zaman bulutlu ve karanlık olan gökyüzünün altında çoğunlukla şiddetli bir rüzgâr eser. Rüzgârın kamçıladığı bulutların arasında yırtıcı kuşlar öter. Deniz kıyısındaki sarp kayalıkların yarısı suyun, yarısı rüzgârın içindedir ve bu kayalıklar çok yükseklere uzanır. Bakir ormanlar yarımadanın güneyini de kaplar. Ormanlar, hemen hemen bir kaosu andıran ölçüsüz gürlükleriyle toprağı örterler. Yalnızca bir Trakyalı orada yolunu bulabilir.

Gece, kara bir çingene yengeci gibi yarımadaya doğru ilerliyor, yavaş yavaş üzerine çöküyor ve her yeri kasvetli bir karanlığa boğuyordu.

Karanlıkta tek bir ışık parıldıyordu. Bu ışık, Alkibiades'in Aigos Potamoi "keçi nehri" yakınındaki ahşap evinden, madeni bir lambadan geliyordu.

Alkibiades, Timandra ile birlikte yaşadığı bu sığınağı doğuya has bir ihtişamla değil, Trakya tarzında kurmuştu. Bu sade yuva,

el bebek gül bebek büyümüş olan uygar kadının hoşuna gidiyordu. Odun, odun ve yine odun; bunun yanı sıra demir, deri, tiftik ve bir yığın ayı, tilki ve vaşak postu... Yattıkları yerin, sedirlerin, zeminin üzerinde ve yaş ağaç gövdelerinden örülmüş duvarlardaki kılıçların, yayların ve hançerlerin arasında, kısacası her yerde bu postların en güzel örnekleri bulunuyordu. Araplara ve Hintlilere has o güzelim misk ve telâtin kokularının yerine, orada çürük ot kokuyordu. Kulübede fırtınanın uğultusu, ahırdan atların tepinme sesleri, köpek havlamaları, kurtların uzaklardan gelen ulumaları...

Timandra bu medeniyet görmemiş yerde, bir dağ çiçeği kadar zarif ve bir Aiolis harpı kadar hassastı. Üzerine ketenden, kenarları rengârenk işlemeli bir peplos giymiş; beline kalın ve bakır bezeli deri bir kuşak bağlamıştı. Postlardan oluşan yatakta yarı uzanmış, yarı oturur bir halde, Alkibiades'in tedirgin adımlarını ve asabi hareketlerini korku içinde seyrediyordu.

"Seni anlamıyorum, benim en kıymetlim..."

Alkibiades duvardan kısa bir Trakya kılıcı aldı, tilki postlarından birinin tabaklanmış tarafını çevirip, kılıcın ucuyla postun üzerine bir harita çizdi.

"Burası Hellospontos kıyıları. Şu yukarısı, Lysandros'un filosuyla birlikte beklediği Lampsakos. Saklanmak için kendine iyi bir yer seçti. Aigos Potamoi aşağıda, işte burada Hellospontos'a dökülüyor. Atina filosu oraya demir attı. Bu budalalar anlamak istemiyorlar..."

"Kim anlamak istemiyor, sevgilim."

"Şu Atinalı komutan müsveddeleri Tydeus, Menandros, Adeimantos ve adları her neyse, diğer beceriksizler. Neler olabileceğini anlamıyor..."

"Sinirlenme sevgilim; orada ne tür bir tehlikeyle karşılaşabileceklerini ben de anlamıyorum."

Alkibiades kılıcı Aigos Potamoi'nin ağzına öyle sert sapladı ki kılıç deriyi deldi ve oduna saplanıp kaldı. Sonra hızla ayağa fırladı.

"Atıma atlayıp, yanlarına gitmeliyim!"

Timandra dehşet içinde ayağa kalktı. "Şimdi mi? Gecenin bu vaktinde? Zifiri karanlıkta? Başını belaya sokarsın. Gitme, lütfen, lütfen oraya gitme!"

"Atım buradaki her taşı biliyor!" Timandra'nın yanına koştu, onu dudaklarından öptü ve meşe ağacından yapılmış ağır kapı ansızın Alkibiades'in ardından kapanıverdi. "Atımı eyerleyin, çabuk!"

Timandra üzerine yün bir üstlük geçirdi ve avluya koştu. Karanlıkta yalnızca iki adamın avlu kapısını açtıklarını ve bir atlının kapıdan çıkıp, gecenin içinde atını dörtnala koşturduğunu görebildi.

Alkibiades hayvanın yelesine sıkıca tutunarak, üzerine doğru eğildi ve onu kamçıladı; at o yöne doğru ok gibi uçuyordu. Atın fırtına gibi koşarken çıkardığı gürültülü sesler, taşlı sahildeki toynak seslerine eşlik ediyor; ateşli ve hoyrat bir şarkıya tempo tutan davulların gümbürtülerini andırıyordu.

Atinalı komutanların gemisinde herkes uyuyordu. Nöbetçiler üç komutanı Alkibiades'in emri üzerine uyandırdılar.

Esneyen, uyku sersemi komutanlar güvertede göründüler.

"Kimdir o?"

"Alkibiades."

"Ne istiyorsun?"

"Sizinle konuşmak istiyorum. Bana bir sal yollayın."

Menandros esnedi. "Bunun için bizi uyandırmak zorunda mıydın? Yarın sabaha kadar bekleyemez miydin?"

"Hayır, durum acil!"

"Konu nedir?" diye sordu Adeimantos.

Alkibiades dişlerini gıcırdattı ve elindeki kamçıyı kırarak, parçalara ayırdı.

"Bu konu benimle değil, sizinle ilgili. Hemen bana bir sal yollayın."

Komutan Tydeus: "Niçin sal yollayalım ki? Seni gayet iyi

duyabiliyoruz. Bildiklerini bize oradan, durduğun yerden ilet" dedi.

Alkibiades az kalsın öfkesinden patlayacaktı. Ancak birdenbire aklından, bu insanların yanında olmamasının kendisi için daha iyi olacağı geçti; böylece en azından şiddete başvurmak zorunda kalmayacaktı. Durduğu yerden bağırdı: "Demir atmak için kötü bir yer seçmişsiniz! Burası ne bir liman, ne de mürettebat için yiyecek bulabileceğiniz bir iç bölge var. Yiyecek almak isteseniz, Sestos'a kadar gitmek zorunda kalırsınız."

"Bak sen; neler de biliyor!" diye bağırdı Adeimantos alay ederek.

"Onu rahat bırak" dedi Tydeus aynı alaycılıkla. "Büyük Alkibiades bir şeyler daha söylemek istiyor!"

Kelimeler Alkibiades'in ağzından çıkarken, güverteye doğru fırlatılan birer av bıçağını andırıyorlardı. "Gelelim planlarınıza! Yarın sabah erkenden tüm filoyu Lampsakos'a sürüklemek ve Lysandros'a sizinle savaşması için meydan okumak niyetindesiniz. Onun tongaya basacağına hakikaten inanıyor musunuz? Kaldı ki Lysandros kılını bile kıpırdatmazsa, bu korkunç ve sefil yere geri dönecek, mürettebatı karaya indirecek ve canları istediği sürece boş boş gezinmelerine izin vereceksiniz. Bu tam bir çılgınlık!"

Tydeus gülmeye başladı; iki arkadaşı da ona katıldı.

"Karşınızda her şeyi büyük bir gizlilik içinde ve tek bir adamın emriyle yapmaya alışmış bir filo olduğunu göremiyor musunuz? Siz kafalarınızı kuma saplıyorsunuz; Atina bu yüzden çok ağır bir bedel ödemek zorunda kalacak!"

"Atina!" dedi Tydeus alay ederek. "Atina seni neden ilgilendiriyor? Ayrıca senin Atinalılar için ne önemin var ki? Yoksa seni filonun komutanı mı yaptılar?"

"Tüm tanrılar aşkına!" diye bağırdı Alkibiades hırsından. "Yeter artık, beni dinleyin! Filoyu böyle bir tehlikeye atmayın." Sonra sesini daha da yükseltti: "Bu filo sizin üçünüze değil, Atina'ya ait..."

"Senin ihanet ettiğin Atina'ya!"

Tydeus'un bu sözü Alkibiades'in suratına bir tokat gibi indi ve Alkibiades öfkeden kudurarak bağırmaya başladı: "Ben Atina'ya faydalı da oldum! Ama sizler, aklınızı başınıza almazsanız, onu mahvedeceksiniz!"

Tydeus birden parladı: "Burada emir verme yetkisi bizim, senin değil. Boş yere gözdağı vermeye çalışma, defol git buradan!"

Onun bu sözünün ardından komutanlar, Alkibiades'e sırt çevirdiler. Hakaretleri, tehditleri ve yakarışları boşuna olan Alkibiades en sonunda pes etti ve evine döndü.

Soluk soluğa, çaresiz ve ağlamaklı bir halde Timandra'ya olup biten her şeyi anlattı. Onu gemiye bile almamışlardı; denize doğru bağırmak zorunda kalmıştı ve ona alaycı, onur kırıcı cevaplar vermişlerdi. Kendini kıyıyı vurmuş bir gemi enkazı gibi hissetmişti; işe yaramaz, harap olmuş bir enkaz...

Timandra'ya, Tydeus'un onu vatanına ihanet etmekle suçladığını anlatırken, panik içinde kendini savunmaya başladı.

"Atinalılar beni hayatımın en büyük düşünden etmediler mi? O düşten geriye ne kaldı? Ben de bir gün öleceğim, sonsuza dek yaşayacak değilim; fakat Atina sonsuza dek tüm Helenlerin başı olmalıydı. Beni ve aynı zamanda kendilerini çok büyük bir kayba uğrattılar; Atina'yı dünyanın zirvesine çıkarmama engel oldular. Bana bir parça şan ve şeref bahşetmektense, her şeyi mahvetmeyi tercih ettiler! Gemilerimle deniz aşırı ülkelere yaymayı hayal ettiğim halk yönetimiyle yaşamaktansa, ataları gibi örümcek kafalarıyla yaşamlarını sürdürmeyi tercih ettiler!"

Timandra kalın bir vaşak postunun üzerinde oturmuş, onu dinliyor; yüreği gümbür gümbür çarpıyordu.

"Kötü bir şey yapmış olduğumu biliyorum. Fakat aynı hataları bir daha tekrarlamadım; öyle değil mi? Herkes biliyor ki ben bir zamanlar Atina için elimden gelen her şeyi yaptım; herkes biliyor ki hem benim, hem de diğerlerinin Atina'dan zorla almış olduğu her şeyi ona geri vermek istiyorum."

Alkibiades volta atarken Timandra'nın yanına her gelişinde, üstlüğü genç kadını sıyırıp geçiyordu; Timandra bu kez üstlüğü hafifçe tuttu.

"Evet, sevgilim; biliyorum. Senden başka hiç kimse bunu başaramazdı."

Alkibiades durdu; hâlâ sinirliydi ve konuşmaya devam etti: "Bunu Atinalılar da biliyorlardı: bu yüzden beni geri çağırdılar. Ancak memleketimi çok özlememe rağmen, onlar beni çağırır çağırmaz Atina'ya dönemedim. Ama Atina'mı hâlâ seviyorum ve sen oradayken, seni de çok özledim Timandra."

"Geri dönmediğin için çok üzülmüştüm."

"İlk önce onlara yapmış oldum kötülüğü ortadan kaldırmak, her şeyi tekrar iyiye çevirmek zorundaydım." Kısa süre önce duymak zorunda kalmış olduğu şeyi hatırladı. Sesi hırsından ve öfkesinden titremeye başladı. "Kim bugün hâlâ, benim ihanetimden söz etmeye cüret edebilir, kim? Elbette sadece şu budala Tydeus gibi bir Atina düşmanı! Dikkat et de Atina'ya benimkilerden daha büyük zararlar verme, Tydeus!"

Timandra, Alkibiades'in alnındaki damarların şişmiş, yüzünün kızarmış olduğunu gördü. Sevgilisi yanında duruyordu; genç kadın buna rağmen onun aslında çok uzaklarda olduğunu hissediyordu. Oysa şimdi ikisi birlikte ne kadar mutlu olabilirlerdi! Fakat Alkibiades'in kalbi Atina'daydı ve yaşadığı sürece o şehir uğruna kendine yiyip bitirecekti.

"Gel, sevgilim, yanıma otur. Kendimi terk edilmiş hissediyorum."

Alkibiades, Timandra'nın yanına oturduğunda da huzur bulamadı. Büyük bir sıkıntıyla ve Atina filosunun o üç komutanının Aigos Potamoi'nin kıyısında onda açmış oldukları yeni yaraların acısıyla genç kadına döndü ve: "Timandra, cevabı sen var! Geçmişteki günahlarımın bedelini yeterince ödemedim mi? Sadece Spartalıları yenmekle yetinmedim; o yağmacıları adadan adaya kovaladım, gemilerini paramparça edip ateşe verdim. O

gemiler denizin üzerinde tıpkı bir odun yığını gibi yandılar ve odunların içinde o sülükler canlı canlı kızardılar. Böylece İonia Denizini Spartalılardan temizlemiş ve Atinalıların hububatlarını Pontos'tan evlerine kadar, yine korkmadan taşıyabilmelerini sağlamış olmadım mı?" dedi.

"Ah, evet" diyerek iç çekti Timandra. "Sen Atina'ya hakikaten kötülükten çok iyilik yaptın."

"Ben daha memleketime tekrar ayak basmadan, yenilmezliğimin haberi çoktan Atina'ya yayılmıştı. Atinalılar Theramenes'in oligarşisini yıktılar ve halkın egemenliğini yeniden ilan ettiler. Sen de benim tüm bunlarla Atina'ya yarar sağlamış olduğumu düşünmüyor musun, Timandra... Başını sallıyorsun!.. Fakat diğerleri bunu neden inkâr ediyorlar? Benden hâlâ ne istiyorlar?.. Ne istiyorlar?.. Söyle bana!.." Alkibiades'in sesi yavaş yavaş kısılıyordu; sanki biri gırtlağını sıkıyordu. "Onlara, asla sahip olamayacaklarına inandıkları bir şey vermek istedim. Ve şimdi elim kolum bağlı; başlarına gelecek talihsizliği beklemekten başka hiçbir şey yapamıyorum." Büyük bir çaresizlik içinde bağırdı: "Ah, Sokrates, benim sevgili babacığım! Benim zeki babacığım, seni neden dinlemedim! Helenlerin dünyası bugün bambaşka olabilirdi!" Bitkin düşerek, sustu.

Timandra, Alkibiades'in saçlarını şefkatle okşuyordu. Parmakları sevgilisinin teriyle ıslanıyordu. Onun göğsünün, hızla çarpan kalbi yüzünden nasıl sarsıldığını görüyordu. Alkibiades yataktan kalktı. "Bir kez daha ata binmeliyim, buna mecburum; bu adamlar korkaklıklarından Atina'yı mahvedecekler. Ancak ben onların yerinde olsaydım, yurduma zafer kazandırırdım." Alkibiades duvara doğru koştu ve duvarı yumruklamaya başladı. "Sizi ahmaklar, sizden komutan olur mu?" Kendinden geçmiş bir halde başını sallıyor, bağırıyordu: "Bırakın geminize geleyim! Sizi güverteden aşağı atacağım. Lysandros'u açık denize çekeceğim ve benimle boy ölçüşmesi için onu zorlayacağım. Siz, üç akılsız, beni duyuyor musunuz? Zafer benim olacak. Ben

Atina'yı kurtaracağım; duyuyor musunuz? Sizin o koyun kafalarınızı da kurtaracağım!"

"Gün doğuyor" dedi Timandra.

Hayalinde Aigos Potamoi'nin kıyısında duran Alkibiades, günün ilk ışıklarıyla sapsarı görünen Timandra'ya baktı. Kendini onun yanına, yere fırlattı; yüzünü vaşak postuna gömdü ve yüksek sesle içini çekti.

Yeni doğan gün, Alkibiades'in o üç komutana vermiş olduğu öğüdün doğruluğunun dehşet verici kanıtını da beraberinde getirdi: Sparta filosunun komutanı Lysandros, beklenmedik bir anda bütün savaş kuvvetleriyle Atina triereslerine saldırmış ve onları Aigos Potamoi'nin Hellospontos'a döküldüğü yerde, bir tuzağın içine kıstırır gibi, nehrin ağzına hapsetmişti. Yalnızca sekiz trieres kaçmayı başarmıştı; diğerlerinin hepsi, yaklaşık iki yüz trieres, rampa edilmiş ve ele geçirilmişti.

Lysandros üç bin Atinalı savaşçıyı esir aldıktan sonra hepsini öldürtmüştü.

Alkibiades önceden haber verdiği felaketin, tahmin ettiğinden çok daha dehşet verici bir biçimde gerçekleşmiş olduğunu öğrenince, bütün gücünü yeniden topladı. Atina strategosunun ihtirası tekrar uyanmıştı; bu ihtiras her şeye rağmen onun içinde alevlenmeye devam ediyordu.

Ben yaşadıkça, Atina ölmeyecek!

Timandra kendisine huzurlu ve dertsiz bir hayat sunan, Alkibiades'in Trakya'daki evinden ayrılmak istemiyordu. Fakat yalvarışları boşunaydı; Alkibiades onu huzurlu yuvasından ayırdı ve onunla birlikte Bithynia'nın yolunu tuttu.

Bu yolculuğun zorlukları ve tehlikeleri neler olabilir? Bunu bilmiyorum. Ne pahasına olursa olsun Pers Kralı Artakserkses'e ulaşmak ve onu, Atina'ya yardım etmesi için ikna etmek zorundayım.

Fakat önce Satrap Pharnabazos'un dostluğunu kazanmam gerek. Haydi öyleyse!

"Pharnabazos'un Daskyleia'daki evinin yakınlarında, küçük bir mahallede konaklayacağız. Benimle gelmek istiyor musun, Timandra?"

Genç kadın bunu hakikaten istermiş gibi: "Evet, sevgilim" dedi; fakat üzüntüsü gözlerinden okunuyordu.

-2-

Atina filosunun Aigos Potamoi'deki yenilgisi, savaşı sona erdirmemişti. Atina'nın başına gelen büyük felaketler asıl bu yenilgiyle başlayacaktı

Lysandros zafere doymayan filosuyla Atina'ya saldırmak için harekete geçti. Şehre doğru ilerlerken, Attika Deniz Birliği'ne bağlı adaları peş peşe ele geçiriyor; bu adaların hepsinde demokratları yönetimden uzaklaştırıyor ve yeni hükümeti, Sparta'ya sadık kalmış olan oligarşi yanlılarına teslim ediyordu. Geçtiği her yerde Spartalı işgal kuvvetlerini bırakıyordu.

Bu sırada Sparta Kralı Pausanias, Hoplitleriyle kara yolu üzerinden Atina'ya doğru ilerliyordu. Lysandros kanlı harekâtının rotasını deniz üzerinden Peiraeus'a çevirdiğinde, demokrasinin sarsılmaz kalesi Atina artık dört bir yandan kuşatılmıştı. Oligarşi yanlıları teslim olmayı öneriyor; buna karşılık demokratlar son ana kadar teslim olmayacaklarını ve şehirlerini müdafaa edeceklerini söylüyorlardı.

Açlık, oligarşi yanlılarının tarafını tutuyor, hatta demokratlara karşı verdikleri mücadelede onlara yardım ediyordu. Sparta ile barış görüşmeleri yapma görevi, oligarşi yanlıların dostu ve demokratların aleyhtarı olarak tanınan Theramenes'e verildi.

Atina Cumhuriyeti için barış, yıkıcı bir güçtü. Tüm filosunu galip tarafa teslim etmek, hisarlarını temel duvarlarına kadar yıkmak, şehrin yüksek surlarını yerle bir etmek ve nihayet tüm

Hellas'ta Sparta'nın egemenliğini kabul etmek zorundaydı. Atina artık neredeyse yok olmaya yüz tutmuşken, Atina yanlıları Spartalıların yıkıcı eserini onların gözetimi altında tamamladılar.

Sparta'nın şehirdeki işgal kuvvetlerinin komutanı olan Lysandros'un da katıldığı Halk Meclisinde Theramenes, Atina'nın demokratik anayasasının izale edilmesini talep etti. Theramenes'le danışıklı dövüş yapan Lysandros, Halk Meclisi tarafından yapılacak olan oylamadan önce bir açıklamada bulundu: Theramenes'in bu talebi reddedildiği takdirde, Sparta bunu barış sözleşmesinin ihlali olarak kabul edecek ve tavrını bu ihlalin gerektirdiği biçimde ortaya koyacaktı.

Geriye sadece kolay bir iş kalmıştı; artık Peloponessos Birliği'nin bir parçası olan Atina'da, adı kötüye çıkmış otuz tirandan birinin iktidara gelmesi şarttı. Fakat beklenmedik bir şey olmuştu. Demokrasinin mezarını kazmış olan deneyimli Theramenes iktidara gelmeyi başaramamıştı; onun yerine yıllardır devleti arka planda kalarak idare etmiş olan bir adam seçilmişti. Hüzünlü bir şair, bir sofist ve ateşli bir oligarşi yanlısı... Kritias.

Kritias oligarşi yanlılarının inlerinden çıkıp, şanslı bir döneme adım atmış olduğundan kesinlikle emindi. Tiran olarak rolüne biraz biraz alışmaya başlamıştı ki geçen yılların acı dolu hatıraları zihninde canlanıverdi. Elbette Kritias o acıları gülümseyerek karşıladı.

Benim yaşlı tenkitçim, sadakatsiz öğrencisinin biricik Alkibiades'inden daha başarılı olmasına acaba ne diyecek?

Bazen kader eski hesapları kendiliğinden görür. Ben bugün erguvan rengi bir üstlük giyiyorum. Alkibiades ise Atina'dan kovuldu ve şimdi uygarlıktan nasibini almamış bir yerde, fahişesiyle birlikte kurt postlarının üzerinde yuvarlanıyor.

Kritias meclise gitmek için hazırlandı. Elbette evden çıkmadan önce, parlak gümüşten yapılmış bir aynada kendine bakmayı ihmal etmedi. İyi görünüyorum, değil mi? Kendi kendine gülümsedi: Tıpkı kendine güvenen bir gibi! Şimdiye dek hayatı her zaman en iyi yanlarıyla gördüm; gelecekte de böyle yapacağım.

İçten içe Sokrates'i özlüyor; fakat o zamanlar ondan ayrılmış olduğu için de kendisiyle övünüyordu. Ondan ayrılışının üzerinden geçen yıllar boyunca, oligarşi yanlılarının Hetairialarında Atina'nın yüksek sosyetesiyle ilişkileri olmuştu; özellikle de onların küçük oğullarıyla. Tüm o yıllar boyunca onlarla birlikte halk egemenliğine karşı savaş açmış ve nihaî saldırıyı hazırlamıştı. Beklenen günün gelmesi uzun sürmüştü. Erkeklik çağının en iyi günlerini yaşıyor olmasına rağmen, artık yaşlanmıştı.

Bir köle, Kritias'ın altın işlemeli sandaletlerini bağlıyordu.

Kritias'ın düşünceleri gezinmeye devam ediyordu. Sofistler için iyi bir öğrenci olmuştu ve onların Eristik öğretileri âdeta kanına işlemişti. Bu öğretinin tüm toplumsal değerleri reddedip, bireyselciliği methediyor olması Kritias'ın o kadar hoşuna gitmişti ki en ateşli sofistlerden biri olmuştu.

Spartalı ve Atinalı oligarşi yanlılarının çıkarlarını her zaman korumuştu; onlar da bu iyiliğinin karşılığını ödemişlerdi.

Kritias ansızın büyük bir kararlılıkla düşünmeyi kesti. Onu bekleyenlerin aralarına katılmasının zamanı gelmişti.

Barış sözleşmesinin şartlarına göre; Atinalılar şehir surlarını yerle bir etmek zorundaydılar. Duvar yıkıcılar söyleniyor, küfürler savuruyorlardı.

"Şu Kritias bir canavar! Tam bir hilkat garibesi!"

"Neden?"

"Onun düşmanlarımızla kendi halkına karşı ittifak kurmasının senin için hiç önemi yok mu?"

"Bu sadece taktik! Onlarla sadece ittifak kurmuş gibi yapıyor; asıl amacı bizi onlardan korumak."

"Ama bana öyle gelmiyor."

"Niçin? O bir sofist ve sofistler her konuda kılıçtan önce dillerine başvururlar."

"Bu dediğinde haklısın. Peki, sevgili dostum; Kritias'ın koruyacağı kişiler kimler olacak dersin? Şüphesiz biz olmayacağız."

Diğer duvar yıkıcı cevap vermedi; elindeki balyozla duvara bir darbe daha indirdi.

"Şehrimi yıkmak zorunda kalmak, ruhuma acı veriyor" diyerek içini çekti üçüncü duvar yıkıcı; sonra o da balyozunu havaya kaldırdı.

"Surları yıkıyorsun, şehri değil; seni yaşlı miskin!"

"İkisi aynı şey; bir tapınağı yıkarsan, altar da onunla birlikte yıkılır. Surları olmayan bir şehir, kayıtsız şartsız düşmana teslim olmuş demektir."

"Kes artık!" dedi diğeri ona kızarak; şehrini gurur duyduğu tacından mahrum etmek, onun da hiç hoşuna gitmiyordu. Sonra öfkeyle söylenmeye başladı: "Benim asıl öğrenmek istediğim, biz yoksullara yapılan yardımlar kesildiğinde ve artık devletten de hizmet karşılığı para alamaz hale geldiğimizde, nasıl yaşayacağımız. Günlük üç Obol çok para değil, ama o da olmazsa geberip gideriz."

"Bu, insanı canlı canlı gömmek gibi bir şey!"

Güm!

Duvarın bir kısmı yere yıkıldığında dev bir toz bulutu yükseldi. Bir an sonra yine bir gümbürtü koptu; sanki fırınlanmış çamurdan yapılmış kocaman bir amfora, bir topuz darbesiyle paramparça olmuştu.

"Kimin kimi gömeceğini göreceğiz" dedi ikinci duvar yıkıcı, korkusuz bir ses tonuyla.

Oligarşi yanlıları önlerine çıkan fırsatları iyi değerlendirdiler. Tüm makamları, makam sahipleriyle birlikte ele geçirdiler. Biri diğerinin üzerine basarak yükseliyor, sevinç nidaları atıyordu: İşte beklediğim gün geldi! Vur patlasın, çal oynasın! Gelsin güzel yemekler, dolsun kadehler!

Atina'nın talihsizliği, oligarşi yanlılarına refah getirmiş bu insanlar, Sofistler tarafından iyi terbiye edilmişlerdi. Güçlü olanın daima haklı olduğunu ve Atinalıları küçük düşüren bu bo-

yunduruktan nasıl çıkar sağlayabileceklerini çok iyi biliyorlardı. Şehrin sözde kurtarıcıları, aç yurttaşlara varlıklı bir hayat vaat ediyorlardı. Elbette bu vaadi öncelikle kendileri için gerçekleştirmenin yollarını arıyorlardı; nihayetinde onlar da Atinalıydı ve diğerlerine ne olacağını bekleyip göreceklerdi. Onlar yeni bir "çok tanrılı inancın" müjdecileriydi; bu inançta Pleiad'lar üç idole indirgenmişti: Para, nüfuz ve güç.

Yapabilirsen, sen de bu inanca katıl! Sen de bizim gibi, zenginlik tanrısı Plutos'a tap! Yoksa şu eski şarkı hoşuna gitmiyor mu? "Tüm tanrılar içinde en sevileni sensin; ey Plutos, sen büyüleyicisin. Sana sahip olan bir insan, sefil doğmuşsa bile, asil olur."

Mübaşirler, demokrasiyi destekleyen fikirleri nedeniyle tutuklanmış olan bir zengini götürüyorlardı. Adam kendisini serbest bırakmalarını istiyor, karşılığında gümüş paralar vaat ediyordu. Ama bir tekme yiyince susmuştu. Mübaşirler zengin adamı ihbar etmiş olan Anopheles'in, kurbanını uzaktan seyrettiğini biliyorlardı. Anopheles bu adamın hakikaten tiranların eline, ya da bir başka değişle ölümün kucağına düşüp düşmediğini eninde sonunda öğrenirdi. Ayrıca gümüş paralar vaat etmesinin hiçbir anlamı yoktu. Bu konuyla hâlihazırda başkaları ilgileniyor; sıkı bir gözetim altında doğru yere, yani Otuzlar Hükümeti tarafından idare edilen devlet kasasına gidiyorlardı.

Sokrates ise kıpırdamadan orada öylece duruyor ve bu trajediyi seyrediyordu.

İnsanlar onun orada olduğunu fark ediyor, ama rahatsız etmemek için sessizce yanından geçip gidiyorlardı. Platon bile Sokrates'in yanına yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Üstlüğüne iyice sarınmıştı ve Sokrates'e uzaktan, büyük bir ilgiyle bakıyordu.

Şehrin yıkık surları üzerine gece ağır ağır çökerken, Sokrates hâlâ olduğu yerde duruyordu. Uyumayı nasıl düşünebilirdi

ki? Atina'nın en zor saatlerine tanık olmuştu. Sokrates'in şehri, durumu ağır bir hastaya benziyordu; geceleri hastalığı iyice kötüleşiyor, gece yarısı olduğunda ise can çekişmeye başlıyordu.

Bir kadının çaresizlik dolu sesi karanlığı yırtıyordu. Bu bir dua mıydı? Yoksa bu kadın, tanrılara küfür mü ediyordu?

"Bakire Athena, koruyucu Athena! Her yerde sadece nefret var! Seni lânet olası! Neden Palladion'unla şehrini korumuyorsun?" Kadının sesi sanki karanlıkta yitip gidiyordu. "Merhamet et! En azından bizlere, fakirlere merhamet et! Oğlumu da öldürmelerine izin verme! Kocamı çoktan elimden aldılar, şimdi onu ölüme götürüyorlar! Yardım et! Yalvarırım, yardım et! Kurtar bizi!"

Sokak boğuk ayak sesleriyle inledi. İki adam... Yoksa üç mü?

Bir kadının korku dolu çığlığı, geceyi delip geçtikten sonra artık duada duyulmaz olmuştu. Deri sandaletler ve çıplak ayak tabanları taş döşeli yola hiç durmadan, pat pat vuruyordu. Acılı ve öfkeli çığlıkların yerini anlaşılmaz fısıltılar alırken biri aklını yitirmiş gibi güldü. O gülen, bir deli miydi? Bir sarhoş mu? Yoksa idam edilmiş bir insanın altınlarını çalmış olan mutlu bir insan mı?

Orada bir çocuk ağlamıyor muydu? Kim di öyle derin derin inleyen? Selvi, defne ve zakkum ağaçlarının güzel kokuları neden artık duyulmuyordu? Rüzgâr denizden, soludukça insanın boğazını yakan bir duman bulutu getiriyor, duman insanın ciğerlerine, ruhuna siniyordu. Bu deniz, sırtında tek bir gururlu Atina trieresi taşımıyordu. Denizin üzerinde yalnızca hâlâ dumanları tüten enkazlar vardı; ne tamamen yanıyor, ne de batıyorlardı. Gemilerden geriye kalanlar, dalgaların etkisiyle birbirlerine çarpıyorlardı. Sparta'nın, muhteşem Atina filosunun yok edilmesi emri, gecikmeli de olsa yerine getirilmişti.

Sokrates dolunayın ve birkaç meşalenin zayıf ışığıyla aydınlanan sahnede, maskesiz oyuncuların sergilediği oyunu dikkatle seyrediyordu. Günler önce çok sayıda insan, kırsal kesimden

şehre gelmişti. Pausanias'ın sürüleri kırsal alanları tahrip ederek geride sadece bir çöl bırakmıştı. Şehre yeni gelenler de tıpkı diğerleri gibi, -önce Kral Arkhidamos ve daha sonra Dekelaia Savaşı yüzünden hayvanları ellerinden alınmış, evleri yakılıp yıkılmış ve zeytinlikleri yok edilmiş olanlar gibi- Atina'da başlarını sokacak bir yer arıyorlardı.

Şehirde yeterince evsiz barksız, çok sayıda sakat kalmış savaşçı ve sefalet içinde yaşayan insan vardı; tüm bu insanların yoksulluğuna, bir de geceleri başlarını nereye sokacaklarını bilemeyen yeni serserilerle dilenciler ortak oluyordu. Atina her geçen gün daha da kalabalıklaşıyor, kocaman göbeğiyle hamile bir hayvana benziyordu. Peki, bu istenmeyen gebeliğin semeresi neydi? İnsanlar insanlıklarını kaybediyorlardı.

Yeni gelenler, demokratların boşaltmış oldukları evlere ve bahçelere yerleşiyorlardı; yerlerden, birilerinin atmış ya da izdihamda düşürmüş olduğu şeyleri topluyorlardı. Kendilerini birer hekim, birer kâhin gibi gösteriyor ve şehirli akrabalarının evlerine zorla doluşuyorlardı.

Atinalılar, istenmedikleri halde evlerine yerleşmiş olan ve kıt kanaat doldurabilen yemek kaplarından pay isteyen bu parazitlerden korkuyorlardı. Onlar Spartalılardan bile daha kötüydüler. Spartalılar Atinalılara en azından birazcık yemek bırakıyor ve başka yerlerde, başka türlü zararlar veriyorlardı; bu bile şu anda başlarına gelenden daha iyiydi.

Geceler huzursuzluk içinde geçiyordu. Kısa süre önce tarlaları süren eller, hırsız ellere dönüşmüştü. Deneyimli hırsızların elleri gibi çalıp çırpıyorlardı.

O gecenin oyuncuları aynı zamanda, kendilerinin sergileyebileceklerinden daha kötü bir trajedinin seyircileriydi.

Platon öğretmeninin yanına yaklaşmıştı.

"Sokrates!" diye seslendi.

"Seni dinliyorum, Platon!"

"Sana gelebilir miyim?"

"Ne zaman istersen, oğlum! Fakat gece gece neden dolaşıyorsun?"

"Akşamdan beri burada duruyorum; yanına yaklaşmaya cesaret edemedim. Öyle derin düşüncelere dalmıştın ki..."

"Söyle bakalım, benden ne istiyorsun?"

"Korkuyorum, Sokrates. Ansızın dehşete kapıldım. Bir dayanak, bir sığınak aradım ve bana bunları bir tek senin verebileceğini düşündüm. Fakat gördüm ki sen kendin de çökmüşsün. Artık senin yanında bile güç bulamayacağımı düşünmek beni korkutuyor." Bir an için sustu; sonra büyük bir telaş içinde: "Senin için korkuyorum" dedi.

Sokrates gülümsedi. "Kritias yüzünden mi?"

"Onun ne kadar korkunç bir insan olduğunu bilmiyorsun. Daha küçük bir çocukken, sırf eğlenebilmek için bir kedinin kuyruğuna bir tutam kuru ot bağlayıp otları ateşe vermişti. Kedi acıdan bağırarak, canlı canlı yandığında bundan keyif alıyordu. Onunla aramızdaki anlaşmazlık geçmişe dayanıyor. Kritias politik kariyer yapabilmek için beni Hetairia'sına sokmaya çalıştı. Ama ben, onun deyimiyle, kendisine ihanet ettim ve sana katıldım."

"Yani Kritias'ın Hetairia'sına katılmaman için seni ben ayartmış oldum, öyle mi?"

"Evet, bu yüzden seni kolay kolay affetmeyecektir."

"Beni affedememesinin daha pek çok sebebi var, oğlum. Az önce sen, güce ihtiyacın olduğunu söyledin. Sen tek başına yeterince güçlüsün; üstüne üstlük ben de yanındayım. Peki, ya Atinamız? Şu harabeleri görüyor musun? Kötü, değil mi? Fakat insanların harap olmuş ruhları, bu harabelerden daha dehşet verici."

Sokrates kolunu Platon'un omzuna attı ve onunla birlikte yavaş yavaş evine doğru yürümeye başladı; çünkü hava aydınlanıyordu. Usulca şöyle dedi: "Bizler halk egemenliğini kaybettik ve korkunun egemenliği üzerimize çöktü."

"Evet, korkunun..." dedi Platon, onun bu sözlerini destekleyerek; fakat Sokrates'in kahkahaları yüzünden cümlesi yarım kaldı. "Neden gülüyorsun?" diye sordu şaşkınlık içinde.

Sokrates gülmeye devam ediyordu.

"Kral Pausanias'ın ne dediğini duydun mu?"

"Evet, duydum."

"Atina sonsuza dek Sparta'ya tabi olacakmış! Tüm köpekler aşkına, sevgili Platon! Aigos Potamoi bugün bile hâlâ, Atina'nın yüceliğini ilelebet kaybetmiş olduğu anlamına mı geliyor? Atina daha yüzyıllar boyunca ruhun gücü olacak; ama savaş düşkünü, kuş beyinli Sparta sadece insanların kötü hatıralarında kalacak. Ümitsizliğe kapılmak için hiçbir sebep yok, oğlum. Şu anda bizlere çok iş düşüyor. İnsanların içlerindeki özgüveni tekrar canlandırmak zorundayız!"

Platon, Sokrates'i kucakladı. "Evet, evet! Yanında olmaktan öyle mutluyum! Ah, keşke senin kadar güçlü ve olumlu olabilseydim, öğretmenim!"

"Öğretmenim mi dedin? Öyleyse sana hemen bir ders vereceğim: Bilge bir insanı aptal olandan ayıran nedir, biliyor musun? Bilge insan umudunu hiçbir zaman yitirmez."

-3-

Sokrates arkadaşlarıyla birlikte Parthenon'un karşısındaki merdivenlerde oturuyor, öğle yemeğinde; keçi peynirini, arpa pidesini ve birkaç zeytini. deri bir kırbadan içtiği şarapla mideye indiriyordu.

Akropoliste öğleden önce bu saatlerde hemen hemen hiç kimse yoktu.

Ansızın, orada bulunan az sayıda insan bir yöne doğru koşturmaya başladı. Bir grup adamın dışarı çıktığı Propylon'un önünde itişip kakışıyorlardı. Grubun başında Kritias vardı ve erguvan rengi üstlüğüyle Parthenon'a doğru yürüyordu; onun hemen arkasından Otuzlar Hükümeti'nin birkaç üyesi ve iki muhafız birliği vardı. Kritias, Sokrates ve öğrencilerini hemen fark etti, ama onları görmemiş gibi davranırken, Sokrates ve öğrencileri de aynı tavrı sergilemişti.

Kritias adak adamak için adamlarla birlikte tapınağa girdi.

"Tanrıça Athena'ya adak adamaya gidiyor; bir de tanrılar kültünün budala halk kitlelerinin ehlileştirilmesine ve zapt edilmesine yönelik bir buluş olduğunu söylüyor" dedi Ksenophon.

Sokrates gülümsedi. "Ben size her zaman, her insanın içinde iyi bir şeyler vardır; demedim mi?"

"İnançsız bir insanın adak adamaya gitmesinin neresi iyi?" diyerek Sokrates'in bu görüşüne itiraz etti Ksenophon.

"İyi olan adak adaması değil" dedi Sokrates. "İnançsız bir insan olması!"

Güldüler. Platon bu sözleri başkalarının da duyup duymadığını anlamak için etrafına bakındı.

"Kaldı ki Kritias tüm Atina'daki en mutsuz insan" diye ekledi Sokrates.

"Kritias mı?" Genç Anytos şaşırdı. "Neden? Bir ölümlünün kendisi için arzu edebileceği her şeye sahip: olağanüstü zenginlik, sınırsız güç... O tahsil görmüş bir sofist ve parlak bir konuşmacı."

"Hatta duygu yüklü bir ruhu var. Hüzünlü şiirler ve tragedyalar yazıyor. Onun neyi eksik ki Sokrates?"

"Sophrosyne'si, yani ölçülülüğü" diye cevap verdi Sokrates. "Ayrıca siz onun yalnızca iyi özelliklerinden söz ettiniz."

"Doğru" dedi Antisthenes. "Atinalı yurttaşları üç bin zenginle sınırlamak, hiç şüphesiz alçaklık. Burada içimizden sadece Kriton, Platon ve Ksenophon onun tarafından yurttaşlığa kabul edilen kişiler."

"Zorbalık onun için tek iktidar aracı; zorbalar olmadan bu hükümet kurulamazdı" dedi Platon öfkelenerek. "Kritias sadece birkaç haftadır iktidarda, buna rağmen bu iktidarın sonuçları hâlihazırda kendini gösteriyor: Cinayetler birbirini izliyor, insanların mal ve mülklerine kolayca el konuluyor, akıl almaz vergiler ve hacizler var."

"Tapınaktan çıkıyorlar" diye fısıldadı Ksenophon. "Kritias buraya bakıyor; Sokrates, buradan hemen gitmeye ne dersin?"

"Neden gideyim ki? Şu anda öğle yemeğimi yiyorum" diye cevap verdi Sokrates sakin bir tavırla.

"Ben gidiyorum" dedi Ksenophon. "Onunla karşılaşmak için en ufak bir isteğim yok."

Diğerleri de Ksenophon'a katılıp uzaklaştıklarında; Sokrates orada tek başına kalmıştı.

Kritias erguvan rengi üstlüğünü üzerinden çıkardı, onu mu-

hafızlardan birine fırlattı ve: "Siz gidin, ben hemen geliyorum" dedi.

Sonra, rahat rahat yemeğini yemeye devam etmekte olan Sokrates'in yanına giderek onu selamladı:

"Khaire, Sokrates!"

"Yürekten selam sana, Kritias."

"Yanına oturmama izin verir misin?"

Sokrates gülümsedi. "Buna izin vermekle kalmaz, ayrıca sana peynir ve pide ikram edebilirim; ben de tam öğle yemeğimi yiyordum."

Kritias merdivenlere, Sokrates'in yanına oturdu. "Fakirane bir yemek! Yine de teklifin için sağ ol; yemeğini yiyerek seni aç bırakmak istemem."

"Hatırlar mısın, Ksanthippe ne güzel pideler pişirirdi? Şiir gibi!"

"Bir dilenciye benziyorsun. İsteseydin, senin için Kriton'dan daha iyi bir hayırsever olabilirdim. Bir zamanlar öğretmenim olduğunu unutmadım."

"Evet, öyleydim" diye karşılık verdi Sokrates içtenlikle. "Ben de o günleri unutmadım. Fakat benim sefil bir adam olduğuma inanıyorsan, yanılıyorsun. İkimizden birini böyle bir sıfatla nitelendirmek gerekseydi, o kişi kesinlikle ben olmazdım."

Kritias, Sokrates'in bu sözü karşısında afalladı. "Benim sefil bir adam olduğumu mu ima etmeye çalışıyorsun?" diye sordu çatallaşan sesiyle.

"Cehennem köpeği aşkına! Bunu anlamak hiç zor değil: Ben burada şehrimizin tepesindeki serinlikte oturuyor, denizden gelen temiz ve muhteşem havayı soluyor, büyük bir keyifle keçi peyniri ve pide yiyip, Gudi'den gelen şarabımı yudumluyorum. Biliyorum ki seni eşsiz güzellikte, mükemmel bir ziyafet bekliyor; yılanbalığı, ardıçkuşu dolması, kestaneli kaz ciğeri ezmesi, ballı kurabiye ve Kios şarabı. Ancak sen tüm bu lezzetli yiyeceklerin yanı sıra, sana diğerleri kadar tat vermeyecek bir şeyi hazmetmek zorunda kalacaksın."

"Neymiş o?" diye çıkıştı tiran sinirlenerek.

"Korku" dedi Sokrates.

Kritias alaycı bir kahkaha attı; ne zaman kendini aşağılanmış hissedecek olsa böyle yapardı. "Sen çıldırdın mı? Neden korkacakmışım?"

"Eve gittiğinde aynana bir bak; nasıl da yaşlanmış, sararmış ve çökmüş görünüyorsun. Bunda şaşılacak bir şey yok; ağız tadıyla bir lokma yemek yiyip, huzur içinde bir yudum şarap içemiyorsun. Biliyorum; her yerde senin için hazırlanmış yiyecek ve içeceklerin tadına bakmak zorunda olan kölelerin var. Fakat ya bir zehir etkisini yarım gün sonra gösteriyorsa?"

"Kes!" diye bağırdı Kritias.

"Abartmıyorum, gerçekten o tür zehirler var. Ayrıca korkman için tek sebep bu da değil. Etrafın her zaman bir sürü dalkavukla, ahbaplarınla çevrili. Fakat arkadaşlarından birinin, daha doğrusu ziyafetlerde sana eşlik edenlerden birinin, senin için khitonunun altında keskin bir hançer saklayıp saklamadığını nereden bileceksin?"

"Bugün bunu herkesin düşünmesi gerekiyor..."

"Herkesin değil!" dedi Sokrates, Kritias'ın sözünü keserek. Mesela ben bunu düşünmek zorunda değilim; çünkü dostlarım benden hiçbir kötülük bekleyemezler, bu yüzden ben de onlardan beklemiyorum. Oysa sen bir gün bile huzur içinde uyuyamıyorsun. Yazık sana!"

"Bu kadarı yeter! Buna hakkın yok. Bir zamanlar şu Euthydemos yüzünden beni domuz yerine koymuştun, şimdi ise aşağılamaya yelteniyorsun. Dur bakalım! Şimdi aklıma geldi, sana bir şey sormak istiyordum. Salamis'le ilgili; bu isim senin için bir şey ifade ediyor mu?"

"Elbette, orada sık sık Euripides'i ziyaret ederdim."

"Salamis'te Leonos adında birini tanıyor musun?"

Sokrates o anda büyük bir dikkatle Kritias'ın yüzüne baktı. "Şu zenginden mi söz ediyorsun?"

"Evet, o arazi sahibinden" diye düzeltti Kritias.

"Ondan ne istiyorsun?" diye sordu Sokrates.

"Benimle bir görüşme yapmaya gelmesi gerekiyor."

Sokrates, khitonunun üzerindeki pide kırıntılarını eliyle, düşünceli düşünceli süpürdükten sonra şöyle dedi: "Zengin demokratlarla sohbet etmekten hoşlandığını biliyorum."

"Zavallı çömlekçiler ve ayakkabıcılar o kadar tehlikeli değiller" diye karşılık verdi Kritias iğneli bir dille. "Ben, Kharmides'le avda yarışırken daha kıymetli..."

"Senin için başka bir yarış önerebilir, bu yarışta sana seve seve destek olabilirim" dedi Sokrates duraksayarak.

"Söyle, ihtiyar! Seninle anlaşacağa benziyoruz."

Sokrates usulca şöyle dedi: "Atina'nın hükümdarı olarak, diğer devletlerin hükümdarlarıyla öyle bir yarış düzenlemelisin ki Atina bu yarışta en mutsuz devlet olarak galip gelsin. Ne yarış olurdu ama! Tüm dünya sana gıpta ederdi!"

"Bana ahlak dersi vermeye kalkıyorsun, öyle mi?" diye çıkıştı Kritias. "Derslerini kendine sakla! Lafı uzatmayacağım. Salamis'ten Leonos'u bana getirmeni istiyorum!"

Sokrates şarabından küçük bir yudum içtikten sonra sakalını sıvazladı.

"Ben böyle bir görev için uygun kişi değilim. Gücenme Kritias, bu konuda sana yardımcı olmayacağım."

Kritias'ın sesi öfkeden iyice çatallaştı.

"Sen ne dediğinin farkında mısın?"

"Nasıl farkında olmam; ben her zaman ne düşünüyorsam onu söylüyorum."

"Peki, tüm düşüncelerini öğrencilerinle de paylaşıyor musun?"

"Neden paylaşmayayım?" dedi Sokrates şaşkınlıkla. "Bunlar her Atinalı için önem taşıyan konular. Yoksa sen aynı fikirde değil misin?"

Sokrates bu soruyu sorduğunda, Kritias hızlı adımlarla Propylon'dan çıkmış ve çoktan şehrin yolunu tutmuştu.

"Şimdi gidip bir ziyafete katılacak ve kimin giysisinin altında kendisi için bir hançer sakladığını keşfetmeye çalışacak." Sokrates hafifçe gülümsedi ve eskiden kalma bir alışkanlıkla, Parthenon'un alınlığında bulunan Pheidiasın frizine bakmaya gitti.

-4-

"Tamam, birinin daha işi bitti. Onu buradan götürebilirsiniz." Zehirci, önünde yatmakta olan adamın solgun yüzüne ustaca bir bakış attı ve gördü ki adamın gözlerinde hâlâ yaşam belirtisi vardı. "Durun, onunla biraz daha işim var."

Zehircinin yardımcısı başını sallayarak ona itiraz etti. "Onu götüreceğiz. Bize oyalanmamamız gerektiğini söylediler."

Fakat Zehirci buna izin vermedi. Hakiki bir suç söz konusu olduğunda işini özenerek yapıyordu; şimdi zehirlenmesi gereken masum bir kurban olduğu için baştan savması mı gerekiyordu? Ölüm mahkûmunun gözlerine uzun uzun baktı; o gözlerde ki hayat ışığı henüz tamamen sönmemişti. "Bu adamı tanırdım. Zeki ve adil bir adamdı. Agorada, o rengârenk sütunlu avluda hiç durmadan konuşurdu."

"Neden biz... Yani böyle bir adamı..."

"Biliyor musun, haddinden fazla konuşurdu" dedi Zehirci.

Yardımcısı başını salladı. "Bu çok tuhaf! Zeki bir adam, ama yine de çok aptal."

Kritias, Otuzlar Meclisinde tiranlara şöyle seslendi: "Tanrılar çalışmalarımızı kutsuyorlar!"

"Çalışmalarınız mı?" dedi bir ses.

Kritias öfkeyle bağırdı: "Bunu kim söyledi?"

Çıt çıkmadı.

"Hakiki dostumuz ve kurtarıcımız Sparta'nın yardımıyla Atina'yı şereflendiriyoruz. Ve her kim bunu anlamamakta diretirse..." dedi tehditkâr bir ses tonuyla Kritias.

Sesler yükseldi. "Yaşasın Sparta! Yaşasın Kral Pausanias! Yaşasın..."

"Lysandros" adını telaffuz etmek, otuz tiranın otuzuna da zor geliyordu. Kritias, kendisini yeterince şevkli bir biçimde desteklememiş olanlara haris gözlerle dikkatlice baktı. Onların kimler olduklarını aklına iyice kazıyor olmalıydı.

"Prytanlar meclise başka ne sunacaklar?" diye sordu.

"Dün akşam alınmış, imzalanması gereken diğer idam kararları şöyle" dedi bir Prytan; sonra isimleri yüksek sesle okumaya başladı.

Kritias: "Oylansın!" diye bağırdı ve kararı imzaladı.

"Bu demek oluyor ki sen dün Lesios ve Tedysios'un yargılanmadan idam edilmelerine izin verdin" dedi bir ses.

Tekrar sessizlik oldu. Dışarıdan ağlama sesleri ve çığlıklar geliyordu.

"Korkarım ki abartıyorsun Kritias. İnsan kanı Ilyssos'tan akan suya benzemez. Tedysios namuslu bir yurttaştı. Bir Sykophant kulağına yalanlar fısıldadı diye, onu nasıl öldürtebilirsin?" dedi Theramenes.

Kritias sapsarı oldu; elindeki taş kalemi bıraktı ve delici bakışlarıyla Theramenes'e cevap verdi: "Benim için yeterince sebep vardı."

"Fakat sen Otuzlar Meclisinin tümü değilsin!"

"Bana acil durumlarda bizzat karar verme yetkisi vermediniz mi?"

"Bu sadece yeni hükümetin ilk günlerinde, acil müdahale gerektiren durumlarda geçerliydi. Senin ortadan kaldırtmış olduğun Lesios, Tedysios ve diğerleri için böyle bir durum söz konusu değildi!"

"Burada birkaç kez aleyhime sesler yükseldi; herkesten önce senin sesin Theramenes. Fakat izin verin de oylamalarımıza devam edelim. Bu işi tamamladıktan sonra, Theramenes haricinde herkes gidebilir."

Oligarşi yanlıları arada bir Hetairialarında toplanmaya devam ediyor ve bu toplantılarda genel durum değerlendirmesi yapıyorlardı. Her şey hakikaten göründüğü kadar iyi miydi? Yoksa bazılarının korkmalarını gerektirecek kadar kötü müydü?

Bundan sonra neler olacağı, kimin yükseleceği ya da kimin ortadan kaldırılacağı konusunda fikir birliğine varamıyorlardı. Bazıları Kritias'tan yanaydı. Halka oranla sayıları çok azdı ve yüzlerce aleyhtarın susturulması için, Kritias'ın ölüm saçan ellerinin yeterince güçlü olduğunu düşünüyorlardı. Bazıları ise Theramenes'i destekliyorlardı. Theramenes akıllı ve dikkatli hareket etmek gerektiğini söylüyordu; halkı kızdırmamak gerekiyordu. Bir de çekimserler vardı ve onlar kimden yana olmaları gerektiğini bilemiyorlardı.

Eskiden oligarşi yanlılarının Hetairialarında her zaman belirli bir düzen izlenirdi. Öncelikle kanlarını coşturan bir konu hakkında konuşurlardı: "Halk egemenliği." Herkes almış olduğu en yeni haberleri diğerlerine iletirdi. Hemen ardından, nefret ettikleri demokrasiyi nasıl ve neyle sarsabileceklerine dair öneriler yağdırdıktan sonra ziyafetin başına otururlardı. Ziyafetten önce farklı görüşleri yüzünden birbirlerine öldüresiye düşman olmuş olan bazı katılımcılar, yemek esnasında barışırlar; tartışmalar sırasında kendisinin ve diğerlerinin heveslerini kabartmaya, tatmin etmeye istekli görünmeyen biri olduysa, kesinlikle ondan uzaklaşırlardı; o kişi onlar için artık "şüpheli" olurdu.

Fakat tiranların hüküm sürdüğü bu günlerde, Hetairiaların hiçbirinde sevindirici bir uzlaşmaya varılamıyordu; ağır şarabın bile buna katkısı olmuyordu. Genç kızlarla ve oğlanlarla oynanan aşk oyunları sırasında bile kavgalar patlak veriyordu.

Kritias mı, yoksa Theramenes mi? Hangisinin yöntemi diğe-

rinden daha iyi? Katı bir yöntem mi, yoksa insaflı bir yöntem mi izlenmeli?

Yine de hiçbirinin bu konuda sağlam temellere dayanan, sabit bir görüşü yoktu. Rüzgâr ne yöne doğru eserse, oraya doğru savruluyorlardı. Buna rağmen oligarşi yanlıları, farklı Hetairiaların tüm komploculari, hatta Otuzlar hükümeti bile bir noktada tamamen birleşiyorlardı: Atina halkının bu adamların yüreklerine saldığı korku giderek büyüyordu. Halkın terör korkusu ise her geçen gün biraz daha azalıyordu.

Kritias demokratlardan korktuğu için, cinayetlerine hiç aralıksız devam ediyor, halkın huzurunda tiranların zulmüne iyi bir kılıf uydurmaya çalışıyordu. İyi paralar ödediği bu iş için yeterince konuşmacı buluyordu.

Stoa poikilede söylevciler peş peşe sahneye çıkıyorlardı. Dilleriyle tiranları öyle bir yalıyorlardı ki tiranlar ak pak olup, parıl parıl parıldıyor ve talihsiz Atina'nın kurtarıcıları gibi görünüyorlardı.

Söylevci Lykon da Stoa polikiledeydi. Usta bir dille ve neredeyse çenesini yerinden çıkaracak kadar soluksuz konuşuyordu. Öyle sözler söylüyordu ki oligarşi yanlıları bu konuşmanın lehlerine olduğunu düşünüyorlardı; fakat halka, sanki oligarşi yanlıların aleyhine konuşuyormuş gibi geliyordu.

Kritias, Theramenes'e: "Memnun değil misin? Sana kıymetli eşyalarla dolu muhteşem bir villa tahsis ettim. Sen de biliyorsun ki herkes bizden hoşlanmıyor. Senin sahip oldukların bazı aristokratları bile rahatsız ediyor. Otuzlardan hiçbiri bu kadar çok şeye sahip olamadı; buna rağmen hallerinden memnunlar. Daha fazlasını mı istiyorsun? Köleler mi istiyorsun? Daha ne istiyorsun, söyle!"

Theramenes: "Böyle şeyler istemiyorum. Bu karamsarlık beni huzursuz ediyor, deliksiz bir uyku uyuyamıyorum. Bütün gece boyunca ağıtlar ve feryatlar duyuyorum. İnsanların gözyaşlarını görmek hoşuma gitmiyor, öyle çok gözyaşı var ki..."

Kritias: "Neden bana bunları anlatıyorsun?"

Theramenes: "Perikles'i en çok mutlu eden şey, tek bir Atinalının bile onun yüzünden bir kez olsun yas tutmak zorunda kalmamış olmasıydı; o bunu ölürken söyledi. Bir gün ölüm döşeğine düştüğümüzde, bizim söyleyecek neyimiz olacak?"

Kritias, itiraz ederek: "Neden 'biz' diyorsun? Mecliste benim yaptıklarımı onaylamadığını söyledin. Lafı dolandırma!"

Theramenes: "Yani, aslında sen..."

Kritias: "Ne yapmam gerektiğini çok iyi biliyorum ve buna burnunu sokan ya da beni engellemeye çalışan her kim olursa olsun..."

Theramenes: "Zeus aşkına! Fakat söz konusu olan binlerce..."

Kritias: "Böyle davranmaya devam edersen, en sonunda seni de aleyhtarlarımızdan biri olarak kabul edeceğim."

Theramenes: "Sen zenginleri, sırf servetlerini ele geçirebilmek için öldürtüyorsun."

Kritias: "Birbirinden bu kadar farklı iki meseleyi nasıl bir araya getirebiliyorsun? İnsanları bize karşı kışkırtan zenginler ile onların servetlerine el konulması arasında nasıl bağ kuruyorsun? Kasamız ne durumda, bilmiyor musun? Merhametsiz davranmak zorundayız; mallara ve arazilere el koymak, vergileri artırmak, hacizler koymak..."

Theramenes: "Bak, Kritias; ben istesem de istemesem de halkın bize yakıştırdığı isimle 'otuz dışlanmışdan' biriyim ve insanların arasında yaşamak zorundayım. Kime bakacak olsam, bana yüz çeviriyor. Geceleri ölüler rüyalarıma giriyor; daha dün birlikte içki içmiş olduğum insanlar..."

Kritias: "Sen bir korkaksın, Theramenes. Duygusallığın beni hiç ilgilendirmiyor. Spartalılar diyorlar ki..."

Theramenes, küplere binerek: "Kendi adamlarımızı yok etmemize seve seve göz yummuş olsalar bile, Spartalılar bizi kendi halkımızı öldürmeye zorlamadı."

Kritias, öfkeyle: "Haddinden fazla konuşuyorsun, Theramenes. Ben öldürmeye mecburum. Bu cinayetlerde yalnızca kendi menfaatim değil, oldukça mühim menfaatler söz konusu. Yoksa onlar bizi öldürmeye başlayana dek beklememizi mi tercih edersin?"

Theramenes: "Alkibiades henüz Atina'nın başındayken, hiç kimseyi incitmedi; fakirler için de ziyafetler verdi; onun sayesinde akropolisin eteklerinde her zaman bayram havası yaşandı."

Kritias: "Ne zırvalıyorsun! Sen de mi Alkibiades'i benim yerime oturtmak niyetindesin?"

Theramenes, bu soruyu dikkate almadan: "Sen bir şairsin; nasıl oluyor da bu kadar çok kan dökülmesine dayanabiliyorsun? Kaldı ki sen Sokrates'in öğrencisi değil miydin?"

Kritias: "Bir Sokrates eksikti!"

Theramenes: "Fakat bunu çok iyi düşünmelisin!"

Kritias: "Yeter! Yirmi dokuz kişiye karşı tek başınasın. Yarın meclise gelecek ve üyelerin huzurunda, herhangi bir zamanda benim ya da Spartalıların aleyhine söylemiş olduğun her şeyi geri aldığını söyleyeceksin!"

Theramenes: "Peki, ya geri almazsam?"

Kritias ona cevap bile vermeden oradan uzaklaşmıştı.

Güneş battıktan sonra mahkûmların hücrelerindeki ışıklar parıldıyordu. Zehirlenmişlerin vücutları, ayaklarından kalplerine kadar hissizleşmiş, taşlaşmaya başlamıştı.

Zehircinin içi içini yiyordu. "Evet, sevgili dostum; yıkıntıların üzerinde yaşıyoruz. Peki, kim sebep oluyor bunlara? Keşke sadece Spartalılar olsaydı! Gerçek şu ki bizimkiler de her şeyi yıkanlar da işin içinde; biz ikimiz de." Zehirci başıyla oradaki bir divanı işaret etti; divanın üzerinde yavaş yavaş ölmekte olan bir adam, acı içinde kıvranıyordu.

Cellât bir anda telaşa kapıldı ve saygıyla selam verdi. Kritias uzunca bir üstlüğe sarınmış halde içeri girmişti. Selam verme-

den ve başka hiçbir şey söylemeden: "İşler nasıl gidiyor?" diye sordu.

Zehirci ezilip büzüldü: "Yapacak çok iş var, efendim; senin için yeterince hızlı çalışamıyoruz."

"Sen ne dediğinin farkında mısın; buna nasıl cüret edebiliyorsun? Senin için mi, dedin? Herhalde 'bizim için' demek istiyorsun!"

Zehirci hatasını çabucak düzeltti. "Sadece dilim sürçtü, efendim."

Fakat Kritias henüz hoşnut olmamıştı. Cellâdın karşısına dikilerek, onu bir güzel azarladı: "Peki, bizim için işinizi neden gerektiği gibi yapamıyorsunuz? Yoksa kasten mi yapmıyorsunuz?"

"Hayır, efendim. Elimizden gelen her şeyi yapıyoruz, fakat işimiz uzun sürüyor. Yeterince baldıran bulamazsak, daha da uzuyor. Bütün gece uyumuyoruz."

"Bir gecede kaç iş tamamlayabiliyorsunuz?"

"Sayı değişiyor" dedi Zehirci, baştan savma bir cevap vererek. "Ancak bu bize bağlı değil. Bunlardan bazıları buraya getirildiklerinde korkudan yarı ölü oluyorlar ve diğerleri..." Gözlerini divana çevirdi. "Kedi gibi dokuz canlılar. Tek bir kadeh onlar için kâfi gelmiyor."

Kritias ölmekte olan adama baktı ve: "Peki, farklı ve daha hızlı bir yöntem bilmiyor musun?" diye sordu.

Zehirci hiçbir şey söylememişti.

Kritias oradan ayrılmak için arkasını döndü. Cellât bunun kendisi için ne anlama geldiğini biliyordu; telaş içinde şöyle dedi:

"Belki de onları boğmalıyız."

Hapishanenin önünde bir grup insan toplanmıştı. Her yer tabutlarla doluydu ve ürkütücü bir sessizlik hüküm sürüyordu. Yeni mahkûmların ağızları tıkaçlarla kapatılmıştı. Hapishaneden çıkarılarak götürülenlerin ise artık tıkaca ihtiyaçları yoktu. Ölüleri

taşıyanların oluşturduğu tüyler ürpertici alay, iki yana sıralanmış nöbetçilerin arasından geçerek ilerliyordu.

O sırada sesler fısıldamaya başladı: "Alkibiades'i dinlemiş olsalardı, Aigos Potamoi'de zafer kazanmıştık."

"Alkibiades Atina'da olsaydı, böyle bir katliam olmazdı."

"Gözyaşı yerine şarap akardı."

"Alkibiades!"

Onun adı, esrarengiz bir yankı gibi tüm şehri dolaşıyordu.

Zehircinin yardımcısı taşıyıcılardan bir kurban daha teslim aldı.

Cellât, tıpkı diğerlerine olduğu gibi, bu adama da dikkatlice baktı. Besbelli karşı koymaya çalışmıştı; yüzü kan revan içindeydi. Buna rağmen onu tanıdı.

"Zeus aşkına!" dedi şaşkınlıkla. "Sen misin, efendim? Sen Theramenes misin?"

Theramenes cevap veremedi; ağzında tıkaç vardı. Zehirci yine de onunla konuşmaya devam etti: "Bu korkunç bir şey! Demek artık Hades'e birbirinizi yollamaya başladınız! Ne saçmalıyorum ben! Bunun neresi korkunç?"

Yardımcısı ona şöyle fısıldadı: "Getirilen ilk kurbanı boğmamı söylemiştin. Ben bu adamı boğamam; bunu sen kendin yapmak zorundasın."

Zehirci güldü. "Sakin ol; ikimiz de ona elimizi sürmeyeceğiz. O içecek; sonsuza dek sürecek olsa bile..."

-5-

Sokrates sabahın erken saatlerinde, tıpkı gençliğinde Anaksagoras'la yaptığı gibi, Ilyssos'un kenarında yürüyordu; o günlerde Korinna'yla da sık sık orada buluşmuştu. Dönüş yolunda, bir çam ağacının yanında durdu; "tüm insanların en namuslusu" olduğu söylenen büyük devlet adamı Aristeides'in torununun oturduğu ev oraya çok yakındı.

Erkek torun, her sabah mallarını pazara götürmek için evden çıkıyordu. Parasızlık çektikleri bu günlerde kendisinin, karısının, çocuklarının ve kız kardeşi Myrto'nun karınlarını doyurabilmek için, sazlardan küçük sepetler ve kaplar örüp satıyordu.

Myrto diğerleriyle birlikte fakirane sofrada yemek yiyip, ağabeyinin kabalıklarına ve yengesinin kaypaklıklarına kulak misafiri oldu. Sonra o ikisi, hazır malları pazara götürmek için evden çıkınca, etrafı çitle çevrilmemiş küçük bahçeye gitti ve kithara çalıp, eski şarkıları söylemeye başladı. Ayrıca sözlerini ve melodilerini kendisinin uydurduğu şarkılar da söylüyor, bu arada Sokrates'in çamın altında duruyor olabileceğini biliyordu.

Sokrates o gün yine çamın altından çıkıverdi. Fakat bu kez biraz daha yaklaştı ve Myrto'ya: "Sen Aristeides'in yeğeni misin?" diye sordu.

"Evet, Sokrates. Adım Myrto."

"Şarkılarını pek çok kez dinledim."

"Sen çamın altında dururken, şarkılarımı hep senin için söylüyorum."

"Seni yalnızca dinlemek değil, seyretmek de çok hoşuma gidiyor."

Sokrates Myrto'nun çenesini usulca tutarak, onun küçük başını yukarı kaldırdı. "Sen ağlıyorsun, Myrto."

Bunun üzerine Myrto ona içini döktü. Sokrates uzun uzun düşündü. Aklına Kriton geldi; onun ricasını kesinlikle geri çevirmez, Myrto'yu zengin evine kabul ederdi. Fakat bunu düşününce Kriton'u kıskandı; çünkü bu durumda bu sevimli kız, her zaman Kriton'un yanında olacaktı. Kendime inanamıyorum, dedi içinden. Yavaş yavaş tüm benliğini saran kıskançlık duygusunu bastırmaya çalıştı; ama başaramadı. Bunun üzerine kendi kendine kahkahalarla güldü

"Neye güldüğünü öğrenebilir miyim, Sokrates?"

"Biliyor musun; kendime ve diğer insanlara her zaman tekrar tekrar şu öğüdü veriyorum: 'Kendini bil!' Fakat ben kendimi hâlâ tanıyamıyorum. Hatta ruhumda zaman zaman öyle köşecikler buluyorum ki bunların bana ait olmadıklarını iddia edebilir, hatta buna Styks'in huzurunda yemin dahi edebilirdim." Sokrates genç kızın sarı saçlarını okşarken: "Bu kadar şirin bir kız olmana rağmen hâlâ evli değilsin, öyle mi?" diye sordu.

"Hiç drahomam yok; tek bir obolum bile yok" dedi Myrto hüzünlenerek. "Ayrıca herkesi de beğenemiyorum..."

"Demek birkaç drahmi yaşamının bir parçasını senden alıp götürüyor! Bu nasıl bir sefalet!"

"Bu durum beni çok üzüyor. Ağabeyimin sofrasında yediğim her lokma, çocuklarının yemeğine ortak olduğumu düşündükçe boğazıma takılıyor. Kaldı ki onun ve yengemin gözlerinde, bu yüzden bana nasıl sitem ettiklerini görebiliyorum."

"Senin için bir şeyler yapmaya çalışacağım, Myrto."

Ksanthippe son günlerde hastaydı. Myrto'nun evde kendisine yardım etmesini, işlerin ucundan tutmasını memnuniyetle kabul

etti. Onun hakkında bilmesi gereken her şeyi öğrendikten sonra, ona aynı çatı altında yaşamayı teklif etti.

"Fakat şunu bil ki bir sefaletten çıkıp bir diğerine geliyorsun. Biz fakir insanlarız."

"Ama cana yakın ve iyi insanlarsınız. Bunlar zenginlikten daha önemli."

Ancak Myrto sadece bir sefaletten diğerine değil; aynı zamanda güvenli bir hayattan çıkıp, güvensiz bir hayata adım atıyordu.

Sokrates, Palaestra'da havuz kenarında oturuyordu; etrafını gençler ve yetişkinler sarmıştı. İnsanlar aydınlık bir geleceğin hasretini duyuyorlardı. Bu yüzden, yağmacılığın ve cinayetlerin hüküm sürdüğü o günlerde, kendilerine en azından bir çift umut verici söz söyleyebilen Sokrates'in peşinden ayrılmıyorlardı.

"Gençlere 'En İyi Otuzun' emirlerini mi izah ediyorsun? Yasaya karşı mı geliyorsun, Sokrates?" diye sordu, tesadüfen Sokrates'in arkadaşlarının arasına katılmış olan Anopheles.

"Ben yasaya uyuyorum, sevgili Anopheles. Prytaneiumda asılı olan yasayı bir kez daha, doğru dürüst oku! Orada benim gençlere, söz sanatı üzerine ders vermeme izin verilmediği yazıyor; hiç kimseyle sohbet etmeme müsaade edilmediğini belirten bir cümle yok. Ben size ders veriyor muyum, dostlarım? Şu anda hepiniz buradasınız; en çok sizlerle sohbet ediyorum. Söyleyin; bir öğretmenin yaptığı gibi, içinizden birinden para aldım mı? Tek bir obol dahi aldım mı? Hayır! Görüyorsun ya, saygideğer dostum, yasa henüz benim ağzımı kapatmayı başaramadı."

Dinleyiciler kahkahalarla güldüler ve Sokrates'i coşkuyla alkışladılar.

Daha sonra öğrenciler, üstatlarını Palaestra'nın bir köşesine götürdüler; orada onunla yalnız kalabileceklerini umut ediyorlardı. O sıcacık yerde insanın burnuna kekik kokuları geliyordu; küçük bir dere, yatağından yükselen taşları usulca sürüklüyor ve yusufçuklar havada vızıldıyordu.

"Bir seferinde size, iyi bir devlet adamının devleti nasıl yönetmesi gerektiğini anlatmıştım" diye başladı sözlerine Sokrates. "O zaman Alkibiades'le Kritias da aramızdaydı, değil mi Kriton? Fakat Ksenophon, Apollodoros, Anytos ve sen Platon, siz bu sohbete kulak misafiri olamamıştınız. Bu yüzden bunu bugün sizlere de anlatacağım."

"Burada mı anlatacaksın?" diye sordu Kriton, çekinerek etrafına bakınırken.

"Bunu her yerde anlatabilirim" diyerek sakin bir tavırla karşılık verdi Sokrates. Anopheles'in dere yatağına inmiş olduğunu, giderek yaklaştığını, konuşmalarını dinlemeye çalıştığını gördüğü halde rahatını bozmadı. "Alkibiades'i ve Kritias'ı hatırlıyorum. O zamanlar o ikisine, insanın kendi memleketini yönetmesinin ne kadar onur verici ve yüce bir vazife olduğunu söylemiştim. Hükmetme sanatı hiç şüphesiz tüm insani eylemler içinde en azametli olanıdır. Bu vazifeye getirilen adam, kendi milletinin başına geçer. Çok şey bilmek, çok şey yapabilmek, hem yürekli hem de düşünceli davranabilmek zorundadır. Yalnızca sağduyulu olmakla kalmamalı; aynı zamanda iyiye, güzele ve harmoniye karşı duyarlı bir yüreğe sahip olmalıdır.

Peki, yönetme sanatı öğretilebilir mi? Ben bunun mümkün olduğundan hiçbir zaman şüphe duymadım. Haydi, bugünün değerlendirmesini siz yapın! Bir devlet yöneticisinin her şeyden önce adil olmak zorunda olduğunu söyleyeceksiniz. Fakat bu kolay mı? İyilik, hava şartlarına göre ne yöne uçacağını belirleyen bir kuş değildir. Biri için iyi olan bir şey, bir başkasına zarar verebilir. Adalet de aynen bu şekilde işler. Hakikaten bir konuda adaletten söz etmenin mümkün olup olmadığını ortaya çıkarabilmek için, öncelikle adaletin hangi insanlara yarar sağladığını kesin olarak kavramak gerekir."

Platon, tehlikeli bir konudan söz etmekte olan Sokrates'e giderek ciddileşen bir yüz ifadesiyle gözlerini kırpmadan bakıyordu. Herkesin anladığı şuydu: Tüm yurttaşlar için adil olan, Kritias için de adil olmak zorunda mıydı? Anopheles'in saçları

derenin kenarından fışkırıyordu; bir taşın üzerinde oturmuş olan muhbir, elindeki yazı tahtasına arada bir en az birkaç kelime karalıyordu. Tam cümleler kuramıyordu; çünkü duyduklarının ne anlama geldiğini neredeyse hiç anlamıyordu.

Sokrates fikirlerini herkesin anlayabilmesi için, her zaman olduğu gibi köy yaşamından alıntılar yaparak, benzetmelere başvuruyordu.

"Pek çok Atinalının en büyük arzusu bir gün devletinin başına geçebilmek, binlerce yurttaşın sorumluluğunu taşıyabilmektir. Peki amaçları meşhur olmak mıdır? 'Meşhur' kelimesini geniş anlamıyla kavramadan, bu soruyu kendi kendimize soramayız. Bir yönetici, bir devlet adamı, devlet kasasını elinde tutan bir adam yalnızca tek bir sıfat nedeniyle mi meşhurdur? Koyun sürüsüyle ilgilenmek zorunda olan bir çoban düşünelim. Çoban kendi sürüsünü telef ederse, o koyunlar için iyi bir çobandansa bir kurt olmaz mı?"

Sokrates'in dostları iyice ona doğru yaklaştılar; bu sözler kesinlikle aralarında kalmalıydı. Onun fikirlerini yürekten desteklediklerı için, kalpleri daha hızlı çarpmaya başladı.

"Benimle aynı görüştesiniz, öyle mi?" Onlara gülümsedi ve neşeyle şöyle dedi: "O bir kurt ise, artık onun bir çoban olduğunu söylemek mümkün mü? Hayır mı? Size katılıyorum... Sen de her şeyi olduğu gibi not ettin mi, Anopheles?"

Platon korkuyla fısıldadı: "Anopheles dinliyor mu?" Herkes dehşet içinde etrafına bakındı.

Fakat Sokrates konuşmaya devam etti: "Şimdi tamamlayalım; bir devlet adamı böyle bir tutum sergiliyorsa, hâlâ kendi devletinin adamı mıdır?"

Sokrates'in dostlarının tüyleri ürperdi.

"Kallirhoe'nin berrak sularının kaynakları, Atina'ya doğa tarafından bahşedilmişti; fakat Atina'da insan kanının kaynaklarının şırıl şırıl akmasına, bir insan sebep oldu."

Anopheles eğilip bükülerek, taştan taşa zıplayarak oradan uzaklaştı.

-6-

Anopheles kendisine şöhret kazandıracağını düşündüğü haberleri halk arasında yayma zamanının geldiğine inanıyordu. Paçavralarına sarınmış, şehirde koşuyor ve bağırıyordu: "Ahali, dinleyin! Herkes istediğini yapabilir! Artık hükümdar yok!"

Adamlar şaşırdılar. "Sen ne saçmalıyorsun, maskara?"

"Artık bir hükümdarımız yok!" diye tekrar etti Anopheles yüksek sesle.

Kadınlar onun sesini bastırarak: "Bizimle dalga geçme" diye bağırdılar.

"Ne dalgası! Sokrates dedi ki kötü bir hükümdar, hükümdar değilmiş. Sizinki de öyle!"

"Kapat çeneni, seni kaçık!"

"Peki, bilge Sokrates haklı değil mi? Dikiş dikemeyen terzi değildir; yemek pişiremeyen aşçı değildir. Yoksa siz böyle düşünmüyor musunuz?"

Anopheles güldü ve sözlerinin etkisini göstermesini bekledi. Uzun süre beklemesi gerekmeyecekti.

Öfkeli bir erkek sesi yükseldi: "Bu zorbalık artık devam edemeyecek."

"Senin neyin var, be adam?" diye sordu ona Anopheles.

"Neyimiz olduğunu konuşmasak daha iyi olur. Biz burada

Atina'da, bir kovanın içindeki ringa balıkları gibi sıkış tıkış yaşıyoruz. Sor bakalım; neyimiz yok? Ekmek, et, para, iş, toprak, başımızın üstünde bir çatı..." Sonra yavaş sesle şunu ekledi: "Demokrasi de yok; oysaki o bizi yeniden insana dönüştürebilirdi."

"Fakat buna rağmen hâlâ bir umudumuz var" dedi başka bir yurttaş öfkeyle. "Phyle'de saklanan Thrasybulos. Evet, hatta ikincisi de var: Thebai'deki demokratlar. Hatta üçüncü bir umudumuz daha var... Onu da katarsak tabii!"

"Hangisi? Hangisi, söylesene!" dedi Anopheles ısrarla.

Sefillerden biri bir diğerine şöyle dedi: "Bir de Alkibiades var."

Anopheles endişesini dile getirdi: "O bize nasıl yardım edebilir ki? Kim bilir nerede yaşıyor?"

"Ben onun nerede saklandığını biliyorum" dedi bir denizci övünerek. "Timandracığını da yanına alarak Asya'ya kaçtı. Orada Pers kralıyla birlikte yemek yiyor ve her gün ona yaltaklanarak bir trieres alıyor. İki yüz trieresi bir araya toplar toplamaz buraya gelecek!"

"Tanrılar aşkına! Umarım çoktan toplamıştır!" diye bağırdı Anopheles; hemen ardından yüzünde hafif bir gülümsemeyle ortadan kayboldu.

Kritias'ın muhteşem villasındaki köle, efendisine Anopheles'in geldiğini haber verdi.

Bu kene yine ne istiyor benden? Dilenecek mi, yoksa birini mi gammazlayacak?

"Bırak, içeri gelsin!"

Anopheles kapıdan içeri girdi ve âcizane bir tavırla ayakta durdu.

Kritias davetsiz konuğuna soğuk bir bakış attı. "Sadaka istemek için mi geldin? Bunu kapıdaki nöbetçilere söylemeliydin."

"Çok saygıdeğer, asil efendim! Senden hiçbir şey istemiyo-

rum. Senin eski danışmanın ve hayranın olarak, yalnızca huzurunda eğilmeye geldim. Atina seninle güvenli ellerde!" Kollarını havaya kaldırdı ve kehanette bulunuyormuş gibi kendinden geçerek, konuşmaya devam etti: "Senin tarafından aklanmış olan Atina yeniden şan ve şöhrete kavuşacak; görüyorum! Görüyorum; akropoliste Pheidias'ın Athena'sının yanında senin heykelin duracak!"

"Kes artık! Ben öldükten sonra bir heykelimi dikmeleri için elimi çabuk tutmaya niyetim yok."

"Tanrılar korusun... Ben bunu... Ben bunu sadece saygımdan söyledim."

"Yeterince dalkavukluk ettin. Karşılığında ne istiyorsun?"

"Tanrılar esirgesin! Ben buraya dilenmeye gelmedim. Sana gümüşle kıyaslanmayacak bir şey getirdim."

"Kimi gammazlamaya geldin, Anopheles?"

"Tanrılar esirgesin! Böyle bir şey yapsam, kendimden utanırdım. Fakat biri... Söylemeye dilim varmıyor; ama adamın biri, senin Atina'yı kötü yönettiğini ve bu yüzden aslında bir hükümdar olmadığını iddia ederken, ben hiçbir şey yapmadan buna göz yumsam, iyi bir yurttaş mı olurdum? Bu korkunç bir şey, değil mi?"

Kritias bağırdı: "Bana ne söylemeye çalışıyorsun? Çıkar ağzındaki baklayı!"

"Sinirlenme, saygıdeğer efendim. Bu ciddi ve tehlikeli bir mesele! İnsanlar bu iddiayı tekrar tekrar dile getirmeye başladılar bile. Evlerin duvarlarında iğrenç yazılar yazılı. Mesela: 'Sürüsünü telef eden bir çoban, hakikaten çoban mıdır?', 'Yurttaşlarının kafalarını uçuruyorsa, Kritias gerçek bir hükümdar mıdır?', 'Kritias değil, yalnızca Alkibiades yönetebilir! Alkibiades geri dönmeli!'"

"Ne kadar çok düşmanım olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun? Fakat çoban benzetmesi ilgimi çekti. Bunu hangi budala akıl etmiş?"

Anopheles sustu; belli ki bir şey bekliyordu.

Kritias bir kutunun içinden küçük bir kese çıkardı ve onu mermer masanın üzerine fırlattı. Gümüş şıkırtıları duyuldu.

Anopheles'in mimikleri anında değişiverdi. "Bir budala olduğunu mu düşünüyorsun? Hayır, efendim; bir budala değil. O kesinlikle budala değil. Delphoi kâhini bile onun en bilge..."

"Ne? O mu?" Kritias'ın yüzü kıpkırmızı oldu. Bir zamanlar benim bir domuz olduğumu söylemiş olması yetmezmiş gibi, şimdi de gerçek bir hükümdar olmadığımı iddia ediyor! Yoksa sevgili Alkibiades'i için yine zemin hazırlamaya mı çalışıyor? "İşte, seni çenesi düşük deli!" dedi küçümseyerek Kritias; sonra tek kelime daha söylemeden keseyi Anopheles'e fırlattı.

-7-

Baştan ayağa silahlı bir İskit, atından atladı ve kısa kılıcıyla avlunun kapısına üç kez, ısrarla vurdu. Sokrates o sırada kahvaltı yapıyor. Myrto ise çiçekleri suluyordu

"Kim bu kapımızı çalan kabadayı?" diye bağırdı Sokrates kızarak.

İskit içeri girdi. "Hemen benimle birlikte En İyi Otuzun başı Kritias'ın makamına gelmen gerekiyor."

"Ha hah!" diye güldü Sokrates. "Bu kılıçlı kahramanla birlikte mi? Benim için ne büyük şeref!" Hiç keyfini bozmadan ballı pidesini yemeye devam etti ve onun üzerine keçi sütünün kalanını içti. "Söyle bana, kahraman; o ulvî baş beni tek başına mı bekliyor, yoksa orada çok sayıda baş var mı?"

"O ve Kharmides seni bekliyorlar."

"Bu çok iyi, oğlum! İkisi de benim öğrencim ve bana öyle geliyor ki bu emre uyarak oraya gidersem, orada hep birlikte hoş bir sohbet edeceğiz."

"Oraya gitme!" diye feryat etti Ksanthippe.

"Bu çok yerinde bir tavsiye olabilir, Ksanthippe."

"En yüce makamın emri..." diye başladı İskit.

Fakat Sokrates, ağır silahlı asker sanki orada değilmiş gibi konuşmaya devam etti: "Hakikaten oraya gitmemeliyim; çünkü Kritias bana bir tahtırevan yollamadı. Oysaki yollaması gerekir-

di. Ama o her zaman biraz kaba bir insan oldu. Her neyse; onun bu kabalığını bağışlayacak ve oraya yürüyerek gideceğim."

Ksanthippe feryadı bastı. "Tüm Atina..."

Sokrates: "...benim zaferime tanık olacak" diyerek cümleyi tamamladı ve yürümeye başladı.

Kritias Bouleuterion'un penceresinden dışarı bakarken, Sokrates'i gördü ve o anda tüyleri diken diken oldu. Hata yapmış olduğunu çok geç anladı. İskit'in öncülük ettiği Sokrates'in arkasında, Atinalı yurttaşların oluşturduğu devasa bir kalabalık, ağır ağır Bouleuterion'a doğru ilerliyordu. Erkeklerin, kadınların ve gençlerin öfkeli bağırışları içeriden duyuluyordu.

Kritias diğerlerinden daha yüksekte duran koltuğunda oturuyordu. Sokrates'e önündeki alçak koltuğu işaret etti.

Sokrates, o kendisine bir şey söyleyene kadar beklemedi. Gözleriyle Kritias'ın kendisinden ne kadar yüksekte olduğunu ölçtü ve konuşmaya başladı: "Yüksekte oturan Kritias, senin davetin üzerine bu hoş mekâna geldim. Benim için ne havadislerin var?"

Kritias, Sokrates'e bir papirüs rulosu uzattı; papirüsün üzerinde Sokrates'e Gymnasiumlarda, Stoa'da ve umuma açık yerlerde 'söz sanatını öğretmesini' yasaklayan yasa yazılıydı. "Bu yasayı biliyor musun?"

"Nasıl bilmem! Herkesin okuyabilmesi için bir papirüs de aşağıda asılı duruyor. Her iki papirüste de aynı hata var. Bak, şurada! Burada bir Omega değil, Omikron olması gerekiyor."

Kritias'ın kaşı öfkeden seğirmeye başladı. "Beni oylama, zamanım kısıtlı! Yani bu yasayı biliyorsun, değil mi?"

"Biliyorum, fakat bu konuda ne yapmam gerektiğini anlamıyorum."

Kritias, Sokrates'e kızgın bir bakış fırlattı. "Aptalı oynama, büyük filozof!"

"Sen büyük despotu oynarken, dalkavuk..."

"Ne diyorsun sen? Dalkavuk mu? Ben mi?" dedi adeta şok geçiren Kritias; sonra hemen bu sakıncalı konuyu değiştiriverdi. "Gençlerle buluştuğunu ve onlara söz sanatı üzerine dersler verdiğini biliyoruz!" dedi sert bir ses tonuyla.

Sokrates ayağa kalktı ve sıkıntıdan odanın içinde dolaşıyormuş gibi yaparak, pencerenin kenarına gitti; böylece dışarıdakiler kendisini duyabileceklerdi. "Her şeyi biliyor olman, beni hayrete düşürüyor. Sınırsız bilgeliğin beni şaşırtıyor. Öğrencim olduğun süre boyunca, bunu asla belli etmedin. Bu sınırsız bilgeliğinin kaynakları kesinlikle gizli kalacak; çünkü daha tepedekilerden böyle şeyleri itinayla gizlemek gerekir. Olympos da Helios'un orada neler olduğunu görmemesi için, genellikle bulutlarla kaplıdır. Her neyse; konumuza gelelim. Söylediğin gibi, fazla zamanın yok ve bana öyle geliyor ki hakikaten az zamanın kaldı."

"Ne demek istiyorsun?"

"Kendin çöz. Gelelim şu dersler konusuna. Yanıldığının..."

"Hayır, yanılmıyorum" diye itiraz etti Kritias. "Ders verdiğini çok iyi biliyoruz. Senin Maieutike yöntemini ve onun arkasında gizlenen tüm kahpelikleri bizzat ben biliyorum."

"Ah, evet; insan zihnini doğurtan felsefe güzeldir. Fakat bildiğim kadarıyla siz, Atina halkının düşünmeye yönlendirilmesi fikrine bir türlü ısınamadınız."

Bouleuterion'un penceresinin altında kahkahalar yükseldi.

Kritias, Sokrates'e bir sediri işaret ederek; "Şuraya otur!" diye emretti ve o pencerenin önünden çekildikten sonra, kalın perdeyi kapattı. Ardından elini yumruk yapıp, Sokrates'e doğru uzattı. "Madem insanları düşünmeye sevk etmek bu kadar hoşuna gidiyor; ben de sana benim gibi bir hükümdarın içinde ne gibi düşünceler uyandırmış olduğunu söylemek istiyorum. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi ebe? Yeni bir yasa çıkarıyorum: Sokrates bir daha asla gençlerle sohbet etmeyecek!"

"Kayda değer bir yasa. Acaba daha önce hiç böyle bir yasa çıkmış mıdır?"

"Bu yasaya itaat etmeyecek olursan... Ayağını denk al, Sokrates. Şimdiye dek seni her zaman korudum." Kritias, kalabalığın kalın perdenin ardından içeri sızan gürültüsünü duydu ve şöyle devam etti: "Fakat yasaya itaat etmeyecek olursan, cellât seni bekliyor olacak!"

Agoradan sabırsız bağırışlar yükseldi.

"Sokrates! Sokrates nerede? Çabuk Sokrates'i serbest bırakın!"

Kritias'ın yüzü bembeyaz oldu.

Sokrates bunu fark etti ve onu teselli ederek şöyle dedi: "Korkma, azizim; sana yardım edeceğim." Ayağa kalktı, paytak paytak yürüyerek örtülü olan pencereye yaklaştı ve perdeyi tekrar açtı. Onu sevinç çığlıklarının uğultusu karşıladı. Sokrates elini havaya kaldırarak, kalabalıktan sakin olmalarını rica etti.

"Buradayım, sevgili dostlarım! Çok iyiyim. Yüksek koltuklu biri beni ağırlıyor ve tam da şu anda bana, resmi ve saygın bir ikram sözü verdi..."

"Kes!" diye bağırdı Kritias.

Sokrates pencerenin önünden çekildi ve Kritias'a: "Konuşmama izin verdiğin insanlar, kaç yaşında olmak zorundalar?"

"Otuz."

"Leda'nın kuğusunun boynu aşkına! Siz aklınızı otuz sayısıyla mı bozdunuz? Ama artık sadece yirmi dokuz kişisiniz. Biraz yüksekçe bir yaş söyledin. Bunu on yıl düşüremez miyiz?"

"Yeter, artık soytarılık etmeyi bırak!" diye bağırdı tiran, öfkeden kızararak.

Ama Sokrates sorular sormaya devam etti: "Peki, ya pazardaki zeytinci otuz yaşın altında olursa? Diyelim ki bir gün ona parasının tamamını veremedim. Fiyatların günden güne nasıl yükseldiğini sen de biliyorsun. Zeytinciyle konuşmaya iznim olmadığı için; ertesi gün paranın kalanını getireceğimi söyleyerek, onunla anlaşmam mümkün olmayacak. Öylece çekip gideceğim ve zeytinci, bir İskit'ten yardım isteyerek, beni bir hırsız gibi

şehirde kovalatacak. Kabul etmelisin ki bu, Sokrates'e kesinlikle yakışmaz."

"Saçma sapan bahaneler uyduruyorsun."

"Katiyen! Pazara bir kez olsun parasız gitmeyi dene. Sana bir avuç bezelyeyi bile veresiye vermezler. Peki, ya bir gençle karşılaşırsam ve o bana şöyle derse: 'Söyle bana, yurttaş; şanlı şöhretli Kritias'ı nerede bulabilirim?' Benim böyle bir soruya bile cevap vermeye iznim olmayacak."

Kritias, Sokrates'in kendisiyle bir hükümdarla konuşur gibi konuşmadığını fark etti. Öyleyse Anopheles'in ona yetiştirmiş olduğu her şey doğruydu. Ayağa kalktı ve Sokrates'e kapıyı gösterdi.

Sokrates meclis binasından çıktığında öğrencileri onu kucakladılar. İçeride olup biten her şeyi öğrenebilmek için onu soru yağmuruna tuttular.

"Kritias beni yeni bir yasakla onurlandırdı: Bundan böyle otuz yaşın altındaki gençlerle konuşamayacağım."

"Ah! Bunu kesinlikle, Kritias Euthydemos'u taciz ettiğinde onu bir domuza benzettiğin için yaptı" dedi Kriton.

"Bence daha çok, 'Bir hükümdar, sürüsünü telef eden bir çobana benziyorsa, o bir hükümdar değildir' sözünü tüm Atina'ya yaydığın için yaptı" dedi Ksenophon.

"Kritias sadece Sokrates'ten korkuyor; tek sebep bu" dedi Platon.

"Aslında biz senin bunu anlatmanı çok isterdik" diyerek adeta yalvardı Apollodoros.

"Ben..." Sokrates yüzünü buruşturdu. "Ben içinizden yalnızca otuz yaşın üzerinde olanlarla konuşabilirim; mesela Kriton ya da Simon'la. Daha genç olanlarla konuşmama yasa müsaade etmiyor. Ama sakin olun! İtiraz etmeyin, sinirlenmeyin, sadece dikkatli olun. Bu yasa elbette siz gençlere, ben yaşları daha büyük olanlarla sohbet ederken, bizi dinlemeyi yasaklamıyor. Kıllı

Kerberos aşkına! Yasada beni dinlemenizi yasaklayan tek kelime bile yok!"

Onu coşkuyla kucakladılar ve kendileri gibi neşeleniveren Sokrates'i oradan götürdüler.

Sokrates, meclisi terk ettikten sonra perdelerden biri açılmıştı. Kharmides içeri girdi.

"Her şeyi duydun mu, Kharmides?"

"Her kelimesini, özellikle de seninkileri... Onun bu yasaya da itaat etmeyeceğinden kesinlikle eminim. Sokrates'i korkutmak gerektiğini söylüyorsun. Fakat bu inatçı keçi, korku nedir bilmiyor. Aksine o bize korkmayı öğretiyor."

"Bazen en iyisinin, onu bozgunculuk suçuyla mahkemeye çıkartmak olduğunu düşünüyorum. Hâlihazırda bir şahidimiz var; başka şahitler bulmak da hiç zor olmayacak. Sonra bir kadeh baldıran... Ve her şey yoluna giriverir."

"Sanmam, Kritias" diyerek onun bu fikrine itiraz etti Kharmides.

"Haklısın, ölüyken bile bize zarar verebilir; hatta başımıza, yaşarken açtıklardan bile daha fazla dert açabilir. Atinalılar bizden nefret ediyor ve Sokrates'i seviyorlar. Yine de ortadan kaldırılsaydı, daha huzurlu olurduk."

"Kes artık! O yalnızca senin değil, benim de öğretmenimdi" dedi Kharmides; sinirden titremeye başlamıştı.

"Yo, sıra henüz onda değil. Şu anda en büyük tehlike Alkibiades. Halk çıldırmış gibi ona sesini duyurmaya çalışıyor. Alkibiades, Pers Kralını bize karşı kendi tarafına geçirmeyi başarırsa; onunla ve halka başa çıkmakta zorlanacağız. O yaşadığı sürece, kendi evimizde bile güvende değiliz."

"Ne yapmak istiyorsun, Kritias?" Kharmides'in sesinde isyankâr bir öfke vardı. "O Atinalıların gözdesi; benim ve senin akraban."

"Bu işi Spartalılara bırakıyorum. Lysandros'u ziyaret edeceğim. Sokrates'e gelince, onu bir süre izleyeceğim.

"Neyin doğru olduğunu düşünüyorsan, onu yap. Fakat ben bunlara hiçbir şekilde karışmak istemiyorum. Fakat ayağını denk al ki biz yirmi sekiz kişi, Theramenes'in senin aleyhinde söylediklerinin aynısını bir gün senin yüzüne vurmayalım. Şunu aklında çıkarma; Alkibiades'i ya da Sokrates'i zararsız hale getirirsen, kendi içimizdeki anlaşmazlık bizim sonumuzu getirebilir."

Kritias'ın gözleri parladı. "Direktiflerin için teşekkür ediyorum. Anladım ki Sokrates'i idam etmek zorundayız. Sürümüzü küçülttüğümüz, gerçeğin yalnızca yarısı... Peki, ya diğer yarısı ne? Böylece uyuz koyunlardan da kurtulmuş oluyoruz ve onların sayısı hızla artıyorsa, bu bizim de daha hızlı olmak zorunda olduğumuz anlamına geliyor."

-8-

Alkibiades yaşadığı sürece,
Atina henüz her şeyini kaybetmiş sayılmaz.
Daha ilk sürgünün ardından hiçbir şey
yapmadan, huzur içinde yaşayarak,
gününü gün etmeye gönlü razı olmadı
ve bundan sonra da olmayacak.
Çünkü Spartalıların kibrine
ve otuz tiranın kanlı çılgınlığına katlanmak,
onun için mümkün değil.
Bu yüzden sokaktaki adamın düşü asılsızdır.
Plutarkhos

Bu düşünce tiranları her geçen gün daha çok korkutuyordu. Kritias, Lysandros'u ziyarete gittiğinde; bu görgüsüz onu, 'bir şairi, bir sofisti ve tiranların liderini' oturarak karşıladı. Kritias ricasını ayakta dile getirmek zorunda kaldı.

"Alkibiades yaşadığı sürece, Spartalılar burayı huzur ve güven içinde yönetemezler" diyerek sözünü bitirdi Kritias.

Lysandros başını salladı ve ona yolu gösterdi. Hemen ardından habercisini Propontis kenarındaki Dakyleia'ya, Satrap Pharnabazos'a yolladı ve ondan gerekeni yapmasını rica etti.

O gün muhteşem renklerle, tonlarla ve kokularla doluydu. Rüzgâr Dionysos'un, oradaki adıyla Sabazios'un yaşadığı Trakya dağlarından aşağıya doğru esiyordu. Rüzgâr soğuktu, sertti; insanı coşturuyor, sarhoş ediyordu. Yüksek, uğultulu, kulak tırmalayıcı bir ses, rüzgâra eşlik ediyordu.

Gün; yerde usulca sürünen, sinsice kayalıklardaki yarıklardan yükselen ve yoluna çıkan her şeyin içine işleyen sisin rengi kadar pusluydu.

Alkibiades kötü bir rüya görmüştü. Rüyasında sevgilisinin elbiselerini giymişti ve Timandra onun yüzünü, bir kadının yüzünü boyar gibi boyamıştı.

Huzursuzdu; suratını asmış, odanın içinde bir sağa bir sola yürüyordu. Dün akşam Pharnabazos'un evine yemeğe gitmişti. Atina'yı Spartalılardan kurtarmak ve otuz tiranın estirdiği terör bir son vermek için, Pers savaş birliklerinin başına geçerek, mümkün olduğu kadar çabuk yola çıkmak istediğini defalarca ima etmişti. Fakat Pharnabazos onu duymazdan gelmişti; sanki sağır ve dilsizdi.

"Perslerin komutasını üstlenmem için beni çağırtmak zorunda! Pharnabazos neden bunu erteleyip duruyor? Atina'yı benden başka kim kurtarabilir?"

Timandra, Alkibiades'in sabırsızlığını günlerdir endişeyle seyrediyordu. Satrapın geciktirme taktiği onun da hoşuna gitmiyordu. Alkibiades'in çaresizliği karşısında ne söylemesi, ne yapması gerektiğini artık o da bilemiyordu. Bu güzel insan bunca yükün altında nasıl da eziliyordu! Ona nasıl yardım edebilir, onu nasıl sakinleştirebilirdi?

"Bu rüya ne anlama geliyor, Timandra?"

Timandra'nın vücudu, parlak kırmızı boyalı ayak tırnaklarına kadar ürpermişti. O, işaretlere inanır ve kötü rüyalardan korkardı. Yine de şefkatli bir ses tonuyla şöyle dedi: "Bu rüyanın anlamı şu: Sen bensin ve ben de sen. Biz ikimiz biriz; anlıyorsun değil mi?" Onu kendine doğru çekti ve şöminenin önüne serilmiş

olan postaların üzerine yatırıp, okşamaya başladı. "Seni öyle çok seviyorum ki Alkibiades, sevgilim! Senin de beni, benim seni sevdiğim kadar sevebilmeni çok isterdim."

Fakat Timandra'nın akik rengi gözleri bugün boşluğa parıldıyordu.

"O Satrap Pharnabazos hain bir barbar" dedi Alkibiades acı dolu bir sesle. "Pers Kralı da güçlü olduğu kadar hain!" Bağırmaya başladı: "Daha ne kadar benden gerçekleri gizlemek niyetindesiniz? Duyun artık beni! Beni duyuyor musunuz?"

Timandra, Alkibiades'in elini göğüslerinin üzerine koydu ve içini çekerek şöyle dedi: "Küçük Timandra'nı bugün hiç okşamayacak mısın? Yoksa beni artık sevmiyor musun?"

"Pers Kralının beni oyalayışından ne anlamam gerekiyor? Yoksa yine Spartalıları bizden daha çok mu seviyor?"

Timandra korkudan titredi. Alkibiades neden kendine böyle işkence ediyordu? İkisinin küçük mutlulukları ona yetmiyor muydu? "Senin şefkatin olmadan üşüyorum. Bugün öylesine güzel bir rüya görmüşsün ki... Sen benimmişsin ve ben de senin..."

Alkibiades Timandra'nın sözünü kesti: "Şu sesi duyuyor musun?"

"Nasıl bir ses, sevgilim?"

"Şu yüksek, dur durak bilmeyen sesi..."

Timandra iyice kulak kesildi. "Hiçbir şey duymuyorum. O ses senin içinden, hiç şüphesiz ıstırap dolu bekleyişinden geliyor." Hızla postların üzerinden kalkıp, kitharasını aldı ve hemen tellerini tıngırdattı. "Artık o sesi artık duymayacaksın." Şarkı söylemeye başladı.

Kötü şeyler beklenmedik anlarda gelirler, fakat genellikle yavaş yavaş yaklaşırlar; diye düşündü Alkibiades. Fakat kötü ne olabilir ve neden olsun ki? Benim için, Satrapın sarayının kapısının önünde dilenci gibi beklemekten daha kötü ne olabilir? Şan ve şerefle Atina'ya geri dönmeliyim! Ah, binlerce insanın

sevinç nidalarını şimdiden duyabiliyor; meşalelerin ışığını görebiliyorum...

Timandra'nın kitharası hüzünlü ve içli ezgiler çalıyor, sesi korkudan titriyordu. Fakat Alkibiades'in içinde tutkulu bir aşk hasreti uyandırabilmek için boş yere uğraşıyordu. Timandra yanaklarından süzülen yaşları hissetti ve şarkı söylemeyi kesti. Kitharayı yere koydu. Kendini bir anda Alkibiades'in göğsüne bıraktı; ona sarıldı ve onu öptü. "Sev beni! Sev beni, lütfen! Senin sevgin olmadan yaşayamam!"

Alkibiades, Timandra'yı kucaklayıp tekrar tekrar öptü. "Seni daima seveceğim. Fakat sen beni, bir dilenciyi, başkalarına muhtaç olan bir zavallıyı sevmekten çabucak vazgeçeceksin. Pers Kralının ayaklarına kapanabilirdim, gözyaşlarımla onu yumuşatabilirdim; fakat o huzuruna çıkmama bile izin vermiyor!"

"Alkibiades, bak!" diye bağırdı Timandra, küçük pencereyi işaret ederek. "Hiç böyle ateş kadar kırmızı bir gün batımı görmedim."

"Güneş burada, kuzeyde, Atina'da olduğundan daha güzel batıyor" dedi Alkibiades.

Pencerenin önündeki kan kırmızısı aydınlık giderek artıyordu. Alkibiades ayağa fırladı. "Tanrılar aşkına!" diye bağırdı dehşet içinde. "Bak, doğuda da parlak bir kızıllık var! Bu güneş değil, Timandra! Ev yanıyor!"

Dört köşesinden de tutuşturulmuş olan ahşap ev alevler içindeydi.

Alkibiades, Timandra'yı küçük bir çocuk gibi kucağına aldı ve onu evden dışarı çıkardı. Sonra hızla eve girdi. Sol koluna bir üstlük doladı, sağ eline ise duvardaki kılıçlarından birini aldı; çünkü savaşçılarla karşılaşacağını sanıyordu, gözü dönmüş katillerle değil.

Alevlerin arasından geçip evin önüne, düşmana doğru koştu. Ateşin parlak ışığı onu aydınlatıyordu; parıldayan kılıcıyla zincirlerini koparmış, etrafına korku saçan bir iblis gibi duru-

yordu. Yanmakta olan evi kuşatmış olan katiller, ormana doğru çekiliyorlardı. Alkibiades'in adı bile yüreklerine korku salmıştı; şimdi karşılarında duran bu adam onları zangır zangır titretiyordu.

Alkibiades ateşin ortasında duruyor, evden yükselen duman bulutları giderek etrafını sarıyordu. "Buradayım, haydutlar! Ortaya çıkın! Hepinizin başını tek tek uçuracağım!"

Bir an, sanki uzaklardan Timandra'nın çaresizlik dolu sesini duyar gibi oldu. "Alkibiades!"

Cevabı ateşin harlayışını, yıkılan çatı gövdesinin gümbürtüsünü bastırdı: "Korkma, Timandra! Beni kimse yenemez!"

Ormanın kenarındaki hain gölgeler bir anda onu ok ve mızrak yağmuruna tutmuşlardı. Ölümün hedefi olan Alkibiades yere yıkıldı.

Güçlü bir rüzgâr alevleri iyice yükseltmişti. Pharnabazos'un paraları askerlerinin gölgeleri karanlığa dalarak geceye karışıyordu.

Timandra sevgilisinin cesedini bulduğunda, ev hâlâ yanıyordu. Yürekler acısı feryatlarla ağlamaya başladı ve bütün geceyi feryatlarını susturamadan, hiç uyumadan, gün ışıyana dek sevgilisinin ölüsünün yanında geçirdi.

Sabahın ilk ışıklarıyla Alkibiades'in bedenini güzel kokulu yağlarla ovdu, üzerine kendi beyaz giysisini örttü ve başını bir zafer tacıyla süsledi.

Alkibiades gömülürken, az sayıda kişinin oluşturduğu cenaze alayının başında onun mızrağı taşınıyordu ve bu, geride kalanların onun katillerinden öç alacaklarının işaretiydi.

-9-

Hey! Bugün herkes zil zurna sarhoş olmalı.
Kritias öldü.
Atina'daki duvarlardan bir yazı

Çok sayıda Atinalı demokrat, tiranların gazabından kaçmak için aynı günlerde şehri terk etmiş ve Attika'dan ayrılarak, Thebai'ye ya da sınır kalesi Phyle'ye sığınmışlardı.

Terörle geçen ayların ardından beklenen an gelmişti: Kritias binlerce ölüden inşa edilmiş yüksekçe bir kaidenin üzerinde duruyordu. Tiranlar ise kimi öldürecekleri ve neden öldürecekleri, kimden alacakları ve kime verecekleri konusunda artık fikir birliğine varamıyorlardı. Bu arada bazı insanlar öldürülenlerin lüks evlerine ve villalarına yerleşmiş, tiranlara övgüler yağdırıyorlardı; bazıları ise çöplüklerde yaşıyor ve adalet istediklerini haykırıyorlardı. İşte tam bu sıralarda liyakatli savaşçı, filo komutanı ve halk egemenliğinin sadık bir taraftarı olan Thrasybulos demokratların başına geçti; Peiraeus'a ve Mynikhia'ya saldırıp, oligarşi yanlılarını mağlup etti ve ülkeyi açgözlü katillerden kurtardı.

Savaş sırasında sayısız yara alan Kritias da hayatını kaybetmişti.

Agoraya giden yolda bir alay ilerliyordu; alayın başında Thrasybulos ve Anytos yürüyordu. Kalabalığın içinde ise tuhaf bir

adam hoplayıp zıplıyor, dans ediyordu. Başına rengârenk kurdelelerin uçuştuğu bir taç takmıştı. Yürürken kollarını coşkuyla sallıyor ve bağırıyordu: "Yaşasın demokrasi! Yaşasın kurtarıcımız Thrasybulos!"

O adam Anopheles'ti. Yurttaşlar ona, şehrin ayrılmaz bir parçası olmuş bir deliye güler gibi, büyük bir içtenlikle gülüyorlardı.

Sokrates ve öğrencileri, Thrasybulos kadar coşkulu karşılanıyorlardı. Sokrates her zaman olduğu gibi yalınayaktı ve üzerinde günlük giysisi vardı; zaten tek giysisi de oydu. Her şeye rağmen kızarmış yüzünde bayram neşesi vardı.

Genç bir kız Sokrates'e doğru koştu ve başının üzerine güllerden yapılmış bir taç yerleştiriverdi. Bir yurttaş ona bir testi uzattı. "Sadece bir yudum iç, Sokrates! Bugünkü su katılmamış şarap!" Sokrates bir yudum içti ve bağırdı: "Mutlu bir hayata!"

Kısa süre önce Pausanias, Lysandros ve Kritias'ın çıkmış oldukları hitap kürsülerine bugün Thrasybulos, demagog Anytos ve söylevci Lykon çıkıyorlardı. Onları dinleyen sıkış tıkış kalabalığın içine iğne atsalar, yere düşmezdi.

Kendini kurdelelerle süslemiş Anopheles, Sokrates'e dönerek şöyle sordu: "Bu şerefli günde neden konuşmacıların arasında değilsin, Sokrates?"

Sokrates, Anopheles'in tacından sarkan kurdelelerden birini parmaklarının arasına aldı. "Neden olayım ki?"

Anopheles saygıyla karşılık verdi: "Sen tiranlara, onların en korkuncu olan Kritias'a karşı korkusuzluğunu göstererek, herkese örnek oldun. Tüm Atina bunu biliyor."

Sokrates gülerek. "Tüm Atina'nın bunu biliyor olması yetmez mi? Bunu onlara bir kez de benim söylemem mi gerekiyor?"

Eski asker Thrasybulos bir çift şaşaalı söz söylemektense, bir sürü düşmanla boğuşmayı tercih ederdi. Bu yüzden kısa ama çok etkili bir konuşma yapmıştı.

Anytos, Thrasybulos'un bu kısa ve öz konuşmasının büyük mücadelelerle elde edilen zaferin hakkını yeterince vermediğini hissetti. Bu yüzden, zafer coşkusuyla dolu bir ses tonuyla konuşmaya başladı. Onun bayram konuşmasının konusunu, tanrıların geçmişte kalan muhalefeti ve Sparta'nın zulmü oluşturuyordu; Atinalı oligarşi yanlılarının Kritias'ın öncülüğünde başlattıkları insanlık dışı eylemleri bu zulmü gölgede bırakmıştı. Anytos ayrıca vaatlerde bulunuyordu: "Otuzlar Hükümeti tarafından zindana atılanlar hemen serbest bırakılacaklar ve tüm mal varlıkları kendilerine geri iade edilecek. Bizler demokrasiyi şan ve şerefle yeni baştan kuracağız. Ekklesia'yı, Bule'yi ve Heliaia'yı yeniden oluşturacağız. Arkhonların ve Prytanların seçme hakkı olan yurttaşlar tarafından, usule uygun biçimde yine kura yoluyla belirlenmelerini sağlayacağız. Tiyatroları yine ücretsiz yapacak, halkın ihtiyaçları için verilen emeği ücretlendireceğiz. Fakir yurttaşlara da yardım edeceğiz."

Anytos uzun konuştu ve pek çok vaatte bulundu. Halkın sevinç nidaları ve coşkusu eşliğinde, Atina'da yeniden hüküm sürecek olan demokrasinin inşası için taş üstüne taş ekledi.

Yetenekli bir konuşmacı olan Lykon'un, Homer'in mısralarından ustaca alıntılar yaptığı konuşmasının en vurgulu cümleleri şöyleydi: "Atina'nın yurttaşları! Dostlarım! Yeni Halk Hükümetimiz sizlere, bu zamana kadar erişilmez görünen her şeyi verecektir!"

Devlet köleleri kalabalığın arasında açılan boş alana büyük şarap amforaları taşırken, yoksullar, o zamana kadar erişilmez olanın tadına ilk kez bakıyorlardı.

Dördüncü Ara Bölüm

Odamdan içeri henüz girmişti ve paytak adımlarıyla, her seferinde ondan oturmasını rica ettiğim koltuğa doğru ilerliyordu ki bir soru sormaktan kendimi alamadım:

"Tiranların hükümdarlığını hayatta kalarak atlatmayı nasıl başarabildin, Sokrates? Kritias'ın emrine uyup, o günden sonra gençlerle fikir alışverişine girmedin mi?"

Sokrates'in yuvarlak göbeği gülmekten hopladı. "Sevgili kuzeylim, nasıl olur da böyle bir şeyin mümkün olabileceğini düşünebilirsin? Beni ne kadar az tanıyorsun! Fikir alışverişlerinden nasıl vazgeçebilirdim ki? Bu benim için soluk almaktan vazgeçmek gibi bir şeydi. Hayatta kalmayı nasıl başardığımı sana kısaca anlatayım: Şehirde her zamanki gibi turlamaya devam ediyor, tanıdık bir gençle karşılaşıyor ve onunla bir sohbet başlatmak istiyordum. Fakat o parmağını dudaklarının üzerine koyarak, susmamı işaret ediyor ve yıldırım hızıyla ortadan kayboluyordu. Ben peşinden koşuyor, arkasından bağırıyordum. Ama nafile! En vefakâr öğrencilerim bile benimle bir araya gelmek istemiyorlardı. Ah, iyi ruhlar; beni kendimden koruyorlardı. Bunun beni mutlu ettiğini söylesem, yalan olmaz; fakat o günlerde bunun dışında gelişen olaylar benim için pek sevindirici değildi. Kritias, Sykophant'larının beni bir an bile gözlerinin önünden ayırmayacaklarından ve gençleri ona karşı kışkırttığımı açığa çıkaracaklarından emindi; bu da benim kelleme mal olacaktı. Fakat sana şunu söylemeliyim ki bana ıstırap veren

tek şey, Kritias'ın yüzlerce insanımızı öldürtmesine sessiz kalınmasıydı. Ancak bir yıl sonra bunun acısını fazlasıyla çıkarttım."

"Biliyorum" dedim, çabucak sözünü keserek. "Atina yeniden özgürlüğüne kavuştuğunda, demokrat liderleri topa tutmuşsun!"

"Bu doğru değil, dostum" diye bağırdı Sokrates. "Ben Kritias'ı topa tutmuştum; söylediğinin aksine, yaptığım konuşmalarla demokrasiyi daha da iyileştirmeye çalışıyordum. Hatırla: kadınlar için haklar, köleler için yüklerinin hafifletilmesi ve herkes için esaslı bir eğitim. Anytos'u o halde gördükçe nasıl sessiz kalabilirdim? Fakat haksızlık etmek de istemedim; özellikle de ona karşı. Peloponessos Savaşının geride bıraktığı sefaletin ağırlığı altında ezilmişti. O günler kötü günlerdi. Attika Birliği'nin güçlü başından geriye, yalnızca küçük bir kara parçası kalmıştı ve Atina öyle bir zayıflamıştı ki kemiklerine kadar erimişti. Böylesine fakirleşmiş bir devlette, devletin parasını idare etmek kesinlikle kolay değildi. Ayrıca demagog Anytos'un ve onun müttefiklerinin elinden dizginler çabucak alınıvermişti ve ondan sonra hatırı sayılır bir ilerleme kaydedilememiş, hatta bir çöküş ve gerileme yaşanmıştı. Bu yüzden, yanlışını düzeltmek zorunda olduğum için gücenme; ama o günlerde Anytos'u bir demokrat olarak nitelendirmek artık mümkün değildi. O ve yandaşları, sofizmin yarattığı demagoglardı. İş konuşmaya gelince, insanlara her şeyin açıklamasını yapabilirlerdi; fakat düşünceyi eyleme dökmek gerektiğinde, hiçbir şey yapamazlardı. O günlerde şöhret kazanan tüm o sıçanlar gibi, onların da bu uğurda ellerinden gelen tek şey, her yeri eşeleyip durmaktı. En iyisi bana; sade hayatımla, alçakgönüllülüğe ve ölçülülüğe yönelik daimi teşviklerimle onları ne çok kızdırdığımı hiç sorma. Atina'nın yetişkinleri ve gençleriyle o sıralarda olup biten her şeyi, aslında nasıl olması ve nasıl olmaması gerektiği yönünde ele alarak, detaylara girmeden konuşuyordum."

"Bu plutokratların o günlerde haksız kazançlar sağlayarak, eski aristokratların sahip olduklarından daha büyük bir zenginlik elde ettiklerini okumuştum. Lysias bu yeni zenginler için şöyle

diyor: 'Bu insanlar, büyük kazançlar sağlayabilecekleri her yerde kendilerine bir yurt bulurlar. Onların yurdu doğdukları yer değil, ele geçirdikleri yerdir.'"

"Lysias gerçeği çok iyi ifade etmiş" dedi Sokrates takdir ederek. "Ben bunu bu kadar yerinde bir ifadeyle dile getiremezdim. Fakat anlatacaklarım henüz bitmedi; Anytos da dâhil tüm bu sıçanların sofistlerden neler öğrendiklerini dinlemelisin." Sokrates kabasakalını sıvazladı ve tek tek saymaya başladı: "Onlara göre, objektif bir gerçek olamazdı. Kendi görüşünün gerçek olduğunu diğer insanlara kanıtlamak, tamamen bireyin elindeydi. Tek otorite bireyin kendisiydi. Güç, aynı zamanda hak demekti. Gücü arttıran her ne ise, o erdemdi! Her zekice konuşma, bir iktidar aracı olmalıydı! Beni dikkatli ve anlayarak dinliyor musun?" diye sordu Sokrates kelimelerin üstüne basa basa. "Söz sanatını niçin kötüye kullandıklarını kavrayabiliyor musun? Çünkü hileli bir dille, bu dünyada bilgeliğin ve erdemin onlara verebileceğinden daha fazlasını elde edebileceklerini düşünüyorlardı. Peki, ya Sophrosyne? Onlara göre Sophrosyne, bunak Sokrates'in keşfetmiş olduğu bir çılgınlıktı.

Her şeyde ölçüyü aştılar ve ölçüsüzlüklerini yaşam sevinci olarak nitelendirdiler. Terbiyesizlik ve densizlik onların görüşüne göre, seçkin insanların meziyetlerindendi. Kibirleri yalnızca kendilerine olan güvenlerinin bir ifadesiydi. Ayrıca uygunsuz davranışlarını, bireysel özgürlükler olarak nitelendiriyorlardı.

Fakat ardı arkası gelmeyen keyfîlik tellâllıkları, çok geçmeden dehşet verici sonuçlar doğurdu."

Sokrates başını önüne eğdi. Elleri dermansız bir halde dizlerinin üzerinde duruyordu ve Sokrates gözüme çok solgun görünüyordu.

Fakat birdenbire sırtını dikleştirdi; yüzü kızardı ve kelimeleri vurgulayarak konuşmaya başladı: "O sıralarda ne kadar kötü günler yaşadığımızı sana anlatacağım. Hububat vurguncuları ve diğerleri, halkı elindeki son Obol'u da vermeye insafsızca mecbur ettiler. Benim küçük aileme ne mi oldu? Bizim de durumumuz pek farklı değildi. Tam da o günlerde aslında hiç söz etmek istemediğim bir şey oldu. Ksanthippe'yle ilgiliydi."

Çok uzun zamandır Sokrates'e karısını sormayı düşünüyordum. Bu soruyu hep ertelemiştim; fakat o anda birdenbire dudaklarımdan dökülüverdi: "Senin Ksanthippe'nin histerik ve huysuz bir kadın olduğu doğru mu, Sokrates?"

"Kerberos'un gıcırdayan dişleri aşkına!" diyerek birden parladı Sokrates. "O iftiracılar benim zavallı Ksanthippe'mi ne hallere soktular! Onun bir cadı ilan ettiler! Daha neler söylediler neler! Bana istedikleri kadar dil uzatabilirlerdi. Çünkü ben dik kafalının biriydim! Ksanthippe benden çok çekti; ben ondan değil!"

"Ah, yine abartmaya mı başlayacaksın, Sokrates?" dedim. "Görüyorum ki tutkulu Helen'i gizlemeyi başaramıyorsun!"

"Yavaş, yavaş" dedi bu sözüm üzerine heyecanlanan Sokrates. Koltuktan kalktı ve çıplak ayaklarını halının üzerinde sürüye sürüye sessizce yürüdü, sonra ayakları çalışma odamın parkelerinin üzerinde patır patır sesler çıkardı. "Bu soruna yalnızca başımızdan geçen bir hadiseyi anlatarak cevap vereceğim ve umuyorum ki bu sana evlilik hayatımız hakkında net bir fikir kazandıracak." Hemen önümde, ayakta durdu. "Ksanthippe ellisini çoktan aşmıştı; hastalanmaya başlamıştı. Ev işlerini onun yerine Myrto yapıyordu. Ksanthippe, Myrto'yu evimize almış olmamızdan memnundu; ona iyi davranıyordu ve tek bir kötü söz söylemiyordu. Fakat... Fakat az önce söylemeye çalıştığım gibi; benim kalbimi ikiye bölmüş olmam, Ksanthippe'ye çok ağır geliyordu. Evet, bu doğru; kalbimin yarısını Ksanthippe'ye bırakmış, diğer yarısını ise Myrto'ya vermiştim. Elbette bu karımı sevindirmiyor, onu keyiflendirmiyordu ve bu yüzden zaman zaman beni bir güzel payladığı oluyordu. Ama ben tamamen masumdum. Sen de bilirsin ki biz erkekler bu konuda kendimizi her zaman masum hissederiz" dedi ciddi bir yüz ifadesiyle; ancak hemen ardından bana muzipçe göz kırptı. Ben de ciddi bir yüz ifadesi takındım; ama kim bilir, belki benim gözlerimden biri de bana ihanet etmiş ve o da Sokrates'e gülümseyerek göz kırpmıştır.

"Evet, sonra benim Ksanthippe'yi çok incittiğim o çirkin hadise

gerçekleşti" dedi Sokrates hüzünlenerek. "Eski öğrencim Aristippos, Kuzey Afrika'da Kyrene'de bir okul kurdu. Benim 'İyi bir eğitim insana büyük bir tatmin duygusu verir' düşüncemi benimsemişti. Fakat bu serseri, hazcılığı başköşeye oturttu; ona göre hedonizm yaşamın tek amacıydı. Her hazzın içinde benim Sophrosyne'mi de barındırması gerektiğini pervasızca iddia ederek, büyük ilgi topladı. Bu Aristippos becerikli bir adam; çünkü oldukça tuzlu bir okul ücreti alıyordu. Bu sayede kısa sürede hali vakti yerinde bir adam oldu. Gelelim asıl konuya; bu sefa pezevengi, benim derslerimin karşılığında prensip olarak para kabul etmeme saygı duymuyordu. Belki de o Elysion'da yaşarken, benim sefil bir yaşam sürdüğümü düşünmüştü ve eski öğretmeninin yoksulluk çekmesini istememişti. Hiç şüphesiz bir gün bana bir haberciyle yirmi mana yollarken, kötü bir niyet beslememişti." Sokrates iyice gerildi. "Ah, uzak gelecekten gelen insan; sen o günlerde yirmi mana ne demektir, bilir misin? İki bin Drahmi! Benim tüm yaşamım boyunca sahip olduğumdan kat kat fazla.

Evimizde artık yirmi mana vardı; bu çektiğimiz eziyetin sonu demekti ve gümüş parıltılar eski günlerimizi hoşnutlukla gölgede bırakacaktı. Ksanthippe tanrılara teşekkür ediyordu; gümüş sanki tanrıların bir armağanıydı. Biliyorum, her şeyi biliyorum; bu hasta Ksanthippe'nin yüreğine su serpecekti. Ama kabul edemedim ve o paranın ruhuma saldığı sıkıntıdan bir an önce kurtulmak için, armağanı geri yolladım. Daha farklı davranamazdım! Hippe'ciğim yalvaran gözlerini bana çevirdi, kollarını bana doğru uzattı... Ama ne yaparsa yapsın boşunaydı. Aristippos'a şahane armağanını tümüyle geri yolladım. Lamprokles ve Myrto bayılan Ksanthippe'yi yatağına taşımak zorunda kaldılar.

O anda bile habercinin parayla birlikte uzaklaşmasına ses çıkarmadım.

Peki, buna ne diyorsun; benim hem tanıdık, hem de yabancı, ayrıca kendisinden şu anda kaçıncı olimpiyatta bulunduğumu bile öğrenemediğim kuzeylim?"

Sokrates'i dinlerken ben de çok gerilmiş ve şaşırmıştım. Aristippos Sokrates'ten aldığı dersler sayesinde Kyrene'de seçkin bir okul kurabilmiş ve böylece zengin olmuştu; elbette her şeyden önce bu sebeple öğretmenine teşekkür etmek istemişti. Ancak ailesi yüzünden para almayı reddetmek Sokrates'e ne kadar zor gelirse gelsin, bundan daha farklı davranması mümkün değildi; son günlerde onu. bu durumda yalnızca böyle bir tepki vereceğini bilecek kadar iyi tanımıştım.

Sokrates ona bu kadar acı veren bir konuda sessiz kalmama anlam veremedi ve şöyle sordu: "Tamamen dışardan bakan biri olarak, bu olayı nasıl değerlendiriyorsun? Tüm yaşamım boyunca, insanları erdem merdiveninde bir basamak daha yukarı itebilmek için gösterdiğim çabaların karşılığında asla para almamış olmama rağmen, o bir yığın gümüşü cebime indirivermeli miydim?"

Neredeyse avazım çıktığı kadar bağırdım: "Hayır, sen yapamazdın Sokrates. Sen o gümüşü alamazdın!"

"Güzel, demek ki anlıyorsun. Fakat Ksanthippe için bu büyük bir saygısızlıktı. Daha sonra, yine akşam yemeği için hiçbir şeyimiz kalmadığında, o yirmi manayı yüzüme vurmasını ve evimizde yangın çıkmış gibi ciyak ciyak bağırarak tüm sokağı başımıza toplamasını anlayışla karşıladım. İnan bana, onun hakkında ne derlerse desinler, benim Hippe'ciğim iyi bir kadındı. Başka biri olsa o anda bir Harpya gibi üzerime atlar, beni tırmalar ve ben o gümüşleri alana dek canımı okurdu. Aramızda kalsın, haksız da olmazdı. Fakat ben ondan sonra artık, sizlerin bugün tanıdığınız Sokrates olmazdım."

İç çekti. "Ama henüz sana her şeyi anlatmadım. Daha sonra Ksanthippe'ye ve beni seven insanlara çok daha kötü bir şey yaptım. Mutluyum, çünkü sen dostum... Dostum olduğundan artık eminim. Sen onlara benzemediğin, benim Ksanthippe'mi son derece kötü bir kadınmış gibi gösteren o kinikler gibi olmadığın için mutluyum. Yalnızca gerçeği yaz; bizim çift koşumlu evliliğimizde eşkinli olan Ksanthippe değil, sadece ve sadece bendim."

BEŞİNCİ BÖLÜM

-1-

Bodur ılgın ağaçlarının arasında, çıplak toprağın üzerinde bir adam ve bir kadın sevişiyorlardı. Çiftin üç yanı çöp yığınlarıyla çevriliydi: diğer yanlarını ise çoktan yosun tutmuş, yarık bir sur kalıntısı kapatıyordu. Sevişen çiftin biraz uzağında Sokrates, sur kalıntılarının üzerinde oturan öğrencilerinin ortasında, ayakta ve kıpırdamadan duruyordu.

Şehir nöbetçisi, bir İskit, yavaş yavaş yanlarına kadar gelmişti. O ikisini görmüştü, ama müdahale etmiyordu. Sevgililere, özellikle de kadının açıktaki baldırlarına ağzının suyu aka aka bakıyor; onların birleşmelerini seyrederken, cinsel arzuları kabarıyordu. O sırada sandaletinin altında küçük bir taş tıkırdadı ve adam kendilerini izleyen İskit'i gördü. Birleşme yarıda kesiliverdi.

İskit öfkeyle bağırdı: "Ahlak yasasını ihlal ediyorsunuz. Sizin bu yaptığınız alenen rezillik! Bu fahişe burada, sanki evindeymiş gibi bacaklarını açıyor!"

Kadın peplosunu aşağıya doğru çekti, oturdu ve bağırmaya başladı: "Bana fahişe mi dedin? Fahişe, ha! Tanrılar, bunu duydunuz mu?"

Adam ayağa kalktı ve öfkeyle İskit'in üzerine doğru yürüdü.

"Neler oluyor? Ahlak, ha? Alenen rezillik, ha? Bir de fahişe dedin, değil mi? Seni serseri, seni barbar; bilmiyorsun ki bu kadın benim karım! Ağzın açık bizi seyrettiğin için, asıl ahlak-

sız olan sensin. Ayrıca kocalık vazifemi engellemeye nasıl cüret edebiliyorsun?"

"Umuma açık yerlerde cinsel ilişkiye girmek yasaktır; burada evinizde değilsiniz!"

"Bizim bir evimiz yok. Bizim yuvamız burası. Burası bizim sarayımız." Adam öfkeyle ellerini sağa sola sallıyordu. "Şuradaki şu enkaz parçası bizim masamız, oradaki benim sandalyem ve şurada gördüğün, muhteşem çiçekleriyle bizim peristylimiz." Çiçeklerden söz ederken devedikenlerini, çalıları, küskün ılgın ağaçlarını işaret ediyordu. Ansızın Sokrates ve arkadaşlarını gördü. "Heykellerimiz bile var; hatta canlı heykeller. Onları görüyor musun?" Öğrencileriyle birlikte hiç hareket etmeden orada öylece duran Sokrates'i gösterdi.

İskit'in pes etmeye niyeti yoktu. Ne de olsa otoritesini korumak zorundaydı. "Sizin gibileri bilirim! Sizi aylaklar, ipi kırık asalaklar! Siz Atina'nın haşaratlarısınız!"

"Kapa çeneni, öküz! Burası benim evim; şimdi yıkıl karşımdan!"

İskit bir an bile duraksamadan kısa kılıcına davrandı ve onları zindana attırıp, para cezası ödettirmekle tehdit etti.

O anda etraflarındaki çalılıklar kıpırdandı ve sur kalıntılarının arasından evsizler başlarını uzattı; sayıları giderek artıyordu.

"Kim o bağıran?"

"Bağırmaya daha yeni başladım" diye bağırdı adam; artık arkasının kuvvetli olduğunu biliyordu. "Kılıcınla beni gıdıklamak istiyorsun, öyle mi? Şimdi iskeletini öyle bir okşayacağım ki ruhun bedeninden dışarı fırlayacak!" Sonra dert ortaklarına döndü: "Şu aşağılık ite bakın! Kalacak yerimiz olmadığı için, bizi cezalandırmaya can atıyor. Bize Anytos'unki gibi bir ev ver; o zaman burada sadece çıplak surlar ve yanımıza geldiğinde, saygımızın ifadesi olarak en fazla çıplak bir kız görürsün. Atina'da özgürlük varmış, öyle mi? Bu ne güzel özgürlük; bizi çöp yığınlarımızdan bile def etmeye çalışıyorlar!"

Enkaz sakinleri yıkıntıların arasından tek tek çıktılar. Üstü başı dökülen insanların oluşturduğu kalabalık, İskit'in üzerine doğru ilerliyordu.

"Ben hiçbir şey söylemedim, yurttaşlar. Sadece bu evli çifti ikaz etmek istedim. Kötü bir niyetim yoktu. Bu sadece onların iyiliği içindi. Orada duran şu ihtiyar, size kesinlikle haklı olduğumu söyleyecektir." dedi, ağır ağır geri çekilen İskit ve Sokrates'in yerinden kıpırdamadığını ve susmaya devam ettiğini görünce, çabucak ortadan kayboldu.

Evsizler bakışlarını Sokrates'e çevirdiler; ama Sokrates tek kelime bile söylemedi ve öğrencileriyle birlikte yavaş yavaş oradan uzaklaştı.

Yolda öğrencileriyle, az önce harabelerde görmüş ve duymuş oldukları hakkında konuştu. İnsanlar evsiz yaşıyor ve evleri gibi benimsedikleri bir çöp yığınının üzerinde alenen sevişiyorlar. Yasa buna izin vermiyor. Fakat başlarını nereye sokabileceklerini bilmeyen insanlar olmasına göz yumuyor.

Ksenophon: "Bu olayda kimi, nasıl suçlayabiliriz? O adamın çöpün üzerinde, harabelerin arasında yaşamaktan başka çaresi yok. O suçlu olamaz. Öyleyse suçlu kim? Suçlu kim, Sokrates?" diye sordu.

Sokrates ona üzgün üzgün baktı ve şöyle dedi: "Yolumuza devam edelim."

-2-

Kallirhoe'nin kaynaklarının yanında durdular. Sokrates küçük derenin kenarına oturdu; bu derenin suyu, düğün gecesinden önce içinde gelinlerin yıkandıkları küçük bir su bendinden akıyordu. Sokrates suda ayaklarını yıkadı ve dostlarından da aynı şeyi yapmalarını istedi.

"Ayaklarınızın ne kadar kirli olduğuna baksanız iyi olur. Su onları sizin için temizleyecek." Başını kaldırdı. "Tüm Atina'nın pisliğini acaba ne temizleyebilirdi?"

"Pislik, Atinamızla bağdaştırıldığında çirkin bir kelime; öğretmenim" dedi Platon.

"Atina'da hiçbir pislik görmediğini mi söylemeye çalışıyorsun?" Sokrates ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Gelin! Söz verdiğim gibi, sizi bir yere götüreceğim."

"Nereye?"

"Görmeniz için."

"Fakat sana bizi nereye götürdüğünü sordum, Sokrates."

"Tartaros'a."

"Sence de bu işte bir tuhaflık yok mu?" diye sordu Pheidon yavaş sesle Antisthenes'e. Yine de Sokrates'in peşinden gittiler.

Göçmenlerin yerleşmiş oldukları bölgeye yaklaştıkça sokaklar daralıyor, daha dolambaçlı bir hal alıyor ve çürüklerle dolu bir ağızda dökülmemeyi başarmış tek tük dişleri andıran evler,

daha yıkık dökük görünüyorlardı. Enkazların arasında fakirane kulübeler vardı; bir tuğla yığınının üzerinde devedikenleri, dikenlerin altında ise büyük sıçanların ve açlığın daimi konukları olduğu karanlık, küçük bir oda... Dışarıda çöpler ve buram buram kokan insan dışkıları...

"Üstlüğünü yukarı kaldır; boka sürünüyor."

Bir yol ağzı... Peki, şimdi ne tarafa?

"Burası Tartaros'un girişi." Sokrates çok sayıda fakir insanın doldurduğu küçük bir sokağı işaret ediyordu; kalabalığın arasında çökmüş kadınlar ve bir deri bir kemik kalmış çocuklar da vardı. "Korku Nehri Styks burada akıyor; şuradaki Yakınmalar Nehri Akheron ve onun üst tarafındaki İniltiler Nehri Kokytos. Sanki her yer bok kokuyor."

"Unutturan Nehir Lethe yok" dedi Antisthenes.

"O yolun sonunda" diye cevap verdi Pheidon.

"Akheron'un dalgalarına atlayalım" dedi Sokrates.

O tarafa doğru ilerlediler. Yakınmalar Nehrinin dalgalarında boğulmuş gibi görünen dar sokakta kendilerini çok tuhaf hissettiler.

"Dağımızın eteğindeki küçük üzüm bağım, sen neredesin? En azından birkaç salkım üzümün vardır, değil mi? Yoksa seni çiğneyip, tamamen ezdiler mi?"

"Ben bir köy ağasıydım. Bir tarlam, bir otlağım, küçük bir çitliğim, bir üzüm bağım ve sürülerim vardı; bolluk içinde yüzüyordum. Ama bugün tüm gün boyunca dilendiğim halde, bir arpa pidesi bile alamadım."

"Ah, zeytinliğim; ne güzeldi gölgende olmak! Ne muhteşemdi; zeytinler olgunlaştıklarında onları toplamak! Ya şimdi? Şimdi gözlerim çirkinliklerden başka bir şey görmüyor."

"Yakınmayı kes artık. En iyisi suya atlayıp intihar edelim."

Bir çöp yığınından tiz bir kahkaha duyuldu. "Buranın neresinde su bulup da intihar edeceksin? En iyi ihtimalle bokun içinde boğulursun. Buradaki bok, Ilyssos'un suyundan bile çok."

"Bu çok acı veriyor, tarifsiz acılar veriyor! Bu çıban her geçen gün büyüyor; bana neler oluyor? Ey, büyük Hera! Yardım et bana, kurtar beni!"

Yakınanlar, Akheron'un yatağından kendilerine doğru gelen gölgeler gördüler. Bunlar insan mıydı? Bazıları iyi giyimliydi, hatta giysileri ipektendi; ama genç bir adam yamalı bir üstlük giymişti. Başlarındaki adam yalınayaklı bir ihtiyardı ve üzerinde eskimiş bir himation vardı.

"Bunlar burada ne arıyor?"

"Hey, ne işiniz var burada?" diye bağırdı boğuk bir ses. "Yoksa siz de mi bizdensiniz? Ama öyle olsaydınız daha farklı görünüzdünüz!"

Bir kadın ciyak ciyak bağırdı: "Defolun gidin buradan!"

Yakınmalar Nehri tüm heybetiyle akmaya devam etti.

Sokrates ve öğrencileri sağ taraftaki dar bir sokağa saptılar.

"Bu hangi nehir, Sokrates?"

"Bilmiyorum, Apollodoros; ama bekle biraz, şimdi öğrenirsin."

Sokağın başında bir zamanlar bir kulübe varmış; fakat geriye yalnızca kurumuş bir zeytin ağacı ve ağacın dalında tüyler ürpertici bir meyve kalmış.

"Bir ceset!" diye bağırdı korkuyla Platon. "Dehşet verici!"

Ağacın altında bir kadın boylu boyunca uzanmış, ağlıyordu.

Sokrates, kadının yanına yaklaştı ve: "Burada neler olup bittiğini öğrenebilir miyim?" diye sordu usulca.

"Kocam kendini astı. Beş çocuğumuz var; anlıyor musun?"

"Evet, anlıyorum" dedi Platon, Sokrates'in yerine; sonra kadının avucuna biraz para sıkıştırdı.

Kadın az önce ne olduğunu bilmeden almış olduklarına yakından baktığında, şaşkınlıktan ağzı açık kaldı.

"Yolumuza devam edelim" dedi Platon güçlükle.

Paçavralara sarınmış bir dilenci, bir duvarın kenarında ses-

sizce ilerliyordu. Onun ardından ikinci bir hırpanî sinsice yürüyordu; elinde bir bıçak vardı.

Ansızın öndeki adam arkasını döndü ve aynı anda, bıçağı tutan eli yakalayıp, öyle bir büktü ki bıçak yere düştü.

"Sen miydin, Basson? Beni öldürmek mi istiyorsun? Neden?"

Basson bileğinin acısından inledi ve hızlı hızlı soluk alarak, şöyle dedi: "Üç Obol aldın ve henüz birini bile harcamadın. Biliyorum; çünkü seni takip ettim." Basson'un gözleri yaşlarla doldu. Acıdan mı, yoksa utançtan mı?

Ağlamakta olan bir kadın, adamlara doğru hızla yürüyordu ve kadının arkasından iki küçük koşturuyordu.

"Anneciğim, anneciğim! Lütfen gitme; bizi de yanına al!"

'Ben sizin anneniz değilim.

"Sen bizim annemizsin! Sensin! Nasıl böyle bir şey söylersin? Kendimizi bildik bileli senin yanındaydık."

"Gidin, kendinize ağzınıza bir şeyler tıkıştırabilecek bir anne bulun!"

Kadın, ev kalıntılarının arasından bir sağa bir sola koşturuyor, çocuklar ağlayarak peşinden gidiyordu.

"Korku Nehri Styks" diyerek içini çekti Apollodoros.

Yaşlı bir kadın, bir kulübenin kapalı duran kapısını yumrukluyordu. "Aç şu kapıyı, Eliados. Benim."

İçeriden bir ses: "Bekle, kapıya doğru sürünüyorum."

Yaşlı kadın: "Bugün şanslıydım. Sekiz Obol!"

İçeriden bir ses: "Tanrılara aşkına, sus! Ya biri seni duyarsa!"

Kapı yavaşça açıldı. Yaşlı kadın elini kulübeden içeri uzattı. "Sana beş veriyorum; bana üç yeter."

Platon: "Daha hızlı yürüyemez miyiz? Soğuktan titriyorum, Sokrates."

Apollodoros: "Evet, Styks yavaş akıyor."

Adımlarını hızlandırdılar. Önlerinde yaşlı bir adam sendeledi. Birdenbire düştü ve yüzüstü yere kapaklandı.

Sokrates adamın yanına, yere çöktü. "Neyin var? Bir şey mi oldu?"

"Devam edemem, artık yürüyemem, artık nefes alamam. İçecek... İçecek..."

Pheidon evlerden birine koştu. "Az önce bir adam yere düştü. Çabuk gelin; içecek bir şeylere ihtiyacı var!"

"Ne istiyorsun?" dedi kaba bir erkek sesi.

Pheidon: "Şuraya düşen adama içecek bir şeyler verin. Yoksa ölecek!"

"Bu bizim sorunumuz, senin değil. Defol git!"

"Bir korku nehri" diye tekrarladı Apollodoros.

Başka bir sokağa girdiler. Güneş yavaş yavaş batmaya başlamıştı; çok geçmeden zifiri karanlık bastıracaktı. Dört bir yandan yakınmalar, küfürler, feryatlar, çaresiz bağırtılar yükseliyordu.

"Neden burada bu kadar çok feryat var?" diye sordu Sokrates, kulübelerden birinin önünde oturan adama.

"Bunlar hastalar. Bulaşıcı hastalığa yakalananlar. Vücutları çıban ve irinlerle dolu. Ben onlara soğuk su götürüyorum. Onlar için yapılabilecek başka hiçbir şey yok."

"Gidelim" diye sızlandı Platon. "Tüm tanrılar aşkına, haydi gidelim!"

Bir çitin etrafında dolaştılar; çitin arkasında biri ağlıyor, ağlayışı insanın yüreğini parçalıyordu. Çitin kapısını açtıklarında, bir delikanlının önünde minnetle eğilmiş sakat bir cüce gördüler; delikanlı bacaklarını kaba bir biçimde iki yana açmış, işer gibi duruyordu.

Cücenin yanında küçük ve çıplak bir kız vardı; kızın yüzü utançtan kıpkırmızı olmuştu. Küçücük elleriyle önce neresini örtmesi gerektiğini bilemiyordu.

"En iyi mal, despot. Birinci kalite. Dokun da bak. Ayrıca senin için sadece yüz Drahmi. Asıl fiyatı dört yüz."

Cüce büyük bir hararetle mallarını övmeye devam etti: "Bir kızım daha var; on yaşında. Hemen sana onu getireceğim."

"Birinci kalite!" Tacir güldü; can sıkıntısından kısa kamçısıyla kızın karnına ve göğüslerine vurdu.

Kız ağlayıp, inlemeye başladı. Sokrates kapıyı tekmeleyerek içeri girdi ve cüce tacirin elinden kamçıyı zorla çekip aldı.

"Şu kahramana bakın, saygıdeğer beyler! İşte Helenlerin yeni Heros'u! Bu adam, günümüzün Akhilleus'u!"

Cüce öfkesinden kudurdu; kölelerini çağırdı ve onlara, Sokrates'le arkadaşlarına saldırmalarını emretti.

Ama köleler korkmuşlar ve yerlerinden bile kıpırdamamışlardı. Cüce samanlıktan yeni bir kurban daha çıkarıyordu.

"Hemen buradan gidelim" dedi Antisthenes. "Styks korkunç bir nehir!"

Hava kararkdığında Sokrates öğrencilerini nihayet Lethe'ye, unutturan nehre götürdü. Uyanık ve uyuyan insanlar ve bir de ölüler, oraya buraya dağılmış bir halde sokakta yatıyorlardı. Çoğu yalnızca sarhoştu. Şarap bir çok şeyi unutturuyordu.

"Mısır Kralı Pharao'ya gidecek ve onun huzurunda eğilmeyeceğim. Duydunuz mu, eğilmeyeceğim!" diye mırıldandı bir sarhoş. Uyuz olmuş gibi kaşınan bir diğer sarhoş şöyle dedi: "Burası mükemmel bir yer. Sadece insanın yüzünde gezinen şu sıçanlar biraz nemli gibiler; fakat iyi serinletiyorlar. Keşke onları yakalayıp, yiyebilseydik."

"Pan'a bir teke kurban et; böyle bir bayram gününe bu yakışır!"

"Efendim" dedi genç bir kadın sesi kulübeden. "Beni kısa bir süre için kirala; bunu yalnızca beş Drahmi'ye yaparım."

Kadının sözleri sokağı galeyana getirdi. Bir yerlerde biri kithara tıngırdatıyor ve hüzünlü bir şarkı söylüyordu.

Biri bağırarak diğerinin sesini bastırıyordu. Kadınlar... Genç, daha yaşlı ve yaşlı kadınlar ortaya çıkıyorlardı. "Açım, efendim. Beni alın!"

"Hayır, beni alın. O daha dün yiyecek bir şeyler buldu. Hem

ben çok daha gencim!" Kadın, Antisthenes'in ayaklarına kapandı. "Zengin olmadığın belli; ama bana beş Drahmi verebilirsin, değil mi?"

Antisthenes tiksinerek geri çekildi. "İstemem; hiçbir şey vermem de!"

Bir kulübeden bir adam çıktı ve koşarak yanlarına geldi. "Onu neden istemiyorsunuz, efendim? O benim karım ve bu işten iyi anlıyor. Alın onu! Bizim dört çocuğumuz var. Kaldı ki karım bunu sadece dört Drahmi'ye yapıyor. Her çocuk için bir Drahmi! Merhamet et!"

Genç bir kız hülyalı bakışlarla Platon'a yaklaştı ve onun parfüm kokulu khlamysini kokladı. "Ah, tıpkı uzun zaman önce giydiğim peplos gibi kokuyorsun. Beni al, güzel delikanlı; kısacık bir süre için beni al. Benimle gel. Ne kadar güzel olduğumu görebilmen için mumlar yakacağım. Seni öyle bir seveceğim ki inanamayacaksın." Sonra fısıldayarak şöyle dedi: "Bedava, tümüyle bedava yaparım. Karşılığında hiçbir şey istemem. Unutmaktan başka! Unutmak!"

Karanlıkta parıldayan cılız kollarını Platon'un boynuna doladı. Platon kızın kollarından güçlükle kurtuldu ve Sokrates'e doğru koştu.

"Zeus aşkına, gidelim! Gidelim, öğretmenim! Rica ediyorum, bırak bizi gidelim!"

Karanlıkta düşe kalka ilerlediler; ta ki Tartaros'tan çıkmayı başarıp, yükselen ayın ışığında parlayan akropolisin mermer mucizesini görene kadar.

-3-

Anytos'un şatafatlı evinin duvarlarının arkasındaki gölgede bir grup işsiz şamata yapıyordu. Şehre sülük gibi yapışan mecburî aylaklar, vakitlerini zar atarak, pinekleyerek, arsız şakalar yaparak, memleketlerini hayal ederek ve hallerinden yakınarak öldürüyorlardı.

Bu küçük grubun yakınında, kızgın güneşin altında, Sokrates ayakta duruyor ve derin derin düşünüyordu.

Adamlar ona biraz şaşkın, biraz da huzursuz bakıyorlardı. Kimdi bu? Bu zavallı, yalınayaklı, güvelenmiş üstlüklü adam, bu kavurucu sıcakta açık başıyla güneşin altında duran deli, burada ne arıyordu?

Gruptaki genç bir adam güneşin durumuna baktı ve ayağa kalkıp, şehre doğru yürümeye başladı.

¨Nereye, Kyron?¨

"İşe. Beni ardiye inşaatına işçi olarak aldılar."

"Şuna bak! Onu almışlar! Demeter ve Kore aşkına! Neden o? Neden beni almadılar? Tabi, genç ve güçlü de ondan! Biz yaşlıları artık işe almıyorlar. Rahat rahat geberebiliriz!"

"Sessiz ol. Çorba geliyor."

"Bana çorbanın ancak dumanı tüter! Bize çok şey vaat ettiler; fakat sıfıra sıfır, elde var sıfır."

"Ne diye şaşırıyorsun ki. Biz fazla kalabalığız" dedi bir dert ortağı ona; onu da zeytin ve şarap diyarından kovmuşlardı.

"Niye şaşırmayacakmışım! Bu hümanistler tam dört yıldır iktidarda; ama bizim için parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar. Ancak iş konuşmaya geldi mi, aslan kesiyorlar. Dillerinden düşmüyor; artık özgürmüşüz! Evet, ama kime ne yararı var?" Hırpani yumruğunu Anytos'un evine doğru uzattı ve tehditler yağdırdı: "Dur sen, dur! Bir gün elimi, kölelerinin senin için tıka basa doldurduğu cebine uzatacak ve özgürlüğümü alacağım! Seni çalçene!"

"Asabiyeti bırak da zarlara bak!" dedi karşısındaki; oyunlarının yarıda kesilmiş olmasına sinirlenmişti. Diğeri zarları salladı ve yere fırlattı. "Üç, iki, dört! Dokuz attım. Korinthos'u hatırlasana, sivri dilli! Argos'ta da yoksullar bir zengine saldırıp, onu öldürdüler."

"Peki, bunun onlara ne yararı oldu? O konuda söyleyecek sözün yok değil mi? Ellerine hiçbir şey geçmediği gibi, kelleleri̇nden de oldular."

"Satyr'lerin keçi ayakları aşkına! Güneşin altında duran şu adam sinirlerimi bozuyor" diye bağırdı Byron. "Hey, sen, oradaki! Neden güneşin altında dikilip duruyorsun? Neden bir sur Pylon'u gibi orada duruyorsun?"

Sokrates bu bağırtıyı duydu ve dönüp arkasına baktı.

"Haydi, yanımıza gel babalık! Bana öyle geliyor ki senin durumun bizimkinden iyi değil; haksız mıyım?"

Sokrates yanlarına gitti ve onları selamladı.

İşsizler Sokrates'i baştan ayağa süzdüler. Çıplak ayaklar, yırtık pırtık bir üstlük... Kendi kıyafetleri bile bu adamındakinden daha yeniydi ve daha iyi bir kumaştan yapılmıştı; üstelik onların ayaklarında deri sandaletler vardı.

"Bana öyle geliyor ki senin durumun bizimkinden beter!"

"Üstüne şık bir paçavra bulmuşsun; iyi hoş da ayakların neden çıplak?"

Sokrates gülümsedi. "Benim ayak tabanlarım var. Bana aitler. Onlar da deriden ve çok dayanıklılar."

Kahkahalar.

"Sanki seni daha önce bir yerlerde görmüş gibiyim. Şehir de mi dileniyorsun?"

"Hayır, dostum."

"Herkesi dostun olarak bu kadar çabuk mu kabul edersin? Dostluğun ne olduğu hakkında herhangi bir fikrin var mı?"

"Dostluk zenginliktir ve yaşamın ışığıdır" dedi Sokrates.

"Pek tuhaf şeyler söylüyorsun. Kharon aşkına! Anlaşılır konuş!"

"Seni daha önce bir yerlerde konuşurken dinlemiş gibiyim."

"Sen bir... Onlara ne diyorlar... Bir dilenci sofist misin?"

"Sofistler dilenmezler" dedi Sokrates, muhaliflerini onurunu korumaya çalışarak. "Onlar bilgilerini satarlar."

"Yıldırımlar aşkına! Ben öyle bir şey satın almazdım. Elle tutulur bir şey değil."

"Fakat bilgi, bazen senin elinle tutabileceğin şeylerden daha büyük bir değer taşır; Atina'nın yurttaşı" dedi Sokrates.

"Dalga geçmeyi bırak, ihtiyar! Evet, ben Atina'nın bir yurttaşıyım; ama bunun bana ne faydası var? Onlar bize çok büyük vaatlerde bulundular. Ancak tüm vaatler, her ne kadar kulağa iyi gelseler de havada kaldı. Neyse; en azından bir an için Atina'da bir şeyler yapıldığı ve durumun daha iyiye gideceği duygusuna kapıldık."

Sokrates heyecanlanarak şöyle sordu: "Neler yapılması gerekirdi, biliyorsun; öyle mi?"

"Hayır, ben bilmiyorum. Bunu onların düşünüp bulmaları gerekirdi, bizim değil. Biz paradan anlamayız, topraktan anlarız."

"Ah, Hestia aşkına! Memleket ocağı, bir sürü koyun ve mis kokulu toprak! Altın sarısı başakların insan boyuna ulaştığı ..."

"...az ötede de üzümlerin kızardığı, zeytinlerin olgunlaştığı çok güzel zamanlardı. Evet, evet; bu tür hatıralar çok acı veriyor. Ateş, kor ve kül... Şu Spartalı akbabaların geride bırakmış olduklarının hepsi bu!"

"Ah, nerede o eski günler, kardeşlerim! O zamanlar kölelerimin durumu, şu an benim içinde bulunduğum durumdan daha iyiydi."

"Geri dönemez misiniz?" diye sordu Sokrates.

"Gurbete mi? O topraklar çok uzun zamandır bize ait değil. Açlıktan geberip gitmemek için, neyimiz var neyimiz yoksa çok ucuza satmak zorunda kaldık. Parası olan açgözlüler çoktan sıraya geçmiş, satmamızı bekliyorlardı! Arpalarımın artık bir fırsatçı için boy verdiklerini düşünmek bile istemiyorum!"

Biçare adamlardan biri daha ayaklandı. "Efendiye gitme zamanı geldi." Adam bunları söylerken yere bakıyor, kelimeler dudaklarından güçlükle dökülüyordu.

"Efendiye mi?" dedi Sokrates şaşırarak.

"Bunda şaşıracak ne var! Hizmet etmeye, hamallık yapmaya gidiyor" diye cevap verdi bir başka adam.

"Bir Atinalı bir Atinalıya hamallık mı yapacak?" dedi tüyleri ürperen Sokrates.

"Ne yapayım? Başka seçeneğim yok."

"Atinalı bir yurttaşın haysiyetini yitirmekten başka seçeneği yok mu?"

Kızgın bir cevap geldi: "Haysiyetimi yitirmek için değil, açlıktan kurtulmak için yapıyorum bunu! Efendinin gemisindeki tüm yükü omuzlarımda taşıyarak boşalttığımda, ailem de artık açlık çekmek zorunda kalmayacak."

Anytos'un evinin peristylinden şarkılar ve bir kitharanın ahenkli sesi duyuluyordu. Peristyle doğru açılmış olan yemek odasında muhteşem bir ziyafet vardı. Birbirinden lezzetli yemeklerin kokuları dışarıya geliyordu.

Yoksullar müziğin sesine ve enfes kokulara kendilerini kaptırıp, içeride neler olup bittiğini ve her şeyden önce o sırada masaya hangi yemeklerin getirildiğini zihinlerinde canlandırmaya çalışıyorlardı.

"Şimdi içi yumurta sarısıyla doldurulmuş çulluk yiyorlar" dedi Sokrates.

"Haklısın, İhtiyar. Kesinlikle çulluk olmalı! Eski bir çiftçinin bunu anlamasına şaşırmazdım. Fakat sen nasıl tahmin ettin?"

"Arada bir bu tür ziyafetlere katılırım."

"Vay vay! Ne yapıyorsun; kapının önünde durup, Homer'den mısralar mı okuyorsun?"

"Benzer şeyler" diyen Sokrates gülümsedi.

"Pan'ın tekesi aşkına! Birinin ağzının suyu akıyor."

"Evet, nasıl da yutkunuyor!"

"Kim?"

"Kim olacak! Tabi ki Anytos! Halkın lideri, yani bizim liderimiz."

"Ha ha ha! Liderimiz! Öyleymiş gibi yapıyor; fakat yaptıkları Kratinos'un komedyası kadar komik."

"Tüm sepileri gibi deri kokuyor. Bunun pöstekisini ne zaman çıkaracaklar?"

"Zor çıkarırlar. Onu mu yargılatacaksın; o kendi kendinin yargıcı. En iyisi çeneni kapalı tut."

"Böyle bir insana bile felaket, sürgün ve ölüm getirebilecek bir güç, bir kudret biliyorum" dedi Sokrates.

"Bu nasıl bir güçmüş, ukala? Bizim de bildiğimiz bir güç mü?"

"Elbette biliyorsunuz. Onu duvarın üzerinden size kadar ulaşan şu kokularda hissedemiyor musunuz? O gücün adı ölçüsüzlük. İnsanları kendine kölelikten daha fazla köle ediyor."

"Konuşmayı bırak!"

"Sadece kokla!" Sokrates kokuyu içine çekti. "Şimdi kızarmış dilbalığı getiriyorlar."

"Kes şunu! Kokularla ilgilenmeyi bırak. Sözünü ettiğin şu ölçüsüzlük ilgimi çekti. Böyle bir özellik insanı nasıl köleliğe sürükleyebilir?"

"Hırsların köleliğine sürükler, sevgili dostum. Kaldı ki hırslar, insanın mahvına sebep olana kadar ona hükmederler."

Sokrates yine burnunu havaya dikti ve kokuyu içine çekti. "Cehennem köpeği aşkına! Şu anda Anytos'un köleleri nar gibi kızarmış, içi tavukgöğsüyle doldurulmuş bir domuz yavrusu getiriyorlar."

"Zeus'un yıldırımları aşkına!" diye söylendi Byron. "Neler yediklerini, içeride bizzat tadına bakmış kadar iyi biliyorsun. Ancak bir çift öküzüne bahse girerim ki hayatın boyunca ağzına bir lokma domuz eti koymamışsındır."

Sokrates gülümsedi. "Bu sözünü söz olarak kabul etseydim ve sen hâlâ bir çiftlik sahibi olsaydın, şimdi bir çift öküzünden olurdun."

"Bana çiftliğimi hatırlatma, sefil! Yoksa kendimi tutamayıp, içeride tıkınıp duran o yağ tulumunun üzerine saldıracağım!"

Ksyron onu yavaşça dürttü. "Eski kölelerimden birinin oğlu Anytos'un yanında köle; Anytos'un evinde ne kadar para sakladığını ve durmadan parasına para kattığını ondan duydum. O parayla yüzlerce insan ömürlerinin sonuna kadar krallar gibi yaşayabilirmiş."

Ziyafetin ardından konuklar evden ayrıldılar; Anytos'un evinde yemekten sonra felsefi sohbetler yapıldığı görülmüş şey değildi. Evde bir tek genç şair Meletos, küçük Anytos'a arkadaşlık etmek için kalmıştı. Meletos büyükçe bir saksının içinde yetiştirilmiş olan palmiyenin yanında, resmi yapılıyormuş gibi poz vererek duruyor ve şarabın verdiği sarhoşlukla, en son yazdığı mısraları ezbere okuyordu. Şairden biraz daha sarhoş olan küçük Anytos, onun mısralarından hiçbir şey anlamıyordu; ama Sokrates'in daha önce bu şiiri alenen eleştirmiş olması, Anytos'un dinlermiş gibi yapması için yeterliydi. Mısralar Anytos'un kulağına sinek vızıltısı gibi geliyor, bir kulağından girip diğerinden çıkıyordu. Ne kadar ruhsuz bir adam, diye geçirdi Meletos içinden; mısralarımı böyle bir adama okuyor olmam, ne kadar acı. Yine de benim için hiçbir şey asla karşılık kalmaz.

"Kullanmış olduğum hece ölçüsü hoşuna gitti mi, aziz Anytos? Üç Spondaios'a bir Daktylos... Bu yeni bir metot; benden önce hiçbir şair..."

"Senden sonra da!" dedi sarhoşluktan dili peltekleşen Anytos. "Yeni bir çağ başlatıyorsun; yoksa buna moda mı diyorlardı?" Anytos mermer bir sandalyede oturuyordu; sandalyenin üzerine, muhteşem renklerle boyanmış bir tilki kürkü serilmişti. Kadın kölelerden birini çağırdı ve ona küçük bir şişe uzattı. "Bunu istemiyorum. Bunun fazlasıyla yavan bir kokusu var: iffetli de diyebilirdim tabii." Kızın karnına bir şaplak indirdi. "Ne diye kıkırdıyorsun? İffetli dedim diye, değil mi? Bu senin hiç işine gelmez, öyle değil mi? Bana başka bir tane getir, ama çabuk ol Glykea!" Kızın elinden ikinci küçük şişeyi aldı. "Çok fazla keskin; bunu da istemem. Başka bir tane!"

Meletos, Anytos'a döndü. "Ne kadar seçicisin, sevgili Anytos. İtiraz etme; seçici olmak bu çağın asil ruhunun bir işareti."

"Seni eşek kafalı, o kokulu yağları senin için seçiyorum!"

Meletos sendeleye sendeleye Anytos'un yanına gitti ve dolu dolu gözleriyle ona dik dik baktı. Eşek kafalı mı, demişti? Ama hiçbir karşılık vermeden sineye çekti.

"Bana Arap yağını getir, Glykea. Senin için en doğru seçim o olacak, Meletos. İçinde dokuz çeşit koku var. Annenin yatak odasında olmalı. Haydi, git getir!"

Köle kadın koşarak uzaklaştı ve hanımefendinin yatak odasında bulduğu en güzel yağ şişesini alıp getirdi. Şişenin için gülyağı vardı. Ama Anytos gülyağından hiç hoşlanmazdı. Kokuyu içine çekti ve küçük şişeyi mermer zemine öyle bir fırlattı ki şişe şangırdayarak kırıldı.

"Seni aptal kadın, bu düpedüz gülyağı!"

Glykea bir anda kendini yere, cam parçacıklarının arasına fırlattı; yaralanmaktan hiç korkmadan parmaklarını ve avuçlarını kıymetli yağa bulayıp, yüzüne ve vücuduna sürdü.

Meletos fal taşı gibi açılmış gözleriyle olduğu yerde kala-

kalmıştı. "Bildiğim kadarıyla bir damla gülyağı sayısız gümüş ediyor ve o şişe ağzına kadar doluydu. Binlerce..."

"Bunun hiçbir önemi yok, Meletos" diyerek aşağılayıcı bir el hareketiyle onu susturdu Anytos. "Gül kokusu benim için, babamın çürümüş derisinin iğrenç kokusu kadar tiksindirici. Bu koku bütün evi sarıyor. Biz hepimiz bundan yeterince rahatsız olduk ve böyle kokmak utanç verici bir şey."

Meletos sadece gülümsedi ve eliyle kokuyu uzaklaştırmak ister gibi bir hareket yaptı; o sırada Anytosların derilerinin gerçekten katlanılamayacak kadar kötü koktuğunu düşünüyordu.

Oysa Anytos'un parası kötü kokmuyordu.

"Fakat bu koku... Zeus'un şimşekleri aşkına! Tıpkı benim gül bahçem gibi kokuyor!" Duvarın ardındaki insanlar kokuyu içlerine çektiler. En azından bunu yapabildiler! Karınlarını doyuramasalar bile, burunları bayram etmişti.

Şuraya bakın!.. Köleler kapıyı açmışlar ve halkın lideri Anytos akla gelebilecek en mütevazı, hatta neredeyse fakirane bir giysiyle dışarı çıkmıştı. Fakat hal ve tavırları, onun Atina'nın en güçlü adamlarından biri olduğunu ele veriyordu. Duvarın dibindeki aylakları gördü ve kapıyı iterek, arkasından hızla kapattı. Yanlarından geçerken onları mütevazı bir biçimde selamladı: "Selam size, Atina'nın yurttaşları!"

Anytos coşkuyla karşılandı; üzerine alkışlar ve yaşa nidaları yağdı: "Yaşasın Anytos! Yaşasın halkın lideri! Büyük demagog!"

Anytos gittikten sonra, fakir Byron öfkeden kudurarak bağırdı: "Sizi kahramanlar! Arkasından küfrediyorsunuz, fakat yüzünü görünce onu alkışlıyorsunuz. Sizler korkaksınız!"

Ksyron sinirlenerek ağzının payını verdi: "Sen kendin onu alkışladın! Gözlerimle gördüm!"

"Neden alkışlamayayım ki! Ellerimi birbirine vurmasaydım ve o beni görüp, yüzümü aklına kazısaydı; şimdi buradan bomboş ellerle çekip gitmek zorunda kalırdım. Bilesiniz diye söylüyorum; kesinlikle alkışlamadım, sadece alkışlarmış gibi yaptım."

Anytos dört bir yandan kendisini selamlayan insanların arasından geçerek, sakin sakin yürümeye devam ederken, dilenciler ayağa kalktılar ve prytaneiumun yanındaki aşevine kadar onu takip ettiler. Sokrates de onlara katıldı.

"Bu demokratlar kıyak herifler" dedi Ksyron, kendi davranışını haklı çıkarmak istermiş gibi. "Bir çoraba hiç yoktan iyidir! Bunların yerinde aristokratlar olsaydı, avucumuzu yalardık."

"Onları o kadar da çok övme, Ksyron. Kendilerine hiçbir faydası olmamasına rağmen, az önce ne buldularsa midelerine indirdiler. Evet, ölçüsüzlük!" Sokrates'i gösterdi. "Bu, oradaki şu zavallı adamın kastettiği ölçüsüzlük! Ölçüsüz ve tıka basa yemek konusunda bu demokratların hepsi hemfikir; fakat iş bize azıcık yemek vermeye gelince, birdenbire ölçülü oluveriyorlar."

Kazanların altında çam kozalakları alev alev yanıyor; aşçılar çorbaları karıştırıyordu.

Demagoglar Mukharos ve Susios, söylevci Lykon'la birlikte çorbanın tadına baktılar ve tadının nefis olduğunu ifade edebilmek için ağızlarını şapırdattılar. Herkes Anytos'u bekliyordu.

İşte geliyordu. Yüzünde ciddi bir ifade ve üzerinde eskimiş bir himationla onlara doğru yürüyordu. Arkadaşlarını selamladı ve hemen kazanın başına gitti. Çorbanın tadına baktı, büyük bir keyifle gözlerini döndürdü, dudaklarını yaladı ve tekrar tadına baktı.

"Aşçılar, mükemmel!"

Hemen ardından Anytos kepçeyi eline aldı ve sırada bekleyen ilk açın kâsesini doldurdu.

"Şu hırpaninin hep dediği gibi; cehennem köpeği aşkına!" diye söylendi Ksyron. "Yine şu çorba zıkkımı!"

O anda Anytos'un sert bir bakışını yakaladı ve sustu. Kısa bir süre sonra şöyle dedi: "Ya, aslında çorba iyi. Hatta çok iyi! Mükemmel! Yaşa Anytos! Yaşasın demokrasi!"

Anytos muhteşem hafızasını kanıtlıyordu. Herkese adıyla hitap ediyor; karısını, çocuklarını, hasta erkek kardeşini soruyor-

du. Yüzünden hümanistlik akıyordu. Ayrıca her şeyi iyi organize etmişti: Bir Prytana başıyla işaret verdi; Prytan hemen önce çıktı ve çorbalarını alan kalabalığa, kura sonucu devlet kasasından yardım almaya hak kazananların isimlerini yüksek sesle okudu. Anytos, tek tek herkese sıra geleceğine söz veriyordu. Kurada isimleri çekilmiş olanlar sevinçten çığlık çığlığa bağırıyor ve halkın liderini yine, yaşa nidalarına boğuyorlardı.

Anytos kazanın yanında duruyor, gururla göğsünü kabartmıştı. Çok iyi görünüyordu. Tam bir konuşma yapmaya hazırlanıyordu ki Sokrates'le göz göze geldi. O anda nefesi tutuldu. Sokrates'in iri gözleri ona her zaman olduğu gibi sıcak ve dostça bakmıyorlardı. O yuvarlak gözler, kılıç kadar keskindi. Anytos'un kolları takatsizce iki yanına düşüverdi, o mağrur duruşundan eser kalmıştı

Bu aylağın burada işi ne? Yoksa o da mı çorba almak için bekliyor? Bu mümkün değil. Asla kendini bu kadar küçültmez. Bana mı bakıyor? Neler olacağını tahmin edebiliyorum; konuşmaya başladığım anda, beni herkesin önünde rezil edecek. Fakat neden o insanlarla birlikte? Onlarla ne işi olabilir? Tıpkı o insanlar gibi paçavralara bürünmüş; yoksa biz demagoglar ve bizim zevk düşkünlüğümüz hakkında mı konuşmak istiyor? Hayır, istediği bu değil. Ama paçavralar içinde burada durması ve bana meydan okurmuş gibi dik dik bakması bile yeterince can sıkıcı.

Sokrates, elleri ve dizleri titremeye başlayan Anytos'a giderek daha sert bakıyordu. Anytos ne yapacağını şaşırmıştı. Sanki biri gırtlağını sıkıyordu. Tanrılar aşkına, oradaki herkes seçmendi! Mahkemede ve oylama yapılan her yerde, özellikle de seçimlerde bu insanların hepsi birer oy demekti. Anytos bir şeyler söylemek zorundaydı!

Kalabalık sabırsızca homurdanıyor, fakat Anytos'un ağzından tek kelime dahi çıkmıyordu.

Şu ihtiyarı binlerce Kerberos yutsun! Gözlerinde nasıl da dehşet verici bir güç var! Taş kesilmiş gibiyim.

En sonunda kendini toparladı. "Aziz dostlarım, bir Atina demagogu olarak sizlere hitap etmeyi çok isterdim." Artık kendini güçlü hissediyordu. "Fakat az önce bir haber aldım; önemli bir görüşme için bir an önce Bouleuterion'a gitmek zorundayım. Bu yüzden bugün için affınıza sığınıyorum. Hepinize afiyet olsun! Khaire, dostlarım!"

Kalabalık şaşkınlık içinde susmuştu. Ne olmuş olabilirdi? Alelacele oradan ayrılan Anytos ensesinde, Sokrates'in o çok bildik kahkahasını duyuyordu.

-4-

Atina'da tiranlığın çöküşünün ve demokrasinin zaferinin dördüncü yıldönümünde, Demokrat Parti Lideri Demagog Anytos halka hitap ediyordu Deneyimli bir konuşmacı olmasına ve cümlelerini, tonlamalarından yapılarına kadar halka has biçimde kurmayı çok iyi bilmesine rağmen, bu kezkonuşmakta güçlük çekiyordu. Şehrin almış olduğu yaraların ne kadar yavaş iyileştiğinden söz ediyordu. Bu sırada büyük bir keyif alarak, kendi cebini, bir köle tacirinin cebini, böyle bir zamanda ne kadar çabuk doldurabildiğini düşünüyordu.

"Biz, Atina'nın neferleri, halk tarafından seçildik ve her şeyi halkın refahı, halkın mutluluğu için, en parlak çağını yeniden yaşayacak olan bir Atina için yapıyoruz." Bu sözler yalnızca zayıf bir alkış topladı; bunun üzerine Anytos hızla konuşmasına devam etti: "Polisimizdeki şartlar, her geçen gün gözle görülür biçimde iyileşiyor."

"Çiftliklerimizi ve tarlalarımızı geri istiyoruz!"

"Geri istiyoruz! Geri istiyoruz!"

Birinin bir konuşmacının sözünü kesmeye cüret etmesi, Atina'da görülmüş şey değildi. Anytos alnındaki terleri sildi.

"Sabır, Atina'nın neferleri! Atina'ya eski şanını ve şöhretini, zenginliğini, gücünü geri vereceğiz."

"Nasıl?" diye bağırdı biri.

Derken biri daha bağırdı: "Ne zaman?"

Anytos bu nahoş soruları duymazdan geldi.

"Halk tüm makamların, bizim, hatta yasanın en yüce efendisidir."

O anda Anytos kalabalığın arasında, sert bakışıyla mütemadiyen kendisini izleyen Sokrates'i gördü.

Anytos başını çevirdi, kalabalığın içinde başka birine baktı ve tüyleri diken diken oldu. Baktığı kişi, az önce diğer tarafta durduğunu gördüğü Sokrates'in ta kendisiydi: iri gözlerindeki delici bakışlar yine Anytos'a çevrilmişti. Anytos başını ne tarafa çevirirse çevirsin, her yerde Sokrates'i görüyor, onunla göz göze geliyordu.

"Atina'nın neferleri... şehrimizin gelişmesi... tamamen sizin ellerinizdedir: karar verme yetkisi bizzat sizin... bizzat sizin..."

Anytos'un dili dolaşmaya başladı ve hemen arkasında Lykon'un şöyle dediğini duydu: "Haydi, bitir artık!"

Anytos, Atina'nın tiranlardan kurtuluşunun dördüncü yıldönümü kutlamasını birkaç abartılı sözle sona erdirdi ve o akşam için halkı prytaneiuma davet etti; orada kendilerine şarap ikram edilecekti.

Fakat Atina'nın yerlileri ve göçmenleri bu daveti alışılmışın dışında bir sessizlikle karşılarken, kalabalık hayal kırıklığı içinde dağıldı.

Yine yalnızca vaatler, vaatler...

Anytos, prytaneiumun büyük salonunda oturuyor ve terden sırılsıklam olmuş alnını kuruluyordu.

"Kendini iyi hissetmiyor musun, Anytos?"

Anytos bu soruya bir soruyla cevap verdi: "Kalabalığın arasında Sokrates'i gördün mü?"

"Hayır" dedi Lykon.

Bana yalan söylüyor; Sokrates'i o da görmüş olmalı.

Lykon etrafına bakınarak, salonda baş başa olduklarından emin oldu.

"Söylediğin şeye inanıyor musun? Atina'nın en parlak çağını yeniden yaşayacağına hakikaten inanıyor musun?"

"Nasıl inanmam!" dedi Anytos öfkelenerek.

"Burada yalnızız" dedi Lykon güven veren bir ses tonuyla.

Anytos ona doğru iyice yaklaştı ve sesini alçaltarak şöyle dedi: "Çok yakında sadakaya muhtaç hale geleceğimizi halka söyleyebilir miydim? Yalnızca düşüncesi bile tüylerimi diken diken ediyor. Devletimizin kasasının tamtakır olduğunu halka açıklamalı mıydım? Çaresizlikten yabancıları, pazarcıları vergi vermeye zorladığımızı; Peiraeus Limanında gümrük uygulamamızın bile yeterli olmadığını..."

Anytos, Lykon'un yüzüne dikkatlice baktı; Lykon'un yüzünde alaycı bir ifade belirivermiş gibi geldi ona. Büyük bir öfkeyle ayağa fırladı. "Seni ortak çıkarlar uğruna hiçbir şey yapmamakla, hatta devlete yalnızca zarar vermekle suçladığımı sana söylemeli miyim?"

O anda Lykon da ayağa fırladı ve bu suçlamaya saldırgan bir tavırla itiraz etti: "Ne? Ben devletimize zarar veriyorum, öyle mi?"

"Siz sofistler yıllardır sınırsız özgürlük propagandası yapıp duruyorsunuz. Al, işte sana sınırsız özgürlük! Az önce dışarıda insanların bana nasıl bağırdıklarını duydun. O neydi dersin? Sadece bağırıp çağırdılar mı, yoksa açıkça isyan mı ettiler? Önceleri, köylerinden çıkıp Atina'ya gelenlerden ve şehirdeki fakirlerden tiksiniyordunuz; fakat sayılarının ne kadar çok olduğunu anlayınca, kıçlarını öpmeye başladınız ve onlara sahte vaatlerde bulundunuz: 'Bireyin arzusu hak olmalı ve bu hakkı en güçlü olan kullanmalı.' Tüm ateş cinleri aşkına! Bugünlerde herkes yasayı hiçe sayıyor. Yasa ne hale geldi? Halkın aşağı tabakasıyla bir araya geldiğinizde, demokrasiden yana olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Fakat hakikatte sizler demokrasi aleyhtarısınız!"

Lykon gözlerinde çakan şimşeklerle Anytos'a baktı. "Olymposlu Zeus aşkına! Niçin bana saldırıyorsun? Sanki sen, sen aksi şeytan, yasalara tümüyle riayet ediyor musun?"

"Bu da ne demek oluyor?" dedi Anytos, öfkeden çatallaşan sesiyle. "Benim yasaları ihlal ettiğimi mi söylemeye çalışıyorsun?"

Lykon'un yüzünde alaycı bir tebessüm belirdi. "Bunu zaten biliyor olmalısın. Halk kesinlikle şuna inanıyor ki halk egemenliği, halkın isteklerine de kulak asmak anlamına geliyor."

Anytos'un sesi sinirden iyice tizleşti. "Ne yapmalıyım? Bu insanlara topraklarını geri vermem mümkün mü? Topraklını satın almış olmamızdan memnun olmalılar; en azından bunun karşılığında para aldılar. Kaldı ki sen de onlardan hatırı sayılır bir toprak parçası satın aldın, Lykon."

Lykon kendini beğenmiş bir tavırla dikleşti. "Peki, aldığım toprakla çok hayırlı bir iş yapmadım mı? Oraya yeni bir iskân mahallesi kurdum, büyükbaş hayvanlar satın aldım, toprağı sürdüm, zeytin ağaçları diktim. Köylüler o çölleri verimli hale getirdiğimiz ve böylece Atina'nın karnının doyurulmasına katkıda bulunduğumuz için, bize yalnızca müteşekkir olabilirler."

"Bu konuda haklısın" dedi Anytos. "Madem öyle düşünüyorsun, şimdi bizden ne istiyorsun? Yoksa tüm asalakları şehir kapılarından dışarı kovalatmamızı mı bekliyorsun? Böyle davransaydık, insanlar için daha iyi bir şey mi yapmış olurduk? Elbette, hayır. Yine de onlar için nereden para alabiliriz, bilmiyorum. Devletin parası artık bu kadar çok aç insana yetmiyor."

Duydukları Lykon'u hiç şaşırtmıyordu. "İşte, kendin de itiraf ediyorsun! Dediklerim doğru çıktı. Atina'da haddinden fazla fakir insan var ve sen, onlar için yapılabilecek hiçbir şey olmadığını söylüyorsun. Hayat pahalılığı dur durak bilmeden artıyor, her şey için olmadık pazarlıklar yapılıyor, borçlar için ödenen akıl almaz faizlerin daha ne kadar yükseleceklerini kestirmek bile mümkün değil..."

"Sana verdiğim borçlarla ilgili bir şeyler mi ima etmeye çalışıyorsun?" diyerek hışımla sözünü kesti Anytos. "Sana verdiğim borçlarla tarlaların yeniden verimli hale getirilmesini sağlayarak, Atina'ya hizmette bulunmadım mı?"

"Elbette bulundun, sevgili dostum" dedi Lykon yapmacık bir ses tonuyla. "Biliyor musun; şu sıralarda yine bir şeylere ihtiyacım olabilir. Bir otlak daha satın almak istiyorum."

Anytos kaşlarını çattı. "Devletin menfaati içinse, sana borç para vereceğim, Lykon." Ardından içini çekti. "İnan bana, yurttaşlarımızın çoğunun gündelikçi haline geline gelmiş olması bana çok acı veriyor. En ağır işleri yapmak zorunda kalıyorlar; durumları benim kölelerimden bile daha kötü."

"Bu hakikaten üzücü" dedi Lykon hüzünlenerek. "Fakat şaşırtıcı olan şu ki Atina'da kölelere başka yerlerde olduğundan daha iyi davranılıyor. Ancak özgür insanların durumları hakikaten kötü. Kendime kendime şunu soruyorum: Bir gün size karşı ayaklanırlarsa bu insanlarla nasıl başa çıkabiliriz?"

"Siz söylevcilere en çok da bu yüzden kızıyorum. Mütemadiyen ortalıkta dolaşıp, gevezelik ediyorsunuz. Peki, insanlara ne veriyorsunuz? Faydalı bir şeyler mi? Kesinlikle hayır! Sadece şiddetle kendini dışa vuran bir sabırsızlık, korkaklık, ümitsizlik, çaresizlik... Sizi dinleyen herkes gerçekleri göremez hale geliyor ve etrafına baktığında hiçbir şey, ama hiçbir şey görmüyor. Siz tüm değerleri yıkabiliyor, fakat yenisini yaratamıyorsunuz. Tüm otoriteleri yıkıyorsunuz. Peki, bu bizi nereye götürüyor? Bir gün hepimizin mahvına sebep olacak bir bozulmaya."

Anytos büyük bir sinirle oturdu ve sustu. Lykon yanına gitti ve samimi bir ifadeyle: "Bu kadar sinirlenme, Anytos. Sofistik fikirlerle insanları en çok oyalayan bizzat sensin." derken içinden şöyle geçirdi: Bir gün gırtlak gırtlağa geleceğiz; fakat şimdilik halletmemiz gereken başka şeyler var.

Hemen ardından sofist, sofistik üslubuyla konuşmaya başladı: "Gerginsin, azizim Anytos; niçin?" Sorduğu sorunun cevabını kendisi verdi: "Çünkü halk kalabalığının arasında, senin mezarını kazacak birini gördün. Sokrates'i gördün."

Anytos boynunu eğdi. Lykon'un gerçeği söylediğini düşündü. "Söylediğin şeyi kulağın duysun, Lykon! Hiç şüphesiz,

'seni aşağılayan, yetersiz eğitimin yüzünden seninle alay eden, oğlunu ahlaksızlığın ibret verici bir örneği olarak gösteren birini gördün' demek istedin; 'mezarını kazan birini' değil!"

Lykon, Anytos'un karşısına oturdu ve ona içtenlikle gülümsedi.

"Bu konuda sana ancak tesadüfen duymuş olduklarımı. Sokrates'in fakirlere söylemiş olduğu sözleri söyleyebilirim. Sokrates onlara aynen şöyle dedi: Atina'nın neferleri, ben ne bir matematikçiyim, ne de bir iktisatçı; bu yüzden müşterek kasamızın ne kadar şiştiğini ve aynı zaman dilimi içinde bazı demagogların keselerinin ne kadar şişkolaştığını, burada size tek tek hesap ederek söyleyemem. Ben sıradan bir insanım, fakat her şeyi çok iyi ve dikkatli gözlemleyebilmek gibi bir yeteneğim var. Gözlerim ne kadar iri ve bakışlarım ne kadar keskin, görüyorsunuz değil mi?"

Anytos, Sokrates'in kendisine nasıl baktığını hatırlayınca, sinirden gözleri seğirmeye başladı. Lykon, Sokrates'in konuşmasını aktarmaya devam ediyordu: "Ayrıca sağlıklı kulaklarım var ve demagogların size neler vaat ettiklerini çok iyi duyuyorlar; bu vaatlerin ne kadarının yerine getirildiğini ise halktan öğreniyorlar. Ben toprağın altında kendine yol açan bir köstebeğim. En yüksek ağaçlara düşen yıldırım benim; ben sisi, tozu ve bulutları dağıtan, havayı temizleyen rüzgârım. Bazı insanlar rüzgârdan ve yıldırımlardan korkuyorlar; onların için elimden hiçbir şey gelmez. Ben size görmeyi ve duymayı, ama aynı zamanda düşünmeyi ve kıyaslamayı öğretmek istiyorum, dostlarım!"

Anytos tüm gücüyle soğukkanlılığını korumaya çalışıyordu.

Lykon şöyle dedi: "Ayrıca geçenlerde Kerameikos mahallesinde çömlekçilere nutuk atıyordu. Ben konuşmasının sadece sonunu duydum; fakat bu konuşmanın, canından bezdiği aşikâr olan küçük esnafı nasıl etkilediğini gördüm."

Anytos sinirlerine daha fazla hâkim olamadı. "Nelerden bahsetti?"

Lykon kasıtlı bir umursamazlıkla yalanlarına devam etti: "Yine senden bahsetti. Oğlunun, yalnızca sıradan bir sepicinin çocuğu olduğu halde, sahip olduğu sandıklar dolusu gümüş sayesinde bir kralın oğlu kadar zevkusefa içinde yaşadığını söyledi."

"Benden ne istiyorlar?" dedi Anytos küplere binerek. "Atina dilencilerle dolu diye, ben de mi dilenmeye çıkayım? Şehri aylaklar sardı diye, sepicilikten vazgeçeyim ve o aylakların yanına, çöplüklere mi taşınayım? Ya da kölelerimi azat edeyim ve böylece, başlarını nereye sokacaklarını bilemeyenlerin sayısını mı çoğaltayım? Evimi terk edip, ayaktakımıyla birlikte böcek dolu inlerde, farelerin ve sıçanların arasında mı yaşayayım?"

"Neden her zaman çabucak sinirleniyorsun, azizim Anytos? Ben yalnızca duyduklarımı söyledim. Seni kızdırmak istemedim."

"Sen istemiyor olabilirsin. Fakat şu aylak aylak dolaşan Sokrates'in amacı bu! Benim sinirlerimi hoplatmaya çalışıyor! Beni yerlerde süründürmek, vücudumu deşip bağırsaklarımı dışarı çıkarmak istiyor! Ama onun, halkın gözdesinin karşısında, elim kolum tamamen bağlı."

Lykon omuzlarını silkti; Anytos'a daha fazla saçmalamamasını söylemeye çalışır gibi, sabırsız bir el hareketi yaptı ve ayağa kalktı.

"Halkın arasına karışmanın ve onlarla birlikte kutlamalarına katılmanın vakti geldi."

Anytos elleriyle çökmüş yüzünü ovuşturdu; ardından tören üstlüğünün bir ucunu sol omzuna attı ve Lykon'dan önce dışarı çıktı.

Pazaryerinden geçerek Stoa'ya doğru ilerlediler. Sütunlardan birinin yanında bir adam duruyor ve bir grup insana bir şeyler söylüyordu. Kısa boylu, yalınayaklı, kel bir adamdı ve üzerinde yırtık pırtık bir himation vardı. Anytos ne yapacağını şaşırdı ve yönünü değiştirdi. Fakat bir süre sonra gittiği tarafta da ya-

lınayaklı, kısa boylu, kel bir ihtiyar gördü; o adamın karşısında da kendisini dinleyen bir grup insan vardı. Anytos olduğu yerde kalakaldı. Bir süre şaşkın şakın durdu ve sonra Lykon'a dönerek şöyle dedi: "Haydi, onun şu meşhur doğurtma sanatını dersini biz de dinleyelim!" Üstlüklerini başlarına çekerek, yüzlerini örttüler ve dikkatle dinlemeye başladılar.

"Ben toprağın altında kendine yol açan bir köstebeğim. En yüksek ağaçlara düşen yıldırım da benim. Ben sisi dağıtan, havayı temizleyen rüzgârım. Söyleyin, Atina'nın neferleri; neden bazı insanlar rüzgârdan ve yıldırımlardan korkarlar?"

Konuşmacı bu soruyu sorarken arkasını döndü ve o anda Anytos, konuşan adamın -Sokrates'in sözlerini söylemiş olmasına rağmen- o olmadığını gördü.

-5-

Sokrates kahvaltının ardından Gymnasium Akademos'un yolunu tuttu. Dostlarıyla sohbet etmek ve aleyhtarlarıyla boy ölçüşmek için sık sık oraya gidiyordu.

Limnia mahallesinden geçerken, Dionysos Tiyatrosu'nun önünde durdu ve düşünmeye başladı. Aristophanes'in 'Bulutlar' adlı komedyasıyla bu tiyatroda onu gülünç duruma düşürdüğü ve ona sofist damgası vurmaya çalıştığı günün üzerinden kaç yıl geçmişti?

Yirmi dört. Bu zaman zarfında pek çok şey değişti; Atina'nın üzerindeki beyaz bulutlar, kapkara bulutlara dönüştü. Geçen zaman içinde bu şehir ne korkunç fırtınalar atlattı! Yıllar ne çok arkadaşımı benden alıp götürdü! Sevgili dostum Alkibiades; seçtiğin yanlış yollar ve dehşet verici sonun yüzünden ne çok kanadı yüreğim. Sevdiğim diğer insanları da kaybettim; Perikles, Anaksagoras, Euripides... Hades sizleri Elysion'a çağırdı. Ksenophon ise artık Pers krallığında yaşıyor. Atina onların yokluğunda fakirleşti. Geriye sadece ben kaldım; bir ihtiyar... Hâlâ sokaklarda dolaşıyorum ve aklımı tek bir amaç için, insanları değiştirebilmek ve onları daha iyiye ulaştırabilmek için yoruyorum. Bu fazlasıyla yüce bir amaç mı ki çok az bir başarıyla yetinmek zorunda kalıyorum?

Sokrates yürümeye devam etti. Fakat o anda içinde bir ses duydu. Daimonion'u, onu akademiye gitmemesi için uyarıyordu. Olduğu yerde durdu.

Tüm cehennem köpekleri aşkına, neden? Orada beni ne gibi bir tehlike bekliyor olabilir? Yoksa sıra artık bana mı geldi? Neden olmasın. Şimdiye kadar söylemek istediğim her şeyi söylemedim mi? Evet, istediğim her şeyi... Ama söylemem gereken her şeyi söyledim mi? Geçmişte dile getirilmiş olan pek çok şey, şimdi çok daha güçlü bir etkiye sahip ve bugün söylenen şeyler de gelecekte aynı güce sahip olacaklar. Zaman insafsız bir muhasebeci: hiç durmadan, çoktan gerçekleştirilmiş ve hâlâ gerçekleştirilmeyi bekleyen ne varsa bulmaya çalışıyor ve büyük bir merakla onu gözlüyor. Benim hesabımda henüz çok şey, yarım kalmış çok fazla şey var.

Sokrates telaşla yürümeye başladı. Tekrar tekrar söylenmiş, fakat bugüne dek yerine getirilmemiş olan her şeyi gün ışığına çıkarmak gerekiyordu.

Agoranın içinden, Sto polikile'nin yanından, kutsal sokaktan geçip, Dipylon kapısından çıkıp, şehir surlarının önünden akademiye doğru ilerledi. Henüz akademinin kapısından yalnızca birkaç adım uzaktaydı ki Daimonion'u onu yine uyardı: Daha fazla ilerleme!

Sokrates tam duracaktı ki akademinin kapısında Anytos'un oğlunu ve Meletos'u gördü; abartılı bir nezaketle kendisini selamlıyorlardı. İçeri girdi.

Lykon ve arkadaşları Sokrates'i ne kadar hoş karşılamışlardı! Bol şamatalı bir coşku, övgülerle dolu sevinç nidaları, alkışlar...

Sokrates dostlarını selamladı; fakat onların ne kadar solgun ve yılgın olduklarının farkına varmadı. Lykon'un, Anytos'un oğlunun, Meletos'un ve Antiphon'un öğrencisi Spekion'un gözleriyle birbirlerine kimin, ne zaman söz alması gerektiğini işaret ettiklerini de görmedi.

Sokrates'in kel başından aşağı abartılı övgü sözcükleri, komplimanlar ve huşu yağıyordu.

Söylevci Lykon; Sokrates'in Atina'nın tüm diğer neferlerinden çok daha iyi olduğunu, tartışmaya mahal vermeyecek

biçimde kanıtladığını, çünkü sözleriyle eylemlerinin her zaman örtüştüğünü söyledi. Anytos'un oğlu evinde gördükleriyle ahlakı bozulmuş, kendini ayyaşlığa ve fuhşa vermiş, açgözlü bir delikanlıydı; konuşmasının başında gerçeğe uygun şeyler söyledi: "Pek çok kişi derslerinin karşılığında bir yığın para talep ederek, şahsi çıkar sağlarken; Sokrates Delphoi kâhininin bile onaylamış olduğu bilgeliğini hiç para almadan herkesle paylaştı. Hatta kendisine saygısızca davrananlara bile, daha iyi ve daha mutlu bir insan olmayı nasıl başarabileceklerini anlattı."

Platon orada konuşulanları, kimin ne söylediğini ve nasıl söylediğini dikkatle dinliyordu. Lykon'un Spekion'la kaş göz işaretleri yaparak anlaştığını görünce endişelendi. Spekion da tıpkı öğretmeni Antiphon gibi, amansız bir sofistti ve Sokrates'in aleyhtarıydı. Şimdi gergin dudaklarında tatlı bir gülümsemeyle söz alıyordu. Spekion saldırısına sahte bir teessüfle başladı: "Sokrates, senin de gördüğün gibi, bu dünyada çok sayıda nankör var. Onlar senin armağanlarının kıymetini bilmiyorlar ve 'Sokrates bile öğütlerinin kıymetini bilmiyorsa, o öğütler çok kıymetli olamazlar' diyorlar."

Bunun üzerine Sokrates şöyle dedi: "Bu sözün kimler için geçerli olduğunu söylemiyorsun, Spekion. Şu anda sohbet etmekte olduğum kişi için, yani senin için mi, benim için mi, yoksa Atina için mi? Öğrencilerimin ve dostlarımın, ailelerine ve tümüyle halkın mutluluk kaynağı olan erdemleri öğrenmiş ve benimsemiş olmaları, benim için büyük değer taşıyor. Yoksa sen daha eğitimli insanlar yetiştirmenin, faydasız ve hiçbir değer taşımayan bir çaba olduğuna mı inanıyorsun?"

"Zeus aşkına! Elbette buna inanmıyorum" diye bağırdı Spekion. "Ben yalnızca başka insanların söylediklerini burada bir kez daha dile getiriyorum."

"Onların sözlerini tekrarlıyorsun; çünkü senin bu konuda hâlâ şüphelerin var. Sana ve buradaki herkese şunu söylemeliyim ki ben kimseden para almıyorum, çünkü kendimi satmıyorum." Sokrates Spekion'un öfkeden renkte renge girdiğini fark etmedi

ve konuşmaya devam etti: "Ben, kendisine bunun karşılığında para ödeyen herkesle konuşmak zorunda kalan bir köle olmak istemiyorum. Ben özgür olmak istiyorum. Özgürce dostlarımla konuşabilmek ve insanı daha mükemmel hale getirebilecek ne varsa, onlarla birlikte arayıp bulmak ve benimsemek istiyorum. Benim ödülüm, mükemmel insanlar yetiştirmiş olmaktır."

Meletos kendini beğenmiş bir tavırla khlamysinin bir ucunu omzunun üzerine attı ve Sokrates'e küstahça baktı. "Bu sözlerinle sofistlerin para karşılığında öğrettikleri her şeyin, insanın erdemliliğe ve mükemmelliğe ulaşmasına değil, yalnızca sofistlerin şahsi çıkarlarına hizmet ettiğini mi söylemeye çalışıyorsun? Bu tarz bir iddiayla burada çok sayıda öğrencisi bulunan sofistlere hakaret ettiğinin farkında değil misin? Para almadan ders verdiğin için köle olmadığını söylüyorsun: bu demek oluyor ki bilgelik öğretmenlerini köleler ve onların öğrencilerini köle tacirleri olarak görüyorsun."

İlk saldırı beklemedikleri kadar şiddetliydi. Sokrates'in öğrencileri endişe içinde gözlerini üstatlarına çevirdiler. Sokrates oldukça sakin cevap verdi: "Yaptıklarının karşılığında birinden para alan insanlar, her ne için para alıyorlarsa, onu yapmak zorunda kalmışlardır. Yoksa söylediğim gibi değil mi?"

Lykon çalılıkları andıran kabasakalını sıvazladı. Bir el hareketi yaptı; fakat bu amirane hareketi yapmasıyla, o hareketi yaparken düşündüğü şeyden vazgeçerek elini indirmesi bir oldu. Sonra ince dudaklarına riyakâr bir gülümseme yerleştirdi. "Mütevazılık söz konusu olduğunda, hiçbirimiz kendimizi güneşin altındaki en mütevazı insan olan Sokrates'le kıyaslayamayız. O kimseden para kabul etmiyor, böylece kimsenin kölesi de olmuyor; yerken, içerken ve giyinirken, bir kölenin bile yetinemeyeceği şeylerle yetiniyor. Şunu burada açıkça söyleyebilirim ki ben bile bir kölenin sahip olduklarından daha azıyla yetinmeyi başaramam." Sonra şeytani bir yüz ifadesiyle şunu ekledi: "Ben yalınayak, yarı çıplak, aç ve susuz ortalarda dolaşamam."

Meletos, Anytos ve Spekion pis pis güldüler.

Fakat Sokrates huzurunu hiç bozmadan, bu kadar şeyle yetinmesinin sebebini açıkladı: "Pek çok insan memnuniyetin ve mutluluğun, bolluk ve refahla aynı anlama geldiğine inanıyor ve her ikisine de sahip olmak istiyor. Buna karşın ben, hiçbir şeye ihtiyaç duymamanın tanrılara mahsus olduğuna inanıyorum. İnsanı tanrısallığa ulaştıracak olan en son basamak, mümkün olan en az şeye ihtiyaç duymaktır. Tanrısal olana yakın olan her ne ise, biz insanlar için en iyi olan da odur."

Sesler yükseldi. "Mükemmel!"

"Mükemmel" diye fısıldadı Lykon Meletos'a. "Onu götürmeye çalıştığımız yere doğru kendi ayağıyla gidiyor. Şimdi sıra sende, Meletos. Benimle alay et."

Meletos kollarını iki yana açtı. "Ah, saygıdeğer dostum Lykon; sana güzel bir taş atıldı. En iyi insanlardan biri arasında yer alabilmek için tanrısallıktan fazlasıyla uzak olduğundan, senin için hakikaten üzülüyorum! Daha fazla dışlanmamak için çabuk sandaletlerinden kurtul ve khlamysini çıkar!"

"Peki, ben ne yapmalıyım Sokrates?" diye sordu Anytos'un oğlu, yüzünde masum bir ifadeyle. "Çırılçıplak soyunmalı mıyım? Ben de tanrısal olana yaklaşmayı çok istiyorum."

Lykon alaycı bir tavırla şöyle dedi: "Sen tanrısal olana zaten yakınsın, canım. Fakat Sokrates'e yetişemem şaşırtıcı değil; içimizde tanrıların ziyaret ettikleri ve konuştukları tek insan o. Kaldı ki bir tanrıyla konuşabilmek, ancak ve ancak bir tanrı için mümkündür!"

Bu gaddarca bir darbeydi. Sokrates'in gözlerinin önü kardı; sarsılmadan ayakta durabilmek için bacaklarını iki yana açtı. Herkes öyle gerilmişti ki içeride çıt çıkmıyordu. Sokrates o anda düşmanların arasında kalmış olduğunu anladı; onu aşağılamaktan ve gülünç duruma düşürmekten daha fazlasını istiyorlardı.

Meletos başarılı bir şaşkınlık rolüyle sessizliği bozdu: "Neler duyuyorum, Zeus aşkına! Güneşin altındaki en mütevazı insan bir tanrı mı?"

"Yalnızca şaka yaptım, dostlar" dedi Lykon onu yatıştırarak.

"Şaka yapmadın, Lykon" diyerek atıldı Spekion. "Başka hangi insan bir Daimon'la –ah, afedersiniz– bir Daimonion'la ilişki kurmakla iftihar edebilir, diye soruyorum kendi kendime." Spekion soğuk, yeşil gözlerini orada bulunanların üzerlerinde gezdirdi. "İçinizde böyle biri var mı?" Kısa bir süre bekledi. "Demek yok! Hayret, Sokrates! Burada bulunan herkesin düşündüğü şeyi dile getirmekten korkuyorum; çünkü bunu yapacak olursam, senin çok samimi olduğun tanrılar tarafından cezalandırabilirim. Evet, senin tanrısal varlığını tanımadığımı söylersem, muhtemelen bunu hayatımla ödemek zorunda kalırım..."

"Buna düpedüz alçaklık derler! Her sözü çarpıtıyor, sözcükleri evirip çeviriyor ve onları Sokrates'in aleyhine kullanıyorsun, Spekion!" diye bağırdı Platon kendini tutamayarak.

Spekion bağıran kim olduğunu hatırlamakta güçlük çekiyormuş gibi: "Kim bu delikanlı? Ah, evet; kana susamış merhum Kritias'ın yeğeni."

"Bu yaptığın daha da alçakça!" diye bağırdı Kriton. "Öğretmenin Antiphon'un yüzünü ağartıyorsun; fakat ayağını denk al ki onu gölgede bırakıp, cellâdın eline ondan önce düşmeyesin."

Spekion, Lykon'la birlikte Kriton'un üzerine saldırmaya yeltendi; fakat Antisthenes onlardan hızlı davranıp, Kriton ve Sokrates'in imdadına yetişti. "Sofistlerin öğrencisi nasıl davranıyor, işte görüyorsun! Artık bilgeliği değil, sözcüklere yüklemeyi marifet sayıyor! Her söz zıt anlamını kendi içinde taşır! Peki, son sözünün amacı ne?"

Sokrates, Kriton'un önüne geçti. "Ölçülü ol, sevgili dostum ve bırak, Spekion rahat rahat konuşsun; çünkü bu tür bir söz hokkabazlığını dinlemek gerekir. Onu dinleyerek, sofizmin esasen ne olduğunu öğrenebiliriz. Lütfen devam et, Spekion."

Spekion yeşil gözlerini iyice kıstı. "Daha fazla konuşmak istemiyorum! Ancak sana sormak istediğim bir şey var. Atina'da yeni bir din kurmak istediğin doğru mu?"

Sokrates'in dostları dehşete düştüler, düşmanları ise onun vereceği cevabı heyecanla beklemeye başladılar. Sessizliğin

içinde herkes taş kesilirken, Sokrates, Spekion'un sorusuyla ürpermişti. Kendisine tuzak kurmuş olduklarını anlamıştı. Yuvalarından dışarı fırlamış gözleri kıvılcımlar saçmaya başladı ve bakışlarını kalabalığın üzerinde gezdirdi. Dostça ve endişeli, düşmanca ve gaddarlıklarından pişmiş kelle gibi sırıtan yüzler... Hepsi de Sokrates'in kendisini düştüğü tuzaktan kurtarıp kurtaramayacağını merak içinde, sabırca bekliyordu. Sokrates'in iradesi telaşını bastırıyordu. Sokrates kendine hâkim oldu; sakin ve kendinden emin bir sesle konuşmaya başladı.

"Senin ve buradaki bazı insanların tam olarak anlayamadığı bir şeyi dile getirmiş olman, beni memnun etti, sevgili dostum. Düşünün, dostlarım; karada, havada ve suda yaşayan, tanrıların yaratmış olduğu ne çok yaratık var. Fakat tanrılar yalnızca insanı kendi suretlerinde yarattılar. Ona mükemmel bir beden ve sahip olabileceği en yüce şeyi verdiler; ruhunu. Ölümlü olmasına rağmen tüm yaratıklar içinde sadece insan, yeryüzünde ölümsüz bir tanrı gibi yaşar. İnsanın hassasiyeti ve bu hassasiyetle birleştirdiği aklı, yaratabilme yetisine sahiptir. İnsan sadece günlük yaşamına yarar sağlayacak şeyler yaratmakla kalmaz, aynı zamanda sözcüklerden, düşüncelerden, mermerden, boyadan ve çamurdan, kendi sesinden, ışıktan ve gölgeden, göksel sanat eserleri de yaratır."

Sokrates'in sözlerine dostlarının yaşa nidaları eşlik etti. Fakat Sokrates, biri boğazını sıkıyormuş gibi hissediyordu.

"Bu sözlerden Sokrates'in insanları tanrılarla bir tuttuğu sonucunu çıkarabilir miyiz?" diye sordu Lykon.

Antisthenes bağırdı: "O bunu söylemedi!"

"Engereklerin kendilerini kıvırdıkları gibi, sözleri kıvırıp duruyorsun!" diye haykırdı Apollodoros.

"Bu artık bir sohbet değil, bir sorgulama!" dedi öfkeyle Pheidon.

Lykon keyifle sırıttı. "Sorgulama mı? Kim bu kelimeyi ağzına aldı? Neden korkuyorsunuz, Sokrates'in çok sevgili yandaşları?

Sınırsız ifade özgürlüğüne yeniden sahip olduk. Tüm dünya bunun için bize gıpta ediyor. Fakat sizler tiranların arasındaymış gibi, hâlâ konuşmaya korkuyorsunuz, değil mi? Peki, ama neden?"

Sokrates, gelmesi muhtemel yeni saldırılardan korunmak istercesine, üstlüğüne iyice sarındı. Tüm gözlerin büyük bir gerginlikle kendisine çevrilmiş olduğunu gördü; gücünü toparladı ve konuşmaya başladı: "Bazı insanlar, insana has özellikleri yeterince iyi bildiklerini ve bu yüzden 'insan' konusuyla daha derinlemesine ilgilenmenin gereksiz olduğunu düşünerek, yanılgıya düşüyorlar. Ancak benim görüşüme göre; tanrılar insana eylemlerinde ve seçimlerinde aklını kullanabilme yetisi verdiler. Bu yüzden aklı sürekli olarak talim ve terbiye etmenin yanı sıra, insanın kendisi için neyin faydalı ve haysiyetli olduğunu, neyin olmadığını kavrayabileceği şekilde geliştirmek gerekir. Elbette insan her şeyden önce kendini bilmelidir. Ancak o zaman, belirli bir iş için kabiliyeti olup olmadığını, kendisine verilen vazifeleri ya da yapmakla yükümlü olduğu eylemleri yerine getirip getiremeyeceğini bilebilir." Sokrates derin bir nefes aldı ve ardından sesini yükselterek konuşmaya devam etti: "İçe bakış, dışa bakış kadar zarurîdir. İnsan, içindeki her sesi duyabilmek için kendi kendini yeterince iyi dinlemelidir. Çünkü tanrısal olan, insanın içindeki seslerle konuşur ve insanın farkına bile varmadan kendi mahvına sebep olacağı tehlikelere karşı onu uyarır. Benim iç sesim şahsi bir ayrıcalık, tanrıların yalnızca bana bahşettiği bir armağan değil. Beni ayrıcalıklı kılan tek şey, iyi bir kulağım olması."

Sokrates'in dostları büyük bir dikkatle onu dinliyorlardı, fakat hiçbir şey içlerini rahatlamaya yetmiyordu. Meletos Lykon'a fısıldayarak, Sokrates'in bu sözleriyle Daimonion'u arasında tam olarak nasıl bir bağlantı kurduğunu sordu. Daimonion yalnızca Sokrates'in miydi, yoksa tüm insanları ziyaret mi ediyordu? Lykon akılsız başını sağa sola salladı; ne cevap verebileceğini

bilmiyordu. Meletos fısıldamaya devam etti: "Yoksa Sokrates burada bulunan herkese, savunduğu yeni inancı aşılamaya mı çalışıyor?"

Lykon kemikli parmaklarını Meletos'un koluna geçiriverdi. "Az önce çok değerli bir düşünceyi dile getirdin, Meletos. Ama artık onun şu Daimonion'unu bir kenara bırakalım. Sokrates bize onun hakkında duymak istediğimizden daha fazlasını anlattı."

Lykon, Spekion'a manalı manalı baktı, ona bir şeyler fısıldadı ve Spekion Sokrates'e şöyle sordu: "Yani insan neyin faydalı ve erdemli olduğunu kendisi bilemiyor, öyle mi?"

Lykon'un bir işareti üzerine arkadaşları ve yandaşları, Sokrates'i soru yağmuruna tuttular: "Bilge Sokrates'in öğrencisi olmayanlar cahildir ve intihar edenler ya da deliler gibi kendilerini ateşe, kayalıklardan aşağı veya denize atabilirler; öyle mi?"

Kahkahalar yükseldi. Oraya sırf Sokrates'e bir darbe vurabilmek, böylece şu fani şöhretten az da olsa nasibini alabilmek için gelmiş olan bir ufaklık, coşkuyla bağırdı: "Sokrates olmasaydı, bizler ahlaksızlığın tohumları olurduk ve..."

Lykon'un keskin sesi ufaklığın saçma sapan sözlerini yarıda kesti: "Lütfen sessiz olun, dostlarım! Tüm Helenler tarafından yüceltilmiş bir insanla böyle alay etmenize izin veremem!" Sokrates'e döndü. "Bizi ilgilendiren..." Sözlerinin önemi vurgulamak istiyordu ve bu yüzden çoğul konuşuyordu. "Bizi ilgilendiren, Sokrates'in şehrimizi yöneten insanlar hakkında neler düşündüğü. Onlar asla senin öğrencilerin olmadıkları halde, neyin faydalı ve erdemli olduğunu sence biliyorlar mı, Sokrates?"

Seyircilerin arasında bir hareketlenme oldu. Sokrates'in yenilginin eşiğine geldiğini hissediyorlardı. Fakat Sokrates ilk başlardaki korkusunu yenmişti ve bir aleyhtarıyla tartışmak zorunda kaldığı tüm zamanlarda yaptığı neşeyle konuşmaya başladı: "Aziz dostlarım, 'vicdan' nedir bilir misiniz? Bana öyle geliyor ki bu kelimeyi sevgili dostum Euripides düşünüp bulmuş ve yeryüzüne armağan etmiş. Ben 'vicdan' kavramını her geçen gün daha çok takdir ediyor ve Lykon'un 'biz' diyerek kastetmiş ol-

duğu insanlardan kendi vicdanlarıyla konuşmalarını talep ediyorum. Ayrıca gerçekten neyin erdemli ve halka faydalı olduğunu hâlâ bilmiyorlarsa, ben elli yıldır Atina'nın sokaklarına yaydıklarımı onlara yeni baştan anlatmaya canı gönülden hazırım. Halkın liderleri olan demagoglar arasında böyle insanlar olduğunu biliyorum." Sokrates yuvalarından dışarı fırlamış gözlerini Lykon'a çevirdi. "Bu insanlar mükemmel konuşmacılar ve güzel kurulmuş cümlelerle halkın sempatisini kazanmaya çalışıyorlar. Fakat halkın yararına olanın bilgisini içinde barındırmayan konuşma kabiliyeti, aldatıcıdır ve topluluğumuza zarar verir."

Sokrates'i destekleyen bağırışlar, bu kez öfkeli haykırışları bastıracak kadar çoktu. Sokrates heyecanlandı. Söyleyeceği sözleri iyice tartmaktan vazgeçti ve daha güçlü bir ses tonuyla konuşmasına devam etti: "Bir demagog, halkın kılıcı ve kalkanı olmak zorundadır; çünkü ancak o zaman gerekli mücadeleyi vererek, halkın insanlığa yakışan bir yaşam sürmesini sağlayabilir. Halka faydalı olmak isteyen kişinin yüreğinde, Atina'nın refahı yatmalıdır; kendisinin değil."

Sokrates'in aleyhtarlarının oturdukları yerlerde bile bir alkış fırtınası koptu.

Meletos kalabalığı sakinleştirmek için ellerini havaya kaldırdı ve diğerlerinin seslerini bastırarak: "Susun! Susun! Şimdi demagog Lykon konuşacak!" diye bağırdı.

Lykon kalabalık sakinleşene kadar bekledi. Sonra gergin sessizliği, göze çarpan bir ciddiyetle bozdu: "İddialı bir ifadeyle bunu söylediğine göre; günümüz liderlerinin Atina'dan çok, kendi menfaatlerini düşündüklerine inanıyor olmalısın. Bu sözler herkesten önce, Demokrat Partinin başı olan Anytos'u hedef alıyor..."

Lykon konuşmasına bilerek ara verdi. Sessizlik olunca Sokrates ona alaycı bir soru sordu: "Çok sevgili dostumuz Anytos'a karşı böylesine çirkin bir suçlama da mı bulunuyorsun, Lykon?"

Sokrates'in dostları kahkahalarla güldüler. Yüzü bir anda külrengi alan Lykon, hışımla bağırdı: "Onu suçlayan sensin!"

"Sevgili dostum Lykon, ben ne Anytos'un ne de senin adını telaffuz ettim."

Sokrates'in yandaşları katıla katıla güldüler. Lykon'un, demokratik Atina'nın aleyhine bile olsa, her türlü pis işte parmağı olduğunu biliyorlardı.

Derken Sokrates söz aldı. "Şehrimizde her şeyin yolunda olup olmadığını görebilecek gözlere sahip değil misin, Lykon? Adalet tanrıçası Dike aşkına, söyle! Söyle bize! Atina'da en ufak bir iyileşme oldu mu, olmadı mı? Ya da her şey daha da kötüleşti mi, yoksa kötüleşmedi mi?"

Kalabalıktan sayısız ses yükseldi: "Kötüleşti, çok kötüleşti!"

Bu sesler Lykon'u değil, Sokrates'i destekliyorlardı. Lykon köşeye sıkışmış gibi görünüyordu ve her şey Sokrates'in bu savaştan mutlak bir zaferle çıkacağını gösteriyordu.

Lykon'un yüzü bastırdığı öfkesi yüzünden sapsarı olmuş ve yanakları çökmüştü; buna rağmen ellerini iki yana açtı ve büyük bir coşkuyla bağırdı:

"Duyuyor musun, Sokrates? Sözlerinle insanları nasıl kışkırttığını ve ahlaklarını nasıl çökerttiğini duyuyor musun? Görüyorsun ya, azizim... Korkma, ben sadece gerçeği söylüyorum ve senin için iyi olacağını düşünüyorum; çünkü gerçek hiç kimseye zarar vermez, aksine herkese yardımcı olur. İşte görüyorsun; sen geçlere erdemli olmayı öğretmiyor, aksine bizlerin ahlakını bozuyorsun!"

Lykon'un becerikliliği karşısında hayrete düşen Anytos'un oğlu, Meletos ve Spekion da herkes gibi dillerini yuttular. Sofizmin 'iyiyi kötüye dönüştürebilen' gücüne eskisinden daha büyük bir hayranlık duydular.

Apollodoros, Kriton'a şöyle fısıldadı: "Sokrates için korkuyorum."

Sokrates bunu duymuştu ve yüksek sesle şöyle dedi: "Atina için korkuyorum."

-6-

Küçük Anytos, şair Meletos'la birlikte aşk evine girdi.

Anytos, Eros heykeline bakarak gülümsedi: "Seni selamlıyorum. kral kızı Psykhe'nin sevgilisi! Tanrıları inkâr eden Sokrates seni bir tanrı olmaktan çıkarıp, bir Daimon'a dönüştürmüş olsa da; ben senin huzurunda eğiliyorum!"

"Hey, Demonassa!" Anytos, Afrodit krallığının kraliçesine sesleniyordu. "Ona bir armağan sunmak istiyoruz!"

Demonassa, Eros'a sunmaları için konuklara bir zakkum ağacı dalı getirdi.

"Sevgili konuklar, ziyaretinizin şerefine her zaman olduğu gibi armağanımı Afrodit'e sunuyorum." Demonassa tanrıça heykelinin yanına yaklaştı ve onun taş ayaklarının dibine koyduğu bir tasın içinde, Araplara özgü bir parça kokulu reçine yaktı.

Sonra konuklardan oturmalarını rica etti ve ellerini şaklattı. Sık dokunmuş kalın perde, iki yana doğru açıldı ve o evin büyüleyici güzellikteki kızları içeri girdi. "Geceleri Atina'nın gökyüzünde, birinci kadirde yer alan yedi yıldız" dedi Demonassa, kızlarını göklere çıkararak.

"Yedi yıldız, ihtiras kıvılcımları gibi senin simanın etrafında dönüyorlar. Ey Demonassa, senin ışığının yanında tüm yıldızlar sönük kalıyor. Güzel, olağanüstü güzel, ama erişilmez" diyerek, aşkını bir tuluatla ilan etti Meletos.

Anytos baygın gözlerle Demonassa'ya baktı ve birdenbire

o olgun ve güzel kadın, büyücü Kirke'ye dönüşüverdi. Kirke bir zamanlar adasında, İthaka'lı kral Odysseus'u ağırlamıştı. Güneş tanrısı Helios'un kızı Kirke... Anytos bu adı daha geçenlerde duymuştu. Ne zaman? Kimden? Ah, evet! Sokrates'ten; bu mısralar düzen orman kibarı Meletos'u, Demonassa'nın evine getirmiş olmasının asıl suçlusu olan o adamdan.

Meletos kendisine sokulan ilk kızı. memnun kalmayarak geri yolladı. "Hayır, o beni heyecanlandırmıyor. Sonraki!"

Neaira bir çöl kızı, mavi-siyah saçlı, alev gibi bir kız... Meletos onu aklına koydu. Şehvetle titredi. Soluğu kesilirken; "Bu benim olacak, kabul ediyor musun?" dedi telaşla.

Anytos, yıllardır ailesinin iliğini sömüren ve onun da babasının çanağını yaladığını hiç düşünmeyen bu paraziti küçümsüyordu. Fakat hovardalıkta kendisine arkadaşlık etmesi için, Meletos'tan daha iyi birini bulamayacağını da biliyordu.

"Hayır, o benim" dedi. Sokrates'in hatırası ansızın aklına bir fikir getirmişti.

Anytos evin arka odalarına, 'hadım edilmiş' kölelerin çalıştıkları yere doğru gitti ve uzunca bir üstlüğe sarınmış halde geri döndü. "Biraz üşüdüm" dedi.

Meletos bu arada kendisine uygun bir kız aramayı sürdürüyor, diğer kızların da sağlıklı olduklarından emin olmaya çalışıyordu. Nihayet aslan yelesi gibi sarı saçları ve dolgun göğüsleri olan bir kızı. Kharina'yı seçti.

Anytos oyununa başladı; Meletos'un onda görmeye alışık olmadığı bir ruh hali takındı ve yüzüne kızgın bir ifade yerleştirdi.

"Bugün iyi uyuyamadın mı, azizim?" diye sordu Meletos endişeyle; fakat aslında Anytos'tan çok, Afroditeler diyarında tatmayı umut ettiği hazlar için endişeleniyordu. "Yoksa yalnızca keyifsiz misin?"

"Zeus aşkına, tam aksine! Bugün tahmin edemeyeceğin kadar çok keyifliyim."

Anytos üzerindeki üstlüğü çıkardı; içine giymiş olduğu, kaba ketenden dikilmiş ve kölelerin giydiği türden giysiyi böylece herkese gösterebildi. Oradakilerin şaşkın bakışlarına aldırmadan, sandaletlerini de çıkardı ve yalınayak durdu. "Derinin üzerine ikinci bir deri giymek, gereksiz bir rahatına düşkünlük!" dedi diğerlerine de aynı şeyi yapmalarını öğütleyerek.

Meletos arkadaşını baştan ayağa süzdü. Keten giysi mi? Ve yalınayak? Tam bir sonradan görme!

Evin hanımefendisi konuklarına seçkin yiyecekler ikram ediyordu.

Anytos bir koltuğa kurutlu ve dizlerini yukarı çekerek, çıplak ayaklarını koltuğa koydu. "Kaplumbağa çorbası mı? Hayır, hayır! Şarapta bekletilmiş, kızarmış kuzu da istemem. Kaparili ringa balığı mı? Baharatlı dana fileto mu? Balık yumurtalı İskit omleti mi? Bakmak bile istemiyorum!"

"Fazla yedin ve mideni mi bozdun?" diye sordu, hâlihazırda iştahla yemeği beklemekte olan Meletos Anytos'a.

"Aksine açlıktan ölüyorum ve iştahım tamamen yerinde." Demonassa'ya dönerek: "Bu yüzden hepimiz için keçi peyniri ve arpa pidesi rica ediyorum" dedi.

Meletos hayretler içinde kaldı. "Sen neler saçmalıyorsun?"

"Bekleyin, saygıdeğer konuklarım; sizler için bir de acı baharatlı, mantarlı ve bademli ciğer böreğim var."

"Hayır, hayır: tahrik edici şeyler kesinlikle olmaz!" dedi Anytos.

Meletos öfkeden kuduruyordu. Şuna, şu lütufkâr beyefendiye bakın hele! Ev sahibiymiş gibi davranıyor ve kimseye ne istediğini sormuyor.

Suratını asarak; "O zaman hiçbir şey yemesek de olur" dedi Meletos.

"İştahını bu kadar kabartırsan ve hem ruhuna hem de bedenine zarar veren yemekler istersen, tıka basa yersin ve mideni bozarsın. Sevgili Demonassa, bize bir iyilik yap ve ne rica ettiysem onu getirt: keçi peyniri ve pide."

Kızlar Anytos'a nezaketle gülümsediler; fakat bu oldukça zoraki bir gülümsemeydi. Anytos ne yapmaya çalışıyordu? Yoksa babacığının Drahmilerini çoktan tüketmiş miydi?

Anytos'un söylediği yiyecekler masaya getirildi ve istemedikleri halde herkesin önüne kondu. Peynirden ve pideden zorlana zorlana birer lokma aldılar, dillerinin üzerinde yuvarladılar, fakat yutamadılar; çünkü mutfaktan ızgaraların ve baharatlı sosların baştan çıkarıcı kokuları geliyordu. Anytos lokmalarını keyifle çiğniyor, peyniri ve pideyi övüp duruyordu. Ne kadar lezzetli, ne kadar sağlıklı yiyeceklerdi ve bu yemeğin ardından nasıl da rahat uyunurdu!

Neden eğlencemizi bozuyor; diye düşündü Neaira. Bugün ne kadar kötü görünüyor! Bu gece onunla sevişmek hiç eğlenceli olmayacak; ama eğleniyormuş gibi görünmeye mecburum, aksi halde beni canımdan bezdirir.

"Bugün bu mütevazılığının sebebi nedir, azizim? Neden kendini her türlü zevkten mahrum ediyorsun?" diye sordu Demonassa Anytos'a.

"Yanılıyorsun, aziz kadın. Ben bu yiyeceklerden olağanüstü bir tat alıyorum. Lütfen bir iyilik daha yap ve bize yemeğin yanına kaynak suyu getirmelerini söyle."

Meletos masadan hışımla kalktı. "Nerede olduğumu unutuyorsun, sevgili Anytos! Şarap getirin, her zamanki gibi Kios olsun!"

"Sen ne yapmaya çalışıyorsun, Meletos?" diyerek söylendi Anytos. "Nasıl bir uçurumdasın? Önce iştah açıcı yiyecekler istedin, üzerine de ağır bir şarap içeceksin ve bunlar yetmezmiş gibi, en sonunda çıplak bir kadına sarılmak isteyeceksin; değil mi?"

Herkes ona baktı; sanki Anytos birdenbire aklını kaçırıvermişti. Ama o istifini bozmadan konuşmaya devam etti: "Odysseus'un arkadaşlarına büyülü bir içki ikram eden, büyücü Kirke'yi düşün. O içki şaraptan başka ne olabilir! Şarabın yanında

bir de fazlasıyla baharatlar yiyecekler koymuş önlerine. Adamlar yiyip içtikten sonra domuza dönüşmüşler!"

Demonassa gücenerek masadan kalktı. "Şu Kirke ben mi oluyorum?" Kızlara da kalkmalarını işaret etti. İçlerini gösteren kumaşlar, baştan çıkarıcı vücutlarını ışığın altında gözler önüne serdi.

Meletos yemek, içmek ve sevişmek için daha fazla bekleyemeyecekti. Demonassa'nın elini tuttu. "Güzel kadın, sen bizim büyücü Kirkemiz ol! Bize içecekler, yiyecekler ver! Bize sarayının cazibeli kızlarını ver! Velinimetim ve dostum bugün bu zevkleri elinin tersiyle geri çeviriyorsa, ben size onun veremediklerini verebilirim. Şu altın broşa bak, Kirke; bunu sana teminat olarak veriyorum ve az önce bize sunmuş olduğun her şeyi istiyorum. Senin tatlı arkadaşlarını birer dilenci gibi boynu bükük bırakmaktansa, yiyeceklerin ve onların tadına baktıktan sonra domuza dönüşmeyi tercih ederim." Tekrar kızların yanına oturdu ve onları okşayarak şöyle fısıldadı: "Siz ne dersiniz, benim küçük cazibeli domuzcuklarım? Haydi, kendimize lezzetli börekler, kızarmış karaca sırtı, çulluk dolması ve şarap getirtelim!" Domuz gibi homurtular çıkardı. "Domuzların tatlı hayatlarını mı, yoksa kötümserlerin çileli var oluşlarını mı tercih edersiniz?"

Kızlar oyuna katıldılar ve domuzları yavruları gibi sesler çıkardılar. "Tatlı... taaat-lı!"

Meletos, Anytos'a dönerek şöyle dedi: "Onları duyuyor musun? Yalnızca kâfirler ve deliler, Demeter'in ve Dionysos'un insanlara armağan ettiklerini geri çevirebilirler!"

"Başka kimse geri çeviremez mi?" diye sordu Anytos, soğuk ve sert bir sesle. Masadan kalktı ve odanın içinde paytak paytak yürüdü; bu sırada çıplak ayak tabanları mozaik zemine pat pat vuruyordu.

Kimse ona cevap vermeyince, bir ders vermek istercesine: "Aziz dostlarım, insanın Afrodit'in evinde bile ölçülülüğe tümüyle riayet etmek zorunda olduğunu bilmiyor musunuz?"

"Sokrates!" diye bağırdı Meletos ve herkes Anytos'u alkışlamaya başladı. "Fakat bu Anytos tam bir komedyen! Zevkler evine ölçülülük saçmalığıyla Sokrates'i getirmeyi nasıl da başardı!" Meletos kahkahalarla gülerken, altın sarısı saçlı Kharina'yı çekip kollarına aldı ve onu şehvetle öpmeye başladı.

"Bahtsız!" diye feryat etti Anytos; hâlâ Sokrates'i taklit ediyordu. "Sen ne yapıyorsun? Onun dudaklarından zehir emiyorsun!"

"Herakles aşkına!" diye haykırdı Meletos. "Bir öpücüğe ne kadar dehşet verici bir güç katıyorsun, Sokrates!"

"Bir obolun yarısından bile daha küçük, zehirli örümcekler var; bu hayvanlar insanın derisine yapışıp kanını emiyor, onun zihnini bulandırıp, dayanılmaz ıstıraplar çekerek ölmesine sebep oluyorlar. Bunu bilmiyor muydun yoksa? Peki, ya diğer hayvanın ne yaptığını biliyor musun? 'Dişi' dedikleri bu hayvan, küçük örümceklerden çok daha korkunç; çünkü ağızlarının bir dokunuşu insanı deliliğe sürüklüyor. Sen de benim gibi kaç, kurtar kendini bu delilikten!"

Anytos öfkeli bir yüz ifadesiyle Kharina'yı Meletos'un kollarından çekti. "Oynaşmak yok!" Sonra bağırarak: "Bu ne kepazelik! Bütün kızlar dışarı!" dedi.

Demonassa diğerlerinden gelen itirazlara aldırış etmeden, buz gibi bir ses tonuyla Anytos'un oyununa müdahale etti: "Bağışla, saygıdeğer Anytos; fakat bugünlük beraberliğimizi sona erdirmek zorundayım. Kharina, beyefendilere khlamyslerini getir ve onlara kapıya kadar eşlik et!"

O anda Anytos'un yüzüne tanıdık bir gülümseme yerleşiverdi. "Sevgili, çok kıymetli Demonassa, seni de mi kandırmayı başardım?" Sonra diğerlerine döndü. "Sokrates'in, insanları değiştirmeye çabalarken, beni de erdemli bir delikanlıya dönüştürmüş olduğuna hepiniz inandınız!" Anytos odanın içinde voltalar atarak, bağırıp çağırmaya başladı: "Benim zevkten ve şehvetten vazgeçtiğime, bundan böyle bir dilenci gibi giyinece-

ğime inandınız; öyle mi? Sokrates'in benden de tıpkı Antisthenes'ten ya da Platon'dan yarattığı gibi, genç olmasına rağmen bir ihtiyar gibi davranan içi geçmiş bir iktidarsız yaratabileceğine hakikaten inandınız mı? Yoksa Simon kamburunu çıkarıp, sandaletler yaptığı için; şimdi benim deri tabaklayacağımı ve o pis kokulu derileri gereceğimi mi düşünüyorsunuz?" Anytos keten giysiyi çıkarıp attı; içinde ipekten, gül rengi bir khiton vardı. Oradaki herkesi kucaklamak istermiş gibi kollarını iki yana açtı; bu hareketi de babasından almıştı. "Korkmayın, benim en kıymetlilerim! Sokrates beni değiştirmeyi başaramadı! Ben onun ahlakını bozduklarındanım! Ha ha, Sokrates'in gençliği ne kadar çok bozduğu, bana bakınca anlaşılmıyor mu? O ihtiyar mızmız benim kafama Arete'sini sokmaya çalıştıkça, Arete'ye ters düşen ne varsa deliler gibi özledim."

Meletos pişmiş kelle gibi sırıttı. "Her şeyi bozan o ihtiyardan, güzel bir eğitim timsali! Ah, şu gençler!"

Anytos horozlandı. "Şimdi kutlama zamanı! Lezzetli yiyeceklerle dolu tabaklar gelsin! Bir kâse de içine kusmak için getirin ki her şeyden ağız tadıyla yiyebilelim! Adam başına bir kız, ha? Neden bu kadar cimrisiniz? Bu gece adam başına üç kız ver! Ah, seni mütevazı ihtiyarcık, bugün senin Sophrosyne'ni tahrik edeceğiz! Hepiniz benim konuğumsunuz!"

Anytos altın broşu Demonassa'dan geri aldı ve onu Meletos'a verdi. Meletos arkadaşını kucakladı. "Nihayet yine eski sen oldun! Boğazım çok kurudu. Izgaraları ve bir de Kharinayı canım çekiyor" dedi heyecanla.

"Biraz daha bekle! Aziz Demonassa, bizim için sana ve bize yakışan bir ziyafet hazırlat. Bu sırada ben ve Meletos, peristylindeki zambakların güzel kokularını içimize çekeceğiz."

"Bunu benzi yap, dostum!" diyerek bu fikre itiraz etti Meletos. "Neden yine erteliyorsun?"

Anytos hiçbir şey söylemeden arkadaşını kolundan tuttu ve onunla birlikte peristyle çıkıp, onu bir mermer sedirin üzerine oturttu.

"Neden beni buraya getirdin?" dedi küplere binen Meletos merakla.

"Sokrates'in Gymnasium Akademi'de babam hakkında söylediklerini hatırlıyor musun?"

"Nasıl hatırlamam! İhtiyar, babanı orada bir güzel saldırdı." Meletos sesini alçalttı. "Baban bu saldırı karşısında sessiz mi kalacak?"

"Sessiz kalmak mı?" Anytos bunu üstüne basa basa söyledi. "Bizim içimizden saldırdığı hiç kimse Sokrates'in yaptıkları karşısında sessiz kalmayacak. Sen de kalmayacaksın, Meletos!"

"Bana da mı saldırdı?"

"Hepimizden çok sana saldırdı, dostum! Sokrates bir şair olarak senin şerefini iki paralık etti ve sanatını aşağıladı."

"Aslında haklısın. Benim şerefime leke sürdü."

Anytos hararetlendi. "Buna hakkı yok! Ben bir nazım sanatı ustası değilim; fakat şiirden, rahat bir vicdanla şunu iddia edebilecek kadar iyi anlarım: sen, sevgili Meletos, Helenlerin nazım sanatında yeni bir çığır açıyorsun. Açık yüreklilikle söylüyorum; senin mısraların öylesine farklı, öylesine olağanüstü ki o mısraları herkes anlayamaz. Onların derin anlamlarını yalnızca en tahsilli olanlarımız kavrayabilir." Anytos öksürüğünü tutamadı. "Hatta taşıdıkları fikirler bile farklı. Sen yok musun sen!" Yaramaz bir çocuğu azarlar gibi işaret parmağını Meletos'a doğru salladı. "Sen çok kurnazsın ve mısralarının geniş anlamlı yorumlara açık olması beni dehşete düşürüyor."

"Ah, böyle söyleme!" dedi Meletos bu iltifatı kabul etmeyerek.

Fakat Anytos daha etkileyici sözlerle konuşmaya devam etti: "Bir gün bana, artık kabak tadı veren Homer'den, Alkaios'tan ya da Sappho'dan daha meşhur olmak istediğini itiraf etmiştin. Peki, Sokrates'in senin müstesna eserlerinle alenen alay etmesini hazmedebiliyor musun?"

Meletos o kadar gergindi ki insanların onun hakkında ne dü-

şündükleri, o anda onu hiç ilgilendirmiyordu. O sadece aklından geçenleri söyleyiverdi: "Şüpheliyim... Ben... Anytos sen benim dostumsun, değil mi?"

Anytos gülümsedi ve ant içer gibi sağ elinin parmaklarını havaya kaldırdı. "Dostun olduğumu sana henüz yeterince iyi hissettiremiyor muyum?"

"Elbette hissettiriyorsun, Anytos" dedi telaşla Meletos, kelimeleri vurgulayarak. "Bu yüzden sana yine içimi dökmek istiyorum. Benden önce hiç kimsenin denemediği bir şey deniyorum. Bununla da gurur duyuyorum. Eski olanı, uzun zamandır mevcut olanı kaldırıp atmak zorundayım; başka türlü olmuyor. Laokoon'un yılanları aşkına, dinleyicilerimi şaşırtmak için nasıl başlamalıyım? Şaşırtmak az kalır... Şimşek gibi çakmalı! Başka türlü işe yaramaz. Dur! Ayaklanma! Bırak, sözlerimi bitireyim! Sen de biliyorsun, bizler bugün sofistler gibi her şeyi baştan aşağı esaslı bir biçimde değiştirmek istiyoruz; tıpkı onlar gibi. Benim mısralarım bir denemenin denemeleri. Sen o kahrolası mısraların iyi olduklarını mı düşünüyorsun? Neden öyle düşünesin ki. Onlar kötü. Onların kötü olduklarını düşünüyor musun? Hayır! Ben kötü olanda bile bir güzellik buluyorum. Değişmez değer yargılarına son! En sıra dışı, en doğaüstü olmalı! Ben Khaos'u seviyorum! Lirikte, dramda, her yerde... Bu konuda uzun uzun kafa patlatıyorum; fakat hâlâ yazmak istediğim şeyin doğru olan, yüce olan, mutluluk veren olmadığını sürekli olarak hissediyorum." Meletos üzgündü, sesi titriyordu. "Sen bana mısralarımın duygu yüklü olduklarını tekrar tekrar söylüyorsun. Bana kızma, ama ben buna inanmıyorum. Düşüncelerimin meyvelerini o korkunç ihtiyarın gözleriyle görüyorum; kendi gözlerimle değil, bana çok içten davranan dostumun, senin gözlerinle değil Anytos."

Anytos heyecanla dinliyor, hatta soluğunu tutuyordu. Şairin itirafı onu şaşkına çevirmişti. Bu itiraf Meletos'u Anytos'un ailesine daha sıkı bağlarla bağlıyordu.

Şairin mısraları hakkındaki düşüncesi, Meletos ve Sokrates'in bu konudaki düşüncelerinden çok daha kötü olan Anytos; "Meletos, azizim" diyerek başladı konuşmaya. "Dostunun dile getirdiği övgüye ve takdire sevinmek yerine, neden kendini bir düşman gibi yargılayarak, kendi kendine ıstırap çektiriyorsun?"

Fakat Meletos hiçbir şeyle avunamıyordu. "Anytos, hep onun sesini duyuyorum. O ses hiç durmadan içimde konuşuyor."

Anytos daha da heyecanlandı. "Sokrates kötü bir ruh, o bir cadı. Bu yüzden senin üzerinde böyle bir gücü var. Babamı da ağına düşürmeye can atıyor; hali vakti yerinde olan ve insan doğasına uygun bir yaşam süren bizlere de içimizden pek çok kişiye de tuzaklar kuruyor."

Meletos rahat bir nefes aldı. Anytos'un dizinin üzerinde duran elini okşamaya başladı. Anytos'un sesi şimdi daha da dokunaklı çıkıyordu: "Ama babam aklını peynir ekmekle yemedi. Sokrates'in konuşmalarının kimi hedef aldığı çok net anlaşılıyor. Onun herkesin önünde babama attığı iftiraları babam da biliyor. Babam için 'kötü bir demokrat' demiş. Babamın arkasından bundan daha kötü ne söylenebilir?" Anytos katıla katıla güldü. "Sokrates erdemliliğini, mütevazılığı, perhizini ve ölçülülüğünü kimlere aşılamaya çalışıyor dersin? Kıçları çıplak biçare insanları mı? Hayır, o bunları bizler gibi varlıklı insanlara benimsettirmeye çalışıyor. Bu yüzden bize saldırıyor! Babam artık sessiz kalmamalı, daha fazla beklememeli." Anytos daha fazla konuşmadı.

Meletos, Anytos'un kolunu sıkıca tuttu. "Neyi?"

"Mesela yeni bir Korinthos'u, yeni bir Argos'u. Kölelerimizin bu dilenci halkla bir olup, hepimizi öldürmesini beklememeli."

"Sokrates'in bu ayaktakımını bize karşı kışkırttığına mı inanıyorsun?"

"Ayartmıyor; hayır, bunu yapmıyor." İçi büyük bir nefretle dolan Anytos dişlerini gıcırdatarak: "O yalınayaklının, o dilenci dostunun Atina'da dolaşıp durması, halka neyin adil olduğunu ve neyin olmadığını anlatması onları etkilemesine yetiyor."

Meletos korku içinde şöyle dedi: "Hakikaten yetiyor. Bana daha azı da yetiyor. Alaycılığı halihazırda beni cezp ediyor." Sonra hışımla bağırdı: "Bu korkunç bir saldırı..."

Anytos sözünü kesti: "Elbette bu bir saldırı. Peki, sen kendini savunmayacak mısın?"

"Önce baban kendini savunmalıydı."

"Savunacak. Hakikaten seninle sadece eğlence olsun diye konuştuğumu mu zannediyorsun? Babamın tarafında olup olmayacağını kesin olarak bilmek zorundayım."

Meletos dehşete kapılarak ayağa kalktı. "Babanın tarafında olmak mı? Nasıl, Anytos?"

Anytos ayağa kalktı ve onun omzuna dostça bir şaplak indirdi. "Nasıl mı? Bunu nasıl sorarsın. Tabi ki bir şair ve bir konuşmacı olarak."

Meletos ne cevap vereceğini bilemedi, sustu.

"Ödülü yüksek olacaktır, Meletos."

Sessizlik.

"Yani babama, benim en iyi dostuma, sana güvenebileceğini söyleyebilir miyim?"

Sessizlik.

Anytos, Meletos'un omuzlarının hizasındaki, terden sırılsıklam olmuş saçlarına baktı; ağlamaktan şişmiş gibi duran iri burnu, solgun ve zevkusefadan harap olmuş yüzünde bariz bir çıkıntı oluşturuyordu.

Anytos sabırsızlanarak ayağını yere vurmaya başladı.

Nihayet Meletos ant içmek için elini kaldırdı.

Anytos onu kucakladı. "Sağ ol, dostum. Sokrates'in ışığı, etrafını daha fazla aydınlatamayacak." Güldü ve Meletos'un koluna girdi. "Haydi, ateşböceklerimizin yanına gidelim."

Masanın üzerinde hâlihazırda soğuk mezeler ve şarap duruyordu. Köle kadınlar kızarmış tavuk getirdiler. İki konuk ve onların oyun arkadaşları lezzetli mezelerin üzerine atladılar, kontrolsüz-

ce şarap içtiler, bir ondan bir diğerinden alarak, tavuk ve kuzu ızgaraları, tatlıları, meyveleri, tekrar ızgaraları ve şarabı, kaz ciğerini ve ringa balığını midelerine indirdiler.

Anytos öylesine taşkın bir ruh hali içindeydi ki daha önce onu pek çok kez ağırlamış olan Demonassa bile, artık onu tanımakta güçlük çekiyordu. Delikanlı acaba bir şeyler mi kutluyordu? Öyleyse pahalı bir gece olacaktı. Fakat Demonassa'nın ödeme için endişelenmesine gerek yoktu; çünkü Anytos'un yanında yeterli para yoksa bile, babacığı hesabı kapatırdı.

Anytos sürekli olarak emirler yağdırıyor ve Demonassa bu emirleri yerine getirse de getirmese de Anytos'un istediği her şeyin fiyatını tek tek onun hesabına yazıyordu. Anytos o kadar çok şarap içmişti ki konuşmakta güçlük çekiyordu. Meletos da aynı durumdaydı; bu yüzden Kharina'nın minik kulağına mısralar okumayı bir türlü başaramıyordu.

Kızlar Demonassa'yla bakışarak anlaşıyordu: Anytos'un israfçılığı bize dolgun bir kese Drahmi kazandırdı; bununla yetinelim ki babasının öfkesini üzerimize çekmeyelim.

"Şimdi de sizin ikinci açlığınızı dindirmek istiyoruz!" diye fısıldadı Neaira.

Şehvetle inledi.

Anytos ve Meletos ateşböcekleriyle birlikte yalpalaya yalpalaya yürüyerek, daha konforlu ve daha karanlık olan bitişik odaların yolunu tuttular. Meletos en arkada yürüyordu.

"Perdeyi kapatmadın, altınım" dedi Kharina ve yatağın üzerine uzandı. Anytos'un arkasından giden Neaira dönüp arkasına baktı.

"Önemi yok" dedi, içkiden dili pelteleşen Meletos. "Şehvet dolu bir manzara hiç kimsenin keyfini kaçıramaz."

Neaira yine de perdeyi kapattı. Bir kithara ve bir hızlı bir ritim oluşturuyor ve onlara bir Aulos eşlik ediyordu. Aşk oyunları... Gülüşmeler... Öpüşmeler... Şehvetli inlemeler... Boğuk çığlıklar...

Anytos gençliğin verdiği güçle Neaira'nın üzerine eğildi; Neaira Sokrates'in zehirli örümcekleri gibi onu emiyor ve aklını başından alıyordu.

"Hoşuna gidiyor muyum, benim küçük erkek domuzum?"

"Aşkta hanginiz daha yetenekli; sen mi Neaira, yoksa Kharina mı?" diye sordu Anytos.

Kharina Neaira'yı, Neaira Kharina'yı övüyordu.

"Bunu böyle anlayamayacağız" dedi Anytos.

"Haydi, kızları değişelim; o zaman kimin daha yetenekli olduğu ortaya çıkar."

Anytos daha dolgun olan bedeni kollarına aldı. Dolgun kalçalar sallanıyordu...

Şehvetli Neaira, Meletos'un üzerine hırçınca atıldı: büyük bir ihtirasla zangır zangır titriyordu. Meletos'u fazlasıyla tahrik ediyordu, fakat Meletos gücünü çoktan tüketmişti ve şöyle dedi: "Yeter, yeter!"

Her ikisi de yorulmuş, bitkin düşmüştü; konuşacak halleri bile kalmamıştı. Sadece peltekleşen dilleriyle bir şeyler mırıldanıyorlardı. Mideleri tıka basa dolmuş, karınları şişmiş, sünger gibi içmiş bir halde öylece yatıyorlardı. Oraya kadar gelmiş olduklarının farkına bile varmadıkları yeni fahişelerin seslerini güçlükle duydular.

"Haydi, gel sevgilim. Benim, Idaia'n."

"Oh, beni sev! Nephele'ni sev!"

"Gözlerini aç ki ne kadar güzel olduğumu görebilesin."

Sabaha karşı, tanrısal büyücü Kirke, boynunda mat incilerden yapılmış bir kolyeyle odaya girdi.

Odanın içinde vücutlar üst üsteydi ve Meletos Anytos'a sarılmıştı. Halılar ve döşekler ıslaktı; içeride korkunç bir koku vardı.

-7-

Orada, Ilyssos'un Museion'un tepesini dolaşarak aktığı yerde, Anytos'un babası deri ileri için büyük atölye inşa ettirtmişti.

İşlenmemiş deriler küçük teknelerde yumuşatılıyor, sürekli olarak akan bir suyun altında temizleniyordu; derilerin üzerindeki kıllar ayıklanıyor, midye kabuklarıyla ya da bıçaklarla tıraşlanıyordu. Sonra kılsız deriler meşe kabuğu tozuyla dövülüyor ve son olarak şap ve yağ ile tabaklanarak, yumuşak deriler haline getiriliyordu.

Her zanaatın dezavantajları vardır; hatta tabaklama zanaatının dezavantajı muhakkak kendini hissettirir: Tabakhanenin yalnızca yanından geçip giden birinin giysilerine bile sinen kötü bir koku.

Anytos kendisine bahçeli bir villa yaptırtmıştı. Kendisi ne kadar zenginleşirse, evin içine de o kadar lüks döşüyordu.

Bugün evinde konuklarını ağırlıyordu: Lykon ve Meletos. Birlikte, Sokrates'in Gymnasium'daki konuşmasının değerlendirmesini yapıyorlardı.

Anytos diğer ikisinin hararetli konuşmalarını dinliyor ve susuyordu; bu meselenin üstüne suskunluğun örtüsünün tamamen örtüldüğünü görmeyi ne çok isterdi. Fakat bu artık mümkün değildi. Sokrates demagoglara, adını söylememiş olsa bile özellikle Anytos'a saldırdığında, haddinden fazla insan onu din-

lemişti. Anytos artık sessiz kalamazdı; halkın karşısında kendisini savunmanın bir yolunu bulmak zorundaydı.

Lykon: "Fazla zorluk çekmeyeceğiz. Tuzağımıza düşmüş olması hakikaten sevindirici."

Anytos suratını astı.

Küçük Anytos perdeyi açtı ve içeri girdi. "Amaç sonsuz saadettir, diyor Sokrates. Bizim amacımız da bu. Sen söyle, Meletos! Şu Neaira, sonsuz bir saadetti: değil mi? Sen de onu mutlu ettin; fevkalade oynaktı, öyle değil mi?"

"Sus!" diye bağırdı Anytos. "Yine neler zırvalıyorsun, hödük!"

"Bunlar felsefi sözler."

"Sokrates sana hayvan gibi yemek yemeyi, fahişelerle yatıp kalkmayı mı öğretti? Ölçülülükten hiç mi nasibini almadın?"

"Sokrates için Sokrates'in ölçülüğü geçerlidir, benim içinse Anytos'un. İnsan her şeyin ölçüsüdür, doğru değil mi? Benim o elleri titreyen moruktan farklı bir ölçüm var."

Anytos oğlunun kendisini Sokrates'e karşı kışkırtmaya çalıştığını fark etti ve söylenmeye başladı: "Ben ne kadar bahtsızım; onu bir ahlak düşmanına gönderdim. Onun oğlumu siyasi hayata hazırlayacağını ve böylece oğlumun benim izim yürüyeceğini, bana layık bir evlat olacağını ummuştum..."

"Sana layık mı?" Anytos kendini tutamayarak birdenbire güldü. Alaycı bir tavırla: "Halkın arasına karışırken, en azından dış görünüşün onlardan farklı olmasın diye, çuval bezinden giysiler giyen sensin; ben değilim! Ben senin gibi sahte tavırlar takınmıyorum, baba! Çünkü benim haysiyetim var!" dedi.

"Seni çiroz, benimle böyle konuşmaya nasıl cüret edersin?" diye bağırdı baba hışımla.

"Fakat babacığım! Sen beni Sokrates'e, oğlunu senden daha zeki bir insan haline getirmesi için gönderdin. Sanırım Sokrates bunu da başardı."

"Seni küstah herif!" diye bağırdı Anytos.

Lykon onu yatıştırmak için elini onun elinin üzerine koydu. "Onunla muhatap olma! Şu çok açık ki Anytos, Sokrates oğlunun ahlakını bozdu."

"Tıpkı Alkibiades ve Kritias'ın ahlakını bozduğu gibi" dedi Anytos üzüntüyle. "En güzel kuşlar onun yuvasından uçuyor. O, kurtlu bir elmayı sağlıklı bir hale getirmekle övünüyor; fakat gençliğin üzerinde fevkalade zararlı bir nüfuzu var."

"Bana kurtlu mu demek istiyorsun?" Oğul küstahça güldü. "Ne kadar doğru! Babamın ham derilerindeki kurtcuklar benim içime doluştu, ha ha! İçimde öyle çok kurt kaynıyor ki hiç durmadan tıkınmak ve haddinden fazla içmek zorunda kalıyorum."

Anytos oğlunu dışarı yolladı. Fakat Sokrates'in adı odanın içinde kaldı. Sokrates bir hayalet gibi odanın her köşesinde oturuyordu.

"Bence onun ağzını kapatmak zor olacak" dedi Anytos, Lykon'un fikrine katılmayarak. "Sokrates bir dilenci kadar fakir yaşıyor; böyle biri biz zenginleri kolaylıkla suçlu duruma düşürebilir."

Lykon demagogların kötü 'devlet kasası idaresinin' üzerine dini bir kılıf geçirmek gerektiğini düşünüyordu. "Fakat Sokrates bize yeni bir dinin müjdesini veriyor. İçinde tanrısal bir ses, tanrısal bir Daimonion olduğunu ve onun kendisiyle bizzat tanrıların sözlerini iletir gibi konuştuğunu söylüyor."

Suskunluk ve sessiz bir hoşnutluk...

"Böylece halk arasında inançsızların sayısı artıyor!" diye bağırdı Lykon.

"Kendini tanrılardan üstün gören bir insan! Bir kâfir ve kendini beğenmiş bir palavracı; benim kati fikrim bu" dedi öfkeyle Meletos.

"Evet, bir kâfir ve bir palavracı" diye tekrarladı Lykon.

"Yapmamız gereken... Sizce ne yapmamız gerekiyor?" diye sordu Anytos.

"Yasal yola başvurmalı ve onu mahkemeye çıkarmalıyız" diye cevap verdi Lykon.

"Zeus aşkına, bunu yapamayız!" dedi dehşete düşen Anytos. "Sokrates herkes tarafından seviliyor. Ben de onu takdir ediyor ve ona saygı duyuyorum."

"Asil duyguların vazifeni yerine getirmene engel olmamalı" dedi Lykon, Anytos'a baskı yaparak. "Sokrates'e güvenip, oğlunun eğitimini ona bıraktığın için kendini suçlu hissettiğini 'Zeus şahidim olsun' diyerek, sen kendin söyledin."

"Elbette. Fakat Sokrates Atina'nın gururu. Yabancı ülkelerde de tanınıyor ve oralarda da takdir görüyor."

"Fakat biliyorsun ki..."

"Athena aşkına! Merhamet et, Lykon ve benden eski bir dosta, belki de hakikaten tanrısal vazifesi olan bir insana ihanet etmemi isteme!"

"Atina'yı bu kötü zihniyetten kurtarmak zorundasın!" diye bağırdı Lykon.

Anytos ellerini bağrına koydu ve parmaklarını hışımla khitonuna geçirip, yırtarak ortadan ikiye ayırdı. "Bu dehşet verici davacı rolünü kim üstlenecek?"

"Ben" dedi Meletos heyecanla. "Hemen bugün bir dilekçe yazıp..."

"Hayır, hayır!" diye bağırdı Anytos. "Gidin! Beni acımla baş başa bırakın!" Artık bağırmıyor, feryat ediyordu. "Ben ne kadar bahtsızım, ben bu dünyadaki en bahtsız insanım, ben bir zavallıyım!"

Lykon ve Meletos odayı terk ettiler. Anytos'un haykırışları koridordan bile duyuluyordu. Kapıda duran bir köle onlara, efendisine bakması gerekip gerekmediğini sordu. "İçeri girme. Acı çekiyor ve yalnız kalmak istiyor."

Evden dışarı çıktıklarında, yüzlerinde huzurlu ve memnun bir ifade vardı. Meletos kapıdaki nöbetçiye gülümsedi. Lykon çıkışın yanında zincirlenmiş olan köpeğin başını okşadı.

Anytos odasında, arkadaşlarının ayak seslerinin uzaklaşışını dinledi. Sonra masanın başına oturdu ve Lykon'un kadehinde

kalan şarabı içti. Masaya şarap dökülmüştü; Anytos o birikintiye parmağını batırdı ve masanın üzerine bir kelime yazdı: "SWKRATHS".

O sırada Dipylon Kapısı'nın arka tarafındaki, kutsal mekânların ve tanrıların altarlarının bulunduğu halka açık büyük bahçede, kutsal zeytin ağaçlarının arasında, kurumaları için asılmış yırtık pırtık giysiler duruyordu. Bir kadın, Hephaistos'un altarına çıkan basamakta oturuyor ve kollarında salladığı ağlayan bebeğine bir ninni söylüyordu.

Kocası iki arkadaşıyla birlikte az önce şehirden dönmüştü; arkadaşlarının da hırpanilikte kocasından aşağı kalır yanları yoktu. Üç adam kahkahalarla gülüyorlardı.

Kadın kocasına baktı. "Bugün şansın yine yerinde miydi, Phorkynos?"

"Ben de şanslıydım" dedi Hyperion neşeyle. "Ben de kurayla jüri heyetine seçildim."

"Kimin mahkemesi için jürilik yapacaksınız?"

"Nereden bilelim" diye homurdandı Kyparissos. "Ben ilk kez seçildim. Fakat size şunu söyleyebilirim ki sevgili dostlarım, bir daha bu kuraya katılmayacağım."

"Ne o, bolluk içinde mi yaşıyorsun?" diye çıkışta ona Phorkynos.

Kyparissos omuzlarını silkti. "Bunu yapmak zoruma gidiyor. Orada karşımda hakkında hiçbir şey bilmediğim bir insan duracak ve ben onu yargılayacağım! Muhtemelen benim verdiğim fasulye tümüyle hükmü etkileyecek ve belki de tamamen masum olan bir insan, hayatından olacak."

Kadın onaylayarak başını salladı. "Bu konuda kesinlikle haklısın. Kim bir masumun öldürülmesine katkıda bulunmak ister ki! Sen de siyah değil, beyaz bir fasulye ver, Kyparissos."

Kyparissos acı acı güldü. "Evet, iyi bir öğüt altın kadar değerlidir. Diyelim ki beyaz bir fasulye verdim; belki benim ver-

diğim, hükmü tümüyle etkileyen o fasulye yüzünden bir katil serbest kalacak."

Kadın bunun üzerine söyleyecek hiçbir şey bulamadı. Bebeğinin üzerine eğildi ve onu sarmış olduğu eski peplosun bir ucuyla bebeğin küçük yüzünü örterek, güneşten korudu.

"Bu konuda kafa patlatmayı uzun zaman önce bıraktım" dedi Phorkynos. "Açlıktan ölmemi engelleyecek bir şeyler kazanıyorum ve hatta yaşam ve ölüm arasında verilecek kararı beklerken, aynı zamanda eğleniyorum."

Kyparissos suratını astı. "Bunun neresi eğlenceli olabilir, anlayamıyorum."

"Bilinmez olanı, sonucu beklemek, azizim! Tıpkı tiyatroda olduğu gibi" dedi Phorkynos acemi arkadaşına akıl vererek. "Ağlamak ve gülmek... Sophokles'in bir oyunu gibi ve belki de Aristophanes'in..."

"Bak, bu fikri destekleyebilirim" diyerek tartışmaya katıldı Hyperion. "Duruşmalarda yargılanan adam için verilecek kararı her zaman büyük bir heyecanla bekliyor, heyecandan neredeyse kan ter içinde kalıyorum."

"Ne güzel bir teselli! Peki, ben kan ter içinde kalmak istiyor muyum?"

Kyparissos ne düşüneceğini bilemeden, yerden iki çakıl taşı aldı ve onları avucunun içinde sallamaya başladı

Phorkynos, Kyparissos'un ensesinden tuttu. "İyi düşün dostum; mahkemede hiç kimse maske takmıyor. Oradakilerin yüzleri de oyuna katılıyor; insanların gözyaşları gerçek ve yargılananları bekleyen zehir kadehleri, sahnedekiler gibi boş değil. İçlerinde gerçekten zehir var ve Heliaia'nın kurbanları o zehri içtiklerinde öyle acılar çekiyorlar ki Dionysos Tiyatrosu'nun oyuncularından daha çok kıvranıyorlar."

"Bu kadar gevezelik yeter, seni gaddar herif!" diye öfkeyle bağırdı Kyparissos. "Rahat bırak beni!"

Phorkynos kollarını Hephaistos altarına doğru uzattı ve söy-

lenmeye başladı. "Ateşli demirci, topal Hephaistos aşkına! Birinin kalkıp, mahkemelerimize çamur atmasına dayanamıyorum; orada verilen kararlar bizim geçim kaynağımız."

"Kyparissos, o mahkemeler sayesinde ne çok insan geçimini sağlıyor, bir düşün" dedi Hyperion babacan bir tavırla. "Ferah bir yürek kimsenin karnını doyurmaz. Bak, bir Sykophant herhangi birini suçlayacak bir sebep buluyor ve onu ele veriyor; ondan sonra her şey kendiliğinden gelişiveriyor. Sen böyle bir suçlamanın ne çok insanın karnını doyurduğunu biliyor musun? Sykophantların, kâtiplerin, Prytanların, İskitlerin, Arkhonların, bizim gibi halk içinden seçilerek jüri üyeliği yapan beş yüz kişinin, sonra gardiyanların ve en sonunda da cellâdın karnı doyuyor. Fakat bu tür mahkeme günleri, bizim gibi yoksullar için fazlasıyla az oluyor."

Hyperion'un bu sözlerinin üzerinden kısacık bir süre geçmişti ki Kyparissos ona sırtını döndü; daha fazla dinlemek istemiyordu. Gözlerini onu göremeyeceği bir yere dikti ve uzaklara daldı. Phorkynos gibi, kazanacağı Obol'ları düşünerek mutlu olamıyordu. "Ne yapmalıyım?" Kyparissos'a, sanki tek kollu demirci kendisiyle konuşuyormuş gibi geldi. "Çok basit; oyunu ver ve mahkemeden dolu ceplerle döndüğünde, kurada adları çekilmeyen talihsizleri düşün."

Kyparissos bu mahkemeye katılmaya mecbur olduğunu biliyordu. Onu buna mecbur eden sadece kura değil; aynı zamanda, nafile bir çabayla tutunmaya çalıştığı küçücük toprağından kısa süre önce onu kovalamış olan insanlardı.

Sinirleri iyice gerildi. "Sonra şöyle soracaklar: 'Suçlu mu, suçsuz mu?' Ben bunu nasıl bilebilirim?" Dokunaklı bir sesle Phorkynos'a şöyle dedi: "Kararını neye göre veriyorsun?"

"Davalı kakında duyduklarıma göre."

"Suçlamayı ve savunmayı dinliyorsun. Hangisinin gerçek olduğunu nereden biliyorsun? Peki, davalının kendisini dinliyor musun? Onu neye göre yargılıyorsun?"

Kadının kollarındaki bebek ağlamaya başladı. Kadın yakınarak: "Yine acıktı" dedi.

Phorkynos karısının yanına oturdu. "Biraz daha sabret; yarın sana bir şeyler getireceğim." Sonra Kyparissos'a dönerek şöyle dedi: "Davalıyı hiç tanımıyorum. Onu hayatımda ilk kez görüyorum. Davacı onun bir suçlu olduğunu iddia ediyor; buna karşın davalı kendini savunuyor ve masum bir insan olduğunu söylüyor. Sen bu durumda ne yaparsın?"

Kadın bebeğe yine usulca ninni söylemeye başladı.

Kyparissos yavaş sesle: "Bu şimdiye kadar gördüğüm en zor iş" dedi.

"Beyaz ya da siyah bir fasulye veriyorum" dedi Phorkynos. "Her fasulye, her davalı başına üç Obol alıyorum. Bundan başka düşünecek ne var?"

Hyperion kadının ninnisini böldü: "Kyparissos doğru söyledi. En zor iş..."

Kyparissos elindeki çakıl taşlarını uzağa fırlattı. "O mahkemeye gitmeyeceğim."

"Korkak olma!" diye bağırdı Phorkynos.

"Oraya gitmeyeceğim! Üç Obol için ne cinayet işleyebilirim, ne de bir suçluyu serbest bırakabilirim!"

"Sen bunu yapsan da yapmasan da sonucu değiştiremezsin. Ayrıca zamanla alışırsın."

"Ben buna asla alışmak istemiyorum!"

"Fakat bunu hepimiz için yapmak zorundasın! Artık bundan kaçamazsın!"

Kyparissos sustu. Sessizliği kadının ninnisi bozuyordu.

Phorkynos yumuşadı. "Senin sorununu nasıl çözeceğiz, biliyor musun?"

"Bak, işte bunu merak ediyorum" dedi Kyparissos sakinleşerek.

"Yazı tura atacağız." Phorkynos cebinden kumaş parçasına sarılmış bir para çıkardı. "Sen baykuşsun, yani siyah; bense Athena'yım, beyaz."

Parayı attı. Tüm gözler paraya dikildi.

"Athena, beyaz!" diye bağırdı Hyperion. Phorkynos gülümsedi.

"Mesele kapanmıştır. Ben beyaz fasulyeyi vereceğim, sense siyahı. Artık üzülmeyi bırak."

Herkes, jüri üyelerinin tek bir atışla kendilerini sorumluluktan nasıl kurtardıklarını ve kararı şansa, tanrıça Tykhe'ye nasıl bıraktıklarını eğlenerek izledi.

Kadın ninni söylemeyi bıraktı. Kendi kendine şöyle dedi: Demek bir insanın yaşamasına ya da ölmesine böyle karar veriliyor. Baykuş siyah fasulye, Athena beyaz... Ne çıkarsa bahtına.

-8-

Sokrates sırtını duvara yasladı. Çocuklar etrafında oynuyordu. Güneş batıya doğru ağır ağır ilerliyordu. Güneş ışıklarının gözlerini kamaştırdığı Sokrates, kölelerin taşıdığı şaşaalı bir tahtırevanın oraya doğru geldiğini gördü.

Tahtırevan verilen emir üzerine durdu ve pahalı kumaşlar içinde bir adam, aşağı indi. Adam Sokrates'e doğru yürüyor, yürürken biraz kalçalarını sallıyordu. Kırış kırış yüzünde belli belirsiz, pis bir gülümseme vardı. Kendini Sokrates'ten ne kadar üstün gördüğünü her hareketiyle belli ediyordu.

"Khaire, saygıdeğer dostum Sokrates!"

Sokrates gözlerini kamaştıran güneşten korunmak için elini kaldırıp, gözlerinin önüne siper yaptı; fakat adamı tanıyamadı. Düşünceli düşünceli karşılık verdi: "Khaire! Neden bana 'saygıdeğer Sokrates' diyorsun?"

"Atinamızın tüm Hellas'ta Sokrates gibi bir adamı kendine mal etmiş tek şehir olduğunu bildiğim için."

"Sözlerinle benimle alay etmeye mi, yoksa benim gönlümü okşamaya mı çalışıyorsun; emin değilim."

"Sana bu sözleri söyleyenin kim olduğunu bilseydin; her ikisini de yapmaya çalışmadığımı, yalnızca sana duyduğum saygıyı göstermek istediğimi anlardın."

"Senin kim olduğunu bilmiyorum. Bağışla beni, ama güneş yüzünden seni çok iyi göremiyorum."

Adam bir el hareketi yaptı; bu hareketle birlikte, saçlarına, giysisine ve tenine sinmiş olan güzel bir koku havalanarak ortalığa yayıldı.

"Ben sınıf atlamış bir fakir, eski bir avareyim. Eskiden sokak çocukları arkamdan 'Sinek, sinek!' diye bağırırlardı. Pek çok insan bana bir Obol vermek yerine, yalvararak uzattığım ellerimin içine tükürürdü. Sen bile bana asla dostça davranmadın, muhtemelen sen de adımı ağzına almayıp..."

"Anopheles" dedi Sokrates birdenbire.

"Evet, sinek. Demek ki beni hatırladın. Sanırım şimdi genç bir insan hakkında asla peşin yargılarda bulunmamak gerektiğini ve bir insanın ne kadar başarılı ya da başarısız bir hayat kurabildiğinin, ancak olgun yaşlarda ortaya çıktığını artık kabul edersin."

"Peki, tüm bunları göz önünde bulundurarak, sen kendini nasıl değerlendiriyorsun?" diye sordu Sokrates. "Başarılı bir hayat mı sürdün?"

Anopheles ipek üstlüğünü havalı bir hareketle omzuna attı ve pişmiş kelle gibi sırıttı. "Bu soruya cevap vermek zorunda mıyım?"

"Lütfen, rica ediyorum" dedi Sokrates ve çok yerinde bir soru sorduğunu hissetti.

"Bu konuda konuşmaktan hoşlanmadığım halde, ricanı geri çevirmeyeceğim."

"Can sıkıcı hatıralar, öyle mi?" diye sordu Sokrates.

"Yok canım! Ama geçmişte yaşanan bir haksızlığın bana acı verdiğini kabul etmeliyim. Tiranların hükümdarlığı zamanında her yerde benim bir gammazcı olduğum dedikoduları dolaşıyordu; hatırlıyor musun?"

"Peki, değil miydin?" diye sordu Sokrates çocukça bir saflıkla.

Anopheles bu rahatsızlık verici soruyu duymazdan geldi ve şöyle dedi: "Ben sadece Atina'yı yönetenlerle ve iktidar sahip-

leriyle sohbet ediyordum. Aynı şeyi sen de yapıyorsun. Buna Sykophantlık mı denir?"

"Önemli olan onlarla kimin hakkında ve ne tarzda sohbet etmiş olduğun. Bir despotla sohbet ederken, birinin arkasından tek kelime dahi olsa kötü konuşan ve arkasından konuştuğu insanı o despotun hedefi haline getiren, bu sırada da ihtiyatla kendini geri planda tutan bir insan düşün. Halk için böyle bir insan da bir Sykophant ya da bir gammazcıdır."

"Bu ders için sana teşekkür ediyorum" dedi Anopheles alaycı bir tavırla. "Tanrılara sağ olsun, yeterince kıskananım var! Bu kadar başarılı olacağımı hiç ummamıştım."

"Başarının büyüklüğünü neye göre ölçüyorsun?" diye sordu Sokrates.

"Sana göre, Sokrates. Sen benim için en iyi ölçüsün. Her zaman fakirdin, şimdi daha da fakirsin. Üstlüğün yırtık pırtık, çıplak ayakların pislikten yara bere içinde kalmış. Tüm yaşamın boyunca asla tam anlamıyla doyacak kadar yemek yiyemedin, hatta henüz yalnız yaşadığın yıllarda bile. Şimdi bir karın ve bir çocuğun var; bir de bakmakla yükümlü olduğun şu dilenci kız Myrto. Evin bir harabeye benziyor; senin tüm heykeltıraşlık sanatından geriye yalnızca mermer parçaları kaldı ve onlar da avluda yavaş yavaş ufalanıp yok oluyorlar. Yaşlılık seni, benim gençliğimde katlanmak zorunda kaldığımdan, daha büyük bir yoksulluğa sürükledi. Dürüstlüğüm için beni bağışla Sokrates, fakat bugün benim için bir daltabandan, bir serseriden, önüne gelen bir baş belasından farksızsın..."

Sokrates hararetle sözünü kesti: "Çok isabetli sözler söyledin. Ben hakikaten bir daltabanım. Ne gümüşüm, ne altınım, ne villam, ne de kölelerim var. Dediğin gibi, ben aynı zamanda bir serseriyim. Sabahtan akşama kadar hiç üşenmeden şehrimizde dolaşıp duruyorum. Bir baş belası olduğumu da kabul ediyorum. Önüme gelen herkesin başını ağrıtıyorum. Fakat şunu unuttun; hiç kimseden bir şey almıyor, her zaman yalnızca veriyorum."

Anopheles güldü. "Biliyorum, yalnızca veriyorsun! Bomboş ellerin kimsenin karnını doyurmayan sözler dağıtıyor ve o sözler bir duman gibi havaya karışarak kayboluyor."

"Sözümü kesme, Anopheles! Şunu söylüyordum: İnsanların başını ağrıtıp duruyor, onların içlerinde gizli kalmış ne varsa gün ışığına çıkarıyorum; tıpkı bir ebe gibi. Ben insanlarla sohbet ediyor ve erdem sahibi olmaları için onları sarsarak, harekete geçiriyorum."

Bu söz Sokrates'in ağzından o kadar yalın ve esaslı çıktı ki sanki "erdem" yerine "ekmek" demişti.

"Senin en yüce ve en iyi olanı amaçladığını kabul etmek lazım" dedi Anopheles ona hak vererek. "Fakat sen yalnızca fakirlerin öğretmenisin. Sofistleri küçümsedin, onların öğretilerini katiyen reddettin. Fakat görüyorsun ya, bugün benim de kendimi onlardan biri saydığım sofistler senden daha becerikli çıktılar. Hepsi büyük servetlere kondular, demagoglarla içli dışlı oldular, bazıları devlet işlerinde fahrî vazifeler aldılar ve hatırı sayılar insanlar oldular."

Anopheles'e sanki eski heykeltıraş bir heykele dönüşmüş, himationunun pilileri birdenbire taşlaşıvermiş gibi geldi. Sokrates'in sadece elleri canlı kalmıştı ve bir ebe gibi, Anopheles'ten bir şeyler alıp gün ışığına çıkarabilmek için hareket ediyorlardı.

Anopheles samimi bir ifadeyle Sokrates'e: "Neden burada duruyoruz?" diye sordu. "Haydi, benimle tahtırevana gel; sohbetimize benim villamda devam edelim. Ayrıca akşam yemeğini düşünmemizin zamanı da geldi."

Sokrates'in yerinden kıpırdamadığını görünce, onu bileğinden sıkıca tuttu ve ısrar etmeye başladı: "Haydi, gel azizim. Sofram yeterince zengin; senin iştahını da kabartabilir."

Sokrates bileğini hafifçe kıvırarak Anopheles'in parmaklarının kurtuldu ve güldü. "Teşekkürler, Anopheles; fakat bu akşam evde misafirim var."

Anopheles hemen başka bir teklifte bulundu. "Sana birkaç

manayla yardım edebilirim. Bunu benden aldığın bir hediye olarak değil, bana vereceğin bir hediye olarak kabul etmelisin!"

Sokrates şen bir kahkaha attı. "Yüce Anopheles, senin Sokrates'ten alabileceğin bir şeye kesinlikle ihtiyacın yok!"

-9-

İnsanın gençliğinde benimsediği şeyler, genellikle tüm yaşamı boyunca ona eşlik ederler: Bir hareket, bir ifade, bir tonlama, bir alışkanlık... Myrto da çocukluğunda büyükbabasının evinde edindiği bir geleneğe sadık kalmıştı; bu yüzden akşam yemeğinde bayram giysisini giyiyordu.

Uzun beyaz peplosunun içinde, hafif sandaletlerin üzerinde, masanın etrafında sessizce dolaşıyor ve kızartılmış balıkla şarap servisi yapıyordu.

Ksanthippe konukların balığın yanında yemeleri için tabaklara pide koyuyordu. Işık siyah saçlarına hafif parıltılar salıyor, fakat yüzündeki çizgileri derinleştiriyordu. Ksanthippe'nin solunda Lamprokles, sağında ise Anytos'un oğlu oturuyordu. Apollodoros ve Platon Sokrates'in yanında, Kriton ve Simon ise karşısında oturuyorlardı. Etraflarında uysal bir koyun pıtır pıtır dolanıyor ve herkesten bir lokma yemek dileniyordu.

Sokrates'in evinin küçük avlusundan şen kahkahalar yükseliyordu. Fakat konuklardan biri, sadece gülüyormuş gibi yapıyordu: Küçük Anytos. Oradaki hiç kimsenin bilmediği bir şeyler biliyordu. Bugün orada bulunmasının sebebi de o erdem vaazcısını mağlup etmiş olmasının zevkini mümkün olduğunca çok çıkarabilmekti. Küçük Anytos diken üstünde oturur gibi oturuyordu.

Bir kulağıyla Sokrates'in Anopheles'le karşılaşması hakkında

anlattıklarını, o eski dilencinin Sokrates'i bugün villasında yemeğe davet etmiş olduğunu; öbür kulağıyla ise ona yaklaşan toynak seslerini haber verecek olan sokağın gürültüsünü dinliyordu.

"Anlattıklarına bakılırsa, Anopheles birdenbire ne kadar zengin bir insan olduğunu pek çok insana çalım satarak göstermiş olmalı" dedi Myrto Sokrates'e.

"İnsanları ihbar eden ve onlara çamur atan biri, 'insan' adını taşımaya layık değildir" dedi Sokrates.

Anytos heyecanını güçlükle bastırıyordu.

Simon düşünceliydi. "Bu sözü senden ilk kez altı olimpiyat önce duymuştum" dedi.

"Bunca zaman sonra bunu nasıl hatırlayabiliyorsun?" diye sordu Apollodoros.

Sokrates de şaşırmıştı. "Ben bile bunu ne zaman söylemiş olduğumu hatırlamıyorum."

Simon avlu duvarındaki bir yarıktan biraz zorlanarak geçip, evine gitti ve kısa süre sonra bir kucak dolusu papirüs rulosuyla birlikte geri döndü. Hızla ruloları karıştırmaya başladı. "Bekleyin, şimdi bulacağım."

"Tüm cehennem köpekleri aşkına, onlar da neyin nesi?" Sokrates hayretler içinde rulolara bakıyordu. Üzerlerinde gördüklerini yüksek sesle okumaya başladı: "İyilik hakkında, güzellik hakkında, nazım sanatı hakkında, tanrılar hakkında, sevgi hakkında, felsefe hakkında, iyi düşünceler hakkında, müzik hakkında, erdem hakkında."

"Buldum!" diye bağırdı Simon. "İşte! Görüyor musun? 'İnsanları ihbar eden ve onlara çamur atan biri, 'insan' adını taşımaya layık değildir.'"

Apollodoros iyice şaşırdı. "Ne zamandan beri her şeyi not alıyorsun, Simon?"

"Henüz genç bir delikanlıyken Sokrates'in sözleri ilgimi çekerdi. İnsan bütün gün ayakkabıcı taburesinin üzerinde oturup,

hiç durmadan ayakkabı yapıyorsa, duydukları üzerinde uzun uzun düşünmesi için yeterince boş zaman bulabiliyor. Sokrates o zamanlar yaşlı sofistlerden bile bir şeyler öğreniyordu; fakat onun söylediklerini, sofistlerden hiçbiri söylemedi. Beni cezbeden de bu oldu; böylece onun söylediği her şeyi zihnime kazımaya ve vakit bulduğum zaman bir kenara not etmeye başladım. Ayrıca Kriton, Simmias ve Kebes de Sokrates'ten duydukları pek çok sözü not alıyorlar."

"Evet, ben de yazıyorum" dedi Platon. "Her akşam yazıyorum. Ksenophon da çok şey yazdı; onun dışında Sokrates'in sözlerini yazan başka insanlar da var."

"Aziz öğretmenim, neden başka şeylerden çok 'insanla' ilgilendin?" diye sordu Apollodoros.

Sokrates güldü. "Ben sıradan bir insanım ve birini ezmektense, onu ayağa kaldırmayı tercih ederim; bunu biliyorsunuz. Tabii önce onu parçalara ayırıyorum, sonra yine birleştiriveriyorum. Bir heykeltıraş gördüğü on erkek ya da kadından en iyi olanı seçer ve yalnızca tek bir heykel yapar. Ben de aynı şeyi canlı insanlarla, onların düşünceleri ve duygularıyla yapmak istedim. Bu sırada hiç durmadan kafamı kurcalayan bir mesele vardı: Annem biçare bebeciklerin dünyaya gelmelerine yardım ediyordu, buna karşın babam gelişimini tamamlamış yetişkin insanları taşlara oyuyordu. Fakat bu dünyada hiç kimse, bir bebeciğin olgun bir insana dönüşürken geçirdiği ruhsal gelişimin nasıl gerçekleştiğiyle ilgilenmiyordu. Kim insanların içinde idraki uyandıracak, onlara doğru düşünmeyi ve erdemleri öğretecek, onları sonsuz saadete ulaştıracaktı? Benim denediğim de buydu."

Anytos, Sokrates'in her sözüyle biraz daha tedirgin oluyordu. Bu sözlerin aslında kendisini hedef aldıklarını düşündü ve bunu düşündüğü anda ihtiyarla göz göze geldi. Anytos birden kızararak, bakışlarını masaya indirdi.

"Bilgeliğin öğretmenleri var" dedi Sokrates. "Bu öğretmenler her şeyi yıkmayı ve altüst etmeyi kendilerine vazife edindi-

ler. Benim en büyük özlemim bir şeyler inşa edebilmek ve inşa ettiklerimi içerikle doldurabilmek. Bir heykeltıraş yaratıcıdır. Ben bir zamanlar büyük bir üzüntüyle heykeltıraşlıktan vazgeçtiğimde, bu sanatın özüne sadık kalmaya karar verdim. Evet, bu işi oldukça uzun zamandır yapıyorum ve... buna pişman değilim."

Sokrates ayağa kalktı, kadehine şarap doldurdu. Kadehimi benim en sevdiğim ve örnek aldığım üç varlık için: ışık veren Apollon, neşe veren Dionysos ve asil avcı Artemis için kaldırıyorum."

Anytos'un sokaktaki atların toynak seslerini duyduğunda beti benzi atmış, buna rağmen o da diğerleriyle birlikte ayağa kalktı ve tanrılara kadeh kaldırmıştı. Ancak eli öyle titriyordu ki bu arada şarabın bir kısmını da yere dökmüştü. Sokrates'in huzurlu ve süssüz sözleri, sarsılmaz özgüveni, yaşamının ve düşüncelerinin zenginliği yüzünden, Anytos kendini çok kötü hissetmişti. İçinde kalan bir parça iyilik, yalnızca birkaç dakika sonra gerçekleşecek olan ihanetine karşı mücadele veriyordu. Birdenbire kendinden nefret etti; babasının ve Meletos'un hain planlarından tiksindi. Fakat artık çok geçti.

Anytos şakaklarına kadar vuran gerginliğe artık dayanamıyordu; ayağa fırladı ve tek kelime bile söylemeden, koşarak avludan çıktı. Herkes şaşırmıştı. "Anytos nereye koşuyor? Ona ne oluyor?"

Sokrates bilgece gülümsedi ve şöyle dedi: "Bazen vicdansız bir insanda bile, bir an için bir haysiyet ya da utanç kıvılcımı kendi kendine tutuşuverir."

"Vicdansız bir insan mı? Bununla ne kastediyorsun, öğretmenimiz?" diye sordu Apollodoros. "Anytos sana kötü bir şey mi yaptı?"

"Sakin ol, sevgili dostum; benim başıma hiçbir kötülük gelemez."

Kriton yüksek sesle düşünmeye başladı: "Son günlerde çok tuhaftı. Ayrıca ondan hiç hoşlanmıyorum."

"Kriton hoşlanmamakta haklı" dedi Platon ona katılarak. "Ben de Anytos'tan hiç ama hiç hoşlanmıyorum."

Sokrates endişeye kapılmadan, böyle düşünmemeleri gerektiğini ifade eden bir el hareketi yaptı. O anda avluya bir İskit girdi. Avludakileri selamladı ve şöyle dedi: "Arkhon Basileus, Sokrates'e bu yazıyı gönderdi. Sokrates, bana cevabını bildirmen gerekiyor!"

Myrto titremeye başladı; Ksanthippe'nin haberciye bakan gözlerinde yılgın bir bakış vardı. Dostları, papirüs rulosunu açan ve yüksek sesle okuyan Sokrates'e heyecanla bakıyorlardı.

"Arkhon Basileus'un emridir: Demos Alopekeli Sophroniskos'un oğlu Sokrates, bugün itibariyle beşinci günde ve üçüncü horoz ötüşünde, suçlamalara karşı kendisini savunmak için Heliaia'nın huzuruna çıkacaktır. Sokrates, devlet tarafından tanınan tanrılara saygı göstermemekle, yeni ve farklı bir din yaratmaya çalışmakla ve bunun yanı sıra gençliğin ahlakını bozmakla suçlanmaktadır."

Ölüm sessizliğini Apollodoros'un feryadı bozdu: "Sokrates, azizim!"

Sokrates Apollodoros'u eliyle iterek yerine oturttu ve İskit'e onurlu bir cevap verdi: "Arkhonuna benim tam zamanında orada olacağımı ilet. Khaire!"

Kasvetli bir sessizlik...

"Kalbinizi ferah tutun, dostlarım. Atina yalnızca suçlamaları değil, beni de dinleyecek."

Kriton eski dostunun elini tuttu. "Fakat unutma ki Sokrates, Atina hukuku böyle bir durumda..."

Sokrates çabucak sözünü kesti: "Ne demek istediğini biliyorum, Kriton" ve ona susması için ihtar ederek baktı.

Küçük avluda gergin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Evin beyaz duvarları parlarken, gün boyunca güneşten alarak biriktirdiği sıcağı etrafına yayıyordu. Zakkum ağaçlarının çiğ damlaları duruyor ve insanın aklını başından alan güzel bir koku her şeyin üzerine siniyordu.

Ama hiç kimse o akşamın güzelliğinin farkına varacak durumda değildi. Simon herkesin endişesini dile getirdi: "Şimdi sana ne olacak, Sokrates?"

"Onlar için önemli olan ben değilim, sevgili dostlarım. Benim düşüncelerim ve bu düşüncelerin sebep oldukları... Bu dünyada hilekârlık ve bilgelik arasındaki savaş ilelebet var olacak. Bir gün hilekârlık galip gelecek, başka bir gün bilgelik. Terazi bir aşağı bir yukarı sallanmaya devam edecek; ta ki bir gün hilekârlığın kefesi fazlasıyla hafif gelene kadar."

Sokrates, Apollodoros'un kıvırcık saçlarını okşadı. "Bilgelik sert bir mermer parçası değildir. O canlı bir ateştir; o ateşi korumak ve sürekli olarak beslemek gerekir. Sizin vazifeniz de budur, dostlarım."

Apollodoros bakışlarını Sokrates'e çevirmişti; huşu içinde onu dinliyordu.

"Bu senin de vazifen olacak" dedi Sokrates ona dönerek. "Beni anlıyor musun, oğlum?"

ALTINCI BÖLÜM

-1-

Sokrates tüm yaşamı boyunca, bulutsuz gökyüzünün altında güneşin doğuşunu beklerken, yüzlerce kez şafağa tanıklık etmişti. Şafak sessizliğini seviyor; ruhu o sessizliğin içinde, parlak gün ışığında gidilmesi pek kolay olmayan yollarda dolaşıyor ve hiçbir şey onu bu yollardan saptıramıyordu.

Sevgili dostu güneşin az sonra arkasından yükseleceği Hymettos'u daha iyi görebilmek için, mermer bloklardan birinin üzerine çıktı. Fakat bugün diğer günler kadar sessiz bir gün değildi. Demos Alopeke'nin küçük evlerinden gelen gergin sesler, güneş doğmadan çok önce duyulmaya başlamıştı. Biri susuyor, diğeri başlıyor; sesler dört bir yanı sarıyordu.

Bugün Atina'nın damlarının altına, tanrı Hypnos uğramamıştı. Sayısız pencerenin ardından telaşlı sesler yükseliyordu; çünkü bu sabah Atina'nın en iyi adamlarından biri, Sokrates, mahkemeye çıkarılacaktı.

Sokrates mermer bloğun üzerinde hâlâ kıpırdamadan duruyordu. Tedirginliği hissediyor, öfkeli sesleri duyuyor ve o gece şehrinin gözüne uyku girmemiş olduğunu biliyordu. Gülümsedi; Böyle bir anda yalnız olmamak ne büyük mutluluk!

Zakkumların ve selvi ağaçlarının güzelim kokularına, nahoş bir duman kokusu karışıyordu. Bir yerlerde birileri çoktan uyanmıştı; süt kaynatıyor ve pide pişiriyorlardı. Duruşma akşama kadar sürecekti. İnsanlar duruşmaya geç kalmamak, iyi görebi-

lecekleri ve duyabilecekleri bir yer kapabilmek, Sokrates'in yakınında olabilmek için, işlerini alelacele yapıyorlardı.

Ksanthippe ile Myrto da erken uyanmıştı. Myrto çıplak ayaklarıyla sessizce avluya çıkmış, Sokrates'in kıpırtısız duran bedenine bir hayale bakar gibi bakıyordu. Ksanthippe, Myrto'nun peşinden avluya geldi; iki kadın korku içinde birbirlerine sarıldılar. Sokrates'in siluetini çevreleyen gökyüzünün giderek aydınlandığını gördüler.

"Keşke bugün güneş doğmasa!" diye fısıldadı Myrto.

Meletos, Abissa'ya alacakaranlıkta kendisini uyandırmasını emretmişti. Kadın köle, her sabah onu uyandırmaya giderken saçlarını açık bırakır; Meletos da bundan çok hoşlanırdı. Ama bugün saçlarını sıkı bir topuz yapmıştı ve topuzun etrafına rengârenk bir saç bandı dolamıştı. Efendisinin bugün nereye gideceğini biliyordu; bu yüzden her zaman yaptığı gibi, güne güzel başlaması için onun yanına uzanmadı.

Abissa, Meletos'u şefkatle öptü. "Efendim, hava aydınlanmak üzere. Bugün senin için önemli bir gün." Meletos onun şefkatine zorbalıkla karşılık verdi; göğsünü öyle bir çimdikledi ki kadın acıdan inledi. "Evet, Abissa" dedi Meletos. "Bugün büyük gün; benim ve Sokrates için, Sokrates ve benim için."

Kadın, Meletos'un yüzüne dikkatle baktı. Bir gecede nasıl da yaşlanmıştı! Yoksa yalnızca gözleri miydi, onu bu kadar yaşlı gösteren? Ama neden? Nihayetinde yargılanacak olan o değildi.

"Banyo hazır mı?"

"Elbette, despot" diye cevap verdi Abissa ve ona banyoya kadar eşlik etti. "Bugün için hangi giysilerini getirmemi istersin?"

Meletos'un aklına o anda, dün Anytos'tan minnettarlığının bir ifadesi olarak almış olduğu hediyeler geldi; banyo teknesinden bağırdı: "Kızıl-kahve khitonumu, altın bileziğimi ve... Sence hangi üstlüğü giymeliyim?"

"Erguvan rengi nasıl olur?" diye sordu köle.

"Hayır, olmaz; sonra benim Alkibiades'i taklit ettiğimi söylerler."

"Yeni yeşil khlamysine ne dersin, hani şu altın işlemeli olana?"

"İşte o olur! Yepyeni bir giysi!"

Meletos banyodan sonra üstünü giyindi; o kahvaltısını yaparken, Abissa ona şehirdeki kargaşayı anlatıyordu. Fakat Meletos'un aklı Aeropagdaydı.

Kahvaltısını bitirdikten sonra, Sokrates'e karşı yapacağı suçlamanın provasını yapmaya başladı; bu sırada, konuşmasına en uygun jestleri ve mimikleri kullanıp kullanmadığını görmek için büyük bir dikkatle aynaya bakarken yüzünde pis bir gülümseme belirdi.

"Bekle, ihtiyar! Kirke'nin bir domuza dönüştürdüğü ben, bugün domuz sesimle sana güzel şeyler söyleyeceğim."

Hymettos sırtlarında yuva yapmış kartallar havalanarak kuzeye doğru uçtular. Kartallar daima, Phoibos altın aygırlarını ahırdan çıkarmadan kısa bir süre önce uyanıyorlardı.

Fırıncı Merinos evinin düz damının üzerinde duruyor, gözlerini ovuşturuyordu. Derken Pentelikon'a doğru uçan kartalları gördü.

"Gün çoktan ağarmaya başladı" dedi kendi kendine; Helenler kendi kendilerine konuşmak zorunda kalsalar dahi, konuşmayı çok severlerdi.

O anda komşu avludan bir ses yükseldi: "Evet, yavaş yavaş hazırlanmanın zamanı geliyor" dedi Lustratos, sonra: "Yanına yiyecek bir şeyler al; hatta benim için de al" diye ekledi.

"Az önce pişirdiğim pideleri götüreceğim. Bugünkü satışları karımla oğlum yapacaklar. Sen de şarap getir; bugün korkunç sıcak bir gün olacak."

"Jüri üyeliğine seçilmiş olmak hiç hoşuma gitmiyor" diye isteksizce homurdandı Lustratos.

"Ben heyecandan yerimde duramıyorum; bütün gece gözümü bile kırpmadım" dedi Merinos, sonra yine uykusuz gözlerini ovuşturmaya başladı.

"Ben de." Damın üzerinde iki yana açtığı bacaklarıyla destek alarak ayakta duran Lustratos, kollarını gökyüzüne doğru kaldırdı. "İşte, yine dehşet verici bir sorumluluk; hakikaten nasıl oy vermem gerektiğini bilmiyorum."

"Bunu orada göreceğiz" dedi Merinos komşusunu avutmak için.

Lustratos, Merinos'a çıkıştı: "Orada şimdikinden farklı ne görebilirim ki? Karmaşa ve panik! Sokrates'in bir adama Apollon'un kehanetlerindense aklına güvenmesi gerektiğini söyleyerek. adamı bu düşünceyi benimsemeye teşvik ettiğini kendi kulaklarımla duydum. Ona aklına takılan sorulara yanıt bulmak için sürekli olarak Delphoi'ye koşturmamasının ve kendi sorularına kendi kendine cevap vermesinin, yani cevapları aklıyla bulmasının, onun için daha iyi olacağını söyledi. Belki de tam olarak, şimdi benim söylediğim sözleri söylemedi. Fakat o sırada Sokrates'in etrafına toplanmış olan bizler, onun bu sözlerinden insanın aklının tanrısal olandan daha üstün olduğu sonucunu çıkardık. Ne fena, değil mi? Ayrıca şunu da yine kendi kulaklarımla duydum; biz Atinalılar için en lüzumlu olan ne ise, onun ortaya çıkarılması gerekiyor. Haydi, senin için en önemli olanın ne olduğuna karar ver."

Merinos komşusunun kaygılarını paylaşmıyordu. Gülümsedi. "Neden karar vermek için daha çok zamanın varken bu kadar kafa patlatıyorsun ki? Ksanthippe orada olacak, her şeyi belirleyecek. Buna nasıl başlayacağını tahmin edebiliyorum. Onun ikna kabiliyeti Sokrates'in lehine olacak. Göreceksin; dizlerinin üzerine çöküp, ağlayarak bizden merhamet dileyecek ve bu sırada o muhteşem saçlarını yolacak. Tüm jüri heyeti duygulanacak ve gözleri yaşlarla dolacak; bu senin de başına gelecek Lustratos. O zavallılar karşısında hepimiz yumuşayıvereceğiz.

Düşünsene; bir oğlu var ve bir de şu ikinci kadın... Sokrates'in para cezasına çarptırılmasını nasıl onaylayabiliriz? Ya da onun sürgüne yollanmasını? O Atinamızı bu kadar çok severken, biz onu... Yo, düşüncesi bile kötü!"

Lustratos başını iki yana salladı. "Bilmiyorum. Ben sadece sana, bunun çok kafa karıştıran bir mesele olduğunu söylüyorum. Sen ne dersen de bu adam pek çok suç işledi; bana inanabilirsin! Kaldı ki herkes her şeyi senin kadar hafife almıyor."

"O ne ceza ödeyecek, ne de sürgüne yollanacak; benimle bahse girmek ister misin?"

"Hayır, istemem."

Doğuda, ufuktaki aydınlık çizgilerin arasına, altın bir halka yavaş yavaş sokuluyordu ve onun altın kubbesi hiç durmadan, yükseliyordu.

Sokrates onu selamlamak için kollarını havaya kaldırdı. "Gelişin kutlu olsun; selam sana, büyük ışık!"

Güneşi onun huzurunda eğilerek selamladı ve sonra arkasını döndü. Ağır adımlarla bir taştan diğerine gidiyor, taşlara hafifçe dokunuyor ve onların pürüzlü yüzeylerini okşuyordu. Çok eskiden kalma bir granit bloğunun pürüzsüz yüzeyi, güneşten yansıyan ışıkla kırmızı pırıltılar saçıyordu.

Hey, Momos! Sevgili yaşlı alaycım, benim ihtiyar amcacığım, üstadım! Beni nasıl bir gün bekliyor, biliyorsun ve buna rağmen bana surat asmayı bugün de sürdürüyorsun. Bak kardeşim; sen yalnızca yarı yarıya tamamlanabildin. Senin tanrısal gülüşünün, bir insanın yüreğinden gelen o gülüş kadar değerli olmadığını hiçbir zaman kavrayamadın.

Sokrates, Artemis'e döndü ve onun güzelliği karşısında dizlerinin üzerine çöktü. "Ah, sevgilim! Sen bu dünyaya gelişime yardım ettin; hem de güneş gökyüzündeki yolculuğunun zirvesine ulaştığına anda. Sen benim ilk gülüşümü duydun..."

Sustu ve daha önce pek çok kez yaptığı gibi Artemis'in güzel dizini öptü.

Hymettos'un eteğinde altın sarısı arılar, kovanı terk etmeye başladılar.

"Gitme zamanım geldi" diyerek kahvaltı masasından kalktı Sokrates.

"Hep birlikte gidiyoruz" dediler Ksanthippe ve Myrto aynı anda.

"Siz gelmiyorsunuz."

Sokrates bu sözünün üzerine karşılık alamadı.

Kadınlar çoktan hazırlamış oldukları ekmek torbalarını aldılar. Hiçbir şey söylemeden Sokrates'ten önce avludan çıktılar.

Ksanthippe, Myrto'ya döndü ve yavaş sesle şöyle dedi: "Lamprokles daha sonra babamla birlikte gelecek."

"Senden rica ediyorum, Ksanthippe, senden de Myrto; lütfen gelmeyin, evde kalın.

"Sokrates, senin için yanıma pide aldım" dedi Ksanthippe. "Belki uzun sürer."

Sokrates karısının yüzündeki hüzünlü gülümsemeyi gördü. "Güneş batmadan önce evde olacağım. Beni güzel bir akşam yemeğiyle karşılasanız, daha iyi edersiniz."

"Keşke seni gerçekten güzel bir akşam yemeğiyle karşılayabilsek" diye karşılık verdi Ksanthippe.

"Seni korkutan nedir?" diye sordu Sokrates.

"Seni dini reddetmekle suçluyor olmalarının hiçbir önemi yok mu? Kendini bu suçlamadan nasıl aklayacaksın? Senin artık tanrılara inanmadığını en iyi bilen kişi benim. Sen tanrılara gülümsüyorsun. O mermer Artemis'le sadece bir kadınmış gibi konuşuyorsun."

Sokrates güldü. "Anlaşıldı; demek Ksanthippe yargıç olsaydı, sonum kötü olacaktı ve çoktan Anaksagoras'ın yanında olacaktım. Kendimi nasıl aklayacağımı soruyorsun, öyle mi? Elbette sen benim hakkımda pek çok iyi şey söyleyemezsin. Fakat ben yalnızca kötü şeyler yapmadım. Kaldı ki Atina da bunu biliyor; bunu bu sabah güneş doğmadan önce duydum."

Kadınlar hiçbir şey söylemediler. O sırada kapıda bir tokmak sesi duyuldu. Kapının önünde iki İskit duruyordu. "Bizi Arkhon Basileus yolladı ve..."

"Evet, biliyorum. Ben hazırım" diye homurdandı Sokrates.

Ardından, hâlihazırda büyük bir meraklı kalabalığının beklemekte olduğu sokağa çıktı. İki kadın peşinden yürüyorlardı. "Peki, o zaman bana biraz eşlik edin. O büyük kesenin içinde ne taşıyorsun, Myrto?"

Myrto onu Sokrates'ten kaçırmaya çalıştı, fakat Sokrates keseyi kaptı ve içini açtı.

"Tüm cehennem köpekleri aşkına, bu da neyin nesi? Güllerden yapılmış bir taç, öyle mi?" Myrto'ya hafifçe gülümsedi. O sırada şunları düşündü: Şuna bak, hür bir adam olarak mahkemeden çıktığımda beni böyle karşılamak istiyor; yaşlı kafamda bir taçla! Fakat etraflarını saran izleyici kalabalığını görünce şöyle dedi: "Ne kadar naziksin; demek mahkemeden çıktığımda beni güllerle süslemek istiyorsun."

Demagog Anytos da tüm gece boyunca gözünü kırpmamıştı. Anytos'un yatağı mozaik zeminin üzerinde sabit durmuyor, beşiği andıran tahta bir iskeletin üzerinde sallanıp duruyordu. Fakat Anytos sallana sallana uyumak için boş yere çabalamıştı. Sürekli olarak gözlerinin önüne Sokrates gelmişti. Hızla sağına dönerken, yatak şiddetle sallanmıştı; fakat yine Sokrates'i görmüştü. Hızla soluna dönmüş, bu kez de Sokrates'i o alaycı gülümseyişiyle karşısında görmüştü. Sokrates aynı gülümsemeyle agorada ona şöyle demişti: "Bir zengin daha zengin olmak, küçük bir demagog en güçlü demagog olmak, Anytos ise bir Arkhi-Anytos* olmak ister."

Onu hep o haliyle karşımda görmek ne kadar berbat bir şey! Sırf bu yüzden delireceğim!

Daha gün ışımaya başlamadan Anytos ayaklanmıştı; çünkü 'oradaki' onu yatağından kovalamıştı.

Anytos bugünkü duruşmaya karşı isteksizlik, hatta içten gelen bir karşı koyuş hissediyordu. Acaba bu duruşmaya katılmayı reddetmek hâlâ mümkün müydü? Bir hastalığı ya da önemli bir seyahati bahane edebilirdi. Yoksa kendisi için Delphoi kâhininden bir kehanet mi uydurmalıydı? Hayır, hayır! Bahane aramamalıyım.

Anytos'un gözleri Athena heykeline takılıp kaldı. Sokrates Gymnasium'da biz Atinalıların ne kadar değerli olduğunu dile getirirken, sana da hakaret etti. Bana cesaret ve güç ver! Bunun karşılığında sana bu akşam bir kurban getireceğim.

Hakikaten beni korkutan nedir? Biz onu yargıladığımızda, herkes ona yüz çevirecek. İster gerçek, ister iftira olsun, Sokrates hakkında yalnızca en kötü şeyler söylenecek ve Atinalıların ona duyduğu sevgi yok olacak. Peki, ben de onların sevgisini kaybedecek miyim? Yoksa o sevgiye asla sahip olmadım mı?

"Makhinos" diye bağırdı ve köle geldiğinde ona şöyle emretti: "Bir anason likörü getir; büyük olsun!"

Apollodoros masada, bir taş sütün karşısında oturuyor; annesi yanında duruyordu. Kadın oğlunun yüzüne endişeyle baktı; Apollodoros'un yüzünde gözyaşları sel olmuş, akıyordu.

Kadın oğlunun başını okşadı. "Ağlama" dedi. "Göreceksin, her şey yoluna girecek."

Apollodoros bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlıyordu. "Sen agorada değildin ve orada Arkhon Basileus'un beyannamesini okumadın. Bu yüzden tüm bunlar hakkında hiçbir şey bilemezsin, anneciğim."

"Ağlama, oğlum. Eminim ki Sokrates masum olduğunu kanıtlayacak ve bir o kadar eminim ki mahkeme onu beraat ettirecek."

Delikanlı bağırdı: "Sokrates gibi bir insanın mahkemeye çıkarılması, şerefine leke sürülmesi korkunç bir şey! O ki tüm insanlar içinde en namuslu olandır!"

"Ağlama, oğlum! Onun masum bir insan olduğunu biliyorsan, başına hiçbir kötülük gelemeyeceğini de bil!"

Apollodoros yakınmaya devam etti: "Peki, ama onu yargılayacak olanların masum olduklarını biliyor muyum? Kim suçluyor onu? O asalak Meletos, o bukalemun Lykon ve o intikam düşkünü Anytos!"

"Hera aşkına! Sus artık! Atina'da ne çok Sykophant olduğunu bilmiyor musun? Onlardan biri seni duyacak olursa, ihbar edilir, sen de mahkemeye çıkarsın."

Apollodoros biraz sakinleşti ve şöyle dedi: "Ah, anneciğim; bunları düşünen tek kişi ben değilim. Bu düşünceler bir duvar gibi etrafımı çeviriyorlar; onlardan nasıl kurtulabilirim ki? Dün Sokrates'i, onu tanıdığım günden beri ilk kez üzgün bakarken gördüm."

Sokrates yanındakilerle birlikte Aeropagos'da yargıçların girişinin bulunduğu yere kadar çıkmıştı. Yol boyunca kadınlar pek konuşmamışlar, etraflarındaki halk da onlar kadar sessiz kalmıştı. Sokrates ilk başta, gençliğinden kalma birkaç neşeli anı anlatmıştı; fakat kimse anlattıklarına gülmeyince, neşeli anıları bırakmış, tek kelime daha söylemeden, ay çekirdeklerini çitleyerek yürümeye devam etmişti.

Yukarıda onları Lamprokles, Ksanthippe'nin babası ve dostlarından oluşan büyük bir grup bekliyordu. Ona yakın olan ve onu seven herkes orada toplanmıştı.

Sokrates onları neşeyle selamladı: "Khaire, sevgili dostlarım! Bu saatleri benimle paylaşmak için buraya gelmekle ne kadar iyi ettiniz."

"Bu yaptıkları namussuzluk!" Antisthenes öfkesini dışa vurdu.

"Yo, hayır" dedi Sokrates ve elini onun omzuna koydu. "Namuslu bir yurttaş yasaya saygı göstermelidir." Sonra kendisine eşlik eden iki kadına döndü. "Sizleri ve Lamprokles'i dostlarıma

emanet ediyorum. Onlar sizi, iyi görebileceğiniz ve duyabileceğiniz bir yere, podyuma götürecekler; orası akrabalar için ayrılmış bir yer."

"Hayır!" diye haykırdı o anda Ksanthippe. "Kadın, kocasıyla birlikte mahkemeye çıkma hakkına sahiptir. Sen belki başkalarını savunabilirsin, ama kendi kendini savunamazsın. Onlar seni mahkûm ederlerse ve ben orada olmazsam. sana kim yardım edebilir!"

"Sokrates'i kim, ne için mahkûm edebilir ki Ksanthippe?" dedi Pheidon.

Ağlamalar. Yakınmalar. Yalvarmalar. Fakat her şey boşunaydı. Sokrates kararından dönmüyordu. "Benimle birlikte mahkemenin huzuruna sadece Kriton ve Platon çıkacak." O anda gözleri Apollodoros'un yalvaran bakışlarına takılıverdi; Sokrates onun elini tuttu ve şöyle dedi: "Bir de sen, oğlum!"

Ksanthippe bağırmaya başladı. "Ben de gelmek istiyorum! Benim buna hakkım var! Sana yardım etmek zorundayım!"

Sokrates'in dostları Ksanthippe'yi, Myrto'yu ve Lamprokles'i sakinleştirdiler ve onları "Solon Masası" adı verilen ailelere ayrılan bölüme götürdüler.

"Bana veda etmeyecek misin?" dedi Ksanthippe gitmeden önce.

Sokrates gülümseyerek kadınları ve oğlunu öptü. "Daha çok görüşeceğiz."

Uzaklaştılar. Ksanthippe hıçkıra hıçkıra ağlıyordu; Myrto'nun gözleri dolu doluydu. Sokrates üç arkadaşıyla birlikte orada kaldı.

İskitlerden biri büyük bir saygıyla Sokrates'e bir taş gösterdi; Sokrates çağrılana kadar o taşın üzerinde oturabilecekti.

"Sen kendin otur, kardeşim" dedi Sokrates ona. "Ben ayakta durmaktan çok memnunum."

Kalabalık gruplar tepede farklı yerlere dağıldılar. Alttaki oturma alanı Dikasterion'a, Heliaia'nın beş bin kişilik 'kan mah-

kemesinin' onda birine ayrılmıştı. Jüri heyetinin oturacağı etrafı çitle çevrili bölmeye açılan kapılarda büyük bir izdiham vardı. Fakat jüri üyeleri boş yere itişip kakışıyorlardı; çünkü kapılar henüz açılmamıştı ve önlerinde nöbetçiler duruyordu. "Herakles aşkına! Pinakionumu kaybettim. Yer açın! Aramama yardım edin; o tam üç Obol demek."

Nihayet! Nöbetçiler kapıları açtılar, Pinakionları kontrol ettiler ve Heliast'ları tek tek içeri aldılar. Son olarak, jüri heyetine kurayla seçilmiş olan aristokratlar ve yeni zenginler tahtırevanlarından indiler; böylece zenginlerin asla aceleye gelemeyeceklerini herkese, dilediklerince gösterdiler.

Heliast'ların en alt sırasının hemen karşısında, etrafı kapalı, tek girişi olan, yüksekçe bir bölme bulunuyordu. Ortaya yargıç, kâtip ve tellal için büyük bir mermer masa konmuştu; masanın sağ tarafındaki yer davacıya, sol tarafındaki ise davalıya ayrılmıştı.

Derken kâtip, tellal ve ikinci yazman, mübaşir ve iki İskit göründüler. Onları, şatafatlı giysileriyle mahkeme başkanı Arkhon Basileus izledi. Basileus kendi yerine oturdu, yüzünü jüri heyetine döndü ve kâtibe, bugünkü mahkemenin ikamesini dikte ettirdi. Ardından, darbeleriyle sessizliğe davet eden küçük çekicini eline aldı ve davacının oraya getirilmesini emretti.

Esas davacı olan Meletos, yasal olarak duruşmaya ilk çıkan kişi olabilirdi; fakat o önceliği, kendisinden daha yaşlı ve aynı zamanda topluluğun lideri olan Lykon'a bıraktı. Anytos mavi, Lykon ise gri bir üstlük giymişti. Fakat en büyük ilgiyi çimen yeşili khlamysiyle Meletos topluyordu; khlamys altın bir broşla omuz hizasında tutturulmuş ve altın işlemelerle süslenmişti.

Jüri üyelerinin oturduğu izleyici sıralarından şaşkın bir ses yükseldi. "O da kim?"

Bunun üzerine Arkhon, esas davacı olan şair Meletos'u takdim etti.

"Davalı içeriye alınsın!" diye buyurdu Arkhon.

Dikasterion'un ve beş bin kişilik izleyici kalabalığının üzerine derin bir sessizlik çöktü. Binlerce çift göz, iki İskit'in açtıkları mahkeme girişine çevrildi.

Girişte bir siluet belirdi: iri, güçlü, haşmetli... Sokrates. Ayakları her zaman olduğu gibi çıplak, yürüyüşü ağır ve paytaktı. Güneşten yanmış keli, bronz gibi parıldıyordu. Her zaman olduğu gibi beyaz khitonunu, onun üzerine de yırtık pırtık üstlüğünü giymişti.

O anda mahkemede çok olağandışı bir şey oldu: Jüri üyelerinin büyük kısmı ayağa kalkarak Sokrates'i coşkuyla alkışlamaya başladılar.

Sokrates mahcup oldu. Kendisini alkışladıklarına inanamıyordu. Utanarak arkasını dönüp, Platon ve Apollodoros'la birlikte peşinden gelmekte olan Kriton'a baktı.

"Atinalılarının seni ne kadar hoş karşıladıklarını görüyor musun?" dedi Platon.

Sokrates ona gülümsedi. "Bekle ve bana nasıl veda edeceklerini de gör, dostum."

Alkışlar yavaş yavaş azalarak sustu. Jüri üyeleri yerlerine oturdular ve bizzat Arkhon, Sokrates'in oturması için yer gösterdi.

Sonra küçük çekiciyle mermer masaya vurdu ve şöyle dedi: "Demos Alopekeli mermerci Sophroniskos'un oğlu, Atinalı yurttaş Sokrates aleyhine duruşmayı açıyorum. Kendisi aleyhine mahkemeye iletilen iddiaya göre; Sokrates devlet tarafından tanınan tanrıları inkâr ederek ve mevcut olandan farklı, yeni bir din kurmaya çalışarak, bunların sonucunda da gençliği bozarak, yasa karşısında suçlu duruma düşmüştür. Esas davacı Meletos'tur."

-2-

Meletos kızıl saçlarını geriye doğru attı ve ellerini havaya doğru kaldırdı. "Her şeye gücü yeten Zeus! Tüm bu Atinalı neferlerin huzurunda sana sesleniyor ve senden bugünkü amelimize tanıklık etmeni diliyorum. Bu amel ki şuradaki adamın, Sokrates'in, seni ve tüm diğer Olympos tanrılarını mahrum etmek istediği ulviyeti ve saygınlığı sizlere geri verecektir. Büyük Zeus; Sokrates yalnızca seninle değil, aynı zamanda Athena, Afrodit, Eros ve tüm diğer ölümsüz tanrılarla alay ediyor" dedi ve yüzünü akropolise dönerek; "Sizler, Olympos'un tüm tanrıları; yeryüzünün, suyun ve yeraltı dünyasının tanrıları! Sizinle alay ederek büyük suç işlemiş olan buradaki bu adamın, bugün yargılanarak cezalandırılmasına tanıklık edin. Sizlere sesleniyorum koruyucularımız, velinimetlerimiz, yaşam verenlerimiz; bizim tüm başarılarımızı ve kazançlarımızı yürekten arzulayan sizlere! Bu kadar uzun süre sessiz kalıp, kötülüğün giderek güç kazanmasına göz yumduğumuz için bizden intikam almayın; affınızı esirgemeyin ve bu büyük suçumuzu bağışlayın. Pek çok insan şuna şahitlik edecektir ki Sokrates sizleri ortadan kaldırmaya ve yeni tanrıları yüceltmeye çalıştı."

Mahkemede ve tepelerin üzerinde bulunan insanlar, fırtınadan önce ansızın esiveren şiddetli bir rüzgârla titreyen çayırlar gibi, korkudan ürperdiler. Ksanthippe ölesiye korkmuştu; bu

şiddetli rüzgâra karşı korunmak için oğlundan güç almak ister gibi, onu bağrına basmıştı.

Fakat Meletos suçlamalarının sonuna geldiğinde Ksanthippe'nin kokuları daha da büyüdü. Meletos ses tonunu iyice yükselterek yasayı ilgilendiren açıklamalarda bulundu: "Sokrates suçludur; çünkü devletin tanıdığı tanrıları tanımamış ve bunun yanı sıra yeni bir tanrı inancı oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca gençlerimiz üzerindeki zararlı nüfuzunu kullanarak da suç işlemiştir."

İnsanlar taş kesilmiş gibi kıpırtısız duruyorlardı; öyle bir sessizlik hüküm sürüyordu ki duvar boyunca sıralanan çam ağaçlarının iğnelerinin yere düşüşleri bile duyulabiliyordu. O anda boğazına bir şeyler düğümlenen bir jüri üyesi güçlükle şöyle dedi: "Kaybetti."

Sokrates başını kaldırıp, güneşe baktı. Tam öğle vakti, güneşin kavurucu sıcağında dünyaya gelmişti. O, güneşi kardeşi gibi seviyordu. Güneş bugün tam tepede durduğunda ve hiçbir şeyi gölgelemediğinde ne olacaktı? Güneş sanki sabahın erken saatlerinden beri sıcaklığıyla, her zaman olduğundan daha çok yakıyormuş gibi geldi Sokrates'e. Bana güç vermek istiyor, kurumuş kemiklerimi ısıtıyor; sevgili yaşlı güneş... Benim altın tacım, bugün yanımda olduğun için öyle mutluyum ki!

Ksanthippe Myrto'nun kollarına atılarak feryadı bastı: "Buna dayanamam, bunu görmeye ve duymaya... o iyi kalpli bir insan... koca bir bebek..."

Myrto fısıldadı: "Evet, o kocaman ve saf bir bebek."

Meletos halkın kapıldığı dehşetin zevkini çıkarıyordu. O anda hoşuna gitmeyen tek şey, velinimeti Anytos'un gözleriydi. Meletos o gözlerden, umduğu memnuniyetin yerine, sanki kızgınlık ve öfke okuyordu. Asabice göz kırptı ve bir dakika kadar öylece durdu; fakat artık Anytos'la bakışarak anlaşmak için çok geçti. Son buluşmalarında o ve Lykon, Meletos'a sıkı sıkı tembih etmişlerdi: Sokrates'i şunu bunu yapmış olmakla suçla!

Meletos'un yaptığı da buydu ve seyirciler üzerindeki etkisine bakılırsa, işini iyi yapmıştı. Öyleyse sakin sakin devam edebilirdi. Meletos'un iyi bir hafızası vardı ve bundan sonra ne yapması gerektiğini biliyordu. Elini havaya kaldırdı. Altın bileziği güneşin altında ansızın parıldadı; sanki Zeus'un şimşeklerinden biri çakmıştı.

Bu şimşekle, bir insanın hayatı üzerine oynanan oyun başladı.

"Sokrates'in suçunu kanıtlamak için sizlere delil üstüne delil sunacağım. Elbette Sokrates bunun ardından yapacağı savunma konuşmasında, delillerimi çürütmek için çabalayacak. Sizi bir konuda şimdiden uyarmak istiyorum; Sokrates alenen, benim kötü bir şair olduğumu söylüyor ve savunmasında da bunun intikamını almak için kendisinden davacı olduğumu iddia edecek."

İkinci sırada oturan jüri üyelerinden biri himationunun ucuyla yüzünü sakladı.

"Neden gülüyorsun?" diye yavaş sesle sordu ona yanında oturan.

"Meletos'un mısralarını bilirim de ondan."

Meletos bağırarak konuşmaya devam ediyor, bu sırada sesinin kulakları tırmalayacak kadar nahoş çıkmasına aldırış etmiyordu. "Fakat bu benim yüce tanrılarımızı onun fesat dilinden korumama engel olamaz."

Sokrates o ana kadar yüzü güneşe dönük bir halde duruyordu. Bu söz üzerine yüzünü Meletos'a doğru çevirdi. Elini cebine soktu, bir avuç ay çekirdeği çıkardı ve onları çitleyip, kabuklarını yere atmaya başladı. Hiç kimse onu bu davranışı yüzünden ayıplamadı; ancak Sokrates nerede çekirdek çitlediğini hatırlayıverince, ansızın korkuya kapıldı. Suçluluk duygusu içinde Arkhon'a baktı. Fakat Arkhon'un, Sokrates'in küçük zaaflarından haberi vardı ve ona gülümseyerek, başını salladı; böylece ona bunun önemli olmadığını ima etmiş oldu. Sokrates bunun

üzerine Arkhon'a minnettarlıkla başını salladı ve bakışlarını tekrar Meletos'a çevirdi. O sırada Meletos'un tumturaklı, ama aynı zamanda ruhsuz şiirlerinden birini hatırladı ve kendini gülümsemekten alamadı. Bu delikanlı acaba kaç yaşındaydı? Otuz mu? Otuz yaşında bir insanın sanatının ehli olması gerekirdi.

Meletos konuşmaya devam etti: "Sokrates henüz genç bir delikanlıyken her sabah öğretmeniyle birlikte Ilyssos'un kenarında yürüyüş yapardı; öğretmeniyle yaptığı bu yürüyüşlerin amacı, elbette onun fikirlerini büyük bir hevesle özümsemeye-bilmekti. Kimdi bu öğretmen, Atina'nın neferleri? Daha sonra Atina mahkemesi tarafından, tanrıları inkâr ettiği için ölüm cezasına çarptırılmış olan filozof Anaksagoras. Anaksagoras kararın infazından önce Perikles'in yardımıyla Lampsakos'a kaçmayı başarmıştı. 'Tanrılar Üzerine' adlı kitabı agorada alenen yakılmasına rağmen onun tanrılara ettiği hakaretler Atina'da kaldı!"

Meletos Sokrates'e meydan okuyan bir bakış attı. İhtiyar, ağzındaki kabuğu yere tükürdü ve şöyle dedi: "Bana onur veren bir şeyi neden inkâr edeyim?"

Meletos hemen saldırıya geçti. "Bunu duydunuz, değil mi? Söylediklerimi o da kabul ediyor. Sokrates gittiği ve bulunduğu her yerde Anaksagoras'ın görüşlerini yayıyor."

"Yo, hayır; ben kendi görüşlerimi yayıyorum" diye düzeltti Sokrates.

Meletos Sokrates'in onun için suçlamayı böylesine kolaylaştırıyor olmasına şaşırdı. "Bu senin için çok daha kötü; çünkü resmi tanrılarımız hakkındaki görüşün, seni mahkûm ettirecek kadar korkunç. Tıpkı bir zamanlar gözdenle, şu Abdera'lı kâfir Demokritos'la bir olup, tanrıça Leto'nun kutsal kurbağalarıyla alay ettiğin gibi, şimdi de bizim tanrılarımızla alay ediyorsun. Yıllardır en büyük eğlencen, senin deyiminle 'Zeus'un kaçamaklarını' anlatıp durmak; Zeus bazen gerçek bedeniyle, bazen de bir boğa, bir kuğu veya Amphitryon kılığına girerek, ya da bir altın yağmuruna dönüşerek, pek çok tanrıçayla ve yeryüzü kadınıyla kaçamak yaparmış. Daha neler neler!"

"Peki, bunlar doğru değil mi?" dedi jüri heyetinin oturduğu sıralardan yükselen bir ses.

"Bu düpedüz hakaret!" diye bağırdı başka bir ses.

"Yok canım!"

"Kesinlikle öyle!"

Hali vakti yerinde görünen bir adam ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Ey, Arkhon Basileus: sen halk tarafından inancımızla ilgili meselelerde karar vermekle yetkilendirildin. Bize bunun bir hakaret olup olmadığını sen söyle."

Arkhon'un yüzü mahcubiyetten kulaklarının ardına dek kızardı. Sokrates'e bakmaya korktu; çünkü onun alaycı alaycı sırıttığını hissediyordu. Çekincini elinde evirip çevirdi ve ona, sanki onu ömründe ilk kez görüyormuş gibi dikkatlice baktı. O sırada jüri üyelerinden biri ayağa kalktı. "Arkhon, bu soruya benim cevap vermeme izin verir misin?"

Bu soruyu soran kişinin amacı ona yardım etmek mi, yoksa onu daha zor duruma düşürmek miydi; Arkhon bunu bilmemesine rağmen başını sallayarak izin verirken, çekiciyle mermer masaya vurduğunda elleri titriyordu.

Adam bir vaazcı sesiyle konuşmaya başladı: "Zeus'un herhangi bir ölümlü kadınla ne zaman ve ne tür bir ilişkisi olduğu konusunda konuşmak, hakaret kabul edilemez. Nihayetinde burada söz konusu olan bir tanrıdır ve onun yatağını paylaşmak, özellikle de bir yeryüzü kadını için, büyük bir onurdur."

"Ne demek istiyorsun; Zeus bunu hâlâ yapıyor mu, yoksa artık yapmıyor mu?" diye sordu fırıncı Merinos.

"Kim bilir; ne de olsa tanrılar yaşlanmazlar" dedi jüri üyelerinden biri.

"Unutma ki böyle bir ilişki, neredeyse her zaman bir yarı tanrının doğumuyla sonuçlanır" dedi başka bir adam, ciddiyetle. "Evet, hatta bazen bu tür bir ilişkiden bir tanrı doğar. Zeus'un Leto'yla ilişkisinden doğan çocuklar, Artemis ve Apollon adlı ikizler, en yüce Olympos tanrılarının arasında oturmuyorlar mı?"

Konuşmacı alkışlarla ödüllendirildi. Arkhon, jüri üyesinin tam olarak onun düşüncelerini dile getirmiş olduğunu, büyük bir hoşnutlukla başını sallayarak ifade etti.

Daha sonra Meletos kendi görüşünü destekleyen bir şey söylenmiş gibi yaparak, konuşmaya devam etti: "Sokrates bizim yüce tanrıçamız Afrodit hakkında nasıl konuşuyor? Bu soruya cevap verecek pek çok şahit var; bu şahitler sadece dinlenmeyi bekliyorlar. Bir Afrodit yetmez, diyor Sokrates; bizim iki Afrodit'imiz olmalı: Bir göksel Afrodit ve bir de Atina için dünyevî Afrodit. Böylece göksel Afrodit kendi kocası Hephaistos'u savaş tanrısı Ares'le boynuzlayıp, Eleusis bakirelerini ve Atina'nın seçkin fahişelerini himayesi altına alırken; dünyevî Afrodit Peiraeus'taki orospuları koruyabilirmiş."

Kahkahalar yükseldi.

"Ama bunu herkes biliyor. Bu ihtiyar neden bunlardan söz etmemeli ki?" diye bağırdı Lustratos.

Meletos sinirden kızardı; khlamysinin bir ucunu avucunun içinde hışımla sıktı ve kekeleyerek şöyle dedi: "Haklısın, yurttaş. Fakat önemli olan Sokrates'in bunları hangi üslupla söylediği!"

"Onun bunları kötü niyetle söylediğini bize kanıtlayabilir misin? Belki bize onun şu üslubunu taklit edebilirsin, değil mi? Elbette bunu yapabilirsin!"

"Şahitler..." diye homurdandı Meletos; fakat Arkhon bir sonuca bağlanması mümkün olmayan bu konu hakkında daha fazla konuşmasına müsaade etmedi.

"Tamam" dedi Meletos. "Bir sonraki delil!" Sonra kahkahaların yükseldiği kalabalığa bağırdı: "Gürültü etmeyin!"

Anytos'un gözleri kan çanağına dönmüştü. Nereden buldum bu saçma sapan konuşan adamı! Zeus'un yıldırımı başına düşsün!

"Sokrates, büyük toprak sahibi Kallias'ın evindeki bir ziyafet sırasında, bizim kudretli tanrımız Eros'un bir tanrı değil, bir cin olduğunu söyledi."

"Ama o zaten bir cin! Delile bak! Geç bunları, Meletos!" diye bağırdı biri.

"Devam, devam!" diyerek Meletos'u konuşmaya teşvik etti Arkhon; çünkü jüri heyetinin dikkatinin dağıldığını, gençlerin sinek ısırmış gibi kaşındıklarını, hiç durmadan tıkınıp durduklarını ve önlerindeki insanların sırtlarının arkasında birkaç yudum şarap içtiklerini fark etmişti.

Sokrates'in dostları bir an için umutlandılar. "Geç bu zırvalıkları!" diye bağırdı öfkeli bir ses Meletos'a. Kaldı ki böyle düşünen tek kişi bu sesin sahibi değildi; diğerleri sadece onun gibi bağırmaya cesaret edemiyorlardı. Ksanthippe, Sokrates'in sarp kayalarda gezinen bakışlarını yakalamaya çalıştı. Myrto konuşulanları öyle dikkatli dinliyordu ki tırnaklarını bayramlık peplosunun kumaşını yırtacak kadar sert geçirdiğinin farkına varmıyordu.

Meletos sağ dizinin üzerine çöktü; kollarını akropolisteki kudretli heykele doğru uzatarak, havaya kaldırdı ve bağırdı: "Athena, sen ki bizim en kıymetlimizsin; adına leke sürüldü ve sana hakaret edildi! Buradaki şu kâfirin senin tüm tanrısal adlarını, yüzünden hiç eksik olmayan hain sırıtışıyla diline dolamış olduğunu düşündükçe yüreğim kan ağlıyor. 'Parthenos, Polias, Nike, Promakhos... Bizim on iki Athena'mız var; niye yirmi tane olmasın ki? Bir tane çöpçüler için, bir tane de katır avcıları için...'"

"Yalan söylüyorsun!"

"Sokrates asla böyle bir şey söylemedi!"

"Ne zaman? Kime? Nerede söylemiş?"

Meletos Sokrates'e öldürücü darbeyi indirmenin tam zamanı olduğunu düşündü. Şimdi, bu tanrıçanın Atina için ve herkesten önce tacirler için ne kadar önemli olduğunu vurgulamak gerekiyordu. Mahkemede çok sayıda tacir vardı; bu insanların iş yerlerinin kapılarının üzerinde, hayatlarına yön veren en önemli vecize yazılıydı: "Şan ve şeref üzerine olsun, ey kazanç!"

"Atina için zeytinlikleri kim dikti? Şehri doğal felaketlerden ve düşmanlardan kim koruyor? Atinalıların kazancını kim bu kadar azimle el üstünde tutuyor? Sizler, düşmanların hasatlarını ve evlerini yakmış, sürülerini çalmış olduğu göçmenler; Athena kollarını açıp, sizleri kabul etmeseydi ve sizi tek hâkimi olduğu şehre getirmeseydi, şimdi nerede olurdunuz? Atina'nın neferleri; tanrıça şehrin Spartalı işgalcilerden kurtarılmasına bizzat yardım etmemiş olsaydı, şimdi servetiniz nerede olurdu?"

Jüri heyeti ve tepelerdeki insanlar susarak, düşüncelere daldılar. Her zamanki gibi bu tür sözler Helenleri daima etkilemişti.

Anytos, Meletos'a memnuniyetle gülümsedi. O sırada küçük yeşil bir kertenkelenin ayağının üzerinde geçişini dikkatle seyreden Sokrates, gözlerini yerden kaldırdı.

Kelimelerin gücünü gördü. Bir söz sanatı ustası olmasa da bu kelimelerin ne anlama geldiklerini çok iyi biliyordu. Kaldı ki parayı onurdan üstün tutan Atinalılarını, o cimrileri, pazarlıkçıları ve tefecileri iyi tanıyordu. Cehennem köpeği aşkına! Bu para hırsı neredeyse elli yıldır bu insanların ruhlarına, onların tüm düşüncelerine hükmediyor.

Kazanç ve servet! Tüm yaşamlarını bu iki kavrama göre yönlendiriyorlar ve bu sırada Sokrates insanları daha iyiye ulaştırabilmek için çabalarken, sürekli olarak kafasını taştan taşa vuruyor. Bunlar muammalı, gizem dolu kelimelerdi; doğulu büyücülerin kurban ateşinin yoğun dumanına fısıldadıkları büyüler kadar anlaşılmazlardı. Fakat Atina'da pek çok insan bu kelimeleri anlıyordu!

Sokrates jüri heyetine baktı. Daha biraz önce gülen yüzleriyle, genç şairi ve onun suçlamalarını ciddiye almamış olduklarını belli eden bazı insanlar, ansızın düşüncelere dalıvermişlerdi. Sanki gerçek yüzlerini kaybetmiş; onun yerine yeni bir yüz, donuk bir maske takmış gibi görünüyorlardı. Tüm cehennem köpekleri aşkına! Oburca yutmak istedikleri neydi? Komşunun sahip olduğundan daha büyük bir servet mi? Daha büyük bir lokma, daha büyük bir yudum, bir obol daha fazla, daha güzel

bir bağ şarabı, daha büyük bir parça et, belki de daha büyük bir kemik!

Sokrates Meletos'un sözlerini dikkatle dinlemeye başladı. Meletos davalının kısa süre önce şehrin azizesine komik bir dansla hakaret etmiş olduğunu anlatıyor ve Sokrates'i, Helenlerin büyük heykeltıraşları -Pheidias, Myron, Polykleitos- sevgi ve saygıyla tanrı heykelleri yaparken, sırf tanrıları taşa oymak zorunda kalmamak için, çekiç ve keskiyi bir kenara atmakla suçluyordu.

"Hepimiz bazen, birbirimizle konuşurken tanrılara ileniriz; en çok da Zeus'a. Ama en büyük saygıyı da ona gösteririz. Peki, Sokrates ne yapıyor? Onun bildiği tek bir ilenme var: 'Cehennem köpeği aşkına!' Tanrılar beni korusun; bundan Sokrates'in Zeus'u bir köpekle aynı kefeye koyduğu açıkça anlaşılmıyor mu? Hâlihazırda tüyler ürpertici bir tanrıtanımazlığın ifadesi değil mi? Başka deliller de var; Sokrates her sabah güneşin doğuşunu bekliyor, onun huzurunda eğiliyor ve ona dua ediyor. Böyleyaparak altın arabasıyla günlük yolculuğuna çıkan tanrı Helios'a saygılarını sunduğunu düşünüyorsanız, yanılıyorsunuz! Tıpkı tanrıları inkâr eden öğretmeni Anaksagoras gibi, Sokrates de güneşin alev alev yanan bir kütle olduğunu düşünüyor. Güneşi maden fırınındaki kora benzetiyor! Ne kadar gülünç, budalaca ve kâfirce! Sokrates devletimizin el üstünde tuttuğu tanrılara karşı gereken saygıyı göstermiyor. Tam aksine! Sokrates tanrılarla, zihinleri doğurtma sanatını kullanarak, insanlarla konuştuğu gibi konuşmaya cüret ediyor!"

Kriton, Platon ve Apollodoros, öğretmenlerini korumak için onun etrafında etten bir duvar ördüler. Meletos'un hiç durmadan suçlamalarda bulunarak, Sokrates'i kapana kıstırmayı ve o suçlamalar içinde onu boğmayı planladığını anlamışlardı.

"Ne oluyor, aziz dostlarım?" diye sordu Sokrates şaşırarak. "Neden beni bu insandan saklamaya çalışıyorsunuz? Bana nasıl övgüler yağdırdığını duymuyor musunuz? Şimdi kibrimden kıpkırmızı oluvereceğim."

Meletos zaferinden emin bir tavırla gülümsedi. "Pythia, Khairephon'un 'Hellas'taki en bilge adam kim' sorusuna ne cevap verdi? Aynen şöyle dedi: 'Sophokles bilgedir, Euripides daha bilge; fakat en bilge olan Sokrates'tir.' Peki, Sokrates kendisine bahşedilen bu sonsuz şerefin karşılığında Apollon kâhinine nasıl teşekkür etti? Agorada devasa bir kalabalığa; insanın idrak yoluyla bizzat karar verebileceği meseleleri, yalnızca aptalların kâhinlere danıştıklarını söyledi. Sokrates bu tür sözleriyle kehanetlerin şöhretine leke sürüyor, kehanetlere inanmamak gerektiğini ima ediyor ve onlara tepeden bakmaya çalışıyor. Atina'nın neferleri, düşünün ki bu adam tanrısal bir kehaneti küçümsüyor ve kendi aklını bir kâhinden üstün tutmak istiyor. Bu yetmezmiş gibi tanrıların en mükemmel yaratığı olan insanı, değiştirmeye cüret ediyor."

Jüri üyelerinin oturdukları sıralarda ve onların biraz uzağındaki seyircilerin arasında tedirginlik baş göstermiş, Sokrates'e karşı güvensizlik hâsıl olmaya başlamıştı. Sokrates, Aristophanes'in komedyalarında dile getirdiği ve bu yüzden onunla alay ettiği tüm o yenilikleri hakikaten insanlara benimsetmeye mi çalışıyordu?

Apollodoros Kriton'a fısıldadı: "Sokrates için korkuyorum!"

Sokrates Meletos'un içtiği suyla ağzının kuruluğunu nasıl giderdiğini dikkatle izledi. Havada insan teri ve kurutulmuş balık kokusu vardı. Bu tiksinti verici koku, insanı sokan ve kanını emen böcekleri cezp ediyordu.

Meletos alelacele konuşmaya devam etti: "Bu kâfir, tanrıları bizi korudukları ve bize yardım ettikleri için değil, insanları yarattıkları için övüyor. Ona göre; insan o kadar mükemmel yaratılmış ki sanki bilge ve lütufkâr bir ustanın nadide bir eseriymiş. Atina'nın neferleri; anlaşılan şu ki bu adam, Zeus'a, Athena'ya, Apollon'a ve diğer tanrılara değil, insanlara hürmet ediyor. Homer gibi, tanrılara saygı göstermiyor. Kaldı ki Sokrates insanın yaratıcısını, o eşi bulunmaz ustayı, yalnızca insanı çok iyi yarat-

mış olduğu için lütufkâr buluyor. Bu yalnızca onun inandığı yeni bir tanrı inancı değil midir? Üstü kapalı sözlerle kendisinden söz ederken şöyle diyor: 'Tek bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdir.' Ama aslında onun yeni tanrı inancı hakkında hiçbir şey bilmeyen biziz; bu inançla ilgili her şeyi bir tek Sokrates biliyor. Belki de o, Sokrates'in samimi bir ilişki içinde olduğu ve arkadaşlarıyla konuşur gibi konuştuğu gizemli bir tanrıdır: değil mi?"

"Daimonion, Sokrates'in Daimonion'u!" diye bağıran sesler yükseldi her yandan.

"Bu tanrısal varlık, bizim tanrılarımızın tanımadığı bir güç. Bu yeni tanrı, Sokrates'in Daimonion'u, devletimizin ezelden beridir tanıdığı tanrılara karşı düşmanca hareket eden kötü bir Daimon."

Boğucu sessizliğin içinde jüri üyelerinden birinin gergin sesi yükseldi: "Dur bakalım! Sokrates Daimonion'uyla kime zarar veriyor? Zarar verdiği biri varsa, şimdi çıksın ortaya!"

Sessizlik.

"Gördünüz mü? Hiç kimseye zararı yok!"

Dört bir yandan, yankıyı andıran bağırışlar duyuldu: "Hiç kimseye, hiç kimseye!"

Arkhon hışımla çekicini masaya vurdu. Bu ne küstahlıktı! Bugüne kadar kim bir duruşmada bu kadar yaygara koparmaya cüret edebilmişti!

"Susun! Gürültü yapmayı kesin! Duruşmaya engel oluyorsunuz!" diye bağırdı Arkhon; fakat kargaşa yatışmak bilmiyor, nizamın yerini asayişsizlik alıyordu. Jüri heyetinin duruşmaya daha ne kadar engel olacaklarını merak eden Arkhon bile, bu duruma yeterince müdahale edemiyordu.

Fakir giyimli, ihtiyar bir adam ayağa kalktı. "Sokrates için adalet talep ediyorum! Buraya bunun için geldim!"

"Öyleyse adaletin yerini bulmasını bekleyebilirsin" dedi Arkhon onu ihtar ederek.

"Ben de Atina ve onun ilahi koruyucusu için adalet istiyorum" diye bağırdı Eupatridlerden biri. "Yurttaşlar, Atina'yı top-

rağı eşeleyen ve tüm kökleri kemiren bu köstebekten kurtarın! Çünkü Atina o kökler sayesinde, ona atalarından miras kalmış olan eski geleneklerden yaşam gücü alıyor!"

Meletos dokunaklı bir ses tonuyla jüri heyetine şöyle dedi: "Atina'nın neferleri; siz fasulyelerinizi sandığa atmadan önce, size bir şeyler daha söylemek istiyorum: Sokrates'e dikkatle bakın, o zaman onda tuhaf bir şeyler olduğunu fark edeceksiniz. Onun herkes gibi bir insan olduğunu mu düşünüyorsunuz? Yanılıyorsunuz; çünkü onun içinde iki ayrı insan var!"

Kalabalık iyice gerildi.

"O ikisinden hangisi doğru insan olabilir? Bizim tanrılarımıza inanan ve bunun doğal bir sonucu olarak onlarla alay etmeyen, onları reddetmeyen insan mı; yoksa onlara inanmayan insan mı? Madem inanmıyor, tanrılara armağanlar sunmamalı! Onun sunduğu armağanlar oldukça zengin; bahçesinden topladığı solmuş bir şifalı bitki demetini alenen altara koyuyor ve üzerine, deri şarap kırbasından birkaç adak damlası damlatıyor." Meletos konuşmasına hararetli bir ses tonuyla devam etti: "Bu kâfir Sokrates, Atina'ya ve onun yurttaşlarına zarar veren bu insan, bugünkü suçlamalara elli yıldır meydan okuyordu! Filozof Anaksagoras ve Protagoras'ın cezalandırılmalarını bir uyarı olarak gören ve tanrıları inkâr eden yeni görüşlerin tehlikeli bir temsilcisi olan filozof Sokrates, yıllardır Delphoi kehanetinin ve altara alenen koyduğu berbat hediyelerin arkasına saklanarak, aynı cezaya çarptırılmaktan kurtuldu.

Atina'nın yargıçları, Sokrates'in bir bozguncu olduğunu ispat edin ve adil bir biçimde neyin gerçek olduğuna, neyin olmadığına karar verin!"

Zayıf bir alkış duyuldu; zenginler kuvvetle, diğerleri ise ölçülü alkışlıyordu. Bazıları ise ellerini dahi kıpırdatmıyorlardı. Arkhon başını çevirip, güneşe baktı; iki davacının daha, konuşmak için beklediğini biliyordu; bu yüzden duruşmaya devam etmeye karar verdi.

-3-

Arkhon'un işareti üzerine, uzun boylu ve kemikli Lykon kürsüye çıktı. İnce uzun yüzünü üstlüğünün ucuyla örttü ve içini çekmeye başladı. Eğitimli sesi yükselip alçalabiliyor, fısıldayıp haykırabiliyor, ayrıca Lykon'un yansıtmak istediği duyguları çok iyi ifade edebiliyordu.

"Atina'nın neferleri! Sözlerime gözyaşlarıyla başladığım için, zayıflığımı bağışlayın. Ağlıyorum; çünkü vazifem beni bu ihtiyar adamı halkın huzurunda suçlamaya zorluyor. Kötü başlamak ve iyi bitirmek... İnsan yaşamı bu şekilde teşekkül etmeli. Fakat başarılı başlamak ve mahkemede bitirmek; beş yüz jüri üyesinin ve dostların huzurunda, başı yerde, üstü başı perişan bir halde... Ne büyük sefalet! Tüm yaşamı boyunca işlemiş olduğu günahları artık değiştirmesi mümkün olmayan bu insan için yüreğim yanıyor."

Lykon bir deri bir kemik yüzünden üstlüğün ucunu çekti; gözleri ıslaktı.

"Tekrar ediyorum; Sokrates sebep olduklarını artık değiştiremez. Çünkü onun zararlı fikirlerinin tohumları hâlihazırda genç ruhlara ekildi, orada kök saldı, hatta meyveler vermeye ve ileride yeşerecek olan diğer zararlı otların tohumlarını yaymaya başladı. Bu ihtiyar, Atina'yı bozdu. Pek çok gencimizin ruhlarını bozdu; şimdi o gençlerin ruhlarındaki tüm o zararlı, kötü ve uğursuz şeylerin kökünü kurutmak, bizim çok zor bir iş olacak. Atina'nın neferleri; benim bu insana, onun dostlarına, karısı

Ksanthippe'ye ve oğlu Lamprokles'e nasıl acıdığımı, onlar için yüreğimin nasıl sızladığını görüyorsunuz.

Bu adamı suçlamak zorunda olduğum halde, neden acıma duygusuyla boğazıma bir şeyler düğümleniyor?

Çünkü Atina'nın neferleri, gerçekleri göremeyen bu adamın içinde aslında iyi bir insan var. Çünkü o, hakikaten sizler ve çocuklarınız için mutluluk diliyor. Çünkü o size bilgelik bahşettiğine ve insanları daha iyiye ulaştırabildiğine gerçekten inanıyor. Şundan eminim ki Sokrates yurttaşlarımızla yaptığı dur durak bilmeyen sohbetleri sayesinde, dünyanın en güzel şehri olan Atina'nın aynı zamanda en bilge şehri olmasına katkıda bulunduğunu düşünüyor."

Lykon konuşmasına kısa bir ara verip suyla ağzını çalkaladı.

Genç bir jüri üyesi, yanına oturan diğer jüri üyesine: "Duyuyor musun? Bu adamın takdir edilen bir konuşmacı olduğunu söylüyorlar; ama dişleri dökülmüş yaşlı bir kadın gibi sızlanıp duruyor."

Daha yaşlı bir jüri: "Tüm jüri üyeleri Sokrates için hemen zırlamaya başladılar; görmüyor musun?"

Daha genç olan: "Ölüm cezasını gerektiren suçlar işlemiş olan bir insan söz konusu olduğunda, bu yapılacak şey mi? Lykon neden usulüne uygun biçimde konuşmuyor? Bu baştan sona acıma duygusu ve övgü dolu bir konuşma. Sokrates'in kel başına sadece bir zafer tacı koymadığı kaldı. En sonunda Sokrates cüzî bir para cezasıyla paçayı kurtaracak!"

Daha yaşlı olan: "Bu yerinde bir karar olurdu; bu kadar zavallı bir adam için para cezası yeterince ağır bir ceza."

Daha genç olan: "Bu hiç iyi olmazdı. Bu adamın ölüme mahkûm edileceğine, on Drahmi'sine bahse girdim; bu paranın hem bana, hem de benim ihtiyarlarla çocuklara ne kadar iyi geleceğini düşündükçe, şimdiden ağzımın suyu akıyor."

Daha yaşlı olan: "Peki, size afiyet olsun! Demek akşam yemeğinde Sokrates'in etini kemirmek niyetindesiniz. Fakat o zeki

bir adamdır ve bana kalırsa sen Sokrates'in etinin tadına bakamayacaksın; seni yamyam!"

Konuşmacının feryadı her ikisinin dikkatini de ansızın üzerine çekiverdi.

"Bahtsız Sokrates! Bu kadar büyük gözlere sahip olmana rağmen, körsün! Eğitimleri, sanatkârlıkları ve erdemlilikleri hâlihazırda dillere destan olan Atinalıları, nasıl ve neyle daha iyiye ulaştıracaksın! Sen bunun için en kötü yolu seçtin; gençlerin sana olan sevgisini, onların kafalarına yeni fikirler sokmak için kullanıyorsun; doğuya has bir üslupla söylemek gerekirse, bu fikirlerinle genç insanları putlaştırıyorsun. Sen gençliği etkilemek, öz oğullarımızı bizden uzaklaştırmak, 'insanın daha iyiye ulaştırılması' adı altında gizlediğin zararlı fikirlerinin zehrini onların ruhlarına damla damla akıtmak ve böylece onları kötü yollara saptırmak için mümkün olan her çareye, hatta belki büyüye bile başvuruyorsun!

Atina'nın neferleri! En yüce tanrımız Zeus aşkına! Burada size anlattıklarımdan uzun süre şüphe ettim; ama şimdi bu söylediklerime inanmanız için size yalvarıyorum. Elbette iddialarımın arkasında çürütülmesi mümkün olmayan deliller var: Alkibiades, Kritias, Kharmides... Hepsi de bizim en asil, en köklü ailelerimizin oğulları. Onların babaları Sokrates'i, kazancı ve mal varlığını küçümseyen, erdemi her şeyin üzerinde tutan bir adam olarak tanıdılar. Ondan öğrenebilecekleri çok şey vardı. Meşhur Arete, namusluluk, adalet, gerçeğe ve yurda bağlılık, insanın yeryüzündeki yaşamını en yüce mutluluğa ulaştıran ve onu diğer insanlara, hatta devletin tümüne bağlayan ölçülülük, ölçülü olma ve insanları buna sevk etme çabası...

Kim böyle bir öğretmene ve insan eğiticisine oğlunu emanet etmek istemedi? Kim bu kadar bilge ve eğitimli, gerekirse devleti yönetebilecek bir oğla sahip olmayı arzulamadı ki?

Ama ne yazık ki bu ihtiyarın içinde mütevazılık kendini beğenmişlikle, ölçülülük dizginsizlikle, tevazu kibirle ve iyilik sin-

silikle birleşiyor. Meletos'un sanatsal sezgisiyle idrakine vardığı şey doğru: Sokrates'in içinde iki farklı insan yaşıyor. İstemeden de olsa, elime bıçağı alıyor ve erdemli olanı Sokrates'ten ayırıyorum. Geriye yalnızca gençlerimizin ahlakını bozan bir insan kalıyor.

Babalar ona, küçük ve masum oğullarını yolladılar; o çocukların ruhları henüz saftı ve onlar, yurda faydalı olma arzusuyla yanıp tutuşuyorlardı. Ama Sokrates o çocukları babalarına nasıl geri yolladı? Kibirli, küstah, burnu havada ve saygısız... Nasıl oldu da mütevazı Sokrates, kendi mütevazılığını onlara öğretmedi? Ölçülü Sokrates neden o çocuklara ölçülülüğü öğretmedi? Bu çok şaşırtıcı, değil mi?"

Jüri üyeleri kendi aralarında, kovandaki arılar gibi vızıldamaya başladılar. Lykon bir yudum su içti. Ksanthippe ve Myrto nun yanında duran Sokrates'in öğrencileri, hararetle bir şeyler konuştular. Platon umut dolu gözlerle ona baktı; ama onun büyük bir keyifle ay çekirdeği çitlediğini görünce suratını astı. Öğretmeni Sokrates'in başının üzerinden dehşet verici bir fırtına kopuyor olmasına rağmen, nasıl bu kadar pervasız davranabildiğini anlayamadı.

"Eminim ki sizler benim sorularımın cevaplarını biliyorsunuz" dedi Lykon. "Sokrates'in mütevazılığı yalnızca dışında; içinde ise kibir hüküm sürüyor. Kaldı ki o, bu kibriyle gençleri bozuyor; onları alaycı kahkahaları ve tanrıları küçümseyişiyle bozuyor. Bu da gençlerin öz babalarını küçümsemelerine sebep oluyor. Ayrıca Sokrates tüm bunları, her zaman en yüce erdemlerden biri olarak övgüyle söz ettiği ölçülükle değil, aksine bugüne kadar sürdürdüğü dinmek bilmez kıskançlığı ve delice hırsıyla yapıyor. Sırf gece gündüz çirkin heveslerini tatmin edebilmek, 'sohbetleriyle' kötülük tohumları saçabilmek için, uyumamayı ve yememeyi tercih ediyor. Bu yüzden, tüm şartları yerine getiren fevkalade yetenekli öğrenciler, Atina'nın gururu olacaklarına, Atina'nın yüzkarası oluyorlar."

Sokrates'in öğrencileri öfkelerini dışa vurdular. Kriton büyük bir hışımla bağırdı: "Sen her şeyi işine geldiği gibi tersine çeviriyorsun, Lykon!"

Pheidon öfkeyle haykırdı: "Bu hain sofizmden başka bir şey değil! Yalancılık! Düpedüz iftiracılık!"

Fakat Lykon onu dikkate almadı ve pişkin pişkin suçlamalarına devam etti: "Yurdumuzun büyük umudu Alkibiades, sadece Sokrates'in kandırma kabiliyeti yüzünden kutsal Herme'lere el uzatan bir baş belasına, erguvan rengi üstlüğüyle bir sefa pezevengine ve en sonunda da bir vatan hainine dönüştü.

Peki, Sokrates Kritias'ı niçin eğitti? Çirkin bir hilkat garibesi, tüm dünyanın utandığı bir soysuz olması için."

Antisthenes Solon Masası'nın en üstündeki yere kadar tırmandı ve sıraların üzerinden Lykon'a bağırdı: "Yalan söylüyorsun, sofist! Kritias, Sokrates'ten çok uzun zaman önce ayrılmış ve senin öğretmenin Gorgias'ın öğrencisi olmuştu, Lykon!"

Lykon Antisthenes'in itirazını cevap vermeye değer bulmadı.

"Peki, bu halk eğitimcisinin bizlere gösterebileceği ne var? Çıplak ayaklar, yırtık pırtık bir üstlük, yıkık dökük ve fakirane bir ev, ailesinin her zaman açlık kokan ağızları... Bizler adaleti ve insanın mükemmelleştirilmesini işte böyle bir insanın ağzından dinliyoruz! Halk bizden Sokrates'in yurdumuza faydalı mı, yoksa zararlı mı olduğuna, adil bir biçimde karar vermemizi bekliyor. Atina kendisine yeniden şan ve şöhret, zenginlik ve güç kazandıracak olan genç ve kuvvetli neferlere ihtiyaç duyuyor. Fakat Sokrates'in Filozoflar Hücresi'nden asla böyle neferler çıkmadı; Sokrates Atina'ya hiçbir zaman böyle neferler vermedi!"

Sokrates'in dostları ve öğrencileri giderek daha çok öfkelenirken Lykon konuşmasına hızla devam ediyor; güçlü sesiyle homurdanmaları ve tek tük bağırtıları bastırıyordu.

"Sokrates onlara, hiç durmadan yeren ve asla övmeyen 'ebelik sanatını' öğretti. Bir de kalkmış, biz sofistleri suçluyor."

Lykon iki elini göğsüne koydu. "Biz gençlerimizin halkı yönetebilmeleri için onlara idealler kazandırmaya ve halkın başında mükemmel bir lider olabilmeleri için onları büyük kalabalıklardan ayrı tutmaya; gençliği rikkate getirmeye çabalıyoruz." Lykon'un elleri göğsünün üzerinden iki yanına düşüverdi.

Sokrates hâlâ kızgın güneşin altında duruyor, Lykon'a bakıyor ve düşünüyordu. Benim aleyhime birer konuşma yapıyorlar. Sofizmin her şeyi tersine çevirdiğini, aleyhe döndürdüğünü, kötüye kullandığını ne kadar iyi kanıtlıyorlar. Söylemiş ve yapmış olduğum her şeyi kötü göstermeyi nasıl da iyi başarıyorlar. Jüri üyelerinin bu konuşmalardan ne kadar etkilendiğini görebiliyorum.

Önce bir şair ve şimdi de işinin ehli bir konuşmacı! Ben bir soytarının toplarıyla oynadığı gibi, kelimelerle oynayamam. Ben çıplak gerçeğimle onların karşısında donu düşük bir çocuktan başka bir şey değilim. Şu kısıtlı zaman içinde kendimi tüm bu iftiralardan nasıl aklayabilirim? Ayrıca henüz en kötüleri olan Anytos, içlerinde benden en çok nefret eden kişi olan Anytos, konuşmadı bile.

Belki Atina'yı terk etmek zorunda kalmam! Cehennem köpeği aşkına! Bunu kesinlikle yapamam. Ben Atina'sız bir hiçim; peki, Atina bensiz ne olur? Ya ailem? Dostlarım?

Lykon'un son sözleri, Sokrates'in düşüncelerinin akışını kesti. Babaları en kıymetli varlıklarından, 'yurdun umutlarından' mahrum etmiş olan Sokrates'i yalnızca ben değil, tüm Atina suçluyor. Sen Sokrates, sen şehrimizin oğullarını çaldın? Şimdi onları bize kim geri verecek?"

Lykon suçlamasının son bölümünün çok tesirli olduğundan emin olarak, yerine geri döndü ve onu coşkuyla alkışlayanlara teşekkür edercesine başını salladı. Bu sırada diğer jüri üyelerinin bağırarak söyledikleri sözleri duymazdan geldi. "Namussuz Lykon! Namussuz!"

Arkhon sonraki konuşmacı Anytos'la kısık sesle konuşurken, Sokrates öfkeli Platon'u yatıştırmak için boş yere çabalıyordu.

Genç adam kendisinden hiç beklenmeyen bir tavırla Sokrates'e çıkıştı: "Bu senin meselen olabilir, benim en kıymetlim; fakat aynı zamanda benim de meselem. Lykon sana saldırırken, bana da saldırdı."

Platon'un yankılanan sesi mahkemeyi doldurdu. "Sokrates, sen hakikaten benim yakın akrabalarım olan Alkibiades, Kritias ve Kharmides'i kötü yola saptırmış olsaydın, ben senin yanına gelir ve derslerine katılır mıydım? Söylenenler gerçek olsaydı, benim senin yanına gelmem için kör ve sağır olmam gerekmez miydi? Herkes gibi Lykon da şunu çok iyi biliyor ki onlar yalnızca Sokrates'ten ayrılmış oldukları için, yaşamlarını birer yüzkarası olarak acınacak halde sona erdirdiler."

Platon'un sözlerini duyan jüri üyeleri tedirgin oldular. "Sevgili tanrım Zeus! Kafam iyice karıştı! Şu uzun adam Sokrates'in gençliği bozduğuna bizi inandırıyor; fakat kendisine başka öğretmenler bulmak için yeterince parası olan genç Platon, kendi isteğiyle o ihtiyar sakallıya gidiyor. Kaldı ki Platon sözü edilen üç ipi kırığın akrabası. Bu yüzden ne yaptığını iyi biliyor olmalı. Peki, biz şimdi ne yapacağız?"

İpeklerin hışırdadığı sıralardan sesler yükseldi: "Platon bu pis herifi alenen desteklemeye hiç utanmıyor!"

"İnanamıyorum. Bu delikanlı asil bir aileden geliyor ve böyle bir pislikle muhatap oluyor."

"Bu ihtiyarın nasıl bir güce sahip olduğunu işte kendi gözlerinizle görüyorsunuz."

Sokrates belli belirsiz bir gülümsemeyle Platon'a döndü ve şöyle dedi: "Kendini ve beni savunduğun için sana teşekkür ediyorum, sevgili dostum."

"Evet" dedi, sinirden tüm bedeni tir tir titreyen Platon. "Ben yalnızca kendimi değil, seni de düşünüyorum, aziz öğretmenim. Fakat bana öyle geliyor ki sen bugün kendini pek düşünmüyorsun."

"Hayır" diye karşılık verdi Sokrates. "Ben kim olduğumu ve her halükarda kim olarak kalacağımı biliyorum."

-4-

Anytos, her zaman en önde ilerlemeye alışmış bir adamın adımlarıyla öne çıktı. Tabakhanesinin pis kokusu mahkemede de onu yalnız bırakmıyordu. Belki artık o üzerindeki kokunun farkına bile varmıyor, belki de onunla gurur duyuyordu. Orada bulunanları selamlamak için rahat bir tavırla elini havaya kaldırdı ve pervasız bir ses tonuyla konuşmasına başladı. "Ey, Politaia! Ey, yurttaşlar! Sizler dilekleriniz ve taleplerinizle sık sık ziyaretime geliyorsunuz. Ama bugün benim sizlerden bir talebim var: Bugünkü duruşmada her şeyden evvel adil ve soğukkanlı olun. Bugün hakkında karar vermeniz gereken mesele, önemsiz bir mesele değil. Bu ana kadar davacıların Sokrates'e yöneltmiş olduğu ve benim de yöneltecek olduğum tüm suçlamalar tek bir cümleyle özetlenebilir. Şimdi itinayla düşünmeniz için bu cümleyi dile getirmek zorundayım; Sokrates işleyebileceği en ağır suçu işliyor. O, devletin düzenini bozuyor!"

Şaşkınlık dolu nidalar yükseldi. En ön sırada oturan jüri üyelerinden bazıları ayağa kalktılar ve Anytos'un kendilerini görüp, zamanı geldiğinde onları hatırlayabilmesi için, korku içinde ellerini göğe doğru uzattılar. Refah içinde yaşamayı düşünenler için bu çok yerinde bir davranıştı.

Sokrates, az önce Platon'u alkışlamış oldukları halde, kudretli demagogun karşısında kayıtsız şartsız bağlılık numarası yapabilmek için, ansızın fikirlerini değiştirmiş gibi görünen jüri üyelerini dikkatlice seyrediyordu.

Derken dayanılması güç bir açlık ve susuzluk duygusuna kapıldı. Üst dudağının üzerindeki tuzlu ter damlasını yaladı. O anda güneşin kel başını yaktığını ve jüri üyelerinin yüzlerini birbirine yapışmış kırmızı etlerden oluşan bir yığın gibi görmesine sebep olacak kadar gözlerini kamaştırdığını acıyla fark etti. Şaşkındı, artık kendi kendini tanıyamıyordu; daha önce hiç bu tür duygular hissetmemişti.

Nasıl oluyordu da özellikle bugün fiziksel dayanıklılığının sınırlara geldiğinin açıkça bilincine varıyordu? Fakat şimdi zayıf düşmenin zamanı değildi. Yalnızca kendini değil; düşüncelerini, öğrencilerini ve izinden gidenleri savunması gerekiyordu. Bir yudum su istedi. Anytos o sırada ona bakmıyordu; muhalifinin yüzünü her gördüğünde olduğu gibi, yine öfkeye kapılmaktan korkuyordu.

Anytos ilk sert saldırısıyla jüri üyelerinin Sokrates'e karşı yumuşak ve uzlaşmacı tavırlarını değiştirmeyi, onun hakkındaki olumlu düşünceleri ortadan kaldırmayı başardığını memnuniyetle gördü. Ama henüz zaferinden emin olamıyordu. Sokrates'in özellikle yurttaşlar arasında, cehalet maskesini yüzlerinden çekip almış olduğu pek çok düşmanı olduğunu biliyordu; fakat onu çok kıymetli bir akıl danışmanı olarak gören ve takdir eden sayısız dostu olduğunun da farkındaydı. Asıl onların duygularını değiştirmek gerekiyordu.

Anytos da ondan önce konuşan Lykon gibi, sofistik kelime oyunlarında oldukça başarılıydı. Ama o temkinli davranıyordu. Daha önce pek çok duruşmaya katılmıştı ve mahkemeye katılanların fikirlerinin ne kadar değişken olabildiğini biliyordu. Ufacık bir şey bile, jüri üyelerinin oylarını tersine çevirmeye yetiyordu. Anytos kendisi için endişelenmiyordu. Muhtemel bir yenilginin maddi manevi sonuçlarına katlanacak olan esas davacı, yani Meletos'tu. Ancak böyle bir durumda Anytos, en güçlü ve en korkutucu muhalifinden kurtulamamış olacaktı. Dava Sokrates'in aleyhine sonuçlanmazsa; Sokrates halkı Anytos'a karşı kış-

kırtmaya, onu huzursuz etmeye ve uykularını kaçırmaya devam edebilecekti. Anytos'un seçmenlerinin önünde, onun foyalarını ortaya çıkarmayı sürdürecekti. Anytos bu yüzden konuşmasına ölçülü, hatta neredeyse sevecen bir dille başladı: "Dostlarım! Hepiniz biliyorsunuz ki Sokrates nüfuzunu benim öz oğlumun eğitiminde de kötüye kullandı."

"Demek onun kadar iyi bir çocuğu da yoldan çıkardı!" dedi ön sıradan bir ses.

"Sokrates'in 'gençlik için kaygısı' beni de bizzat etkiledi. Genç ve karmakarışık zihinleri yeniden düzene sokmak için, şimdi ne eziyetler çekiyorum! Ama burada size on iki ana tanrının huzurunda yemin ederim ki Sokrates'ten davacı olmamla, onun oğlum üzerindeki uğursuz etkisi arasında hiçbir bağ yok!"

Zoraki alkışlar.

"Oğlum uzun zamandan beri dürüst bilgelik öğretmenlerinin, sofistlerin öğrencisidir." Anytos, başoyuncuların bir monologa başlarken girdikleri poza büründü. "Fakat oğlumun benim için, tüm ruhumla kendimi hizmetine adamış olduğum devletimizin refahı karşısında ne önemi olabilir ki!"

Şiddetli alkışlar ve yer yer şiddeti artan öfkeli bağırışlar yükseliyordu.

"Anlayacağınız üzere, şahsi sebeplerle Sokrates'in aleyhine konuşmuyorum. Bunu özellikle vurgulamak için, Sokrates'in yurdumuza büyük yarar ağlamış olduğu eylemlerini de burada dile getirmeden edemeyeceğim. Sokrates; Poteidaia, Amphipolis ve Delos savaşlarında büyük bir cesaret örneği gösterdi. Kesinlikle onun hakkını yemek istemiyorum. Bu yüzden şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Sokrates cesur davranarak, tiranların emirlerini hiçe saydı ve hayatını riske atarak, kanlı katil Kritias'ın emirlerine bile uymayı reddetti."

Sokrates'i destekleyen jüri üyeleri derin bir nefes aldılar. Sokrates'ten hoşlanmayanlar ise, çok adil bir tutum sergileyerek, kendisinden önce konuşanların ve bizzat kendi suçlamala-

rının şiddetini azaltan Anytos'un büyüklüğü karşısında saygıyla eğildiler. Çünkü Sokrates'in devletin düzenini bozduğunu iddia ediyor olmasına rağmen, onun devlete yarar sağlamış olduğu eylemleri de övgüyle dile getiriyordu.

Sokrates'in bazı dostları bu duruma sevinmelerine rağmen, bazı dostları özellikle de Platon, şüpheciliklerini açıkça sürdürdüler.

Anytos Sokrates'in geçmişte devlete sağladığı büyük yararlılıklardan söz ettiği anda, bu yararlılıkların bizzat Sokrates tarafından lehte delil olarak artık kullanılamayacağını bir tek Platon anlamıştı. Bu durumda Sokrates savunmasını nelere dayandıracaktı?

Platon öğretmeninin yüzüne baktı. Sokrates'in alnındaki endişeli çizgileri fark etti; yüzünün nasıl asıldığını, daima gülümseyen o yüzün ne kadar acıklı bir ifade aldığını gördü. O sırada bakışları, öğretmeninin bakışlarıyla buluştu. Sokrates'in gözlerinin feri sönmüştü; fakat Platon'un gözleriyle buluştukları anda birdenbire ışıldadılar. Platon öğretmeni için duyduğu korkuyu yenerek, ümitsizlikten doğan öfkeyi içine gömdü. Neşelenerek ihtiyara doğru gülümsedi.

Anytos tüm mahkemeye sesleniyordu: "Demokrasi tam zamanında tiranlığa son vermeseydi, hiç şüphesiz Sokrates o günlerde idam edilen bin beş yüz Atina yurttaşıyla aynı kaderi paylaşacaktı."

Anytos, kâtibin kendisine yetişemediğini görünce konuşmasını yavaşlattı. Son sözlerini ona yavaş yavaş tekrar etmek için kısa bir ara verdi. Sonra yine jüri üyelerine döndü ve şöyle dedi: "Demokrasimiz tam zamanında zafer kazanmasaydı, Sokrates her sabah güneşi selamlamaktan çoktan mahrum kalırdı; oysaki şimdi bunu yapabiliyor. Ancak Sokrates hayatını kurtarmış olan demokrasiye karşı nankörlük ediyor!"

Anytos'un övgü dolu açılış konuşması, bu darbenin etkisini iki kat güçlendirdi. Hiç kimseden çıt çıkmıyor; o devasa insan

kalabalığının ölüm sessizliğini, yalnızca böceklerin vızıltıları bölüyordu.

Anytos sert bir ses tonuyla konuşmasına devam etti: "O, halka daha önce hiçbir yönetim biçiminin vermediği kadar büyük bir özgürlük getiren demokrasiye karşı nankörce hareket ediyor." Sesi ansızın samimi ve sıcak bir tonlamaya kavuştu. "O içinizdeki tüm yoksullara ve muhtaçlara devlet kasasından cömert yardımlar yapan demokrasiye karşı nankörlük ediyor."

Kızgın güneşin altında oturan jüri üyelerinin bazıları, gizlice bir kaç yudum şarap içerek serinlemeye çalışırlarken, şarabın riyakârlığı kimini yersiz bir neşeye, kimini muhalefete, kimini ise yaygaracılığa sürüklüyordu.

"Dilenci sadakalarıyla mı? Şu bakır parçalarıyla mı?"

Böylece şarap, mahkemeye duyulan saygının zaten incelmiş olan sınırını ortadan kaldırdı.

"İş istiyoruz!"

"Tarlalarımıza geri dönmek istiyoruz!"

Arkhon huzuru kısmen koruyabilmek için büyük çaba harcıyordu.

"Böyle gürültü etmelerine izin vermemeli" diye fısıldadı yeni zenginlerden biri yanındakinin kulağına.

"Ya, bilmem ki..."

"Onlar istediklerini yapabiliyorlarsa, biz de istediğimizi yapabiliriz. Onlara göz yumuyor!"

Anytos öyle bir bağırdı ki jüri üyeleri korktular.

"Buna rağmen aramızda, şehirde istisnasız her gün aylak aylak dolaşan bir adam var. Bu adam gittiği her yerde insanları etrafına topluyor ve onları, biz demagoglara karşı kışkırtıyor. Atina'nın neferleri, beni dinleyin! Onun bozguncu fikirleri her geçen gün biraz daha rağbet kazanıyor ve tüm yurda yayılıyor."

Anytos böylece vicdanlı jüri üyelerinin akıllarını başlarına getirdi; bir anda hepsi sus pus oldular. İçlerinde kim bir jüri üyesiyken, ansızın davalı oluvermek isterdi ki?

"Kaldı ki Sokrates binlerce insanla konuşuyor; hatta bunu Dionysos Tiyatrosu'nun sahnesinde yapıyor!" diye öfkeyle bağırmaya devam etti Anytos. "Bunu nasıl yapabildiğine şaşırıyorsunuz, değil mi? Size söyleyeyim: Sokrates, tragedya yazarı dostu Euripides'e, mısralarıyla köleleri desteklemesini ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları için mücadele vermesini söyleyerek, onu bunlara teşvik etti!"

Anytos jüri üyelerinin yeniden kararsızlığa kapılmalarını engellemek için, konuşmasını ağır sözlerle sona erdirdi: "Devletin başına kadınlar geçseydi ve bizler özgür yurttaşlar olarak, kölelerimizin ayaklarını yıkasaydık, Atina ne kadar güzel görünürdü!"

O anda Anytos'un yerinde şuh bir Atinalı güzelin durduğunu ve bizzat Anytos'un, kölelerinin ayaklarını yıkadığını hayal etmek, yoksulların kahkahalarla gülmelerine sebep oldu. Neşeyle bağırıyorlardı: "Yaşa Sokrates!"

Devletin belirlediği sayıya uyarak, orada toplanmış olan köle tacirleri, Lykon'un bir işareti üzerine bağırmaya ve yaşa nidalarını bastırmaya başladılar. "Sokrates'ten utanıyoruz! Bu ne rezillik!"

Karşılıklı kafa salladığı zenginler sayesinde sağladığı başarıyla heyecanlanan Anytos, detone bir sesle konuşmaya devam etti: "Sokrates, bugün devletin başında bulunan neferlerin hususi evlere sahip olmalarını ve şık giysiler giymelerini yadırgıyor. Açıkça onlardan köleler gibi yaşamalarını, çıplak ayak dolaşmalarını ve kendisi gibi ay çekirdeği çitleyerek beslenmelerini talep ediyor!"

Jüri üyelerini kahkahalarla güldürmeyi amaçlayan bu iğneli sözler, kısmen başarıya ulaşmıştı. O sırada çok sayıda üye, Anytos'un ne kadar çelişkili bir yaşam sürdüğünü hatırladı. Anytos giysilerini ve tavırlarını ne çok değiştiriyor; dilenci çorbalarını dağıtmaya veya meclise giderken, ya da evinde konuklarını ağarlarken, nasıl da farklı kişiliklere bürünüyordu.

Anytos o anda kendisi için tehlikeli bir konuya temas etmiş olduğunu anladı ve büyük bir telaşla konuşmaya devam etti: "Sokrates diyor ki: 'Tek bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdir.' Her Atinalı onun bu sözünü bilir. Fakat görünen o ki saygıdeğer bir insanın ve adil bir devlet yöneticisinin nasıl görünmek zorunda olduğunu, bir tek o biliyor. Mükemmel bir devletin nasıl olması gerektiğini bilen ve bunu öğrencilerine de öğreten tek kişi o. Sokrates, devletin başında bir 'düşünce dostunun' bulunması gerektiğini söylüyor. Belki de bir filozoftan, ya da bizzat kendisinden söz ediyor!" Süre gelen sessizlikten yararlanarak bir soru sordu. "Bizim en güzel varlığımızın, sınırsız özgürlüğümüzün yerine Sokrates size ne verebilir?" Uzaklardan bile duyulan sesiyle bağırdı: "Esaret! Sokrates'in 'istemli disiplin' dediği, sözde insanı ruhsal kölelikten kurtaran, kısıtlanmış bir özgürlük."

Sokrates, Anytos'a döndü ve onun yılan gibi gözlerinin içine baktı. Anytos bu bakıştan rahatsız oldu. Sokrates'in bakışından kurtulmaya çalıştı; gözlerini ondan kaçırıp, jüri üyelerine baktı. Fakat birdenbire içini bir sıkıntı kapladı; önündeki sıralarda oturanların hepsi ona dik dik bakıyorlardı. Hepsi birer Sokrates'ti; yüzlerce Sokrates...

Anytos kan ter içinde kalmıştı. Henüz söylemek istediği çok şey vardı; fakat konuşmasını çabucak bitirmeye karar vermişti.

"Atina'nın neferleri! Meletos'un, Lykon'un ve benim iddialarımı dinlediniz; bu iddiaların her biri Sokrates'in suçlu olduğunu ispatlıyor. Üçümüzün mahkemeye ilettiği tüm iddialar; Sokrates'in devletimize yararından çok, önemli ölçüde zararı olduğunu kanıtlıyor. Sokrates'in bilerek ya da bilmeyerek, bizim Atina'daki iktidarımıza son vermeye ve kendi otoritesini kurmaya çalışıp çalışmadığına, artık bizzat siz karar verin. Devlet için oldukça ciddi bir mesele, hakikaten çok önemli bir dava hakkında karar vermek durumundasınız."

Şarabı biraz fazla kaçıranlardan biri, cesurca ayağa dikildi. "Saygıdeğer Anytos. Büyük demagog!" Ancak baştaki bu

saygılı ifade biçimi ansızın yerini laubali bir konuşmaya bıraktı. "Bak, kardeşim! Mademki bu dava senin söylediğin kadar önemli, karşılığında alacağımız üç obol sence biraz az değil mi? Bunu beş obola yükseltmen mümkün mü?"

Destekleyici bağırtılar yükseldi. "Böyle bir eziyetin karşılığında beş obol bile fazlasıyla az! Artır! Biraz daha arttır!"

Bu küstahlara hadlerini bir jüri üyesi bildirdi. "Kapayın çenenizi; yoksa bir sonraki mahkemeye katılamaz, sadece avucunuzu yalarsınız!"

Mübaşirler Arkhon'un bir işareti üzerine bağırdılar: "Oradakiler, sessiz olun!" Sonra fesat yuvasına doğru ağır ağır tırmanmaya başladılar.

Fakat Anytos'u çift gören sarhoş jüri üyesi diklendi ve boru gibi yaptığı ellerinin arasından bağırdı: "Hey, ne diyorsun küçük Anytos; bize daha çok obol verecek misin? Yoksa sizin şu devlet kasası çoktan boşaldı mı?"

Bu cesur adamın sesi, kahkaha ve küfür yağmurunda kayboldu. Arkhon bu şiddetli yağmuru, saygısız gürültülerin geldiği tüm sıraları boşalttıracağını söyleyerek, jüri üyelerini tehdit ettikten sonra ancak bastırabildi.

Bu hadise Anytos'un moralini iyice bozdu. Çünkü o küstahın saçmalıklarında bile Sokrates'in etkisini görebiliyordu. Bunun üzerine Atina'da düzenin laçkalaştığını ve bugünkü duruşmaya katılmama düşüncesinden vazgeçmekle iyi etmiş olduğunu anladı. Artık bu işi bir an önce bitirmek zorundaydı!

Ellerini gökyüzüne doğru kaldırdı. "Olympos tanrılarının ve bizi seyreden babaların adına, Sokrates'ten davacıyım. Sokrates suçlu; çünkü devletin tanıdığı tanrıları tanımıyor ve yeni bir tanrı inancı yaymaya çalışıyor. O suçlu; çünkü gençliği ve devletin düzenini bozuyor!"

-5-

Üç davacı söyleyeceklerini söylemiş ve geri çekilmişlerdi. Arkhon Basileus başındaki mersin ağacından yapılmış tacı düzeltti, ayağa kalktı, davalıya döndü ve şöyle dedi: "Kendini savunma zamanın geldi, Sokrates. Konuş!.." Dolu su saatinin damlaları sessizliğin içinde birer birer düşmeye başladılar.

Sokrates susuyordu. Bir şeyler dinlermiş gibi, başını hafifçe yana doğru eğdi. Derin sessizliğin sebebi sanki yalnızca o değildi; onunla birlikte bütün aeropagos, tüm Atina, hatta gökyüzü ve yeryüzü de susuyor gibiydi. Büyük bir sükûnet içinde olduğu yerde duruyor, sadece dinliyordu. Sessizlik büyüyor, su saatindeki su damlaya devam ediyordu. Fakat hiç kimse, teşvik edici tek bir sözcükle dahi olsa, Sokrates'in konuşma süresini kısaltmayı göze alamıyordu.

Jüri üyeleri, Arkhon, mübaşirler, tellallar, Prytanlar davacıları konuşmaları boyunca dikkatle izlenmişlerdi; neredeyse hiç biri Sokrates'e bakmamıştı. Fakat artık Sokrates'ten başka izleyecek kimseleri yoktu. Beş yüz çift göz üzerinde dolaşıyor, çıplak ayaklarını güçlü kollarını süzüyor, beyaz keten khitonunda geziniyor, mühürlenmişçesine sımsıkı kapalı duran dudaklarına ve yüzüne bakıyordu. Sokrates ne zaman konuşmaya başlayacaktı! Aleyhine akıp giden şu kıymetli zamanı, geri getirmek mümkün olmayacaktı!

Sokrates jüri üyeleri tarafından, özellikle de henüz bir karara varamamış olanlar tarafından, esaslı bir incelemeye tabi tutulu-

yordu. Köklü ailelere mensup Atinalılar, karşılarında duran ve uzun senelerdir tanıdıkları Sokrates'le davacıların ifadelerini karşılaştırıyorlardı.

Sokrates'in dış görünüşü, herhangi birinde acıma uyandıracak kadar kötü değildi. O, jüri üyelerinin kendisine bakarak, siyah fasulyeye uzanan ellerini geri çekme ihtiyacı hissedecekleri sakat bir dilenci, ürkek bir ihtiyarda değildi. Yetmiş yaşındaki Sokrates sağlıklı ve güçlüydü; ayrıca olduğundan çok daha genç görünüyordu. Gölgeden çok güneş görmüş olan teni, Gudi'deki üzüm bağının toprağının rengini almıştı. Beyaz khitonuyla daha da esmer görünüyor, bu da onu genç gösteriyordu. Yüzü gerçek yaşını inanılmaz kılıyordu; çizgilerle buruş buruş olmamış, kaba sakalının beyaz dalgalarıyla kuşatılmıştı. Sert hatlara sahip simasının ne sürekli olarak gülümsediği, ne de soğuk olduğu söylenebilirdi. Sokrates'in yüzünden azim ve irade gücü, neşeli bir iyimserlik ve bolca ışık yayılıyordu.

Meşhur bir filozof, biraz tuhaf bir... Bu insan hakkında ne düşünülebilirdi ki?

Sokrates'in diğer kolunun dirseğini kavramış olan eli kıpırdamıyordu. Arkhon'un masanın üzerinde duran eli tir tir titriyordu. Bu ihtiyar hâlâ ne düşünüyordu? Arkhon tam elini çekicine uzatmıştı ki Sokrates gülümsemeye ve sakin bir ses tonuyla konuşmaya başladı.

"Atina'nın neferleri! Bu sessiz geçen dakikalarda şunu anladım ki şimdi burada konuşursam, hiçbir tehlikeye ve hiçbir kötülüğe maruz kalmayacağım. Geçen süre boyunca Daimonion'umun bana seslenip seslenmediğini ve beni burada konuşmamam için uyarıp uyarmadığını anlamak için dikkatle dinledim."

Jüri üyelerinin oturduğu sıralardan boğuk ve kızgın bağırtılar yükseldi: "Duydunuz mu? Daha ilk sözleriyle itiraf etti!"

"Düpedüz delilik bu!"

"Kepazelik!"

Sokrates elini havaya kaldırarak, sessiz olmalarını rica etti.

"Yiyip içmeyi bırakarak ve sözlerimi dikkatle dinleyerek, beni memnun ettiniz; fakat aşırılığa kaçmayıp, ölçülü davransaydınız daha memnun olurdum dostlarım. Sizin ölçülü olmanız, bana kıyasla daha kolay. Burada söz konusu olan benim hayatım, sizinki değil; ben bağırıp duruyor muyum? Bağırmaya devam ederseniz, beni de bağırmaya zorlarsınız ve o zaman bağırmanın bana hiç yakışmadığını anlarsınız.

Ancak kötü olan şu ki kendimi savunmak için ne söylemem gerektiğini hakikaten bilmiyorum. Davacılar tam manasıyla hakkımı yediler. Meletos, Lykon ve Anytos bana söyleyecek hiçbir şey bırakmadılar. Onların hayatımı gözler önüne serdikleri tüm o ayrıntıları ben kesinlikle hatırlayamazdım! Yaptıkları konuşmalar yalnızca suçlamayı değil, aynı zamanda savunmayı da içeriyordu. Bu çok asil ve bana karşı yapılmış oldukça adil bir davranış; sizlerin üzerinde de iyi bir etki bıraktığından şüphem yok, yargıçlarım. Fakat benim burada, mahkemenin huzurunda, bu çok asil ve adil insanlar beni bir felakete sürükledikleri için bulunduğumu unutmayın! İddiaları bu şekilde değerlendirdiğimde; benim tarafımdan 'şairliği bile kabul edilmeyen' esas davacı Meletos'un, sırf Atinalı yurttaşlar için duyduğum kaygıyı övmek ve bir çıkar sağlayamayacağı halde başıma çiçeklerden taçlar örmek için, beni buraya sürüklemiş olabileceğine kesinlikle ihtimal vermiyorum. Ayrıca diğer iki davacının, sırf hayatımın sonbaharında benden saygılarını ve samimi duygularını esirgememek, şöhretime şöhret katmak için, Atina devletine gösterdiğim yararlıkları sizin huzurunuzda takdir etmiş olmalarını da aklım almıyor. Bu üç adam mahkemeye sundukları ifadelerle, benim savunmamı vaktinden evvel yaptılar. Esasen benim hakkım olan bir şeyi, sizin huzurunuzda kendimi savunabilme hakkımı, elimden aldılar. Böylece şu an için beni savunmasız bıraktılar."

Sokrates'in eli dermansızca yanına düştü.

"Onlar sinsi şeytanlıklarıyla, günümüz sofistlerine özgü konuşma becerileriyle beni şaşırttılar. Benim her zaman gerçeği

telaffuz etmek için çabalamış olan dilim, ne bir yılanbalığına ne bir yılana benzer; ne de onlar kadar hareketlidir.

Yurdum için yaptığım iyilikleri şimdi tekrar edecek olursam, davacılar her şeyi benden önce dile getirdikleri için, benim konuşmam yalnızca kendime yönelik bir suçlamaya dönüşür. Çünkü onlar benim tüm iyiliklerimi de çamura buladılar. Bunu yapmalarının tek bir nedeni vardı; benim o iyiliklerin artık temiz olmadıklarını düşüneceğimi ve onları çamurdan çıkarmaya kalkışmayacağımı biliyorlardı.

Yurduma gösterdiğim en önemli yararlılıkların, savaşlardaki başarılarım olduğunu söylediler ve otuz tiranın keyfi yönetimine karşı çıkmış olduğum gerçeğini de dile getirdiler; ancak benim şehre yaymış olduğum fikirler bunları gölgede bırakıyor. Elbette davacılar bunu dile getirmekten tamamen kaçındılar. İşte bu yüzden şu anda sizlere hitap ediyorum, Atina'nın neferleri.

Bir yerde bir kalabalık toplanmışsa, o mutlaka oradadır; demiyorlar mı Sokrates için? Onun o kalabalığın arasında ebelik sanatını icra ettiğini ve insanların içlerinde gizli olan tüm iyi ve kötü şeyleri, güzelliği ve çirkinliği, erdemliyi ve erdemsizi, adil olanı ve olmayanı gün ışığına çıkardığını söylemiyorlar mı? Sokrates'in bu sanata çok düşkün olduğundan söz etmiyorlar mı? Madem öyle, Sokrates'in kendisini burada beş bin insanın dinleyeceğini bile bile, koştura koştura buraya gelmemesine ne sebep olabilirdi? Hâlihazırda yetmiş yaşına gelmişken ve şimdilerde, ömrü boyunca edinmiş olduğu sayısız tecrübeyi iyi insanlarla konuşabilmeyi arzularken, bu olağanüstü fırsatı tepmesi mümkün müydü?

Bu cazip teklif üzerine bir an bile duraksamadan buraya koşturmuş ve burada sizlerle bir araya gelmemek için bahaneler uydurmamış olmamın ne kadar doğal olduğunu anlıyorsunuz, değil mi? Hatta Anytos'a ve dostları Lykon ile Meletos'a bu davetleri için minnettarım. Benim kötümser olmadığım bilinir. Buraya gelmeden önce kendi kendime, bugünün ne iyilikler ge-

tireceğini kim bilebilir, dedim. Bana, yani davacıya ve size, jüri üyelerine; Atina'nın neferleri!

Şimdi, davacıların konuşmalarında dikkatimi çeken birkaç ayrıntıyı birlikte gözden geçirelim. Ama bu arada onların –açık sözlülüğüm için bağışlayın– tamamen saptırmış olduklarını da göz ardı etmeyelim."

Sokrates jüri üyelerine doğru bir adım attı ve kollarını ardına dek açtı. "Ben hiçbir ayrıcalığı olmayan, tamamen sıradan bir insanım; kimse aksini iddia edemez. Meletos'un beni Homer gibi meşhur bir adamla karşılaştırmaması gerekirdi. Homeros'un tanrıları, pek çok yeryüzü sakininden daha renkli bir yaşam sürüyorlar. Onun tanrıları tamamen insana has davranışlara ve duygulara sahipler. Ayrıca Meletos yanılıyor: Ben devletimizin tanıdığı tüm bu kadim tanrıları mısralara dökmedim. Tanrıları konu alan müstehcen aşk hikâyelerinin yazarı ben değilim. Ben sadece öğrenmeye heves duyan, meraklı, bu konularda fikir yürüten ve diğer insanlarla bu hikâyeler üzerine sohbetler eden bir insanım; çünkü bu hakikaten çok ilgi çekici bir sohbet konusu, öyle değil mi? Bu konuda ağzımdan ufacık bir kelime çıksa, hepiniz hemen neşelenivermiyorsunuz; yanılıyor muyum? Zeus'un iltifatlarıyla mutlu etmiş olduğu yeryüzü kadınlarını tek tek saydığım doğru. Bunu yaparken Afrodit ve Athena'yı unutmadığım da doğru. Bu sayımda aslında tanrısal bir haz var ve bu hazzı, tanrılar şikâyetimi duysun ki bir tek Meletos hissetmiyor. Hiç şüphesiz hepiniz saymayı bilirsiniz; hatta çoğunuz benden daha iyi bilirsiniz. Bu yüzden benim, Eros yüzünden başını belaya sokan tanrıların sayısı hakkında kesin bir rakam veremediğimi de biliyor olmalısınız. Hesap yapan biri neden ayıplanır? Birinin mutlaka sayıp, hesaplaması gerekir. Ayrıca, hayretler içinde şunu belirtmek zorundayım ki Meletos yalnızca Homeros'u değil, Zeus'un yeterince uçkuruna sağlam ve perhizli olmadığını söyleyerek, yıldırımların efendisini bile eleştirdi."

Dört bir yandan şen kahkahalar yükseldi. Sokrates buna al-

dırmadan, sakin sakin konuşmaya devam etti: "Ben sadece sayılarını hesaplıyorum; Meletos ise benim gibi bir hesapçıyı ileri sürerek, aslında kendini pek çok farklı kılıkta gösteren Tanrıça Athena'yı suçluyor."

Kahkahalar daha da arttı. Meletos sinirden kıpkırmızı oldu ve bağırmaya başladı: "Hâlâ nasıl alay edebiliyorsun..."

Sokrates onun sözünü kesti: "Cehennem köpeği aşkına! Alay mı ediyorum? Ben sadece tanrılarımızı soy ağacının yapraklarının bolluğuna seviniyorum. Davacılarım, benim tüm filozofların en neşelisi olan Demokritos'u çok beğendiğimi söylediler. Bu doğru. 'Neşe Üzerine' adlı yazısı benim okumaktan en çok zevk aldığım yazıdır. Bir adam bir ziyafette dostuyla birlikte sarhoş olduğunda ve soytarının oyunlarını seyredip eğlendiğinde, neşeli olmak için fazla zahmete girmez. Demokritos insanın neşesini yaşamının en zor anlarında bile muhafaza etmesi gerektiğini söylüyor ve ben de onun bu fikrine katılıyorum. Hiçbiriniz şu anda benim höpürdete höpürdete Kios şarabı içtiğimi ve soytarıların marifetleriyle eğlendiğimi iddia edemezsiniz. Şu su saatinin içinde damlayarak geçen zamanın, benim için zor anlar olduğunu da hiç şüphesiz inkâr edemezsiniz. Aranızda birkaç soytarı olsaydı bile, muhtemelen beni neşelendirmeyi aklının ucundan geçirmezdi. Meletos gibi tanrılardan yardım istemediğim, Lykon gibi timsah gözyaşları dökmediğim ve burada Anytos kadar gürültü kopardığım için beni bağışlayın."

O sırada gürültü eden kalabalığa bakarak şöyle dedi: "Saatin damlalarını unutmamalıyız."

Sokrates ateşinin yükseldiğini hissetti; kalabalığın ateşi de aynı derecede yükseliyordu. Güneşin yakıcı sıcaklığı onu rahatsız etmeye başlamıştı. Sokrates yükseklerde gezinen güneşe bir bakış attı. Bu da neyin nesi? Sen de mi beni üzmeye çalışıyorsun, sevgili kardeşim? Eliyle, terden sırılsıklam olan alnını kuruladı. Bu çok normal bir hareketti; fakat Sokrates'in böyle bir şey yaptığını o ana dek bir kez bile görmemiş olan dostlarında şaşkınlık yarattı.

"Biliyorum ki davacılarım ve bir gün bir yerlerde, yılar sonra cerahatli bir çıbana dönüşecek olan, nasırlarına basmış olduğum bazı jüri üyeleri; bugün beni daha zayıf bir ruh hali içinde görmeyi tercih ederlerdi. Kendi kendime acısaydım, sizleri acı feryatları ve yakarışlarıyla karımı da buraya çıkarsaydım ve böylesine büyük bir dinleyici kalabalığının huzurunda cehennem köpeğimi şahit göstererek, bir daha asla agorada, gymnasiumlarda ve pazarda aylak aylak dolaşmayacağıma, asla hiç kimseyle herhangi bir konuda sohbet etmeyeceğime yemin etseydim, bu onların çok hoşlarına giderdi. Sevgili Meletos, Lykon ve Anytos; sizin yapmaya çalıştıklarınızın aynısını daha önce bana başkaları yaptırmaya çalıştı. Gerçekleri söylemek zorunda olduğum için bana kızmayın; bunu yapanlar, emirlerine itaat etmediğim tiranlar Kritias ve Kharmides'ti. Onlar benim aleyhime bir yasa çıkardılar. Bu yasaya göre, ben bir daha asla gençlerle konuşmayacaktım ve aynı yasa bana, konuşma sanatı hakkında gençlere ders vermemi de yasaklıyordu."

Kalabalıkta şiddetli bir hareketlenme oldu.

Sokrates hiç ara vermeden konuşmaya devam etti: "Atina'nın kahrolası katilleriyle aranızdaki fikir birliği yalnızca bir tesadüfün eseri mi, yoksa iki tarafın fikirleri arasında derin bir ilişki..."

"İtiraz ediyorum!" diye bağırdı Anytos kıpkırmızı yüzüyle.

"Hiç kimseyi bu şekilde suçlayamaz. Arkhon'dan şunu talep..."

"Arkhon'dan, Anytos'un bana ayrılan süre içinde konuşmasına müsaade etmemesini talep ediyorum." diyerek Sokrates kuvvetli sesiyle Anytos'un sözünü kesti. Sonra Anytos'a dönerek şöyle dedi: "Hangi suçlamadan söz ediyorsun? Ben sadece yakın geçmişte gerçekleşmiş olan bir hadiseyi hatırlayıp eskiden kalma bir alışkanlıkla, düşündüğümü alenen ve yüksek sesle dile getirdim. Bu kimseyi rahatsız ediyor mu? Ediyorsa, neden?"

"Arkhon'dan talebim..." diye bağırdı Anytos yine.

"Buna tepki göstermek için çok geç kaldın Anytos; çünkü beş yüz Atinalı, duymamaları gereken şeyleri çoktan duydular. Hem kendine, hem de Meletos'a ve Lykon'a; neden beni halkın huzurunda konuşturacak kadar tedbirsizlik ettiğinizi sor!"

Arkhon, masaya doğru bir kez daha haddinden fazla yaklaşan Anytos'u bir el hareketiyle geri çevirdi. "Affedersin, Anytos; fakat yasaya göre şu anda sadece davalı konuşma hakkına sahip."

Anytos büyük bir öfkeyle dişlerini altdudaklarına geçirdi. Hak bu cinli ihtiyardan yana! Ve onu buraya ben getirttim! Ne kadar aptalım! Ama dur bakalım! Son sözü ben söyleyeceğim.

Sokrates konuşmaya devam etti: "Şimdi söyleyeceklerim Meletos'u ilgilendiriyor. Meletos beni iki başlı bir yaratık gibi gördüğünü söyledi. Bu yaratıklardan biri 'Tanrılara inanıyorum' derken, diğeri 'Ben onlara inanmıyorum' diyormuş.

Şimdi, onun söylediklerini sırayla değerlendirelim: Ben heykeltıraş keskisini bir kenara fırlattım; bu kesinlikle doğru. Ama bunun sebebini kimse benim kadar iyi bilemez. O zamanlar gençtim ve bir düşüncenin esiri olmuştum; kaskatı taşların yerine, canlı insanların ruhlarına şekil vermek, o ruhları işlemek istiyordum. Atina'nın mermer güzelliği içinde güzel, asil ve eğitimli insanların yaşamasını tüm kalbimle arzuluyordum. Tehlikeli bir saplantı, değil mi? Ne kadar safım! İnsanlar üzerinde çalıştığım kadar heykeller üzerinde çalışsaydım, meşhur bir heykeltıraş olurdum. O zaman huzurlu, çok saygın ve insanların hürmet ettiği bir yaşam sürebilir, Ksanthippe'min başına dert olmazdım; elbette kendi kendimin ve sizlerin de Atina'nın neferleri. Fakat sanki bir akrep beni sokuvermiş gibi, ansızın kanıma işleyen bir duyguya kapıldım; bir Pheidias'ları ve bir Myron'ları olan Helenlerin, bir de Sokrates'e ihtiyaçları vardı."

"Bravo, Sokrates!" sesleri yükseldi mahkemede.

"Sevgili Meletos, tüm bu söylediklerimden şu sonucu çıkarabilirsin; sen Sokrates'in aslında kim olduğunu ve Atina için

neden taş yontuculuktan başka bir iş seçmiş olduğunu kavrayamamışsın. Sen, Meletos; umuma açık sunaklara sadece şifalı otlardan yapılmış küçük demetler koyduğum ve üzerine, Gudi'den getirmiş olduğum kırmızı şarabımdan birkaç damla damlattığım için beni suçluyorsun.

Hiç zahmete girmeden düzinelerce drahmi kazanmadığım, fakir olduğum için utanç duymam gerektiğinden şüpheliyim. Kaldı ki Anytos ve Lykon'un benimle özellikle ilgilenmelerinin sebebi de fakirlik. Çünkü benim fakirliğimin –her ne kadar dilsiz olsa da– Atinalılara yalnızca Sokrates hakkında değil, başkaları hakkında da bir şeyler söylediğinin ve kör olmasına rağmen, her şeyi gördüğünün bilincindeler."

Jüri üyelerinin oturduğu sıralarda yine bir hareketlenme oldu; kimileri karşı çıkarak, kimileri ise destekleyerek başlarını salladılar.

"Sen, Meletos, yalnızca gözlerinle algılayabildiklerini görüyorsun. Senin gördüğün sadece bir ot demeti; fakat benim, sahip olduğum en kıymetli şeyi, 'hayatımı' umuma açık sunaklara koyduğumun farkına bile varamıyorsun. Yanılmıyorsam, şu anda söylediğim söz sadece sanatsal bir mecaz değil." Sokrates kollarını ardına dek açtı. "Kelimesi kelimesine gerçek!"

Sokrates son sözlerini eskisine nazaran biraz daha yüksek sesle söylemişti; çünkü yavaş sesle konuştuğunda sesinin titremeye başladığını fark etmişti. Şimdi ise susuyordu.

Jüri üyeleri de susuyorlardı. Sokrates'in sözlerini ve neye karar vereceklerini düşünüyorlardı. Kavurucu sıcaklığıyla bu ölüm sessizliğinde sadece, uzaklardan gelen boğuk hıçkırıklar duyuluyordu. O anda Sokrates'in suçluluğuna ya da masumiyetine karar veriliyor, beyaz veya siyah fasulyelerin çokluğu kaderini belirliyor olabilirdi.

Su saati yavaş yavaş boşalıyor, içindeki damlacıklar gaddarca bir kararlılıkla düşüyordu. Sokrates konuşmasına devam etti: "Sen, Meletos, benim Daimonion'uma saldırdın; çünkü çok

sevdiği şehrinin hizmetkârı olan bana, nasıl saldıracağını bilemedin. Benim başımı derde sokabilmek için, onun kötü bir cin olduğunu iddia ediyorsun. Fakat ben onu tanrısal bir ses olarak nitelendiriyorum, bunu da asla saklamadım. Tanrısal: çünkü o her zaman hassas, ihtiyatlı ve benim iyiliğimi düşünen bir ses. O ses beni, düşüncesizliğim yüzünden düşebileceğim tehlikelere karşı uyarıyor. Kendi kendinize: 'Sokrates ve düşüncesizlik mi? Peki, onun o meşhur ölçülülüğüne, Sophrosyne'sine ne oldu?' diye soruyor olmalısınız. Benim yüzümden hayal kırıklığına uğramayın, Atina'nın neferleri! Ben serinkanlı, tehlikelere karşı pusu kuran bir insan değilim; güzellik ve iyilik söz konusu olduğunda, bir saman yığını gibi tutuşuveren bir kalbim var benim. Ben bu iki kelimeyi tek bir kelimede birleştirdim: Kalokagathia.

Sevgili Daimonion'um! O beni kendimden bile koruyor. Sizler, davacılarım; hiç kimsenin bir insana, o insanın kendisinden daha fazla zarar veremeyeceğini düşünemediniz. Siz üçünüz, benimki gibi iyi bir Daimonion'a sahip olmadığınız için, bugün kendi kendinize ne kadar çok zarar verdiniz; farkında mısınız?

Meletos, sen benim Daimonion'umdan kötü bir cinmiş gibi söz ediyorsun. Öyle olsaydı; ben pazarcılarla, ayakkabıcılarla, yurttaşlarla, gündelikçilerle ve öğrencilerimle sık sık o ses hakkında konuşur muydum? İnanın bana, ben bunu suçlamalarınız için bir sebep yaratabilmek uğruna yapmadım. İyiliğinden şüphe etmeyen ve kendi kendini dinleyebilen her insanın, o ses içinde usulca konuşurken, onu duyabilmesini istedim. Ancak bunun için çok sabırlı olmak gerekiyor ve ne yazık ki pek çok insan bu sabrı gösteremiyor. Ayrıca bu ses insanları, bilhassa gerçekleştirmeyi arzu ettikleri ve kolay kolay vazgeçemeyecekleri eylemlere karşı da sık sık uyarıyor. Kim bilir ne çok insan, bu sesin kendi mutluluğunu gözettiğini bilmeden, onu duymazdan gelir.

Meletos, senin de böyle uyarıcı bir ses duyman mümkün. Hatta belki şu anda o sesin seni, Sokrates'i haksız yere suçlama-

man ve ona iftira atmaman için uyardığını duyuyor; fakat ona kulak asmıyorsun!"

Az önce duydukları, jüri üyelerinin sükûnetini bozdu.

"Nereye bakıyorsun öyle dik dik?" diye sordu Merinos yanında oturan Lustratos'a.

"Hiçbir yere. Ben sadece, öyle bir sese sahip olup olmadığımı anlayabilmek için kendi içimi dinliyorum."

"Seni ahmak! O ses yalnızca önemli bir kararın arifesinde konuşuyor."

"O zaman şimdi konuşmasının tam sırası, değil mi? Bir insanın suçlu olup olmadığına karar vermeyecek miyiz?"

Merinos iç çekti. "Sanırım haklısın."

Bu arada Sokrates Meletos'a hitap etmeye devam ediyordu: "Sana göre benim iki başım var." Sokrates Meletos'a yaklaştı; Meletos ürkerek geri çekildi. "Benden korkmana gerek yok" dedi ve güldü Sokrates. Onunla ne kadar içten konuştuğu açıkça belli oluyordu; muhtemelen nerede ve kiminle konuştuğunu unutmuştu. "Kafalarımdan hiçbiri seni yemeyecek. Bana yakından bak. Bakarsan, benim sadece tek bir kafam olduğuna kesin kanaat getireceksin; elbette oldukça büyük ve içindekilerle pek çok insanı kızdıran bir kafa. Fakat her gün onun üstüne titrediğim ve çöpleri düzenli olarak süpürüp temizlediğim için, benim kafamda düzen hüküm sürüyor. Ayrıca başkalarının kafalarını süpürmek gibi bir alışkanlığım da var. Bazen komşunun hoşuna gitmese bile, aslında iyi bir alışkanlık; doğru değil mi, Meletos?" Sokrates Meletos'a doğru bir adım daha attı.

Meletos onu durdurmaya çalışırcasına ellerini havaya kaldırdı. Bunun üzerine Sokrates olduğu yerde durdu. Gülümsedi. "Sanki seni yemeleri için aslanların önüne atacakmışım gibi, sürekli olarak benden korkuyorsun. Ben sadece sana, düşüncelerinin ne kadar karışık olduğunu anlatmaya çalışıyorum. O yüzden dinle!" Sokrates farkında olmadan son sözünü daha yüksek bir sesle söyledi; sesinde coşkulu bir heyecan vardı. "Her zaman

sözünü ettiğim şu 'tanrısal olan' nedir? Utanç verici ve bayağı bir şey mi? Yoksa bunun aksine fevkalade adil ve bilge mi? Sen tanrısal olanın, adil ve bilge olandan ayrı tutulamayacağına inanıyor musun? Senin görüşüne göre, yalnızca insanlar mı adil ve bilgedirler; tanrılar bu özelliklere sahip olamazlar mı? Yoksa sen böyle düşünecek kadar kâfir misin?"

Sokrates'in, Meletos'u şiddetle sarsan ironisi, jüri üyelerini neşelendirdi; fakat onun yandaşlarını, dostlarını ve öğrencilerini dehşete düşürdü. Onlar Sokrates'in güzel ve yüce bir şey karşısında büyük bir heyecana kapıldığında, sık sık sohbetlerini yarıda kestiği coşkulu ve ateşli sözlerine alışıklardı. Ama burada, bu mekânda, Sokrates'in ateşliliği onları çok korkutuyordu.

"Hiçbir şey... bu anlama gelebilecek hiçbir şey... söylemedim" dedi Meletos kekeleyerek.

Fakat Sokrates bildiğinden şaşmadı. "Ben tanrısal mükemmelliği araştırıyorum, Meletos; ancak hiçbir şeyin tümüyle mükemmel olamayacağını da biliyorum."

Meletos yeni bir saldırı olasılığının kokusunu aldı. "Yine tanrılara hakaret mi ediyorsun? Kendi sözlerinle kendini felakete sürüklüyorsun!"

Sokrates şaşırmış gibi yaptı. "Fakat Atina'da sınırsız konuşma özgürlüğü olduğunu söylüyorlar; yoksa ben Atina'da değil miyim?" Gülümsedi. "Unutmuşum; sizin mükemmel özgürlüğünüz bir ayıba göz yumacak kadar ileri gitmez." Davacılarının asılan suratlarını gördü ve şöyle sordu: "Atina'da hakikaten özgürlük olsaydı, burada beş yüz yurttaşın huzurunda durur ve sizin bana yönelttiğiniz zehirli suçlamaları dinler miydim? Hiç sanmam! Kaldı ki ne kendim, ne de Atinalı yurttaşlarımız için sizin sınırsız özgürlüğünüzü istemem. Burada düşmanından daha dürüst olan biri mutlaka kaybeder."

Jüri üyelerinin heyecanlı bağırtıları, içinde Arkhon'un çekiç darbelerinin gümlediği büyük bir gürültüye dönüştü.

Sokrates yine Meletos'a döndü: "Ben hakiki iyiliği, adale-

ti ve insanlığı bulup, açığa çıkarabilmek için; yalnızca Homeros'un tanrılarının ve Heros'ların değil, aynı zamanda insanların iyi eylemlerini de değerlendiriyorum. Felsefeye gönül vermiş birinin düşünce tarzı, bir heykeltıraşın düşünce tarzıyla aynıdır. Meletos, dört bir yanda yaptığım iyiliklerle yeni bir din yaymaya çalıştığımı iddia ediyorsan, bu iddianı düzeltmek zorundayım: Ben Atina'ya yeni yurttaşlar verebilmek isterdim: şimdi olduklarından daha mükemmel ve daha iyi yurttaşlar. Fakat aslında bu konuyu, bunu başaramadığım için gözyaşları döken Lykon'la konuşmayı tercih ederdim. Cehennem köpeği aşkına, benim başarısızlığıma benden çok üzülen o insanı anlayabilmek isterdim! Lykon benim gençliği bozduğumu söyleyerek, feryat ediyor. Ayrıca benim doğaüstü güçlerim olduğunu iddia ediyor. Atina'nın tüm genç insanlarının bizim arzu ettiğimiz gibi olmadıklarını kabul ediyorum. Bir haylazlık söz konusu olduğunda fevkalade hareketli oluveriyorlar; ancak söz konusu olan ciddi bir mesele ya da işse, yan gelip yatmayı tercih ediyorlar. Ama bu gençler azınlıkta kalıyorlar ve ne yazık ki bazı yetişkinler de onlar için her zaman iyi birer örnek olamıyorlar. Şunu da kabul etmeliyim ki bozulan gençlerimizin sayısı eskiye oranla kesinlikle az değil.

Keşke bu bilgi açığını kapatabilseydim; keşke bunun neden böyle olduğunu ve Atinalıları neyin bu kadar bozduğunu bilebilseydim!

Lykon'un Atina'da ahlakın çöküşünden beni sorumlu tuttuğu andan beri, bu çöküşün ne kadarının koşullara bağlı olduğunu, ne kadarının diğer insanların suçu ve ne kadarının bizzat benim suçum olduğunu düşünerek kafa patlıyorum.

Lykon, sen de bu konuda kafa patlatsaydın, korkarım ki içten gelen feryatların son bulmak bilmezdi ve bu insan kalabalığının arasında sana, bana gösterdiklerinden çok daha fazla yakınlık gösterecek pek çok yurttaş bulurdun."

Bu çok tanıdık ses, Ksanthippe'ye kadar ulaşıyordu. Aradaki

mesafeye rağmen hiçbir kelime yitip gitmiyor ve her biri Ksanthippe'nin yüreğini dağlıyordu. "Tanrılar, ona merhamet edin! Kendini hiç savunmuyor; aksine, kendi aleyhine konuşuyor!"

Ksanthippe'nin yaslandığı Myrto, onun git gide daha da ağırlaştığını hissediyordu.

"Babalar oğullarının iyi yetiştirilmediklerinden şikâyetçi oluyorlar; fakat bundan sadece tek bir insanı sorumlu tutuyor olmaları hakikaten şaşırtıcı" diye devam etti Sokrates. "Hem de saatlerce o çocuklarla erdemlilik üzerine sohbetler eden ve ömrü boyunca erdemle asla arası açılmamış olan bir insanı... Ayrıca erdemlilikten söz etmeye bayılan, fakat sözlerine uygun bir yaşam sürmeyen insanları övmeleri de şaşırtıcı."

Duruşmanın başından beri açıktan açığa gürültü patırtı çıkarıp, oflayıp puflayıp, kahkahalar atıp, davaya yön veren kişi olarak Anytos'u desteklediklerini gösteren çok sayıda jüri üyesi bir anda sus pus oldular. Fakat Sokrates'in yüreklerinden geçeni dile getirdiği ve şarabın etkisiyle giderek daha çok cesaret bulan bir grup jüri üyesi neşelenerek, yaygarayı kopardılar: "İsim ver! İsim ver!"

Anytos sinirden tir tir titriyordu.

"Demek isimler duymak istiyorsunuz, iyi insanlar" dedi Sokrates içten bir ses tonuyla. "Bunu istememelisiniz! İsim veremeyeceğimi biliyorsunuz. Onların kim olduklarını tüm yurttaşlar biliyor; neden baykuşları Atina'ya taşıyayım?"

Yine kahkahalar yükseldi. Platon Kriton'a endişeyle baktı. Ne yapmak lazımdı? Kriton Platon'un ne düşündüğünü anladığını göstermek için başını salladı. Ancak Sokrates'in savunma konuşmasını yarıda kesemezdi; jüri üyelerinin gözünde bu konuşma, giderek bir savunma konuşması olmaktan çıkıyor olsa bile...

Kriton usulca Sokrates'in koluna dokundu; fakat Sokrates yana çekildi ve konuşmaya devam etti: "Yabancı ve Helen âlimler, asırlar boyunca kâinatla ilgili çeşitli sorulara yanıtlar aradılar;

bunu yaparken yeryüzünden çok gökyüzüne baktılar ve kendileri insan oldukları halde, hemen hemen hepsi insanı ilgilendiren bir konuyla, 'insanla' ilgilenmekten kaçındılar.

İşte! Ben kendimi tamamen insanla ilgili meselelere adadım ve bunun karşılığında nefretten çok saygı görebilmeyi umut ettim; ama şimdi anladım ki huzur içinde yaşayabilmek için, insanların yollarından çekilmem gerekiyormuş. Çünkü yıldızlar, atomlar, akıp giden her şey, sayısız element ve bu gibi şeyler hakkında bilgi edinmeye çalışan biri, insanlarla konuşan ve onlardan kendileri hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışan biri kadar, asla başına dert açmıyor."

Sokrates'in sözlerini bir alkış tufanı izledi. Atinalı jüri üyelerinin aklı başında olan kesimi Sokrates'i destekliyordu.

"Anytos'un yüreğim için gayet ince bir hançeri iyice keskinleştirdiğini biliyorum. Bu hançer darbelerinin bende ağır yaralar açmış olduğunu düşündüğünüze eminim. Beni sarsan, yüreğime saplanan darbelerin haklılığı değil, ani gelişleri oldu asıl. Evet, yüreğimde acı hissetmiyorum; çünkü beni haksız yere yaralıyorlar. Anlıyor musunuz? Ben bu mahkemede Atina'yı sevdiğim için bulunuyorum ve onlar beni Atina'nın felaketini istemekle suçluyorlar! Hiç şüphesiz Anytos'un iddialarındaki çelişkilerin bizzat farkına vardınız: Yaşamım boyunca yurdumu sevdim, hâlâ seviyorum ve çok sevdiğim bir şeyi mahvediyorum!"

Sokrates'in bu sözleri iyi ve destekleyici tepkilerle karşılandı: Parıldayan bir çift göz, içtenlikle onaylayan bir baş sallama, cesaretlendiren bir gülümseme...

Jüri üyelerinin büyük çoğunluğunun elleri, ikinci kez beyaz fasulyelere uzanıyordu.

Anytos'a yaranmaya çalışanlar ya da bugün Sokrates'le eski hesapları görmek isteyenler tedirgin oldular ve Anytos'tan siyah fasulyeleri için destek beklediler.

Anytos davanın gidişatını dikkatle takip ediyordu ve bu gi-

dişat hiç hoşuna gitmiyordu. Nefes almakta güçlük çekiyordu. Sokrates'in başarılı savunması, suçlamalarımızın etkisini büyük ölçüde yok etti. Jüri üyelerinin sadece küçük bir kısmı hâlâ arkamızda. Bu durumda üçüncü dereceden bir ceza tespiti, para cezası, söz konusu olabilir; hatta jüri üyelerinin şu andaki ruh hallerine bakılırsa, Sokrates beraat bile edebilir. Meletos en kötüsünü yapabilmek, onun idam cezasına çarptırılmasını sağlayabilmek için fazlasıyla sert bir çıkış yaptı. Bu, Sokrates'in becerikliliği karşısında, fazlasıyla riskli bir hamle oldu. Para cezası da idam cezası da değil; ben ikinci dereceden bir ceza verilmesini istiyorum ve en iyisi de bu: Atina'dan sürmek.

Bu sonuncusunu düşündüğü anda keyifle sırıttı. Herhangi bir yere, Makedonya Pella'ya ya da Sardy'ye... Oralarda diktatörlerle, senin fikrine göre bir devlet yöneticisinin nasıl görünmek zorunda olduğu konusunda sohbet edebilirsin!

Kendi kendine şöyle sordu: Şimdi bu orta yola nasıl ulaşabiliriz?

Sokrates'in sesi, onu düşüncelerinden alıkoydu.

"Anytos öz oğlunu benim kötü nüfuzumun kurbanı olarak nitelendirdi. Ben bunun aksini iddia etmiyorum. Bir Atina demagogunun oğlu beni çok ilgilendirmiyor. Ancak genç Anytos babası onu bana göndermeden önce, acaba nasıl bir eğitime sahipti? Bu soruya pek çoğunuz cevap verebilirsiniz. Genç Anytos abartılı bir zenginlik, sonsuz özgürlük, açgözlülük içinde, oldum olası genç insanlara uzak durmalarını öğütlediğim şartlar içinde büyümüştü. Kısa bir süre için bile olsa, o delikanlıyı adam edebileceğimi düşündüğüm günlerde kendimi dev aynasında görmüşüm. O böylesine erdemsiz bir yaşama alıştığı için, yaşamını bu şekilde devam ettirmek istiyor ve kim onu bu zevkten mahrum etmeye kalkışırsa, ondan nefret etmeye başlıyor; onu sevmediği ve mütevazı yaşamını örnek almak istemediği için, ondan kaçıyor.

Ne genç Anytos, ne de varlıklı yaşamları yüzünden şımarık-

lığa alışmış diğer gençler, erdemsizliği kötü bir şey olarak gördükleri için benim öğütlerimi dinlemeye gelmediler. Onlar bana sadece, benim öğrencim olarak yüksek makamlara ve rütbelere daha kolay erişebilecekleri için geldiler. Fakat bizim Atinalıların gözleri ve kulakları iyidir. Atinalılar benim gençlerle, onları daha iyiye ulaştırabilmek ve onların neyin iyi, neyin adil olduğunu idrak ederek, bir gün devletin başına geçtiklerinde iyiliğe ve adalete sözleriyle değil, eylemleriyle bağlı olmalarını sağlayabilmek için konuştuğumu uzun zamandır biliyorlar. Benim derslerimin amacı her zaman, bireyin bu dünyadaki yaşamını hem kendisi hem de içinde yaşadığı toplum için mutluluk kaynağı olacak biçimde şekillendirmesi oldu. Şunu kabul etmeliyim ki dostlarım, toplumun tümüyle saadet içinde yaşayabileceği zaman henüz gelmedi. Fakat Atina Tartaros'u değişebilirdi; bunun için halihazırda yeterince zaman geçti. Ben gerçekleşmesi mümkün olmayan umutlar beslemiyorum. Atina asla bir Elysion olmayacak; ama en azından, insanların hayvanlardan daha beter bir yaşam sürmek zorunda kalmayacakları bir şehir olabilmeli."

Anytos, Sokrates'in konuşmasını büyük bir gerginlikle dinliyordu. Bu yaşlı büyücü hakikaten kurtulmayı başaracak gibi görünüyor! Bizi yerin dibine batırıyor ve her şeyi kendi lehine çeviriyor. İnsanları parmağında oynatmayı nasıl da iyi biliyor! Onu ne kadar sessiz ve dikkatli dinliyorlar!

Sokrates hararetle konuşmaya devam ediyordu: "Unutmayın ki Atinalı yurttaşlar birer seçmendir ve bu seçmenler, devletin başında şöhret meraklısı bir fiyakacı ve yalnızca kendi geleceğini düşünen bir egoist görmektense, benim gibi mütevazı bir insanı görebilmeyi tercih ederlerdi. Benim ikinci bir Sisyphos olduğumu da düşünebilirdiniz: Hiç durmadan öğretiyor, öğretiyorum ve derslerimi bitirdiğimde öğrenci daha iyi olacağına, daha kötü oluyor. Bunun üzerine her şeye baştan başlıyor ve yeni bir öğrenciyle eşek gibi çalışıyorum. Yo, hayır! Her seferinde böylesine eziyet verici ve anlamsız bir Sisyphos işi değil

bu. Hayatımın elli yılında kaç insanla sohbet ettiğimi biliyor musunuz? Bunu ben bile bilmiyorum, aziz dostlarım. Peki, sizler sohbet ettiğim tüm o insanların birer Kritias'a dönüştüklerini mi düşünüyorsunuz? Öyle düşünseydiniz, kendinize ve oğullarınıza kötü bir yakıştırmada bulunmuş olurdunuz. Fakat bizler kötümser olmamalıyız!"

Sokrates'in sözlerini üstlerine alınanların homurdanmalarını, sözlerini onaylarının bağırışları bastırdı.

"Onları duyuyor musunuz? Burada benimle birlikteler!"

Anytos'un tüyleri diken diken oldu. Yüzlerce Sokrates! Hatta artık seslerini duyuyordu!

"Onlar bugün, en ağır suçlamalara maruz kaldığım bu duruşmada beni yalnız bırakmayarak, benim erdemli liyakatimin en ikna edici delilini de mahkemeye sunuyorlar.

Sizin aranızda, beni uzun zamandan beri tanıyan ve kötü yanlarımı görmemiş olan pek çok jüri üyesi var. Sizler tüm yaşamım boyunca yapmış olduklarımın en iyi tanıklarısınız. Ben sizlerle her bilgiyi, yoksulların bir ekmeği paylaştığı gibi paylaştım. Benim nasıl biri olduğumu, kim sizlerden daha iyi bilebilir? Atina'ya zarar verip vermediğime, ya da onun manevi gücüne biraz olsun güç katıp katamadığımı da yine en iyi sizler karar vereceksiniz. Bu yüzden sizler benim yalnızca yargıçlarım değil, aynı zamanda tanıklarımsınız."

İnsanlar ayağa kalktılar ve ellerini ona doğru uzattılar. "Çok doğru, bizler senin tanıklarınız!"

Anytos'un grubundan bir jüri üyesi onlardan ayrıldı ve kalabalığı güçlükle yarıp, Sokrates'e doğru ilerledi. "Ben de senin tanığınım, Sokrates. Utanmaz dansınla agorada Athena'yla nasıl dalga geçtiğini ve ona nasıl hakaret ettiğini kendi gözlerimle gördüm! Sana merhamet edip, tanrıçanın gazabını kendi üzerimize mi çekelim? Atina'nın..."

"Dur!" diye bağırdı Arkhon. "Duruşmaya müdahale etme hakkın yok."

Sokrates, Arkhon'a şöyle dedi: "Zamanım azalıyor, Arkhon; fakat lütfen bir iyilik yap ve onun konuşmasına müsaade et! Dansımla tanrıçaya hakaret etmiş olduğuma dair deliller sunacak olmalı."

"Onu da kanıtlayacağım" diye bağırdı adam. "Fakat bunun için Sokrates'in burada, agoradaki tanrıça heykelinin önünde dans ettiği gibi dans etmesi gerekiyor!"

Ne kadar budalaca bir düşünce! Mahkemeye saygısızlık! "Mahkemenin huzurunda dans etmek mi? Mahkemeyi küçültmek niyetinde misin?" Arkhon adamı bir kez daha geri çevirdi.

"Bırak, dans etsin" dedi Meletos, Arkhon'a.

Sokrates olduğu yerde taş kesilmiş gibi duruyordu. Keli ve yüzü terden parıldıyordu.

Bağırtılar yükseldi: "Evet! Dans etmeli! Dans etmeli! Sokrates dans etmeli!"

Sokrates kıpırdamıyordu.

Fakat adam ses tellerini parçalarcasına bağırıyordu: "Görüyorsunuz, değil mi? Dans etmek istemiyor! Korkuyor!"

Öğle güneşi, yetmiş yıl önce altında doğmuş olduğu güneş, o sırada Sokrates'in tepesinde duruyordu.

Ne kadar güzel bir manzara! Gün zirveye ulaştığında hiçbir yerde gölge göremiyorsun!

"Dans et, dans et!"

Arkhon çekiciyle mermer masaya vurmak için elini kaldırdığı anda, Anytos bir el hareketiyle ona, şimdilik müdahale etmemesini işaret etti. Arkhon'un yüzünde saf ve şaşkın bir ifade beliriverdi ve çekici elinden bıraktı.

Sokrates bağırışlara boyun eğdi ve dans etmek için hazırlandı. Platon ona yavaş sesle şöyle dedi: "Rica ediyorum, azizim; dans etme!"

Sokrates ona boş gözlerle baktı.

Ksanthippe, Sokrates'in kavurucu güneşe ve azgın çığlıklara teslim olduğunu, fakat aynı zamanda her ikisine karşı inatla direnmeye çalıştığını gördü.

Çaresizlik içinde bağırmaya başladı: "Parlayan Helios aşkına, ona merhamet edin! Ona işkence etmeyin! Sokrates, bahtsızım, onlara itaat etme! Haydi, evimize gidelim; haydi, gel!"

Fakat Sokrates, bu arada uyuşmuş olan bacağını kaldırdı ve ilk adımını attı.

"Sokrates! Dans etme!" dedi Kriton ona yalvarırcasına.

Ancak Sokrates'in bir eli hareketlendi, diğeri eski püskü üstlüğünü biraz yukarı kaldırdı ve Sokrates yavaş bir tempoyla hoplaya hoplaya dans etmeye başladı.

Çıplak, kıllı bacaklarını yukarıya kaldırıyor, beyaz khitonu iri gövdesinin hareketleriyle salınıyor, yuvarlak göbeği bir aşağı bir yukarı zıplıyordu.

Sokrates'in aleyhtarları şeytanî bir keyif alarak, sergilene oyunun tadını çıkarıyorlardı. Önce bir taraftan, sonra başka bir taraftan, derken dört bir yandan çirkin kahkahalar yükseldi. Bu kahkahalarda tehlikeli bir güç gizliydi ve kahkahalar, o ana kadar yalnızca samimi duygularla gülmüş olan diğer insanları da etkiliyor, onları da güldürüyordu. Fakat onların hiçbir kötü niyetleri yoktu; bunu yapmakla Sokrates'e zarar verdiklerinin farkında bile değillerdi.

Sokrates güçlükle dans ediyordu; kavurucu güneşin altında terliyor, ellerini bir sarhoş gibi beceriksizce sağa sola savuruyor, sanki yönünü bulmaya çalışıyordu. Fakat bu tanıdık bir görüntüydü! Bu Dionysos'un koca göbekli, kel kafalı, sivri akıllı arkadaşı değil miydi? Jüri üyelerinden biri kendini tutamayarak ayağa fırladı ve tiz sesiyle bağırdı: "Ama bu sarhoş Silenos, babacığımız Silenos! Göster kendini, babacığımız Silenos!"

"Sen dansınla Atina'nın yüzünü ağartıyorsun!"

"Haydi, zıpla! Hop, hop!"

Jüri üyeleri katıla katıla gülüyorlardı. Aralarından çok azı, duruşmanın devam ettiğini, saatin ilerlediğini düşünüyor ve Sokrates'in orada hangi dansı sergilediğini tahmin ediyordu.

Anytos yere sağlam basabilmek için bacaklarını iki yana

açtı. Silenos! Sokrates'in yargıçlarının huzurunda kendi kendini suçlu duruma düşürdüğü bu dansın yanında, Anytos'un zekice yönelttiği suçlamalar önemsiz kalıyordu. Kahkahalar Ksanthippe'nin hıçkırıklarını bastırıyor, Sokrates kıvrak hareketlerle dans ederken güçlükle ve hırıltılı nefes alıyordu. Dalgalanan üstlüğünü kaldırıyor, dermansızca dönüyor, göğün zirvesinden yavaş yavaş inmeye başlayan yakıcı güneşin altında beceriksizce bir sağa bir sola sıçrıyordu.

Gümbürdeyen kahkahalar giderek azalıyordu. Jüri üyeleri birer birer, Meletos'un Sokrates'i kâfirlikle suçlayan iddiasını hatırlamaya başlıyorlardı.

Pek çoğu gözlerini o dehşet verici sahneye dikmiş, suskun ve kıpırtısız duruyordu; çoğu utanç içinde gözlerini ve yüzünü üstlüğünün bir ucuyla örtüyordu.

Kahkahalar tamamen kesilmiş, mahkeme sessizliğe boğulmuştu. Yalnızca, jüri üyelerine ayrılan alanın sağ tarafında duran ve Sokrates'ten çok Anytos'a bakan, para yedirilmiş küçük bir grup hâlâ kıs kıs gülüyordu.

Kriton ve Platon acı içinde susuyorlardı. Apollodoros yere kapaklandı ve usulca şöyle dedi: "Sokrates, azizim; bunu neden yaptın?"

O anda Arkhon ayağa kalktı, su saatini eline aldı ve onu havaya kaldırdı. "Su saatindeki son damla az önce düştü. Savunman sona erdi, Sokrates."

Sokrates sendeleyerek oraya kadar yürüdü. Masaya dayandı; güçlükle soluk alıyordu. Arkhon baktı ve yavaş sesle şöyle dedi: "Fakat ben... Fakat ben henüz savunmamı bitirmedim!"

-6-

Arkhon Basileus çekiciyle mermer masaya o kadar şiddetli vurdu ki masadan bir mermer parçası sıçradı ve gergin jüri üyeleri nihayet sakinleştiklerinde, onları oy vermeye çağırdı. Onlara, Sokrates'i yüce bir adaletle ve tertemiz bir vicdanla yargılamalarını hararetle tavsiye etti. İddia doğrultusunda Sokrates'in suçlu olup olmadığı kararını sadece ve sadece onların verebileceğini hatırlatmayı da ihmal etmedi.

Jüri üyeleri yine gürültü yapmaya başladılar. Gökyüzünden ve güneşin kavurduğu tepelerden gelerek, içlerine işleyen yakıcı sıcakla için için yanmışlardı. Susuzluklarını küçük bir yudum sulandırılmış şarapla giderdiler. Kafalarının hararetlenmeye başlaması da şaşılacak şey değildi.

Bu tür bir davayı nasıl değerlendireceklerini henüz tam olarak bilemiyorlardı. Aralarında farklı farklı gruplara ayrılmışlardı: Bir grup, Sokrates'in Atina şehrine faydalı bir insan olduğu için beraat ettirilmesine karar verdi; ikinci grup, onun Atina için oldukça tehlikeli bir insan olduğu ve cezalandırılması gerektiği görüşündeydi; üçüncü grup kararsızdı ve dördüncü grup, hiç ama hiçbir şeye karar vermek niyetinde değildi.

Herkesin yanındakine kendi fikrini kabul ettirmeye çalıştığı, tartışıp duran kalabalığın içinde, şiddetli jestler yapan eller ve adlî gücün simgesi olan uzun sopalar savruluyordu.

Sokrates'in tanrıça Athena'nın huzurunda yapmış olduğu dansın görgü tanığı, hararetle tartışmakta olan adamları itip ka-

karak öne çıktı ve bağırdı: "İşte, gerçeği ispatladım. Tanrıçanın huzurunda nasıl dans ettiğini size gösterdim." Sonra yavaş sesle: "Orada çok daha hayâsızca dans ediyordu."

Kokulu yağ sürünmüş bir adam, görgü tanığının kolunu sıkıca tuttu. "Nasıl dans ediyordu, dostum?"

Görgü tanığı khitonunu açtı ve her erkeğin khitonunun altında taşıdığı şeyi meraklılara doğru uzattı.

Patlayan kahkahalar kızgın bağırışlara karıştı; ama görgü tanığı, jüri üyelerinin oturduğu sıraların arasından hızla süzülerek ilerledi ve aynı şakayı daha çok kişiye yaparak, eğlenmeye devam etti. Bu arada jüri üyeleri terden sırılsıklam olmuş avuçlarının için iki fasulyeyi kararsızca çevirip duruyorlardı.

Biri, iki sıra ötedeki bir tanıdığına bağırdı: "Ona beyazı ver, Laridon!"

Laridon sert çıkıştı: "Kesinlikle olmaz! Bu bunak pazarda, tezgâhımın önünde benimle kavgaya tutuşmuştu."

"O kadar kindar olma! Beni dinle ve ona beyazı ver; en azından dansı için... Zeus aşkına, onun hayatı söz konusu ve koca göbekli bunak, bunu dansla kendini suçlu duruma düşürmüş olduğunun farkında bile değil. Söyle bana; hakikaten onların iddia ettiği gibi bir hain olsaydı, bunu yapar mıydı?"

Ak saçlı bir ihtiyar, Sokrates'in ölmüş babasının eski bir dostu olan mermerci Pantheios, jüri üyelerine ayrılmış olan en son sırada oturuyor ve etrafındaki kargaşayı dikkatle seyrediyordu. Küçük bir erkek çocuğu çitlerden atladı ve onun yanına oturdu.

"Büyükbabacığım, Sokrates'in kötü bir şey yapmış olduğuna inanıyor musun?"

"Hayır, buna inanmıyorum, oğlum."

"O zaman onu beraat ettirecekler, değil mi?" diye sordu çocuk, neşeli bir yüz ifadesiyle.

"Buna da inanmıyorum" diye cevap verdi ihtiyar.

Çocuğun gözleri şaşkınlıktan fal taşı gibi açıldı. "Ama neden? Bunu hiç anlamıyorum."

"Ben de anlayamıyorum, oğlum. Belki bir gün, sen benim yaşıma geldiğinde... Yo, hayır. Belki senin oğlun benim yaşıma geldiğinde, insanlar bunun nedenini anlayabilirler."

Fakir jüri üyelerinin arasında kendi kendilerine çıkar hesapları yapanlar da vardı: Anytos bize çorba, obol ve kim bilir daha neler neler verecek. Peki, bu yoksul ve geveze ihtiyar bize ne verebilir?

"Ben Anytos'u destekliyorum."

"Ben de. Ayrıca siyah fasulyeyi göstere göstere atacağım ki Anytos kendisini desteklediğimi anlasın."

"Sizde hiç insaf yok mu? Burada bir insanın kaderi söz konusu!"

"Açlık senin kaderin olursa, dostum, o zaman bambaşka konuşursun."

Varlıklı yurttaşların hepsi aynı şeyi düşünüyordu: Anytos'tan izzet ve ikram, kazanç sağlayabileceğimiz bir makam ve daha başka pek çok şey isteyebiliriz. Peki, bu yoksul ve geveze ihtiyar bize ne verebilir? Sonra siyah fasulyeleri avuçlarının içine aldılar.

Biri, gelecekle ilgili tahminde bulundu: "Aynen şöyle olacak: Meletos'un haksız suçlamaları yüzünden para cezası ödemesi gerekmeyecek; ama Sokrates ödemek zorunda kalacak."

"Neyle ödeyecek? O bir dilenci kadar yoksul."

"O kaybedeceği kadar kaybetmiş zaten."

Tellal bir boru sesiyle jüri üyelerine aya kalkmaları ve oyalanmadan mahkeme masasına gelerek, oy vermeleri için çağrıda bulundu.

Fasulyeler, beyazlar ve siyahlar, birer birer sandığın içine düştüler.

Son jüri üyesi de oyunu kullandıktan sonra memurlar, Prytan'ın gözetimi altında fasulyeleri saymaya başladılar. İlk olarak fasulyelerin toplam sayısını belirlediler ve bu sayının, jüri üyelerinin sayısıyla aynı olup olmadığını kontrol ettiler. Bugün Dikasterion üyelerinin tamamı oradaydı; beş yüz, artı bir. Yap-

tıkları tespit sonucunda ne bir fasulye eksik, ne de bir fasulye fazlaydı. Bu tespitin ardından beyaz fasulyelerle siyah fasulyeleri ayırdılar.

Bu arada dostlarının etrafını çevirdiği Sokrates sonucu bekliyordu. Mermer koltuğunda yorgunluğunu atıyordu. Apollodoros, Sokrates'in ayaklarının dibine oturmuş, onun damarları dışa fırlamış baldırlarını okşuyordu. Kriton ve Platon, Sokrates'e bitkin olup olmadığını soruyor, gücünü toplaması için ona kızarmış balık ve kuzu eti yedirmeye çalışıyorlardı. Platon ayakta duruyor, gölgesiyle Sokrates'i güneşten koruyordu.

Sokrates kendisine ikram edilen yiyecekleri reddetti. "Sağ olun, dostlarım; bu kavurucu sıcakta ağır şeyler yemek istemiyorum. Ne güzel, bugün gökyüzünden aşağıya ateş yağıyor."

Sokrates küçük çıkınını açtı. "Bana bir pide yeter de artar bile. Pek iştah açıcı görünmüyor, ama yeterince uzun süre çiğnenirse, tadı güzel geliyor. Hele bugün oldukça lezzetli olmalı. Ksanthippe ve Myrto çok emek verdiler. Bugün onlara ne oluyor böyle? Benim için endişeleniyor, karnımı doyurmaya çalışıyorlar; fakat ağızlarından mantıklı bir kelime çıkmıyor. Onları hayal kırıklığına uğratacak bir şey mi yaptım?"

"Hayır, sevgili Sokrates; sorun bu değil" dedi Kriton üstüne basa basa.

Sokrates birdenbire gülmeye başladı.

"Sen benim suç ortağımsın, Kriton. Beni gizlice babanın kütüphanesine nasıl götürdüğünü hatırlıyor musun? Kaç yaşındaydık o zaman? On beş on altı, değil mi? Ayrıca aradan geçen onca yıl boyunca, bana ihtiyacım olan her şeyi verdin ve destek oldun. Sen olmasaydın, insanların nasıl değiştirilebilecekleri ve nasıl daha iyiye ulaştırılabilecekleri hakkındaki düşüncelerimin üzerinde hiçbir zaman o kadar çok yoğunlaşamazdım ve şu anda burada olmazdım. Sense her ikimiz için de böylesine mutlu bir günde bana somurtarak bakıyorsun! İnkâr etme. Sen de Platon! Bugün benden hiç hoşnut değilsiniz."

Kriton, memurların siyah fasulyeleri saymakta olduğu masaya baktı. Rüzgâr zaman zaman, memurlardan birinin sesini onlara kadar ulaştırıyordu: İki yüz bir, iki yüz iki...

Kriton ve Platon korkudan taş kesildiler.

Sokrates terden sırılsıklam olmuş olan alnını eliyle sildi ve onlara gülümsedi. "Saymayı mı öğreniyorsunuz? İnsan bunu da yapabilmeli. Sayılar nasıl da yükseliyor, değil mi? Şimdi, anneciğimin süt bebelerini sakinleştirmek için yaptığı gibi, sizi kollarıma alıvereceğim. Neşeli olmam sizi şaşırtıyor mu? Neden neşelenmeyeyim ki? Benim pek zeki davacılarım bana burada, her namuslu insanın, keçinin boynuzlarıyla tosladığı gibi, başını tosladığı ve çekindiği için dile getiremediği şeyleri açıkça söyleme fırsatı verdiler. Haydi, benimle birlikte yiyin, dostlarım!" Çıkınından bir pide daha çıkardı; onu böldü ve hepsine birer parça uzattı.

"Titreyen ellerime mi bakıyorsun, Platon? Yaşlanıyorum, sevgili dostum."

"Seni mahkûm etmeye hakları yok!" diye bağırdı öfkeyle Platon.

"Beni mahkûm edeceklerinden hiç şüphem yok, sevgili dostum. Sadece beni düşünme. Çok daha önemli şeyler var. Şu anda Atinalılar kendileriyle yüzleşiyorlar. Sonucu az sonra öğreneceğiz."

"Seni mahkûm etmeye hakları yok" dedi Apollodoros bir kez daha ağlamaklı bir sesle.

Sokrates ona gülümsedi. "Burada bile iyi bir balıkçı olarak birkaç insan avlamayı başarabilmenin bana verdiği mutluluğu size anlatsaydım, belki de artık çocuklaşmaya başladığımı düşünürdünüz ve bunda pek de haksız olduğunuzu söyleyemezdim, çünkü yaşımın buna oldukça uygun olduğunun farkındayım. Oltam ağırlaştı, bir balığın takılmış olduğunu hissediyorum. Burada yalnız kalmayacağınızı umuyorum. Bu mahkemeden sonra daha da kalabalıklaşacaksınız."

Platon şaşkınlıkla şöyle dedi: "Üstat, sen burada yeni ruhlar mı yakaladın?"

Sokrates gülümsedi. "Her zaman böyle yapmaz mıyım?"

"Fakat sen, sevgili dostum, burada davacılarına Palaestra-daymışsın gibi davrandın" dedi Platon, öfkesinin ve aynı zamanda korkusunun esiri olarak. Onlara darbeler indirdin, neredeyse hepsini birer harabeye çevirdin; hem de bunu yaparken oldukça ateşliydin. Bizi şaşırtan şu ki..."

"Yoksa onlar bana, sevgililerine davrandıkları kadar şefkatli mi davrandılar?" diye sordu Sokrates.

Sokrates'in en eski dostu olarak, bunu söylemeye en çok kendisinin hakkı olduğunu düşünen Kriton şöyle dedi: "Ayrıca sen fazlasıyla aksi davrandın. Jüri üyeleri her davalının jüri heyetinden, hiç olmazsa ailesinin hatırı için merhamet, hoşgörü ve lütufkârlık dilemesine; onların karşısında alçakgönüllü davranışlar sergilemesine alışıklar."

"Benden de bunları yapmamı mı beklediler?" diye karşılık verdi Sokrates.

"Hayır" dedi Platon. "Fakat sen her zaman ölçülülüğü savundun. Peki, bugün ölçülülüğüne ne oldu?"

"İki yüz kırk dört, iki yüz kırk beş..." Boğuk bir ses masadan Sokrates'e ve arkadaşlarına kadar ulaşıyordu. Kaderin çizgisi yarılanıyordu.

"Yaşamın sunduğu zevklerde, yemede, içmede, sevmede ölçülülük... Ben her zaman bunları öğütlüyor ve öğütlerimi kendim de tutuyorum. Fakat söz konusu olan hakikatse, sevgili Platon; hakikat uğruna, koyun sürüsünden kurdu kovalar gibi, ölçülülüğü kovala gitsin!"

Sokrates içini çekti. Şakağında koyu kırmızı, hızla atan bir damar dışarı fırladı. Derin bir nefes aldı ve az öncekinden daha hararetli bir tonla şöyle dedi: "Hakikat tatlı dille savunulmaz. Kılı kırk yararak ortaya konmuş deliller bile, hakikat karşısında çürüyüp giderler; delillerin çok olması bu sonucu değiştirmez.

Burada söz konusu olan nedir? Sokrates mi, yoksa gerçek mi? Sanırım anladınız!"

"Fakat senin ateşli ve sert çıkışlarını bağışlamayacaklar, azizim" dedi Platon. Kaldı ki beraat ettirilme ihtimalin olmadığı takdirde, seni bekleyen cezalardan en hafifini alabilmek için çaba göstermen gerekirdi."

"Bana en hafif gelen cezanın ne olduğunu sen biliyor musun?" Sokrates gülümsedi. "Bırak da bunu ben düşüneyim, oğlum!"

Seslerin sayı saymaları sona ermişti. Prytan sayı tahtasını Arkhon'a teslim etti; bunun üzerine Arkhon ayağa kalktı. Sokrates ve dostları da ayağa kalktılar. Apollodoros korku içinde Sokrates'e sarıldı ve yüzünü onun omzuna adeta gömdü.

Arkhon oylama sonucunu açıkladı: "Sokrates suçlu bulundu!"

Apollodoros, Sokrates'in nasıl titrediğini hissettiğinde ağlamaya başladı. "Hayır, hayır, hayır!" diye bağırdı hıçkırarak.

Sokrates ona büyük bir şefkatle şöyle dedi: "Yapma oğlum! Neden kendine işkence ediyorsun? Sen de benim gibi bunu bekliyor olmalıydın."

Arkhon, Sokrates'in iki yüz yirmi oya karşı, iki yüz seksen bir oyla suçlu bulunmuş olduğunu açıkladığında, Sokrates'in yanakları al al oldu. "Bunun olabileceği aklımın ucundan geçmezdi! Duydunuz mu? İki yüz yirmi namuslu insan! Neredeyse yarısı! Otuz bir oy daha olsaydı beraat etmiştim."

"Evet" dedi Platon üzgün üzgün. "Beraat etmen için bu kadar azı yeterliydi. Görüyorum ki neşelisin ve muhtemelen bugün, düşündüğünden daha fazla dosta sahip olduğunu gördüğün için seviniyorsun."

"Buna siz de sevinmelisiniz, dostlarım."

Siyah fasulyelerin sayısının beyazlardan fazla olduğu açıklandığında ve artık Sokrates için mahkemeye bir ceza talebinde

bulunmak zorunda olduğunu anladığında, Meletos'un saldırgan ruhu yumuşadı. Onun gibi bir şairin, bu kadar çok insanın saygı duyduğu, iyilikleri herkesçe bilinen bir ihtiyarı nasıl cezalandıracaktı? Oylama yapılmadan önce aklına gelen her türlü suçlamayla bu ihtiyarı perişan etmek için yeterince gücü vardı; o gücü şimdi neden yitiriyordu?

Meletos bakışlarını jüri üyelerinin oturdukları sıralarda gezdirdi; sanki onlardan yardım istiyor gibiydi. Fakat o sırada şunu anladı ki etrafı canlı bir duvarla çevrilmişti ve o duvar sanki üzerine üzerine geliyordu. Meletos o ölüm sessizliğinde nefes almakta güçlük çekiyordu. Acaba jüri heyetinin çoğunluğu, dünkü toplantıda Anytos'un talep etmiş olduğu şeyin aynısı mı istiyordu? Çoğunluğun istediği Sokrates'in ortadan kaldırılması mıydı? Yoksa çoğunluk Anytos'a karşı gelmeye korkuyor muydu?

Asıl bundan sonrasından korkun. Meletos'un Sokrates'i mahkûm ettirdiği ve onun için mahkemeye ceza talebinde bulunduğu haberi bugün yıldırım hızıyla Atina'ya, yarın tüm Hellas'a ve adalara, hatta deniz aşırı ülkelere yayılacak. Meletos ürperdi. O aslında kimdi? Gençlik yıllarında hep, bir gün tarihe geçmeyi hayal etmişti; bir Alkaios ya da bir Anakreon olarak. Ama bu şekilde tarihe geçmek... Meletos tam arkasında birinin durduğunu hissetti. Ani bir hareketle arkasına döndü ve Anytos'u gördü; gözlerinde tüyler ürpertici bir ifadeyle ona bakıyordu. Meletos bu bakışın ne söylediğini anladığını sanıyordu: Yumuşamak yok! Ben de yumuşamayacağım!

Arkhon Basileus ayağa kalktı. Mersin ağacı yapraklarından yapılmış, dokunulmazlığını simgeleyen tacının altından alnına ve yanaklarına ter damlaları süzülüyordu. Ama o anda, herkesin ona baktığı sırada, bu tür ayrıntılarla ilgilenmesi uygun olmazdı. Terinin akmasına aldırmadı ve Meletos'u esas davacı olarak Sokrates için mahkemeye ceza talebinde bulunmaya çağırdı.

Meletos o sırada Anytos'un kısık bir sesle adını söylediğini

duydu; ama arkasına bakmadı ve öne çıkıp, kollarını ardına dek açarak konuşmaya başladı.

"Atina'nın neferleri! Jüri üyeleri! Sokrates işlediği suçlardan pişmanlık duyduğunu ifade eden tek bir kelime dahi söylemedi; aksine dik başlılıktan ve inatçılıktan vazgeçmedi. Sizler adaletin yerini bulmasını sağladınız ve oy çokluğuyla, Sokrates'in savunmasının sizi onun masumiyetine ikna edemediğini gösterdiniz. Sorumluluğumun bilincinde olarak ben de çoğunluğun kararına katılıyorum.

Sokrates devletimizin tanıdığı tanrıları inkâr ettiği, farklı ve yeni bir din yaymaya çalıştığı için suçludur; o, gençlerimizi bozduğu için suçludur. Bu suçun sonucu olarak devletin düzenini de bozmaktadır.

Bu nedenle Sokrates'in ölüm cezasına çarptırılmasını talep ediyorum."

O anda, duruşmayı izlemek için orada toplanmış kalabalığın tüyleri diken diken oldu. Jüri üyelerinden pek çoğu elleriyle yüzlerini örttüler.

Sokrates düşünceli düşünceli akropolise doğru baktı: güneş akropolisi ışığa boğuyordu. Yurdum! Yine başında mavilikler süzülüyor; Melos mermerinden, beyaz pırıltılar saçan yüzünde altın sarısı güneş. Sen ki asil, yüce ve güzelsin. Her bir köşesinden toprağının selvi ağaçları yükseliyor. Sokrates de senin selvilerinden biri: bükülebilen, ama kırılmayan incecik bir ağaç dalı... Onlar düşünceleri yok etmek istiyorlar; benim gençliğe aktardığım düşünceleri...

Sokrates başını Arkhon'a doğru çevirdi; o sırada Arkhon şöyle diyordu: "Sokrates, yasaya göre; esas davacının ceza talebinden sonra mahkemeye, kendin için uygun olduğunu düşündüğün bir ceza önerme hakkına sahipsin."

Anytos'un alnındaki gergin çizgiler gevşeyiverdi. Meletos'un bozmuş olduğunu Sokrates düzeltecek. Kendi lehine ve elbette böylece benim lehime konuşacak. Sokrates hayatı sevi-

yor; o kadar dokunaklı konuşacak ki jüri üyeleri oylarını Meletos'dan yana değil, Sokrates'in ölçülü talebinden yana kullanacaklar. Böylece ona, kendisinden önce bazılarına verildiği gibi, ortalama bir ceza verilecek: Sürgün cezası. Bu herkesin gözünde insanlığa sığan bir ceza olacak, kimsenin kalbi kırılmayacak ve Atina Sokrates'ten kurtulmuş olacak.

Sokrates çıplak ayaklarıyla ağır ağır yürüyerek, jüri üyelerine yaklaştı. Bir davalının kendisi için ceza talebinde bulunmasının ve kendisine uygun gördüğü cezayı tespit etme hakkına sahip olmasının yasaya zararı dokunur. Atina'nın neferleri; suç işlediğimi kesinlikle kabul etmediğim halde, kendi kendimi nasıl cezalandırabilirim? Hiçbir surette suçlu olmadığımı, Atina'ya ve onun tüm yurttaşlarına faydalı olabilmek için daima çabaladığımı sizlere etraflıca anlattım. Size söylediklerimi ve uğruna hayatımı adadığım her şeyi şimdi inkâr etmeyeceğim; bu yüzden şunu söylemek zorundayım ki ben ne büyük ne de küçük bir ceza hak ediyorum.

Fakat sizin benden ne istediğinizi biliyorum. Siz benim tanrıları inkâr eden, onlara inanmayan bir insana verilebilecek cezaları çok iyi bildiğimi sanıyorsunuz.

Kendimi suçlu farz ederek, matematikte mevcut olmayan sayılarla oynar gibi, kendi kendimi yargılamalı mıyım? Diyelim ki hakikaten devlete zarar veren bir suçlu olduğumu ve Meletos'un benim için ölüm cezası talebinde bulunmuş olmasının haklı bir tutum olduğunu düşünüyorum.

Birlikte düşünelim: Vazifeleri bunu gerektirdiği halde, devletin refahını düşünmeyen ve bunun için hiçbir çaba göstermeyen insanlara nasıl bir ceza vermek gerekir? Bu insanlar bir kötülükten sakınır gibi ışıktan sakınıyor ve yüzlerin bile ayırt edilemediği karanlığa koşuyorlar."

Sokrates'in sözleri üzerine bakışlarını Anytos'un üzerine çevirmiş olan jüri üyeleri kargaşa çıkardılar. Anytos'un yandaşlarının ve onun muhaliflerinin bağırtıları yükseldi.

Arkhon bir anda korkuya kapıldı. Kime hak vermesi gerektiğini bilmiyordu. "Mahkemeyi azlediyorum!" diye bağırdı, ama kimse onu dinlemedi. Bahislere tutuşuldu: Sokrates'e on, Meletos'a beş drahmi.

Anytos o kargaşada sesini duyurmaya çalışıyordu: "Arkhon Basileus'tan talebim..."

"Sevgili Anytos" dedi Sokrates'in yumuşak ve güçlü sesi. "Sakin ol: bu gürültücülere aldırma. Meletos'un burada suçlamış olduğu kişinin sadece mevhum bir suçlu olduğunu söyledim; elbette Lykon'un ve senin de Anytos. O adamı devletin düzenini bozmakla bizzat sen suçladın. O tuhaf adam devletin herhangi bir makamına kurulmuş olmalı ki o makamı kullanarak devlete zarar verebilmiş, değil mi? Bir de bana bak; yoksulluk içinde yaşayan, hiçbir makamı işgal etmeyen, yalınayaklı bir ihtiyar... Sence benim devletin düzenini bozmak kadar büyük bir suç işleyebilmem mümkün müydü? Sizce, Atina'nın neferleri; insanların arasında dolaşıp, onları daha iyi olmaya teşvik ederken, bunu gerçekleştirmem mümkün olabilir miydi?

Biz yine verdiğim örnek üzerinde duralım: Kendilerini halka olan vazifelerine adayarak, zahmete girmek yerine; yalnızca kendi refahlarını artıran, para keselerini dolduran o adamlardan ve bu arada etraflarında büyüyen kaostan, başına buyrukluktan, yozlaşmadan ve tüm değerlerin yıkılışından söz edelim.

Bunu düşündüğünüzde, her açıdan zayıflamış bir devletin, düşmanlarını doğrudan doğruya cezp ettiği ve en sonunda onlar için kolay bir ganimet olduğu konusunda bana hak vereceksiniz. Bu dehşet verici olasılığı hiç düşündünüz mü, Atina'nın neferleri?"

Atina, düşmanların ganimeti olabilir mi? Neferler dehşete düştüler.

"Biz meselemize geri dönelim" diye devam etti Sokrates. "Arkhon'un talebine rağmen, bizim için yalnızca düşüncede mevcut olan bir suçluya hangi cezayı uygun gördüğümü söyle-

yemeyeceğim için üzgünüm; çünkü bana öyle geliyor ki ölüm cezası bile bu durumda yetersiz kalırdı."

Artan gürültü Sokrates'in konuşmasına devam etmesini engelledi. Sokrates bir süre susarak bekledi.

Anytos göğsünü gerdi ve başını dimdik tuttu; bu gururlu pozla, Sokrates'in sözlerinin kendisiyle en ufak bir ilgisi bile olmadığını ifade etmeye çalışıyordu.

Kargaşa biraz yatıştıktan sonra, Sokrates pazarda sık sık yaptığı gibi, sakin sakin konuşmaya başladı: "Devlet yöneticileri burada yokken haklarında konuşulması sizi öfkelendiriyor; ben bunu gayet normal karşılıyorum, Atina'nın neferleri."

Jüri üyeleri Sokrates'in sözlerinin kimleri hedef aldığından emin olmuşlardı ve artık sakinleşmeleri mümkün değildi. Telaşlı bağırışlar ve küfür dolu sözler birbirini izliyordu. Tüm tanrılar aşkına! Bu adam ne düşünürse söylüyordu!

Tehditkâr hareketler yapan eller Sokrates'e doğru havalandı; ancak o ellerin arasında Sokrates'i destekleyenler de vardı. Jüri üyelerini sessizliğe davet eden borunun sesi duyuldu.

Sokrates konuşmaya devam etti: "Şimdi tekrar, doğru yoldan sapmış olan bana dönelim; elbette bunun nasıl olduğunu bir tek tanrılar bilir. Artık burada olduğuma göre, benim hakkımda herhangi bir karar vermek zorundasınız. Size bir şeyler anlatmama ne dersiniz? Bakın, Atina'nın neferleri, burada tuhaf bir hadise gerçekleşti. Denildiği ve benim de burada ifade ettiğim gibi, Anytos bu Atina'nın en iyiye ulaşabilmesi için çalışıp çabalıyor. Ancak ben de Atina'nın ve sizin mutlu bir yaşam sürebilmeniz için çabalıyorum. Demek ki ben ve Anytos aynı şeyi istiyoruz ve aslında bu yüzden dost olmamız gerekirdi. Niye olamadığımızı ben de bilmiyorum, çünkü her birimiz aynı amacı farklı bir yöntemle gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Siz iktidarı Anytos'un ellerine bıraktınız; ona saygı duyuyor ve onun huzurunda eğiliyorsunuz. Bunu ona çok görmüyorum. Fakat ben yalnızca savaş meydanlarında düşmanlara karşı değil, aynı zaman-

da meydanlarda insanların cehaletine karşı savaşarak, Atina'ya biraz olsun faydalı oldum; benim de bunun karşılığında ufak bir şey dilemeye hakkım yok mu? Galiba şu anda biraz kibirli davranıyorum. Kendim için, Ksanthippe'min bu ihtiyar haliyle artık bana bakmak zorunda kalmamasını diliyor ve bu yüzden size bir teklif sunuyorum: Oylarınızla benim, tüm liyakatli insanlar gibi, hayatımın sonuna dek karnımı devletin parasıyla prytaneiumda doyurmamı sağlayın."

Kalabalık bir an için şaşkınlığa düşerek sustu; hemen ardından dinmek bilmeyecek gibi görünen kahkahaları bölen bir gürültü koptu. Tepinmelerin ve ıslıkların oluşturduğu, kulakları sağır eden gürültüye bağırtılar karıştı:

"Bu ne küstahlık!"

"Yaşa Sokrates!"

"Tanrılar, bu ne laubalilik!"

"Utan kendinden, Sokrates!"

Jüri üyeleri kendilerini kaybetmişlerdi; dizginleyemedikleri bir asabiyetle ağızlarına geleni söylüyorlardı:

"Şu pişkin ihtiyara bakın hele!"

"Bu geveze hiç de aptal değil!"

"Anytos, bize verdiğin gibi her gün ona küçük bir kâse çorba ver!"

"Şu bulaşık suyundan mı? Bu hiç de fena bir ceza olmazdı!"

"Kapa çeneni: Anytos ne dediğini duymasın!"

"İnanılmaz! Bu ihtiyar diğerleri gibi korkak değil. Şu anda hayatı söz konusu ve o hâlâ bizi alaya alıyor. Ona bu şerefi bahşedin ve prytaneiumdaki yemeğe ortak olmasına izin verin."

"Sokrates'in buna hakkı var; o bunu uzun zaman önce hak etti."

"Hatta devletin orada beslediği bazı insanlardan daha çok hakkı var."

"Baldıran yerine, hamur işleri ve şarap!"

Kahkahalar yavaş yavaş sustu. Jüri üyeleri şaşkınlık içinde kı-

pırdamadan oturuyor ve orada oldukça büyük haksızlıklar döndüğü duygusundan kendilerini alamıyorlardı.

Mermerci Pantheios küçük çocuğu iyice yanına çekti. Gözyaşları ihtiyarın beyaz sakalına doğru süzülüyordu.

"Neden ağlıyorsun, büyükbabacığım?"

"Çünkü az önce Sokrates'in kendi ağzından ölmek istediğini duydum."

"Bunu nasıl isteyebilir ki? Hiç kimse ölmek istemez" dedi oğlan şaşkınlıkla.

"Ama o istiyor. Gerçeğe olan bağlılığın onu mahvedebileceğini biliyor, buna rağmen gerçekten şaşmıyor."

Arkhon o güne dek böyle bir duruşmaya şahit olmamıştı. Sinirden tir tir titriyordu. O bile çaresizlik içinde kalakalmıştı. Orada kimin gerçeği savunduğunu yüreğinin derinliklerinde hissedebiliyordu; fakat yasaya riayet etmek zorundaydı. Ayağa kalktı. "Atina'nın yargıçları! Meletos Sokrates için ölüm cezası talebinde bulundu; buna karşın Sokrates kendisine ömür boyu prytaneiumda bakılmasını talep etti. Şimdi oylama için sandık başına geçin! Yasa; öncelikle Meletos'un ceza talebini göz önünde bulundurarak, karara varmanızı emrediyor."

İkinci oylama jüri üyeleri için ilkinden daha zordu. Sokrates'in yaşamının ya da ölümünün sorumluluğunun yükü, tüm ağırlığıyla üzerlerine çöktü. Yine bir kargaşa çıktı.

"Şimdi ne yapacağız?"

"Neden ölüm cezasına çarptırılsın? Sokrates birini mi öldürdü? Vatana ihanet mi etti? Niçin onu öldürelim?"

"Peki, prytaneium meselesine ne diyorsun? O dansıyla yüce tanrıçamızla nasıl alay ettiğini kendi gözlerimizle gördük! Sokrates bizimle, yani jüri üyeleriyle de alay ediyor. Bunun için onu ömrünün sonuna kadar yedirip içirecek miyiz?"

Jüri üyeleri sandık başına geçtiler. İstemeye istemeye fasulyelerini sandığın içine attılar: bir beyaz, bir beyaz, bir siyah, bir beyaz, bir siyah, bir siyah...

Memurlar sandığın üzerine eğildiler; içi karanlık görünüyordu. Onlar fasulyeleri saydıktan sonra, siyah fasulyelerin sayısının ilk oylamada olduğundan yirmi tane fazla olduğu ortaya çıktı.

Arkhon jüri üyelerine gereken açıklamayı yaptı: "Sokrates ölüme mahkûm edildi. Bugün, gün batımından sonra, kendisine baldıran kadehi verilecek."

Jüri üyeleri ayağa kalkıp kıpırdamadan öylece durdular. Rüzgâr duvarların arkasındaki çalıların arasında ıslık çalıyordu. Öyle bir ses duyuluyordu ki sanki tepe derinden derinden inliyordu.

Hayır, hayır; bunlar insanların iç çekişleri ve bastırılmış hıçkırıklarıydı.

Apollodoros dizlerinin üzerine yıkılıverdi ve çaresizlik içinde feryat etti: "Hayır! Hayır! Bu olamaz. Sokrates'i öldüremezsiniz. Onun yerine beni öldürün! Beni öldürün!"

Delikanlının feryatları, yaralı bir kuşun çığlıkları gibi, jüri üyelerinin homurtularını bastırdı ve kulakları tırmalayan, cinnet geçiren bir insanın sesini andıran bu ses onları susturdu.

Sokrates ayağa kalktı. Kararı oldukça sakin dinlemişti. Kriton ve Platon'a şöyle dedi: "Şu delikanlının haline bakın; sanırım beni seviyor."

Kriton ve Platon; Arkhon'a, ölüm cezasının para cezasına çevrilmesi için hemen bugün otuz mana kefalet vermeyi teklif ettiler.

İzleyici kalabalığının büyük bir bölümü çılgınca alkışlamaya ve bağırmaya başladı: "Kabul et, Arkhon, kabul et!"

"Şehrimizin şerefini koru!" diye bağırdı yaşlı mermerci.

Üç davacı bir anda sapsarı oldular.

Arkhon çaresizce ellerini iki yana açtı. "Yapamam... Yasa!"

Sokrates dostlarını Arkhon'un masasından uzaklaştırdı ve onları azarladı: "Siz ne yaptığınızı sanıyorsunuz? Ben bir ton ringa balığı gibi satılık mıyım?"

Arkhon, Sokrates'in yanına geldi ve görevi gereği ona, cezayı kabul edip etmediğini sordu.

"Elbette" diye cevap verdi Sokrates. Arkhon ona: yasanın ona verdiği hakkı kullanarak, son sözlerini söylemek isteyip istemediğini sordu.

"Elbette" diye cevap verdi Sokrates yine.

Genellikle böyle bir kapanış konuşması yapılmazdı; çünkü kararın açıklanmasından hemen sonra jüri üyelerinin hemen hemen hepsi üç obollarını bir an önce alabilmek için kasaya üşüşürlerdi.

Fakat bugün istisnasız hepsi şaşırtıcı bir biçimde yerlerinde duruyorlardı.

Sokrates yüzünü güneşe döndü: güneş altın sarısı pırıltılarıyla yüzünü aydınlattı. O ana kadar Silenos'u andıran yüz çizgileri gerilmişti; ama şimdi hafifçe gülümsüyordu. Sanki güneş bu yüzü iyilik ve neşe yayıyor, ansızın onu gençleştiriveriyordu.

"Sizi selamlıyorum, Atina'nın neferleri; keşke bana prytaneiumda yemek yemeyi çok görmeseydiniz. Elbette ben bunu hak ettiğime inanmıyorum; çünkü ben Atina'mız için çok daha fazlasını yapmak istedim ve ancak bu kadarını başarabildim. Bunu size sadece sizi yeniden neşelendirebilmek ve aynı zamanda ölüm cezasını hak etmediğimi anlamanızı sağlayabilmek için söylüyorum. İçinizde, sözleri ve eylemleriyle her zaman yanlarında olan yaşlı bir adamı ne kadar acı verici bir biçimde başlarından savdıklarının farkında olmayanlar da var; bu gerçeği bilmek, beni kederlendiriyor. Ancak sizin bana bahşettiğiniz şeref karşısında duyduğum mutluluğun yanında kederim sönük kalıyor. Sabahtan beri sizi dikkatle izledim ve kimlerin beni mahkûm edeceğini tahmin etmek, benim için zor olmadı. Kısa süre öncesine kadar adam öldürme hevesiyle yanıp tutuşuyordunuz; şimdi ise yerlerinizde beti benzi atmış ve bitap düşmüş bir halde oturuyorsunuz. Vicdanlarınızın rahat olmadığını hissedebiliyorum. Ve hâlâ burada, hemfikirlerinizin arasındasınız! Peki, ama evlerinize geri döndüğünüzde ve orada size, bu haksız cinayete neden engel olmadığınız sorulduğunda ne olacak?

İçinizden hanginiz, mahkemeyi namuslu bir insan olarak temsil ettiğini ve oradan bir katil olarak ayrıldığını itiraf edebilecek? Gizli oylamanın olağanüstü güzel bir avantajı var: Açıkça katil olarak nitelendirilmeden, adam öldürebiliyorsunuz."

Yargıçların sıralarının arasında hafif mırıltılar dolaştı.

Anytos o gururlu pozunu daha fazla koruyamayacağını anladı.

"Gecenin karanlığında katiller kendi kendilerini yargılayacaklar. Bu gizli, fakat gizliliği yüzünden bir o kadar acı verici bir yargılama olacak. Fakat bunu sizler için kolaylaştırmak ve sizleri teselli etmek istiyorum; Atina'nın neferleri! Bugün birbirimizi son kez görüyoruz. Ancak şunu bilmelisiniz ki bugün benim davam sona ermekle kalmıyor, aynı zamanda en başından başlıyor. Doğada hiçbir şey hareketsiz kalmaz, hiçbir şey değişmeden kalamaz; ne yeni olan, ne de eski olan... Yargı da yerini, zamanla yeni bir yargıya bırakmak zorunda kalacak."

Jüri üyeleri arasında yine büyük bir tedirginlik hâsıl oldu. Ama Sokrates bunu fark etmedi. Bacaklarını hafifçe iki yana açmış, batmakta olan güneşin altında öylece duruyordu. Konuşmasına başlamış olduğu sakinliğini koruyarak, hoş ve melodik sesiyle son sözlerine devam etti: "Atina'nın neferleri! Aziz dostlarım ve sizler, daha az aziz olanlar; şunu düşünün: Gelecekte insanlar bu duruşmadan söz ederlerken, bizim bugünkü fikir çatışmamızın neredeyse hiçbir önemi kalmayacak. O zaman benim hakkımda bugün olduğundan farklı bir yargıya varılacak ve gelecekte insanlar sizi de yargılayacaklar. Ben, Atina'nın neferleri, kendim için korkmuyorum. Hatta o sıralarda yeraltı dünyasında dostlarımla çoktandır sohbet ediyor olacak olsam da gelecekte dünyanın vicdanını hiç durmadan harekete geçireceğimi ve bu yüzden tekrar tekrar mahkemeye çıkacağımı düşünmek beni mutlu ediyor.

Gelecekte sizin yargınızın ne anlamı olacak? Benim için hiçbir anlam taşımayacak; çünkü ben insanın başına gelebilecek en kötü şeyden, namussuzluktan, burada da sakındım.

Bu yüzden, Atina'nın neferleri, buradan neşeli düşüncelerle ayrılın ve bugün hava karardığında beni düşünün. Hava karardığında ben son akşam yemeğimi yiyor olacağım ve sizin benim için baldıran zehriyle doldurmuş olduğunuz kadehi sadece tanrıların değil, hepinizin şerefine kaldıracağım."

Sokrates henüz sözünü bitirmemişti ki bir haberci koşarak oraya geldi ve soluk soluğa Arkhon Krala mesajını iletti: "Devlet gemisinin, tebrik mesajını Apollon'un şerefine düzenlenen kutlamalar için Delos'a götürmek üzere denize açılması gerektiğine dair uğurlu bir işaret aldık. Apollon başrahibi geminin kıç bölümünü çelenklerle süsledi ve trieresler çoktan denize açıldı."

Jüri üyelerinin sıralarında bir hareketlenme oldu. "Neler oluyor? Bu ne anlama geliyor?"

Arkhon ayağa kalktı ve elini havaya kaldırdı. "Yasa der ki: Gemi, Delos'tan Atina'ya dönmeden, şehirde hiç kimse idam edilemez. Bu sebeple, Sokrates'in bugün günbatımından sonra infaz edilecek olan ölüm cezası, gemi geri dönene kadar ertelenmiştir.

Öyle büyük bir şaşkınlık yaşandı ki sanki masmavi gökyüzünde ansızın bir şimşek çakıvermişti.

Aksakallı mermerci Pantheios bunun üzerine söyleyecek söz bulabilmeyi başaran tek kişi oldu. "Yaşam veren Apollon bizzat müdahale etti ve Sokrates'i himayesi altına aldı!"

Kalabalıktan yükselen gürültü dalgalanarak dört bir yana yayılıyordu; gürültü giderek coşkulu ve çok sesli bir koroya dönüştü.

Bir mucize! Bir mucize oldu!

Sokrates'in her gün huzurunda eğildiği, güneş arabasının ışıklar saçan sürücüsü Phoibos Apollon infaza müdahale etmişti!

Demek Sokrates bu yüzden güneşe bakmıştı! Demek bu yüzden Daimonion'u onu uyarmamıştı! Bu yüzden bu kadar korkusuz konuşmuştu! Tam bir aylık tecil! Bu süre içinde her şey olabilirdi!

Meletos bitkinlikten merdivenlere çöktü. Bu demek oluyordu ki Sokrates tam bir ay daha yaşayacaktı! Bu arada neler neler olabilirdi!

Anytos ürperdi. Sokrates'in ölüm cezasına çarptırılmasını o istememişti! Fakat böyle olacağını hissetmişti. Ah, şu uyuz Meletos!

Arkhon şaşkındı. Bu haberin bazılarını ne kadar korkuttuğunu, bazılarını ise ne kadar sevindirdiğini fark etti.

Sevinenler ayağa kalktılar ve bağırdılar: "Phoibos Apollon yeni bir mahkeme istiyor! Biz de yeni bir mahkeme istiyoruz!"

İyice şaşkınlaşan Arkhon yalnızca şöyle cevap verebildi: "Mahkeme sona erdi. Evlerinize dönün!"

Hiç kimse onu dinlemedi, kimse ona itaat etmedi. Yo, hayır! Siyah fasulyeleri sandığa atmış olanlar çabucak ayağa kalktılar ve birbirlerine ite kaka kapıya doğru koşturmaya, koşmaya, kalabalığın arasına saklanarak, şehrin içlerine doğru kaçtılar; hatta üç obollarını almayı bile unuttular. Koşarken ilahi okçunun oklarının başlarının etrafında vızıldadıklarını hissederek ve korkularından çığlıklar atmaya başladılar.

Bu dehşet verici çığlıklar Meletos'un da gizlice kaçmasına sebep olmuştu; ama o diğer yöne doğru kaçıyordu. Sanki gırtlağına yıldırımlardan yapılmış bir kama ansızın saplanıvermişti. Beti benzi atan Meletos yere düştü ve sonra tekrar ayağa kalkıp, kaçmaya devam etti. Sokrates'in güneşi kan kırmızısı batıyordu. Gökyüzü yeryüzünün üzerinde kırmızı şarap dolu şeffaf bir kadehe dönüşüyor gibiydi ve şarabın içinde sanki uğursuz kabarcıklar yüzüyordu.

Sokrates ise bu manzarayı seyrediyordu. Fakat onun için güneş, ona uğursuzluk getirmeyen altın sarısı bir daireydi.

Ksanthippe, oğulları ve Myrto sevinçten ağlıyor, Sokrates'i kucaklıyor ve onu öpüyorlardı; dostları ise ona neredeyse nefes aldırmıyorlardı.

Sokrates kollarını güneşe doğru uzattı. "Yaşamın her günü

için sana teşekkür ediyorum! Güneşim! Seni daha uzun süre göreceğim!"

Sevinç nidalarının oluşturduğu tufan tepeyi salladı.

"Apollon'a şan olsun!"

"Namussuz Meletos!"

"Yaşasın Sokrates!"

"Alçak Anytos!"

"Yaşasın sevgili Sokrates!"

Myrto gözyaşları arasında gülümsedi ve güllerden yapmış olduğu tacı Sokrates'in başına yerleştirdi. Sokrates büyük bir içtenlikle onun bunu yapmasına müsaade etti ve sonra onu öptü.

Arkhon'un bir işareti üzerine iki İskit, Sokrates'i ortalarına aldılar. Sokrates gülümsedi. "İşte, şeref bekçileri! Madem başka türlü olmuyor; haydi, bana eşlik edin. Korkmanıza gerek yok: sizden kaçmayacağım."

Yüzlerce dostunun etrafını çevirdiği ve bir kahraman gibi kutladığı Sokrates, başında güllerden yapılmış tacıyla ve çıplak ayaklarıyla paytak paytak yürüyerek, devlet hapishanesine doğru ilerliyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

-1-

Binlerce yıl önce bir Kyklop eli, parmaklarını Pnyks tepesinin altındaki kayalıklara geçirmiş ve devasa bir kaya kütlesini yerinden söküp çıkarmış olmalıydı. İdam mahkûmları için ayrılmış olan devlet hapishanesi ancak bu şekilde ortaya çıkmış olabilirdi. Mahkûmlar bu hapishanede genellikle çok kısa bir süre kalıyorlardı; hapishanenin içindeki mekânlara alışmaya pek vakitleri olmuyordu: Hücrelerde, yerden oldukça yüksekte, kayalardan oyulmuş küçük pencereler vardı; yataklar üzerlerinde yatmak için fazlasıyla sertti ve o yataklarda mahkûmların vücutları sonsuz huzura, ancak baldıran kadehinin ardından uzanabilirdi.

Sokrates arkasındaki sürgünün gacır gucur ötüşüne aldırmadan içeri girdi ve etrafına bakındı. Günün yakıcı sıcağına rağmen, içeride hoş bir serinlik hüküm sürüyordu. Batmakta olan güneş, koyu kahverengi bir su amforasına vuruyordu. Amfora güzel, narin bir biçime sahipti; kanatları kesilmiş bir su kelebeğine benziyordu. Amforanın göbek kısmına, dans eden üç Kharit resmedilmişti.

Sokrates bu resmi dikkatle incelerken gülümsedi. Cehennem köpeği aşkına! Şunu söylemeliyim ki benimkiler daha iyiydi. Üçü de benim Korinnamdı; onlar benim Ephebe yüreğimin neşesiydi. Ressam en iyi Aglaia'yı çizmiş. "Nasıl da ışık saçıyorsun" dedi Sokrates Aglaia'ya. "Seni öpmeme izin ver." Sonra kadehe su doldurup içti ve yatağa uzandı. Büyük bir keyifle, amforanın üzerinde dans eden kızları izledi; bu kızlar tanrılar

tarafından, insanların yaşamlarını güzelleştirmek ve onların yüreklerine neşe salmakla görevlendirilmişlerdi.

Demir kapı Sokrates'in ardından kapatıldıktan sonra dostları, üzüntüden kendilerini kaybeden iki kadının etrafını sardılar ve onları kalabalığın içinden çıkarıp, evlerine kadar eşlik ettiler. Yol boyunca, beyaz boyayla duvarlara yeni yazılmış oldukları belli olan yazıları okudular: "Bekle, senin de zamanın gelecek Meletos! Seni kiralık katil!", "Yaşa Sokrates!"

Tüm Atina bu tür yazılarla doluydu ve hapishanenin önünde bu tür bağırışlar yükseliyordu. Hava giderek kararıyor, meşaleleriyle birlikte oraya gelen insanların sayısı giderek artıyordu.

Hapishanenin önündeki bu manzara Anytos'un bahçesinden bakıldığında bir alev denizini andırıyordu ve insanların bağırışları oradan olduğu gibi duyulabiliyordu. İnsanlar Sokrates'i görmek istiyorlardı. Onların coşkulu isyanları, hapishanenin Kyklop duvarlarını titretiyordu.

Gardiyan hücreye baktı. Sokrates deliksiz uyuyordu.

Sokrates'in evinin küçük avlusunda, atkuyruğu yapılmış açık renk bir saç karanlık gecede parıldıyordu. Myrto uyuyamıyordu. Avluda oradan oraya dolaşıyor, el yordamıyla taşların arasında yürüyor ve Sokrates'in insaniyetine, adalet aşkına, iyi kalpliliğine dair bir şeyler hissedebilmek için, güneşten aldığı sıcaklığı hâlâ korumakta olan taş bloklara dokunuyordu.

Uzaklarda Atina uğulduyordu. Bu öyle bir sesti ki sanki kabaran denizin dalgaları kayalara vuruyordu. Sokrates'in adını haykıran sesler, oraya kadar ulaşıyordu. Hem hapishanenin etrafını saran muazzam kalabalık, hem de şehirde Anytos'un villasıyla Arkhon kralın evinin arsında mekik dokuyan büyük kalabalıklar, onun adını haykırıyorlardı.

"Sokratesimizi geri istiyoruz!"

Onların Sokrates'i! Myrto gülümsedi. Benim Sokrates'im!

Hasret dolu bembeyaz ellerini ona doğru, karanlığa doğru uzattı.

"Sokrates, sevgilim!" dedi yüreğinden gelen sesle, küçük evin kapısının eşiğinde duran Ksanthippe.

"Henüz vakit var! Henüz umut var!" dedi Myrto hem kendini, hem de Ksanthippe'yi ümitlendirerek. Ksanthippe Toprak Ana'nın derin uçurumunda, doğrudan doğruya intikam tanrıçalarıyla konuşur gibi, tüm kalbiyle seslendi: "Erinys'ler! Hades'in ölümsüz kızları, yeraltı dünyasının hükümdarları; size sesleniyorum! Sokrates'e karşı işlenecek olan suça göz yummayın!"

Myrto bir çınar ağacının gövdesine sırtını yasladı ve dehşet içinde Ksanthippe'nin çağrısını dinledi.

"Yeraltı dünyasından çıkıp gelin! Kanatlarınızı açın ve hemen buraya, Atina'ya uçun! Pençelerinizle Meletos, Lykon ve Anytos'u lime lime edin!" Sesinde tüyler ürpertici bir öfkeyle haykırdı: "Allekto, Tisiphone, Megaira!" Sonra Myrto'ya şöyle dedi: "Şuradaki üç sis bulutunu görüyor musun, Myrto? Bunlar Erinys'ler! Katillerin peşine düşmek için yeraltı dünyasından çıktılar."

Tir tir titreyen Myrto ona cevap verecek durumda değildi.

"Bak, Myrto!" dedi Ksanthippe ona. Sisin yoğunlaştığı yerde simsiyah giysilerini, birbirine dolaşmış yılanları andıran saçlarını ve kan bürümüş gözlerini görebilirsin!" Ksanthippe çıldırmış gibi bağırıyordu: "Sizi selamlıyorum, Erinys'ler! Bu büyük suçun intikamını alın!"

Myrto gökyüzündeki tüyler ürpertici üç siluetin bir kasırga tarafından sürüklenircesine Atina'ya doğru inmeye başladığını görür gibi oldu.

-2-

Sis, kül rengi dalgalar halinde dört bir yana dağılmıştı. Kısa süre sonra bu dalgalar gökyüzüyle yeryüzünün arasına süzüldüler ve en sonunda sokaklara çöktüler.

Güneş Hymettos'un arkasında görününce Myrto şöyle dedi: "Ben oraya gidiyorum."

"Onun yanına gitmene izin vermezler."

"Olsun. Ben yine de oraya gideceğim."

"Git öyleyse, Myrto."

Sayıları artırılmış olan nöbetçiler, kapının önünde bir duvar gibi dikiliyorlardı. Sabahın erken saatlerinde hapishanenin önünde yine muazzam bir insan kalabalığı toplanmıştı.

"Ben istiyorum ki..."

"İzninizle..."

"Sizden rica ediyorum..."

Nöbetçilerden oluşan duvar Myrto'nun sözleri için sağırdı; bu sözler sanki hiç söylenmiyorlardı. Derken komutanları oraya geldi. Myrto'nun söylemek istediklerini dinledi. Ama komutan da genç kadının ne sözlerinden, ne de gözyaşlarından etkilendi.

"En azından ona şunu iletseniz..."

Hoş bir kadın; diye düşündü komutan ve Myrto'ya gülümsedi.

"Biricik sevgilisinin ona, o ihtiyarcığa, sabah öpücüğünü verebilmek için geldiğini iletirim" dedi komutan gülerek.

Myrto öfkeyle alnını buruşturdu. "Evet; biricik sevgilisinin onu öpmek için geldiğini iletin!"

Komutan gülmeyi kesti ve buz gibi bir sesle cevap verdi: "Mahkûmları ziyaret etmek yasaktır."

Myrto kaya duvara yaslandı ve beklemeye başladı. Orada Sokrates'in yakınındaydı. Orada kendini evde olduğundan daha iyi hissediyordu.

Ertesi gün olan her şey yine bir önceki günün tekrarıydı; Myrto geldi ve arzusunu dile getirdi. Fakat boşunaydı. Onun Sokrates'in yanına gitmesine izin vermiyorlardı.

Anytos kölelerini denetlemek için ne dün, ne de bugün tabakhanesine gitmemişti. Bugün ilgilenmesi gereken başka meseleler vardı.

Bahçesinin şehre bakan tepesinde bir sağa bir sola dolaşıyor, dışarıyı seyrediyor ve bahçenin dışından gelen seslere kulak kabartıyordu. Sykophantları arada bir ona rapor veriyorlardı; Anytos hepsinden her gelişlerinde aynı şeyleri duyuyordu: Sokrates'in mahkûm edilmesinden kaynaklanan huzursuzluk büyüyor; Sokrates'i görmek isteyen muazzam bir kalabalık sürekli olarak hapishanenin etrafında toplanıyor.

Görmek mi? diye düşündü Anytos. Buna izin verirsek, halk biraz olsun yatışır.

Meletos içeri girdi. Esas davacı olarak ona vaat edilmiş olan ödülü istedi. Bir gülümsemeyle karşılanacağını düşünmüştü; ama Anytos surat asıyordu.

"Hiçbir şey alamayacaksın!" diye öfkeyle çıkıştı ona Anytos. "Neyin bedelini istiyorsun? Kazanan Sokrates oldu, ben değil. Bunu kendin de duyuyor ve görüyorsun. Sen Atinalıları bana karşı isyana sürükledin."

Meletos sarhoştu ve kendini cesurca savundu: "Sen ve Lykon aynen şöyle dediniz: Sokrates ortadan kaldırılmalı! Ben de söylediğinizi yaptım!"

"Seni aptal! Kimse bu kadar aptal olamaz! Biz onu ortadan kaldırmanı söyledik, öldürmeni değil! Sürgüne yollansa yeterdi!"

"Siz şöyle dediniz: Ortadan kaldırılmalı!" dedi Meletos ısrarla. "Ben size itaat ettim ve şimdi sen bedelini ödeyeceksin!"

Küplere binen Anytos kölelerini çağırdı ve sarhoşu dışarıya attırdı.

Trieresin geri dönmesine henüz çok zaman var; dedi Anytos kendi kendine. Hâlâ bir şeyler yapılabilir.

Bu düşüncelerin ardından Arkhon Basileus'u ziyaret etti.

"Dışarıda neler olduğunu duydun mu, azizim?"

"Evet, haberim var, Anytos."

"Ben ölmesini değil, sadece sürgüne gönderilmesini istedim."

"O zaman iddialarınız başka türlü olmalıydı."

"Bu Meletos'un suçu."

"Senin de suçun, Anytos."

"Halkın yatışması için bu büyük hatayı nasıl düzeltebiliriz?"

Arkhon Basileus içini çekti. "Bir felakete sebep oldun ve şimdi ben de seninle birlikte buna katlanmak zorundayım, Anytos. Halkı yatıştırmak... Bu çok zor olacak. Ama dur bakalım! Aklıma bir şey geldi. Sokrates hapishaneden kaçsaydı, ne olurdu?"

Anytos'un keyfi birdenbire yerine geldi. "O zaman hiç kimse biz davacıları, jüri üyelerini ve seni, aziz Arkhon, Sokrates'in katili olmakla suçlayamaz. San büyük teşekkür borçluyum!"

"Teşekkür etmek için acele etme, Anytos" diye soğuk bir ifadeyle karşılık verdi Arkhon.

Fakat Anytos heyecanlanmıştı. "Önce onun ziyaret edilmesine izin verilmeli; bu hem onu, hem halkı, hem de hapishanede olduğu süre boyunca ısrarla onu görmeye çalışmış olan dostlarını memnun edecektir."

Arkhon, Anytos'un arkasındaki, hafif hafif esen rüzgârın etkisiyle sallanan perdeye dalgın dalgın bakıyordu. Ne kadar haince bir oyun! Beni de içine çekiyor...

Arkhon yazıcı köleyi çağırdı ve ona, hapishane nöbetçilerinin komutanına iletilmek üzere bir talimat yazdırdı: Şu andan itibaren Sokrates ziyaretçi kabul edebilecekti.

Şafak gökyüzünü gümüşî ışıklarla doldurmaya başladığında Myrto yine hapishane kapısındaki komutanın karşısında duruyordu. Tepeden tırnağa üstlüğüyle örtünmüş, her günkü ricasını tekrar ediyordu. Gaddar komutandan "İmkânsız!" sözü yerine "Mahkûmu ziyaret edebilirsin" sözünü duyduğunda, neredeyse kalbi yerinden fırlayacaktı. Ona teşekkür etmek için başını eğdi ve hemen, kendisini Sokrates'e götürecek olan gardiyanın peşine düştü.

Günün ilk saatleri olmasına rağmen, Sokrates hâlihazırda yatağında oturuyordu.

Sokrates ayağa fırladı ve Myrto kendini onun kollarına attı.

"Myrto, Myrto, canım!" diye bağırdı tekrar tekrar ve onu şefkatle kucakladı. "Fakat neyin var? Ben sevinç çığlıkları atıyorum, sense zangır zangır titriyorsun!"

"Korkudan değil, azizim, sevinçten... Nihayet yanına gelebildim."

"Myrto, Myrto! Bu soğuk hücreye, bana geldin, öyle mi?"

"Her gün güneş doğarken hapishane kapısının önünde bekliyorum; ama sana gelmeme izin vermiyorlar. İlk kez bugün..."

"Hiç kimse bana senin her gün buraya geldiğini söylemedi. İki gün boyunca beni yaşama sevincimden ettiler. Keşke bana bu kadar yakın olduğunu hissedebilseydim!"

"Hissetmiş olamaz mısın?"

"Nasıl hissedebilirdim, Myrto?"

"Dün güneş doğmadan çok kısa bir süre önce hapishanenin önünde tek başıma duruyordum; o sırada senin şarkı söylediğini duydum."

"Evet, evet; hakikaten şarkı söylüyordum. Seni, benim bir tanemi, düşünüyordum." Yatağına oturdu ve Myrto'yu yanına çekti. "Ben müspet bir güce sahibim, Myrto; bu yüzden insanlar çocukluğumdan beri bana gıpta ederler."

"Bu nasıl bir güç, sevgili Sokrates?"

Sokrates gülümsedi. Ne büyü, ne de mistik; sadece güçlü bir fantezi. Her yer zifiri karanlık; gözlerimi kapatıyorum ve uzaktaki herhangi bir insanı düşünüyorum. Düşündüğüm anda o insan tüm yaşayan haliyle karşımda beliriveriyor; hareketleriyle, sesiyle..."

"İnsanların bu yüzden sana gıpta ettiklerine yürekten inanırım; çünkü ben de sana gıpta ediyorum. Burada olduğun süre içinde birini bu şekilde düşündün mü?"

Sokrates sadece hafifçe gülümsedi ve hiçbir şey söylemedi.

Myrto, Sokrates'in elini tutup yanağına koydu. "Biliyorum, binlerce dostun var ve şu anda onlardan birini içimde hissediyorum."

"Ne kadar şanslıyım" dedi Sokrates içtenlikle fısıldayarak ve onun sarı saçlarını okşadı. Sonra elini Myrto'nun omzuna koydu. "Önümüzdeki yolu görüyor musun? Sen bir eşeğin üzerinde oturuyorsun, ben eşeği yularından tutarak yürütüyorum ve yavaş yavaş uzaklaşıyoruz; çok yavaş... Güneşim sıcacık ışınlarıyla bizi kucaklıyor. Onun bizi nasıl ısıttığını hissediyor musun?"

"Evet, bunu hissedebiliyorum" dedi Myrto usulca. O güzelim hayale zarar vermemek için, hiç kıpırdamıyordu. "Gudi'ye gidiyoruz; senin üzüm bağın yeşillenmiş ve yaprakların altında büyüyen bir sürü tatlı ve iri üzüm salkımı var. Sen en büyük salkımı beni için kopardın. Suyu ne kadar tatlı; şeker gibi tadını hâlâ ağzımda hissedebiliyorum."

Her ayrıntıyı hatırlayarak hayal kurmaya devam ettiler. "Hâlâ aklında mı? Hatırlıyor musun?" O unutulmaz anıların içlerinde ne çok sevinç gizlediğini kim bilebilir. Uzun süre bu hayalin zihinlerindeki görüntülerini seyretmeye devam ettiler; ta ki gardiyan onlara ziyaret zamanının sona erdiğini haber verene dek.

"Bir dahaki sefere yanımda ne getireyim?"

"Bir bıçak."

"Ne? Bir bıçak mı? Niçin?"

Sokrates neşeyle gülümsedi. "Bıçağı atardamarım için istemiyorum. Sen beni ziyaret edebildiğin sürece Hades'e gitmeye niyetim yok. Oymacı bıçağı olmalı; yanında da geçenlerde Simon'un avlusundaki ıhlamur ağacı kütüğünden kesmiş olduğum birkaç odun parçasını getirmelisin. Diğer oymacı aletleri de gerekli."

"Odun parçalarını mı oyacaksın?"

"Gemi henüz Delos'a varmadı bile. Yani daha çok zamanım var! Ayrıca lütfen Kriton'a söyle; buraya gelirse, Aisopos'un fabllarını getirsin." Sokrates gülümsedi. "Bazılarını mısralara dökmeye çalışacağım. Yaşlılık günlerimde bir de şair olacağım. Sence ben, Meletos'tan daha iyi bir şair olmayı başarabilir miyim?"

"Bunu hemen bugün Kriton'a söyleyeceğim."

Birbirlerini kucakladılar. Myrto bu kucaklaşmanın hemen ardından koşar adımlarla dışarı çıktı; çünkü Sokrates'in onun yaşlı gözlerini görmesini istemiyordu.

-3-

Sokrates'in hücresine akın ettiler. Ansızın hücre insanlarla doldu. Kriton içinde Aisopos'un fabllarının bulunduğu papirüs rulosunu Sokrates'e uzattı. "İsteğin beni biraz şaşırttı, ama işte buradalar."

"Bazılarını mısralara dökmeye çalışacağım. Sence nasıl olur?"

"İyi bir fikir!" diye bağırdı Kriton; Sokrates'in bu şekilde hayata sarılmasına sevindi. "Bunu kesinlikle yapmalısın!"

Herkes tek tek Sokrates'le kucaklaştıktan sonra, tüm konukların onun etrafında daire oluşturacak şekilde oturdukları ve bir tek onun ayakta kaldığı ortaya çıktı.

"Hiç nazik değiliz" dedi Pheidon. "Biz oturuyoruz ve en mühim şahsiyet ayakta durmak zorunda."

"O ayakta durmaya alışık" dedi Sokrates gülümseyerek. "Ayrıca şunu artık kafanıza sokun; buradaki en mühim şahsiyetler sizlersiniz, sevgili dostlarım."

Konukları Sokrates'e soluk almadan son haberleri iletmeye başladılar.

"Atinalılar senin davacılarına oldukça öfkeliler. Anytos'u iktidardan düşürmek istiyorlar. Sokaklarda ve agorada 'Defol Anytos!' diye bağırıyorlar."

"Sarraf Mamaon herkesin ortasında, sandığa siyah fasulye atmış olmakla övündü. İnsanlar onu öyle bir patakladılar ki birileri onu evine taşımak zorunda kaldı."

"Azizim Sokrates! Özgürlüğüne kavuşacaksın!" diye bağırdı coşkuyla Apollodoros.

Sokrates hepsini bir bir dinledi ve gülümsedi. "Sizi sevimli, sakallı bebekler; neden kendinizi bu kadar üzüyorsunuz? Olması gereken ne idiyse, o oldu."

"Olması gerekmiyordu!" diye atıldı Platon kendini tutamayarak. "Sen jüri üyelerini doğrudan doğruya kendi aleyhine çevirdin."

"Sevgili dostum Platon, o mahkemede beş yüz Atinalı vardı ve ben hakikaten onların gönüllerini okşamak değil, düşünerek oy vermelerini sağlamak istedim. Bana da sıkıntı veren huzursuzlukla, onları huzursuz etmek istedim. Ben bu mahkemede riske attıklarımdan çok daha fazlasını kazandım."

"Hayatına bu kadar az mı değer veriyorsun, aziz öğretmen?" diye sordu Platon şaşkınlıkla.

"Sen ve Apollodoros, siz ikiniz henüz çok gençsiniz; bu yüzden ölümün bir insanın başına gelebilecek en korkunç şey olduğunu düşünüyorsunuz" diye cevap verdi Sokrates. "Fakat ben mahkemenin huzurunda korkuya kapılarak, tüm hayatım boyunca yapmış olduklarımdan farklı şeyler söyleseydim, bu benim için ölümden çok daha korkunç olurdu."

Sokrates'in yaşlı bir hayranı, Kriton'un gece bekçisi Arkhedemos, içeri girdi. Yanında getirdiği sepette yiyecek ve şarap vardı.

Sokrates onu kucakladı. "Benim ihtiyar dostum, seni tekrar gördüğüme sevindim." Muzipçe güldü. "Nihayet burada benim gibi bir ihtiyarın, kendisine tonton dede diyebileceği biri var. Doksan yaşındasın, değil mi?"

"Henüz değilim, aziz Sokrates; fakat çok yakında olacağım."

Apollodoros, Arkhedemos'un yanında getirmiş olduğu şeyleri paylaştırdı: Kızarmış balık, ringa balığı, kuzu kebabı, ballı kek, arpa ekmeği, zeytin ve incir.

Yemek esnasında bir taraftanda sohbet ediyorlardı.

Sokrates şöyle dedi: "Platon haklı; mahkemede yalan söyleyerek kendimi temize çıkarmaya çalışsaydım, şimdi yine Atina sokaklarında yürüyor olabilirdim. Ama sizin tanıdığınız Sokrates olarak değil; sahte bir Sokrates, bir riyakâr olarak... Böyle bir öğretmen hoşunuza gider miydi? O kendi kendini inkâr ettiğinde, siz de kendinize şu soruyu sorardınız: Kendimizi Meletos, Anytos, Lykon ve onların peşinden gelecek olan tüm diğerlerinden koruyabilmek için, biz neden Sokrates'in yaptığını yapmayalım ki?"

"Bağışla beni" dedi Platon.

Kriton bir kadehe şarap koydu ve onu Sokrates'e uzattı. Diğerleri için bir testiyi suyla doldurdu ve testi ağızdan ağza dolaştı.

Sokrates şaraptan bir yudum aldı ve şöyle dedi: "Mahkemede Sokrates'i mi yargıladılar? Sizce orada bir insanı mı yargıladılar? Buna inanıyorsanız, çok yanılıyorsunuz! Orada 'gerçek' ölüme mahkûm edildi; işte bu yüzden Atinalılar bu kadar öfkeliler. Erdemli insanlar gerçek olmadan rahat rahat yaşayamazlar. Atina, yurttaşlarının erdemlerini henüz yitirmediklerini gözler önüne serdi."

Bir yudum daha aldıktan sonra sözlerine devam etti: "Bana zehir dolu bir kadeh verecekler. Bu neye yarayacak? Gerçeği öldürmeye kimin gücü yeter?"

"Senin için hâlâ umut var" dedi Kriton. "Fakat kendini korumak ve kendine bu kadar büyük sorumluluklar yüklememek zorundasın."

Sokrates, Kriton'un sözlerini reddettiğini işaret etti. "Siz sürekli olarak benim için umut olduğundan söz ediyor ve bana korku dolu gözlerle bakıyorsunuz. Bense şehrimiz için umut olduğunu söylüyorum. Asıl onun için korkmalısınız; çünkü kolayca başına bir talihsizlik, hatta olabileceklerin için en kötüsü gelebilir: Asırlarca varlığını sürdürecek bir köleleşme."

Her biri aynı şeyi peş peşe kızgınlıkla söylediler: "Yine mi

o tüyler ürpertici sözü söyleyecek, 'Atina köleleşiyor!' diyeceksin?"

"Biz bunu daha önce yaşamadık mı?" diyerek onları susturdu Sokrates. "Otuz tiranının korkuya dayalı egemenliği Atina için köleleşmeydi; evlere ve arazilere el konulması, idamlar, bazı sülalelerin kökünün kurutulması... Kaldı ki bu köleleşmeyi getirenler Lysandros ve Kritias gibi Helenlerdi; fakat onların yerinde yabancılar da olabilir, tiranların egemenliği daha uzun sürebilirdi. Hepinizin bildiği gibi, o zamanlar tiranlar tüm Hetairia'lardaki oligarşi yanlılarını birleşmeye çağırdılar. Oligarşi yanlılarının artık pislik yuvalarında toplanmadıklarını ve demokratik Atina devletini yok etmeye ant içmediklerini mi sanıyorsunuz? Bugün kimden destek isteyecekler? Sadece Sparta'dan mı?

Bugüne dek bize söylenenlerin tümünü dinlemedik mi? Uzaklardan gelen ve yankıları uzaklarda sönüp giden seslerdi bunlar; ancak yine de arkalarında kaos ve mahvolmuşluk duygusu bırakmadılar mı?"

Sokrates'in sözleri kısa bir süre hücrenin içinde yankılandı; ışığa doğru uçmaya çalışan kuşların kanatları gibi usulca duvarlara çarptı.

Antisthenes yüzünde üzgün bir ifadeyle şöyle dedi: "Biz yalnızca ekonomik açıdan değil, ahlaki açıdan da fakirleştik. Hangisi daha kötü? Ben bu sorunun cevabını bilmiyorum. Biri diğerinin kaçınılmaz sonucu. Benim karamsar bir insan olduğumu söylüyorsun, Sokrates. Fakat ben içime sıkıntı veren şeyleri dile getirmeden edemem. Korkarım ki Atina'nın son zamanlarda almış olduğu yaralar, iyileştirilebilecek türden değil."

Öğrenciler soru işaretleriyle dolu bakışlarını öğretmenlerine çevirdiler. Onlar da geleceği oldukça karanlık görüyorlardı. Sokrates avuçlarını yavaşça yukarıya doğru çevirdi ve sanki ağır bir şey taşıyormuş gibi öylece durdu. "Hatırlayabildiğim kadarıyla oligarşi yanlılarını bugüne dek iki kez iktidarı ele geçirmeyi başardılar. Siz onların bunu güçlü oldukları için mi başardıklarına

inanıyorsunuz? Hayır, bu yüzden değil; aziz dostlarım! Onlar Atina demokrasisi zayıflamış olduğu için iktidarı ele geçirebildiler. Peki, bugünkü durum nedir? İnsanlar yasalara riayet etmiyor, 'sınırsız özgürlük' adı altında güçlüler güçsüzleri eziyor, hiçbir şey daha iyiye ulaştırılamıyorsa; ben, bazılarının iddia ettiği gibi, bugünkü Atinamızın güçlü olduğunu değil, sadece oldukça tehlikeli bir çöküş döneminde olduğunu söyleyebilirim, aziz dostlarım." Sokrates ellerini dostlarına doğru uzattı. "Bizler neden sofizmi benimsemiyoruz ve neden sıradan veya iktidar sahibi bir insanın sözlerinde ve eylemlerinde sofizmle karşı karşıya kaldığımızda ona muhalefet ediyoruz? Tartışarak mutlu olduğumuz için mi? Yoksa nükteli diyaloglardan zevk aldığımız için mi? Hayır, dostlarım; bunu yalnızca sofizmin oligarşinin elindeki güçlü bir silah olduğunu ve silahlarımızı onunla çarpıştırmak zorunda olduğumuzu bildiğimiz için yapıyoruz!"

"Bence sofizm en büyük tehlikeye, hiçbir değeri tanımayarak ve değerler insanın içinde daha kök salmaya bile başlamadan onları yok ederek yol açıyor. Sofizm kesinlikle sadece yıkıcı, yapıcı değil" dedi Platon.

Sokrates, Antisthenes ve Platon'un söylemiş olduklarını takdir etti. "Güzel, oğullarım! İdrak etmenizi arzuladığım şeyi artık biliyorsunuz. Tehlikeyi! Yalnızca, tehlikeyi bilen ve onu karşısına almayı göze alan insanlar ona göğüs gerebilirler.

Demokritos her insanın kendi küçük bir dünya olduğunu söyler. Bu bana önemli bilgi gibi görünüyor. Ayrıca bu küçük dünyanın asayişini korumak da büyük emek istiyor; çünkü her ne kadar küçük olsa da o bir dünya.

Antisthenes Atina'nın yaralarını iyileştirmenin mümkün olmadığını söyledi. Ben bu görüşe katılmıyorum. Sizin amacınız ne; sizin izinizden yürüyecek olan öğrencilerinizin ve öğrencilerinizin öğrencilerinin amacı ne olmalı? Dışarı çıkıp, etrafta dolaşın ve insanları eğitin. Kendinizi bilin, kendinizi değiştirin ve kendinizi iyileştirin." Sokrates'in sesi artık daha neşeli, daha

heyecanlı ve güçlüydü. "Kaldı ki benim görüşüme göre insan kendi kaderini kendisi tayin eder ve Olympos tanrılarının iddialarına karşı çıkan Tanrıça Aisa da bunu iddia ediyor. Bu yüzden ben, insanın kendi yurdunun kaderini de tayin edebileceğine inanıyorum."

-4-

Sokrates gözlerini kapamış, öylece yatıyordu. Kirpiklerinin arasından bir damla gözyaşı usulca yanağına dökülüyordu.

Myrto içeri girdi. Uyuyor, diye düşündü. Sandaletlerini çıkardı ve çıplak ayaklarıyla Sokrates'in yatağının yanına gitti Elindeki kitharayı onun ayaklarının dibine koydu; içinde oymacı aletlerinin ve ıhlamur ağacından kesilmiş, işlenmeye hazır odun parçalarının bulunduğu çuvalı yere bıraktı.

Hafifçe, neredeyse dokunmadan, Sokrates'in çıplak kolunu okşamaya başladı. Sokrates Myrto'nun yanında olduğunun farkındaydı; fakat bu güzel anı sona erdirmek istemiyor ve bu yüzden uyuyormuş gibi yapıyordu.

Myrto, Sokrates'in kendisini duyduğunu bilmeden, yavaş sesle konuşmaya başladı: "Bu dünyada hiç kimse beni senin kadar sevmedi. Sen beni öyle mutlu ettin ki!" O sırada Sokrates'in yanağından süzülmekte olan gözyaşını fark etti ve korku içinde sesini yükselterek şöyle dedi: "Sen ağlıyor musun?"

Sokrates gözlerini açtı; Myrto'yu aydınlatan güzelliğine doyasıya baktı ve gülümsedi. "Şimdi çok mutluyum."

"Peki, yanağındaki bu gözyaşının sebebi ne?" Güzel dudaklarıyla gözyaşını sildi.

"Gözyaşı mı? Bu konuda hiçbir bilgim yok. Yazık; keşke daha çok olsalardı da onları da yanağımdan öperek silebilseydin."

"Sana acı veren bir şey mi var?"

Evet, acı veriyordu. Sokrates kendisi için çok değerli olan

Ksenophon'u düşünmüştü. Ona Kyros'a, Pers Krallığına gitmesini öğütlemişti; fakat boşunaydı. Ksenophon onu değil, Delphoi kâhinini dinlemişti. Şimdi tanrılar onun nerede saklandığını biliyor olmalılardı. İşte bu yüzden Sokrates bir daha asla Ksenophon'u göremeyecekti. Bu düşüncenin verdiği acıya rağmen Myrto'ya gülümsedi ve şöyle dedi: "Biliyor musun, küçük kız; bu taştan saray bizim Gudi'deki üzüm bağımıza, küçük avlumuza ve agoraya hiç benzemiyor. Burada güneş yok."

"O gözyaşının sebebi buydu, değil mi?" Myrto'nun dudaklarında buruk bir gülümseme vardı.

"Şu işe bak! Bu benim kitharam! Ben hiç dile getirmiş olmadığım halde, her zaman olduğu gibi benim en gizli arzularımı açığa çıkarıyorsun." Sokrates parmaklarını tellerin üzerinde gezdirdi.

Myrto oymacı aletleriyle dolu çuvalı ona uzattı.

"Bıçak getirdin mi?" diye sordu Sokrates ve Myrto'nun gözlerinin içine baktı. "Artık benim için korkmuyorsun, değil mi?"

"Hayır, korkmuyorum. Ben her gün sana geliyorum; sen bana, beni beklememek gibi bir kötülük yapamazsın."

"Haklısın. Bugünkü düşümde Ksenophon'un Atina'ya geri döndüğünü görür gibi oldum. Ama sen burada olduğun için, düşlemeye devam etmemem gerektiğini düşündüm."

"Benim burada olduğumu biliyor muydun? Yoksa sana yavaş sesle söylediklerimi de duydun mu?"

"Evet, duydum."

Myrto elleriyle gözlerini kapadı.

"Utanmana gerek yok; bana fısıldamış oldukların, beni fevkalade mutlu etti." Sokrates Myrto'nun ellerini gözlerinin önünden çekip, kendi yanaklarının üzerine koydu. "Atina'daki en sevgi dolu ve en saf varlık seninle birlikte buraya geliyor." Myrto onun yanaklarını okşadı. "Ben senden daha kârlıyım." Sokrates gülümsedi. "Haksız yere suçlanan biri, mesut bir hayat süren bir insandan daha çok ilgi çekiyor."

Myrto hararetle şöyle dedi: "Atinalılar bu yaptıklarına pişman oldular. Fakat bir şeye pişman olmak fayda etmiyor. Atinalılar seni kendilerinden ayırmalarına izin vermemeliydiler."

"Ben ve Atina, biz ikimiz sonsuza dek bir olarak kalacağız" dedi Sokrates neşeyle. "Ona ya da bana ne olursa olsun, Myrto. Ben kendimi tamamen Atina'ya adadım ve bunun karşılığında Atina'dan yaşamımım son günlerinde gördüğüm sevgi, benim bir birey olarak ona tüm zamanlar boyunca verebileceğimden çok daha fazla. Bırak, bununla mutlu olayım, Myrto."

Fakat Myrto hâlâ ciddiydi. "Benimle hep, sanki senin ölmenden hiç korkmuyormuşum gibi konuşuyorsun. Ama ben, ölümün seni ve dostlarını korkutmasını istiyorum! Senin dostlarınla birlikte ona karşı koymanı istiyorum."

"Korkma, küçük kız. Dostlarım bunu zaten yapıyorlar. Antisthenes; Meletos, Lykon ve Anytos'a karşı suç duyurusunda bulundu. O üçü mahkemeye çıkmak zorunda kalacaklar."

Myrto, Ksanthippe'nin Erinys'leri nasıl çağırmış olduğunu hatırladı. "Acaba bir gün yine mutlu olabilecek miyiz?"

"Neden buna inanmayalım ki? Umut etmek, hakikaten biz insanlara ümitsizlikten daha çok yakışıyor."

Dışarıda güm güm eden ayak sesleri, hücreye doğru yaklaşıyordu. Myrto ürperdi ve gitmek için hazırlanmaya başladı.

"Khaire, sevgilim." Sokrates'e veda etti ve ağır, demir parmaklıklı kapıya doğru yavaş adımlarla ilerledi; çünkü son ana dek onun gülümseyişini görmek istiyordu.

-5-

Zift çekilmiş, sülüğenle boyanmış seyahat trieresi Delos'a yaklaşıyordu. Kuvvetli bir meltem yelkenlerini şişiriyor ve arka arkaya üç sıra halinde oturmuş, uzun kürekleri yeknesak darbelerle hareket ettiren kürekçilerle bir olup, yolculuğu hızlandırıyordu.

Sokrates'in yaşam süresi böylece belirlenmişti. Bu yüzden Sokrates, meşhur "Düşünce Okulu"nu hapishane hücresine taşımıştı. Okul burada da küçük avlusundaki mermer bloklarının arasında olduğu kadar sık ziyaret ediliyordu. Dostları ve öğrencileri onun için ellerinden geleni yapıyor ve Sokrates onlarla eski günlerdeki gibi konuşuyordu. Myrto da her gün hapishaneye geliyordu. En azından Sokrates'in yattığı hapishanenin önünde durabilmek için oraya kadar gelmiş olan Atinalılar, sık sık yukarıdaki küçük pencereden gelen duygu yüklü kithara melodilerini duyuyor, bazıları da o melodileri dinlerken ağlıyordu.

Gardiyan, genç bir kadını içeri getirdi; kadının yüzü gök mavisi, ipek bir peçeyle örtülüydü. Kadın peçesini açtı, dizlerinin üzerine çöktü ve Sokrates'in ellerini öpmek için eğildi. Ama Sokrates onu kollarından tutup, ayağa kaldırdı.

"Timandra!"

"Beni hatırlıyor musun, Sokrates?"

"Ah, annenin evinin terasındaki o gece ki baş döndürücü güzelliğini nasıl unutabilirim; Alkibiades sana o gece âşık olmuştu. Hâlâ o günkü kadar güzelsin Timandra. Beni ziyaret

etmekle ne kadar iyi ettin. Fakat annen neden seninle birlikte gelmedi?"

"Söylediğin her şeyde haklıydın, bunu yeni yeni anlıyorum" dedi ve gözlerini kapadı Timandra. "Annem artık güzel bir kadın değil. Onun bu halini görmeni istemiyor."

"Siz kadınlar ne kadar budalasınız. Erkekleri sadece dış görüntünüzle cezp ettiğinizi sanıyorsunuz. Theodate zamanın yok edemeyeceği, aksine yalnızca mükemmelleştirebileceği bir güzelliğe sahipti."

"Annem adına sana teşekkür ederim, Sokrates. Sana hâlâ sevgi ve saygı duyuyor."

Sokrates, Kriton'un ona getirmiş olduğu suyun birazını şaraba karıştırdı ve hem kendine, hem de Timandra'ya birer kadeh doldurdu.

Ardından Timandra, Sokrates'in mahkûmiyeti hakkında konuşmaya başladı. "Sen gençliği bozuyormuşsun! Ayrıca davacılar sevgili dostum Alkibiades'in, bu gençler içinde en bozulmuşu olduğunu söylediler ve bu sözle sana hakaret ettiler." Ansızın Timandra'nın yüreği öfkeyle doldu. Küçücük elleriyle Sokrates'in kolunu sımsıkı tuttu. "Hellespontos'ta gerçekte neler olduğunu biliyorsun, değil mi?"

Timandra'nın teni hücreyi baştan çıkarıcı bir kokuyla doldurmuştu. Sokrates onun güzel ve hüzünlü yüzüne büyülenmiş gibi bakıyordu. Gümüş bir tokayla tutturulmuş simsiyah saçları, yüzünün solgunluğunu iyice belirginleştiriyordu.

Genç kadın, Sokrates'e, Alkibiades'in yanlış yere demir atmış olan Atina filosunun komutanlarına gecenin karanlığında nasıl nasihat vermiş olduğunu anlatıyordu. "Onları uykularından uyandırttı, onlarla konuştu, yalvarıp yakardı, zorladı. Fakat onlar Alkibiades'in gemiye çıkmasına bile izin vermediler; bir köpeği kovalar gibi onu oradan kovaladılar. Oysaki Alkibiades yalnızca yurdunun filosunu kurtarmak istiyordu. Bunu tek başına başarabilirdi." İç çekti. "Komutanlar onun öğüdünü dinlemiş olsalardı,

Aigos Potamoi'deki o korkunç katliam ve sonrasında meydana gelen tüm o dehşet verici hadiseler asla gerçekleşmeyeceklerdi."

"Bunları seve seve dinliyor ve sana inanıyorum" dedi Sokrates.

Timandra yalvaran gözlerini Sokrates'e çevirdi. "Ölmüş olanı bağışla. O bahtsız bir insandı, tutkularının kurbanı oldu ve sonra da düşmanlarının; fakat aynı zamanda asil bir insandı. En sonunda nihayet senin etkinle, bunu bana her zaman tekrar tekrar söylerdi, Alkibiades'in içinde zafer kazanan yurt sevgisi oldu."

"Ben onu çoktan affettim, Timandra."

Timandra ayağa kalktı ve Sokrates'e sarıldı. "Davacıların mahkemeye çıkacaklar. Ben şimdi Arkhon Basileus'a gideceğim ve az önce sana Alkibiades hakkında söylediğim her şeyi kutsal bir yeminle ona da söyleyeceğim. Sen haksız yere cezalandırılmamalısın."

"Bunu mutlaka yap, Timandra! Alkibiades'in iyi yanlarının da bir kez olsun dile getirilmesi gerek."

Timandra ona şaşkınlıkla baktı. "Sokrates, sen ölmüş Alkibiades'i bile kendinden daha çok düşünüyorsun."

Atina trieresi, Delos Limanı'na demir attı; limanda Helen dünyasının diğer limanlarından gelen sayısız gemi vardı. Trieresten tapınak rahipleri, güzel kızlar ve oğlanlar, ayrıca kutlamalar için seçilmiş olan ihtiyarlar indiler. Müzisyenler bir araya toplandılar; kithara, Lir ve Aulos çalacaklardı. Şarkıcılar ve şairler, kasideleri ve paianlarıyla oradaydılar.

Nihayet, sanatlarıyla Apollon kutlamalarının ihtişamını kusursuzlaştıracak olan müzisyenler, fifreciler ve dansçılardan oluşan gruplar da gemiden inmişlerdi.

Şair Meletos ve söylevci Lykon, kurayla belirlenmiş jüri üyeleri-

nin oluşturduğu mahkemeye çıktılar. Daha kısa bir süre önce o mahkemede Sokrates'in davacıları olarak konuşmuşlardı; fakat bugün kendileri birer davalıydı.

Anytos mahkemeye çıkmadı. Çünkü deniz aşırı bir ülkeye kaçmıştı ve ancak gıyaben yargılanabilirdi. Esas davacı uzun boylu ve ince yapılı bir adamdı; çilecilere has yüz çizgileri ve nefret dolu, dondurucu bakışları vardı. Bu adam Antisthenes'ti.

Delos'taki kutlamalar Apollon'un kutsanmış bölgesine doğru, kutsal yol boyunca ilerleyen alayla başladı. Tanrının altarının önünde eski geleneğe uyarak, bir kurban kesilecekti. Bembeyaz giysiler içindeki başrahibin başının üzerini, rengârenk kurdelelerden yapılmış bir taç süslüyordu. Altın yaldızlı boynuzları başrahibinkilere benzeyen kurdelelerle süslenmiş olan kurbanlık dana, altara götürüldü. Rahip, dananın başının ve boynunun üzerine, boyanmış arpa tanecikleri serpilirken, hayvanın baş kısmından kırpılmış kıllar ateşe atıldı.

Derken koro, Apollon'a övgüler yağdırdı ve onu kutladı. Rahip uzun bir bıçakla hayvanın gırtlağını keserken fışkıran kan altarın kan oluğuna akarken, derin bir sessizlik hakim olmuş, akan kan, kurban kâselerinde birikmişti.

Antisthenes konuşmacı kürsüsünün arkasında duruyordu. Büyük bir hararetle ve öfkeyle konuşuyordu: "Bugün burada yargılamakta olduğunuz Anytos kimdir, Atina'nın neferleri? Anytos'un ordu komutanı olarak gösterdiği başarısızlık yüzünden Atinalıların Pylos savaşını kaybettiklerini ve bu yüzden onun mahkûm edilmesi gerektiğini unuttunuz mu? Evet, mahkûm edilecekti ve ölüm cezasına çarptırılabilirdi; fakat jüri üyelerine rüşvet vererek kanundan kaçtı. Anytos, Sokrates aleyhine açılan davada da jüri üyelerine rüşvet verdi; ancak Sokrates'in haksız yere hüküm giymekten kurtulması için değil, tam aksine haksızlığa uğratılması için. Meletos'un sarhoşken şehirde nasıl

naralar attığını pek çoğunuz duydunuz; Sokrates aleyhine esas davacı olarak verilen emri yerine getirdiğini, ancak Anytos'un bunun karşılığında kendisine hiçbir şey ödemeye niyeti olmadığını bas bas bağırıyordu. Sokrates mahkemede kendisini savunmadı, çünkü bunun için bir sebep görmüyordu. Bunu yapmış olsaydı, suçluluğunu kabul etmiş olurdu. Anytos Sokrates'ten şahsi sebeplerle davacı oldu; kesinlikle Atina'nın menfaatini düşündüğü için değil. Siz söyleyin; Sokrates'in iki yüzü olsaydı, nasıl huzurlu uyuyabilirdi? Onun değil, Anytos'un iki yüzü var: Halk için sevimli bir yüzü ve halkın düşmanları sofistler için bir o kadar sevimli ikinci bir yüzü... Anytos'un Sokrates'ten davacı olması için kimi seçmiş olduğunu iyi hatırlayın. Sofist Lykon'u! Peki, sofistlerin amacı Atina'ya kaosu, keyfiliği, nihayetin anarşiyi getirmek değil mi?"

Antisthenes konuşmacı kürsüsünün arkasında duruyor, öfkeyle ve büyük bir hararetle konuşmaya devam ediyordu...

Apollon altarında, üzerine içyağı sürülmüş ve bir miktar sulandırılmış şarap serpilmiş dana butları kızarıyordu. Sarı dumanıyla altardaki ateşte pişen etin keskin kokusu, Arap tütsüsünün güzelim kokusuyla birleşiyor ve kalabalığı aşarak, gökyüzünün açık maviliğine doğru süzülüyordu.

Yüzlerini doğuya çevirmiş olan insanlar ellerini göğe uzatıyor; her şeyi gören, yaşamın ve tanrısal düzenin koruyucu olan Apollon'a, Hellas'ı daima kötülüklerden koruması için sesleniyorlardı.

Koroların sesleri yükseliyor ve fifrelerle Aulos'ların müzikleriyle eşlik ettikleri dans grupları, gösterilerine başlıyorlardı.

-6-

Dostları Sokrates'in hücresine güçlükle sığabildiler. Yanlarında, Atinalılarının ona yollamış oldukları sayısız armağan getirmişlerdi: Ağaç dalları, çiçekler, şaraplar, lezzetli yiyecekler.

Dostlarından en yaşlısı olan Kriton, en gençleri olan Apollodoros'un mahkemenin kararını Sokrates'e iletmesine müsaade etti.

Apollodoros, Sokrates'in önünde diz çöktü, onun dizlerine sarıldı ve şöyle dedi: "Meletos ölüm cezasına çarptırıldı; Lykon ve Anytos içinse sürgün kararı alındı. Ancak Anytos mahkemeden önce Atina'dan kaçmıştı. Buna epey memnun olman gerekir, azizim! Devlet gemisi Delos'tan geri döndüğünde ölen sen olmayacaksın, senin yerine ölüler dünyasını alçak Meletos boylayacak."

Sokrates hâlâ ciddiydi. Elbette memnuniyet veren bir haberdi bu; ama o, Atina'nın Aigos Potamoi'deki yenilgisinin yol açtığı üzücü gelişmelerle, onun ve Meletos'un aleyhine alınan mahkeme kararları arasındaki bağıntıyı düşünüyordu.

"Burada güllerin arsındaki bir gelin gibi oturuyorum; ama damat ortalarda yok. Madem öyle, kendi kendinize hizmet edin, sevgili düğün davetlileri. Atinalıların bana yollamış oldukları şarapların tadına bakın; hangisi en iyisiyse hep birlikte içelim."

Dostları, Sokrates'in onlarla olası beraatı hakkında konuşacağını umuyorlardı; fakat Sokrates şöyle dedi: "Mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmek isteyen insanlara benim Sophrosyne'mi tav-

siye ettiğimi defalarca kez duydunuz. Fakat şimdi sizden Sophrosyne'yi benim tutkum olarak görmenizi istiyorum. Korkmayın, ben ne söylediğimi biliyorum. Platon'un böyle surat asıp, kötü kötü bakmasına aldırmayın. Bu tutkum vasıtasıyla size, insanların başlarını belaya sokmalarının asıl sebeplerini göstermek ve bunu yaparken de içinizden her birinizin görüşlerini bu yönde mükemmelleştirmek istiyorum. Bundan şaşmayın ve insanlara kurnazlığı değil, erdemin kardeşi olan bilgeliği öğretin."

"Artık surat asıp, kötü kötü bakmıyorum, azizim" dedi Platon.

Sokrates gülümsedi. "Görgü kurallarına harfiyen uyuyorsun ve sen asil bir insansın, Platon. Fakat şu anda yüzün sırf benim hatırım için asılmıyor olsa da ben sana kaba davranmaya devam edeceğim. Beni kandırman mümkün değil, Platon."

Platon onun bu sözlerine itiraz etmek istedi, ama Sokrates hızla konuşmaya devam etti: "Sana ne kadar kaba bir herif olduğumu hemen kanıtlayacağım: Antisthenes, bana hakaret eden ve şerefime leke süren insanları cezalandırmak için mahkemeye başvurdu. Bunun için ona tüm samimiyetimle teşekkür ediyorum. Görüyorum ki üstlüğündeki delikler bugün eskiye nazaran daha çok göze batıyorlar; eminim ki Antisthenes bana, benim gibi lükse karşı olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Antisthenes, Antisthenes! Gözlerimin ne yazık ki görmek zorunda kaldıkları şeyler için onları bağışla; üstlüğünün deliklerinden sadece senin kendini kanıtlamaya çabaladığın anlaşılıyor."

Platon, Sokrates'in bu sözlerine sinirlenerek kızardı. Ondan minnettarlığını bu şekilde göstermesini hiç beklememişti.

Ama Antisthenes gülümsedi. "Senin alaycı sözlerin insanları gücendirmez, aksine neşelendirir, Sokrates."

"Teşekkürler, Antisthenes" dedi içtenlikle Sokrates; sonra Atinalıların armağanlarını gösterdi.

"Bakın, dostlarım; insanlar beni nasıl armağanlara boğdular. Yaşlı kalbim bu armağanlara bir çocuğun kalbi gibi seviniyor.

Neyin sayesinde bu kadar çok dost kazanıyorum, siz söyleyin! Yoksa mütevazı yaşamım sayesinde dost kazandığı mı zannediyorsunuz? Aksine! Ben bu kadar çok dostu, tutku ve sebatla daima kendi bildiğim yolda ilerlemem sayesinde kazanıyorum. Şimdi söyleyin; hangi şarabı seçtiniz? Şuradakini mi?" Şarabın tadına baktı. "İyi bir seçim yaptınız. Sevgilinin öpücüğü kadar yumuşak, tatlı ve nefis kokulu bir şarap..."

Sokrates ve dostları hep birlikte içmeye başladılar. Testi ve kadehler elden ele dolaşıyordu.

Sokrates keyifle şapırdatarak yeni bir yudum aldı. Ardından gülümseyerek konuşmaya başladı: "Benim tutkuma cesurca hizmet edin ki insanların içlerindeki uçurumlara inip, hatalarının idrakine varmaları ve daha iyiye ulaşmaya çalışmaları için onlara yardım edebilesiniz. Zekice hareket edin. Karşınıza çıkan her insanı doğru biçimde yaşaması için eğitin."

Sokrates kollarını, etrafında daire oluşturacak şekilde oturmuş olan dostlarına doğru uzattı.

"Doğru biçimde yaşamak, büyük bir sanattır, dostlarım. İnsan önce kendisiyle ve daha sonra diğer insanlarla barışık olmak; ayrıca neşesini yitirmeden düşmanlarıyla mücadele etmeyi de bilmek zorundadır. Evet, Demokritos'un Euthymie'si, sevgili dostlarım! Euthymie yaşam sanatının esaslarındandır..."

"Aynı zamanda da en zor olanıdır" diye atıldı Platon.

"Evet, en zor olanıdır. Sofistler bugün birbirinden farklı bilgiler öğretiyorlar; elbette kurnazlık konusundaki dersleri hepsinden üstün tutuluyor. Bu şekilde geçici bir başarı sağlıyorlar. Fakat sizler yaşamın öğretmenleri, dostlarım ve sizin çabanız kalıcı bir başarı sağlayacak."

"Ben bir taş yontucuyum, Sokrates; tıpkı bir zamanlar senin olduğun gibi" diye heyecanla söz aldı Apollodoros. "Sence ben de zanaatımdan vazgeçmelimi miyim? Bugünlerde senin heykelini yapmaya başladım, Sokrates. Bu iş beni mutlu ediyor..."

"Bu soruyu senin için, öğretmenin olan ben de dâhil hiç

kimse yanıtlayamaz, sevgili dostum Apollodoros. Delphoi kâhininin söylediği gibi; kendini bil, oğlum. Kendi içine, içindeki alevlerin niçin daha çok yükseldiğine bak. Bazen alevlerin eşit yüksekliğe ulaştıkları olur. Fakat bir insanın iki farklı şeyi aynı derecede iyi yapabilecek kadar kabiliyetli olduğu nadir görülür."

Platon kendisiyle ilgili bir açıklamada bulundu: "Bana gelince... Ben kararımı verdim. Yazmayı bırakacak ve kendimi tamamen felsefeye adayacağım. Ayrıca Atinalılar çok sevdiğim işimde bana hak ettiğim huzuru ve güvenliği çok görürlerse, başka bir yere yerleşecek ve bu uğraşıdan asla vazgeçemeyeceğim."

Sokrates defne ağacı dallarından birini aldı, küçük bir yaprağı parmaklarının arasında ezdi ve güzel kokusunu içine çekti.

Kısa süren suskunluğunun ardından, neşeli bir ses tonuyla yeniden konuşmaya başladı; sanki dostlarına veda etmek istiyordu.

"Ebelik sanatımı da sizlere miras bırakıyorum, dostlarım. Ne olduğunu hepiniz biliyorsunuz. Ancak şunu söylemeliyim ki bu sanatta yarı yolda kalmanızdansa, sanatınızı abartmanızı tercih ederim!"

"Bunun için sana söz veriyorum" dedi Antisthenes büyük bir ciddiyetle. "Bir gün insanların, beni bir dilenciden ayıran tek özelliğin alenen dilenmemem olduğunu söylemelerini sağlayacak kadar mütevazı olmayı ve böylece mütevazılıkta seni geçmeyi başarırsam; bunu diğer tüm konularda da seni gölgede bırakabilirim, sevgili Sokrates."

"Evet, mütevazılıkta beni geçmelisin, Antisthenes. Fakat sen yaşam sanatında asla iyi bir öğretmen olamayacak ve bu yüzden bu konuda hiç kimseyi gölgede bırakmayı başaramayacaksın."

Apollodoros, Sokrates'in elindeki defne dalına isteklice baktı. Sokrates dalı ona uzattı ve dostlarına muzipçe göz kırparak, şöyle dedi: "Bana baldıran kadehinin üçte birini kazandırmış olan benim hilekâr Daimonion'umu da sizlere bırakıyorum. Be-

nim gibi tamamen sıradan bir insan onu duyabiliyorsa, diğer insanların da duymamaları mümkün değil. Onu daima dikkatle dinleyin ve her zaman, her şeyi öncelikle içinizdeki sese danışın." Platon'a ciddi bir bakış attı. "Beni dinliyor musun, Platon?"

"Evet" diye cevap verdi Platon. "Fakat bugün bizimle yine neden veda etmek istermiş gibi konuşuyorsun, azizim?"

Sokrates hafifçe gülümserken kollarını ardına dek açtı. "Sevgili dostlarım! Burada rahatsız edilmeden saatlerce baş başa kalma şansımız var; bugüne dek böyle bir şansımız oldu mu? Bundan faydalanmalıyız. Ayrıca benim bu tür fırsatları asla kaçırmadığımı biliyorsunuz."

Platon'un alnında oldukça derin çizgiler oluşmuştu. Sokrates ne derse desin, Platon bu sözlerin veda sözleri olduğunu biliyordu; Sokrates öğrencilerinin daha önce onlarla konuşmuş olduğu her şeyi unutmalarından endişeleniyordu ve Platon, bugün Sokrates'in bunları söylemesinin sebebinin bu endişe olduğunu da biliyordu.

Platon, Sokrates'in endişesini anlayabiliyordu. O sırada onlarla konuşurken kullandığı üslup, beklenmedik bir şey olabileceği fikrinden kaynaklanıyordu. Sokrates onların düşüncelerini doğrudan doğruya belirli bir hedefe yöneltmiyor, aksine herkesin kendi kendine bir fikir edinmesini sağlamaya çalışıyor ve öğrencileri kararsızlığa düşerek yollarını şaşıracak olurlarsa, diyaloglarıyla onları hedefe yaklaştırıyordu.

Platon, Sokrates'in herkese, belirsizliklerin zihninde oluşturduğu sayısız katmanı, katı görüşleri ve tüm diğer lüzumsuz düşünceleri aşması ve böylece kendisi ve toplumun tümü hakkında yeni bilgiler edinebilmesi için, nasıl yol gösterdiğini yıllardır dikkatle takip ediyor ve Sokrates'in ikna etme üslubunu çok beğeniyordu. Bu üslubu hâlihazırda başlamış olduğu yazılarında kullanmak istiyor; bunu yaparken, geçmişte Sokrates'ten dinlemiş olduğu her şeyi kendi görüşleriyle birleştirerek, sırasıyla kaleme alması gerektiğini düşünüyordu.

Ayrıca Sokrates'in felsefe yapma üslubunu büyük bir keyifle takip ediyordu. Onun Helenlere ve dünyaya aktardığı düşünceler genellikle ironiyle, ince alaylar ya da küçük iğnelemelerle doluydu. Büyük bir tutkuyla takip ettiği bu üsluptan faydalanabileceği kısımları, düşünce hazinesine katmaktan çekinmiyordu.

Platon ne zaman Sokrates'le bir araya gelse, biraz geriliyordu. Bu yaşlı büyücü onu huzursuz ediyor ve onunla yaptığı sohbetlerin ardından bu gerginliği uzun süre üzerinden atamıyordu. Geceleri geç saatlere kadar onunla yaptığı sohbetleri aklından geçiriyor, onunla yaptığı konuşmaları not alıyor ve üzerlerinde düzeltmeler yapıyordu.

Platon, yazın sanatına duyduğu hayranlık ve kendine has düşünce tarzıyla, Sokrates'in üzerinde her geçen gün daha fazla etkili oluyordu. Hatta artık öğretmeni tarafından yönlendirildiği ne değil, aksine onu bizzat yönlendirebildiğine inanıyordu.

Sokrates, Platon'a doğrudan doğruya hitap etmiyor, hatta ona bakmıyordu; ama yine de bugün zihninde en çok onunla meşgul oluyordu. Sokrates Platon'u çok takdir ediyor ve Atina'yı oldukça tehlikeli marifetleriyle sık sık kendisine son derece hayran bırakmış, o çok haşarı Alkibiades'in tam aksi olan bu genç öğrenciden hoşlanıyordu. Platon henüz genç olmasına rağmen ağırbaşlı ve düşünceliydi; söylediği, yazdığı ya da yaptığı her şeyin kendine has bir çekiciliği, bir harmonisi vardı.

Atina Platon'la büyük bir edebiyatçıya ve düşünüre sahip olacak, dedi Sokrates kendi kendine.

Hücrenin içi kararmaya başlamıştı. Susuz kalmış olan çiçekler ve ağaç dalları kurumalarına rağmen, etraflarına hoş kokular yayıyorlardı.

Sokrates dostlarıyla mutluluğun önemi hakkında sohbet ediyordu.

"İnsanın daha iyiye ulaşacağını ve daha iyi dostlar kazanacağını düşündüğümüzde hissettiğimiz mutluluk..." Sokrates o anda Platon'la göz göze geldi. "...mutlulukların en büyüğüdür."

Platon'un değerini takdir ediyordu: Nesir ve nazım halinde ifade ettiği düşüncelerini o kadar çekici bir kılığa büründürmeyi başarıyordu ki insanlar bu düşünceleri büyük bir hayranlıkla kabul ediyorlardı.

Peki, ben ne yaptım? diye sordu Sokrates kendi kendine. Hiç durmadan Atina sokaklarında koşturup durdum; düşüncelerimi cömertçe dağıttım: Biraz ona, biraz buna, nerede ve nasıl bir sohbet olursa olsun... Fakat insanlar için verdiğim uğraşlar hakkında hiçbir şey yazmadım. Yetmişinci yaşım ve yaklaşmakta olan ölüm, beni bomboş ellerle uğurlayacak. Hiç durmadan verdim, daima verdim; ama ortaya koyduklarımın gelecekte de etkili olacaklarına dair en küçük bir fikrim yok. Küçük bir parçamla yüzlerce, ama yüzlerce insanda hayat buldum. Fakat bir bütün olarak benim kim olduğumu, gelecekte kim bilebilecek? Herkese kendimden bir parça verdim, ama hiç kimseye tamamen 'ben'i vermedim. Acaba Platon gelecekte bir gün 'ben' olabilecek mi? Platon az önce, burada kendini yeterince huzurlu ve güvende hissetmezse, Atina'yı terk edeceğini söyledi. O zaman beni de terk etmiş olmayacak mı?

Sokrates, Platon'un içine kapanabileceğini uzun zamandır biliyordu. Bugün bunu bir kez daha, neredeyse acı çekerek anlıyordu. Pörtlek gözleriyle Platon'a baktı ve kendini düşünmeye başladı.

Bu, Sokrates'in başına ilk mahkemede gelmişti; şimdi ikinci kez oluyordu. Kendimi yaşlı ve güçsüz hissediyorum. Karşımda Platon duruyor. Genç, hırslı, meşhur olmak üzere... Sokrates Platon'un, diğer öğrencileri Ksenophon, Antisthenes ve Simon'a karşı antipati duyduğunu, hatta onları hor gördüğünü hatırladı. Kendi kendini acımasızca soru yağmuruna tutmaya başladı.

Platon'un hiçbir konuda diğer öğrencilerden aşağı kalır yanı yok ve onlara karşı kıskançlık duyması için en ufak bir sebebi de yok. Yine de onlardan hoşlanmıyor ve bunu saklama gereği hissetmiyor. Peki, Platon onlarla uyuşamıyorsa, benimle nasıl uyuşabilir?

Ansızın Sokrates'in gözlerinin önü karardı; oysaki hücrenin içi o kadar karanlık değildi. Sokrates kendi kendine sorular sormaktan vazgeçti. Bu sorulara yaşamının geri kalan kısmında cevap vermesinin mümkün olmadığını anladı.

Platon, Sokrates'in gözlerinin ışıltısını yitirdiğini fark etti ve birdenbire öğretmenine seslendi: "Bana insanları uğraş edinmeyi öğrettiğin için sana minnettarım, aziz Sokrates, hem de daha önce kimsenin yapmadığı kadar etkili ve güçlü bir şekilde..." Zarif bir el hareketiyle akropolisi işaret etti. "Sen, azizim, vaktiyle taşa zarafet tanrıçalarını oydun; fakat aradan geçen onca yıl boyunca bir daha tanrıçalar yaratmadın. Kalemden keskinle insan ruhunun güzelliği üzerinde çalıştın."

"Ne güzel söyledin" dedi Kriton samimi bir övgüyle.

"Ama bu yalnızca bir iltifat" dedi Sokrates ona itiraz ederek.

"Hayır, bu kuru bir iltifat değil!" dedi Apollodoros, Sokrates'e karşı çıkarak.

Platon henüz övgüsünü sona erdirmemişti. "Sen insan ruhunun içten içe hastalandığını ve eski alışkanlıkların içinde hareketsizleştiğini, ihmal edilmiş, heybetini yitirmiş olduğunu gördün ve onun güzelliğini benim papirüs rulolarım için de işlenecek hale getirdin."

Gardiyan elinde bir kandille hemen hemen karanlık olan hücreye girdi. "Vakit tamam" dedi ikaz ederek.

Kriton ayağa kalkan ilk kişi oldu. "Tamam, tamam; gidiyoruz."

Kandilin ışığının aydınlattığı Sokrates, elini Platon'un omzuna koydu. "Ruhun güzelliği, ancak hakikaten güzel bir ruh söz konusuysa heybetlidir; çirkin ruhların çirkinliği ise bir o kadar iticidir. Bunun kaderleri olduğunu, tanrıların böyle olmasını istediğini ve hiçbir çaresi olmadığını iddia eden insanlar var. Fakat sizler, sevgili dostlarım, şöyle demelisiniz: Elbette bir çaresi var; çünkü erdemlilik öğrenilebilir."

-7-

Ksanthippe, Sokrates'le birlikte yaşamış olduğu tüm o yıllar boyunca, sabahın erken saatlerinde kocası avluya çıktığında, onun atacağı her adımı biliyordu. Fakat hapishanenin demir kapısı Sokrates'in ardından kapandığı günden beri, kocasının çok sık yürümüş olduğu o kısacık yollarda artık kendisi yürüyordu.

Soğuk suyla serinliyor, yeni doğan güneşi seyrediyor ve Artemis'i ziyaret ediyordu. Kocasının bir zamanlar Artemis'in dizini öpmüş olması, Ksanthippe'yi hâlâ sinirlendiriyordu. Özellikle de onu bir tanrıçanın dizi olduğu için değil, güzel olduğu için öptüğünü itiraf etmiş olmasına sinirleniyordu. Sokrates yalnızca güneşi değil, güzelliği de her gün yeniden selamladığını söylemişti.

Ksanthippe'nin sağlığı düzelmemişti. Günlerce kesme taşların arasında dolaşıp durdu, onlara sımsıkı tutundu ve tıpkı kocası gibi kendi kendine konuştu: "Onsuz burası yalnızca bir harabe. Taşlar parıltılarını kaybediyorlar. Duvar yıkılıyor; onarılması gerek. Lamprokles bu işle ilgilenmeliydi. Ah, o aylak! Büyükbabasının aklına uyup, her gün kendisi gibi haylaz çocuklarla Palaestra'ya koşturuyor. Yarışçı olmak istiyor. Aklı aylaklıktan başka hiçbir şeye çalışmıyor. Ne yazık ki Lamprokles yüzümüzü güldürecek bir evlat olamadı; belki askerliğini yaptıktan sonra... Bu gürültü de neyin nesi? Yoksa biri bana Sokrates'ten haber mi getiriyor? Hayır, komşuya gidiyor."

Ksanthippe güçlükle soluk alıyordu. Myrto'nun onun için

hazırlamış olduğu yatağa uzanmamış, evin eşiğine oturmuştu. Diğer yatağın üzerinde Myrto'nun beyaz, bayramlık peplosu duruyordu. Ksanthippe peplosu yatağın üzerinden aldı ve alır almaz üzerinde güzel bir kehribar broş gördü.

Bu peplosu biliyorum; fakat bu broşu Myrto bana hiç göstermedi. Acaba bunu ona kim verdi? Ksanthippe'nin Sokrates'le kolay bir yaşantısı olmamıştı; fakat onun için yaşam her zaman şu anda, Sokrates yokken, olduğundan daha iyiydi. Evlendiğimde Myrto'nun yaşındaydım. O genç ve güzel. Sokrates'ten hoşlandığını benden saklıyor. Zorluklar içinde geçen hayatımıza neşe katıyor; çalışkan bir kız ve bana her konuda yardım ediyor, ama beni çok kırıyor. Geçenlerde, akşam yemeğinde Sokrates'in elini okşarken, bana ne kadar acı verdiğini hiç mi hissetmedi? Ayrıca Sokrates de ona karşı daima sevecen. Bana karşı asla bu kadar sevecen olmadı. Yoksa sevecendi de ben mi unuttum? Ben sararıp soldum, ama o her geçen gün daha güzelleşiyor. Her gün onun yanına, hapishaneye gidiyor ve oradan döndükten sonra hiç konuşmuyor; sanki Sokrates'in ona söylediklerinden sonra benim söyleyeceklerimi duymak istemiyor.

Biri kapının tokmağını şiddetlice vurdu. Ksanthippe zar zor kapıya kadar gitti, gözetleme deliğinden baktı ve sürgüyü açarken öfkeyle homurdandı: "Ne kadar düşüncesizce vuruyor; sanki kafamı patlatmaya çalışıyor!"

"Bağışla, Ksanthippe. Thebai'den Simmias ve Kebes geldi" dedi Myrto sevinçle.

"Seni budala, bundan bana ne!"

Myrto, Ksanthippe'yi yatağına götürdü ve onu uzanması için ikna etti.

"Kalbinin üzerine bir kompres ister misin? Ya da hekim Eriksymakhos'un tavsiye etmiş olduğu gibi, şifalı otlar mı kaynatayım?"

"Hiçbir şey istemiyorum" dedi Ksanthippe azarlarcasına.

"Artık hiçbir şey bana yardım edemez; bunu siz de çok iyi biliyorsunuz. Eriksymakhos dün bana o kadar acıyarak baktı ki..."

"İnsanlar en ağır hastalıkları atlatabiliyorlar. Göreceksin; sen de sağlığına yeniden kavuşacaksın, Ksanthippe."

"Tatlı sözlerini kendine sakla. İyisi mi gidip, keçileri sağ!"

Bir süre sonra yeni sağılmış sütü içti ve şöyle sordu: "Az önce Simmias ve Kebes hakkında ne anlatıyordun? Onlar bize çok sık gelirler ve bana güzel şeyler getirirlerdi: Küçük bir tarak, sandalet, parlak gümüşten küçük bir ayna..." Ksanthippe düşüncelere dalarak gülümsedi. "Evet, bir de kuzu kebabı, börek, peynir ve francala getirirlerdi. Sokrates her seferinde onları, ölçüsüzlük ve açgözlülük hakkındaki sözleriyle kızdırır; ama yine de yiyeceklerin tadını çıkarır ve büyük bir keyifle ağzını şapırdatırdı. Evet, Sokrates'imin yemek söz konusu olduğunda, dediğiyle yaptığı birbirini tutmazdı. Her neyse; ne olmuş onlara?"

Myrto, yaşlı Arkhedemos'dan duymuş olduklarını heyecanla anlatmaya başladı: "Düşünebiliyor musun; o ikisi bu kez eşeklerle değil, atlarla geldiler ve hemen Kriton'a gittiler. Şimdi Kriton'un evinde, neler yapmaları gerektiğini konuşuyorlar. Atinalılar Sokrates'in masum olduğu halde, en ağır cezaya çarptırılmış olduğunu biliyorlar. Bu yüzden Simmias ve Kebes, Sokrates'in mevcut olan en hafif cezayı almasını sağlamaya çalışacaklar. Onun kurtarmak için oldukça yüksek bir bedel ödeyecekler." Myrto sevinçle bağırdı: "Onun için özgürlüğü satın alacaklar! Ve böylece Sokrates bize geri dönecek!"

"Madem öyle, odasına bir bak" dedi Ksanthippe. "Eminim ki her yerini örümcek ağı bağlamıştır."

"Odasında tek bir örümcek ağı bile yok. Ben orayı her sabah temizliyorum."

Ksanthippe'nin yüzünde önce kızgın bir ifade belirdi. "Bütün gün yukarıda aylaklık ediyorsun, değil mi?" Sonra hemen yumuşayıverdi. "Myrto'cuğum, bana bir iyilik yap, su kaynat ve saçlarımı yıka."

Myrto, Ksanthippe'nin saçlarını yıkadı, güneşte kuruttu, taradı ve güzel bir topuz yaptı. "Muhteşem saçların var, Ksanthippe."

"Saçlarımın hâlâ güzel olduklarını mı düşünüyorsun, Myrto?" Sonra hayallere dalarak şöyle dedi: "Sokrates benim tüm Atina'daki en güzel saçlara sahip olduğumu her zaman söylerdi."

Kebes ve Simmias, Atina'ya boşu boşuna gelmişlerdi. Bir yığın mana bile, Heliaia'nın kararını değiştiremedi. En ağır cezanın en hafif cezaya dönüştürülmesini sağlamaları da mümkün olmadı.

Kebes ve Simmias, öğretmenlerinin huzuruna bu kötü haberle çıkmaya cesaret edemediler. Bu yüzden onun yanına, hapishaneye gitmek yerine, Kriton'un evine gittiler.

"Böylesine aciz olduğumuzu düşündükçe tüylerim ürperiyor" dedi Kebes.

"Sokrates için korkuyorum" dedi Simmias.

"Ben de" diyerek onun korkusunu paylaştı Kebes.

Kriton içini çekerek; "Benim korkum, sevgili dostlarım, öylesine büyük ki artık bu korkunun gerçekliğine inanmak istemiyorum" dedi.

"Şimdi ne yapacaksın?" diye sordu ona Kebes.

"Onu kurtarmak için geriye tek bir olasılık kaldı: Firar."

-8-

Delos'ta artık koroların ve müziğin sesi duyulmuyordu. Apollon şerefine düzenlenen kutlamalar sona ermişti. Trieres kutlama haberleriyle Atina'ya geri dönüyordu.

Dansçı Tyndareos diğer dansçılar. müzisyenler. inşatçılar ve şarkıcılarla birlikte güvertedeki minderlerin üzerinde yatıyordu. Danslar ve ziyafetlerle geçen yorucu günlerin ve uykusuz gecelerin ardından bitkin düşmüştü. Tüm bedeni ter, toz ve masaj yağları yüzünden kaşınıyordu.

Tyndareos kollarını ve bacaklarını gererek uzatmıştı. Sağ elinin üzerinde, genç flütçü Anaksibia'nın darmadağınık saçlarıyla başı duruyordu. Delos'a birbirlerinin varlığından bile habersiz gelmişlerdi; şimdi ise Atina'ya sevgili olarak dönüyorlardı.

Gün ve gece düzenli olarak değişse de uykunun ve uyanıklığın düzeni yoktu. Bu gece yaşananlar da diğer gecelerde yaşananlardan farklı değildi. Deniz ve gökyüzündeki yıldızlarla birlikte kürekçiler ve yolcular da uyanıyordu.

Trieres hafif dalgaların üzerinde yavaş yavaş sallanıyor; deniz onunla oynuyordu.

Anaksibias'ın sıcak ve kıvırcık küçük başı, tıpkı denizdeki Trieres gibi, Tyndareos'un avucunun içinde yavaş yavaş sallanıyordu. Tyndareos yattığı yerde yana doğru döndü ve parmaklarının ucuyla, Anaksibias'ın gözlerinin kapalı olup olmadıklarını dikkatlice kontrol etti. Gözkapakları inikti; ama genç kız birdenbire şöyle fısıldadı: "Tyndareos?"

"Uyumuyor musun?"

"Nasıl da muhteşem dans ediyordun. Az önce seninle dans ettiğimi düşlüyordum. Seninle dans etmek öylesine güzeldi ki ne uyanabildim, ne de uyuyabildim."

Dinlenmekte olan sanatçıların arasından biri yavaş sesle: "Gemimizin Atina'ya ölümü götürdüğünü de düşünüyor musunuz?"

"Tyndareos, şarkıcı Diomedes'i sesinden tanıdı. "Şu anda bir ölüm gemisinde olduğumuzu biliyorum" dedi.

"Bizim onun katilleri olduğumuzu da biliyor musun?"

"Tek bildiğim onun bizim yüzümüzden, sözde biz gençleri bozmuş olduğu için ölmek zorunda olduğu. Bunu bu kadar abartma, Diomedes. Biz onun katilleriysek, bunun tek sebebi genç olmamız."

Anaksibia başını kaldırmak istedi; ama Tyndareos onun başını usulca bastırarak, mindere yasladı. Diomedes bunu gördü ve o sırada Anaksibias'ın mis kokulu, rengi sandal ağacının rengine benzeyen tenini düşündü. "Haklı olabilirsin. Genç olmak suç değil, aksine çok güzel bir şey."

Uyanan gece sanki kendine yoldaş arıyormuş gibi, yolcuların uyumalarına izin vermiyordu.

Tyndareos yattığı yerde doğrularak oturdu ve sürekli dans ettiği için kusursuz bir biçime sahip olan bacaklarıyla bağdaş kurdu. "O, tanrıların kesin olarak var olup olmadıklarını bilmediğimiz için, kendimizi tamamen onlara teslim etmememiz gerektiğini söylüyor. Şöyle diyor: 'Kendini bil.' Doğru söylüyor; çünkü bizler kendimizi tam olarak tanımıyoruz. Bilinmeyen, görünmeyen birine itaat edebilir miyiz? Bizden bunu isteyen biri, hayaletler gibi havada süzülmemizi ve ayaklarımızı yerden keserek yaşamamızı istemiş olmaz mı?"

"Kapa şu düşük çeneni, azizim!" diyerek onu ikaz etti, Tyndareos'a dans ederken her zaman eşlik eden kithara çalgıcısı. "Bu tanrılara hakaret sayılır!"

Anaksibia sevgilisini uyarmak için küçük eliyle onun ağzını kapattı. Tyndareos genç kızın elini öptü ve: "Hakaret ettiğimi kim duymuş olabilir ki?" diye sordu sert bir ses tonuyla. "Sadece soruyorum. Apollon güya yeni yetişen gençliğe göz kulak oluyormuş. Fakat ben, içimizden kime hakikaten iyi nasihatlerde bulunmuş, hâlihazırda kime yardım etmiş merak ediyorum."

Uyuklamakta olan dansçıların oluşturdu grubun arasındaki Nephele ayağa kalktı. "Bunu sen mi söylüyorsun? Apollon kutlamalarında dans etmekten muhtemelen hâlâ bacakları ağrıyan sen değil misin?"

Tyndareos: "Biz hayatın, düzenin, adaletin, harmoni ve güzelliğin kaynağının koruyucusu Apollon'u kutladık. Fakat şimdi Atina'ya haksız bir ölüm götürüyoruz. Harmoni bu mu; bu mu güzellik?" diye karşılık verdi.

Delos'taki kutlamaların heyecanını henüz üzerinden atamamış olan dansçı Nephele şöyle dedi: "O ölmeyecek. Ben dansımla Apollon'a seslendim ve ona Sokrates'e verilecek olan zehir kadehini okuyla paramparça etmesi için yalvardım." Kız geminin alt güvertesinde kendinden geçerek bağırmaya başladı: "Apollon, ışığın ve neşenin tanrısı, dileğimi kabul et!"

"Dileğimizi kabul et!" diye bağırdı sayısız yolcu.

Ardından sessizlik oldu. Sanki herkes Apollon'dan dileklerinin karşılığında bir işaret bekliyordu. Fakat trieres dalgaların üzerinde sallanmaya devam ediyor; kürekçilerin gözlerinden iri ve tuzlu gözyaşları damlıyordu.

"Apollon, asla hedefini şaşırmayan nişancı; okunu onun hücresine yolla ve zehir kadehini paramparça et!" diye bağırdı yine Nephele.

Tyndareos: "Bu onun tanrısal görevi olmalıydı" dedi gerçekçi bir açıklamada bulunarak. Sonra birdenbire aklına başka bir düşünce geldi. "Apollon güneşi seviyor. Fakat hücrenin içi sürekli olarak karanlık. Söyle bana, Nephele; o karanlıkta okunu zehir kadehine isabet ettirebilecek mi?"

Yakarışının tam ortasında ansızın Tyndareos tarafından sözü kesilmiş olan Nephele kızgınlıkla homurdandı: "Sen alay etmeye devam et! Ama dikkat et de dilin fazla uzamasın. Yoksa o zehirden sen de içmek zorunda kalırsın!"

"Sen neler diyorsun, sevgili Nephele! Ben onun kadar saygıdeğer ve şöhretli bir insan değilim. Sokrates ve beni birbirimize bağlayan tek şey gençlik."

Tyndareos, Anaksibias'ın kolunu kendi beline ve kendi kolunu da onun beline doladı. "Sokrates insanlara nasıl yaşamaları gerektiğini öğretiyor. Erdemlilik öğrenilebilir, diyor. O, ne yıldızlarla ne de yeraltı dünyasıyla ilgileniyor. Sen burada, yeryüzünde yaşıyorsun, insanoğlu! Öyleyse burada mutlu yaşamaya bak. Nihayetinde biz gençlerin istediği de bu."

Diomedes, Tyndareos'a içtenlikle gülümsedi. "Şu işe bak; tıpkı onun yandaşlarından biri gibisin."

"Sokrates, Anytos ve onun gibi demokrasiyi altüst etmeye can atanlar için tehlikeli hale geldiğinde, bizler için çok kıymetli oldu. O bizi gençleştiriyor, öyle değil mi? Ben onun bizim için öleceğine de inanıyorum."

O sırada ölüm Sokrates'e, o geminin Attika limanlarına olduğu kadar yakındı ve güvertedekiler giderek büyüyen bir endişeyle onu düşünüyorlardı. Rüzgâr yelkenleri şişiriyor; köleler aynı anda ince uzun küreklerini hafif dalgaların içine daldırıyor ve suyun içinde onları var güçleriyle çekiyorlardı.

Trieres denizin üzerinde hızla ilerlemeye başlayınca, sallanmayı kesti. Şimdi bir bıçak gibi, denizin üstünü yarıyordu. Fakat bu sırada gövdesi, güçlükle fark edilse de titriyor gibiydi.

Alt güvertede dinlenmekte olanlar, geminin artık daha hızlı ilerlediğinin farkına vardılar. Anaksibia sessiz sessiz ağlamaya başladı.

"Neyin var, canım?"

"Ah, öyle hızlı gidiyoruz ki..."

-9-

Sohbet ediyor ve Platon'un kölesinin getirmiş olduğu şarabı içiyorlardı. Sokrates, Kebes ve Simmias'ın, Arkhon'un yanından boyunları bükük ayrılmış olduklarını biliyordu. Şarabı, her damlasının tadını çıkarabilmek için, küçük yudumlarla yavaş yavaş içiyordu.

"Size henüz her şeyi miras bırakmadım" diyerek usulca konuşmaya başladı Sokrates. Bu sözünün ardından bir an için sustu ve sonra şöyle dedi: "Mesela acımı, dostlarım."

Hiç kimse bir şey söylemedi.

Sokrates gülümsedi. "Hangi acıdan söz ettiğimi tahmin edemiyor musunuz?"

Dostlarının gözünün önüne "ölüm trieresi" geldi; devasa kanatlarıyla kapkara bir kuş ve kan kırmızısına boyalı gövdesi... Şimdi yeniden yurdundaki yuvasına doğru uçuyor.

"Bunu hangi acı olabileceğini bilmiyorsunuz; siz, benim en yakın dostlarım, bunu bilmiyorsunuz, değil mi?" Düşündükleri şeyi söylemeye cesaret edemedikleri için yine ne cevap vereceklerini bilemiyorlardı; bu yüzden Sokrates cevabı kendisi verdi: "Namuslu bir insan için sadece tek bir acı vardır ve bu, yaşamda ulaşmak istediklerine ulaşamayacağını bilmenin verdiği acıdır."

"Bunu sen mi söylüyorsun, Sokrates?" diye sordu Kriton büyük bir şaşkınlıkla. "Kendinden hoşnut olman, hatta kendinle gurur duyman için, yapmış olduğun sayısız iyiliğin en ufağı bile yeterli olurdu."

Apollodoros çabucak; "Gençler senin için 'düşüncenin babası' diyorlar" diye ekledi.

Sokrates kollarını iki yana açtı. "Sizi gidi iyi kalpli budalalar, beni avutmayın ve bana cevap vermemek için bahaneler aramayın. Şimdi söyleyin; bana acı veren şey ne olabilir? Dürüstçe düşüncenizi söylediğinizi duymak istiyorum!"

"Şu anda sana acı verebilecek hiçbir şey yok" diye bağırdı Apollodoros, gençliğin verdiği acelecilikle.

"Bir zamanlar ben de senin kadar gençtim, Apollodoros" dedi Sokrates. "Hatta uzun süre, çok uzun süre, neredeyse bugüne dek gençtim. Her zaman sadece ileriye baktım. Fakat siz de biliyorsunuz ki şimdi etrafıma bakmamın ve elli yıl boyunca yapmış olduğun işi değerlendirmemin zamanı geldi. Peki, işimi neyi ölçüt alarak değerlendirmeliyim? Benim hakkımda söylenenleri mi? Yoksa bir zamanlar kendi hakkımda söylemiş olduklarımı mı? Ben diğer insanlara karşı acımasızdım; şimdi aciz bir yaratıkmışım gibi, kendi kendimden sözümü esirgemeli miyim? Cehennem köpeği aşkına! Ben burayı bu şekilde terk etmek istemiyorum!"

Kriton kolunu eski dostunun omzuna attı.

"Nedir kendine ve bize bu kadar ıstırap çektirmemin sebebi, can yoldaşım?"

"Gerçek" diye cevap verdi Sokrates. "Kendim hakkındaki gerçeği ben dile getirmezsem, bunu başkaları yapacak. Belki de bunu çoktan yaptılar ve kim bilir, gerçeği ne çok saptırdılar!"

"Bu konuda sana hak veriyorum" dedi Kriton ve Sokrates'i iyice kendine doğru çekti. "Fakat yine de vasiyetin için bu kadar acele etme. Bunun için biraz daha bekle; çünkü şu anda önemli bir mesele hakkında konuşmak zorundayız ve bu senin vasiyetinden daha acil."

Sokrates bu itiraza kulak asmadı. Kendi meselesinin sonraya bırakılmasını kabul edemedi. "Bana karşı açık olun, aziz dostlarım, sizler benim kanımdan kansınız; ben gerçekte neye ulaş-

tım? Örneğin, erdemliliğin öğrenilebilir olduğunu söyledim. Gerçekten öyle mi? 'Evet!' diyorsunuz. Hiç durmadan şunu tekrar ettim: İnsan bilgisi ölçüsünde adildir. Gerçekten doğru mu? Yine 'Evet!' diyorsunuz. Daha Perikles zamanında ilk gerçek sofistlerle birlikte, halkın köklü bir eğitimden geçmeye başlamasına katkıda bulundum. Öğrencilerim; bu arada içinizden pek çoğu bizzat öğretmen oldu. Siz ve ben, biz hepimiz, Atina'nın sanatın ve ilmin anası olarak adlandırılmasına az da olsa katkıda bulunduk. Doğru mu?"

"Kesinlikle" dedi Platon. "Sanırım bu, acının yersiz olduğunu anlatmaya yetiyor."

"Yanılıyorsun, sevgili Platon. Elli yıl! Pazarda insanlara kendi iyilikleri için vermiş olduğum öğütlerin karşılığında, ne çok tokat ve yumruk yemek zorunda kaldım. Şimdi, yaşamımın sonuna gelmişken, neye veda edebilirim?"

Sustular. Antisthenes öğretmeninin kadehini doldurdu. Sokrates kadehi ağzına doğru götürürken, eli titredi ve beyaz khitonunun üzerine birkaç şarap damlası döküldü. Sokrates farkında olmasa da kırmızı lekeli khitonun görüntüsü dostlarını dehşete düşürdü.

Sokrates: "Onca yıl boyunca edinmiş ve size aktarmış olduğum tüm o bilgiler, hatırı sayılır bilgiler miydi?"

Biraz şaşırarak başlarını salladılar.

"Hatırı sayılır bilgiler olduklarını söylüyorsunuz." Sokrates acısına küçük bir parça daha yaklaştı. "Fakat bir iddia istenildiği kadar onaylanabilir ya da reddedilebilir. Bir iddianın doruluğu sadece ve sadece gerçeklikle kanıtlanabilir. Peki, burada gerçek nedir? Ben neyi ve kimi gerçekten daha iyiye ulaştırdım? Daha birkaç gün önce Atina'nın ahlaki ve ekonomik açıdan çöktüğünden söz etmiyor muyduk?"

Apollodoros hücrenin taş duvarına gözlerini dikmiş, bakıyordu; o duvar Atina'nın mermer güzelliğini arkasında saklıyordu. Ama delikanlı, tüyler ürpertici Tartaros'u düşünüyordu.

Kriton'un kolu Sokrates'in omzundan, sanki cansız kalmış gibi, istemeden düşüverdi. Sokrates Apollodoros'un yüzünü kendisine doğru çevirdi. "Neyin var, oğlum? Sen bana her zaman neyle karşı karşıya olduğumu dürüstçe söylemedin mi?"

"Hayır, hayır; kesinlikle hiçbir şey söylemeyeceğim!" diye bağırdı Apollodoros dehşet içinde. "Hiçbir şey!"

"Sorumu anladın, değil mi?"

"Evet. Ama hiçbir şey söylemeyeceğim: söyleyemem!"

"Yani bunu senden de mi duyamayacağım?"

Apollodoros elleriyle yüzünü örttü ve: "Bağışla beni, azizim; şimdi bir şey söylersem, kesinlikle yalan olur" dedi.

"Delikanlıya bu kadar acı çektirme!" diyerek Sokrates'i ikaz etti Kriton. "Neden onun bu kadar üstüne gidiyorsun?"

Sokrates o anda patladı: "Çünkü siz hepiniz inatla susuyorsunuz; fakat Apollodoros hiç olmazsa konuşuyor."

Apollodoros, Sokrates'in yaşamı boyunca insanları daha iyiye ulaştırmak için nasıl emek vermiş olduğunu ve Atina'nın önüne geçilmez çöküşünün onun tüm çabalarını nasıl boşa çıkardığını düşününce ürperdi. O halde Sokrates tamamen muvaffakiyetsiz ve lüzumsuz bir çaba mı göstermişti? Apollodoros, Sokrates'i bu kadar üzgün görmeye dayanamıyor olsa dahi, bu düşüncesini dile getirmeli miydi? "Yaşadığım sürece seni seveceğim" dedi sadece.

Sokrates hafifçe gülümsedi. "İyi, öyleyse sevgini hiç şüphesiz şu anda bana gösterecek ve soruma dürüst bir cevap vereceksin: Erdemli ve adil olmanın gerekliliği bilgisi, bir insanın ve toplumun tümünün iyi bir yaşam sürmesi için yeterli midir?"

Apollodoros kekeleyerek cevap verdi: "Hayır, yetmez."

Sokrates rahatlayarak derin bir nefes aldı. "Sağ ol, oğlum. Acımı benden alan ilk kişi oldun ve bunun üstesinden gelebilirsen..." Sokrates dostlarına baktı.

"Bu acı hem senin için, hem de bizim için fazlasıyla büyük; bu yüzden ondan sakınmak istedik" dedi Kriton.

"Hayır, iyi dostlar" dedi Sokrates. "İnsan acıdan kaçmamalı, onu da tanımalı. Tüm yaşamım boyunca emek vermiş olduğum hiçbir şey umduğum başarıya ulaşmadı. Bireyin ve tüm toplumun mutluluğu için bambaşka şeyler gerekiyor."

"Peki, sen neyin gerekli olduğunu bilmiyor musun, aziz öğretmenim?" diye sordu Platon.

Sokrates gergindi, yüzü bir anda kıpkırmızı oldu. "Bilmiyorum! Nerede yanlış yaptım? Başarısızlığımın sebebi ne? Eskiden şunu iddia ederdim: 'Tek bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdir.' Bir zamanlar bu sözümle, herkesi mümkün olduğunca çok bilgi edinmeye teşvik etmeye çalışıyordum; bugünse bu söz tamamen farklı bir anlam taşıyor, sevgili dostlarım, öyle ki... bilmiyorum... beni huzursuz eden bir anlam..."

Dostları Sokrates'e daha da sokuldular, fakat onu nasıl teselli edebileceklerini bilmiyorlardı. Sokrates konuşmaya devam etti: "Dünyanın dengesi bozulmuş olmalı. Hem de uzun zaman önce. Dünyadaki bu çalkantının sebebi eskiden yalnızca küçük bir yarıktı; şimdi ise devletleri ve insanları birbirlerinden zorla ayıran bir uçuruma dönüştü." Sokrates'in dostlarını oldukça korkutan gerginliği giderek artıyordu. "Yeraltı dünyasının derinliklerinde olduğu ve en kötü suçları işlemiş olanların ebediyen ceza çekmeleri için var olduğu söylenen Tartaros, artık burada, bizim Atina'mızda bulunuyor. Atina'daki Tartaros'ta yaşayan insanlar, yetişkinler ve hatta çocuklar, tamamen masum yaratıklar ıstırap çekiyorlar. Buna göz yumulabilir mi? Ben bu çıbanı muhteşem şehrimizin bedeninden nasihatlerimle söküp atabilir miyim? Bu Tartaros'taki insanlar, benim hayal ettiğim ve onların da hayal etmelerini sağladığım kadar güzel bir yaşam sürebilirler mi? Özgür yurttaşların çektikleri sefalet yüzünden, eskiden sadece kölelere yaptırılan ağır işlerde çalışmak zorunda kalmalarını sözlerimizle engelleyebilir miyiz? Peki, bir kölenin insan yerine değil, ruhu olan bir alet, bir eşya yerine konması kabul edilebilir bir şey mi? Bir köleyi, fakir olması dışında bizden ayı-

ran hiçbir şey olmadığı halde, onu bir insan olarak görüyor muyuz? Köleler, insanların sahip olduğu haklardan yoksun olmaları kabul edilebilir mi? Ya onlara yalnızca bir ön isim verilmesine ve bir soyadı taşımalarına bile müsaade edilmemesine ne diyorsunuz? Köleler kendi çocuklarına bile sahip çıkamıyorlar; çünkü o çocuklar köle tacirlerinin yetişmekte olan malları oluyor. Tıpkı besi hayvanlarına yapıldığı gibi, değil mi? İşte uçurumun bir tarafı böyle ve diğer tarafında her şey şu sözün etrafında dönüyor: 'Mal malı, para parayı çeker.' Bir insanın binlerce köle satın alıp, onları kazanç sağlamak için çalıştırmaya ve kölelerin sırtından kazandığı paralarla bolluk içinde, krallar gibi yaşamaya hakkı var mı?

Bir duvar aynı toplumun insanlarını birbirlerinden ayırmalı mı? Böylece birinin diğerini görmesini engellemeli ve insanların birbirlerinden nefret etmeye başlamalarını mı sağlamalı?" Sokrates derin derin iç çekti. "Sefaletin çekilmez kahrı, tıpkı altının laneti gibi bozuyor insanları. Böylesine büyük bir eşitsizlikten ve adaletsizlikten nasıl iyi bir şey beklenebilir? Benim bilgeliğim ve acım bu noktada sona eriyor, ıstırabım da bu noktada başlıyor."

Hepsi Sokrates'in acısını, kendi acılarıymış gibi hissediyorlardı. Mutsuzluk karşısında daima suskun kalan insanlar gibi, hiçbiri hiçbir şey söylemiyordu.

Sadece Antisthenes bir soru sormak için kendini toparlayabildi: "Sokrates, sen her zaman bizimle yalnızca neyin faydalı ve gerekli olduğu hakkında konuşuyorsun. Sonsuza dek böyle kalacaksa, değiştirilmesi mümkün olmayan bir şey için neden hiç durmadan emek harcayalım?"

Sokrates ayağa kalktı ve Antisthenes'i hışımla omuzlarından kavradı. "Sen ne dediğinin farkında mısın? Her şey şimdi olduğu gibi mi kalacak? Hiçbir şey değiştirilemeyecek mi? Ben sizinle değişime inanmadığım için mi konuşup duruyorum? Bir insanın daha iyiye ulaşabileceğine inandığıma göre, bir toplumun da bunu başarabileceğine nasıl inanamam? Bu sorunu çözüme

ulaştırmak için hangi tarafın üzerine gidilmesi gerektiğini bilmiyorum, fakat sorunun kaynağına ancak ve ancak tek tek insanlar aracılığıyla ulaşılabilir. Bu yüzden benim insanlar için verdiğim emek de boşa değildi. Faydasız değildi; tıpkı sizin gelecekte vereceğiniz emeklerin asla faydasız olmayacağı gibi. Bu sebeple, sevgili dostlarım, size miras bıraktığım bu acıyı da içinizde taşımak zorundasınız. İnsanları terk etmeyin! Onlara inanın, benim onlara inandığım gibi!"

Sokrates'in Antisthenes'in omuzlarını sımsıkı tutan elleri çözülmüştü. Platon'a baktı. "Üzülmemeli ve az önce size hararetle tavsiye ettiğim şeyden korkmamalısınız. Uzun süre canavar Hydra'nın karşısında yapayalnız kaldım; ama bugün çok sayıda Sokrates var. Benim son bilgilerimi benimseyin ve onların üzerine yenilerini ekleyin, gençler. Bu bilgiler üzerinde kafa patlatın ve kendinize bulabildiğiniz kadar çok yardımcı bulun. Dünya bizden önce değiştiği gibi, bizden sonra da değişecek. Bunun için sayısız el ve sayısız baş gerekiyor. Ancak benim kanımdan kan olan sizler; dünyaya, onun nasıl daha iyi bir dünyaya dönüştürülebileceğini gösterecek insanlar arasında olacaksınız."

Sokrates dostlarının keder dolu yüzlerine baktı. Eliyle alnını sıvazladı. "Bugün bize ne oluyor böyle? Cehennem köpeği aşkına! İçmeyi bile unuttuk. Doldur kadehleri, Apollodoros!"

Sokrates herkes şarabını içerken, Platon'un bir yudum bile almadığını fark etti. "Neyin var, oğlum? Sapsarısın! Bir yerin mi ağrıyor?"

Platon hücrenin duvarına yaslandı ve şöyle cevap verdi: "Evet, senin acın benim de canımı yakıyor."

-10-

Platon kendini hasta hissediyordu. "Dinlenmek istiyorum. Beni yalnız bırakın!" diye emretti, evinin endişeli hizmetçilerine. "Dido, sen burada kalıyorsun."

Dido yere serilmiş olan bir leopar postunun üzerine oturdu ve daha sonraki emirleri beklemeye başladı. Efendisi yatağında uzanmış yatıyor, güçlükle soluk alıyordu. Sokrates'in acısı artık onun da acısıydı; ama Sokrates kadar güçlü, onun kadar sağlıklı ve dirençli değildi. Sokrates'in ona ve diğerlerine göstermiş olduğu, Atina'daki uçurum kadar derin zıtlıklar Platon'un gözlerinin önünden gitmiyordu.

Bize ne kadar dehşet verici bir miras bıraktı!

Platon ateşten titriyordu. Ayakları buz gibiydi; ayak tabanları ve baldırları sanki donmuştu. Genç kadın köle Dido, Platon'un yatağının etrafına kor halinde yanan odunkömürleriyle dolu kaplar koyuyordu.

Fakat genç adamın ayakları ısınmıyordu ve kömürlerden çıkan duman neredeyse aksine nefesini kesiyordu. Platon gürültülü bir biçimde öksürerek, Dido'dan kapları yanından uzaklaştırmasını istedi.

Dido yalınayak dolaşıyordu. Pembe topukları, siyah beyaz mozaik zeminin cam gibi yüzeyinde kayıyordu. Dido'nun adımlarının çıkardığı gürültü Platon'u rahatsız etmiyordu; ama ansızın bir kap, taş zeminin üzerine düşerek şangırdadı.

"Ne halt ettin, uğursuz?" diye güçlükle inledi Platon.

"Bağışlayın beni, efendim; ne zaman sizi bu kadar hasta bir halde öylece yatarken görsem, ben de hastalanmaya ve titremeye başlıyorum." Dido Platon'a gülümsedi, ama Platon bunu görmedi. Dido onun yatağına yaklaştı, ama Platon bunu da fark etmedi. Ancak genç kız dudaklarıyla Platon'un ayağının üstüne dokununca, Platon ürpererek sıçradı ve şöyle fısıldadı: "Sen çok tatlı ve iyisin, ama lütfen şu anda beni rahat bırak."

Dido, efendisine itaat ederek geri çekildi; tekrar leopar postunun üzerine oturup, hastayı sessizce ve dikkatle izlemeye başladı.

Platon iniltili soluk alıyordu. Başının etrafında bir şey dolaşıyor gibiydi. Platon onu uzaklaştırmak istedi; ama parmakları, terden sırılsıklam olmuş saçlarından başka bir şey hissetmedi. Derken göğsünün üzerinde ağır bir yük varmış gibi geldi. Ona dokunmak için elini göğsüne uzattı, ama dokunabildiği tek şey incecik khitonu oldu.

Dido, Platon'un sürekli olarak kendini bir şeylerden korumaya çalıştığını gördü; bu Platon'a dayanılmaz bir ıstırap veriyor olmalıydı. Platon'un gözkapakları ve gözlerinin akı kıpkırmızı olmuştu. Bugün gözleri bile hastalıktan etkilenmiş gibi görünüyordu.

Ne kadar hassas! Işık bile onda yaralar açabilir.

Dido ayağa kalktı. Perdeyi halkalarının şıkırdamaması için yavaşça kapattı. Odanın içine ferahlatıcı bir koku yayan kristaller serpiştirdi. Böylece Platon daha rahat soluk alabilecekti.

Platon zihninde başka bir yerde dolaşıyordu. Artık lüks evinde değil, Sokrates'in hapishane hücresindeydi. Orada öğretmenine şöyle demişti: 'Atina'da yeterince huzur ve güven bulamazsam, bu şehri terk ederim.'

Kaşlarını çattı. Arkhon, Simmias ve Kebes'in para tekliflerini geri çevirmişti; ölüm cezasının para cezasına çevrilmesini de kabul etmemişti. Anlaşılıyor ki ben Atina'da zaten güvende değilim. Buradan ayrılmak için hazırlıklara başlamak zorundayım.

Anytos Sokrates'in karşına tek başına çıkmadı. Tıpkı Anytos gibi Sokrates'i ortadan kaldırmak isteyen, büyük nüfuz sahibi başka adamlar da vardı.

Sokrates'in ölümü, kolaylıkla ardından başka kurbanlar da getirebilir. Ben Sokrates'e, o kurbanlardan biri olabilecek kadar yakınım. Yaşayan biri olarak, yaşayanlara tutunmaya mecbur değil miyim? Bir ölünün, beni ölülerin arasına çekmesine göz yummam mümkün mü? Kaldı ki şu andaki durum buna işaret ediyor. Platon korku içinde başını sağa sola salladı. Sanki korku sivri dikenlerini onun beynine batırıyordu. Platon var gücüyle bağırdı.

"Bir şey mi istiyorsun?" diye sordu Dido hemen.

"Evet, Dido" dedi güçlükle Platon. "Yüzümü, şakaklarımı, alnımı ve saçlarımı okşa. Hayır, öyle değil, çok daha yavaş. Okşa ki yanımda olduğunu, bana dokunanın senin ellerin ve dudakların olduğunu bileyim."

Efendisinin bu arzusuyla mutlu olan Dido, onun söylemiş olduklarını yerine getirirken, Platon'un düşünceleri Dido'dan çok uzaktaydı.

Sicilya? Sirakusalı tiran Dionysios'u iyi tanıyordu. Çalışmalarıyla birlikte onun yanına mı kaçmalıydı? Yoksa başka bir yere gitmesi daha mı iyi olurdu?

Dido, Platon'un alnını öptü. Sonra beyaz bir ipek mendille alnının üzerindeki küçük ter damlalarını sildi.

"Evet" dedi Platon ansızın yüksek sesle.

Dido bunun, Platon'un onun okşayışlarından duyduğu memnuniyetin bir ifadesi olduğunu düşündü. Sevinçten genç adamın elini öpücük yağmuruna tuttu.

"Evet, Sicilya" dedi Platon rahat bir nefes alarak. "Seni küçük deli, sen ne yapıyorsun; dudaklarımın nerede olduğunu unuttun mu?"

Dido onu dudaklarından öptü. "Canını yakıyor muyum?"

Platon üzerindeki ince khitonun ve Dido'nun yumuşacık

peplosunun arkasından, genç kızın diri göğüslerinin uçlarının vücuduna değdiğini hissediyordu.

"Hayır, sen bana acı verebilecek hiçbir şey yapmıyorsun."

"Ama seni iyileştiremiyorum da öyle değil mi?"

"Benim hastalığım, ruhumdan kaynaklanan bir hastalık ve bunu ancak kendi başıma atlatabilirim. Yine de sen hastalığın şiddetini hafifletiyorsun."

"Benim ruhum da hasta" diye sızlandı Dido. "Bu hastalığın ne olduğunu söylersem, beni cezalandırma."

"Seni bir köle olarak görmediğimi sen de biliyorsun. Sen benimsin. Benim tatlı kadınım."

"Fakat sen, ıstırabımı sona erdirmiyor, aksine onu daha da büyütüyorsun. Sen bana mutluluğun ne olduğunu gösterdin; fakat benim için geriye yalnızca mutluluğun hayali kaldı."

Dido ayağa kalktı. Peplosu çam ağaçlarının gövdeleri gibi kızıl-kahverengiydi. Saçları yeşil fiyonklarla süslüydü. Kulaklarında altın küpeler vardı; onlar da sahipleri gibi kıpır kıpırdı.

Güzel bir kız ve güzel olduğunun farkında gibi görünüyor, diye düşündü Platon. Sonra şöyle dedi: "Bir hayal mi, dedin? Hayaller de yaşamın ayrılmaz birer parçasıdır. Kaldı ki bazen gerçeğin kendisinden daha güzel olabilirler."

Dido'nun gözleri bastırılmış bir öfkeyle parıldadı. "Bir hayal ne kadar güzelse, yitip gittiğinde yaşam o kadar kötü oluyor."

"Seni evime almış olduğum için üzgün müsün?"

"Hem evet, hem hayır." Dido artık bunu söylemek zorundaydı. "Sen mutlu bir insansın ve bir kumruyu besler gibi, benim önüme mutluluğundan birkaç küçük tanecik atıyorsun. Bense uzun uzun ötmek zorundayım, ta ki bana..."

Yine Sokrates, diye geçirdi içinden Platon. Bu ihtiyar, bir ışık gibi insanların içlerine sızmayı nasıl da başarıyor.

Platon'un sesi sükûnetini ve samimiyetini koruyordu. "Benim kötü bir insan olduğumu mu düşünüyorsun, sevgili Dido?"

"Afrodit aşkına, hayır!" diye bağırdı Dido. "Bunu düşünmediğime yemin ederim."

"Yani, iyi bir insan olduğuma mı inanıyorsun?"

"Evet, buna inanıyorum."

"İyi bir insan da başkalarının iyi olduğunu düşündüğü her şeyi her zaman yapamayabilir. İnsanın değiştirebileceği şeyler vardır, güzelim. Fakat bazı şeyler oldukları gibi kalmaya mecburdurlar."

Dido, Platon'un söylemek istediklerini anlıyordu. Köleler daima köle, efendilerse daima efendi olarak kalır. Ama o da benim ne söylemek istediğimi anladı: Haddimi fazlasıyla aşıyordum. Hayallerin en güzeline sahibim ve buna rağmen mutlu değilim. Peki, gelecekte beni neler bekliyor? Bunu düşünmemeyi, bundan korkmamayı nasıl başarabilirim?

"Hava kararıyor" dedi köle. "Ayaklı şamdandaki mumları yakmamı ister misin?"

"Evet, yak!"

Köle bu emre itaat ederek odadan çıktı. Geri döndüğünde elinde yanmakta olan küçük bir çıra vardı; ayaklı şamdandaki tüm mumları çırayla tutuşturdu. Platon'a baktı. Yüzü neredeyse khitonu kadar beyazdı. Yine acı çekiyordu. Dido'nun öpücüklerine yeniden hayat verebilmek istermiş gibi, elini yüzünün üzerinde gezdiriyordu. Ancak onlar Dido'nun son öpücükleri olacaklardı.

Dido, benim zavallı sevgilim!

-11-

Dido'nun şefkatle üstüne titrediği ve sevgiyle koruduğu Platon, yatakta geçen bir gün ve bir gecenin ardından iyileşmeye başlamıştı. Bir banyo, tüm vücuda yapılan yumuşak bir masaj, lezzetli bir kahvaltı... Böylece Platon yataktan kalkabilmişti.

Peristyle çıktı; orası onu her zaman keyiflendirirdi. Sütunların gölgesindeki bir koltuğa oturdu. Evde en çok sevdiği yer orasıydı. Oraya küçük bir masa ve yazı malzemeleri taşıtıyor, orada güllerin güzelim kokularını içine çekebiliyor, gözlemelerini ve düşüncelerini orada yazıya dökebiliyor, Sokrates'in fikirlerini orada değerlendirip, onun fikirlerini kendi fikirleriyle yoğurabiliyor ve onlara hoşuna giden edebi bir biçim kazandırabiliyordu.

Bugün de böyle bir gündü. Platon, Sokrates'in acısı hakkında söylemiş olduğu sözleri hatırladı ve bu mirastan onun payına düşen, yerine getirilmesi zor vazifeyi zihninde canlandırmaya çalıştı. Fakat bunu bir türlü başaramamıştı. Sokrates, devlet düzeninde yapılması gereken değişikliklere ne kadar geniş bir açıdan bakıyordu böyle! Öyle anlaşılıyordu ki kölesiz bir devlet hayal ediyordu. Böyle bir şey düşünülebilir miydi? O zaman tüm o ağır işleri kim yapacaktı? Bu ihtiyar ne dediğinin farkında değil artık! Platon kamış kalemini parmaklarının arasında çevirdi. Yoksa Sokrates'in geleceği görmesi mümkün müydü? Platon gülümsedi ve kendi kendine cevap verdi: Yaşlı bir adamın saf dilliği işte!

Üşüyorum. Titriyorum. Ama neden? Onun taş hücresinde değilim ki! Neden durup dinlenmeden onu düşünmek zorundayım?

Kısa khitonunun üzerine rengârenk kuşlarla süslenmiş, uzun bir khlaina geçirdi.

Düşünme! Artık düşünme! Bu düşünceler bana acı veriyor, benim canımı yakıyor!

Platon havaya doğru su fışkırtan fiskiyeye baktı. Çocukluğundan beri burada kendini iyi hissederdi. O fiskiyeye 'sihirli kız kardeşim' derdi. Fıskiye fısıldar, rüzgârda hafif pırıltılar saçan bir kuyrukla dönüp etraftaki çiçekleri sularken, havada oluşan hafif siste rengârenk bir gökkuşağı beliriverirdi.

Platon güzel şeylerin arasında büyümüştü. Evde bulunan her şey, süs veya kullanım amaçlı olması hiç fark etmez, sanatsal değer taşıyordu. Hepsi biçimleri ve renkleriyle, eski efsanelerdeki sihir dünyasından alınmış eşsiz figürleriyle Platon'un hayal dünyasını harekete geçirmiş ve onun fikir zenginliğinin sürekli olarak artmasını sağlamışlardı.

Platon eski efsaneleri daha delikanlılık çağında sevmeye başlamıştı. O, efsanelerde her zaman derin bir anlam arıyor ve buluyordu. Platon için efsaneler, yeryüzünün ve yaşamın ilk ortaya çıkışı, varoluşu ile ilgili sırrın simgesel açıklamalarıydı. Efsaneler bu sırrı tanrıların kaderlerinde gözler önüne seriyordu ve insanların kaderleri, fantezi ve gerçekliğin karışımıyla tanrıların kaderlerine benziyordu.

Perdelerin ve mozaik zeminin üzerinde, resimlerde, ellerin daima dokunduğu şeylerde, kadehlerde, kandillerde, küçük dolaplarda ve diğer kıymetli eşyalarda... O evde gözler ne yana bakacak olsa, her zaman kanatlı Hermes'le, Pegasus'la, devlerle savaşan veya kendi aralarında dövüşen Heros'larla karşılaşıyordu. Bir tanrı, belki bir orman tanrısı, bir Daimon veya bir Satyr gibi kötü bir tanrı, bir Nymphe... Hepsi insan yaşamından alınmış birer figür; hepsi birer komedya veya tragedya sahnesi, tıpkı yeryüzü sakinlerinin yaşadıkları gibi...

Sokrates, Olympos tanrılarının ve tüm diğer tanrıların varlıklarını inkâr etmiş ve bu hayvanî, ekseriyetle vahşi tanrıların karşısına, onlardan daha yüce olan bir 'tanrısal varlığı' mükemmel bir biçimde çıkarmıştı. Sokrates'in 'tanrısal varlığı' onun içinde iyilik, güzellik ve erdemlilik uyandırıyordu.

Sokrates'in görüşlerini henüz bir delikanlıyken benimsemiş olan Platon, ondan da ileriye gitmişti. Platon bu tanrıları olmayan tanrısal varlıkları beşerî varlığın tamamen dışında tutuyor ve iyilik ideasını, tanrısal varlığın kendisi olarak tanımlıyordu. Bu yüzden Platon da hüküm süren yasalara rağmen Sokrates'in içinde, iyi ve adil insanın içinde, olağanüstü bir tanrısallık görüyordu.

Platon içini çekti. Dünyada, yaşam adını verdiğimiz her şey uyum ve dengeyle dolu olsaydı, ne kadar güzel olurdu! O, düzensiz olan her şeyin düzene, huzura, sükûna kavuşmasını arzu ediyordu. Kendisini yalnızlığın esenliğinde veya seçkin bir topluluğun içinde, pazardaki gürültücü insanların arasındayken olduğundan daha iyi hissediyordu. Sokrates ise tam aksine pazarda olmaktan hoşlanıyordu. Platon'a göre devlet her yerde dertsiz ve huzurlu bir atmosfer yaratmak zorundaydı; ancak böyle bir "ideal devlet", yönetimine bilge bir adamın getirilmesini zorunlu kılıyordu. Yani bir filozofun... Fakat Platon "filozof – devlet yöneticisi" düşünde, bu yöneticinin kimlerin menfaatlerini gözetebileceğini hesaba katmamıştı. O, Sokrates'in ileri görüşlülüğüne sahip değildi; öğretmeninin gelecekle ilgili düşünceleri tüm insanları içine alıyordu. Platon ise insanları, tamamen hür yurttaşlardan oluşan sınıflara ayırıyor; köleleri toplumun birer üyesi olarak kabul etmiyordu. Oysaki Atina'da kölelerin sayısı, hür yurttaşların sayısı kadar çoktu. Pek çok kölenin sahiplerinden daha eğitimli olduklarını ve onlardan daha asil bir zihniyete sahip olduklarını o da biliyordu. Öğretmeninin söylediklerine katılıyordu; fakat köleler, Platon'un ideal devlet düşünün eşiğini bir türlü aşamıyorlardı.

Şimdi ise Sokrates birdenbire öğrencisini bunu düşünmeye sevk ediyordu. Platon kamış kalemini bir kenara bıraktı. Bugün işine kolay kolay konsantre olamıyordu. Belki Sokrates'le ilgili mesele nihayet bir netlik kazandığında, öyle ya da böyle bir sonuca ulaştığında ve Platon Atina'dan çok uzaklarda bir yerlerde olduğunda...

"Dido!" diye bağırdı. "Seni gördüm! Zakkum ağacının arkasında saklanıyor ve beni seyrediyorsun. Bunu neden yapıyorsun? Buraya gel ve benim için biraz dans et."

Dido ağacın arkasından çıktı. Daha ilk adımıyla dans etmeye başladı. Heykellerin ve çiçeklerin arasında oradan oraya zıplıyor ve dönüyordu. Açık peplosu, uzun ince bacaklarını kalçalarına kadar gözler önüne seriyordu. İncecik kumaştan kolaylıkla görülebilen diri göğüsleri, dans esnasında hiç sallanmıyordu.

Platon evine hüzünle veda ettiği, canlı ve cansız güzelliğe veda ettiği o anın tadını çıkarıyordu.

Dido'ya yanına gelmesini işaret etti. Dido, Platon'un elinde bir hançer olduğunu görünce korktu; ama itaat ederek, ona doğru dans etti ve başını geriye doğru atıp, çıplak boynunu ona doğru uzattı. Platon onu boynundan öptü. Sonra hançerle sarı bir gonca gül kesti ve onu Dido'nun saçlarının arasına yerleştirdi. "Dansın canlı mısralara benziyor. Bu çiçeği başına bu yüzden takıyorum."

Dido kıpkırmızı olmuştu.

Acaba bugünün veda günü olduğunu hissediyor mu? Hissediyor olamaz, çünkü gülümsüyor. Bu iyi. Onun ağladığını görmek istemiyorum.

Önce kapının tokmağının sesi, hemen ardındansa tanıdık birinin sesi duyuldu. Platon, ihtiyar Kriton'un evine kadar gelmeye cesaret etmiş olmasına şaşırmış, Platon'un içine tarifsiz bir korku düşmüştü.

Kriton'un üzerinde oldukça zarif bir kumaştan dikilmiş, bol plili bir himation vardı. İleri yaşına rağmen, Platon'a doğru hızlı ve kuvvetli adımlarla ilerliyordu.

"Khaire, azizim!"

Platon kollarını açarak, ona doğru yürüdü. "Khaire, saygıdeğer konuğum!"

"Sana ihtiyacım var, oğlum."

Platon'un korkusu daha da büyüdü. "Bana mı?"

"Evet, sana. Bu arada, iyileştiğine sevindim."

Kriton sanki konuk değil, ev sahibiymiş gibi, Platon'u mermer bir sedire götürdü. Oturdular. Tam karşıların Eros, çocuksu yüzünde alaycı bir gülümsemeyle yayını geriyor ve kalpleri yaralayan okuyla onları hedef alıyordu.

"Evet, aşk..." Kriton hafifçe gülümsedi. "O çok şeye kadirdir. Sana gizli bir haber getirdim."

"İyi bir haber mi?" diye sordu Platon, Kriton'un aksanıyla.

"En azından öyle olduğunu umut edebiliriz" dedi iç çekerek Kriton. Sonra Platon'a, Sokrates'in hapishaneden kaçması için gereken her şeyi dostlarıyla birlikte hazırlamış olduğunu söyledi. Kaçışın bu gece gerçekleşmesi gerekiyordu; çünkü Apollon kutlamalarından dönen trieres, Aigina yakınlarında görülmüştü. Bu, Sokrates'in bulunduğu hapishanenin etrafının yarın halk ve nöbetçiler tarafından kuşatılmış olacağı anlamına geliyordu; o zaman bir kaçışı düşünmek bile mümkün olmayacaktı.

"Yani kaçış bu gece gerçekleşecek, öyle mi?" diye sordu Platon telaşla.

"Muhtemelen; biz öyle olacağını umuyoruz. Nöbetçiler ve gardiyanlar bugün görevlerini biraz ihmal ettikleri için benden yeterince ikramiye aldılar. Ayrıca kalan zaman zarfında Sokrates'e oldukça iyi bakılacak ve bu da kesinlikle bir tesadüf değil."

"Anladığım kadarıyla tehlikeli hiçbir şey yapmıyorsun ve ne kendini, ne de başkalarını tehlikeye atmıyorsun" dedi Platon.

"Hiç kimseyi tehlikeye atmıyorum. Seni de tehlikeye attığımı sanmıyorum."

"Bunu sevginden yapıyorsun."

"Sokrates bunu hak ediyor."

"Oysa ben bunu hak edenin ben olduğumu düşünüyorum, saygıdeğer dostum. Sokrates'in kurtuluşu için benden bir şeyler yapmamı istersen, bunu bana duyduğun güvenin ve sevginin ifadesi olarak kabul edeceğim" dedi Platon.

Bu sözler Kriton'u sevindirdi, çünkü bunları sadece gerçek bir dost söyleyebilirdi. Bunun üzerine Platon'dan, Sokrates'i kaçmaya ikna etmelerine yardım etmesini istedi. Kriton'un bu isteği Platon'u şaşırttı: bunun çok kolay, hatta lüzumsuz bir iş olduğunu düşündü. "Eminim ki Sokrates'i kaçmaya ikna etmek için uğraşmaya gerek kalmayacak. O bunu seve seve kabul edecek."

"Bundan bu kadar emin misin?"

"Sokrates'in iki seçeneği var. Neden daha kötü olanı seçsin ki? O yaşamayı her şeyden çok seviyor."

"Fakat savunmasında, başka şeyleri kendi yaşamından daha çok önemsediğini göstermedi mi?"

"Onun bireyden ve toplumdan talep ettiği en önemli şeylerden biri adalettir. Bu firar, adaletin yerini bulması için gerekli bir eylem. Fakat Sokrates kaçmayı reddederse, adaletsizliğe ve haksız suçlamalara gönül rızasıyla boyun eğmiş olacak" dedi Platon; sanki Sokrates karşısında duruyor ve Platon onu ikna etmeye çalışıyordu.

"Bunu çok iyi biliyorum, genç dostum" diye karşılık verdi Kriton. "İşte bu yüzden bunun gerçekleşmemesi için elimizden geleni yapmak zorundayız; hem Sokrates'e, hem de Atina'ya olan sevgimizden. Böyle bir adlî cinayetle Atina'ya leke sürülmemeli."

Platon boğazının kuruduğunu hissetti. Bu ona, bugün ne kadar ihmalkâr bir ev sahibi olduğunu hatırlattı. Ellerini şaklattı ve bir köle koşar adımlarla yanlarına gelip, iki despotun önünde saygıyla eğildiğinde; "Beyaz şarap mı, kırmızı şarap mı içmek istersin, saygıdeğer konuğum?" diye sordu Platon Kriton'a.

"Beyaz."

Köle göz açıp kapayıncaya kadar elinde bir karıştırma kabı ve iki altın kadehle geri döndü; kadehlerin üzerine dans eden Bakkha kızları resmedilmişti.

Kriton kadehi elinde çevirdi ve üzerindeki vahşi kızlara dikkatle baktı. "Sence doğrudan doğruya sana gelmiş olmamın sebebi ne, Platon? Sen Atina'yı her an terk etmeye hazırsın, sevgili Platon. Buna hazır olduğunu biliyorum, çünkü sen bunu pek çok kez dile getirdin. Atina'yı terk etmek sana çok acı vermeyecekse, bence Sokrates'le birlikte buradan gidebilirsin. Hellas'ın her yerinde pek çok dostun var; Sokrates onlardan yardım isteyebilir. Ayrıca yurdundan uzakta da olsa, seni sık sık görebileceğini bilirse, gittiği yerde senin sayende Atina'dan tamamen kopmuş olmayacağını da bilir. Belki bu şekilde Sokrates'in aklını çelmek daha kolay olur."

Platon ansızın parladı: "Atina'yı terk etmek? Bunun bana hiç acı vermemesi mümkün değil, aziz Kriton. Fakat filozofun kaderine, Sokrates'e layık bir evladın kaderine teslim olacak ve bana acı verse de buradan gideceğim."

Platon mermer peristylini, heykelleri, çiçekleri ve onların ortasında duran sihirli kız kardeşini, küçük fıskiyeyi, işaret etti. "Şu sıcacık yuvaya bir bak; bu ev benim derimden bir parça gibi ve ben onsuz çok kan kaybedeceğim. Ama buradan gideceğim, çünkü bu benim alınyazım."

Kriton, Platon'un elini tuttu. "Görüyorum ki seni seçmekle çok iyi etmişim. Haydi, bir an önce Sokrates'in yanına gidelim."

-12-

Sokrates ölümünü düşünüyor ve kendisini buna hazırlıyordu. Yarın her şey sona ermiş olacaktı... Fakat dostları onun bu yolda yürümesine engel olmaya, onu geri döndürmeye, adımlarını yaşam yoluna doğru atmaya ikna etmeye çalışıyorlardı.

Bu haber hiç beklemediği bir anda gelmişti. Sokrates yatağına uzandı, başı dönüyordu. Kalbi yerinden fırlayacak gibi çarpıyordu. Güçlükle nefes alıyor, konuşmakta zorlanıyordu.

Parıldayan gözlerle ona özgürlüğünü vermek için gelmiş olanlar, getirdikleri haberin Sokrates'i ne kadar sarsmış olduğunu şaşkınlıkla seyrediyorlardı. Yoksa buna inanamıyor muydu?

Apollodoros yatağın üzerine, Sokrates'in yanına oturdu ve onu omuzlarından tutup doğrulttu. Sokrates ona karşı koymadı. Az sonra nefes alıp verişleri düzeldi, delice çarpan kalbi yavaş yavaş sakinleşti.

Kriton bu görüşmeye sadece bu kaçış planından haberdar olan ve yardım etmek isteyen öğrencilerle dostların katılmalarını sağlamıştı.

Şimdi hücrede, ya yere yaymış oldukları himationların üzerinde oturuyor, ya da gergin bir bekleyiş içinde duvar dibinde dikiliyorlardı; yüzleri kül rengiydi ve bunun tek sebebi taş hücrenin zayıf ışığı değildi.

Sokrates dostlarını korkutmuş olduğunu fark etti. Apollodoros'un hâlâ sırtında duran ve ona destek veren elini tuttu, onu dizinin üzerine koydu ve iyice dizine bastırıp, şöyle dedi:

"Dostlarım! Bu haberin beni neredeyse yıkmış olmasına şaşırdınız mı? Siz yarın kendisine zehir dolu bir kadeh sunulacak olan bir ihtiyara yeniden doğacağı haberini getiriyor ve onun buna hiç tepki göstermeyeceğini mi düşünüyorsunuz? Sen, sevgili Kriton, yoksa benim o kadar güçlü olduğumu düşünüyorsun ve benim 'insan olma' sanatımı reddetme eğiliminde olan sen, sevgili Platon, bunun beni bu kadar sarsmış olmasına şaşırıyor musun?" Parmağını havada sallayarak, onları muzipçe tehdit etti. "Hiçbir şey söylemeyin! Hiçbir şey söylemeyin! Siz beni efsanevi bir Titan gibi görmeyi tercih ederdiniz. Duyduğum kadarıyla gençlere, benim hakkımda akla gelebilecek her şeyi anlatmışsınız. Şimdi öğrencileriniz için notlarınıza yeni bir inanılmaz haber eklemek işinize gelirdi: Sokrates, sevindirici olduğu kadar tüyler ürpertici olan bu haberi, bir filozofa yakışır biçimde sakin ve soğukkanlı bir tavırla karşıladı." Gülümsedi. "Sizi budalalar, benim yaşamı ne kadar çok sevdiğimi bilmiyor musunuz? Yediğim her lokma ekmeği, ağzımda hoş bir tat bırakana kadar tanrısal bir haz alarak çiğniyorum; içtiğim her yudum şarabı, boğazımdan aşağı indirmeden önce ağzımın içinde âdeta okşuyorum. Ama her şeyden önce güneş!" Sokrates bakışlarını duvarın oldukça yukarısındaki küçük delikte gezdirdi. "Her sabah olduğu gibi onu yeniden selamlayabilmek... Khaire, benim altın sarım! Biliyor musunuz, sabah güneşi günün diğer saatlerinde olduğu kadar kör edici değildir. O, birbirimizin gözlerinin içine bakmamıza müsaade eder..."

"Biz senin bu habere sevineceğini ummuştuk" dedi Kriton, sesinde hissedilir bir hayal kırıklığıyla.

Sokrates yüksekçe bir kahkaha atarak gerginliğini tamamen bastırdı. "Büyükbabacık Sokrates buradan uzaklara gidebileceği için neredeyse sevincinden ölüyor. Burada ona her şeyi zehir ettiler ve o yine sokaklarda dolaşmak, herkesle çene çalmak istiyor. Atina'da onun gibi bir aylak daha yok..."

Sokrates birdenbire sustu, Atina sözcüğü bir an için ona

diğer tüm sözcükleri unutturmuştu. Fakat hatırlaması hiç uzun sürmedi: "Pazarcılarla, zanaatkârlarla, göçmenlerle, öğrencilerle, koşucularla ve hatta uykumda, Ksanthippe'nin tanıklığında, kendi kendine tartışmak istiyor."

Yaşama sıra dışı bir dönüş yapıyor, diye düşündü Platon.

Sokrates tümüyle sakinleşmişti; yeni kavuştuğu huzurun verdiği neşeyle konuşuyordu. "Size teşekkür etmeliyim, aziz dostlarım." Kriton'un ve diğerlerinin önünde saygıyla eğildi. "Fakat ben Kriton'un Tesalya'daki arkadaşlarının yanında ağzıma lezzetli yiyecekler tıkıştırırken, sizin başınız bu yüzden belada olacak. Prytaneiumun bile eksikliğini hissetmeyeceğim, alışkın olduğumdan biraz farklı olsa dahi. Böyle mükemmel bir hayat sürmek ne güzel... Hem de ta ileri yaşlarıma kadar."

"Burada karşılaştığın nankörlüklerden sonra, sen bunu hakikaten hak ettin" dedi Platon.

Sokrates gülümsedi. "Fakat zakkum çiçekleriyle dolu bir çayırda oturup, Rhadamantys'le benim inançlı bir insan olup olmadığımı tartışmak kesinlikle ilginç olurdu. O da benimle ne yapacağını bilemezdi; tanrıların emirlerini yerine getirdiğim için beni Tartaros'a atamaz, ama tanrıları tanımadığım için Elysion'a girmeme de müsaade edemezdi." Sokrates birdenbire sustu. Bu hapishaneden kaçabilirsem, beni yalnızca yeni bir hapishane bekliyor olacak; diye düşündü. O zaman bir yurttaş olarak ne Atina'ya, ne de Kriton'un beni yollamak istediği yere ait olacağım. Bu düşünceden hemen kurtuldu ve konuşmaya devam etti: "Platon beni Tesalya'da ziyaret edeceğine söz verdi; onunla sohbetlerimi sürdürebilmek, elbette muhteşem olacak. Eminim ki içinizden pek çoğunuz atla ya da eşekle beni ziyarete geleceksiniz; öyle ki son zamanlarda hapishaneye taşımış olduğumuz 'Düşünce Okulumu' bu kez tamamen uzaklara taşımak zorunda kalacağız. Siz de aynen bu şekilde hayal ediyorsunuz, değil mi sevgili Kriton ve benim diğer sevgili dostlarım?"

Hepsi böyle olmasını istediklerini kabul ettiler ve Sokra-

tes'e, her nereye giderse gitsin, onu asla terk etmeyeceklerine söz verdiler. Yalnızca Kriton diğerlerinden farklı bir tepki gösterdi. "Kendin için her şeyi kolaylaştırıyorsun, can dostum. İşte, gülümsüyorsun. Yine senin şu neşeli Demokritos'unu sevmeye başladığının farkındayım. Keyfin yerine geliyor."

"Şunu söylemeliyim ki sizin yaşlı öğretmeniniz asla şu anda olduğu kadar mutlu olmamıştı: çünkü şimdiye dek hiç kimse ona bu kadehi uzatmamıştı. Hangi kadehten söz ettiğimi biliyorsunuz."

Onun bu kadar neşeli olmasının tüm dostlarını nasıl sevindirmiş olduğunu gördü ve yüzünde belli belirsiz, biraz hülyalı bir gülümsemeyle Kriton'u dinlemeye başladı. Kriton ona her şeyi nasıl tüm detayları düşünüp taşınmış ve yoluna koymuş olduğunu hararetle anlatıyordu. Gardiyana ve yardımcılarına, ayrıca Arkhon'un uşaklarına rüşvet vermişti. Hiç kimse hiçbir şey görmeyecek ve duymayacaktı. Gece hapishane kapısını açacak ve daha sonra firara yardım etmekle suçlanacak olan şahıs da aynı gece Sokrates'le birlikte kaçacaktı. Arkhon Basileus'un Sokrates'in kurtuluşu için Simmias ve Kebes'ten alarak, devlet kasasına koymayı reddetmiş olduğu para, halkın içinden gelen küçük adamların ceplerine girecekti ve onlar Sokrates'in kurtuluşunun haklı bir dava olduğuna inanıyorlardı.

"Bu, insana oldukça cazip geliyor" dedi Sokrates. "Sizin hepinizin de bu fikri cazip bulmuş olmasına şaşırmadım; özellikle de senin gibi görmüş geçirmiş bir adamın, Kriton. Fakat hiçbir şey için acele etmeyelim" dedi eski dostuna. "Benim başıma gelenleri kaç kişi yaşayabilirdi ki? Bu konuda daha detaylı konuşalım. Bunun için tüm gün boyunca zamanımız var."

"Seve seve, sevgili dostum" dedi Kriton. "Zaten bugün başka bir şey hakkında kesinlikle konuşamazdık."

"Diyelim ki her şey Kriton'un anlattığı biçimde gerçekleşti ve ben hakikaten hapishaneden kaçmayı başardım" diye başladı Sokrates konuşmasına. "Şimdi hepiniz gözlerinizi kapatın;

bu geceyi ve beni zihninizde canlandırın. Ben ki tüm yaşamım boyunca bir ahtapot gibi Atina'ya sımsıkı yapıştım; peki şimdi bu ihtiyar halimle Atina'nın duvarlarından bir hırsız gibi gizlice süzülmem mi gerekiyor? Arkamda sesler duyuyorum ve çabucak bir sütunun arkasına saklanıyorum... Peki, beni hangi kılığa bürünmüş olarak düşündünüz? Öğretmeniniz sizin çobanınızdır derler. Belki de beni bir çoban kılığına sokmak niyetindesiniz. Başıma geniş kenarlı bir şapka geçirin, şapkanın bağcıklarını çenemin altından sıkıca bağlayın, üzerimde uzun bir üstlük olsun, bana uzun çizmeler giydirin ve elime oldukça uzun bir sopa verin... Geriye benden ne kaldı? Elbette kabasakalım; ama pek çok erkeğin böyle bir sakalı var. Korkarım ki beni şu anda güzel bir bostan korkuluğu haline getirdiniz! Bu suretle beni bu dünyadan da ayırmış oluyorsunuz, hem de geride hiçbir iz bırakmamacasına!"

"Kesinlikle bostan korkuluğuna benzemeyeceksin" dedi Kriton. "Parayla tutulmuş adamlar seni bir tahtırevanın içinde taşıyacaklar, sen de hasta ziyaretine giden bir hekim olacaksın."

"Evet, şu anda bir hekime ihtiyacınız olabilir, dostlarım" dedi Sokrates azarlarcasına. "Benim için o kadar çok korkuyorsunuz ki beyinleriniz sulanmış. Maskaralığın sırası değil! Firarımı destekleyecek veya aksini savunacak gerekçeler gösterin."

"Dediğin gibi olsun. Senden ancak bu beklenirdi." Kriton düşünceli düşünceli başını salladı ve sonra sert bir sesle konuşmaya devam etti: "Şunu unutma ki ailen, dostların ve elbette Atina için yaşamına sahip çıkmak zorundasın."

Karım, oğlum, Myrto, dostlarım ve Atina... Tıpkı mahkemede olduğu gibi yine zaafına yenildi; işte yine doğru düşünemiyor. Karım, oğlum, Myrto... Sokrates iki eliyle yüzünü örttü ve öne doğru eğildi.

"Bir şeyler iç." Bu duyduğu Platon'un sesiydi. "Böylece kendini biraz toparlarsın."

Sokrates tekrar doğruldu; baş dönmesi geçti. "Sağ ol, Pla-

ton. Buna hayır demem." Platon'un uzattığı küçük testiyi aldı. "Şimdi hep birlikte yiyip içeceğiz. Endişeler insanı taş kırarken olduğundan daha güçsüz bırakıyor."

Dostları onun arzusunu yerine getirdiler. Sokrates biraz peynir ve salamura zeytin yemekle yetindi.

Arkadaşlarının sabırsızlandıklarını fark edince, ağzında bir zeytin olduğu halde yeniden konuşmaya başladı: "Dostlarım, burada bana açmış olduğunuz konu hem güzel, hem de değil. Kriton, kendince gerekçelerini sıralarken, en önemlilerini unuttun; beni ve düşmanlarımı."

"Tamam, buradan çabucak ve mümkün olduğunca uzaklara kaçma kararı vermeni kolaylaştıracaksa, seni ve düşmanlarını da gerekçelerimin arasına ekliyorum" diye karşılık verdi Kriton.

Sokrates kolunu Apollodoros'un omzuna attı. "Aziz dostlarım, bana ölüme karşı yaşamı, sizin tarafınızdan en güzel ve en iyi olarak kabul edilen şeyi sunuyorsunuz." Sırtlarını hücrenin taş duvarına yaslamış, yan yana durmakta olan Kriton ve Platon'a baktı. "Benim bir ailem var. Ksanthippe, Lamprokles, Myrto. Benim bir yerlerde yaşadığımı ve güvende olduğumu bilirlerse, hepsi mutlu olacaklar. Fakat benim onlar için böyle bir mutluluk dilemeye hakkım var mı? Kaçarsam, onlar yasadışı bir eylemde bulunmuş bir firarinin ailesi olacaklar. İnsanlar onlarla bir araya gelmeye utanacaklar, asla onlara acımayacaklar. Fakat haksız yere öldürülecek olursam, insanlar ailem için ellerinden gelen her şeyi yapacaklar. Böylece ailem geçinebilecek ve güven içinde yaşayacak. Bundan ailemin yalnızca bir kısmının, onların ya da benim, bu güvenli yaşamdan nasibini alabileceği sonucu ortaya çıkmıyor mu?"

Kriton bu soruya özellikle cevap vermedi.

"Sana karşı gelmek, bana zor geliyor; ama bunu yapmak zorundayım" dedi Antisthenes, o sırada hüküm süren sessizliği bozarak. "Sen yaşamını, ailenin mutluluğu ve güvenliğiyle eşdeğer tutuyorsun. Fakat yaşam bundan daha değerli."

"Ama ben, içinde bulunduğum durumda ölümümün yaşamımdan daha değerli olacağına inanıyorum, Antisthenes."

Apollodoros hışımla bağırdı: "Bu fikri hiçbirimize kabul ettiremezsin."

Sokrates tok bir sesle şöyle dedi: "Yine de denemek istiyorum. Ölüm her zaman yaşamın karşısında değildir. Ölüm insanı daha yüce bir mükemmelliğe ulaştırmaz mı? Ölüm ıstırap çeken biri için son derece değerli değil midir? Söyleyin, felsefe âşıkları, yanılıyor muyum?"

Oradakilerden hiçbiri bunların doğruluğunu ve tekrar tekrar ortaya konmuş olan gerçeği inkâr edemediler. Yine de son ana kadar Sokrates'in yaşamı için mücadele vermeye kesin kararlıydılar.

Sokrates'in muhalefeti yüzünden gerilen Kriton ona bağırmaya başladı: "Senin gibi masum olduğu halde en ağır cezaya çarptırılmış bir insanın, bu cezaya gönül rızasıyla boyun eğmesinin nesi mantıklı?"

Dostları Kriton'un bu sözünü hep bir ağızdan yüksek sesle desteklediler.

Kriton konuşmasına büyük bir hararetle devam etti: "Şu anda haksız suçlamaları yalnızca sen ortadan kaldırabilirsin; bunu başka kim yapabilir ki?"

"Devam et" dedi Sokrates, Kriton'a. "Öyle görülüyor ki henüz söyleyeceklerin bitmedi: yanılıyor muyum?"

Kriton sanki söz konusu olan kendi yaşamıymış gibi, Sokrates'ten daha gergindi ve onu ikna etmek için daha fazla ne söyleyebileceğini artık bilmiyordu. "Şu yaşlı keçinin sırtını yere getirmeme yardım edin" diye bağırdı ve Platon'a baktı.

Beti benzi atan Platon, tutuk bir sesle şöyle dedi: "Atina yasaları her yurttaş için kutsaldır. Yurttaşlar bu yasalara saygı göstermeye ve onlara tabi olmaya mecburdurlar. Fakat Sokrates'i yok etmek isteyenler, Atina yasaları değil, insanlardı. Şimdi bu ikilemden kurtulması gereken kişi Sokrates, biz değiliz."

Kriton kapıda kulak tırmalayıcı bir ses duydu. Şaşırdı; yanlarına gelmek isteyen kim olabilirdi? Sokrates'in hapishaneden firar etmesini sağlayacak olan gardiyan içeri girdi. "Teklifinizi kabul etmek istemiyor mu?" diye sordu fısıldayarak Kriton'a.

"Elbette istiyor. Sadece her şeyi gözden geçiriyor."

"Bak sen! Zeki adammış."

"Peki, sen burada ne arıyorsun?"

"Etrafa göz kulak oluyorum. Çok gürültü yapıyorsunuz. Herhangi bir şey olursa, hemen gelecek ve haber vereceğim."

Hücrede Sokrates'in melodik sesi yükseldi; ateşli ve etkileyiciydi: "Siz yasayı ihlal ediyorsunuz. Siz, yaşayanlar ve yaşamak isteyenler; sizin yasaya karşı gelmeye hakkınız yok. Ben de bunu yapmayacağım. Bugün sizinle, benim yasaya boyun eğmemin daha iyi olacağı konusunda fikir birliğine varacak olursak, benim ölümümle birlikte yasanın değiştirilmek zorunda olduğu anlayışı ortaya çıkar; çünkü yasa bu şekliyle adil değildir ve bu sebeple işlevini kaybetmiştir. Ben jürisi olan bir ağır ceza mahkemesine çıkarıldım; bu mahkemeye karşı temyiz hakkı yok ve ben bu yüzden kararın temyizi için hiçbir yere başvuramam. Karar infaz edildiğinde, yargıçlar ve hukuk âlimleri kamuoyunun baskısıyla yasaları bir kez daha dikkatlice gözden geçirecek ve yasalarda bir yanlış veya noksanlık bulacak olurlarsa, bu yasaların kusursuz hale getirilmesi için Halk Meclisine bir önerge sunacaklar. Öyle değil mi?"

Hiç kimse ona itiraz etmedi. Sokrates Platon'a teessüf etti. "Görüyorsun ya, oğlum; sen kendin baldıran kadehini büyük bir şevkle neredeyse ağzıma dayadın."

Platon'un yüzü kıpkırmızı oldu, ama pes etmedi. "Yasaların iyileştirilmesiyle başkaları ilgilensin; senin bunu sağlamak için masum bir kurban olman gerekmiyor."

Diğer dostları da o anda gerilerek, Sokrates'i ikna etmek için durmadan konuşmaya başladılar:

"Kendini kurban etmemelisin, sevgili dostum, azizim!"

"Senden rica ediyoruz! Bir kez olsun kendini ve bizleri de düşün!"

"Bizi üzme! Geriye sadece bir gece kaldı!"

"Cehennem köpeği aşkına!" diye öfkeyle bağırdı Sokrates. "Siz beni üzüyorsunuz! Sykophant'ların gözleri ve kulakları tüm Atina'da! Onların köpekler gibi hapishanenin duvarlarını kokladıklarını hissedebiliyorum. Benim kaderim çoktan tayin edildi, sizinki ise henüz belirsiz. Benim yaşamımın sonu, benim kendi yaşamımın sonucudur. En yakın dostlarım olan sizler, nasıl olur da düşüncesizliğinizle beni yaşamımın sonunda itimat edilemeyecek bir insan haline getirmeye kalkışırsınız? Sizin yardımlarınızı kabul etmemi ve benim yüzümden mahkemeye çıkmanıza göz yummamı mı bekliyorsunuz? Ben tüm yaşamımı parça parça sizlere verdim ki sizler de beni parça parça diğer insanlara verebilesiniz. Akıllı olun! Biz birbirimize kesinlikle zarar vermeyeceğiz! Çünkü biz dostuz ve özellikle böylesine zor bir anda dostluğumuzu birbirimize kanıtlamak zorundayız."

Demir kapının dibinde durarak, Sokrates'in hücresine göz kulak olan gardiyanın karşısında ansızın Myrto beliriverdi.

Gardiyan, Myrto'ya: "Şu anda onun yanına gitmene izin veremem" dedi.

"Ama diğerleri onun yanında; nasıl sohbet ettiklerini duyuyorum. Sokrates bugün kendisini ziyaret etmemi istemiyor mu?"

"Ben bir emir aldım. Daha fazla soru sorma."

"Peki, onun yanına daha sonra gidebilir miyim?" Myrto avucunun içinde tuttuğu kıymetli broşunu, onun ne kadar güzel olduğunu görebilmesi için gardiyana doğru uzattı. Ama gardiyan mücevhere doğru dürüst bakmadan, Myrto'nun avucunu sımsıkı kapatıverdi. "Onu almam! Senden hiçbir şey almam!"

"En azından bana onun yanına ne zaman gidebileceğimi söyle, iyi kalpli adam."

"Önce içerideki görüşmenin bitmesi gerekiyor."

"Ne hakkında konuşuyorlar?"

"Bilmiyorum."

"Ama sen kapıda durmuş, içeriyi dinliyordun. Ne hakkında konuştuklarını biliyor olmalısın."

"İçeride konuşulanları anlayabilecek kadar zeki değilim." Bu yalnızca bir bahane değil, aynı zamanda gerçekti.

"Öyleyse izin ver, bir de ben dinleyeyim. Onların hepsini senden daha iyi tanıyorum." Myrto gardiyanın yanına gitmek istedi. "Onların konuşmalarını senden daha iyi anlayabilirim."

"Uzak dur! Kapıdan uzak dur, diyorum sana!" diyerek Myrto'nun üzerine yürüdü gardiyan. "Şurada bir sedir var. O sedirde otur. Bana haddinden fazla yaklaşacak olursan, evinin yolunu tutarsın!"

Myrto sedire otururken gardiyan kulağını tekrar kapıya dayamıştı.

-13-

İçinde birkaç zeytinin bulunduğu küçük bir çıkın, düğümü çözülmüş bir halde Sokrates'in yanında duruyordu. Derin düşüncelere dalmış olan Sokrates, parmaklarıyla siyah zeytinleri bir sağa bir sola yuvarlıyordu. Siyah fasulyeler, diye düşündü Kriton suratını asarak.

"Ölümle oynuyorsun ve hâlâ gülebiliyorsun" dedi Kriton. "Kararını verdin mi; ölümden kurtulmak için teklifimizi kabul edecek misin? Yoksa bizimle de mi oyun oynuyorsun?"

"Sadece biraz, sizin benimle oynadığınız kadar, Kriton" diye karşılık verdi Sokrates; bu sırada yine parmaklarıyla zeytinleri sağa sola yuvarlıyordu.

Zaman önceleri ağır ağır ilerlemiş, fakat öğle saatlerinden beri hızla akıp gider olmuştu. Antisthenes katlamış olduğu khitonunun üzerinde yerde oturuyor ve giderek artan gerilime daha fazla dayanamayacağını hissediyordu.

Sabırsızca Sokrates'in zeytinlerle oynayan eline dokundu. "Bugün kavramakta biraz güçlük çekiyorum. Lütfen bana bir kez daha anlat; kendi yaşamınla yaşamının sonunu nasıl belirledin, Sokrates?"

"Eğer benim iyi yaşamış olduğumu düşünüyorsan, yaşamım kötü bir sonla bitiyor olamaz. Elbette farklı bir son olabilirdi, o zaman daha da iyi olurdu" diye cevap verdi Sokrates.

"Yardım et bana" diye üsteledi Antisthenes. "Çünkü seni hâlâ tam olarak anlayamıyorum."

Kurumuş defneyaprağı kokan hücre artık tamamen sessizdi. Hiç kimse kımıldamaya cesaret edemiyordu. Sadece Platon'un tutuk tutuk nefes alıp verişleri duyuluyordu.

"Soruları sen soruyorsun, Antisthenes; ama benim cevabımı, daha doğru ifade etmek gerekirse itirafımı, eminim ki hepiniz duymak isteyeceksiniz." Sokrates zeytinleri zeytin hallerine bıraktı ve sadık dostlarına doğru eğildi.

"Benim hayatım burada, Atina'da başladı ve burada sona ermeli."

"Hayır!" diye bağırdı Apollodoros.

"Sözünü kesme!" diyerek susturdu onu Platon.

Sokrates bunun üzerine daha yüksek bir ses tonuyla konuşmaya başladı: "Benim davam sürecek ve ben bu davanın tam ortasında öylece ortadan kaybolup gidemem. Çünkü bu şekilde davranacak olsaydım, zayıflıklarımla düşmanlarımı güçlendirmeyi göze almış olurdum."

"Kriton'un dostlarının yanında olurdun" diye itiraz etti Antisthenes.

Sokrates acı acı gülümsedi. "Fakat Kriton'un dostları aracılığıyla düşmanlarımı bertaraf edemem. Ben onların işini tek başıma bitirmeliyim. Biliyorsunuz ki Meletos yarın ölecek, tıpkı benim gibi. Peki, ben bu esnasında serbest olsam, ne olurdu? Meletos Atina yasalarını ihlal ettiği için idam edilirdi ve ben firar etmiş bir kanun kaçağı olurdum. Bu durumda Meletos benim katilim olamayacağı için, daha önce bana verilmiş olan ceza nasıl adil değilse, ona verilen ceza da adil olmazdı. Adalete düşkün Atinalı kalpler, onun ölümünden üzüntü duyarlardı. Böylece o düzenbaz, şu anda insanların bana duyduğu merhameti kendi üzerine çekerdi. Siz bunu ister miydiniz?"

"Elbette böyle olmasını istemezdik" diye karşılık verdi Antisthenes bezgin bir sesle.

"Ama hakikaten böyle olurdu, dostlarım. Şimdi de Anytos'u ele alalım ve aynı şeyi bir de onun üzerinde deneyelim: Bir ta-

bakhanenin zengin sahibi, riyakâr bir para babası, duyduğumuz kadarıyla yasanın kendisine verdiği cezadan kurtulmak için denizaşırı bir yere kaçmış. Ben de cezamdan kaçacak olsaydım, ardı arkası kesilmeyen cinayet teşebbüslerine maruz kalırdım. Ancak Anytos beni öldürüp muradına erdiğinde, nereye gidersе gitsin, benim katilim olarak taşlanacak. Sofist Lykon, Anytos'un alçak suç ortağı... Neyin var, Antisthenes?"

Antisthenes elleriyle kulaklarını kapatmış, olduğu yerde sallanıyor ve bağırıyordu: "Seni daha fazla dinlemek istemiyorum!"

"Sonuna kadar sabretmelisiniz, sevgili dostlarım."

Platon sakin bir sesle şöyle dedi: "Sen sözlerine devam et, Sokrates; artık her şeyi duymak istiyoruz. Biz seni anlamaya çalışacağız."

Fakat Sokrates, durumu diğerlerinden hiç farklı olmayan Lykon'dan söz etmeye devam etmedi. "Atina!" dedi iç çekerek. "Aslında öncelikle bizim takdire değer, sevgili dostumuz Kriton'un bana bunu nasıl hararetle tavsiye edebilmiş olduğunu düşünmeliydik. Biz hepimiz Atina'yı düşünmeyi mecburuz. Özellikle de sen, Kriton; sen Atina'yı pek düşünmüyorsun. Beni Tesalya'daki dostlarının yanına yolluyorsun. Tamam, iyi. Fakat Tesalya, Atina'nın tartışmasız düşmanı. Sen oradakilerin Atinalıların budalalıklarıyla alay edeceklerine inanmıyor musun? Aynen şöyle diyecekler: Ah, Atinalılar; kendilerine daima nasıl mutlu olabileceklerini öğütleyen en bilge adamlarını zehirlemeye çalıştılar. Ama biz onu krallara layık bir saygıyla ülkemize buyur ettik ve prensler gibi ağırladık. O kötü niyetli bozguncuların kendi ülkelerini bizim devletimiz daha yüce göreceklerini ve kendilerinin Atinalılardan daha akıllı olduklarını zannedeceklerini düşünmüyor musun? Ben bu ihtiyar halimle, memleketimi yok edebilecek bir ateşi tutuşturmalı mıyım?"

Sokrates daha fazla konuşamamıştı. Nemli ve soğuk elleriyle yatağına dayandığında; yatağın üzerindeki zeytinler de ezilmişti.

Ümitsizliğe düşen Kriton iç çekerek şöyle dedi: "Sevgili Sokrates, görüyorum ki seni kurtarmak için boş yere çabalamışım."

Myrto ayağa kalkmış ve gardiyana doğru yürümeye başlamıştı. "İzin ver de gireyim! Zeus aşkına, izin ver de içeri gireyim!"

"Sen kesinlikle aklını kaçırmışsın!"

"İçeri girmek zorundayım! Ben onu seviyorum."

Gardiyan gülümsedi. "Onu ben de seviyorum."

"Peki, neden burada böyle taş kesilmiş gibi dikiliyorsun? İçeride korkunç bir şeyler oluyor; bunu onun sesinde hissedebiliyorum."

"Duyduklarından bir şey anladın mı?"

"Evet, anladım. Sokrates dayanılmaz acılar çekiyor. Şu anda onun yanında olmalıydım; onu seviyorum..."

"Dur!" Gardiyan, Myrto'yu iterek uzaklaştırdıktan sonra kapıya kulağını dayadı.

Sokrates nemli ellerini yıkarken. Kriton'un son sözüne karşılık bile vermemişti.

Apollodoros'un gözleri yaşlarla doluydu; gözyaşlarının yanaklarından doğru süzülmesini engellemek için başını geriye doğru attı. "Daha bir ay önce büyük bir sevinçle, mermer büstünü görmek için bir gün evime gelirsin diye düşünüyordum. Senin o büst hakkında söyleyeceklerini duymayı öylesine çok istiyordum ki. Ama şimdi sen... sen..."

Sokrates sakin bir ses tonuyla şöyle dedi: "Kendini üzme, oğlum. Ben kendi büstümü görmesem de olur. Diğer insanların, insan ruhu gibi mühim bir meseleyle meşgul olmuş olan bu adamın ne kadar tuhaf göründüğünü o büst sayesinde görmeleri bence daha önemli." Apollodoros'un saçlarını okşadı. "Umarım keskin sahtekârlık yapmamıştır. Yoksa keskin Polykleitos'un 'ideal erkek vücudunun orantıları' yazısından esinlenerek, bana yassı bir burun ve patlak gözler mi yaptı?"

Apollodoros bu soruya biraz gücenerek cevap verdi: "Polykleitos'un kusursuz ciritçisini ne yapayım? Ben seni olduğun gibi beğeniyorum. Büstünü de aynen senin gibi yaptım."

"Yani bir hilkat garibesi yaptın öyle mi?" diye sordu Sokrates gülümseyerek.

Fakat bu espriye hiç kimse gülmemişti.

"Duyuyor musun?" diye sordu gardiyan, Myrto'ya. "Sokrates şakalar yapıyor ve neşesi yerinde. Sen beni kandırmaya çalışıyorsun. Göreceksin, her şey yolunda gidecek."

"O yaşayacak mı?" diye atıldı Myrto.

"Şu gaganı kapat artık, kadın! Nerede olduğunun farkında değil misin?" diye öfkeyle homurdandı gardiyan. Fakat hemen ardından tavrını değiştirdi ve fısıldayarak şöyle dedi: "Sanırım o yaşayacak."

Kriton ve dostlarının sesleri solukları kesilmişti. Sokrates firar için ortaya sürmüş oldukları tüm gerekçeleri çürütmüştü. Geriye yalnızca tek bir umut kalmıştı: Platon. O, Kriton'u destekleyeceğine söz vermişti. Neden hâlâ bekliyordu? Belki de tecrübeli konuşmacılar gibi, asıl söyleyeceklerini kasten en sona saklıyor; diye düşündü Kriton. Sonra Platon'a döndü.

"İçimizdeki en iyi konuşmacı şu ana kadar neredeyse tek kelime dahi etmedi."

"Evet, Platon konuşmalı!" dediler diğerleri. Platon hakikaten asıl söyleyeceklerini en sona saklamıştı.

"Dostlarım, bu övgünüzle beni Sokrates'le münakaşa etmeye mecbur bıraktınız; bu sırada sizler dinlenebilirsiniz. Sokrates'in dile getirmiş olduğu gerekçeler, oldukça mühim ve Atina'nın en bilge adamına yakışan gerekçeler. Öyle ki hepinizi susturmayı başardılar. Bu gerekçeler karşısında ben de ne diyeceğimi bilemedim ve siz böyle bir anda beni konuşmaya zorluyorsunuz."

Platon bakışlarını Sokrates'e çevirdi. "Ölüm kadehinden kaçmayacak olursan, Atina ve tüm Attika derinden sarsılacak. Senin ölümün, Sokrates, yüzyılın ölümü ve senin yaşamının tacı olacak. Sıradan insanlar ve krallar sana hayranlık duyacaklar; hem halk, hem de eğitimli zenginler, senin alçak davacılarına karşı ayaklanacaklar. Onlar seni savunmayı kendileri için bir onur meselesi haline getirecekler ve ben de seni savunacağım."

Sokrates tüm bedeninde bir ürperti hissetti.

Önce beni olduğum yere mıhlıyor, sonra etrafıma bir ağ örüyor ve en sonunda gerekçeleriyle beni dilsiz bırakıyor.

Platon konuşmaya devam etti: "Mesele şu ki Sokrates, o tacın seni süslemeyeceğini idrak etmen gerekiyor; senin kaderin, gerçek yaşam sanatının öğretmeninin kaderidir. Ben böyle düşünüyorum. Biz senin tüm gerekçelerine saygı duyuyoruz, fakat o gerekçelerden hiçbiri senin kaderinin yüceliğiyle kıyaslanamaz ve hepsi onun karşısında önemini yitirir. Sorarım sana, azizim; sen bu kadere diğer her şeyi feda etseydin, iyi olmaz mıydı?"

Sokrates, Platon'u dikkatle dinlemişti. Bu arada Apollodoros, Sokrates'e iyice sokulmuştu. Sokrates, titremeye başladığını Apollodoros'un fark etmemesi için ondan uzaklaştı ve aralarına şarap testisini koydu.

O sırada Platon'un, "Ben senin insanlara duyduğun sevgiye şahidim" dediğini duydu ve yüzünü ona doğru çevirdi.

"Ayrıca senin dinmek bilmeyen arzuna; insanları daha iyi, daha erdemli ve daha mutlu kılabilme arzuna da şahidim. Sen nerede olursan ol, sesin daima Atina'ya ulaşacak; elbette sesin oldukça güçlü olduğu için değil, senin düşüncelerinin gücünü yansıttığı için."

Apollodoros testiyi kenara itti ve başını Sokrates'in omzuna yasladı. "Kurtar kendini" diye fısıldadı.

"Sen bu şehri terk eden ilk insan olmazdın" diye devam etti Platon. "Biraz da kendini düşün! Anaksagoras'ın kaçmasına yar-

dım eden sen değil miydin? Şimdi yardımımızı reddedersen, çelişkili davranmış olmaz mısın?"

"Kurtar kendini" diye yalvardı Apollodoros yine.

Platon ısrarla sorularına devam etti: "Kısa süre öncesine kadar Anaksagoras hâlâ hayattaydı ve her zaman felsefenin gelişimine faydalı oldu. Sen neden böylesine önemli ve güzel bir vazifeyi birdenbire bırakmaya çalışıyorsun? Sen her zaman şunu söylersin: İnsanı araştırmaya daha yeni başladım." Platon Sokrates'i düşünceleriyle açtığı yolda ilerlemeye devam etmesi için zorluyordu. "Bilginin büyük kısmı hâlâ önümüzde, hemen hemen farazî bir uzaklıkta duruyor. Sen, öğretmenimiz, bizi daha ilerilere götürmek yerine, terk etmek mi istiyorsun? Sen olmadan, birbirimize bu kadar bağlı olabileceğimizden emin değilim."

Sokrates'in o ana kadar öğrencisinin dudaklarına takılıp kalmış olan bakışları, birdenbire onun gözlerine çevrildi. Sözcüklerin müsabakası o an için sustu ve gözlerle devam etti.

Platon, Sokrates'in bakışları karşısında pes etmedi. Elini göğsünün üzerine koydu. "Karşında öğrencin duruyor. Beni felsefeye sen kazandırdın; sen bana onun güzelliğini ve yararlılığını gösterdin. Ben onun uğruna siyasi kariyerimi ve nazım sanatımı bıraktım. Şimdi yine felsefe uğruna evimi, sığınağımı, onsuz kan kaybedeceğimi bildiğim ikinci derimi terk etmeye mecburum."

Kriton memnuniyetle başını salladı. Sokrates şarabından bir yudum aldı ve öylesine temkinli bir biçimde ayağa kalktı ki Platon sustu ve merakla öğretmenine baktı. Sokrates khitonunu düzeltti. "İçeride sanki bunaltıcı bir hava var" dedi. "Şu köşedeki defne bize nefes alacak hava bırakmıyor." Ardından Platon'a sevgi dolu ve samimi bir üslupla şöyle dedi: "Platon, gerekçelerimin aleyhine değil, lehine konuşmakla büyük bir nezaket gösterdin."

Platon şaşırdı. Dostları ona ümitsiz gözlerle baktılar; konuşmaya devam etmesi ve pes etmemesi için bakışlarıyla onu

harekete geçirmeye çalışıyorlardı. Fakat Platon Sokrates'i ikna edeceğini ummuş olduğu tüm sözleri hâlihazırda söylemişti.

Sokrates onun sözlerine samimiyetle karşılık verdi: "Sevgili dostum Platon, sen benim öğrencim olmayı yadsımıyorsun. Hem senin, hem de benim için felsefe en yüce olan. Felsefe yaşamın biçimini değiştirmeye yardımcı olabilir. Fakat bir felsefe dostu, eylemleriyle düşüncelerinin birbirini tutmasına dikkat etmek zorundadır. Benim kaderim, bir öğretmenin kaderidir; evet, bunu kabul ediyorum. Benim ölümüm ise sizin için son ders olacak."

"Hayır!" diye bağırdı Apollodoros acı dolu bir sesle. "Böyle konuşmaya hakkın yok!"

"Platon, sen evinin sığınağının derin olduğunu söyledin. Benim sığınağım tüm Atina'dır ve Atina olmadan ben yalnızca derisiz değil, aynı zamanda gözsüz, kulaksız ve dilsiz kalırdım. Kendi kendimin torsosu olurdum. Sen, felsefe uğruna nazım sanatını ve siyasi kariyerini bırakmış olduğunu söylüyorsun. İkisini de bıraktığın doğru değil. Sen yalnızca yazarın önüne filozofu ve siyasetçiyi geçirdin; fakat yine de bir yazar olarak kaldın. Bu senin ayrıcalığındır. Felsefeye duyduğun aşk uğruna, Atina'ya sırtını döneceğini söylüyorsun. Şu bir gerçek ki bugünkü Atina sana uğraşın için gerekli olan huzuru veremeyecek. Bunun şart olduğuna inanıyorsan, buradan git. Bu benim için düşündüğünüz kaçış gibi, yasaya aykırı bir kaçış olmaz. Kaldı ki zamanı gelince Atina'ya geri dönebilirsin. Ayrıca Atina'dan aşırı korkmana gerek yok. Belki seni biraz korkuturlar, ama sana zarar veremezler."

Platon, Sokrates'in ondan tam anlamıyla memnun olmadığını fark etti. Farklı olmasını dilerdim, eminim ki o da benim farklı olmamı dilerdi. Muhtemelen kendisi gibi Atina'da yalınayak, bir aşağı bir yukarı koşturmamı bekliyor.

Sokrates hücrenin içine bakındı. "Hava kararmaya başlıyor, gençler."

Herkes gözlerini hücrenin küçük penceresine çevirdi. İçlerine korkunç bir sıkıntı düştü. Az sonra oradan ayrılmak zorunda kalacaklardı.

"Sevgili Platon, sen benim miraslarımdan birini almamışsın: Yaşamın nesnelerine karşı tutku. Felsefede sadece düşünüp taşınmak bazen yeterli olmuyor" dedi Sokrates.

Kriton, Platon'un kendisini savunmak için bir açıklama yapmasını bekledi. Ama Platon hiçbir şey söylemedi.

"Yani kararını verdin mi?" diye sordu Kriton üzüntüyle. "Burada kalmak mı istiyorsun?"

Sokrates parmaklarını açarak, ellerini havaya kaldırdı. "Ben kollarıyla her şeye sımsıkı sarılan ve vantuzlarıyla her şeye yapışarak, içine çeken bir ahtapotum. Böyle bir ahtapotu ortadan kaldırabilirler mi? Hayır mı? Elbette onu ortadan kaldırabilirler: bunun için sadece kafasını kesmeleri yeterli olur."

Apollodoros, Sokrates'in kerevetin üzerinde duran himationunu aldı, yüzünü ona gömdü ve ağlamaya başladı.

Sokrates'in kolları iki yanına düştü. "Aziz dostlarım, kararımı önceden biliyor olmanız gerekmez miydi? Hey, şuraya bakın; hava kararıyor." Gülümsedi. "Yine hep birlikte faydalı ve hoş bir gün geçirdik." Şarap testisini havaya kaldırdı ve şöyle dedi: "Dionysos'a bunun için teşekkürler!"

Gardiyan, Sokrates'in dostlarından ziyareti sona erdirmelerini istedi.

Gözleri kararan Platon kendini oldukça zor toparladı. Kapıdan çıkmadan önce arkasına dönüp, Sokrates'e bir kez daha baktı. Hapishanenin önünde kalbine şiddetli bir ağrı saplanan Platon duvara tutunarak ilerlemeye devam etti. Kriton onu tahtırevanına kadar götürürken. Sokrates'in hücresini terk eden son kişi Apollodoros olmuştu.

Mahkeme kararlarının infazını yerine getirmekle görevli olan ve on bir memurdan oluşan gruba mensup iki adam, Sokrates'in hücresine girdiler ve resmi bir dille ona hâlihazırda bildiği şeyi söylediler: Yarın...

Myrto hâlâ dışarıda bekliyordu. Batmakta olan güneş, mermer yüzeyleri kırmızı bir ışığa boğmuştu; muhteşem pırıltılar saçan Parthenon'uyla akropolisin yüksek duvarları ve kayaları da aynı durumdaydı.

Myrto tekrar gelip, yumruğuyla kapıya vurmaya başladığında, hava neredeyse tamamen kararmıştı. Gardiyan kapıyı sadece birazcık araladı. "Burada hâlâ ne arıyorsun?"

"Onun yanına gitmek istiyorum."

"Çok geç oldu."

"Ne dediler? Onu serbest bırakacaklar mı?"

"Bunu niye yapsınlar?"

"Ama sen demiştin ki..."

"Benim hiçbir sözüme güvenmemelisin! Burada yalnızca hayal kurulur, mantıklı hiçbir şey konuşulmaz, sevgili kızım. Ona veda etmek için yarın gel."

-14-

Güneşin ısıtmış olduğu, adaçayı ve çalılıklarla örtülü yamaçlarda hava hızla kararıyor, günü gümüşi ağustosböceklerinin cırcırları parıldayan yıldızlara doğru yükseliyordu. Bir çınarın üzerinde bir bülbül ötüyor ve akşam çiği, baş döndürücü kokular yayan defne ve zakkum ağaçlarının üzerine düşüyordu.

Simsiyah örtüsüyle gece, huzur verici sesleri ve güzelim kokularıyla, Sokrates'in hücresinin küçük penceresinden içeri süzülüyordu.

Mahkûm yatağına uzanmış, büyük bir keyifle gecenin kokusunu içine çekiyor ve gülümsüyordu. Yavaş yavaş uykuya dalarken, yüreği ona mutluluk veren bir duyguyla doluydu: Herkes bana sadık kaldı, bugün bana her zamankinden daha yakınlar. Delos'taki kutlamaların tam bir ay ertelemiş olduğu vedamız, bir ay boyunca karşılıklı sevgi yeminlerine dönüştü. Mutlu olmak için daha ne isteyebilirim!

Gardiyan kulağını kapıya dayadı. Diğer tarafta Meletos sızlanıyor, bağırıyor ve kapıyı yumrukluyordu; ama gardiyanın kulağını dayadığı kapının ardında büyük bir sükûnet vardı. Gardiyan kapıyı dikkatlice araladı ve elindeki kandille hücrenin içini aydınlattı. Sokrates derin ve huzurlu uyuyordu.

Zeus aşkına! Yarın ölmek zorunda olduğunu biliyor ve bir çocuk gibi uyuyor; diye düşündü gardiyan. Kandilin ışığını elleriyle engelleyip, parmaklarının ucunda yürüyerek dışarı çıktı.

Sokrates her zaman olduğu gibi güneş doğmadan bir saat önce uyandı.

Tepedeki küçük pencere sabah sisiyle örtülüydü ve pencereden hücrenin içine soğuk geliyordu. Yakınlarda ise bir baykuş ötüyordu.

Yataktan kalktı. Üstlüğüne sarındı ve duvardaki delikten, havanın yavaş yavaş aydınlanışını seyretti. Az sonra gün doğacaktı.

Sokrates'in son günü...

Bir yerlerde yaşamaya devam edeceğim yalanına beni inandırmaya çalışan ne? Bu yalan bana bir kaçış gibi geliyor, ama ölüme karşı duyduğum korkuyu da artırıyor. Şu ana kadar ölümü sükûnetle bekledim. Ama bugün, son günümde, hareket edememekten ve konuşamamaktan korkuyorum.

Karanlık hücrenin dört duvarında sabahın yaklaşan griliği fark edilebiliyordu.

Sokrates kapıyı yumrukladı. Bir an sonra gardiyan oradaydı; zindandaki adama ne istediğini sordu.

Sokrates gardiyandan, güneş ufukta yükselirken onu selamlamaya gitmesine izin vermesini rica etti.

Gardiyan rahat bir soluk aldı. 'Nihayet!' diye geçirdi içinden.

"Elbette, Sokrates" dedi alelacele. "Gel, ben sana nereye gitmen gerektiğini göstereyim. Önce avludan geçeceğiz, sonra ben tepeye bakan kapının sürgüsünü açacağım; gerisini sen kendin bilirsin..."

İkisi birlikte kapıdan çıktılar. Etrafta tek bir canlı dahi yoktu.

Gardiyan birdenbire Sokrates'e sarılarak onu öptü. "Haydi, hemen git buradan. Tanrılar seninle olsun, Sokrates." Sonra kapının arkasında kayboluverdi. Sürgünün şıngırtısı duyuldu.

Sokrates olduğu yerde ağzı açık kalakalmıştı.

Neden şimdi beni kucakladı? Kapıyı neden arkasından sürgüledi? Bu yüzden ön tarafa dolaşmak zorunda kalacağım.

Ağır adımlarla tepeye tırmanmaya başladı; Hymettos oradan iyi görülebiliyordu. Birdenbire gülümsedi. Ah, benim hayır-

severim! Şimdi seni anlıyorum! Yanına geri döndüğümde kim bilir nasıl üzüleceksin. Cehennem köpeği aşkına! Bu çılgın dünyada ne çok iyi insan var; bizimse onlardan hiç haberimiz yok!

Doğuda, Hymettos'un üzerinde, bir şerit giderek genişliyor ve aydınlanıyordu; az sonra oradan 'ışık veren' çıkacaktı. Bak, işte orada! Sokrates'in hem soluğu, hem de dili tutulur gibi oldu. Yerlere kadar eğildi, kollarını havaya kaldırdı ve parıldayan ışığın bulunduğu yöne doğru usulca fısıldadı: "Sen her şeyi biliyorsun nasıl olsa..."

Sonra hızla arkasını döndü; böylece güneş onun yılgın gözlerinin içine bakamayacaktı. Masmavi gök kubbenin altındaki beyaz mermerleri ve güzelim zakkum kokularıyla şehir, hemen önünde, sisler içinde uzanıyordu. Sokrates tepeden aşağı inip, ana kapıdan içeri girdi. Şaşkın gardiyanı sıcacık bir gülümsemeyle ödüllendirdi ve hücresine geri döndü.

Şafak vakti Myrto muhteşem sarı saçlarını kesiyordu. Ksanthippe ise yatağının üzerinde oturmuş, dikkatle onu seyrediyor ve düşünüyordu: Bunu yas tuttuğunu göstermek için yapıyor. Bütün gece usulca ağladığını duydum.

Myrto saçını kestikten sonra başını ve omuzlarını ince bir örtüyle örttü. Kesmiş olduğu saçları topuz haline getirip, heybesine koydu. Veda ederken ona bunu vereceğim. Böylece, daima onun yanında olduğumu bilecek. Onunla birlikte ölüm döşeğinde yatacak, onunla birlikte yaşamdan ayrılacağım.

Sokrates'in dostları bugün hücreye solgun ve suskun giriyorlardı; sanki bugün öğretmenlerinin başına gelecek olan şey, aslında onları bekliyordu.

Öğretmenleri onları içtenlikle, hayat dolu selamladı: "Gelin, gelin, aziz dostlarım! Ben de sabırsızlıkla sizi bekliyordum."

"Yeni bir şeyler var mı?" diye sordu Kriton.

"Zaman akıp gittikçe, daima yeni bir şeyler getirir."

"Gecen nasıl geçti?" diye sordu merakla Antisthenes. "Bana öyle geliyor ki..."

"...ben sizden daha iyi haldeyim" diye Antisthenes'in cümlesini gülerek tamamladı Sokrates. "Fakat gerçeği söylemek gerekirse; bir an için üzerime büyük bir sıkıntı çöktü, tıpkı bir karabasan gibiydi, ama uzun sürmedi. Güneş doğar doğmaz, kendimi yine iyi hissettim. Size, benim en sevgili dostlarıma, hakikaten önemli ve gerekli olan her şeyi söyleyip söylemediğimi düşündüm. Himationumun ceplerini dışına çıkardım, fakat içlerinde küçücük bir tohum dahi kalmamıştı. Buna rağmen bir şeyler buldum ve bu 'bir şeyler' ansızın bana, bu zamana kadar size miras bırakmış olduğum diğer her şeyden daha önemsiz değilmiş gibi göründü. Ben bunları yanımda götürmeyi hiç istemezdim."

"Peki, nedir onlar?" diye sordu Apollodoros.

"Geleceğe umutlu bir bakış ve bir de gülüş, dostlarım."

Hem de idam gününde söylüyordu bunu. Hepsinin tüyleri diken diken oldu. Hiç kimse tek kelime dahi söyleyecek durumda değildi.

"Platon bugün gelmeyecek mi?" diye sordu Sokrates birdenbire.

"Gelemeyecek, çünkü hasta" dedi Kriton. Alnında derin kırışıklar belirmişti.

"Hiçbir hastalık beni bugün buraya gelmekten alıkoyamazdı. Gerekirse sürüne sürüne gelirdim!" diye öfkeyle bağırdı Apollodoros.

"Onu bu kadar katı yargılamamalısın, oğlum. Platon dün zaten iyi değildi; buradan ayrılırken terden sırılsıklam olmuştu. O çok hassas" dedi Sokrates. Sonra diğerlerine döndü: "Bir gün siz de bugünün benim için kötü bir gün değil, sevinçli bir gün olduğunu anlayacaksınız, aziz dostlarım. İnanın bana, hakikat bu. Siz de bu sevinci benimle bol bol paylaşın."

"Daha birkaç gün önce bize acından söz etmiş olduğun halde, şimdi sevinçli olmamızı nasıl bekleyebiliyorsun?" diye sordu Antisthenes üzüntüyle.

"Şu işe bakın! En önemli şeyi unutmuş olduğumu biliyordum: Acı ve sevinç aslında birbirlerine tam anlamıyla zıt değiller. Ciddiyet ve neşe... Bu ikisi bir yüreğin iki yarısıdır. Ciddiyet olmazsa insan hercaî, laubalî ve yüzeysel olur; neşe olmazsa tahammülsüz, katı, kötümser olur ve teşebbüs ruhundan mahrum kalır. Olimpiyat oyunlarında ebedî ateşi Zeus'un tapım merkezi Dodona'dan Olympia'ya taşımak, aradaki mesafeye rağmen zor değildir; çünkü ateşi taşıyan koşucular sürekli olarak değişir. Fakat ebedî ateşi bir asırdan diğerine taşımayı, ancak ve ancak yüreğinde uyum ve denge olan bir insan başarabilir. Gençler, anlayacağınız şu ki gülmeyi takdir etmelisiniz; yeryüzünde gülmeyi bilen yeterince insan yok. Şöyle bir deyim vardır: Geveze bir karganın peşine takılırsan, bulacağın tek şey bir leştir."

Sokrates, Apollodoros'un ona getirmiş olduğu elmayı aldı ve iştahla ısırdı.

"Ben büyük bir günahkârım sevgili dostlarım. Beni kutsallaştırmaya çalışmayın. Her şeyi bozmuş olabilirim! Ama asla bir şeylerden kaçmadım ve en büyük günahı, insana ve yaşama karşı kayıtsız kalma günahını işlemedim. Bunu bilmek beni mutlu ediyor. Neden bana öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz? Ah, eminim ki kendi kendinize şöyle diyorsunuz: Bu Sokrates ne biçim bir insan! Ölümüne sadece birkaç saat kaldığı halde hâlâ bir şeylerle mutlu olabiliyor. Neden huzurlu? Kısa süre sonra başına gelecek olandan haberdar olan bir insan, huzurlu olabilir mi? İlk olarak şunu kabul etmelisiniz ki bizim Hellas'ımızda mahkûmlara iyi davranılıyor. Barbar ülkelerde mahkûmların nasıl idam edildiklerini bir düşünün! Cellâdın satırı mahkûmun kafasını kesiveriyor, dört öküz mahkûmu dört ayrı parçaya ayırıyor, taşlanıyor, kazığa geçiriliyor, aslanların önüne yem olarak atılıyor, ya da çarmıha geriliyor. Kaldı ki tüm bunlar binlerce insanın gözü önünde oluyor. Fakat bizim iyi yürekli Hellas'ımızda mahkûmlar bu şekilde idam edilmiyor. Sadece en yakın akrabalarının ve en iyi dostlarının huzurunda, içindekini içmesi için ona güzel

biçimli bir kadeh sunuluyor. Helenlere has bu hassasiyeti ve bu fevkalâde nezaketi hakikaten kabul etmek istemiyor musunuz?"

Sokrates gülümsedi; onun gülümseyişinde, o anda dostlarının içlerinde hissettikleri korkudan eser yoktu.

"Ancak şu anda bunu düşünmemeliyiz. Biz yine benden söz edelim. Biliyorum ki kimi zaman kendi kendinize şöyle dediniz: 'Sokrates bunu çoktan kafasına koymuş! O zehirli dakikaları geride bıraktığında, Atina'sı, dostları, ardılları, ailesi ve ebedî şöhreti için doğru olan tek şeyi yapmış olacağına inanıyor.'"

Hiçbiri Sokrates'in sözüne karşılık vermedi; ama dışarıdan, hapishanenin önünden sesler yükseldi.

"Dışarıdaki sesleri duyuyor musunuz?" diye sordu Sokrates. "Kraliçelerinin etrafına üşüşen arılar gibi, herkes benim etrafımda toplanıyor. Atina beni gözü gibi sakınıyor. İşte bu yüzden, bu benim için kurtuluş anlamına gelse bile, varlıklarından bile haberdar olmadığım tüm o diğer şehirlere, ya da senin arzu etmiş olduğun gibi Tesalya'ya gitmedim, sevgili Kriton."

Sokrates sustu. Dışarıdaki sesler giderek yaklaşıyordu. Gardiyan hücrenin kapısını açtı ve içeriye Ksanthippe ile Lamprokles girdi.

İçerideki herkes ayağa kalktı. Sokrates karısının yanına gitti ve oturması için onu yatağına götürdü. Ksanthippe şimdi yatağında üzerinde dimdik oturuyordu; yanakları çökmüş, gözleri kıpkırmızı olmuştu ve siyah pırıltılar saçan muhteşem saçlarını irice bir topuz yapmıştı. Acı çekerken bile asil görünüyordu. Görünüşünde etkileyici bir şeyler vardı.

Kriton tüm dostları adına Sokrates'e, ailesiyle yalnız kalmak isteyip istemediğini sordu.

"Burada kalın!" dedi Sokrates; sonra Ksanthippe'nin topuzundan kurtulan dalgalı saçlarını tekrar topuzun içine sokuşturdu ve Ksanthippe'ye: "Burada kalabilirler, değil mi benim küçük kısrağım?" diye sordu.

Ksanthippe, Sokrates'in elinin dokunuşu ve sevgi dolu söz-

leri karşısında titredi. Ardından büyük bir sitemle şöyle dedi: "Tüm bunlar gerekli miydi? Hiç kimse şunu anlayamaz..." Öfkeli cümlesini yarıda keserek, birdenbire sustu ve Lamprokles'e babasıyla vedalaşıp, eve gitmesini söyledi.

Sokrates oğlunu çağırarak yanına oturttu ve ondan annesine bakmasını rica etti.

"Annene karşı her zaman iyi davran. Sen küçükken, terbiyeli bir çocuğun annesine karşı nasıl davranması gerektiği hakkında sana söylemiş olduğum sözleri unutmadın, değil mi?"

Lamprokles hiçbir annenin kendi annesi kadar sert olmadığını söyleyerek, babasına itiraz etmek istediyse de orada bunu dile getirmenin doğru olmayacağını düşündü. Bu yüzden o sözleri unutmadığını ima ederek, başını salladı ve sustu.

Sokrates oğlunu öptü. "Güzel. şimdi git ve daima iyi olmaya bak, oğlum!"

Lamprokles acısını bastırıyordu. "Babacığım!" dedi birdenbire ümitsizce.

"Yapma, yapma oğlum." Baba oğlunun saçlarını okşadı. "Başıma hiçbir kötülük gelmeyecek, korkma. Sizin yanınızda olacağım, en çok da senin. Sana söylemiş olduklarımı, yaşın ilerledikçe daha çok hatırlayacaksın."

Lamprokles koluyla gözlerini saklayarak dışarıya koştu. Hücrenin kapısı oğlunun ardından kapandıktan sonra, Ksanthippe ağlamaya başladı.

"Ağlama, ağlama lütfen, küçük tayım. Böylesi benim için daha iyi olacak. Senin için de. Evet, evet; göreceksin, daha iyi olacak ve çok geçmeden sen de şu anda kavrayamayan herkes gibi bunu anlayacaksın. Gel." Sokrates karısının ayağa kalkmasına yardım etti. "Son bir kez sarılalım. Birbirimizi her zaman sevdik. Biliyorum ki bana homurdanabilmek hoşuna gidiyordu" dedi şefkatle gülümseyerek. "Sen de şunu bilmelisin ki ben senin homurdanmalarını her zaman seve seve dinledim." Sokrates karısına sımsıkı sarıldı ve onu öptü.

"Buna göz yummamalıydın! Her şey olabilirdi, ama bu olmamalıydı!" dedi Ksanthippe hıçkırarak; yüzünü Sokrates'in göğsüne gömmüştü.

Sokrates, Ksanthippe'nin yanaklarını okşadı ve: "Biz Elysion'da buluşana dek bekle. Orada her şeyi yoluna koyacağım" dedi, onu neşelendirmeye çalışarak.

"Orada uzun süre yalnız kalmayacaksın. Ben çok..."

"Bugün sona erdikten sonra dinleneceksin. Yeniden sağlığına kavuşacaksın. Ayrıca Lamprokles'le birlikte Gudi'deki üzüm bağımıza bakmayı unutma. Haydi, sen de artık eve git, ruhum."

Ksanthippe titredi. "Hayır, ben seninle kalacağım, ta ki..."

"Hayır, hayır; eve dön ve artık ağlama. Bana iyi bakacaklar. Sana da Ksanthippe; öyle değil mi, Kriton? Böylesi ikimiz için de daha kolay olacak. Haydi, şimdi git. Apollodoros sana eşlik edecek."

Apollodoros, Ksanthippe'nin elinden tuttuğunda. Ksanthippe acı ve gözyaşları içinde gitmeye razı olmuştu. Sokrates kapıya kadar ona eşlik etti. "Sana teşekkür ediyorum; sana her şey için teşekkür ediyorum, benim küçük kısrağım!"

O anda Ksanthippe, Apollodoros'un elini bıraktı ve heybesinden temiz bir khiton çıkarıp, onu Sokrates'e uzattı. "İşte..." diye fısıldadı.

Myrto çiçek toplamaya gitmişti. Bütün bahçe çiçeklerle doluydu. Peki, ama en çok hangisi sevindirirdi onu? Myrto bahçenin köşesindeki mermer bloklarının arasında büyük, sarı bir sığırgözü buldu. Sığırgözü altın sarısı pırıltılar saçan bir göz, hatta küçük ve sarı bir güneş gibi görünüyordu.

Myrto çiçeği koparmak için eğildi. Fakat ansızın tekrar doğruluverdi. Hayır, şimdi değil! Şimdi koparırsam solar! Çünkü onun yanına günbatımından hemen önce gideceğim.

Ah, sevgili, kıymetli... Ben sana veda eden son kişi olmak istiyorum.

Güneş ağır ağır batıyordu. On bir memurdan oluşan gruba mensup iki adam, Sokrates'ten hazırlanmasını istediler. Sonra onu yıkanması için bir odaya götürdüler.

Dostları tarifsiz bir korku içindelerdi. Apollodoros'un hıçkırıkları Sokrates'e kadar ulaşıyordu.

Sokrates üzerindeki eski khitonu çıkarıp iyice yıkandı. Neden, Myrto neden gelmiyor? Birdenbire üşüyerek titredi. Çabucak kurulandı, temiz khitonu üzerine geçirdi ve dostlarının yanına geri döndü.

"Bakın, nasıl hazırlandım" dedi ve üzerindeki beyazımtırak khitonu gösterdi. Dostları duvarın dibinde, öylece duruyorlardı.

O anda Myrto içeri girdi.

"Gelmekle ne iyi ettin, Myrto. Bütün gün seni bekledim."

"Ben düşüncelerimde daima senin yanındaydım."

"Başını niçin örttün? Bu örtü varken saçlarını okşayamam."

Myrto ona küçük bir heybe uzattı.

"İçinde ne var?"

"Şimdi bakma; ben gittikten sonra bakarsın." Myrto giysisinin göğüs kısmından altın sarısı çiçeği çıkarıp Sokrates'e verdi. Sokrates çiçeği parmaklarının arasında döndürdü; ne kadar duygulandığı gözlerinden belli oluyordu. "En çok bu çiçeği sevdiğimi nasıl tahmin ettin?"

"Güneşi nasıl sevdiğini biliyorum."

Gardiyan, Myrto'ya yaklaştı. "Vedalaş. Vakit geldi."

Sokrates çiçeği bir kenara bıraktı ve Myrto'yu kollarına aldı. Ağlamamalıyım, dedi kararlılıkla Myrto kendi kendine; ufacık bir gözyaşı dahi görmemeli.

Uzun uzun, tutkuyla öpüştüler.

"Mutlu ol, sevgilim!"

Myrto hiçbir şey söylemedi. Yavaş yavaş, geri geri yürüyerek ve hiç aralıksız Sokrates'e gülümseyerek kapıdan çıktı.

Sokrates'in dostları taş sütunlar gibi kıpırtısız, tek sıra halin-

de ayakta duruyor ve kapının Myrto'nun ardından kapanmasını bekliyorlardı. O kapı kapanır kapanmaz, Sokrates'in etrafını sardılar. Fakat Sokrates tek kelime etmedi. Myrto'nun küçük heybesini özenle açtı. Genç kızın sarı saçları heybenin içinden Sokrates'e pırıltılar saçtı. Sokrates titreyen elleriyle heybeyi yatağına götürdü. Sanki canlı bir şeymiş gibi, onu büyük bir itinayla yastığının üzerine yerleştirdi. Ardından sarı çiçeği, ince uzun ve suyla dolu amforaya koydu.

Güneş batmıştı. Hücrenin içi alacakaranlıktı.

Sokrates kapıya doğru yürüdü ve beklenmedik bir kararlılıkla bağırdı: "Zehri şimdi içmek istiyorum!"

Dostları duvarın dibinde tir tir titriyorlardı. Sokrates hücrenin içinde yüksek bir ses duyar gibi olmuştu: çalılıkların arasına tutunmuş bir örümcek ağı kadar narin bir sesti bu.

Zehirci içeri girdi, kandilini masanın üzerine koydu ve şöyle dedi: "Bunu içtikten sonra biraz yürümeni tavsiye ediyorum. Bacaklarında belirgin bir ağırlık hissettiğin zaman uzanmalısın. Ben zehrin seni ne kadar etkilediğini ve uzuvlarının ne kadar hissizleştiğini kontrol edeceğim."

"Peki, zehir kalbe ulaştıktan sonra mı?" diye sordu Sokrates.

Zehirci başını salladı. "Evet, ondan sonra..."

Sokrates'e kadehi uzattı.

Sokrates kadehi aldı, üzerine işlenmiş olan resme dikkatle baktı ve gülümsedi; çünkü kendisine zehri güzel bir kadehte sunacaklarını önceden sezinlemişti. Ayçiçeğine baktı, bir şeyler ima etmek istermiş gibi, tanrılar için yere zehirli içecekten birkaç damla damlattı ve kadehin içindekini bir dikişte bitirdi. Sonra hâlâ taş kesilmiş gibi tek sıra halinde durmakta olan arkadaşlarının önünden geçti; ağır adımlarla ilerleyerek, güçlükle yatağına ulaştı. Düşmemeye çalışarak yatağa uzandı ve Myrto'nun sarı saçlarını göğsüne bastırdı. Zehirci, parmağıyla Sokrates'in uzuvlarının hissiyatını kaybetmiş olup olmadığını kontrol etti.

Dostları usulca Sokrates'in ölüm döşeğine yaklaştılar. Sokrates gözünü bir an bile ayırmadan Myrto'nun çiçeğine bakıyordu. Çiçek, küçük tacını ona çevirmişti ve kandilin ışığında etrafına sarı parıltılar saçıyordu. O, örümcek ağı kadar narin ses, hücreyi doldurmaya devam ediyordu.

Apollodoros elleriyle yüzünü örtmüş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Dostları gözyaşlarını gizlemek için, üstlüklerinin bir ucuyla yüzlerini örtüyorlardı. Kriton, Sokrates'in başucunda duruyordu. Zehirci, mahkûmun vücudunun kasıklarına kadar soğuduğunu söyledi. Kriton'un rengi ölü gibiydi, bayılacakmış gibi görünüyordu. Ayakta durmaya çalışırken birdenbire Sokrates'in gülümsediğini fark etti.

"Bize söylemek istediğin bir şeyler mi var, azizim?" diye sordu usulca.

Sokrates gözlerini sarı çiçekten ayırmadı.

"Her insanın içinde bir güneş vardır; yalnızca, aydınlatması için onu açığa çıkarmak gerekir..."

AÇIKLAMALAR

Aeropagos: Antik Yunan'da aristokratlardan oluşan meclis, Akropolis'in güneybatısındaki bir tepede toplanırdı; meclis, adını bu tepeden almıştı. İ.Ö. 461'den sonra yetkileri kısıtlandı. Cinayet davalarında ve dini suçları kapsayan davalarda yetki, Halk Meclisine ve Halk Mahkemesine verildi. Toplantı yeri yine Aeropagos tepesiydi (Ares Tepesi).

Afrodit: Aşk ve güzellik tanrıçası. Kypros Adasında denizköpüğünden doğduğu rivayet edilir. Bugünkü adıyla Kıbrıs'ta doğduğu için, ondan 'Kıbrıslı Afrodit' adıyla söz edilir. Aynı zamanda doğa güçlerinin ve ilkbaharın tanrıçası olarak kabul edilmiştir.

Agatharkos: İ.Ö. 5.yüzyılda Atina'da büyük saygı gören ünlü ressam. Samos Adası'nda doğdu.

Agora: Antik Yunan şehirlerinde pazaryeri olarak kullanılan agora, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve siyasi yaşamın merkeziydi. Agora'da halka açık idarî binalar, tapınaklar, altarlar, heykeller ve stoalar bulunurdu.

Agral: Ilyssos Nehri'nin yukarı kolunda yer alan Attika bölgesi.

Agrigentum: Sicilya'nın güneyinde yer alan bu şehir, İ.Ö. 582 yılında Dorlar tarafından kurulmuştur.

Algilela: Euboia (Eğriboz) Adasının güneybatısında yer alan küçük bir ada.

Algina: Attika'nın güneybatısında yer alan bu ada, üzerinde kurulu olan şehirle aynı adı taşır. Ticarette ve denizcilikte hızla gelişerek, Perikles zamanında Atina için tehlikeli bir rakip haline geldi.

Algos Potamol: (Cumalıdere) Bugünkü Çanakkale'de bulunan nehrin ve şehrin eski adı. İ.Ö. 405 yılında son Atina filosu burada, Lysandros komutasındaki Spartalılar tarafından yok edildi. İ.Ö. 431 - 404 yılları arasında Atina'nın, Peloponessos Savaşı'ndaki yenilgisinde de önemli rol oynadı.

Alolos: Rüzgârların Efendisi.

Alskhylos: (İ.Ö. 525/24 - 456/55) Atinalı tragedya yazarı. Tragedyalarında hem mitolojiye, hem de yaşadığı dönemin önemli konularına; demokratik ideallerin yanı sıra, yeni ve ilerici olanın, eski ve gerici olan karşısında kazandığı zafere yer verdi. (Zincire Vurulmuş Prometheus, Thebai'ye Karşı Yediler, Oresteia...)

Aisopos: İ.Ö. 6.yüzyılda yaşamış olan fabl yazarı.

Akhilleus: Bknz. Troya Savaşı

Akropolis: (Yukarı Şehir) Helen şehirlerinde, şehrin en yüksek ve savunmaya en elverişli yerine kurulan iç kaleye verilen isimdir. Savaş zamanında sığınak olarak kullanılırdı. İ.Ö. 5. yüzyılda kale özelliğini yitirerek, tamamen kült merkezi haline geldi. Atina akropolisi, Perikles döneminde anıtsal yapılarla donatıldı: Parthenon, Erekhtheion, propylonlar... Bu yapıların ortaya çıkışına, dönemin meşhur sanatçıları katkıda bulundu.

Alkaios: Mytileneli şair. İ.Ö. 7.yüzyılda Lesbos Adası'nda yaşamıştır. Şiirleriyle bizzat desteklediği aristokratların, tiranlara karşı mücadelesine katkıda bulunmuş; aynı zamanda şölen ve aşk şiirleri de yazmıştır.

Alkmeonidai: (Alkmeonidler) Atina'da yaşamış olan asil sülâlelerden birinin adıdır. Kylon İ.Ö. 7.yüzyılda yandaşlarıyla birlikte devleti ele geçirmek üzere isyan başlattığı sırada Arkhon, Alkmeonid Megakles'di. Akropoliste asilerin etrafı sarıldı; fakat asiler Athena sunağına kaçmayı başardılar. Eski bir inanışa göre, bu sunağa sığındıkları müddetçe hiç kimse onlara dokunamayacaktı. Megakles, Athena sunağını terk ettikleri takdirde onlara merhamet göstereceğine yemin etti. Ama asiler sunaktan dışarı çıkar çıkmaz, kutsal yeminini bozdu ve Kylon'un yandaşlarını öldürttü. Bu yüzden Megakles'in soyu ebediyen lânetlendi ve hemen hemen hepsi, Atina'ya uğursuzluk getirecekleri gerekçesiyle, şehirden sürüldü. Kleisthenes, Perikles ve Alkibiades de bu sülâledendir.

Alopeke: Attika'da bir bölge.

Altın Çağ: Titan Kronos'un gökyüzünde ve yeryüzünde hüküm sürdüğü; her yerde barışın, adaletin ve bolluğun hâkim olduğu efsanevî çağ. Bu çağı sırasıyla gümüş, tunç, Heroslar (kahramanlar, yarı tanrılar) ve demir çağları izledi.

Amfora: Oval biçimli, iki kulplu, şarap ve zeytinyağı muhafaza etmeye yarayan antik kap. Günlük kullanımın yanı sıra, dekorasyon amaçlı da kullanılırdı.

Amphipolis: Atina'nın Trakya'da, Strymon (Karasu) nehri kıyısında bulunan üssü. İ.Ö. 437 yılında Peloponessos Savaşı sırasında kuruldu; İ.Ö. 424'te Sparta ordularının komutanı Brasidas tarafından ele geçirildi; İ.Ö.422 yılında Perikles'in ardılı Kleon tarafından ağır bir baskına uğratıldı.

Anakreon: (İ.Ö. 6.yüzyılın ikinci yarısı) Teloslu lirik şair, önce Samos Kralı Polykrates'in, daha sonra Atina tiranı Hipparkhos'un sarayında yaşadı. Aşk, şölen ve zevk şairi olarak ün salan Anakreon, Avrupa'yı da etkiledi.

Anaksagoras: (İ.Ö. 500/497-428/27) Anadolu'da Klazomenai'de (İzmir) doğmuş olan doğa filozofu, dünyanın değişkenliğini ve eşitsizliğini savundu; maddenin sonsuzca bölünebilen sonsuz sayıda öğeden, "şeylerin tohumlarından" oluştuğunu ve bunların karışımından da çeşitli cisimlerin doğduğunu ileri sürdü. Özdekçi ve atomcu bir düşünürdü.

Anaksimandros: (İ.Ö. yaklaşık 610-546) Miletli doğa filozofu. Var olan her şeyin sınırsız-sonsuz olandan meydana geldiğini; "Aperion"un, yani sonsuz olanın, sınırsız madde olduğunu ve ortaya çıktıklarında birbirlerinden ayrılan karşıtlıkları kapsadığını (soğuk - sıcak, katı - sıvı vb.) öne sürdü. Ona göre; "doğuş" karşıtlıkların ayrılışı, "ölüm" ise sonsuzluk içinde bu karşıtlıkların kendi birliğine dönmesiydi. Dünyanın teker biçiminde olduğunu, insanların sadece bir yüzünde oturduklarını iddia etti.

Anaksimenes: (Yaklaşık ölüm tarihi İ.Ö. 528/525) Doğa filozofuna göre; yaşamın kaynağı olan ilk madde, bölünmez ve tartılmaz olan havadır. Var olan her şey havadan gelir ve havaya döner. Havanın temel özellikleri sonsuz büyüklük, sınırsızlık ve devinimdir; genleştiği ya da yoğunlaştığı zaman, ateş, su ve toprak meydana gelir. Var olan her şey, havanın yoğunlaşmasındaki farklardan türer. Doğa bilimi alanında materyalist açıklamalar getirdi.

Ananke: Kaçınılması mümkün olmayan gereklilik, kader.

Anaphlystos: Aynı isimle anılan Attika bölgesinde bir liman şehri.

Andromakhe: Hektor'un karısı. Bknz. Troya Savaşı.

Antaios: Mitolojide, gücünü Toprak Anadan alan dev. Herakles bu devin toprağa basarak güç almasını engellemek için, onu havaya kaldırdıktan sonra boğarak öldürdü.

Antisthenes: Yaklaşık olarak İ.Ö. 455-360 yılları arasında yaşamış olan Atinalı filozof, kinizmin kurucusudur. Öğretmenleri arasında Sokrates'in yanı sıra, meşhur sofistler Gorgias ve Hippias yer alır.

Apollon: Işığın ve güneşin genç, yakışıklı oğlu Apollon, zaman zaman Güneş Tanrısı Helios'un yerini almıştır. Apollon ışınlarıyla yalnızca hastaları iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda düzeni korur ve yasaya karşı gelenleri merhametsizce cezalandırırdı. Kâ-

hinler aracılığıyla insanlara, babası Zeus'un emirlerini ve sözlerini iletirdi. Bu kâhinler içinde en meşhuru, Delphoi kehanet merkezindeki Pythia'ydı. Apollon aynı zamanda çok güzel lir çalar, kendisine eşlik eden Musalarla (esin perileri) birlikte Olympos tanrılarına muhteşem bir müzik ziyafeti sunardı. Apollon'u yüceltmek için pek çok yerde büyük şenlikler düzenlenirdi. (Delos, Delphoi, Milet gibi.)

Ares: Savaş tanrısı. Zeus ve Hera'nın oğlu.

Arete: Dürüstlük, ölçülülük, erdemlilik.

Arethusa: Irmak Tanrı Alpheios gönlünü bu avcı kıza kaptırıp, peşine düşmüş. Kız, ondan kurtulabilmek için Artemis'e yakarmış. Bunun üzerine Artemis, kızı bir kaynağa dönüştürmüş. Arethusa, Irmak Tanrı kendi sularını onun sularına karıştırmasın diye, yeraltına dalmış ve Sicilya'daki Ortygia Adasında tekrar yeryüzüne çıkmış.

Argos: Argolis'te, Peloponessos'un güney doğusundaki dağlık bölgede yer alan bir şehrin adıdır. Sicilya Seferinde, Atina'yı destek lemiştir. (İ.Ö. 451 - 413)

Aristeides: (İ.Ö. 5.yy.) Atinalı siyaset adamı; dürüstlüğünden ötürü "Namuslu" takma adıyla anılırdı. Ölçülü bir demokrattı, tarımı ve toprak sahiplerini destekledi. Aleyhtarı Themistokles yüzünden İ.Ö. 482'de Atina'dan sürüldü. İ.Ö. 480'de Kserkses, Atina'yı ele geçirince geri çağrıldı. Perslere karşı yapılan Marathon (İ.Ö. 490) ve Platai (İ.Ö. 479) savaşlarında strategos olarak yararlılık gösterdi. Attika Deniz Birliğinin kurucularından biriydi.

Aristippos: (İ.Ö. 435 - 360) Kuzey Afrika kolonisi Kyrene'deki felsefe okulunun kurucusudur. "Hedonizm" öğretisi, bireyin mutluluğunu yaşamın esas amacı olarak kabul eder.

Aristokrasi: En yüksek iktidarın ayrıcalıklı, soya bağlı bir toplumsal sınıfın elinde bulunduğu siyasal yönetim biçimi. Aristokrasinin anlamı, "en iyilerin yönetimi"dir.

Aristophanes: (İ.Ö. 445 - 386 civarı) Antikçağda komedya türünün rakipsiz temsilcisidir. 44 komedyasından yalnızca 11'i günümüze kadar ulaşmıştır. En meşhur komedyası "Eşek Arıları"dır. Aristophanes komedyalarında yalnızca kişileri ve tek tek olayları eleştirmekle kalmadı, toplumu ilgilendiren önemli konuları da irdeledi. Aristokrasinin ve demokrasinin, Atina'yı kötü yönde etkileyen ve kurumları yıpratan yönlerini gözler önüne serdi. Muhafazakâr ve gelenekçi yapısıyla, eski nesillerin ideallerini savundu.

Arkadia: Orta Peloponessos'ta yer alan dağlık bölge; büyükbaş hayvancılıkta gelişmiş, ayrıca Çoban Şiiri türü için önemli bir kaynak oluşturmuştu.

Arkhidamos: (İ.Ö. 476 - 427) Sparta kralı ve ordu komutanı.

Arkhilokhos: (İ.Ö. 7.yy. ortaları) Lirik şair. Kişisel ve siyasi düşmanlarına karşı yazdığı yergi dolu şiirleri ve yaratıcısı olduğu İambos'larla (ilki vurgusuz, ikincisi vurgulu iki heceden oluşan ölçü) ilkçağda büyük saygı gördü. Şiirlerinde özellikle aristokratları hedef aldı.

Arkhon: (Çoğul: Arkhont) Antik Yunanistan'da İ.Ö. 7.yüzyılda krallığın zayıfladığı dönemde, yüksek dereceli devlet memurları olan Arkhonlar yönetime el koydular. Adalet, savaş, mülkî yönetim gibi, krala ait görevleri üstlendiler. Arkhonlar kura yöntemiyle seçilirlerdi ve görev süreleri bir yıldı. Ekklesia'nın Bule'sine ve Heliaia'ya karşı sorumlulardı. Görevlerini tamamlayan Arkhonlar, Aeropagos'a girerlerdi. Arkhon Basileus, dini suçları yargılardı.

Arşitrav: Antik Yunan mimarisinde sütun başlıkları üzerine oturtularak, sütunları birbirine bağlayan ve yapının (tapınağın) üst kısmının ağırlığını sütunlara taşıyan, yatay taş blok.

Artakserkses: Pers Kralı. I.Artakserkses (İ.Ö. 465/64 - 425) I.Kserkses'in oğludur. Salamis Savaşının (İ.Ö. 450) ardından, Anadolu'daki Grek şehirlerinin bağımsızlığını tanıdı. (Kallias Barışı, İ.Ö. 449)

Artemis: Doğanın ve hayvanların bakire koruyucusu; ailelere yardım elini uzatan bereket tanrıçasıdır. Işık ve Güneş Tanrı Apollon'un ikiz kardeşidir; bu nedenle ay tanrıçası olarak da kabul ve saygı görür. (Ancak Selene'nin yerini almaz.)

Athena: Atina'nın bakire şehir tanrıçası. Aynı zamanda zafer dolu savaşların, silahların, bilgeliğin tanrıçası; yasanın ve adaletin koruyucusu; kahramanların yardımsıdır. Tanrıça şerefine her dört yılda bir, dört gün boyunca şaşaalı şenlikler düzenlenirdi; bu büyük bayrama Panathenaia denirdi. Ayrıca her yıl, iki gün süren küçük kutlamalar yapılırdı. Athena, Zeus'un başından silahlarla birlikte doğmuştu ve onun en sevdiği kızıydı. Baykuşlara olan sevgisi ve her şeyi gören gözleri nedeniyle ona "Baykuş Gözlü Athena" da denirdi.

Atina: Attika'nın başkenti ve idare merkezi. İlk yerleşim cilâlı taş devrine uzanır. Efsanevî kahraman Atina Kralı Theseus, bölgede varlık gösteren farklı toplumları birleşmeye çağırarak, ekonomik ve kültürel açıdan hızla gelişen bir şehir devleti kurmuştur.

Attika Deniz Birliği: Ege Denizine kıyıları bulunan şehirler ve adalar, Atina'nın başında yer aldığı bir federasyon oluşturmuşlardı. İlk birlik İ.Ö. 478/77'de Helen şehirlerinin Perslere karşı birleşmesiyle oluştu. Birliğin toplantıları Delos Adasında yapılır, bu sebeple "Delos Birliği" olarak da anılırdı. Perslerle yapılan ilk savaşlar birliğin zaferiyle neticelendiğinde (Kallias Barışı, İ.Ö.449), Atina'nın birlik üzerindeki hâkimiyet talepleri daha da belirginleşti. Bunun üzerine bazı şehirler bağımsızlıklarını ilan etmek için ayaklandılar. Atina'nın, Peloponessos Savaşındaki (İ.Ö. 431 - 404) yenilgisinin ardından, birlik dağıldı.

Attika: Antik Yunanistan'ın doğusunda, Euboia (Eğriboz) Adası ve Saron Körfezi arasında yer alan yarımada.

Aulos: Üflemeli müzik aleti; bugünkü obuaya benzer.

Baal: Batı Sami tanrılarından biri. "Bulutların Binicisi" adıyla anılır; şimşek, gök gürültüsü, bereket tanrısı olarak kabul edilirdi. (Ortadoğu Mitolojisi)

Bakhos: Bknz. Dionysos.

Bakkhalar: (Mainadlar) Tanrı Dionysos-Bakhos'un dinsel törenlerinde, kendilerinden geçerek dans eden ve böylece tanrıyla bir olan kadınlar alayı.

Barbar: Antik Yunan'da barbar kelimesi, diğer halklara mensup kişiler için kullanılırdı. Esas olarak bu kelime, kötü bir anlam taşımıyordu.

Bithynia: Anadolu'da, Karadeniz'in kuzeybatı kıyısında bir bölge.

Bolotia: Orta Yunanistan'da, tarım açısından zengin bir bölge.

Bouleuterion: Antik Yunan'da kent meclisinin toplandığı bina.

Brasidas: Spartalı ordu komutanlarından biri.

Brauron: Attika'nın doğusunda küçük bir sahil kenti.

Bromios: Şarap tanrısı Dionysos'un diğer adı.

Bule: Atina'da beş yüz üyeden meydana gelen, yasaları hazırlayarak, Halk Meclisinin (Ekklesia) oyuna sunan meclise verilen addır. (Beş Yüzler Meclisi)

Cavea: Antik mimaride genellikle yamaca yaslanan, yarım daire şeklinde oturma alanı.

Daimon: Doğayı ve insan yaşamını iyi ya da kötü yönde etkileyebildiğine inanılan, insanlaştırılan doğa güçleri. Bizim "cin" adını verebileceğimiz Daimon'lar, tanrılardan oluşan oligarşinin alt sınıfında yer alıyorlardı. Sokrates'in efsanevî Daimonion'u da bir cindi.

Daktylos: Bu vezin, bir uzun ve iki kısa heceden meydana gelir. Vurgu ilk hecededir.

Daphnis: Ölümünün ardından tanrısallaştırılan Sicilyalı çoban, "çoban şiiri" türünün kurucusudur.

Dareikos: Persler tarafından basılan ilk altın sikkeye verilen addır; sikke 8,4 g ağırlığındadır. Ön yüzünde Pers Kralı I. Darius'un (İ.Ö. 522 - 486) resmi yer alır; bu sikkeler Yunanistan'da da tedavül etmiştir.

Dekelala: Atina'nın kuzeydoğusunda yer alan ve Alkibiades'in tavsiyesi üzerine Spartalılar tarafından işgal edilmiş olan kale. (Dekelaia Savaşı; İ.Ö. 413 - 404)

Delos: Ege Denizinde bir ada. Artemis ve Apollon burada doğmuş; adada bulunan tapınaklarında, İ.Ö. 478 - 454 yılları arasında Attika Deniz Birliğinin kasası muhafaza edilmiştir.

Delphoi: (Delphi) Apollon'un en önemli kehanet merkeziydi. Efsaneye göre Apollon, babası Zeus'un isteği üzerine bir tapınak kurmak için yola çıkmış. Kuğuların çektiği arabası, Parnassos dağının eteğinde bir ovaya inmiş. Pyton denilen bir canavar oradaki tüm ekinleri yok etmekteymiş. Apollon onu öldürmüş ve canavarın kanının aktığı yerde bir tapınak kurmuş. Önceleri Pytho adıyla anılan bu kehanet merkezi, daha sonra Delphoi adını almış.

Demagog: Atina'da halk liderlerine verilen isim. Demagoglar, devlette önemli bir göreve sahip olmasalar dahi, büyük itibar ve nüfuz sahibi kişilerdi.

Demeter: Toprak ve bereket tanrıçası. Ekinleri, özellikle buğdayı simgeler; toprağın verimliliği bu tanrıçanın ruh haline göre değişir.

Demokrasi: Antik Yunan'da "kısmen" halk egemenliğe dayalı yönetim biçimidir. Atina'da "haklarda eşitlik" yalnızca teoride mevcuttu; çünkü eşitlik, kişisel haklara ve yurttaşlık haklarına bağlı özgürlüklere dayanıyordu. Kadın, kamu yaşamından tamamen dışlanmıştı; ayrıca köleler ve Metoik'ler (yabancılar) yurttaş olarak kabul edilmezlerdi. Attika demokrasisi en parlak dönemine Perikles zamanında erişti (İ.Ö. 443 - 429). Bu dönemde, Atina toplumunu ilgilendiren tüm dâhilî ve harici meselelere Halk Meclisi Ekklesia karar verirdi ve bu meclise yirmi yaşın üzerindeki tüm erkek yurttaşlar seçilebilirdi. Ekklesia'nın yeni yasa tasarılarını ve devlet memurlarının seçimini kapsayan toplantı programı, Bule adı verilen meclis tarafından hazırlanırdı. Bule, otuz yaşın üze-

rindeki beş yüz üyeden oluşur; Halk Meclisi ve devlet memurları arasında aracı organ görevi görürdü. Meclis başkanı kura ile belirlenirdi. Toplantıların yapıldığı binaya Bouleuterion denirdi. En yüksek adlî organ, Halk Mahkemesi "Heliaia" idi; kura ile belirlenen, otuz yaşın üzerindeki 6000 üyeden oluşurdu.

Demokritos: (İ.Ö. 460 - 370 civarı) Trakya'nın Abdera şehrinde doğmuş olan materyalist filozof ve bilim adamı, ortaya koymuş olduğu "Atom Felsefesi" sisteminin ilkeleriyle diğer bilim dallarına da yön vermiştir. Demokritos'a göre her şey atomlardan oluşur ve hiçbir şey, hiçten doğmaz. Etik ve politik görüşleri ile demokrasiyi desteklemiştir. Her yurttaş toplumun menfaati, devletin mutluluğu için yaşamalı; kişisel yaşamında temel ahlaki kurallara sadık kalmalı ve "ruh dinginliğini" (Euthymie) güçlendirmelidir. Akıl, duygulanımlardan bağımsız olduğunda, özgür olmayı sağlar. Bu en yüce mutluluktur. Duygulanımları ise ancak ruh dinginliği yenebilir

Demos: Grek şehir devletlerinde, seçim ve yönetim bölgeleri. Mahalle, bucak ya da köyü kapsardı.

Despot: Mutlak kral, hükümdar, hâkim olan, egemen anlamına gelmektedir. Antik Yunan'da olumlu bir hitap sözcüğü olarak kullanılırdı.

Dikasterion: Atina'da kura yoluyla belirlenen jüri üyelerinin oluşturduğu mahkeme.

Dike: Tanrıların babası Zeus'un kızı ve yardımcısıdır; annesi, yasal düzenin tanrıçası Themis'tir. Dike, adaletin bakire tanrıçası ve yasanın koruyucusudur.

Dipylon Kapısı: Atina şehir surlarının kuzey doğusunda yer alan şehir kapısı.

Dionysios: (İ.Ö. 430-367) İ.Ö. 405 yılında Syrakusa'da iktidara gelen tiran (I.Dionysios). Platon İ.Ö. 388 yılında bu tiranın sarayında "devlet idealini" gerçekleştirmeye çalışmış, ancak başarısız olmuştur.

Dionysos: (Bakhos) Zeus'un, sevgilisi Semele'den doğan oğludur. Hem şarap tanrısıdır, hem de doğanın güçlerini ve sırlarını kendinde birleştiren yüce bir varlıktır. Dionysos, asma kütüğünün yeryüzüne yayılmasını sağlayıp, insanlara şarabı ve sarhoşluğu sunarak, onlar için tanrısallaşmanın yolunu açmıştır.

Dipylon Kapısı: Atina şehir surlarının kuzey batısındaki şehir kapısı.

Dithyrambos: Şarap Tanrısı Dionysos kutlamalarında, flüt eşliğinde söylenen ve tanrıyı öven koro şarkılarıdır.

Dodona: Yunanistan'da, dağlık ve ormanlık Epeiros (Epir) bölgesinin ortasında yer alan, Zeus'un en eski tapım ve kehanet merkezi. Kutsal meşe ağaçlarının hışırtılarının kehanetleri ilettiğine inanılırdı.

Drahmi: Gümüş Grek sikkesidir. Atina'da kullanılan Drahmi, yaklaşık olarak 4,3 g ağırlığındaydı. Yüz Drahmi bir manaya, atmış Mana bir talantona eşitti.

Drakon Yasaları: Atinalı yasa koyucu Drakon'un, İ.Ö. 624 yılında mevcut yasa üzerinde iyileştirmelere giderek, kaleme aldığı yeni yasa metnidir. Yasa ihlallerine karşı oldukça katı cezalar getirmiştir.

Eileithyia: İlk kaynaklara göre: Zeus ve Hera'nın kızı, doğuranların koruyucusu, ebe tanrıçadır. Daha sonraları Tanrıça Artemis'in diğer adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hera gibi, Eileithyia da evliliğin koruyucusudur.

Ekho: Yankıyı simgeleyen dağ Nymphe'si.

Ekklesia: Halk Meclisi. Tüm Atina yurttaşları bu meclise seçilme hakkına sahipti. Meclis, memurları seçer, onların görevlerini yerine getirip getirmediklerini kontrol eder, savaşa ve barışa karar verirdi. Atina devletinin en yüce, kanun koyucu organıydı.

Eleusis Mysterleri: Eleusis Gizemleri; tanrılara karışmayı, tanrılarla bir olmayı amaçlayan gizli törenlerdi. Atina'nın yaklaşık yirmi kilometre batısında bulunan Eleusis kenti, Tanrıça Demeter'in en çok tapıldığı yerlerden biriydi; kentteki büyük tapınağın "mysteria" denilen gizli tapımı, o dönemde büyük saygı görürdü. Gizli törenlere herkes katılamazdı: bir tür inisiasyondan geçtikleri bilinen müritler, suskunluk yemini ederlerdi. "Demeter, Kore ve Hades" efsanesinin derin sırlarını öğrenerek, erenler arasına karışırlardı. Ancak kendilerine hangi sırların açıklandığı, bu törenlerde tam olarak neler yapıldığı tarih boyunca açığa çıkarılamadı.

Elysion: Yunan mitolojisinde, yeraltında bulunduğuna ve iyi insanların ruhlarının orada ebedi mutluluğa kavuştuklarına inanılan yer.

Eos: Şafak Tanrıçası.

Ephebe: İki yıllık askerlik hizmeti vermekle yükümlü olan, on sekiz ila yirmi bir yaş arasında bulunan Atinalı erkek yurttaşlara verilen isim.

Eridanos: Kephis Irmağının, Atina'nın kuzeybatısında yer alan kolu.

Eristik: (Didişim) Antik Yunan'da eytişimsel bir sanat olarak kabul edilen eristik, mantık oyunlarıyla sürdürülen çekişmeli bir tartışma yöntemidir. Amaç iddiaları kanıtlamak, ya da tersine çevirmektir. İddianın doğruluğu ya da yanlışlığı hiç önemli değildir. Sofistler tarafından benimsenen bu yöntemin ilkesi şu sözle anlatılabilir: "Kaybetmediğin bir şey, sahip olduğun şeydir. Hiç boynuz kaybetmediysen, boynuzların var demektir." (Eubulides; İ.Ö. 4.yy.)

Eros: Savaş Tanrısı Ares ile Aşk ve Güzellik Tanrıçası Aphrodite'nin oğludur. Kanatları olan bu küçük aşk tanrısı, oklarıyla hem tanrıların hem de insanların kalplerini hedef alır.

Euklelides: (İ.Ö. 450 - 380) Eristik yöntemini kullanan Megara Okulunun kurucusudur. Ona göre "var olan" birdir ve değişmez; bu biricik varlıksa tüm iyiliktir. Gerçek ideadır ve özdeksel dünya bir görünüşten ibarettir.

Eupatrid: Attika'da arazi sahibi olan soylulara verilen isim. Aristokrasi zamanında siyasi iktidar tümüyle bu sınıfın elindeydi.

Euripides: (İ.Ö. 480 - 406 civarı) Atinalı tragedya yazarı, demokrasinin ölçülü temsilcisi, dönemin rasyonalizm öğretilerinden oldukça etkilenmiştir. Bireyin kişilik gelişimini ve zenginleşmesini, "insan" konusundaki bilgilerin derinleştirilmesini amaçlamıştır. Kadınlar ve sorunları, ilk kez onun tragedyalarında önemli bir yer tutmuştur. (80'in üzerinde tragedya yazmış, ancak bunlardan sadece 17'si günümüze kadar ulaşmıştır.)

Eurotas: Yunanistan'da bir ırmak.

Euthymie: Bknz. Demokritos.

Friz: Antik mimaride korniş ile arşitrav arasında kalan, çoğunlukla kabartmalarla süslü yatay kısım. Frizin anlamı zamanla genişlemiş, herhangi bir yerde yatay ve devamlılık gösteren süsler için de kullanılmaya başlanmıştır.

Gala: Yeryüzü ve bereket tanrıçası. Dünyanın anası. Gök Tanrı Uranos ile birleşerek, ilk ölümsüz tanrıları (Titanlar) yarattı.

Ganymedes: Ölümlü insanların en güzelidir. Güzelliği Zeus'u bile büyüler. Zeus onu Olympos'a kaçırır ve tanrılar sofrasında şarap sunucusu olarak kullanır.

Gordias Düğümü: Gordion şehrinin kurucusu, efsanevi kral Gordias, şehrin kalesine bir savaş arabası yerleştirmiş. Arabanın koşum göğüslüğü öyle karışık bir düğümle bağlıymış ki hiç kimse çözmeyi başaramamış. Bir kâhin, bu düğümü çözecek kişinin Asya

Krallığını ele geçireceğini söylemiş. Bu kehaneti öğrenen Büyük İskender, Gordion'a gelince kılıcını kınından çıkarmış ve düğümü kesivermiş.

Gorgias: (İ.Ö. 483 - 380 civarı) Sicilya Leontinoi'de doğmuş olan sofist ve belagat öğretmeni, Atina'da büyük rağbet görmüştü.

Gymnasium: Antik Yunan'da gençlerin hem bedensel, hem de ruhsal eğitimlerine ayrılan yapıydı. Etrafı sütunlarla çevrili bir avludan, çeşitli amaçlara yönelik odalardan ve hamamlardan oluşurdu. Koşu ve atlama pistleri yeşil alanlarla çevriliydi. Gençler burada jimnastik, güreş, uzun atlama, cirit ve disk atma alıştırmaları yaparlardı.

Hades: Yeraltı dünyasının tanrısı ve ölüler krallığının hükümdarı.

Halikarnassos: Ege'de küçük bir liman şehri. Bugünkü adıyla Bodrum.

Harpya'lar: Fırtına tanrıçaları. Geniş kanatlı, sivri pençeli, kadın yüzlü, yırtıcı yaratıklardır. Bu yüzden çirkin ve yaygaracı kadınlara Harpya denirdi.

Hekabe: Priamos'un karısı.

Heksametre: Yunan şiirinin ana vezni; altı ayaklı Daktylos veya Spondaios'tan oluşur.

Heliaia: Atina'nın jürili mahkemesi. (Halk Mahkemesi)

Hellas: Yunanistan'a Helenler ve klasik çağda tüm Grekler tarafından verilen isim.

Hellespontos: (Dardanel) Çanakkale Boğazı.

Helotlar: Antik Yunan'da Lakonia ve Messania bölgelerinin ilk yerlileri, devlet köleleri olarak kullanılırdı. Yurttaşlık hakları yoktu. Sık sık ayaklanırlardı.

Hephaistos: Zeus ile Hera'nın oğlu, Aphrodite'nin kocasıdır. Demirci tanrı, tanrılara silahlar yapar ve demircileri korur. Sanatın ve işçiliğin yüceliğini simgeler.

Hera: Zeus'un hem kız kardeşi, hem de kıskanç karısıdır. Evliliğin koruyucusu olan bu tanrıça, Titan Kronos ve Rheia'nın kızıdır.

Herakleitos: (Heraklit) (İ.Ö. 540 - 475 civarı) Efesli doğa filozofunun görüşleri, "Doğa Üzerine" adlı tamamlanmamış yazısıyla günümüze dek ulaşmıştır. Ona göre var olan her şeyin kaynağı sonsuz varlığı ile ateştir.

Herakles: Greklerin efsanevi kahramanı, insanın doğaya karşı yenilmez savaşma ve dayanma gücünü simgelerdi. Zeus'un ve Alk-

mene'nin oğludur. Eurystheus'un kendisine verdi on iki görevi yerine getirmek zorundaydı: Nemea aslanını elleriyle boğarak, postunu yüzdü ve kendine zırh yaptı. Dokuz kafalı bir yılan olan Lerna ejderi Hydra'yı yok etti. Önce Erymanthos yaban domuzunu, daha sonra Kyreneia geyiğini yakalayarak, Eurystheus'a götürdü. Stymphalos gölü civarında yaşayan ve insan etiyle beslenen korkunç kartalları oklarıyla öldürdü. Elis Kralı Augias'ın ahırlarını temizledi. Trakya Kralı Diomedes'in insan eti yiyen atlarını Mykenai'ye götürdü. Amazonlar Kraliçesi Hyppolyte'nin büyülü kemerini almak için kraliçeyi öldürdü ve kemeri Eurystheus'a verdi. Dev Geryoneus'un sürüleri çaldı. Batı kızları Hesperidlerin altın elmalarını aldı ve son olarak, Kerberos'u ölüler ülkesinden kaçırdı. Ayrıca bu on iki görev dışında sayısız kahramanlık gösterdi. Ölümünden sonra Olympos'a kabul edildi.

Herme: Üst kısmı bir büst ya da yarım gövde heykeli biçiminde, alt kısmı prizmatik bir sütuna benzeyen, özellikle yol kenarlarına konan kilometre taşları. Kökeni, tanrıların habercisi, yolcuların koruyucusu Hermes'e dayanır.

Hermes: Tanrıların hızlı habercisi olan, ölümlülere yeraltı dünyasına kadar eşlik eden tanrı Hermes'in kanatlı sandaletleri, bir şapkası ve bir de sihirli değneği vardı. Yalnızca tanrılar için değil, insanlar için de güvenilir ve yardımseverdi. Fakat yalnızca yolcuları ve tacirleri korumakla kalmaz, hırsızlara da yardım elini uzatırdı. Bu yüzden ona "hırsızların kralı" denirdi. Henüz çocukken liri buldu. Babası Zeus, annesi Titan Maia idi.

Heros: Ölümlü, fakat tanrısal güce sahip olan insan.

Heslodos: (İ.Ö. 8. - 7. yüzyıl) Boiotialı ozan, didaktik epopenin yaratıcısıdır. Eserlerinde; insanların yaptıkları işleri, her ne olursa olsun, namusluca yapmaları gerektiğini vurgulamış; tarım işlerine önem vermiş ve tarımcılıkta faydalı olabilecek tavsiyelerde bulunmuştur. Aynı zamanda soya bağlı aristokrasiyi eleştirmiştir. Çok eskilere dayanan, yerli ve yabancı gelenekleri temel alarak, Yunan tanrıları soyunu yaratmıştır.

Hestia: Ocağı simgeleyen bu tanrıçanın her evde ve her tapınakta sunağı vardır; aynı zamanda devletin koruyucusudur.

Hetairia: Oligarşi yanlılarının özellikle demokratlara karşı oluşturduğu siyasal birlik, Atina'da İ.Ö. 411'de bir darbe ile devleti ele geçirmeye çalıştı.

Himation: Kalın ve uzun bir pelerini andıran üst giysi.

Himera: Sicilya'nın kuzeyindeki Yunan kolonisi.

Hipplas: (İ.Ö. 400) Elisli sofist; doğa ve toplum bilimci. Yetenekli bir zanaatkârdı. Diğer sofistler gibi, toplumsal yasaların doğal yasalar olup olmadıkları sorusuna cevap aradı. Doğal yasalarla toplumsal yasalarının birbirlerine tamamen aykırı oldukları görüşündeydi.

Homeros: (İ.Ö. 8.yüzyıl) En meşhur Yunan epopeleri arasında sayılan İlyada ve Odysseia'nın yazarı olduğu söylenir. Bir başka görüşe göre; sayısız epik materyali, asırlarca dilden dile dolaşan rivayetleri ve pek çok ozanın eserlerini bir araya getirerek kaleme almış olan yetenekli bir şairdir. İlyada'da, Troya Savaşı'nın son yılları; Odysseia'da ise İthaka Kralı Odysseus'un, Troya'dan memleketine uzanan on yıllık yolculuğu anlatılır.

Hydra: Bknz. Herakles.

Hymettos: Atina'nın kuzeydoğusunda yer alan dağ silsilesi. En yüksek tepesi 1026 metredir.

Hypnos: Kanatları olan Uyku Tanrısı; Gece Tanrıçası Nyks'in oğlu, Ölüm Tanrısı Thanatos'un ikiz kardeşidir.

İason: Tesalyalı bu mitoloji kahramanı, altın postu almak için Argonaut'ların başına geçerek, Kolkhis (Gürcistan) seferine çıkar. Kolkhis kralının kızı Medeia'nın yardımıyla postu almayı başarır ve bu büyücü kızla evlenerek, onu kendi memleketine götürür. Altın postu, taht karşılığında amcası Pelias'a götürür. Fakat amcası tahtı ona bırakmaz. İktidar hırsı yüzünden Medeia'yı boşamaya ve Korinthos Kralı Kreon'un kızı Kreusa'yla evlenmeye karar verir. Bunun üzerine büyücü Medeia'nın büyük aşkı, akıl almaz bir nefrete dönüşür; intikamı tüyler ürperticidir: Kreusa'yı, babasını ve İason'dan olan iki çocuğunu öldürür. Acı çekip, yas tutması için İason'un hayatını bağışlar.

İbykos: (İ.Ö. 6.yüzyıl) Aşk şiirleriyle meşhur, Yunanlı şair.

İonla Denizi: Akdeniz'in, İtalya ve Yunanistan arasında kalan kısmı.

İonia: Ege bölgesi. (İonlar)

İskitler: Karadeniz'in kuzeyinde, Don ve Tuna nehri arasında yaşamış olan İran boylarından biridir. İskit köleler, Atina'da şehir polisi olarak hizmet verirlerdi.

İthaka: İonia Denizi'nde dağlık bir ada; efsane kahramanı Odysseus'un memleketi.

Kakkabe: Su kaynatma amaçlı kullanılan, ayak üzerine oturtulan, toprak veya bakır kap.

Kallirhoe: Birkaç su Nymphe'sinin adı. Atina'da şehir kuyusunun ismi.

Kalokagathia: Antik Yunan'da eğitimin amacı: Bedensel ve ruhsal (ahlakî) güzellik.

Karthago: (Kartaca) Afrika'nın kuzeyinde bir liman şehri; antikçağda önemli bir ticaret merkezi ve oligarşiyle yönetilen Pön Krallığı'nın başkenti.

Kassandra: Priamos ve Hekabe'nin kızı.

Katane: (Katania) Sicilya'da, Etna yanardağının güneyinde bir şehir.

Keos: Attika'nın güneyinde bir ada.

Kerameikos: Atina'nın kuzeybatısında yer alan bir seçim bölgesi

Kerberos: Hades'in girişine bekçilik etmesi için zincirlenmiş olan, üç başlı, yılan kuyruklu, sırtında karayılanlar taşıyan, korkunç görünüşlü ve çok iri bir köpek.

Khaire: Selam!

Khalkidike: Makedonya'nın güneyinde yer alan, dağlık ve ormanlık bir yarımada.

Khaos: Yunan mitolojisine göre, dünya var olmadan önce Khaos vardı. Boşluktan, henüz bir biçime girmemiş, varlık bulmamış öğelerin karışımından oluşan bu bilinmezlikten, sırasıyla karanlık ve gece, aydınlık ve gün, yeryüzü (Gaia), yeraltı (Tartaros) ve sevgi (Eros) doğdu. Gaia'nın, gökyüzü (Uranos) ile birleşmesinden, dünyanın ilk hâkimleri olan on iki titanın yanı sıra, dağlar ve denizler (Pontos) doğdu.

Kharon: Para karşılığında, ölülerin ruhlarını Akheron ırmağından yeraltı dünyasına, ölüler diyarına geçiren ihtiyar sandalcı.

Khersonesos: Yarımada. Trakya-Khersonesos'u, Gelibolu Yarımadası.

Khiton: Dize kadar uzanan bu erkek giysisi kolsuz bir gömleğe benzer, omuzlar üzerindeki dikişsiz kısımlar genellikle birer iğneyle tutturulurdu. Bayramlarda giyilen keten Khiton'lar ise daha uzundu ve uzun kolları vardı.

Khlaina: Antik Yunan'da sivil erkeklerin kullandıkları bir çeşit pelerindir. Yün bir kumaş omuzlara atılarak, göğüs hizasında bir broş ile tutturulur.

Khlamys: Antik Yunan'da genellikle askerlerin ve Ephebe'lerin giydikleri yün pelerin.

Khus: Sıvı ölçü birimi. (3,275 Litre)

Kimon: (İ.Ö. 5.yy.) Atinalı aristokrat ve strategos.

Kinik: Kinizm temsilcisine verilen ad. Kinizm, erdemliliği insanın mutluluğunun ilk ve önemli şartı olarak kabul eder. Kinikler mevcut toplum düzenini reddetmiş ve doğal yaşama geri dönülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu felsefi görüşü ortaya koyan, Sokrates'in öğrencisi Antisthenes'tir.

Kleisthenes: (İ.Ö. 6. yüzyıl) Atinalı devlet adamı. Spartalıların yardımıyla kurulmuş olan, İsagoras'ın zorbalığa dayalı rejimine son verdi; devleti demokrasi temelinde yeniden yapılandırdı.

Korinthos: Peloponessos'un güneydoğusunda yer alan büyük bir liman şehri; ticarette Atina'nın rakibiydi.

Kornış: Yapı cephesinde üst kenarı sınırlayan veya katları ayıran profilli çıkıntı.

Kratinos: (İ.Ö. 5.yy.) Komedya yazarı, eserlerinde dönemin siyasetini eleştirmiştir. Perikles'in aleyhtarıdır.

Kronos: Uranos ve Gaia'nın yarattıkları on iki titandan biri. Babasının tahtını zorla ele geçirdikten sonra kız kardeşi Rheia'dan altı çocuk sahibi oldu. En küçük oğlu Zeus, onu tahtından etti.

Ksenophon: (İ.Ö. 430 - 355 civarı) Atinalı yazar, Sparta sempatizanıydı. İ.Ö. 401'de Pers Kralı Genç Kyros'un Asya seferine katıldı; "Anabasis" adlı eserinde savaşçıların kaderlerini kaleme aldı. "Apologie" ve "Anılarla Sokrates" adlı eserlerinde, öğretmeni Sokrates'i ve onun mahkemedeki tutumunu anlattı. "Hellenika"-da Yunan tarihine değindi. "Kyros" adlı romanında, Büyük Kyros'un çocukluk yaşamını gözler önüne serdi. Spartalılara hizmet ettiği için Atina yurttaşlığından çıkarıldı; daha sonra affa uğrasa da memleketine geri dönmedi.

Kserkses: (İ.Ö. 486 - 465/64) Pers kralı. Salamis Savaşı'nda Atinalılar tarafından yenilgiye uğratıldı (İ.Ö. 480)

Kybele: (Büyük Ana) Anadolulu tanrıçaya bir idol biçimde tapılırdı.

Kydathenaion: Atina'nın kuzeyinde bulunan bir seçim bölgesi (Demos); Akropolis ve Ares tepesi de bu bölgede yer alırdı.

Kyklop: (Tepegöz) Gaia ile Uranos'un oğulları olan Kyklopların alınlarında, sadece tek ve yuvarlak bir gözleri vardı. Zeus için yıldırımlar yapan demirci tanrı Hephaistos'un yardımcılarıydı. Atina surlarını da onların yaptığı söylenirdi.

Lakedaimonlular: Spartalılar. Lakedaimon, Sparta'nın diğer adıdır.

Lampsakos: (Lapseki) Çanakkale'de eski bir şehir.

Laokoon Yılanları: Troya prensi Laokoon'u ve iki oğlunu, Troyalıları tahta ata karşı uyarmış oldukları için boğarak öldüren iki su yılanıdır. Çünkü tanrılar, Troya şehrinin mahvına karar vermişlerdir; hiç kimse buna engel olamaz.

Larissa: Tesalya'da, Pinios ırmağı kıyısında bir şehir.

Leda'nın Kuğusu: Zeus, güzel ve namuslu yeryüzü kadını Leda'yı kandırıp, koynuna girebilmek için bir kuğu kılığına girmiştir.

Lekythos: Tek kulplu, dar boyunlu, genellikle içine parfüm ya da yağ koymak için yapılan antik kap.

Logograph: Mahkeme konuşmalarını yazan profesyonel kişi.

Lysias: (İ.Ö. 445 - 380) Syrakusalı meşhur söylevci, Atina'da demokrasi aleyhtarı olarak yandaş buldu. Söz sanatı öğretmenliği yapmasının yanı sıra, mahkeme konuşmaları yazdı. 233 eserinden yalnızca 34'ü günümüze ulaştı.

Mainadlar: Bknz. Bakkhalar.

Mana: (Mina, Mna) Para birimi. 1 Mana = 100 Drahmi.

Mantinala: Arkadia'nın doğusunda bir şehir.

Marathon: Attika'nın kuzeydoğusunda bir yerleşim yeri. İ.Ö. 490 yılında Attika orduları, burada Persleri ağır bir yenilgiye uğrattılar. Böylece Attika halkı için bir kahramanlık sembolü oldu. Zafer haberini Atina'ya ulaştırmak için yaklaşık 40 kilometre koşan haberci, görevini yerine getirdikten sonra öldü.

Megara: Orta Yunanistan ile Peloponessos arasında kalan bu şehir, önemli bir ticaret ve kültür merkeziydi; Peloponessos Savaşı'nda Atinalılar tarafından ele geçirildi. Eukleides burada bir felsefe okulu kurdu. Megara, Peloponessos Birliği üyesiydi.

Mellte: Atina'nın batısında yer alan bir seçim bölgesi (Demos).

Melos: Akdeniz'de bir ada.

Metoikler: Atina'ya yerleşmiş olan hür yabancılara denirdi. Genellikle ticaretle uğraşırlardı. Atina yurttaşı olarak kabul edilmez, yurttaşlık haklarından da yararlanamazlardı. "Metoikion" adı verilen bir vergi ödemek zorundaydılar.

Miletos: (Milet) Balat; Anadolu'da Ege bölgesinde bir şehir. Bilinen en eski felsefe okulu burada kurulmuştur (Miletli Thales; İ.Ö. 6. yüzyılın ortaları).

Moira'lar: İnsanların yaşam sürelerini belirleyen üç kader tanrıçası.

Mynikhia: Atina limanlarından biri, bir yarımada.

Myron: (İ.Ö. 5.yy.) Attikalı heykeltıraş. Meşhur eseri "Diskobolos" (disk atıcı) diğer heykeltıraşlık sanatı için örnek teşkil etmiştir.

Mytilene: (Midilli) Ege denizinde yer alan Lesbos adasının başkentidir.

Nauarkhos: Atina'da bir devlet gemisinin komutanı; Sparta'da filo komutanı.

Nike: Zafer tanrıçasıdır; aynı zamanda savaşçıların, yarışçıların ve güreşçilerin koruyucusudur ve kanatları vardır.

Niklas: (İ.Ö. 5.yüzyılın ikinci yarısı) Atinalı zengin devlet adamı ve ordu komutanı. Radikal demokratlara karşı (Kleon) oluşturulan muhalefetin lideri. Peloponessos Savaşı'ndan sonra Sparta ile barış imzaladı (Nikias Barışı - İ.Ö. 421). Sicilya seferi sırasında esir düştü ve Syrakusa'da idam edildi (İ.Ö. 413).

Nymphe: Su perileri (Naiades), orman perileri (Dryades), dağ perileri (Oreades) Zeus'un kızlarıdır; Şarap Tanrısı Dionysos'un, Musaların başı Apollon'un ve Av Tanrıçası Artemis'in güzel, neşeli ve tasasız refakatçileridir.

Obol: Gümüş sikke (1/6 Drahmi).

Odelon: Müzik şölenleri için yapılmış özel yapı. Perikles zamanında akropolisin güneydoğu yamacında yer alıyordu. Amfi tiyatro biçiminde ve üstü örtülü bir mekândı.

Olimpiyat: Olimpiyat oyunları arasındaki dört yıllık zaman dilimi; tarih buna göre hesaplanırdı. Olimpiyatın ilk yılı, oyunların ilk düzenlendiği İ.Ö. 776 yılıydı.

Olympia: Elis'te bulunan ve kutsal kabul edilen bölgenin adı. İ.Ö. 776 - 394 yılları arasında, her dört yılda bir burada Zeus'un şerefine olimpiyat oyunları düzenlenir; Grek şehir devletlerinin tümü bu oyunlara katılırdı. Koşu, pentatlon ve at yarışları yapılırdı; daha sonraları bu yarışlara müzik de eklendi. Olimpiyat oyunlarında kazanan kişiler, büyük saygı görür ve halk kahramanı olarak kabul edilirdi.

Olympos: Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, Tesalya ve Makedonya arasında yer alan dağın adıdır; en yüksek zirvesi 2918 metredir. Bu dağ, Yunan mitolojisinde tanrıların yurdudur.

Olymposlu: Olympos'ta oturduklarına inanılan tanrılara verilen isim. 12 Olymposlu: Zeus, Hera, Poseidon, Demeter, Apollon, Artemis, Ares, Aphrodite, Hermes, Athena, Hephaistos ve Hestia.

Ostrakismus: (Ostrasizm) İ.Ö. 5.yüzyılın başında, demokrasiyi ve beraberinde getirdiği yasal düzenlemeleri korumak amacıyla yapılan yasal bir uygulamaydı. Yurttaşlar bir çanak çömlek parçasının (ostrakon) üzerine, demokrasi için tehdit oluşturduğunu düşündükleri kişinin adını yazarlardı. Halk Mahkemesi'nde oy çokluğu sağlanırsa, bu kişiye on yıl süreli sürgün cezası verilir; ancak yurttaşlık ve mülk hakları saklı kalırdı.

Palan: Tanrı Apollon şerefine söylenen şarkılar.

Palaestra: Gymnasiumlarda genç erkekler için ayrılmış bölüm. Pentatlon (güreş, koşu, uzun atlama, disk ve cirit atma) ve boks için kum zemini vardı. Etrafı spor sahasını gölgeleyen ağaçlarla çevriliydi; zamanla bunların yerini sütunlar ve sporcuların kullandığı küçük yapılar aldı.

Pamphylia: Antalya bölgesinin eski adı.

Pan: Sürülerin ve kırların tanrısı, yarı hayvan görünümündeydi; keçi ayaklı, boynuzlu, keçi sakallı, kuyruklu bir tanrıydı. Memleketi Arkadia'nın dağlarında dolaşmaya bayılırdı. Genellikle ona satyrnler ve nympheler eşlik ederlerdi. Adı sık sık Şarap Tanrısı Dionysos ile birlikte anılırdı. Rivayete göre, çoban flütü syrinksin yaratıcıydı.

Parnassos: Yunanistan'da, 2459 metre yüksekliğinde bir dağ. Yunan mitolojisine göre, Musalar bu dağda yaşarlardı.

Paros mermeri: Ege denizindeki Paros adasından çıkarılan bu mermer, heykeltıraşlık sanatı için oldukça elverişli bir materyaldi; kolaylıkla işlenebiliyordu. Bu sebeple diğer ülkelerden de büyük talep görüyordu.

Parthenon: Atina akropolisinde bulunan Athena Parthenos tapınağı, bir mimarlık başyapıtıdır. Perikles döneminde (İ.Ö. 447 - 432) inşa edilen tapınak, Dor ve İon mimarilerinin özelliklerini mermer ihtişamında birleştirdi. Üç basamaklı zeminin üzerinde, birbirinden duvarlarla ayrılan iki bölme yer alır (70 x 31 m.); etrafı 50 adet Dor sütunuyla çevrilidir. Kaynağını mitolojiden alan rölyefler ve heykellerle süslüdür.

Pasargadal: İran'da eski bir kent (İ.Ö. 6.yy.)

Pausanias: (İ.Ö. 5.yy.) Sparta kralı ve Pers - Yunan savaşlarında ordu komutanı.

Pegasos: Efsanevî kahraman Bellerophontes'in kanatlı atı.

Pelraeus: (Pire) Atina'nın yaklaşık 6,5 km. güneybatısında yer alan ticaret ve savaş limanı.

Peitho: Af Tanrıçası; Aşk ve Güzellik Tanrıçası Aphrodite'nin arkadaşlarından biri.

Peloponessos Birliği: İ.Ö. 6. yüzyılda Sparta'nın askeri ve siyasi liderliğinde, bazı Grek şehir devletlerinin oluşturmuş olduğu birlik. Bu birlik, İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısında Pers-Yunan savaşlarıyla önem kazandı ve Peloponessos Savaşı'nda (İ.Ö. 431 - 404) kazandığı zaferle güçlendi. Bu savaşın sebebi, demokratik Atina ve oligarşiyle yönetilen Sparta arasındaki ekonomik ve siyasal rekabetti.

Peloponessos: Yunanistan'ın güneyinde, Korinthos körfezinin yukarısında kırıklarla yükselmiş dağlık bir bölge. Sparta'nın egemenliği altındaydı.

Pentellkon: Atina'nın kuzeydoğusunda yer alan dağ (1019 m.). Burada bulunan sayısız yataktan çıkarılan mermer, Atina şehrinin inşasında kullanıldı.

Peplos: Antik Yunan'da yalnızca kadınların giydiği, yün veya ketenden yapılmış bir giysidir. Dikdörtgen şeklinde (yaklaşık 220 x 180 cm.), dikişsiz bir kumaştan oluşur. Kumaş, karşılıklı iki kenarı birleşecek şekilde vücudu sarar, sağ omuz üzerinde bir broşla veya iğneyle tutturulur ve bel kısmına bir kemer bağlanır. İki yanına işlemeler yapıldığı da olur.

Peristyl: Sütunlu avlu. Antik yapıların dışında ya da evlerin avlusunda bulunan sütun dizisi (Peristylium).

Phaidra: Efsanevî Atina Kralı Theseus'un ikinci karısı. Kralın bu kadına ve oğlu Hippolites'e duyduğu sevgi trajik bir biçimde sona erdi. Euripides'e göre Phaidra, asil ve çilekeş bir kadındı.

Pheidias: (İ.Ö. 495 - 430 civarı) Atina heykeltıraş, bu sanatın gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Perikles zamanında Parthenon'a konulmak üzere, altın ve fildişinden Athena Parthenos heykelini yaptı. Daha sonra kahraman Theseus'u Perikles'e benzettiği, efsanevî mimar Daidolos'un heykeline kendi yüz hatlarını yaptığı gerekçesiyle, tanrıları tanımamakla suçlandı. Ayrıca heykeller için kullandığı malzemeleri çaldığı iddia edildi. Bunun üzerine Olympia'ya kaçtı ve orada, klasik çağda dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen, Zeus heykelini yaptı. Altın ve fildişinden yapılmış Zeus, zengin süslemeli tahtında oturuyordu; heykelin yüksekliği on metreydi.

Philostratos: (İ.Ö. 2. - 3. yy.) Yunanlı yazar. Eserleri arasında fiktif aşk

mektuplarının yanı sıra, Tyanalı Apollonios'un yaşamı, sofistlerin biyografileri, çeşitli spor dalları üzerine yazılar yer almaktadır.

Pholbos: Işık saçan. Tanrı Apollon'un diğer adı.

Phönlks: Kafesinde kendi kendine yanan, sonra küllerinden yeniden doğan efsanevî kuş. Anka kuşu.

Phrygia: Anadolu'da kurulan eski bir uygarlığın adı.

Phyle: Attika'da, Boiotia sınırında bir seçim bölgesinin ve burada bulunan kalenin adı.

Pinaklon: Atina'da jürilerin adlarının yazdığı küçük tahtalara verilen isim. Her jüri, kendi adının yazdığı tahtayı göstererek "jürilik ücreti" alırdı.

Pindaros: (İ.Ö. 518 - 431 civarı) Yunanlı lirik şair. Şiirlerinde genellikle doğadan, tanrılardan ve kahramanlardan söz ederdi. Soylu bir aileden geliyor olmasına rağmen, aristokrasiyi değil, demokrasiyi destekledi. "Epinikia" adlı zafer odları, günümüze dek ulaşmıştır.

Platon: (İ.Ö. 427 - 347) Antikçağın en tanınmış idealist filozofudur. Atina'da Akademia adlı bir felsefe okulu kurmuştur. Sokrates'in fikirlerinden oldukça etkilenmiş, onun "diyalektik diyalog" yöntemini kullanmıştır (Yiğitlik, tanrılar inancı, dostluk, şiir sanatı, eğitim üzerine v.b.). Diyalog biçiminde yazmadığı tek eseri; Sokrates'in, Halk Mahkemesi huzurunda yaptığı meşhur savunmasıdır. Platon'un öğretisi "idealar kuramına" dayanır. Ona göre "idealar" hem görülen ve duyulan dünyadan, hem de insan zihninden bağımsız gerçekliklerdir.

Pleiadlar: Gökyüzünde yedi yıldıza çevrilen yedi kız kardeş. Yunanlıların "Pleiades" dedikleri yedi yıldızlı burç. O dönemde insanlar bazı konularda bu yıldızlara bakarak karar verirlerdi. Yıldızlar, insanların kaderlerini etkileyen gizemli güçlerdi.

Plutarkhos: (İ.S. 50-125) Khaironeia, Boiotia'da doğmuş olan Yunanlı yazar, Atina'da belagat, felsefe ve fen bilimleri dersleri aldı. "Ethika" adlı eserinde güncel ve felsefi konulara, "Hayatlar" (Bioi parelleloi) adlı eserinde ise meşhur Greklerin ve Romalıların yaşamlarına yer verir (Perikles ve Alkibiades de içlerindedir).

Plutokratlar: Sermayeleri sayesinde elde ettikleri güç ve nüfuzu kullanarak, yönetimi ele geçiren zenginler.

Pnyks: Ekklesia'nın toplanmak için agora dışında bir yere gereksinim duyduğunda kullandığı, yarım daire şeklinde oturma alanlarından oluşan, yamaca kurulu toplantı yeri.

Polis: Antik Yunan'da şehir devleti; dönemin karakteristik devlet biçimidir.

Polygnotos: (İ.Ö. 5.yüzyıl ortaları) Ege denizin kuzeyinde yer alan Thasos Adası'nda doğmuş olan ressam, Atina yurttaşıydı. Antik kapların bezeme biçimlerine önemli bir yön verdi.

Polykleitos: (İ.Ö. 460-415 civarı) Argoslu heykeltıraş, ünlü bir bronz ustasıydı; canlandırdığı sporcuların vücut oranlarıyla ün kazandı. Doryphoros (ciritçi) adlı eseri, vücut oranlarının hesaplanmasında heykel sanatı için örnek teşkil etti.

Polykrates: (İ.Ö. 6.yüzyılın ikinci yarısı) Samos Adası bu tiranın egemenliği boyunca, ekonomik ve kültürel açıdan alışılmışın dışında bir zenginliğe sahip oldu. Tiran, kendisini tehlikeli bir düşman olarak gören Persler tarafından İ.Ö. 522 yılında hainçe öldürüldü.

Pontos Eukselnos: Karadeniz'in antikçağdaki adı.

Poseldon: Denizlerin ve ırmakların tanrısı. Titan Kronos ve Rheia'nın oğlu.

Poteldala: Makedonya'nın güneyinde yer alan Khalkidike yarımadasında bir şehir.

Prometheus: Efsaneye göre bu titan, ilk insanı balçıktan ve sudan yarattı. Daha sonra insan soyunun menfaati için tanrıları değersiz bir adakla kandırmaya çalıştı; buna kızan Zeus, insanoğlunu ateşten mahrum bıraktı. Ancak korkusuz titan, Olympos'tan ateşi çaldı ve onu insanlara verdi. Bu yüzden Zeus onu yüksek kayalıklara zincirletti. Bir kartal her gün Prometheus'un ciğerini parçalıyor, ciğer ertesi gün kendi kendine iyileşiyordu; fakat kartal tekrar saldırıyor ve bu işkence böylece sürüp gidiyordu. Derken bir gün kahraman Herakles, Prometheus'u zincirlerinden kurtardı. Bunun üzerine Zeus, bu ölümlünün başına türlü türlü dertler açtı.

Propontis: Marmara Denizi.

Propylon: Kutsal alanlara açılan anıtsal giriş.

Protagoras: (İ.Ö. 485 - 410 civarı) Trakya denizin kuzeyinde yer alan liman şehri Abdera'da doğdu ve uzun süre Atina'da yaşadı. Bir sofist ve bir söylevciydi. İdarî bilimler, bilgi teorisi, eğitim, gramer ve matematiğe ilgi duydu. Tanrıların var olup olmadıklarının kesin olarak söylenemeyeceğini iddia ettiği için Atina'dan sürüldü.

Prytanelum: Prytanların, yani Bulenin sürekli komisyonunu oluşturan elli delegenin toplandığı yapı. En önemli özelliği halkın ortak malı olan ocağıydı. Burada, kutsal kabul edilen bir ateş sürekli olarak

yanardı. Ayrıca, toplum içinde yararlılık göstermiş yurttaşlara bedava yemek verilirdi.

Psykhe: Tanrısal güzellikteki bu yeryüzü kadını, Aşk Tanrısı Eros'un karısıydı.

Pylon: Dört köşe taş ayak şeklinde anıtsal giriş.

Pylos: Peloponessos'un güneybatısında bir liman şehri. Peloponessos Savaşı sırasında Atinalılar tarafından ele geçirildi ve böylece Spartalılar kapitülasyona zorlandı.

Pythagoras: (İ.Ö. 6. yy.) Filozof, bilim adamı ve siyasetçi olan Pythagoras, Samos (Sisam) adasında doğdu. İ.Ö. 530 yılında Kroton'da (İtalya) politik ve dinî bir felsefe okulu kurdu. Bu okulda öğretilenler başlangıçta gizli tutuldu. Filozof, öğrencileri tarafından tanrısal bir varlık olarak büyük saygı gördü; iddiaları dilden dile dolaştı ve mutlak gerçek olarak kabul edildi. İnsan ruhunun ölümsüz olduğunu, bedenin ölümünden sonra varlığını sürdürdüğünü savundu. Matematik, astronomi, tıp ve teorik müzik derleri verdi. Ona var olan her şeyin özü sayıdır.

Pythia: Meşhur Apollon kâhini. Delphoi'deki tapınakta, dünyanın göbeği olarak kabul edilen çukurun üzerine bir üçayak konur, bilici kadın bunun üstüne oturur ve çukurdan yükselen gazlarla kendinden geçerek kehanetlerde bulunurmuş.

Rhadamanthys: Zeus ve yeryüzü kadını Europe'nin adil ve akıllı oğludur. Ölümünün ardından yeraltı dünyasının yargıçlarından biri olmuştur.

Rodos: Akdeniz'de ada.

Salamis: Kıbrıs adasının doğusunda bir şehir. Aynı zamanda Yunanistan'da bir adanın adı.

Samos: Ege'de Sisam Adası.

Samothrake Denizi: Ege denizinin kuzey kısmına, Samothrake (Semendirek) Adasının etrafına verilen isim.

Sappho: (İ.Ö. 7.- 6. yüzyıl) Lesbos Adasında yaşamış olan kadın şair, yazmış olduğu duygu dolu aşk şiirleriyle ve çevresindeki güzel kızlarla meşhur olmuştur. Yaşadığı dönemde güzel kızlarla birlikte, şarkılar ve şiirler eşliğinde Musaları ve Aşk Tanrıçası Afrodit'i yüceltmiştir.

Sardanapallos: Hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, Yunanlılara göre son Asur kralıdır. Med ve Babil kralları tarafından yenilgiye uğratıldı. Ninova'da kuşatılınca kendisini yakarak öldürdü.

Sardeis: (Sart) Anadolu'da kurulmuş olan Lydia uygarlığının başkentiydi; daha sonraları Persli satrapların bölgesi oldu.

Satrap: Pers İmparatorluğu'nda belli bir bölgenin yönetiminden sorumlu idarecilere verilen isim. Yunanlılarla yapılan görüşmelerde imparatorluğun tümünü temsil ederdi.

Satyr'ler: Doğayı simgeleyen cinlerdir. Kırlarda tasasız bir yaşam sürer, Dionysos alayında yer alırlar. Belden yukarıları insan, belden aşağıları ise at ya da teke biçimindedir: kuyrukları vardır. Yaşlı satyrlere Silenos adı verilir. Ayrıca Silenos adında bir adamın, tanrı Dionysos'u yetiştirdiği söylenir.

Segesta: Sicilya'nın kuzeybatısında yer alan bu şehir, Atina'nın müttefikiydi.

Semiramis: Asur kraliçesi Şammu-ramat'ın (İ.Ö. 9. yy.) efsaneleştirilmiş adıdır. Yunan mitolojisine göre Babil'de, dünyanın yedi harikasından biri olan, meşhur asma bahçelerini yaptırmıştır.

Sestos: Çanakkale boğazında bir şehir.

Sisyphos: Tanrılarla boy ölçüşmeye kalkışacak kadar akıllı ve kurnaz olan bu efsanevî kişilik, ölüler ülkesinde korkunç bir cezaya çarptırılır: Kocaman bir kayayı bir tepeye iterek çıkarır, tam zirveye varacakken kaya aşağı yuvarlanır. Bu böyle sonsuza dek tekrarlanır.

Sofistler: Kendilerini "bilgelik öğretmenleri" olarak gören bu filozoflar, toplumsal sorunlara kendilerince çözümler aradılar. Gençlere söz sanatı, hukuk, tarih, felsefe, doğa bilimleri derleri vererek, onları siyaset dünyasına hazırlamayı amaçladılar. Toplumsal yasanın yerine, doğal yasanın konulması gerektiğini, bireyciliği savundular. Sofizm, yani bilgicilik akımının nesnesi insandı. Sofistlerin aralarında demokratlar olduğu gibi, oligarşi yanlıları da vardı. İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren, genç sofistlerle birlikte bu akım etkisini ve saygınlığını kaybetmeye başladı. Öğretileri, mevcut devlet biçiminin süslü şakşakçılığı haline geldi.

Solon: (İ.Ö. 7. - 6. yüzyıl) Atinalı şair ve devlet adamı. Arkhonluğu (İ.Ö. 594/93) döneminde önemli sosyal reformlar yaptı: İnsanların borç yüzünden köle yapılmalarını yasakladı; yurttaşları mal varlıklarına göre dört sınıfa ayırdı ve o zamana kadar sadece aristokratlara ait olan görevleri bu sınıflar arasında paylaştırarak, onlara Heliaia'ya ve Ekklesia'ya girme hakkı tanıdı. İlkçağın yedi bilgesinden biri olarak kabul edildi.

Sophokles: (İ.Ö. 497/96 - 406) İlkçağın en önemli tragedya yazar-

larından biri olan Sophokles, sanatına kazandırdığı yeniliklerle tragedya türünü mükemmelliğe ulaştırdı. Yüzün üzerinde oyun yazdığı bilinse de, bunlardan yalnızca yedisi günümüze dek ulaştı: Aias, Antigone, Kral Oidipus, Oidipus Kolonos'ta, Elektra, Philoktetes, Trakhis. Bu tragedyalarda kahramanlar, bilerek veya bilmeyerek, kaderin güçleriyle savaşmak zorunda kalır ve yaşamlarını yitirirler. Bunlar zayıf insanlardır, bu güçler karşısında hiçbir şansları yoktur; ancak mevcut yasalara sadıklardır ve bu onların sonunu hazırlasa da, erdemlilikleriyle bir bakıma zafer kazanırlar.

Sparta: (Lakedaimon) Aynı adı taşıyan devletin başkenti; Lakonya ve Messenia'nın hükümet merkezi. Yerli halkı Helotlardı. Spartalıların topraklarında, onların servetlerine servet katmak ve savaş sanatlarını geliştirmelerini sağlamak için çalışırlardı. Sparta'da genç kızlar ve delikanlılar katı bir askeri eğitimden geçerdi. Oligarşiyle yönetilen devletin ve askerî yönetimin başında iki kral ve 28 kişiden oluşan bir meclis bulunur; en yüksek denetim organı olan Ephoros tarafından denetlenirlerdi. Beş yüksek memurdan oluşan Ephoros, kralları bile tahttan indirebilecek güce sahipti. Sparta, Peloponessos Birliği'nin başı olarak, İ.Ö. 5.yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen Pers Savaşı'nda önemli bir rol oynadı. Attika Deniz Birliği yüzünden kaybettiği siyasal üstünlüğünü Peloponessos Savaşı'nda (İ.Ö. 431 - 404) geri kazandı.

Spondalos: Alçalan ya da yükselen, iki uzun heceden oluşan vezin.

Stadium: Antik Yunan'da bu kelime hem yarışma yeri, hem yarış koşusu, hem de 600 ayaklık uzunluk ölçüsü anlamına geliyordu.

Stesikhoros: Sicilyalı şair. İ.Ö. 6.yüzyılın başında, koro liriğinin yaratıcısı olduğu söylenir. Lirik ve epik türlerini birleştirmiştir.

Stoa poikile: Duvarları resimlerle süslü stoalara verilen isimdir. En meşhur olanı, Atina agorasında bulunur. Burada, İ.Ö. 5.yüzyılda ressam Polygnotos ve Mikon'un yapmış oldukları resimler yer alır. En önemlileri Amazonlarla ilgili mitlerin ve Marathon Savaşı'nın canlandırıldığı resimlerdir.

Stoa: Arka plandaki duvara paralel bir sütun dizisi bulunan, çatılı, tek ya da iki katlı, uzunlamasına gelişmiş bir plana sahip antik yapı türü. Dinlenme, gezinti, ticaret gibi pek çok amaç için kullanılırdı. Tapınaklarda ziyaretçilerin ağırlandığı bölümdü.

Strategos: Demokratik Atina'da askeri ve sivil yönetimde yetkili yüksek memurlar; ordu komutanları. Her dönemde on strategos seçi-

lirdi. Savaş zamanında başkomutanlık yetkisi strategoslar arasında sürekli olarak el değiştirirdi. Barış zamanında ise askerî tatbikatları yönetirlerdi.

Styks: Efsanevî bir yeraltı ırmağıdır; tanrılar bu ırmak üstüne yemin ederler. Yalan yere yemin eden, ölümsüzlüğünü kaybeder.

Sunion: Attika yarımadasının güneydoğusunda yer alan burun.

Sykophant: Muhbir.

Syrakusa: Sicilya'nın doğusunda yer alan önemli bir ticaret limanı ve kültür merkezi.

Syrinks: Çoban kavalı, Pan flütü. Boy sırasına göre yan yana dizilerek, birbirine yapıştırılmış kamışlarından oluşur. Efsaneye göre kırların ve çobanların tanrısı Pan, ağaç perisi Syrinks'e âşık olur ve onu kovalamaya başlar. Syrinks ondan kurtulmak için bir dereye atlayarak saza dönüşür. Rüzgârın etkisiyle hoş sesler çıkaran saz kamışlarını gören Pan, hemen onlardan bir kaval yapar.

Talanton: Ağırlık ve para birimi. 1 Talanton, 6000 Drahmi'ye eşitti.

Tartaros: Dipsiz, güneş ışıklarının ulaşamadığı bir uçurumdur. Başlangıçtaki Khaos'un buradan doğduğu düşünülür. Hüküm süren tanrıların aleyhtarları için zaman zaman bir hapishane görevi görür.

Tesalya: Yunanistan'ın kuzeyinde bir bölge.

Thanatos: Ölüm Tanrısı, Uyku Tanrısı Hypnos'un kardeşidir. Kara kanatlı bir delikanlı görünümündedir.

Thargelion: Atina takvimine göre 11. aydır. Yıl, temmuz ayının ortasında başlar. Thargelion; mayıs ayının ortasından, haziran ayının ortasına dek sürer. Her ay 29,5 gündür. Yılın başlangıcı ve ayların isimleri bölgeden bölgeye farklılık gösterir.

Thasos: (Taşoz) Ege denizinde kuzeyinde yer alan, altın madenleri, zeytinlikleri ve üzüm bağlarıyla meşhur olan, dağlık bir ada.

Thebai: Boiotia'da yer alan bu gelişmiş şehir, Atina'nın düşmanı, Perslerin ve Spartalıların müttefikiydi.

Themistokles: (İ.Ö. 528 - 462 civarı) Atinalı devlet adamı, ordu komutanı ve demokrat lider. Oluşturduğu filo sayesinde İ.Ö. 480'de Persler Salamis'te ağır bir yenilgiye uğratıldı. Bunun dışında Atina ve Peiraeus'ta surlar yaptırdı. Attika Deniz Birliği'nin kurucularındandı. İ.Ö. 471'de antidemokratik girişimleri sebebiyle Atina'dan sürüldü.

Thrasybulos: Atina'da Demokrat Parti lideri.

Thurioi: Güney İtalya'nın kuzeydoğu kıyısında bir Yunan kolonisi.

Tiranlık: Antik Yunan'da bir monarşi biçimidir. Hür yurttaşların desteğiyle, devletin başına tek bir hükümdar (tiran) getirildi ve o zamana kadar hüküm süren, soya bağlı aristokratların yönetimine son verildi. İlk başta (İ.Ö. 7-6. yy.) olumsuzlukları görülmeyen bu yeni yönetim biçimi, şehir devletinin ekonomik ve kültürel açıdan büyük ölçüde gelişmesini sağladı. Ancak İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren halkı hiçe sayan, yurttaşların özgürlüklerini sınırlayan, zorbalığa dayalı bir yönetim biçimi olarak ortaya çıktı.

Titanlar: Efsanevi devler soyu. Gaia ve Uranos'un çocuklarıdır. Ölümsüz tanrıların iktidar savaşlarında önemli bir rol oynamışlardır.

Torso: Kollar, bacaklar ve baş dışında kalan, insana ait gövde heykeli.

Trieres: 35-38 metre uzunluğunda, 5 metre genişliğinde, ardı ardına üç kürek sırasından oluşan savaş gemisi.

Troya Savaşı: Mitolojide, Yunanlılar ile Troyalılar arasında Troya şehri (Çanakkale) önlerinde geçen savaş. Troya kraliçesi Hekabe, en küçük oğlunun doğumundan birkaç gün önce rüyasında, karnından çıkan alevlerin Troya surlarını sardığını görür. Rüyayı yorumlayan kâhinler, bu çocuğun şehri felakete sürükleyeceğini söylerler. Bebek doğunca, Kral Priamos onu uşağına verir ve İda (Kaz) dağına bırakmasını söyler. Bir dişi ayı bebeği bulur ve onu emzirip, büyütür. Bir süre sonra Agelaos adlı çoban, ayının beslediği çocuğu bulur, onu evine alır ve ona Paris adını verir. Paris, üç tanrıçayla karşılaşana kadar tasasız bir çobandır. Hera, Athena ve Afrodit arasında bir güzellik yarışması düzenlenmektedir. Paris, nedendir bilinmez, Zeus tarafından görevlendirilir. Altın elmayı bu üç tanrıçadan birine vererek, tanrıçaların en güzelini seçmek zorunda kalır. Afrodit, elmanın karşılığında ona Spartalı Helena'nın aşkını vaat eder. Bunun üzerine Paris, elmayı ona verir ve diğer iki tanrıçanın düşmanlığını kazanır. Afrodit ona verdiği sözü tutar. Paris, Sparta'ya gittiğinde Kral Menelaos'un karısı Helena'ya âşık olur ve onu kaçırır. Ancak öfkeli koca, kardeşi Miken Kralı Agamemnon'dan yardım ister ve bu iki kral, ordularıyla Troya'ya doğru ilerler. Troya güçlü bir şehirdir; tüm saldırılara direnir. On yıl süren savaş boyunca her iki taraf çok sayıda cesur kahramanını yitirir. Deniz Tanrıçası Thetis'in oğlu Akhilleus da bu kahramanlardan biridir. Akhilleus'u topuğu dışında herhangi bir yerinden yaralamak mümkün değildi. Troya Savaşı'nda, Kral Priamos'un oğlu Hektor tarafından öldürülen sadık dostu Patroklos'un intikamını almak

istediği sırada, topuğuna saplanan zehirli ok yüzünden öldü. Tanrılar bile bu savaşa karışıyordu; Afrodit Troyalıları, Hera ve Athena ise Yunanlıları destekliyordu. Savaş, İthaka Kralı Odysseus'un önerisi üzerine bir hileyle sona erdi: Devasa bir tahta at yapıldı ve atın karnına en yiğit savaşçılar saklandı; daha sonra tahta at, "düğün hediyesi" olarak, şehir kapısının önüne bırakıldı. Yunanlılar yenilgiyi kabul etmiş gibi, ordularını geri çektiler. Troyalılar, atı şehrin içine taşıdılar ve zafer kutlamalarına başladılar. Gece yarısı Yunanlı savaşçılar atın karnından çıktılar ve geri dönen ordularıyla birlikte Troya şehrini yakıp yıktılar. Öldürmedikleri kadınları esir aldılar. Kraliçe Hekabe de esirler arasındaydı; ancak kocasının ve oğlunun ölümlerine dayanamayarak, esir alındıktan kısa bir süre sonra öldü. Geleceği gören kızı Kassandra, kendisine âşık olan ve bir köle gibi sarayına hapseden Agamemnon'la birlikte öldürüldü.

Tykhe: Şans Tanrıçası.

Tyros: Akdeniz'in doğusunda, aynı adı taşıyan adada yer alan ve Fenikeliler için büyük önem taşıyan bir limanın ve ticaret merkezinin adı.

Uranos: Dünyanın hâkimi, Gökyüzü Tanrısı. Yeryüzü Tanrıçası Gaia ile birleşerek on iki titanı yarattı. Bu on iki titandan biri olan Kronos, babasını tahttan indirdi ve hâkimiyeti ele geçirdi

Zankle: Sicilya'nın batısında yer alan liman şehri Messana; bugü kü adıyla Messina.

YTY
YURT
KİTAP-YAYIN

J. TOMAN - M. TOMANOVA

SOKRATES

Atina Devleti'ne Meydan Okuyan, Ölüme Gülümseyerek Giden, Şüphe ve Sorgunun Büyük Ustasının, Filozof Sokrates'in Romanı.

Arkhon Basileus başındaki mersin ağacından yapılmış tacı düzeltti, ayağa kalktı, davalıya döndü ve şöyle dedi: "Kendini savunma zamanın geldi, Sokrates. Konuş!.." Dolu su saatinin damlaları sessizliğin içinde birer birer düşmeye başladılar. Sokrates susuyordu. Bir şeyler dinlermiş gibi, başını hafifçe yana doğru eğdi. Derin sessizliğin sebebi sanki yalnızca o değildi; onunla birlikte bütün aeropagos, tüm Atina, hatta gökyüzü ve yeryüzü de susuyor gibiydi. Beş yüz çift göz üzerinde dolaşıyor, çıplak ayaklarını ve güçlü kollarını süzüyor, beyaz keten khitonunda geziniyor, mühürlenmişçesine sımsıkı kapalı duran dudaklarına ve yüzüne bakıyordu. Sokrates ne zaman konuşmaya başlayacaktı!..

ISBN 978-975-9025-13-2

